EDUARD MÄNNIK

PIIBUJUTUD

EDUARD MÄNNIK

PIIBUJUTUD

Kolme lõukoerakutsika kroonika

1933 — 1940

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1964

E
M 89

Illustreerinud *R. Tiitus*
Kaane kujundanud *V. Vare*

Мянник Эдуард Янович
САТИРИЧЕСКИЕ РАССКАЗЫ
На эстонском языке
Иллюстрации Р. Тийтуса
Обложка В. Варе
Эстонское Государственное Издательство
Таллин, Пярнуское шоссе, 10

Toimetaja L. Kurg
Kunstiline toimetaja J. Palm
Tehniline toimetaja M. Vikson
Korrektor S. Kõiv

Ladumisele antud 10. VII 1964. Trükkimisele antud 9. X 1964. Paber 84×84, 1/16. Trükipoognaid 28,75. Tingtrükipoognaid 23,58. Arvestus-poognaid 23,03. Trükiarv 16 000. Tellimise nr. 2215. Trükikoda «Ühiselu», Tallinn, Pikk 40/42.

Hind rbl. 1.—

7—3

1933

KLUBID

Igaüks on lugenud võib-olla kuskilt jutunurgast mõndagi inglise klubielust, mugavatest nahktoolidest, küdevast kaminast ja sellest, et tubli ja õige inglisman ei hakka kunagi oma naisega tülitsedes purustama taldrikuid, rihmutama lapsi ega kisama üle vööruse, vaid läheb meelt lahutama klubisse.

See kõik tuli Jaan Madarale just siis meelde, kui ta hoidis pea kohal pulmapäevaks kingitud 92-kroonist lõunaserviisi ning silmadega otsis põrandal üht ilusat paigakest, kuhu oma südame rahustamiseks klirinaga paisata need taldrikud, tirinad ja kannud. Kuid see mõte muutis Jaan Madara kavatsuse. Ta pani serviisi külma rahuga tagasi lauale, võttis nagist mütsi ja ütles naisele:

«Olen džentelmen ja lähen klubisse.»

Alles tänavale jõudes tuli talle meelde, et polnud seni veel tutvunud meie klubikultuuriga. Ta polnud üheski klubis liikmeks ega kundeks ja lõpuks polnud tal ka frakki ega lakk-kingi, mis olid raamatust loetud inglise klubidega samuti seoses nagu mugavad toolid ning vilkuv kaminalõke.

Ent ta läks hea õnne peale edasi «Rindemeeste» klubi poole, mille silti oli silmanud kord töölt tulles.

Kümme minutit hiljem vajutas põial «Rindemeeste» klubi kellanipsule ning kohe kargas uks lahti. Üks saks, seljas smoking, käes valge rätik, ütles kummardades:

«Palun... palun...»

Jaan Madar astus ruumi, kus polnud küll mugavaid nahktoole, kaminat ega õhtuülikonda riietatud härrasid, vaid ainult paar võõbatud kõrtsilauda ning kärisev raadioloks. Ühel sohval magas keegi vurrudega isand ja teisel samasugusel riistapuul põõnas sassis juustega tüdruk.

Madar istus ühe võõbatud laua taha. Puhvetipreili pani kohe grammofoni üürgama, kuna oober hakkas pühkima mingit kollakat vedelikku.

«Õlut, viina, likööri?» küsis ta.

Madar oli kujutanud seda klubielu pisut teisiti. Nüüd oli tal aga niisugune tunne, nagu oleks astunud kõrtsi. Vastumeelselt tellis ta paar õlut. Aga siis tuli uus mõte. Kas see polnud ainult klubi eesruum, lihtne vastuvõtutuba, kus müüdi igale sisseastujale napsi ja suupistet? See mõte näis õige, sest järgmisel ruumil oli mitu õige suursuguse nikerdusega ust.

«Kas teil?...» küsis Madar ooberile silma pilgutades ja peaga noogutades saladuslike uste poole.

«Jah... jah...» noogutas oober naeratades vastu, «olge lahke.»

Ja mõni hetk hiljem seisiski Madar klubi sisemistes ruumides, seespool neid saladuslikke uksi, kus pidid olema mugavad nahktoolid ja kaminalõke. Ent teda võtsid vastu kaks värvitud nägudega tüdrukut ja hüüdsid:

«Onkel, osta viina!»

Madar silmitses ruumi ja nägi, et seal oli küll diivan ja reformpõhjaga voodi, kuid ta silm ei tabanud kuskil klubitoole ega kaminat. Ning siis jättis Madar sinna oma kaks ostetud õlut ning puges välja, et tõtata «Kämblameeste» klubi poole.

Juba trepil olles kuulis ta «Kämblameeste» klubis kisa, kära ja praginat. Kuid ta astus julgesti edasi ning seisis hetk hiljem tulise löömingu keskpunktis. Pudelid lendasid, lauajalad välkusid õhus, veriste nägudega mehed kargasid üksteise kallale nagu kõige põnevamas filmis.

Üks rusikas langes Madara silmaauku, teine lõi kuklasse ja siis oli Madar jälle tänaval, seekord teel «Laulumeeste» klubi poole. Juba see nimi tagas Madara meelest soliidse asutuse. Küllap olid selle klubi ümber

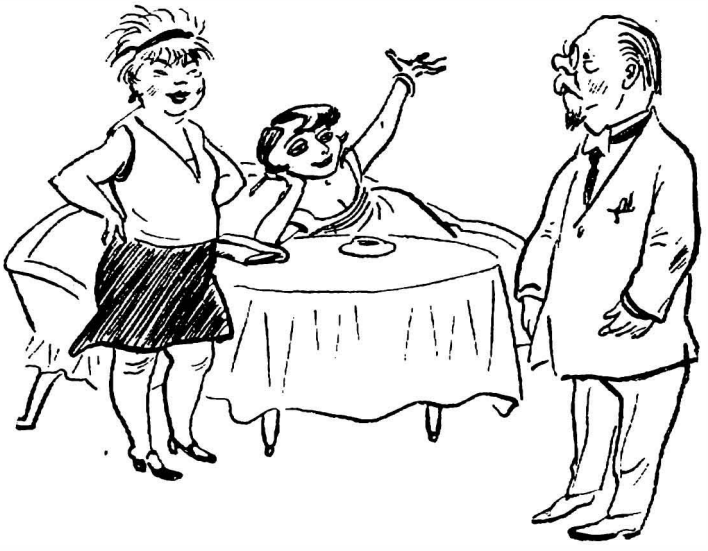

koondunud tuntud lauljad ja muusikud. Et Madar ka paari laulumeest tundis, siis arvas ta ometi lõpuks jõudvat tõelisse seltskonda ning sõprade keskele.

«Laulumeeste» klubist kostis juba tänavale laul ning rõkk. Madara põial vajutas jälle kellanipsule ning uks kargas lahti. Vastuvõtjaks polnudki ooberit, vaid puhvetipreili avas sõrmeliigutusega automaatse ukseriivi. Puhveti ees trallitas jõuk mehi ning Madara sisse astudes alustasid nad parajasti uut laulu, mis pani Madara punastama. See oli üsna rõve, palju hullem, kui ta ise oli laulnud soldatipõlves kuskil inimestest mahajäetud kolkas.

Madar taandus uksest välja.

Kodu poole sammudes tundis ta südames imelikku kahetsust oma ilusa illusiooni purunemisest. Jah, eestlane ei saa olla džentelmen ega põgeneda koduste tülide eest klubisse, nagu teeb seda inglisman, vaid peab ikka oma südame rahustamiseks purustama taldrikuid, rihmutama põngerjaid ning kisama üle vööruse.

Nende mõtetega sammuski Madar koju.

KAPITAALREMONT

Kas teie olete kunagi näinud kapitaalremonti?

Ka mina ei taibanud varem jälgida seda liiki õiendusi, sest mu palavamaks sooviks pole olnud kunagi ehitusmeistri elukutse.

Aga nüüd pean tahes-tahtmata tegema kokkuvõtteid ühest remondist, sest olen näinud juba kaks aastat ühe maja juures klopsimist, paugutamist, ehitamist ja võõpamist. Seisatasin seal kord ja küsisin ühelt tööliselt:

«Mida siin ehitatakse?»

Tööline vaatas pisut kaheldes mu otsa, kuid vastas siiski:

«Remont, kapitaalremont...»

See oli riigimaja, kaunis suur ehitus, neljakorruseline. Varem oli ta kolmekorruseline, aga läinud kevadel tulid müürsepad, ehitusmeistrid ja teised meistrimehed ning kükitasid katusele neljanda korruse. See on päris veider korrus, midagi tähetorni, observatooriumi või meteoroloogiajaama taolist. Ma ei teadnud, milleks seda uut korrust kasutama hakatakse, ja küsisin ühelt tööliselt.

See kehitas õlgu ja vastas:

«Tont seda teab. Vast keskküte jaoks.»

Töölisel oli õigus.

Neljandale korrusele hakati vinnama torusid, katlaid ja muud sedasorti kremplit, mis meenutavad keskkütet või veevärki.

Aga paari nädala pärast märkasin, et samu torusid, katlaid ja veiervärke hakatakse neljandalt korruselt taas alla vinnama.

«No-noh, mis see tähendab?» küsisin ühelt savikäpalt.

See vilistas:

«Ko-mis-jon...»

«Mis siis komisjoniga on?» pärisin edasi.

«Komisjon tuli arvamisele, et keskküte sobib paremini keldrisse. Neljandale korrusele aga tuleb tulekindel arhiiv.»

«Aga mispärast ei jõudnud komisjon juba algul sellele arvamisele?» pärisin ikka kangekaelselt edasi.

Savikäpp vilistas:

«Sellepärast, et komisjon oli puhkusel ja asetäitjad otsustasid asjatundmatult. Nüüd kõrvaldatakse see puudus.»

Kuid lõpuks näis see siiski üsna tark ja sobiv muudatus. Kogu suvi vinnati keskkütet ühest teise, nihutati paremasse ja vasemasse hoonetiiba, peideti keldrisse ja toodi sealt jälle päevavalgele. Samal ajal ehitasid töölised hoone ümber tellingud. Plekissepad tulid ja hakkasid oma puuvasaratega meeletult klopsima. Pintslimehed võõpasid välisseinu ja all vundamendi juures töötasid krohvijad.

Nõnda oli maja väliselt sügiseks päris juttis. Kadusid tellingud, töölised, värvipotid ja müra. Ainult elanikud ja ametiasutused ei asunud tagasi vastselt remonditud majja. Ikka lipendas vasktiibade ja nikerdustega kaunistatud uksel silt:

«Remondi tõttu ametiasutused viidud ajutiselt üle X tänavasse.»

Nõnda jäi maja tühjaks kogu talveks.

Kevadel tulid jälle varakult võõpajad. Läinudaastane hall värv andis aset roosale. See oli otsekui sümboolne kuub ametiasutusele. Sest läinud aastal oli selle juhiks vanapoolne iriseja-viriseja naisemees. Nüüd aga istus direktori pehmel toolil noor poissmees, elurõõmus noorema generatsiooni ja roosade prillide esindaja. Sellepärast taganes ka hall, luitunud võõp kargleva ning meeleolutseva roosa ees.

Ühel tiival hakati lõhkuma müürisse avaramaid aknaid. Observatooriumi meelde tuletavale kuppelehitusele pisteti tuulelipp kuklasse. See näitas lisaks ka maailmakaari.

Terve kuu võõbati, õiendati, klopsiti ja õiendati.

Siis tuli kohutav vaikus.

«Mis nüüd?» küsisin.

«Krediit läbi!»

Aga kuu aja pärast tilkus vist kuskilt jälle krediiti, sest ühel hommikul oli kogu katus töölisi täis. Kisti maha läinudaastane neljas korrus, see veider kuppelehitus ühes tuulelipu ja maailmakaarte näitajaga. Vana ase kaeti tuliuue tsinkplekiga.

Siis ühel päeval müüdi kogu maja Steini vorstivabri-

kule. Hoone värviti jälle halliks, akendele anti tööstuse ilme ning katusele ehitati kõrge plekk-korsten. See kühveldas vastikut suitsu üle kogu kvartali.

Nüüd taipan, et kõiki neid võõpamisi, ehitamisi, lammutamisi ning askeldusi nimetatakse — kapitaalremondiks.

TÄNAVA SILLUTAMINE

Tänava sillutamine on päris keeruline töö. Harilik kodanik ei taipa sellest kuigi palju. Ta näeb küll suuri asfaldikeetmise katlaid, kivihunnikuid, töölisi ja kamandajaid, ent tal pole taipugi, kas nüüd sillutatakse tänavat asfaldi, bituumeni, munakivide või paetahvlitega. Või koguni kistakse sillutis üles ning jäetakse keset linna mitmeks kuuks haigutama porilomp, nagu juhtub sageli kõrge tänavasillutamise kaitsemärgi all.

Nõnda tuli ühel päeval Suurele tänavale hulk töölisi. Kohe löödi laudadest tõkked ette ning tänav oli jalakäijaile ja sõidukitele suletud. Siis hakati kangidega tööle. Kogu vana sillutis lõhuti üles ning veeti kuskile agulisse porilombi täiteks. Insenerid, teemeistrid ja teistsugused kamandajad sagisid päevad otsa uue sillutise juures. Suured asfaldi keetmise katlad hõõgusid ning kogu kvartalis oli tunda vänget kivitõrva haisu.

Kahe kuu pärast oli tänav asfalteeritud ning tõkked kisti maha. Rasked veovankrid, autod, voorimehed ning jalgratturid sõitsid kahisedes mööda uut teed. Jalakäijadki astusid vahel sõiduteele, tundes heameelt sellisest siledast jalgealusest.

Ent ühel päeval tuli jälle Suurele tänavale jõuk töölisi. Need olid kanalite puhastajad ning remontijad. Tänav suleti ja asjamehed kõndisid mööda asfalti ning näitasid:

«Siit, siit ja siit lõhkuda sillutis lahti.»

Hakati kangidega pihta. Asfalt praksus ja murdus. Kogu tänav oli kilde, tolmu ning prahti täis. Siis toodi suured tsementtorud ning paigutati maa alla. Sügavad kraavid tekkisid piki kõnniteid. Mullavallid tõusid nagu

barrikaadid. Siis aeti augud jälle kinni ning tööl oli lõpp.

«Mida me teeme üleskistud asfaldiga?» küsisid asjamehed.

«Veame agulisse porilombi täiteks,» arvasid ühed.

«Jätame lihtsalt tänavale,» ütlesid teised.

Aga siis tuli asjamees, kes oli teistest ülem, ning kamandas:

«Asfalt tuleb tänavale tagasi valada.»

Kuid nüüd tuli ühel väikesel tähtsusetul asjamehel meelde, et varsti hakatakse siia seadma veevärgi torustikku, ning ta lausus:

«Nad kisuvad sillutise jälle üles, see oleks kahekordne töö.»

Inseneri vurrud liikusid mõteldes. Nägu läks krimpsu, kuid siis heitis käega:

«Ah, see on teise osakonna asi. Meie kiskusime sillutise üles ja meie parandame ta ära. Kui tarvis, saatku mulle vastav paber, lasen selle kanda lauajuhendisse, kirjutan resolutsiooni peale ja siis võiks teha korralduse. Aga see on pisut aegaviitev töö. Valage sillutis uuesti!»

Ja jälle hõõgusid ööd ning päevad suured asfaldikatlad. Killud korjati kokku ning keedeti uuesti seguks. Siis tulid asfaldirullijad ning katsid pikkade kookudega jälle tänava. Tööl oli lõpp, tõkked koristati eest ja tänav oli jälle korras.

Ent just järgmisel päeval saabusid veevärgi torustiku panijad.

«No küll on!» karjus lühike inseneriJupp, «nad oleksid võinud saata mulle paberi, et kavatsevad tänava uuesti katta. Mina oleksin kirjutanud oma korralduse servale ja siis oleks see kahekordne töö tegemata jäänud. Nüüd aga muudkui kangid platsil!»

Jälle ragises asfalt tööliste kangide all ning tolm keerdus kaares üles. Kahe nädala pärast oli veevärgi torustik korras. Ent siis saabusid gaasitorude remontijad. Need kiskusid jälle asfaldi üles, tegid oma töö ning läksid. Nüüd valitses Suurel tänaval mitu nädalat rahu.

Ent siis ostis linna elektrivabrik kuskilt ilusa tüki maa-alust kaablit, ja et seda mitte loodusse seisma jätta, otsustati elektrijuhtmed Suurel tänaval peita maa alla.

Nõnda tulid jälle sillutise lõhkujad kaablirullide ning kangidega. Kogu töö lõpetati sügiseks ja kohe hakkas sadama ilusat lund. Saanid kihutasid läbi Suure tänava ja kodanikel oli heameel, et sillutamistööd ometi kord lõppesid. Ainult tööde vastuvõtmise komisjon kurvastas ja murdis pead, sest äkiline lumesadu takistas neil tehtud tööd vastu võtta.

«Küllap teeme seda kevadel,» ütles üks komisjoni liige ning teised pidid sellega paratamatult leppima.

Saabus kevad. Lumi sulas, rentsleis jooksid veed.

Linnavalitsusest saabus majaomanikele määrus, et kõik tänavad tuleb lumest ja jäästpuhastada. Kohe samal päeval alustasid majahoidjad ning nende abilised kangidega tööd. Ka Suurel tänaval alustati jää ning lume puhastamist. Kangid lõhkusid lumelobjakut, aga vahetevahel kõlksatas terav raud ka vastu asfalti — kõll! Igakord pragunes ning killunes seal pisut, kuid egas tänav ole mõni kallihinnaline vaas, mida tuleb poleerida sametlapiga. Nõnda kõlksutati kangidega edasi.

Ja siis, kui tuldi läinud aasta tööd vastu võtma, nägi komisjon, et kogu asfaltsillutis oli praguline.

«Meie oludes ning kliimas pole asfaltteed küllalt otstarbekohased,» ütles inseneride insener.

Kõik nõustusid selle arvamusega ning otsustasid ära koristada ka pragunenud sillutise jäänused. Ja aguli ühest porilombist toodi asemele klompkivid. Kuid keegi ei teadnud, et need olid samad kivid, mis läinud aastal lahti lõhuti ja poriauku veeti.

Ja nüüd ei vaja Suur tänav enam kunagi niisugust keerulist tööd, nagu on seda tänava asfalteerimine, sest need klompkivid on omas headuses ja otstarbekohasuses saanud suure kiidulaulu osaliseks inseneride inseneri poolt.

MOODNE KIRIKUELU

Tartu Pauluse koguduse koosolekule paluti korrapidajaiks 15 politseinikku.
Ajalehest.

Oleme arenev rahvas. Võõrad mõtteviisid ja kombed meeldivad meile samuti nagu välismaa kingakreemid, haaknõelad, sulepead, luunööbid, pakikandmise pulgakesed ja napsid.

Nüüd on need välismaa reformid jõudnud otsaga kirikuellugi. Palvepärja kogudus on astunud pika kukesammu metsiku lääne kommete poole. Oleme küll kehvavõitu rahvas, kuid juhtub siiski mõnikord, et on tarvis transportida mõnikümmend miljonikest ühest kohast teise. Aga siis ei sea meie selle rahapataka ümber soomusautosid, laskevalmis revolvritega politseinikke ega nuhke. Üks mees võtab lihtsalt rahakohvri näpu otsa ja viib selle vastavasse kohta.

Samuti pole meie riigivanemate saatjaskond olnud isegi kõige pinevamatel hetkedel kuigi arvuline. Mõnikord on neist koguni mõni lipanud üksi ühest linnast teise ja keegi pole näidanud rusikat ega tükkinud pussitama. Kuid Palvepärja koguduse liikmete elu näib olevat palju kallim mõnekümnest miljonist. Nad julgevad oma koosolekuid pidada ainult 15-liikmelise politseijõugu kaitse all.

Palvepärja koguduse liige paneb enne koosolekule minekut selga viis vesti, mähib ümber kaks vateeritud tekki ja pistab nende alla rinnakaitseks paksu koogipanni. Siis astub ta oma kodusesse muuseumi ning valib paar käepärast jalutuskepitaolist lööginuia, mõne lööginuki ning paraja raudpommi.

Alles selles varustuses, pluss veel politseinike 30 valvast silma, tunneb ta end kaunis kindlana. Minnes koosolekusaali poole, hangib ta veel andmeid, kes on uusim õpetajaameti kandidaat. Koduläve ees saab ta teada, et Jüri Russak on võitnud koguduse poolehoiu. 100 meetrit eemal tuuakse juba sõna, et Jüri Russak ei sobi üldse õpetajaks, tal pole lauluhäält ega midagi, nüüd olevat kandidaadiks koguni Endel Pendel.

Kuid enne koosolekuruumi jõudmist on koguduse nõukogu ka Endel Pendeli suhtes asunud eitavale seisukohale ning pooldab nüüd Jaan Rassimäge. Astudes treppi mööda üles, jookseb juba uus sõnumitooja ja hüüab:

«14 sekundit tagasi otsustati valida eluaegseks õpetajaks täispalga, prii korteri, kütte ja valgustusega Boris Siibus.»

Astudes 9 astet mööda treppi üles koosolekusaali, näeb tulija, et hääletamisel on poolehoiu võitnud Armin Sünk. Kuid tulija ei pääse veel koosolekusaali. Ta liikmekaart uuritakse hoolsasti läbi, pannakse mikroskoobi alla ja lahutatakse keemilistes vedelikkudes, sest on ette tulnud juhtumeid, kus koosolekule pääsenud hoopis võhivõõrad inimesed. Sellepärast on Palvepärja koguduse liikmekaart valmistatud erilisest patenteeritud paberisegust, mida on raskem võltsida kui 50-kroonist vesitrükiga raha.

Ja seni kui tulija jõuab saalis istet võtta, on juba mitukümmend kandidaati kõlbmatuina kõrvale heide-

tud. Viimaks jäädakse teistkordselt peatuma Jüri Russaku juurde. Uuritakse ta suguvõsa, minevikku, küsitakse histo-astroloogidelt tuleviku üle järele, pannakse ette raskeid küsimusi, vaadatakse näpujälgi ning juukseid. Aga kõige rohkem pannakse rõhku just poliitilisele meelsusele. Siin peab kandidaat avaldama oma arvamist rahakursi, kaikameeste, sotside, leivahinna, presidendikandidaadi jne. jne. üle.

Viimaks näibki Jüri Russak kõige sobivam kandidaat, olles rahva meelepäraselt vastanud kõigile küsimustele, naeratanud lahkesti vanadele eidekestele ja silitanud armulikult pead noortel leskedel. Tal on poisipõnnide jaoks taskus kompvekke ning suus ilusaid sõnu meeshingede poliitilise meelsuse ülistamiseks.

Karjutakse: Jüri Russak ja Jüri Russak olgu meie õpetaja, meie hinge juhtija ja õndsakstegija.

Aga siis märkab keegi, et koosolekule on pääsenud salapärasel kombel hoopis võhivõõras mees. Seisab nurgas ja vaatab imeliku pilguga rahvast. Võõral on habe ja suured juuksed. Seljas on tal lai mantel ning käed risti rinnal. Mõnedele nagu oleks see võõras tuttav. Kuskil on nähtud ta nägu, võib-olla eelmisel koosolekul, kus asi läks õige suureks madinaks.

«Kas sul liikmekaart on?» küsitakse võõralt.

«Ei ole,» vastab see.

«Kust sa sisse said?»

«Küsige valguselt, kuidas ta tungib ruumisse, või õhult, kuidas see pääseb igasse vereliblesse, igasse pisemassegi kohta,» vastab võõras salapäraselt.

«Visake välja, visake välja!» karjub rahvas.

Haarataksegi võõra mantlihõlmadest kinni ning virutatakse ta kolinal trepist alla. Ukse ette aga pannakse valvama kõik 15 politseinikku, et soovimatut elementi niisugusest tähtsast kohast eemale hoida. Sest ükski võõras ei tohi näha nende salapärast õpetajavalimise riitust.

Kuid seekord ei saa enam valimistest asja. Rahvas ei poolda enam Jüri Russakut, vaid tahab koguni laanest tuua hoopis tundmatut õpetajat. Nõnda lõpebki koosolek. Inimesed lähevad laiali. Ja politseinikud hingavad kergemini, sest millegipärast jäi suurem rassimine tulemata.

Koduteel tuleb aga mõnele koguduseliikmele meelde see võõras mees, kes seisis vaikides nurgas. Tuleb meelde ta nägu, juuksed, habe ja see salapärane ilme näos. Too võõras nagu oleks olnud selle mehe moodi, kes ristilöödu na kirikus altaripildil sosistab veel viimases agoonias:

«Isa, anna neile andeks, sest nad ei tea, mida teevad.»

HINDADE VESIIR

Sultan Moh-al-Nair, s. o. Õiglane Isand, hoolitses väga oma alamate käekäigu eest. Ühel päeval kuulis ta, et mõned kaupmehed, veemüüjad ja karavanijuhid võtavad oma kauba eest ebaõiglast hinda.

«Ma ei salli tüssamist!» hüüdis Moh-al-Nair oma ministreile. «Nimetage mulle üks aus ja õiglane mees, kes valvaks, et mu riigis poleks liigkasuvõtmist ega nöörimist.»

Ministrid pidasid nõu ja nimetasid siis sultanile ühe mehe, kelle nimi oli Juh-al-nem *, s. o. Erapooletu. Sultan kutsus Juh-al-nemi enda juurde ja ütles:

«Tänasest päevast alates oled sa minu riigis võimsaim ametnik. Sa käi kõigis kauplustes, turgudel, veemüüjate, kaameliomanike, kalliskivikaupmeeste ja tuhvlimüüjate juures ning pane tähele, kes võtavad oma kauba eest kõrgemat hinda, kui see lubatud. Sa võid igale poole minna, kõik uksed kogu riigis peavad avanema su ees ja keegi ei tohi jätta su käske tähele panemata.»

* Kodanlik valitsus seadis 1932. aasta lõpul sisse uue kõrgema riigiametniku koha — hindade komissari. Sellele kohale määrati riigikoguliige rahvusliku keskerakonna rühmast, omaaegne kodanlik kaitseminister M. Juhkam («Juh-al-nem»). Ametlikult oli hindade komissari ülesandeks valvata selle järele, et kaubahinnad ei kerkiks ja et kaupmehed oma kaupade pealt liiga suuri vahekasusid ei võtaks. Tõeliselt loodi hindade komissari ilma tegeliku võimuta ametikoht ainult rahvahulkadele prügi silmaajamiseks ja tarbijaskonna meeleolude rahustamiseks, sest elukallidus tõusis pidevalt, palgad vähenesid ja maksukoorem suurenes.

Juh-al-nem kummardas sügavasti ja naeratas kurvalt. Sultan nägi seda naeratust ning küsis:

«Miks naeratad sa nõnda?»

«Ma naeratan alati nõnda, kui mõtlen Mohahim-al-runi platsi tuvidele. Nad kõnnivad maas, nokivad teri ja siblivad otsekui kanad. Näib, nagu ei suudaks nad lennata üle aiagi. Aga kui läheb keegi neid püüdma, siis vurisevad nad kohe lendu ja istuvad kõige kõrgema torni tippu, kust neid keegi kätte ei saa.»

Sultanile paistis see seletus mõttetuna ja ta jätkas endist juttu:

«Lasen su ees puhuda pasunaid ja lüüa trummi, et kõik inimesed teaksid su ametit ning tähtsust. Ja häda neile, kes julgevad veel nöörida mu alamaid!»

Ja sellest päevast alates oli Juh-al-nem kogu riigis üks tähtsamaid ametnikke. Ta elas üksi oma väikeses majakeses, tagasihoidlikult ja lihtsalt, nagu polekski ta suur võimumees. Aga kui ta oma elamust välja astus, et kontrollida hindu, siis hakkasid sultani sõdurid ta ees pasunaid puhuma ning trummi lööma. Kogu rahvas hoidus teelt kõrvale ning ühest kvartalist teise käis ta eel teade, et hindade vesiir tuleb.

Juh-al-nem sammus puuviljakaupmeeste juurde, kes kükitasid tänava ääres ja hüüdsid:

«Oh, suur isand, tule võta meie kaupa!»

Juh-al-nem vaatas õunu, virsikuid, viigimarju ja teisi puvilju, mis igale poole müümiseks laotud.

«Mis need maksavad?» küsis ta viinamarjakobaraile näidates.

«Oh, suur isand, need ei maksa midagi,» vastas kaupmees. «Ma müün neid rahvale oma lõbuks. Mu süda rõõmustab, kui saan pakkuda oma vähest kaupa. Ja mõni heldemeelne annab mulle ka mõne vaskraha, sellest jätkub mulle küllaldaselt.»

Juh-al-nem sammus edasi tuhvlimüüjate juurde. Need olid araablased, juudid ja kreeklased. Hindade vesiir tahtis endale paari tuhvleid osta ja küsis nende hinda.

«Kaks teenarit,» vastas kaupmees.

See oli üliodav. Veel läinud nädalal oli maksnud Juh-al-nem poole rohkem. Kuid ta ei rõõmustanud selle üle, vaid naeratas kurvalt ning jättis tuhvlid ostmata.

Ja nõnda käis hindade vesiir igal pool, käis turgudel, laatadel, veemüüjate, vaibakaupmeeste ning kalliskivide müüjate juures. Igal pool pakuti talle head ja odavat kaupa, kuid Juh-al-nem ei ostnud midagi. Ja igal pool, kuhu ta iganes läks, kuulutasid pasunad juba kaugele ta tulekut.

Alles õhtu eel tuli Juh-al-nem tagasi koju ning heitis magama. Kuid peagi tõusis ta üles, tõmbas valge määrdunud burnuse ümber, nagu seda kandsid vaesed inimesed, ja läks tagasi turule. Ühelt veemüüjalt küsis ta kruusi vett. See vaatas teda kahtlustades ja küsis:

«Kas sa tead, et nüüd on vesi kallim?»

Juh-al-nem noogutas pead. Ta jõi vee ära ning astus edasi. Turu nurgal seisatas ta tuhvlimüüjate juures.

«Mis need maksavad?» küsis ta, näidates vanadele punastele tuhvlitele, mida oli vaadelnud päeval.

«Kuus teenarit,» vastas müüja.

Nüüd sai Juh-al-nem vihaseks ning hüüdis:

«Sa oled liigkasuvõtja! Tahan sind kohtu kätte anda, sest mina olen hindade vesiir.»

Kaupmees kohkus, sest ta tundis nüüd vesiiri ära, aga siis kogus ta end ja hüüdis:

«Äh, sina oled hull, aga mitte hindade vesiir!»

Ta vilistas ja kohe jooksid mõned sõbramehed, hilised turulolijad ja kaupmehed kokku. Tuhvlimüüja hüüdis:

«Kallid sõbrad, siin on üks hull, kes nimetab end hindade vesiiriks. Ärme laseme teotada oma kallist ametnikku! Võtkem see hull kinni ja andkem vahtide kätte.»

Ja kohe haarati Juh-al-nem kinni, laoti hoope, tõugati ning hurjutati. Mõned kaupmehed võtsid jalast tuhvlid ja peksid nendega. Teised sülitasid. Nõnda viidi Juh-al-nem vahtide kätte ja need pistsid ta kongi.

Alles nelja päeva pärast vabanes Juh-al-nem pogrist ja ta sammus kohe sultani lossi.

«Õiglane valitseja,» ütles ta sultani ette põlvili langedes, «vabasta mind sellest ametist.»

Ja sultan, kes oli mõtelnud järele Juh-al-nemi sõnade üle, mida see oli öelnud tuvidest, kes lendavad kõrgeima torni otsa, vastas:

«Jah, sul on õigus. Hinnad on justkui tuvid, kes nokivad seni rahulikult tänaval, kuni neid keegi ei puu-

duta. Tahab aga mõni võtta neid kinni, siis vurisevad nad kohe kõrgele...»

Muidugi juhtus see kaugel idamaal.

MITMEKOHAPIDAJA

Vanasti oli see aus ja lugupeetud mees, kel oli mitu kohta. Nüüd on lugu teisiti. Mitmekohapidaja on meie tööpuuduse süvendaja; ta on ahne ja ühiskonnale kahjutoov subjekt, kes õgib teiste eest töö ning leiva.

Ühe niisuguse tüübi jälile sai neil päevil direktor Puuslik.

Selleks ei osutunud keegi muu, kui väga kahvatu ja nälginud näoga praktikant Evald Raud. Juba kolm kuud oli ta töötanud praktikandina kindlustusseltsi büroos. Nüüd sai ta oma esimese palga — 10 krooni. Iga päev tuli ta kell 9 ja lahkus punkt kell 3. Ta lahkus alati ruttu, mingi hiljaksjäämise kartusega, ja see panigi direktor Puusliku kahtlema.

Kui direktor Puuslik kell 4 ühte kooperatiivi astus, et pidada läbirääkimisi pliiatsite ostu asjus, näis talle, et kellegi tuttav nägu vilksatas teises ruumis suurte äriraamatute taga. Ta tundis ära — Evald Raud.

«Ah, teie olete ka siin teenistuses!» hämmastus ta.

«Raamatupidaja,» lausus üks müüjannadest.

Evald Raud oli ise kahvatu, otsekui oleks teda tabatud kuritöölt.

Kõik jäi nii.

Kell 7 astus direktor Puuslik sööklasse. Ta istus akna alla ja vaatas õuele. Seal olid puukuurid. Üks tüüp lõhkus parajasti hämaras kuuris puid. Kuskilt paistis kiir heledat valgust — puulõhkuja oli Evald Raud.

«Niisiis suurejooneline mitmekohapidamine, ühesõnaga — korruptsioon,» hõõrus direktor Puuslik käsi.

Kell 9—11 õhtul mängis restoranis «Bumaara» muusika. Direktor Puuslik astus pudelit veini jooma ja uudispalu kuulama. Kui ta silmad üles tõstis, nägi ta tuttavat trummilööjat. See oli jälle Evald Raud.

«Hm!» tegi ainult direktor Puuslik.

Ta jõi oma pudeli tühjaks, tellis veel teise, vaatas siis kella, mis oli kolmveerand kaksteist, ja astus kodu poole. Ühel nurgal seisis kiosk valgustatud aknaga.

«Karp sigarette!» koputas direktor Puuslik sõrmega aknale ja kohe kerkis raam üles.

Talle ulatas Evald Raud sigaretid.

Direktor Puuslik vandus, otsustades homme võtta tarvitusele karmid abinõud, ja tuikus edasi.

Hommikul seisis Evald Raud direktor Puusliku kabinetis.

«Olete vallandatud!» ähkis direktor. «Teie teenite viiel kohal ja süvendate tööpuudust. On inimesi, kel pole ainustki kohta.»

Evald Raud seisis löödult.

«Mind lasti juba eile kooperatiivist ja sööklast samadel põhjustel lahti,» ütles ta. «Teenisin esimesest 5 krooni kuus ja teisest prii lõunasöögi. Restoranis mängin prii õhtusöögi ja kioskis müün kaks tundi hommikuse kohvi ning võileibade eest. Peale selle olen veel kojamees Vabriku tänaval, mille eest saan prii korteri.»

«Haa!» möirgas direktor Puuslik, «või igalt poolt saate koguni palka. Niisuguste subjektide vastu peab võitlema. Lahkuge silmapilk ja teie viimase kuu palga 10 krooni pean ma kinni «Omaabile» üleandmiseks.»

Evald Raud läks, ja läks nende paljude tuhandete sekka, kes ootavad päevast päeva tööd.

RÄBALAD AJAD

Praegused ajad on tõesti räbalad. Mitte ainult väike mees ei virise ega pirise igapäevaste hädade küüsis, vaid see on haaranud ka suurema ja laiema joonega mehi. Nõnda tuli mulle eile raekoja ees vastu ärimees Paukson ning vibutas oma kulunud seanahast portfelli. Sadas pisut vihma ja ta kallis kasukas oli üsna nässus. Kõvakübar varjas silmi, kuna pumatiga teravaks kikitud vurrud seisid sorakil. Ka ta naeratus polnud endiselt lai, kuigi pristaveil pole veel õigust arestida suust kuldhambaid.

«No-noh!» hüüdis ta mulle. «Kuidas käsi käib? Näen, oled endale uue palitu ostnud, mis?»

Vastasin, et see on juba viie aasta eest ostetud, nüüd ainult pisut uuesti lapitud ja kraetatud. Ja head pole minusugusel midagi. Viili ennegi elu suurest rauakamakast neid väikesi tolmukübemeid, mis moodustavad su igapäevase tühja kõhu ja veel tühjema vaimu tarbeid.

Härra Paukson ei vastanud sõnakestki. Aga kui hakkasin pärima tema käekäigu üle, läks ta otsmik kipra ning vurrud langesid veel enam sorakile.

«Sa küsid, kuidas ma elan,» ütles ta äkki, «puh! ma ei elagi. Näe, nüüd lartsutan juba kaks kuud jalakäimist. Autoratta külge pisteti pitsat, toolid, diivanid, lauad, kogu mööbel kirjutati üles. Ja mispärast? Äh, nende paari miljonikese pärast, mis mul maksta. Kas nad poleks võinud veel kannatada aasta või paar? Oleksin tasunud isegi ausasti, aga vaat, eestlase jonn, kui kohe ei saa, tullakse kohtuga.»

Ja ma kujutlesin, milline räbal tunne on isand Pauksonil. Autosse võid istuda, ka juhi võid kutsuda rooliputkasse, isegi mootori võid lasta panna põrisema, aga sentimeetritki sõita ei tohi. Ja mis kasu on sellest lakeeritud «Buickist», kui kaaskodanikud ei näe sind selles sõitmas?

Mul hakkas vanast tuttavast kahju, sest mõnigi kord oli ta minu vastu helde olnud. Suitsu andis ikka alati suhu ja tõmbas ka tuld oma kuldvälgumihklist. Lihtsalt ülev oli seista ja tuttavaile näidata, et vaat milline mees pakub mulle tuld. Sellepärast läks mu meel kohe härdaks ja krabistasin taskus oma viimast kroonilist, et kui pistaks talle pihku ja ütleks:

«Võta, küllap kulub see sulle marjaks ära...»

Aga siiski tahtsin veel pisut uurida ta seisukorda.

«Räbal küll,» ütlesin.

«Või veel räbal,» ägestus tema, «siin ei oska enam ühtki sõna öelda. Äri ja kaks majalogu sain just enne pristavi tulekut anda üle oma suuremale võlgnikule. Ja nüüd käin tema juures tööl, saan 30 krooni kuus, ja äh! mis sa sellest elad või oled. Eilegi oli pojal sünnipäev, ei tihka ju oma lihasele lapsele kinkida mõnd roskoppi või puuratastega uuri, ostsin kullast — 360

krooni. Kuid kallimale ära mõtlegi! Tütar, see kipitseb ikka Itaaliasse laulu õppima. Äh! Pole enam endine aeg, õppigu Münchenis või Berliinis, sealgi võtab see oma 600 krooni kuus. Väimees tahab ehitada suvemaja ja norib raha. Aga ostku mõni logu, saab odavamalt. Ja nüüd ähvardavad võlgnikud veel mu palka arestida ning mind ennast pokri pista. Aga kust mina raha võtan, olen ise teenija ning mul pole muud kui paar katkisi pükse ning see närune portfell.»

Isand Paukson raputas vihaselt oma seanahast portfelli. Mina aga mõtlesin, et need lood on ikka veidrad selle mehega. Saab 30 krooni kuus, aga ostab pojale kingituse aasta palga eest. Sellepärast küsisin:

«Kelle juures sa töötad?»

«Kõverraua äris.»

Polnud ma ilmaski kuulnud niisugust äri. Aga kui ma õhtupoolikul möödusin endisest Pauksoni suurest peegelklaasidega äriaknast, silmasin selle kohal tibatillukest silti: A. Kõverraud. Aga kohe selle all seisis poolemeetriste kuldtähtedega: Endine P. Paukson.

Ja seal säravate peegelklaaside taga istuski isand Paukson oma isandlikus rahus, sigar suus, vurruotsad jälle teravaks kikitud, suu lahti ja kõik üheksa kuldhammast ilusti näha nagu kullassepa vaateaknal.

Äriukse ees seisis tuliuus «Buick» ning ootas sõitjat. Ja kohe visati ka äriuks lahti ning härra Paukson astus uhke sammuga autosse. Ta silmas mind alles viimasel hetkel, ning käsi juba avatud uksel, küsis:

«Näe, kas pole tore masin?»

«Suurepärane,» kiitsin.

Isand Paukson muheles, tõmbas kasukahõlmad koomale ja ütles:

«Selle ostis mulle äriomanik ametlikeks sõitudeks. Las nüüd vana roostetab pristavi pitsati all!»

Siis libises üle mu huulte küsimus, mis seal kaua pakitsenud:

«Kes see uus äriomanik on?»

«Kes? Ah, sa ei teagi? See on mu naine.»

Aga äkki jäi ta vait. Näis, nagu oleks ta ettevaatamatult liiga palju avaldanud. Ruttu pistis ta mulle suitsu suhu, lõi kuldvälgumihklist tuld ja pigistas ühe silma kinni.

«Pole hea, kui ajalehemehed palju teavad. Aga, säh, pane teine suits kõrva taha ja pea suu.»

Siis hüppas ta ruttu oma uude «Buicki» ja juht tüüris särava auto läbi rahvamurru. Kupees aga põles isand Pauksoni pea kohal elekter, näidates selgesti kõigile jalakäijatele seda rikka naise meest, kes peab sõitma oma naise autos ja kel pole enesel midagi peale vanade pükste ning näruse seanahast portfelli.

ÜKS HARILIK MAAPIDU

Ükski maapidu ei möödu kakluseta.
Ajalehest.

Laulu- ja mänguselts «Kõlin» pidas jälle pidu. Viis kuud oli vaakunud selts varjusurmas, sest ümbruskonna kuulsaim kakleja ja rusikakangelane Kosta Kämmal istus pogris. See oli eelmise pidu pärast, kus Kosta oli purustanud terve rea aknaruute, kratsinud konstaablil nina veriseks, tagunud puruks paar tooli ja löönud näitekulissil ühe ilusa kahara pöösa päris nässu.

Kuid nüüd oli Kosta Kämmal jälle pogrist väljas ning mängu- ja lauluselts «Kõlin» korraldas kohe peo.

Näitemängu ajal oli saal päris tühi. Liisa Vehverments laulis kileda häälega paar laulu, siis kääksutas kooliõpetaja oma viiulit ning tõi oma laulukoori lavale. See oli äärmiselt igav! Näidend oli juba pisut lõbusam, sest seal virutas petetud abielumees naise võrgutajale paar tulist sirakat.

Kuid pidulised sagisid enamasti jalutusruumis või väljas, sest nad teadsid, et Kosta Kämmal enne tantsu kohale ei ilmu. Aeglase virinaga edenes saalis peo esimene osa. Juba trambiti jalgadega ja karjuti:

«Lõpetage! Süda läheb halvaks, kui midagi soolasemat pole!»

Esimees pistis pea eesriide vahelt välja ning rahustas:

«Oodake, teeme ka pisut kunsti. Küllap tantsu ajal tuleb soolane.»

Siis oli eeskaval lõpp.

Toolid ja pingid koristati kokku, laoti lihtsalt seina äärde hunnikusse, et pärast oleks igal pidulisel malakas käepärast. Rahvas kihutati välja, sest tantsu jaoks tuli osta uus pilet.

Kassa ees trügisid inimesed. Saali kogus hulk rahvast, kuid ikka pressis neid veel lisaks. Siis põrutas ka orkester lahti esimese tantsu. Kuid ikkagi oli igav, sest Kosta Kämblast polnud kippu ega kõppu.

«Kas ta ikka tuleb?» küsiti esimehelt.

«Tuleb... tuleb...» rahustas see.

Varsti saabus ka konstaabel. Nina oli tal juba terve ja ka muidu polnud näha suuri jälgi eelmisest rabelusest Kostaga. Arusaaja inimesena oli ta peo ajaks vanemasse mundrisse riietunud, sest niisugustelt pidudelt hiilis ta harilikult rõbalais koju.

Siis tuli Kosta Kämmal.

Käed taskus, suits suus, juuksetutt otsmikul ripakil. Sülitas ühe pidulise püksisäärele, kuid sellest ei tulnud tüli. Mees lihtsalt kahvatas ja puges eemale. Rahvas tõstis kisa ja hüüdis:

«Argpüks, niisugune!»

Kassas rabeles esimehe abi naisega pileteid müües. Paljud kartsid hiljaks jäämist, sest mine tea kui palju aega sel Kostal oma jandamisega läheb. Kuid Kosta oli justkui mõni toreadoor või matadoor härjavõitluse areenil, kes aeglase rahuga juhtis oma kavatsusi. Ühele tantsijapaarile pani ta küll jala ette ja need lendasid ka ilusti kukerpalli, kuid tüli ikkagi ei tulnud. Siis läks ta konstaabli juurde ja küsis:

«Noh, varasaks, kuidas ninavarrega lugu on?»

«Tänan, päris terve juba,» vastas konstaabel.

«Kostal ei näkka täna!» hüüti rahva hulgast.

Aga Kosta naeratas. Küllap tema juba teadis ja oskas.

Ja siis näkkaski viimaks. Keegi astus talle jalale. Oh, Kostal olid uued kamassid ja nüüd oli saapaninal komm sees. Eks aja see südame täis päris rahulikulgi inimesel. Kosta mõõtis ühe kämblatäie. Aga ta vastane oli kibe poiss, andis kaks vastu.

«Nüüd läheb lahti!» hüüti rahvamurrust.

Ja läkski.

Keegi murdis tooli alt jala. Kosta murdis juba kaks,

sest asjatundjal töötavad võrdselt mõlemad käed. Kaikad kolisesid. Paar tüdrukut kiljatasid. Kellegi silmakulm tursus üles. Keset saali rabeles põrandal pundar inimesi. Konstaabli püksisäärеd olid järsku põlvini lõhki.

Ent Kosta töötas ikka edasi. Aknaruudud klirisesid. Kellegi rusikas virutas konstaablil kaks hammast kurku. Kaitseliitlased tulid. Rahvas rõkkas ja kiunus. Kes oli juba saanud mõne kaikahoobi või rusikaobaduse, see vankus välja jalutusruumi.

Kostal enesel jooksis nina verd. Vasema silmaga ei näinud ta enam midagi. Lõhkilöödud kulm varjas seda nagu eesriie. Ainult paremaga sihtis ta veel kaikahoope. Aga siis rabati ta jalust, köideti kinni, anti saapanukkidega vastu ribikonte ja tiriti pidusaalist välja.

Rahvas möirgas. Kõik valgusid järele, sest nüüd oli ka peol lõpp. Kui juba Kosta köidikuis, siis pole enam midagi paremat oodata.

Mängu- ja lauluseltsi «Kõlin» juhatus aga istus koos ning arutas peo tulusid ja kulusid.

Tulud:

36 pidu-pääsetähte à 50 s.	— kr.	18.00
391 tantsu-pääsetähte à 75 s.	— kr.	292.25
Tulu einelauas: 5 saia ja pudel mõdu	— kr.	0.07
Kokku:	kr.	310.32

Kulud:

6 purust. aknaruutu à 70 s.	— kr.	4.20
4 murtud tooli à 300 s.	— kr.	12.00
1 murtud pink	— kr.	2.25
1 murtud pidusaali uks	— kr.	16.50
Pidulistele plaastreid ja joodi	— kr.	1.10
Konstaablile 2 hammast kummilöksuga à kr. 4.50	— kr.	9.00
6 kuu moon Kosta K. vanglasse à kr. 15.00	— kr.	90.00
Kokku:	kr.	135.05

Ja pärast selle aruande vastuvõtmist vajus laulu- ja mänguselts «Kõlin» jälle kuueks kuuks surmaunne, sest seni kui Kosta Kämmal pogris istus, ei maksnud korraldada ainustki pidu. Niikuinii ei tulnud keegi kuu-

lama Liisa Vehvermentsi laulu ega kooliõpetaja viiulisaagimist, sest eestlane on juba sünnilt jõu- ning rammunäitamist armastav rahvas. Ja et ka kunst hoopis välja ei kärvaks, siis andis juhatus 5 krooni kooliõpetajale teerahaks näitekunsti näitamise kursustele.

KASSAKRATT

Arvelius Pross oli kohusetundlik ja hoolas bürokraatia ori. Ta haridus polnud suur. Oli elanud vaeselt, õppinud ministeeriumikoolis ning nälginud mõningad aastad gümnaasiumis. See oli peaaegu kõik. Ent ta oli hoolas inimene. Väike putukas, kes lakkamatu töö ja püüdlikkusega uuristas endale urgu. Oli esiteks vallakirjutaja õpilane, siis rahukohtuniku kirjutaja, panga tähtsuseta ametnik, ühe kooperatiivi raamatupidaja, alevivalitsuse ametnik, väikese provintsilinna maksude kasseerija ning lõpuks sealsamas laudkonna ülem. Ja kui ta jõudis lõpuks sama linnakese asjaajaja ning sekretäri ametikohale, palgaga 120 krooni kuus pluss kuu aega igal suvel puhkust ning prii hammaste plombeerimine haigekassa kulul, siis näisid olevat teostunud kõik ta karjääri unelmad.

Ta istus oma kabinetis, kuivetu ja kõhn, laual virn pabereid, kulunud sulepäid ja pliiatseid. Kogu päev käisid sisse ja välja mitmesugused inimesed, paluti koeramaksust vabastamist, nõuti arveid ja dokumente, nuuksusid peavarjuta eidekesed, kärkisid ja praalisid mõned uhked erakonnatuusad.

Ja nende asjaõiendajate sekka vilksatas mõni seltskonnadaam, asjanaine siin ja seal, teelaudade korraldaja, kapakalja-õhtute perenaine. Istus väsinult toolile, lõõtsutas ning hakkas seletama:

«Ah, kogu päev aina jookse ühest teise nagu koer. On tarvis korraldada supikooli jaoks teelauda, kududa vaestele kindaid ja sukki, juhatada koosolekuid ja vaielda mitmekümne tohlakaga. See teeb päris haigeks. Keegi ei taha toetada meie õilist mõtet, inimesed on kitsid ja häbematud. Näiteks isand Siilmann. Astun tema ärri, palun väikest toetust nõrgamõistusliste heaks, aga

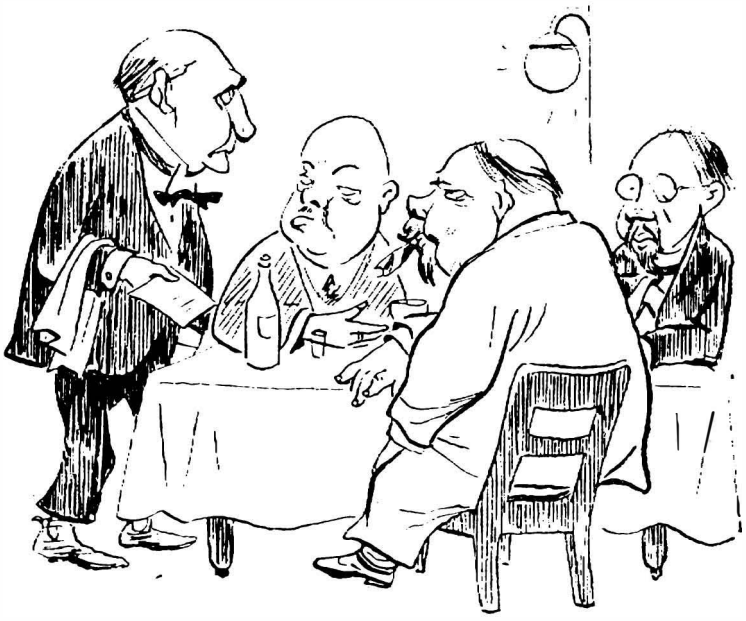

tema annab ainult 50 senti. Mõtelge, härra Pross, ainult 50 senti! Aga teie olete arukas inimene, teenite meie linnakese tähtsaimal ametikohal, teie . . .»

Ja Arvelius Pross oligi arukam. Andis kaks krooni. Tema ei tohi anda vähem, igaüks loeb korjanduslehelt nime, igaüks teab, et Arvelius Pross on linna tähtsaimaid ametnikke.

Asjanaise järel tulid kunstitemplite, mälestussammaste, puhkpillide või tont teab milliste õilsate sihtide loteriipiletite pakkujad. Igaüks arvas: Arvelius Pross on meie linnakese tähtsaim ametnik, lihtsalt häbi jätta pakkumata talle piletikest. Loosipiletite pakkujate järel tulid loterii-allegri korraldajad, uue jumalakoja rajajad, kaitseliidule lipu ostjad, mõne ausamba või hauakivi püstitajad, tähtsa seltskonnategelase juubelikingituse korraldajad. Tuli iga sorti inimesi, võõraid ja tuttavaid ning Arvelius Pross ei saanud neid oma tähtsa ameti tõttu uksest välja kihutada.

Õhtuti tammus ta väsinult kodu poole. Kuid kuskil kesklinna tulede all võeti tal kuuesiilust kinni ja hõisati:

«Hei, see on ju meie linnasekretär!»

Need olid Prossi tuttavad, ametivennad, kaupmehed, töösturid. Ta tiriti kuskile kõrtsi, tiriti kogu portfelli ning päevasest tööst sõrmedele jäänud tindiplekkidega.

«Meie napsutame siin pisut... õõk... on ainult omad inimesed. Ka sina pead end pisut niisutama, muidu kuivad kägarasse nagu kastmata potilill.»

Ja Arvelius Pross jäigi istuma. Ta pidi küll koju kiirustama, seal ootas söök, ent ometi ei sobinud temal, linna tähtsaimal ametnikul, ära öelda sõprade ning tuttavate pisikesest olengust. Nad võisid parajal hetkel öelda mõne mõjuva sõna tema kasuks või kahjuks. Ja nad võisid ka hakata sosistama, et see Pross on igavene koi, salalik, uhke, võib-olla koguni kassakratt. See tekitaks inimestes umbusku ja seda Arvelius Pross kartis.

Vast enne kesköödtõusid mõningad ning lahkusid. Oober jooksis arvetega ringi. Torkas ühe ja teise ette, ent need kobasid taskuis, ehmusid:

«Ah sa sinder, rahakott jäänud koju. Kuule, Pross, maksa seekord kinni need nipskid, küllap meie...»

Ka Prossil polnud raha. Vahtis hädiselt ringi. Aga juba käratas mõni ooberile:

«Mis sa veel vahid, tola! Kao minema ja pane arve kirja. Egas iga mees kanna rahakotti kablaga kaelas. Astu homme linnavalitsusse ja võta raha.»

Asi jäigi nõnda.

Siis tulid jälle heategevad peod-teeõhtud, koosviibimised. Pross esindas linnavalitsust. Kanti saalis ringi mõnd sasitud lillepõõsast või vedelat torti. Pakuti oksjoni kombel. Pisike linnake. Paar koloneli, kolm-neli ärimeest ja töösturit, paar tähtsamat ametnikku ja Pross. Ainult neilt oligi võimalus raha pigistada, teised aina seisid ümberringi, vaatasid ja naersid.

Lillepõõsa pakkuja kõndis saalis ringi. Seisatas Prossi ees ja hüüdis:

«24 krooni esimest korda... 24 krooni teist korda... Kas pakkujaid ei ole? Härra linnasekretär, kas siis tõesti lasete selle tühise raha eest kolonel Pugul nii ilusa lille enda eest ära näpata?»

Rahvas naeris. Prossil on piinlik ja heitis südametäiega:

«30 krooni!»

Aga poole kõrvaga kuulis selja taga sosistamist:

«Näe, siia pillab raha, aga naisel on kõige viletsamad tualetid. Isegi talvemantlit pole. Päris häbi kohe seltskonnas kokku puutuda...»

Ja Pross ostis naisele tualetid, ostis talvemantli, ostis väikese pitsukoera ja kohvilaua portselantassidega. Nõnda pidi elama väikelinna tähtsaim ametnik.

Aga kahe aasta pärast tuli põmm! — poolteist miljonit puudujääki. Kassakratt, varas, riigiraha-raiskaja! Arvelius Pross ei kuulnud vangla paksude müüride taha seda sõimu ja etteheidet. Ta ei teadnud ka seda, et ajalehed nimetasid teda tagasihoidlikuks ja hoolsaks töömeheks, kelles poleks keegi uskunudki kassakratti. Ta surus ainult pea käte vahele ja siunas oma töökust ning hoolsust, mis oli teinud temast seltskondlike kohustuste orja, loosipiletite ostja, korjanduste toetaja ning sõprade ja tuttavate võõrustaja.

KULDAVÄÄRT MEES

Jälle on kevade, varblane sirtsub juba põõsas ning kuldnokkade jaoks seatakse puure. Ka kuldaväärt mees on heitnud raske linnunahast kasuka seljast ning käib nagu Nipernaadi mööda aleviteid, külateid ja taluteid. Vehib kahe suure kämblaga õhus, nagu oleksid need tuuliku tiivad. Kuid kuldaväärt mehel pole kaenla all kannelt, millel mängiks totakale talutüdrukule aidatrepil ilusaid trillereid. Ka ei armasta ta parvetada palgiparvi ega püüda jõest pärleid, vaid aina räägib ja räägib, vidistab nagu kevadine linnuke.

Seal seisatab ta suure Mäeotsa talu ees, silmitseb aialatte, lükkab jalaga vana pada ja hakkab rehe taga sammudega maad mõõtma. Juba silmatakse kuldaväärt meest ka elumaja aknast. Mäeotsa Pärt tuleb ise välja, piip hambus, seisatab ja vahib võõra askeldusi.

«Noh, mis sa siin kolad?» küsib viimaks.

«Mõõdan,» vastab kuldaväärt mees.

«Mida sa mõõdad?»

«Maad, ikka maad, näed ju isegi.»

Ja kuldaväärt mees laseb suurte sammudega rehe taga, tõmbab saapakannaga jutte, sehkendab ja räägib:

«Siia saal, siia elutuba, siia köök, siia kanakuur ja 00.»

«Mis?» käratab Mäeotsa peremees. «Sina tahad ehitada minu maa peale? Noh, seda ei ole! Kasi minema.»

Aga kuldaväärt mees teeb mesimagusa näo ja hakkab seletama:

«Egas ma endale ehita, ikka sulle. Teeme siia ühe tööliste lossi. Toome trobikonna orje tööle. Las kraavitavad su sood, kangutavad kive ja raiuvad võserikku. Riik maksab palga, riik ehitab hooned, riik annab süüa ja juua, sina muudkui võta orjakari vastu ja kamanda. Võta piits pihku ja hüüt! töö olgu tehtud.»

Seda kuuldes läheb Mäeotsa peremehe nägu naerule.

«Nõnda oleks tore küll,» kinnitab. «Aga kust võtab riik raha?»

«Raha! Taevake, kas sellest puudu. Kaks miljonit on juba asunduskapitalist käes, teine kaks miljonit tilgub mujalt, sinu jaoks ikka sellest jätkub.»

Nõnda räägib kuldaväärt mees ja mõõdab Mäeotsal tööliste lossi jaoks maad.

Veidi hiljem longib ta juba teed mööda edasi. Sõidab vastu talupoeg, vankriassid kiunuvad, justkui oleks siga nende vahel.

«Kuule, peremees, miks su vanker pilli ajab?» hüüab kuldaväärt mees.

Talumees peatab hobuse.

«Raha vähe, pole määret,» vastab mees.

Kuldaväärt mees nõjatub vankriäärele ja vaatab mehele naeratades otsa.

«Mees, kus oled sa elanud, et ei tea, mis on maailma odavaim vankrimääre? Ah-haa! Ma ütlen sulle — Eesti või! Viljandimaal tarvitatakse seda ainult vankrimäärdeks. Hoiab pussid pehmed, teeb assiotsad läikivaks, ei kriuksu, ei karda vihma ega välku, ühesõnaga — priima kaup. Kõik, kel eestlase süda rinnus, tarvitavad võid ainult vankrirataste määrimiseks!»

«Aga kust siis preemiaid saab?» küsib mees.

«Preemiaid? Vaat, siis alles hakkab neid saama. Nüüd makstakse ainult 30%, need on sandikopikad. Aga kui ei saadeta ainustki võitükki inglismannidele ega saksa jungedele, vaat siis pistab valitsus sõrmed suhu ja vilistab: Tooge võid, päästke Eesti rahvas ja riik. 200 protsenti preemiaid! Isegi 300%! 400%! Vaat, siis saab jälle talupoeg hingata.»

Mõttesse jäädes liigutab talupoeg ohje ja sõidab edasi.

Kuldaväärt mees, kes annab hinnata rahvale head nõu, sõrgib teisele poole. Ja seal ta jälle seisatab ühe norus mehe ees.

«Mis sinul hinge peal?» küsib kuldaväärt mees.

«Maad vähe, ainult 40 vakamaad põldu,» kurdab mees.

«Oot-oot!» ütleb kuldaväärt mees tähendusrikkalt ja sõrgib Pedasmäe poole, mis riigi omandus. Seal ta mõõdab, pusib, jagab ja rassib. Kogu päev pusib, otsmik märg ning vurruotstes tilgad. Siis tuleb jälle norutaja mehe juurde ja ütleb:

«Mõõtsin sulle sealt paar parajat lahmakat põldu. Tee kohe vili peale ja täna neid, kes hoolitsevad su hädade eest.»

Ent norutaja mees lööb käed kokku ja hüüab:

«Armas taevas, kes on kuulnud, et Pedasmäel kasvab vili. Seal on ainult liiv ja kivi.»

«Siis tuleb lisada kunstväetist,» seletab kuldaväärt mees.

«Ei aita, maa on kuiv.»

«Ah kuiv? Tuleb juhtida veekraaviga niiskust.»

«Niiskust, jah niiskust on tarvis, aga kes kannab need põhjatud kulud?»

Nüüd lööb kuldaväärt mees rusikaga vastu rindu ja sõnab uhkelt:

«Meie, vaat meie teeme kõik põllumeeste heaks. Meie ehitame töölislosse, meie anname esimese sordi võid rattamäärdeks, meie viime vee mäkke põldude niisutamiseks. Ja meie teeksime veel rohkem armsa põllumehe heaks, kui poleks teisi kadedaid erakondi, kes kisuvad maha kogu meie töö.»

Nõnda kõneleb kuldaväärt mees ja longib jälle edasi piki maanteed, sest nüüd on jälle kevad käes ning ta

südames nipernaadilik igatsus hulkuda, ehitada õhulosse ja lubada põllumeestele õnne ning paradiisi maa peal.

Märkus. «Kuldaväärt mees» — kodanliku Eesti külasuurkodanluse erakonna — Põllumeestekogude, või nagu rahvas ütles, potipõllumeeste parempoolse tiiva esindaja. Selle erakonna tuusad hullutasid valimiste eel talupoegi igasuguste täidetamatute lubadustega, nagu riigi kulul põllutööliste kasarmute ja moonakamajade ehitamine, põllutööliste palkade maksmine riigi poolt, juurdelõigete andmine taludele riigi maafondist jne.

Seoses kapitalismi ülemaailmse majanduskriisiga hakkasid kodanlikus Eestis 1931. aastast alates katastroofiliselt langema põllumajandussaaduste hinnad. Või hinnad langesid 1927.—1929. aastaga võrreldes 2—3 korda. Asi läks niikaugele, et Eesti või oli Inglise turul odavam kui vankrimääre Eestis. Talupoeg töötas tegelikult kahjumiga.

Talusaaduste väljaveo ergutamiseks ja välisvaluuta saamiseks pandi maksma eksportpreemiate süsteem või, peekoni ja munade väljaveolt. Preemiate süsteem oli tegelikult maakodanluse finantseerimine, sest suuremaid preemiaid sai peamiselt ikkagi jõukam talurahvakiht.

ÜKS MUSTERKOOSOLEK

Igaüks teab, missugune on koosolek. Terve summ inimesi koos. Ühed lõhnavad kölni veest, teised higist. Ühed karjuvad: hurraa ja hurraa!, teised aga: maha ja maha! Mõnikord läheb asi päris tõsiseks. Rusikad tõusevad õhku, toolid lendavad ja kõneleja peab otsima varju puldi tagant. Justkui lahingumöll.

Aga nüüd on ka teistsuguseid koosolekuid. On niisuguseidki, kuhu inimene ei lähe vabatahtlikult, vaid pannakse rivisse ning marsitakse keset tänavat. Kompanii kompanii järel, vüürer ja lipp ees, baretid peas, särk pükstes. Need on uue korra musterkoosolekud. *

Sattusin päris juhuslikult niisugusele koosolekule. See

* Vapside liikumine kujunes Nõukogude-vastasest interventsioonist osavõtnud valgekaartlaste organisatsioonidest, kelle juhtideks olid fašistlikud seiklejad Larka, Sirk, Mäe, Kubbo jt. Selle liikumise seljataga seisid saksa kapitaliga seotud tööstu rid, pankurid ja kaupmehed, Eesti ning hitlerliku Saksamaa propagandaasutused. Organisatsiooniliselt kopeerisid vapsid hitlerlikke pruunsärklasi. Följetonis naerdakse välja vapside koosolekuil rakendatud demagoogilist ainujuhtimist.

tähendab — mul vedas, pääsesin imekombel eel-, järel- ja kõrvalkontrollidest läbi, tüssasin valvureid ning löökrühma teraseid silmi, viisin oma hingeõhu ja riidevoltidega uue korra neitsilikkuse koosolekule määratu laadungi erakondlikke pisilasi. Sellepärast ma vist kolistasingi ühe tooliga, astusin kõva sammuga ja köhatasin, kuna teised tulid kikivarvul ja istusid vaikides. 100, 200, võib-olla 300 või rohkem inimest istusid vaikides nagu kirikus. Ainult mõni harva sosistas naabrile midagi kõrva. Kui aga häälekõmin kõvemaks läks, oli kohe korrapidaja kohal ja tõstis käe üles:

«Kuss... kuss! Egas te erakondade koosolekul ole, kus lärmatakse ja kriisatakse. Siin tehakse tõsist tööd.»

Keegi ei vaielnud vastu, tõstsid ainult käed püsti. Siis astus kõnetooli vüürer.

«Heil kolonel!... heil kolonel!» kõlas möirgamine.

Kisendasid kõik, aga kui kolonel käe tõstis, käis vaikus läbi saali nagu tuul üle kalmukünka.

«Tänan juhatajaks valimise eest. Nüüd asume päevakorra juurde. Usaldame koosoleku protokollimise Matveile. Ühel häälel. Valitud!»

Kuskilt tagapoolt tõusis sõnakuulelikult kõhetu mehike ning asus juhataja laua kõrvale. Võttis sulepea kätte ja jäi ootama.

«Protokollige, et koosolek valis ühel häälel juhatajaks kolonel Täismehe. Nii. Nüüd lähme päevakorras edasi. Alustame liidu juhatuse valimist. Kandidaadid on...»

Kolonel hakkas taskuis kobama, kobas siit ja sealt, tõmbas viimaks tagataskust paberilehekese välja ning luges:

«Nii-jah, kandidaatideks on Suurmees, Kõvamees, Kangemees. Teie ju tunnete neid kõiki. Panen hääletusele. Kes on vastu? Mitte ühtegi. Sellega on juhatus valitud ühel häälel hõiskavate kiiduavalduste saatel. Käed püsti! Kirjutaja, protokollige see ajalooline moment. Päevapiltnikud kohale! Veel üks hetk, kõik käed püsti! Soo, valmis. Vabalt!»

Kõik täitsid käske nagu komando järgi. Mõni ajas koguni kaks kätt püsti. Juubeldasid, karjusid ja heilitasid. Siis jäi komando peale jälle vaikseks. Koosolijad istusid nagu kirikus.

Kolonel jätkas:

«Soo. Nüüd asume juhatuse asemikkude ja revisjonikomisjoni valimistele. Kandidaatideks on seatud üles... Noh, kuhu ma panin ometi selle eeskirja...»

Otsis jälle taskuis, soris, tõmbas taskud pahupidi. Viimaks kukkus kuskilt pabeririba välja.

«Ah-haa, leidsin. Mis see on? Ah, eksitus. Eksisin eelmiste valimistega. Suurmees, Kõvamees ja Kangemees olid ikka revisjonikomisjoni kandidaadid. Juhatuse kandidaatideks on Pehmemees, Haigemees, Vanamees. Nõnda otsustati juba eelmisel juhatuse koosolekul. Kõik on nõus ümbervalimistega? Nõus! Ühel häälel. Nii. Sellega on uus juhatus ametisse kinnitatud. Kõik on korras. Edasi, järgmiseks päevakorrapunktiks on saadikute valimine. Sõidurahad makstakse sellekohasest kassast. Prii korter ja ülevalpidamine. Tuleb saata igast kompaniist vähemalt 10 meest. Aitab sellest? Vähe? Noh, võiksime ka rohkem saata, lööme parema efekti. Palun kandidaadid üles seada.»

Nüüd algas saalis väike kihin ja kahin. Eespool hüüti:

«Küll härra kolonel ise teab. Oleme teie määramisega täiesti rahul.»

Tagapool köhatas keegi. Aga kohe oli korrapidaja kohal, vaatas terava pilguga köhataja otsa, nõnda et see nagu lubjapiip valgeks kahvatas.

Koosolek jätkus.

«Nüüd on ametlik päevakord läbi, lähme läbirääkimiste juurde. Ah, tahate küsida, kuidas on lood rotatsiooniga. Täiesti õigus, sõna- ja küsimisvabadus peab olema. Ostsime rotatsiooni, maksime ligi paar miljonit. Muidugi pole erakonnameestele paar miljonit mingi raha, neil on seda jalaga segada. Aga meile on iga sent tähtis. Sellepärast saimegi trükikoja sisseseade nõnda odavalt. Kõik on sellega nõus? Ühel häälel poolt! Kirjutaja, protokollige, et koosolek leidis rotatsiooni ostmise loo usutava ning avaldas usaldust. Nii. Sellega on asjal lõpp. Kas muid küsimusi on? Ei ole. Püsti!» *

---

* Vapsid said hitlerlaste poolt konfiskeeritud sotsialistliku ajalehe «Vorwärts»» rotatsiooni oma häälekandja «Võitlus» trükkimiseks peaaegu ilma rahata.

Kõik tõusid robinal püsti.
«Laul lahti! Uus hümn.»
Oli kõva ja mürisev laul. Kogu koosoleku ajal polnud keegi vastu vaielnud, vastu kisanud ega vastu käratsenud. Ainult juhataja oli rääkinud, võtnud vastu resolutsioone, valinud saadikuid ja juhatusi. Sellepärast oli kõigil koosolijail hääletagavara alles. Päevapiltnikud klõpsutasid aparaatidega. Kirjutaja märkis viimase kiirusega protokolli koosolijate ühislaulu ja üleva meeleolu. Seda pidi märkima ilusate sõnadega, sest siit võeti väljavõtteid ihulehte.
Siis lahkusid koosolijad. Läksid jälle rivis, lipp ja kolonel ees, kompanii kompanii järel. Kuid read olid juba hõredamad. Paljud mehed kükitasid üksinduse kabinettides.

JUKU KOOLIPÕLV*

Juku oli viks poisipõnn. Viieaastaselt tundis ta kõiki suuri tähti. Kuueaastaselt oli ükskordüks ning lugemine sulaselge. Kõik sugulased ning tuttavad, kes juhtusid kuulama ta ettelugemise võrinat, silitasid ta pead. Kuid Juku vanemad ei tahtnud veel poissi kooli saata. Arvasid, et las kasvatab veel pisut konti, küllap hiljem seda jõudsamini koolitarkuse kallal rassib.
Kui Juku sai seitsmeaastaseks, hakkas isa vaatama pojale paremat kooli. Neid oli kaks. Üks asus kaks kilomeetrit eemal, teine oli pisut kaugemal — alevis. Alevi kool oli parem. Seal õpetati rohkem rehnungit ja saksa keelt. Ka õpetajad olid peenemad, paremate elukommete ning härraslikumate liigutustega.
Juku viidigi alevikooli. Õppis hoolsasti, õppis aastakaks ja kohe oli näha, et sai targemaks. Isa ja ema tassisid moonakotte. Tassisid kaheksa aastat, sest vanemaks saades tükkisid Jukusse vigurid ja ta jäi paar korda klassi teiseks aastaks kükitama.
Siis oli algkool läbi. Vanemad pidasid kaua nõu, et

*Autori esimene följeton.

kas maksab poissi panna linna keskkooli. Isa oli vastu, aga ema seletas, et praegune aeg nõuab haridust. Vanasti võis saada ministeeriumikooli lõpetaja pangaametnikuks, vallakirjutajaks, ohvitseriks, nüüd kõlbab algkooli lõpetaja ainult seakarja.

Nõnda jäigi emale võit. Juku viidi linna ja pandi keskkooli. Kaks aastat tuupis ta seal igasugust tarkust. Siis avati Juku kodukoha lähedal uus keskkool. Seal tuli õppimine palju odavam.

Juku kolis tagasi alevisse ja astus uude keskkooli. Aga siin oli õpetus hoopis teistsugune kui linnas. Polnud tarvis tuupida ladina ega prantsuse keelt, aitas saksa keelest küll. Ka muidu näis asi lihtsam. Jukul läks õppimine suure nahinaga edasi. Ainult joonistamine oli nigelavõitu, kuid sellele ei pandud ka suurt rõhku.

Kuid just järgmisel aastal leidis ministeerium, et oli teinud suure vea alevite keskkoolidega. Need läksid kalliks. Ei aidanud muu, kui tuli tõmmata kriips peale paljudele haridustemplitele. Nõnda likvideeriti ka see kool, kus õppis Juku. Aga kohalik haridusselts ning lastevanemate komitee ei andnud ministeeriumile alla. Jätkasid õppetegevust omal käel. Korraldasid pidusid, korjasid annetusi, kärpisid ja pigistasid, aga kool pidi jääma alevi uhkuseks. Vallandati mõned õpetajad, teistel suurendati tundide arvu. Usuõpetust hakkas õpetama köster, joonistust maamõõtja. Aga keemia õpetajat ei leitud kuskilt. Viimaks nõustus kohalik apteeker tasuta jagama õpetust.

Viriseti nõnda aasta, siis jäi kool kinni. Juku tahtis asuda nüüd jälle linna õppima. Läks ühe kooli kantseleisse, näitas tunnistuse ette, et on lõpetanud neli klassi, kuid see ei mõjunud. Korraldati eksamid. Juku kukkus läbi. Läks teise kooli eksamile — jälle läbi. Läks kolmandasse, seekord juba alamasse klassi — jälle läbi. Ei osanud keemiat ega joonistamist.

Hakkas siis samast klassist pihta, kust alustas alevi koolis. Kaks aastat tuupimist oli visatud vastu taevast. Õppis aasta ja lõpetas kevadel klassi.

Sõitis koju, tegi tööd ja unustas need raisatud kaks aastat.

Sügisel kooli tulles ei leidnudki enam kooli endises

kohas. Olid ärid, lihakarnid, raamatupoed. Otsis kooli mööda linna taga, küsis kordnikult ja öövahilt. Need ei teadnud mõhkugi. Siis sai viimaks teada, et ministeerium on liitnud kaks kooli. Nüüd olid poisid ja tütarlapsed segamini. Esiteks paistis see Jukule pisut võõrastav, häbenes koguni. Aga pärast sai üle. Kuid üle ei saanud ta inglise keelest, mida õpiti uues koolis. See panigi ta kükitama teiseks aastaks.

Kevadel sõitis jälle maale. Sügisel kooli tulles leidis ta küll kooli endisest majast, aga nüüd olid koolil harud küljes. Üks oli reaalharu, teine humanitaarharu. Juku astus reaalharru. Kuid siingi oli kõik teistmoodi kui läinud aastal. Õppis küll samas klassis, õppeainedki olid peaaegu samasugused, aga ometi oli kõik teisiti. Raamatud olid hoopis uued, õpetajad samuti. Mida Juku oli läinud aastal õppinud viis tundi nädalas, seda õppis nüüd kaks, ja mida oli õppinud kaks, seda õppis neli või viis. Kõik asjad olid pööratud pea peale.

Kuid Juku tuupis. Üle noatera vilksatas järgmisse klassi. Uuel sügisel kooli tulles olid kadunud ka harud ühes tütarlastega ja nüüd nimetati kooli tehniliseks gümnaasiumiks. Hakkasid voolima puupulki, ehitasid raadioaparaate, milledega muidugi midagi ei kuulnud, valmistasid kelkusid ja suuski. Need olid kenad ja praktilised asjad, aga Juku mõtles ikka, et temast pidi ju saama ametnik ühispanka, ärisse või majandusühisusse.

Aga selleks on ju kaubanduskoolid, eks? Jah, ka Juku mõtles seda. Lahkus tehnikumist ning läks kaubanduskooli eksamile. Küsiti, kas raamatupidamist oskad, masinakirja tunned, kaubandusrehkendust mõistad. Juku ei tundnud. Hakkas võtma eratunde, tuupis, kulutas, vaevas. Juba kaks aastat tagasi oleks pidanud lõpetama kooli, kükitas siiski ikka eelviimases klassis. Nüüd õppis agarasti, tahtis ometi kord jätta seljataha koolipõlve. Oli juba vana poiss ja isa-ema lootsid temalt pisut abi. Aga siis tuli pomm: Juku võeti kaitseväkke.

Nüüd ei tea Juku enam, kas ta suudab kunagi lõpetada keskkooli. Võib-olla on kaitseväest vabanemisel jälle õppekavad muudetud, uuendatud, liidetud ja värskendatud, nõnda et ta ei pääse esimesse klassigi.

VIHA MAA JA LINNA VAHEL

«Linn elab maa kulul! Talupoeg peab hommikust õhtuni rühmama tööd, tapma ja orjama ainult selleks, et linnarahvas saaks hästi ja mõnusasti elada. Advokaat, arst, kaupmees, hangeldaja, ametnik — kõik nad elavad ainult põllumehe vaevast ja tööst. Läheb talupoeg oma saadusi müüma, siis saab ta selle eest ainult näljasente. Piim ning või ei maksa midagi, ei tasu linna viimise vankrikulu ega viidetud aega. Aga kui põllumehele on tarvis töölist, rauda, keedunõu või adrahõlma, siis nõõritakse hingehinda. Linn sööb ja mõnutseb põllumehe kulul. Linn toidab maa arvel töötute karja, kes sendi eestki ei tee kasulikku tööd. Riigiametnikkude karjad, rahvasaadikud, igasugused tegelased, petised, võltsijad ja pillajad elavad maamehe armust. Sellepärast peab talupoeg juba kord arusaamisele tulema ning vaatama tõsiselt oma vaenlastele näkku.» *

Nõnda luges Kassiaru peremees Peeter Paigaline ajalehest ja ta silmad hakkasid prillide taga vihaselt välkuma.

«Söödikute kari!» põrutas ta vihaselt rusikaga lauale. «Mari, too pleihveeder, sean kokku ühe nimekirja oma vaenlastest.»

Mari teadis, et nüüd oli vanamehel niisugune tuju, mis võis panna ka elumaja ja aluspalgid värisema. Ta tõi ruttu tagakambri sahtlist pliiatsi ja Kassiaru peremees hakkas seda teritama. Ta otsmik oli kortsus, kuna mõtted urgitsesid päevavalgele kõiki neid tuttavaid ja söödikuid, kes elasid linnas tema kulul. Terved tunnid andis seda mõtelda. Aga viimaks oli nimekiri ometi valmis.

1. Endel Paigaline, advokaat, Kassiaru peremehe keskmine poeg. Ülikoolis õppides oli lasknud mitu veks-

* Selleks et varjata ühelt poolt kodanlikus Eestis toimuvat ägenevat klassivõitlust, mille põhjustas talurahva kesk- ja kehvkihi ekspluateerimine küla- ja linnakodanluse poolt, ja teiselt poolt, et takistada töölisklassi ja talurahva liidu tekkimist kapitalistliku korra revolutsioonilise likvideerimise eeldusena, õhutati Eesti kodanluse poolt demagoogiliselt viha linna ja maa vahel.

lit protesti. Ka muid kulusid oli teinud pillerkaarideks. Ning ilusa protsessi Lullikatku Joosepiga oli ajanud hoopis nurja. Kogu pool eluaega olid Kassiaru ja Lullikatku peremees tülitsenud kitsa sooserva pärast. Mitu ilusat kohutki oli sellest tekkinud. Ent siis leppis Endel Lullikatku Joosepiga ära, kuna oli isa volinik. Ja veel nüüdki nöörib ta isa. Mari saadab talle alati pühiks mune.

2. Armorion Küüs, arst, tütar Leenu mees. Kui mullu vana pull haigeks jäi, kirjutas rohu, mille tagajärjel pull ära kärvas. Vähemalt 80 krooni tegi Kassiaru peremehele mööda pükse. Ka Leenu kaasavara nõudis sendipealt välja, enne ei sõitnud laulatuselegi. Suurim Kassiaru peremehe vaenlane.

3. Tütar Leenu. Kord andis Kassiaru peremees talle 100 krooni põllumeeste panka viimiseks, ent Leenu ostis uue kübara ja kingad. Olgugi et oma tütar, aga siiski võõra vara raiskaja.

4. Mihkel Lüll, apteeker. Seesama, kes mängis tütremehega kokku ja andis pullile surmarohtu. Muidu Kassiaru peremehele kaugelt sugulane.

5. Ants Toots, kingsepp. Lõi veesaabastele rupsikud alla, kuid juba kuu aja pärast tulid need lahti. Üks igavene nöörija. Marile tegi kitsad saapad ja nüüd läheb Mari kirikusse, saapad näpu otsas, ning tuleb tagasi — ikka näpu otsas. Tuttavaile ja vastutulijaile aga ütleb, et paljajalu on nii mahe ja hea käia.

6. Juhan Kirves, lihunik ja hangeldaja. Tingib alati viimse sendini ja maksab määritud rahadega. Inimene, kes elab Kassiaru peremehe higist ja vaevast.

Nimekiri oli valmis ja Kassiaru peremees vaatas seda rõõmsa pilguga. Noh, küll ta nüüd neile näitab! Siis hõikas Mari ja luges sellele oma verivaenlaste nimed ette.

Mari lõi käsi kokku ja ütles:

«Sa taevas küll, need ju puha omad sugulased. Kas su südames pole tilkagi ristiinimese verd, et hakkad oma tütart, poega ja väimeest vihkama?»

Kassiaru peremees hakkas nohisema.

«Hea küll,» ütles ta viimaks, «tõmban nad nimekirjast maha. Aga kingsepa-röövlinäo ja lihuniku-nöörija jätan ikkagi.»

«Jätad Ants Tootsi nimekirja?» ütles Mari. «Väärt mehe, hea südamega inimese, kes sõja ajal, kui kuskilt polnud nahka ja lambiõli saada, meile neid muretses? See on lausa ülekohus.»

«Noh olgu, tõmban ka Tootsile kriipsu peale, aga see lihunik...»

«Kallis mees, ka sa siis ei mäleta, kui see vana pull ära kärvas ja sa pidid raipe auku ajama. Ükski inimene ega lihunik ei tahtnud raibet, aga va Kirve Juhan tuli ning ladus su pihku 15 krooni. Vorstiks tegi pulli. Ja mõni teinegi kord on ostnud varajasi vasikaid, mida teistele häbi pakkuda. Su südames pole küll tänutunnet, kui hakkad Kirve Juhaniga vihavaenu pidama.»

Kassiaru peremees ohkas ja tõmbas ka sellele vihavaenlasele kriipsu peale. Siis aga silmas laual ajalehte, kahmas selle ja rebis puruks.

«Tont võtku,» kurjustas ta, «üks vihavaenlane peab ikka olema. Ässitab ja õhutab mind vihavaenule oma sugulaste ja sõprade vastu, et mina justkui pime kana teistega tülli jookseksin.»

Ja Kassiaru peremees astus järsu sammuga toast välja, ta ei tahtnud enam sellele pahandusele mõelda.

TALUOSTJAD

Põllumeestekogude tegelased ja liidrid ostavad talusid.
Ajalehest.

Oruotsa Andres oli juba vana mees. Pojad ja tütred olid lennanud talust välja. Linn tõmbas neid vastupandamatu võluga. Nüüd vanaduspäevade eel murdis talutöö ka Andrese jõu. Ta otsustas müüa talu, millesse oli matnud kogu oma nooruse, töö ja jõu. Raske südamega saatis ta kuulutuse ajalehte.

Järgmisel hommikul põrises juba varakult Oruotsa elumaja ees auto. Üks isand nõjatus autoaknale ja viipas käega ukselävele ilmunud peremehele:

«Tule ruttu lähemale, mul pole palju aega. Mis see värk maksab?»

Andres astus sammu lähemale, vaatas ja imestas. See oli ju sama saks, kes mullu valimiste eel käis seltsi-

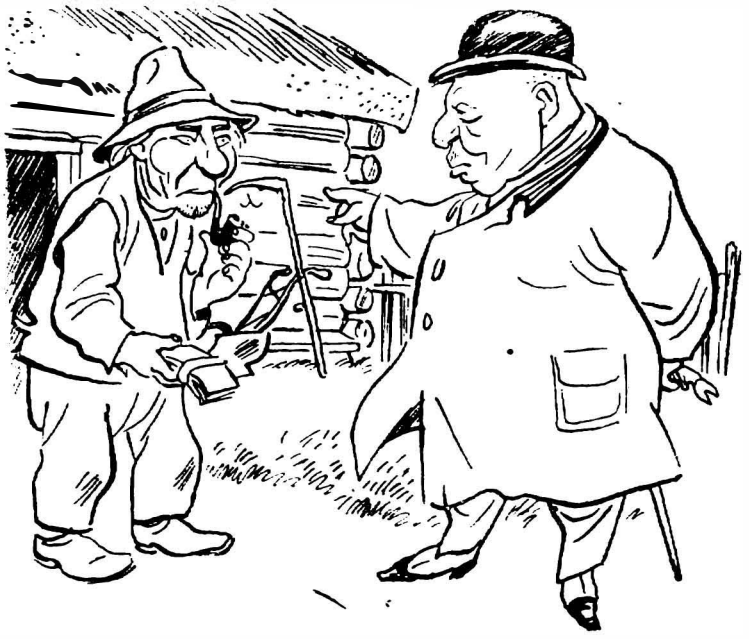

majas kõnekoosolekut pidamas. Siis oli ta pisut rohkem maamehe vurhvi, säärikud jalas ja villane vammus seljas. Ta kõneles, et meie, põllumehed, peame kokku hoidma ja rohelise lipu * võidule viima, alles siis saame murda teiste erakondade päkad ja sõrad.

Kuid nüüd paistis ta hoopis linnasaksa laadi.

«Mis see värk maksab?» kordas linnasaks veel kärsitumalt.

«Ah Oruotsa või!»

«Ükstaspuha, mis nimeline ta on, Oruotsa või Saeotsa, üks kama kõik. Ütle ainult ruttu, mul pole aega, tarvis edasi kihutada Palupõhja poole, seal olla paar küla müüa.»

Andres kratsis kukalt. Nõnda äkki tuli see ost. Siin oli ju kogu ta töö ja vaev, sellega pidi pidama enne ikka aru ja rehnungit. See polnud mõni võinaela müük-ost.

---

* Potipõllumeeste embleem lõikuspidudel.

Aga sellal, kui Andres hinda mõteldes kukalt kratsis, kostis mäekingu alt juba uus autopasuna röögatus. Linnasaks hakkas kurjalt kiruma.

«Lase käia!» karjus ta autojuhile, «muidu nabib Mähkam kõik paremad talud mu nina eest ära.»

Ja pöörase kiirusega kihutas auto Oruotsa õuest välja Palupõhja suunas.

Ei läinud kuigi palju aega, kui juba uus auto peatus Oruotsa õues. Ka seda isandat tundis Andres. Mõnikord tehti temast ajalehtedes juttu kui tähtsast põllumeeste tuusast. Mähkam polnud just väga linnahärralik, oli ta ju ise maalt ja popsi poeg. Ta tuli koguni autost välja ja vaatas talu lähemalt.

«Palju maad on?» küsis ta.

«89 tiinu.»

«Vähe, pagana vähe, oleks sadagi täis. Aga hea küll, kui paari naabritaluga piirid kokku ajada, siis saab juba väike kohake.»

Vaatas eluruume, peretuba, sahvrit, kööki ja takseeris.

«Tuleb ehitada uus häärber,» plaanitses ta. «Ka ait on väike ja lauta ei mahu sadat lehmagi. Aga mis majaloks seal on?»

«See on koda. Varem elasid seal suvel teenijad.»

«Ah-haa! sinna tuleb siis ehitada uus tööliste loss.»

Kuid siis tuli ostus takistus. Oruotsa krundil polnud ainustki jõge, järve ega pisikest ojakestki.

«Mis talu see on, kus pole vett!» hüüdis ostja. «Peipsi äärde ehitatakse tindivabrik, aga kust saadakse tinte, kui meie, põllumehed, ei hakka neid kasvatama? Arvate, et Peipsist? Oh ei! Venelased ehitavad teisele kaldale kümme vabrikut ja tõmbavad järve oma kilomeetripikkuste nootadega tühjaks. Riik peab laenude abil põllumeestele soodustama tindikala kui meie loodusvara kasvatust sisemaa veekogudes.»

Nõnda jäigi kaup pooleli.

Kuid varsti oli platsis kolmas ostja. See muudkui nohises läbi nina ja küsis, palju kogu see krempel maksab. Ja enne kui Oruotsa Andres sai taibata, oli tal juba käsiraha pihus. Nohiseja ei vaadanud elumaja, aeda ega küsinud, kas kaevu ongi või tuleb vett kanda

teisest vallast, teda huvitas ainult aida seina ääres vedelev ader ja vedruäke.

«Kuidas need masinad töötavad?» küsis ta tasakesi.

«Missugused masinad?»

«Need siin.»

Nüüd hakkas Andres suure häälega naerma. Nohiseja linnasaks pidas sahka ja vedruäket masinateks. Ta võttis taskust käsiraha, surus ostjale pihku ning ütles:

«Kulla linnasaks, sinusugusele küll ma oma talu ei müü. Olen kogu oma jõu ja elu matnud siia mulla alla ning ma ei taha, et üks puu otsast kukkunu tuleb mu tööd ja vaeva narrima. Sest talu ja põld püsib kauemini minust ja ühes sellega püsib ka au sees mu nimi. Müün talu ainult niisugusele inimesele, kes tahab tööle asuda kahe tugeva töökäega, ja kui sellist meest praegusel ajal enam ei leidu, siis varisen ma taluga üheskoos.»

Ja vana Oruotsa Andres tõstis oma iseka nina uhkelt püsti, pani käed püksitaskusse ning sammus elumaja poole. *

POOLT VÕI VASTU

Ma pole kunagi käinud valimiseelseil koosolekuil. Ja mul oli sellest üsna ebamäärane arvamine. Kujutlesin umbes midagi selletaolist, et lillede ja vanikutega ilustatud kõnetooli astub soliidne isand, valged kindad käes, silinder peas. Kuulajate hulgast plaksutatakse ja avaldatakse poolehoidu. Kõneleja võtab silindri peast ja tänab kummardades. Siis alustab ta viisaka kõnelusega ettekannet, naeratades lahkelt ja rõõmsalt. Pärast

* 1933. aastal müüdi kodanlikus Eestis 2152 talu, neist ühendati ostjate poolt 284 talu. See oli maaomandi kontsentreerumine, s. o. maa koondumine kulaklik-kapitalistlike ettevõtjate kätte. Kodanlik valitsus soodustas seda kulaklike suurtalude ja uusmõisate kui oma sotsiaalse baasi ja peamise kaubatootja arenemist. Kõige rikkamad suurtalunikud koondasid enda kätte 3—4 ja rohkem talukohta mitmesajahektarise üldpinnaga ning kurnasid seejuures suurt hulka palgalist tööjõudu. Talusid ostsid kokku peale põllumeestekogude tegelaste ka teiste erakondade tuusad. Tartu suurmajaomanik, advokaat ja vapside toetaja Rütli omas Tartumaal 5 talu, advokaat Tarask — 4 talu, Karl Tünder Viljandimaal 6 talu jne.

kantakse kõneleja kätel vaimustushüüete saatel välja ja lehvitatakse talle kaua järele valgeid taskurätte.

Umbes nõnda kujutlen ma Inglise parlamendi kõnelejate vastuvõttu ja koosolekuid, uskudes, et ka meie ei taha neis kombeis jääda maha välismaalastest, kuna muidu omandame kõik pöörase kiirusega, alates kokteilist ja bridžist kuni totalisaatori tülideni ning moodsa vestinööbini.

Nüüd käisin ühel koosolekul. See oli maal, ühes kodumaa kuulsamas nurgas, kust on meid õnnistatud igasuguste ristsõnamõistatuste-taoliste keeruliste süsteemidega. Seltsimaja saal oli tungil inimesi täis. Kahjuks polnud ainult kuskil näha mu vanikute ja lilledega ilustatud kujutluskateedrit. Kõneleja pidi nähtavasti seisma näitelaval. Tema selja taha olid kulissidele kleebitud hiiglasuured vanad kuulutused jõumees Tsingu-Tsängust, kes painutab roopaid ja kannab kummagi käe otsas kümmet meest, ning maagilisest india ennustajast ja fakiirist Joga-Jogast, kes ennustab täpselt kõik elusündmused hällist hauani.

Ka kõneleja ei vastanud mu kujutlusele, tal polnud silindrit ega valgeid kindaid, kuid ta katsus siiski naeratada ja kummardas tervitamiseks.

«Austatud kuulajad...» alustas ta.

Kuid kohe katkestas teda kellegi vägev hääl saalinurgast:

«Mis sa vigurdad! Ütle kohe, kelle mesti mees oled, siis teame, kas anname sulle paar tulist silmaauku või võtame su kaitseks kaikad platsi.»

«Palun rahu!» viipas kõneleja käega. «Ma...»

«Tee rutem!» hüüti rahva hulgast. «Meil pole aega kuulata pikka joru. Ütle, kas hääletada nii või naa, siis tahame asuda kohe selgitustööle.»

Nüüd sai kõneleja pisut mahti ja ta rääkis paarkümmend sõna põhiseaduse muutmise eelnõust ja selle väljatöötamisest. Kuid siis hakati ühes saalinurgas trampima ja vilistama.

«Seda kõike teame isegi!» hüüti. «Või arvad meid nõnda rumalaiks, et me ei oska ajalehti lugeda. Sina aga ütle, kumb võidab, kas poolt või vastu.»

Kõneleja naeratas ja vastas:

«Kahjuks pole ma ennustaja.»

«Aga miks sa siis siia kõnelema sõitsid?»

«Selgitustööd tegema.»

Nüüd mürises saalis naer.

«Selgitustööd oskame isegi teha,» vastati mitmelt poolt. «Oota natuke, poisid läksid metsa parajaid vemblaid otsima. Kui tulevad tagasi, siis läheb lahti. Võid sinagi juba enne hääletamist näha, kumb võidab, poolt või vastu.»

Ja siis läkski lahti.

Toolid vihisesid õhus, rusikad langesid kohutavate hoopidega, saalis tõusis kisa ja kära. Kõnelejale lendasid näitelavale maakivid ja toolijalad ning see pidas targemaks varju pugeda. Kogu rahvas voolas välja seltsimaja ette ja seal algas rüsin ning jõukatsumine. Vend jäsis venda, poeg pani isale jala ette, äi nüpeldas väimeest.

Siin polnud enam lipukirjaks omaküla ja võõraküla mees, vaid poolt ja vastu, sest see küsimus oli kaotanud kõik külade vahel oleva vimma ja viha. Kõneleja putkas minema ja tema taga kostsid juba revolvripaugud.

Nõnda räsiti õhtu hiljani ja veel pimedaski tuuseldati põõsaid ning metsaalust, et otsida vastasrinna mehi. Kuid õiget üksmeelset selgitustööd ei saadud vist ikkagi kaigaste, nokautide ja revolvrite abil teha, sest kui saabusid rahvahääletuse päevad, siis lasti valimiskasti ümbrikuis ikka poolt ja vastu.

Vaprad eestlased olid asjatult toonud ohvriks lõhkilöödud kulme ja veriseid ninasid.

ÜKS HARILIK PIDUKÕNE

Sada või sadaviiskümmend aastat oli pekstud selles pikas ja pimedas lobudikus reht. Tolmu, higi ja tööd tundsid need sünged seinad. Tohutud rotikarjad tuhnisid kõlgastes. Viirastused, nägemused ja tondid uitasid igal pool ringi. Rehepappide ja vanapaganate lood tekitasid kuulajais hirmujudinaid.

Nüüd oli see kõik lõhutud, uuesti ehitatud, võõbatud

ning ilustatud. Maakivist müürid avanesid akendeks ja usteks; plaatkivina tunduv muldpõrand taandus laudade ees; pimedaid sarikaaluseid asendasid võõbatud laed.

See oli uus seltsimaja.

Täna oli hoone pidulik avamine kõnede, rahvamurru, muusika ning tantsuga. Täna toodi valgus ja vaim mõisarehe müüride vahele. Suur saal oli inimesi täis: tüdrukuid, poisse, vanu külataate, naisi ja lapsi. Kõnepult oli kaunistatud roheliste vanikutega. Sinna astus pidukõneleja ja vaatas võitva pilguga üle rahvamurru. Tänaseks oli ta higistanud oma teadmiste ja oskuse sopist parima. Ta hingas sügavasti ja pajatas siis:

«Seitsesada aastat oleme olnud orirahvas. Seitse pikka sajandit on rõhunud meid võõras ike, aheldades meid mõisnike orjusse. Kuid meis voolas vaba veri. Meie esiisad ei suutnud unustada päevi, mil olid veel vaba ja iseseisev rahvas. Nad tõstsid mässu, katsusid palju kordi purustada võõrast võimu, kuid nende katsed tasuti veriselt. Kuid vabaduse vaim elas neis ikka edasi. Seda ei murdnud vitsahoobid, nälg, mõisnike ja raudrüütlite surve, sõjad ega katkud. Põlvest põlve põles eestlaste rinnus vabadusetuluke. Nad pigistasid hambad kokku ja surusid küüned lihasse, kui kupjad nende turjale vitsahoope ladusid. Nad kannatasid kangekaelselt, sest teadsid, et koidab jälle vabaduspäike. Nad lasksid endid peksta armetuiks santideks, kuid nende huulte üle ei tulnud ühtegi valukaebust.» *

Kogu saalitäis kuulajaid oli vajunud kössi. Tüdrukud, taadid, eided ja lapsed tõmbusid küüru, otsekui

* Eesti kodanlus kasutas pikka aega seitsmesaja-aastase orjapõlve meeldetuletamist kõnedes ja ajakirjanduses kodanliku natsionalismi õhutamiseks ja rahva teadvuses kapitalistliku orjuse ja klassivõitluse terava mulje nõrgendamiseks.

Hiljem, kui Eesti sattus hitlerliku Saksamaa mõjupiirkonda, hakkasid sellesama seitsmesaja-aastase orjapõlve teemat kasutama progressiivsed ja revolutsioonilised ringkonnad, et hoiatada töötavat rahvast hitlerliku agressiooni eest ja manitseda teda valvsusele eesti kodanluse ja hitlerliku Saksamaa poliitilise ja majandusliku sobingu suhtes. Eesti kodanlus võttis siis oma agitatsiooniprogrammist selle juhtlause maha. 1939. aasta algul oli Pätsi diktatuurivalitsuse haridusminister A. Jaakson sunnitud teatama ajalooõpetajate päeval, et «orjaaeg ei ole oluline osa meie ajaloos».

vihiseksid veel praegu nende kohal vitsad. Pidukõneleja aga pühkis otsmikult higi, heitis pilgu üle masendatud kuulajate ning jätkas, rusikat vastu kõnepulti põrutades, veelgi halastamatumalt:

«Võib-olla seegi vana hoone on näinud meie esiisade veriseks pekstud turje. Võib-olla siingi on kostnud oiged, hammaste kirin ja vihisenud kubjaste kepid. Kui need vanad rehekivid võiksid ometi avada suu ja jutustada neist õudsetest tundidest! Nad räägiksid siis ka sellest kangekaelsusest ja vihast, millega meie esiisad võtsid vastu hoope, kuidas nad vaarudes kodu poole tuikusid, andes viha ja vastujõudu meile, oma lastele!»

Veel enam vajusid kuulajad kössi. Mõned näod olid nagu oigeks viltu kistud. Teised surusid hambad kokku, et ei tunneks valu, mida sünnitasid vitsahoobid.

«Siin meie keskel on nende kangelaste lapselapsi!» karjus pidukõneleja. «Aga nüüd oleme võitnud vabaduse, nüüd ehitame neisse süngeisse ruumesse endi vaimu ja hariduse altari. Siin, kus meie esiisad paindusid kepihoopide all, just siin astume vastu valgusele. Nüüd unustame oma mineviku ja orjapõlve ning astume vaba rahvana vastu vabadusele ning õnnele! . . .»

Kuulajad olid higised. Ka kõneleja pühkis taskurätikuga nägu, kuid jätkas kangekaelselt lugu seitsmesaja-aastasest orjapõlvest, peksust, kangekaelsusest, saavutatud vabadusest ja valgusest. Nagu ütlematu rõõmu ja ärritusega kordas ta sama lugu mitmes variatsioonis, vahtis kuulajaile, kes virildusid kuumusest ja sellest raskest koormast, mida ladusid ta rängad sõnad nende turjale nagu vitsahoope.

Vast tunni aja pärast lõpetas ta.

Kogu õhtu olid noored poisid kõneleja sõnade mõju all. Tantsu ajal haarasid nad aiateibad, toolid, malakad ning pussid ja hakkasid üksteist nüpeldama. Sest nüüd polnud enam kupjaid, kuid kõne järel isunesid nende küürud väga ühe korraliku nahatäie järele. Ja paljud läksid oiates ning vaarudes koju, hambad risti, käed rusikais, just nõnda, nagu oli pidukõneleja kujutanud peksutallidest minejaid.

Ka pidukõneleja sai kähmluses oma jao. Kaks malakat taoti vastu tema tagumikku puruks. Ja kui ta üles

kargas, oli südames niisugune hea ja karastav tunne, nagu oleks tulnud saunast.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Kuid selle vana rehe ümber kargles vanapagan, see peiarlikum kuju eesti mütoloogiast. Ta kuulis pidukõneleja juttu ja nägi ka pärast seda ilusat kähmlust.

«Hm!» lausus ta, «see on naljakas lugu. Igal pidupäeval räägitakse ainult sellest seitsmesajast aastast, nõnda et hirmujudinad käivad läbi karvade. Aga pärast vemmeldavad üksteisel turjad palavaks ja nimetavad seda — vabaduseks. Jah, see on naljakas.»

Nõnda kõneles vanapagan ja keksles ümber uue seltsimaja.

VALIMISTE EEL

Nüüd on jälle väike mees trumbiks. Seni ei hoolinud temast keegi: ükski ei tulnud küsima, kas tal on soe või külm, kas ta sööb leiba või närib puukoort, magab kahe pehme sulgvaiba vahel või kügeleb väljas lageda taeva all. Ainult üks maks teise järel litsuti kukile ja ta pidi oma augurikast püksirihma järjest koomale pingutama. Kuid nüüd seisavad jälle valimised ees ning see unustatud, põlatud väikemees on jälle võimumees. Nüüd vaagib ja kaalub tema oma valimissedelitega nende uhkete härrasmeeste saatusi, kes temast senini tepski ei hoolinud.

Nõnda mõtles Sikuruuna peremees ja ta enesetunne tõusis kohe mitme pügala võrra. Tema käes oli nüüd võim, kes hääletab poolt või vastu, kes alandab ühed põrmu ja tõstab teised kõrgele presidendi aujärjele või paiskab nad maha.

Niiviisi mõteldes muutus Sikuruuna peremehe samm ka uhkemaks ja isekamaks. Astudes nüüd alevivalitsusse asjatoiminguile, ei hiilinud ta arglikult ruumi, vaid lõi mõlemad uksepooled kõmdi! lahti ning astus julgesti oma poriste saabastega üle suure ruumi. Ta vaatas uhkustundega puudrininalistele preilikestele, kes tippisid kirjutusmasinail, ning ta pilk otsekui oleks öelnud:

«Noh, tippige, tippige, aga kui mina tahan, siis kaote ühes tippmasinatega nagu õhk!»

Aga Sikuruuna peremehe südames pesitses leplik joon, ta mõtles ja kemples ainult endamisi nõnda, tundes mõnu enese tähtsusest, mis oli nõnda üürike ja kestis ainult paar nädalat enne valimisi.

Jah, tal oli koguni õigus olla nüüd uhke ja turtsakas, sest üle kogu maa rändasid valimiseelsed hingepüüdjad. Üks lubas maad ja raha, teine au ning kuulsust, kolmas muretut paradiisielu.

Tuli Sikuruunagi tallu hingepüüdja, nagu neid oli käinud varemgi, — tuli alandlikult, porised säärsaapad jalas, kaabulott peas, kare vammus seljas nagu tööd otsival vandersellil.

«Tere!» ütles ta lahkesti Sikuruuna peremehele.

«Tere, tere,» vastas see ning silmitses võõrast.

Jah, ta tundis seda isandat, kuigi see tuli nüüd jala ja lihtsad riided moonutasid ta võõraks. Aga Sikuruuna peremees oli teda näinud sageli autoga kihutamas. Kord oli see auto isegi pritsinud teda üleni pori ja lörtsi täis, aga nüüd ei kõssanud Sikuruuna peremees sellest sõnagi, sest ta tahtis kuulda hingepüüdja juttu.

«Kallis peremees, sulle kuluks õige tükike maad lisaks,» alustas tulija juttu.

«Kuluks küll,» vastas Sikuruuna peremees.

«Noh, kirjutame siis muudkui nime üles.»

Võõras otsis taskust pliiatsi ja paberi ja kriipseldas sinna midagi.

«Sõjas olid?» küsis jälle.

«Muidugi olin. Pihkva all sain kuuli. Aga jänese lippamise pealt seda küll ei lastud, vaid tahtsin neid sunnikuid hirmutada, et ehk arvavad kahuriks ja pistavad mu alumise poole eest hirmuga plehku.»

«Vaat, siis saad vähemalt 50 000 oma teenete eest. See on meie põhikavas. Panen ka selle kohe kirja.»

Jälle kirjutas võõras midagi paberile.

«Lapsi on?» küsis ta tüki aja pärast.

«Kolm tütart ja kaks poega.»

«Tüdrukutele anname Saksamaa eeskujul kaasavara.»

«Pole tarvis, nad ongi juba mehel. Vanemale pojale saab talu, kuna noorem tuleb isegi läbi, teenib kroonut,» vastas Sikuruuna peremees.

«Üleajateenija?»

«Jah.»

«Vaat, tõstame sul noorema poja palka. Parandame tema elutingimusi, anname korteri-, varustus-, pesu-, päeva-, komandeerimis-, laagri- ja muid rahasid. Iga aasta kaks ülikonda, kaks paari saapaid, kümme paari sokke, seitse särki ja kolm mütsi. Oled rahul?»

«Küll, küll,» vastas Sikuruuna peremees.

«Noh, siis oleme kaubaga joones. Aga nüüd pista valimiskasti sedel meie poolt, sest sinust ja teistest sinusarnastest oleneb meie kalli kodumaa saatus. Teie olete nüüd otsustajad ja õigusemõistjad!»

Võõra hääl paisus pateetiliseks, Sikuruuna peremees aga hakkas äkki kõvasti naerma.

«Kas sinu saatus oleneb ka sellest?» küsis ta.

Võõras ei vastanud, vaid kadus õuevärava taha.

Aga Sikuruuna peremehe kõrvus helisevad ikka need sõnad, et sinust oleneb nüüd meie saatus. Ja sellepärast kõnnib ta uhkelt mööda ametiasutusi ning linnatänavaid, trügib rahvamurrus ning müksab isandatele õlanukiga külge. Ja kui mõni neist teeb pahura näo, naeravad Sikuruuna peremehe hallid silmad:

«Minust oleneb sinu saatus, ära turtsu midagi!»

Jah, see on Sikuruuna peremehe üürike ja lõbus aeg, sest pärast hääletamist on unustatud kõik ilusad lubadused, temast ei hooli enam keegi, ta on justkui paar vanu kotti, mida ei tihka keegi jalga panna. Nüüd on aga tema veel mõned päevad trumbimees.

MEIE AJA RAHVATEGELANE

Tol ajal, mil polnud veel kõrgeid ameteid ega aukandjaid ja haritud eestlase sugu algas alles mõisa piimasaksast ning karjahärrast, käis Toomas Kukernibu väikese pambukesega mööda maad ringi ning parandas iga sorti ajanäitajaid. Mõnikord andsid perenaised talle praavitada ka oma õmblusmasinaid, kohviveskeid või kapsariivi, ning Toomas Kukernibu seadis kõik asjad ilusti jutti. Ühesõnaga — ta oli osav meistri-

mees, kuid veel osavam kõnemokk, sest polnud lugu, millest Kukernibu ei osanud mõni tund kõnelda.

Lastele vestis ta jutte neegrite maalt ja Pambui saartelt, kus mütsinokk sulavat palava päikese paistel nagu vahatükk. Naistele õpetas ta mõnd salapärast arstimit, kuna tüdrukud võisid ta käest osta 50 kopika eest pudelikese kõikvõimsa rohuga, rohuga, mis aitas igas hädas ja ohus.

Nõnda polnud valda, küla ega talu, kus ei olnud Toomas Kukernibu oodatud külaline, sõbramees, arstija, meister ja kõik.

Ja küllap oleksid nõnda jooksnud ka Kukernibu päevad elu lõpuni, kui poleks löönud revolutsiooni kell ja meil tekkinud hiiglama nõudmine rahva- ja mokameeste järele. Siis astus Toomas Kukernibu, nagu paljud sajad teisedki, ühte erakonda ja mõni aeg hiljem ei käinud ta enam oma tööriistade pambukesega mööda maad, vaid kõigutas käe otsas portfelli ning rääkis endist mesimagusat juttu:

«Vaat, meie tahame pisut korraldada neid riigiasju, ja sellepärast oleks ikka parem, kui omad mehed asuvad eesotsas.

Ma tean üht väga õiglast ja ontlikku meest, kes eluaeg pole sallinud valet ega pettust. Ainult niisugused mehed võivad juhtida meid ja meie riiki, sellepärast tõmmake niisuguse mehe nimele valimisnimekirjas kolm kriipsu alla.»

Ta ei ütelnud küll, kes see õiglane ja ontlik mees on, aga seal polnud suurt kahtlust — see oli Toomas Kukernibu ise.

Ja ta nimele veetigi ohtrasti kriipse alla.

Nüüd oli Toomas Kukernibu rahva eestkostja, seltskonnategelane, pidukõnede pidaja, juhatuste ja komiteede liige ning mitmekümnes kohas muidu asjamees. Ta rabeles ja tegutses, tõmbas täie hooga seltskonna atra ja lükkas kogu hooga rahva vankrit.

Ning pole imestada, et saabus aeg, mil üks vana ja porine auto logises mööda külavaheteede kive ning kände. Toomas Kukernibu ise istus seal pehmel polstril ning takseeris talusid, maid ja metsa. Ja siis ostis ta paar talu, ajas krundid ühte ning nüüd tekkis korraga Kukernibu mõis. See polnud küll hoopis mõisa moodi,

sest puudusid vastavad hooned, aga peagi tekkisid kohale meistrimehed, mõõtjad ja teised asjatundjad.

Selle aja jooksul oli Kukernibu ka väliselt pisut muutunud. Ta oli läinud paksemaks ja höörikumaks, kuuenööbid enam ei püsinudki kinni ja püksid pildusid alatasa haake eest.

Võib-olla just selle tõttu kerkisidki mõisahooned nagu nõiaväel, sest keegi ei tihanud niisugusele mehele keelata laenu, veel vähem aga seda tühipaljast nimesirgeldust, mida kutsutakse žiiroks. Ja ühe laenuga ehitati Kukernibu mõisasse ahjud, teisega kititi aknad, kolmandaga poleeriti põrandad, kuna neljas, viies ja saja seitsmes laen kadus niisama tuulde.

Toomas Kukernibu täht aga aina tõusis. Nüüd oli ta maarahva hääletoru ja kuldsuu, maa hädade ning viletsuste hüüdja riigikogu kõrbes. Ta rääkis:

«Ma ise olen talupoeg, mulla ja adra ori, kes peab kümne küünega kaapima endale igapäevast elamist. Ma tean ja tunnen maa hädasid, tunnen ka nende pisikesi rõõme ja selgeid silmapilke.»

Siis peatus ta hetkeks, vaatas üle saali ning prahvatas:

«Aga kas teie teate, kuidas elab meie talupoeg? Kas teie olete kunagi astunud üle talupoja tare künnise, et näha, tunda ja kuulda tema hädasid? Kas olete mõtelnud neile hädadele, kui kõrgendate makse, saadate pristavi tallu või röövite muul teel talupoja viimse vara? Ma ütlen: ei! Sellepärast uskuge mind, maa vajab praegu abi ja hoolitsust, maksude kaotamist, laenu ja aitamist.»

Niisugune kõne muutis tümaks kõige kangemate vastaste südamed. Toomas Kukernibule muretseti jälle laenu, sest oli ju just tema see suurim hädaline, teistele aga anti lubadusi ning lubaduste lubadusi.

Nõnda läks Toomas Kukernibu veel höörikumaks ja ta ei suutnud enam jala kõndida. Ka sellest hädast päästeti lugupeetud kuldsuu ning muretseti talle paari allkirja vastu auto. Et Kukernibu suguvõsast põlvneksid niisama kuulsad järglased, selleks võimaldati jälle uute laenudega ta pojal kanda siiruviirulist mütsi ning tütrel õppida kõõritamist Itaalia sinise taeva all. Madam Kukernibu aga hakkas hooldama vaest linnarahvast,

kõndides pühade eel pakikestega mööda räpaseid aguliservi.

Aga siis tuli kõigele lõpp.

Ühel koosolekul alustas Toomas Kukernibu jälle oma kõnet:

«Ma olen ise talupoeg, mulla ja adra ori...»

Siis tekkis paus. Kuulajad ootasid pinevusega, kuid paus venis ja venis. Viimaks taipasid koosolijad, et rahvamees Toomas Kukernibu on surnud. Nõrk süda oli pidanud alistuma liiga paksule ning rasvasele kehale.

Kogu maa leinas oma kuldsuud ja kaitsjat. Ajalehed tõid veergudepikkusi järelehüüdeid ning mälestusi.

Kuid pärast rahvategelase surma hakkas pristav pisitasa liikuma ühest talust teise, kopsides vasaraga tasa kõik need sirgeldused ja žiirod, mida maamehed olid andnud oma hääletorule. Toomas Kukernibul enesel mingit varandust polnud, sest mõis, autod, linnamajad ja muu tühi-tähi kuulus kõik madam Kukernibule. Ja siinkohal olgu punkt, sest surnutest ei räägita kunagi halvasti.

PEARAHA

See piibujutt pole kirjutatud beduiinidest, Korsika röövlitest ega ka mõne Ameerika suurlinna gangsteritest, kes nabivad kinni mõne maadeuurija, turisti või ilusa filmidiiva ning nõuavad selle eest nii- ja niipalju dollareid pearaha. See on jutt meie vallamaksust, mida rahva keskel kutsutakse ka imelikul kombel pearahaks. Ja et see nimetus on kaunis õigustatud, seda näitab lugu Kukerenni peremehega, kes oli oma pearaha maksmisega hullemas kimbatuses kui mõni rikas jänki gangsterite küüsis.

Vanasõnagi ütleb, et võlg on võõra oma.

Nüüdsel ajal ei hoolita küll palju rahvasõnadest ega muistsest tarkusest, sest need ei klapi enam tepski tänapäeva pahupidi pööratud maailmakorraga. Kuid Kukerenni peremees austas siiski seda vanaaegset ütlust. Ta vihkas maailmas kõige enam võlga ja sellepärast oli kogu vallas esimene mees, kes klaaris alati puhtaks

oma võlad ning arved. Sulasele ja karjapoisile maksis palga viimse sendini peopesale. Kingsepp sai alati kohe kätte oma vaevapalga, kui oli tikutanud korda peremehe saapad. Ja vaevalt oli kaupmees sidunud kinni kimpsud ja kompsud, kui võis juba teise käega letilt raha sahtlisse tõmmata. Ka valla, masinaühisuse, pulliseltsi ega naabritega polnud Kukerenni peremehel krossigi võlga. Oma pearaha saatis ta juba enne teisi vallakassasse, kus kirjutaja abi tõmbas esimese punase risti Kukerenni peremehe nime taha, mis tähendas — makstud.

Aga ühel päeval tuli Kukerenni peremehele hiiobisõnum. Marukoer olevat purenud ta venda ja see viidud linna haiglasse. Vennanaine palus nüüd härdalt kallist sugulast, et see tuleks abiks ja toeks, kuna talus oli parajasti ehitusel uus laut ning küün. Peremehe puudumisel ei viitsivat töölised enam midagi teha ja logelevat niisama ringi. Nõnda ehk vusserdavad viimaks veel ehitused ära, et need juba esimesel aastal looka ja nässu vajuvad nagu Kärevere sild. Kallis sugulane olgu nõnda hea ning tulgu abiks oma targa nõu ja jõuga. Ka teistele saadeti palju terviseid ja õnne ilma kätt andmata ning silma nägemata.

Niisugune oli vennanaise kiri.

Ja Kukerenni peremees asuski teele, sõitis vankri ja rongiga, kõmpis ka tüki maad jala, sest ta vend asus mitme küla ja valla taga. Kohale jõudes selgus ki, et asjad olid pisut ripakil. Kukerenni peremees nägi, et siin oli tarvis tema abi ja jõudu, kuid enne kavatses ta korda ajada omad asjad. Nimelt seisis see asjaõiendamine selles, et ta läks Kõvernina vallamajja ning registreeris end sisse nagu kord ja kohus, et ei tuleks ühtki sekeldust ega pahandust.

Kuid siiski ei tulnud seekord tarvis kalli sugulase aitavat kätt, sest juba järgmisel päeval oli vend linnast tagasi, terve ja priske, kuna selgunud, et koer polevatki olnud marutõves. Ja Kukerenni peremees asus tagasiteele oma tallu.

Sügisel aga koputas konstaabel Kukerenni peremehe uksele, ulatas paberilehe ja ütles:

«Kõvernina vallamaks 17 krooni ja 50 senti.»

«See on ülekohus!» hüüdis Kukerenni peremees. «Ma

pole päevagi elanud Kõvernina vallas. Mille eest nad siis pearaha nõuavad?»

Ja ta ei maksnudki.

Nüüd tuli neid nõudmisi iga nädal, kuid Kukerenni peremees andis kõik paberilipakad sulasele ja käskis need viia teatavasse kohta naela otsa. Siis tuli jälle konstaabel ning kirjutas üles Kukerenni peremehe varanduse: ühe hobuse, vankri, kaks lehma ja seinakella.

«Kas siis maa peal õigust polegi!» hüüdis Kukerenni peremees.

Aga hüüded ei maksnud midagi, sest nõudmine oli nõudmine ja nüüd oli see kasvanud ühes protsentide ja teiste kuludega juba 22 krooni ja 70 sendi suuruseks. Ja kasvas veelgi. Oksjonikuulutused riputati vallamajja, teetulbale ja terve küla luges, et Kukerenni peremehele tehakse võlgade pärast oksjon.

Kukerenni peremees otsis abi advokaatidelt ja kohtult, kulutas raha siia ja sinna, ostis tempelmarke, palvekirjapaberit ja maksis kohtumakse, kuid Kõvernina vallavalitsuse pearaha jäi ikkagi tema kukile. Siin polnud rohtu ega abi, ei mõjunud tunnistajad ega Kukerenni peremehe seletused, sest must-valgel seisis, et ta oli end registreerinud Kõvernina vallavalitsuses. Ja selle nimekirja järgi nõudis vald pearaha, tegi oksjoneid ja käis kohut, siin ei aidanud ükski vägi ega võim.

Siis heitis Kukerenni peremees käega.

Ta maksis oksjonipäeval oma pearaha kinni, tõi kokkukogunenud rahvale paar liitrit viina ning tõotas, et ei tõsta eluilmaski võõrasse valda oma jalga, sest kuigi nüüd on kadunud teeröövimise amet, röövitakse ning pügatakse hoopis teisel teel.

Jah, ta ütles need krõbedad sõnad, millest tuli jälle uus kohtuskäik ning trahvimaks. Kuid ta ei hoolinud nüüd enam millestki, sest see pearaha nõudmine oli temas kõigutanud usu õigusse. *

---

* Kodanlikul ajal võeti vallavalitsuste heaks mitmesuguseid makse, nagu isikumaks, tulumaks, suvitusmaks, koeramaks jne. Kõige tähtsam oli isikumaks. Isikumaksu osatähtsus valla kogutulus kõikus üksikutes valdade suurusrühmades 30—40 protsendi vahel. Isikumaksu suurus oli elaniku kohta 8—12 krooni aastas. Seejuures oli mõnes vallas sulase ja peremehe isikumaks ühesuurune.

KASUD JA KAHJUD

Tulihänna peremees istus tagakambris oma arveraamatute taga ning rehkendas kasusid ja kahjusid, mida oli talle toonud rahaväärtuse ümberhindamine. * Sest neist kasudest ja kahjudest oli nüüd iga päev juttu, küll ajakirjanduses, küll turul, piimatalituses või õllepoes. Ühed tõstsid kasusid taevani, teised aina vandusid ning sülitasid.

Ka Tulihänna peremees kaldus uskuma, et kasusid ikka on, aga ta naine Mari ei tahtnud niisugust juttu kuuldagi. Nüüd oli Mari sõitnud alevisse pastlaid ostma ning Tulihänna peremees kasutas seda üksiolekut, et teha arvude abil selgeks, kummal pool õigus seisab. On tema jutt neist kasudest õige, siis näitab Marile arvet ja ütleb kindla sõnaga, et naine ärgu pistku nina niisugustesse asjadesse, millest temal taipugi pole.

Nõnda istus nüüd Tulihänna peremees laua taga, tegi keelel pliiatsi märjaks ning tõmbas siis sellega üle paberi pika juti, mille alla kirjutas:

12 n. võid à 50 senti	= kr.	6.00
16 paari mune à 6 s.	= "	0.96
Pool siga 62 kilo à 75 s.	= "	46.50
Kokku:	kr.	53.46

See oli kogu värk, mida Tulihänna peremees oli müünud, sest talu oli väike ja tuli elada pisi-tasa omaette.

Võttes joone all arvu kokku, hüppas Tulihänna peremehe süda rõõmust, sest see oli kaunis kogukas arv. Nüüd asus ta selgitama, palju oleks ta saanud raha oma kauba eest krooni endise väärtuse juures. Siis maksis või nael 35 senti, munapaar 5 senti ja sealiha kilo 60 senti. See tegi kõik kokku ainult 42 krooni 20 senti.

* Pärast mitu aastat kestnud erakondade ja nende seljataga seisvate kapitalistide rühmituste omavahelist ägedat võitlust viis Eesti kodanlik valitsus 1933. aasta juunis krooni kulla aluselt naelsterlingi alusele. See tähendas aga krooni kursi alandamist 35 protsendi võrra. Niisama palju tõusid siseturul kaupade hinnad. Nüüd sai töötav rahvas oma palga eest osta kolmandiku võrra vähem.

Ühesõnaga — 11 krooni 26 senti oli leitud nagu maast.

Kuid Tulihänna peremees teadis, et kõik see raha ei jäänud talle puhastuluks, sest vahepeal oli ka tema ostnud üht-teist kallimat kaupa ning maksnud selle eest pisut rohkem. Niidumasina parandamine oli läinud juba üksi 4 krooni kallimaks, siis oli Mari ostnud veel suhkrut, paari särgi jaoks riiet, kangalõime ja muud tühja-tähja. Linnas käies oli Tulihänna peremees isegi kulutanud 5 senti niisuguse üksiku maja jaoks, kus enne krooni langemist asjade õiendamine oli maksuta. Aga nüüd oli kõigil asjadel ning toimingutel taks peal.

Tulihänna peremees muudkui rehkendas, korrutas, liitis, jagas ja lahutas. Ning lõppude lõpuks seisiski seal paberil too arv, kui palju ta oli odavama krooni ajal kulutanud rohkem oma majapidamine jaoks. See oli täpselt 11 krooni 25 senti.

Nõnda siis oli saanud Tulihänna peremees 1 sendi kasu. See polnud küll suur summa, aga ka üks sent oli raha. Vähemalt see tõendas Tulihänna peremehe väiteid ning kaitses ta seisukohta, et krooni väärtuse ümberhindamine tõi siiski põllumehele kasu, kuigi need kasud on esialgu veel tibatillukesed ning vaevalt märgatavad. Aga eks vanasõnagi ütle, kes kopikat ei korja, see rublat ei saa. Küllap sendi korjamisega on samasugune lugu.

Samal ajal kuuldus väljast vankripõrinat. Tulihänna perenaine tuli alevist tagasi. Peremees tõusis laua tagant üles, murdis arvelehe kokku ning pani muheleva näoga tasku. Küllap ta nüüd Marile näitab, et kasusid ikka on ja tema ärgu toppigu oma nina arveasjadesse, sest see pole mõni heinaniitmine, vaid hoopis keerulisem töö.

Nende mõtetega väljus Tulihänna peremees toast. Kuid juba esimese pilguga märkas ta Mari vingus nägu. Küllap oli talle räägitud alevis neist kahjudest, sest ainult rahaasjad muutsid naise näo nõnda kibraliseks.

«Kuule, Mari,» alustas Tulihänna peremees, «sa ära usu seda tühja lora, mul on taskus rehnung, mis tõendab, et...»

Kaugemale Tulihänna peremees ei saanud. Mari

haaras vankrist säärikud, mis olid alevis kingsepa juures parandusel, ja viskas need ta ette porilompi.

«Säh oma kasud!» hüüdis ta.

Ja sinna kõrvale lendasid ka kaks pastlanahka.

Siis pani Tulihänna perenaine, kes oli mõnikord üsna äge naisterahvas, käed puusa ja ütles:

«Iga päev jorised sa aina oma kasudest. Aga vaat, kingsepp võttis su sääretohvarite eest 240 senti ning pastlanahk maksis 270 senti. Seal on su kasud! Varem oleks saanud selle raha eest vähemalt kolm paari pastlaid ning pooltaldadele lisaks ka kontsaplekid. Aga nüüd on su kasud pannud nahka ühe paari pastlaid ning kontsaplekke. Äh!»

Tulihänna peremees ei vastanud. Ta korjas saapad ning pastlanahad maast üles ja astus vaikides tagakambrisse. Seal kirjutas ta arveraamatusse:

«Augustikuul veel kasu ei olnud.»

TEHINGUD ÜHE SEAGA

Peaaegu iga inimene on ostnud liha. See on lihtne, eks ole? Lähed lihakarni, seal ripuvad konksudel, letil, riiuleil igasugused tükid ja sordid. Kui oled asjatundja, siis taipad kohe teha vahet rostbiifi, fileetüki või vintske kaelaliha vahel. Ka liha värskuse kohta võib otsusele jõuda haistmise või müüja uskumapaneva jutu kaudu. Maksad siis raha, sulle mähitakse lihakäntsakas paberisse ja rõõmsa südamega on pandud ostutehingule punkt.

Aga praegusel ajal, mil põllumees kirub, et saab nõnda vähe tasu oma lihakilost, ja ostja veel rängemalt sülitab selle kalliduse pärast, huvitas mind ühel päeval see kurikuulus probleem. Missuguse teekonna teeb siis lihakilo, enne kui satub tarvitaja kahvliharude otsa?

Siin on üks igapäevane lugu.

See oli päris harilik siga. Peekoniks ta ei kõlvanud, oli pisut rasvane ja raske. Saunaläve eest mahatõstetud uksel sooritati kogu tapatöö. Kuuma vee ja tera-

vate pussidega kaabiti karv, lahati, pesti ning riputati aita aampalgi külge rippuma.

Hommikul kell 5 oli seaomanik kaubaga juba linnas. Oli veel hämar, mõned harvad tuled ja laternad vilkusid. Kuid iga laternaposti all seisis trobikond mehi, kes vankri lähenedes astusid vastu.

«Mis müüa?» küsiti.

«Siga,» vastas talumees.

Vaadati valge lina all vankripäras lamavat siga. Kobati sinke, küljeliha, paksust, rasvakorda. Tingiti, kaubeldi ja naerdi. Kaup jäi ikka pooleli, sest ostjad pakkusid naeruväärset hinda. Hüüti:

«Sõida linna, küll seal makstakse poole rohkem!»

Need hüüded hirmutasid talumeest. Südames hakkas purema kahtluseuss. Sest juhtus sedagi, et linnas ei ostnud keegi siga ja tuli jääda teiseks päevaks. Talumees hakkas hinda alandama. Iga uue jõugu ees alandas mõne sendi kilolt.

Siis tuli ühesilmaga mees.

See kõndis kogu pika tee vankri kõrval ja ajas juttu. Tingis, kauples ja mangus. Sai koguni kurjaks ja ähvardas. Rääkis, et tapamaja ees ootavat 200 siga ostjaid.

See oligi tõsi. Talumees nägi seda otsatut voori, mis ootas tapamaja väravate taga. Ja ta võttis vastu ühesilmaga mehe kaubapatsi ning käsiraha. Siga oli müüdud ja mitte just odavamini, kui oleksid müünud need teised, kes ootasid asjatult ostjaid. See oli üsna harilik turuhind.

Pärast tembeldamist ja kaalumist tuli ühesilmaga mees ühe pika loivardi seltsis. Nad katsusid ning kobasid jälle siga ning läksid siis veidi eemale juttu ajama. Talumehele näis, nagu tahaks ühesilmaga mees pikale loivardile siga edasi müüa. Nad vaidlesid hulga aega, vehklesid kätega, läksid kumbki oma teed, hõikasid kordamisi teineteist tagasi ning jõudsid siis kaubaga lõpule.

Tagasi tulles istusid mõlemad mehed vankrile ja sõit läks linna poole. Ühe väikese lagunud maja ees käskis loivard peatuda, hüppas maha ja kadus õuevärava taha. Juba paari minuti pärast ilmus ta uuesti ühe lühikese paksu mehe seltsis.

Jälle vaadati siga, kobati sinke ja ribikonte, kuna paks mees raputas pead:

«Ei saa, ei saa, see on kallis.»

Loivard haaras ta kuuenööbist kinni ja viis õuevärava taha. Ühesilmaga mees jäi rahulikult vankrile istuma ja teda ei huvitanud enam siga ega miski asi. Ta imes oma väikest suitsuotsa ja istus rahulikult nagu inimene, kes juba lõpetanud oma päevase töö.

«Kuhu nad läksid?» katsus talumees pärida.

Ta juba aimas, et kogu see kauplemine ja mehkeldamine seal hoovivärava taga sündis sea pärast.

Ent ühesilmaga mees ei vastanud.

Viimaks väljusid mõlemad mehed rahuldatud nägudega ja istusid vankrisse. Nüüd kamandas ja juhatas teed juba paks mees.

Sõideti jälle tükk maad ning peatuti suurema maja ees. Selles asusid paar keskmist äri ja palvekirjade büroo. Paks mees kadus ukse taha, mida ilustas kirjatööde büroo viltuvajunud silt.

Paari minuti pärast ilmus ta kõhna mehikesega, inimesega, kes lõhnas kuidagi rohkem tindi ja paberi kui liha järele.

«See ongi tarvitaja,» mõtles maamees.

Algas jälle kauplemine, seekord juba kirjatööde büroo suletud uste taga, kuna kaks teist asjaosalist istusid rahulikult vankriserval. Nad mõlemad olid lõpetanud seamüügitehingus oma osad ja vaikisid.

Sõit läks jällegi edasi.

Nüüd oli vankril juba neli ostjat. Kõhn kirjutaja välimusega inimene põlvitas talumehe kõrval ja juhatas näpuga teed. Sõideti paljudest lihakarnidest mööda, otse kesklinna. Peatuti ühe suurte akende ja läikivate kuldtähtedega suuräri ees. Siin ootasid juba mitmed talumehed, igal ümber kari mehi. Mõnel oli neid kaks, teisel kolm-neli, kolmandal koguni terve summ.

Kirjutaja välimusega mees hüppas vankrilt maha ja käsutas:

«Aja hobune järjekorda.»

Ta ise kadus vasktiibadega ukse taha ja nüüd aeti kaup seal kuskil kontoris siga nägemata joonde. Paar valges kitlis selli tulid ja rebisid sea vankrilt maha. Ent samal hetkel sõitis kohale väike veoauto ja selle juhiistme kõrvalt väljus kärmete liigutustega härrasmees.

«Pidage!» hüüdis ta.

Astus kiiresti kandjaile lähemale, pani ainult oma valge käe seale ja ütles:

«Ilus siga! Selle võtan endale.»

Sellid vinnasid sea autosse ja kadusid äri läikivate uste taha.

Kümne minuti pärast väljus kirjutaja välimusega mees ja kohe hüppas paks mees ta juurde. Nad õiendasid otse äriukse ees rahadega. Selle järel astus paks mees ühe sammu vankrile lähemale ning tõstis sõrme üles. Loivard hüppas ta juurde ja sai raha, kuid talumees märkas, et ta käsi ei läinud tühjalt tasku.

Loivard astus omakorda sammu lähemale ja ühesilmaga mees hüppas ta juurde. Ka loivardi käsi kägardas salamahti midagi kokku. Nüüd astus ka ühesilmaga mees sammu edasi ja seisis parajasti vankri juures, nõnda et küündis ulatama talumehele raha.

Ta tegi hapu näo ja keeras kaks kroonilist kokku.

«Halb kaup!» ütles mõrult, «aga inimene peab elama sellest vähesestki.»

Nõnda oli viimaks siga müüdud kuue isiku kaudu seitsmendale ja selle keerulise tehingu juures oli äriruumiks ja kaubaaidaks talumehe vanker. Müügiobjekt käis käest kätte, ilma et oleks liigutatudki ta asendit.

Nüüd oleks sel lool lõpp, aga et seda elulähedasemaks teha, siis olgu öeldud, et sama talupoeg astus pärast asjatoiminguid söögimajja ja tellis lõunasöögiks seaprae. See polnud just kallis, maksis 50 senti ja ühest kilost oleks võinud neid valmistada tükki kümme. Talumees sõi oma prae ja väljus rahuldatud südamega söögisaalist.

Kuid kindlasti poleks ta olnud nõnda rahulik, kui oleks teadnud, et sõi praadi oma seast ja maksis sellest täpselt kümnekordse hinna.

KIHUTUSTÖÖ

Praegusel ajal on ühel korralikul kodanikul väga raske elada. Kui vaevaksid ainult igapäevased pisimured, maksud ja maksukesed, majaperemehele maksmata üürivõlg ning katkised kalossid, mis sügisilmade lähenedes lasevad läbi kogu vedelama tänavamulla, siis poleks veel asi hull. Südamesoppi jääks ikkagi peitu mõni rõõmutilk ja see aitaks pisut leevendada praeguse peru hobusena hüpleva kehva aja kabjalööke.

Aga näe, nüüd on ristiinimeste õnnetuseks ukse ees rahvahääletused. Ajalehed teatavad, et ühel päeval peetud üle meie tillukese vabariigi vähemalt 300 kihutustöö koosolekut. Vapsid, sotsid, kogumehed ja teised poliitilised mustkunstnikud püüavad leida teed kõrvade kaudu kodanike südameisse. Noh, see teade kolmesajast koosolekust on puhas vale. Neid ei peeta päevas 300, ei ka 3000, vaid 30 000 või koguni 300 000. Igas vürtspoes, habemeajamisäris, kinos, omnibussis, raudteevagunis lüüakse maha oma väike kihutustöö

koosolek. Muidugi pole need registreeritud nagu kord ja kohus, vaid igal pool, kus kaks-kolm inimest koos, läheb koosolek, vaidlus ja kihutustöö nagu iseenesest lahti.

Ja see teebki korraliku kodaniku elu kibedaks.

Eile astusin ma poodi, et osta pakk suitsu ja pool kilo kalliks läinud vorsti. Kuid kauplus, mis seni oli alati olnud tühi nagu küün, oli nüüd inimesi murruna täis. Poemees põrutas oma jahuseid rusikaid vastu letti nagu mõni poksimeister ja rääkis:

«Meie peame võitma, meie poolt hääletavad kõik töölised, teenijad, talupojad, maa- ja majaomanikud, kellel kallis kodumaa saatus ja hea käekäik. Kui meie ei taha tunda oma turjal diktatuuri raudrusikat, siis h ä ä l e t a m e p o o l t.»

«Braavo, braavo!» hüüti siit ja sealt.

Kaupmees sattus sellest vaimustusse, haaras 10-kilose kaalupommi ja viskas selle tärisedes vastu letti.

Nõnda kõneldi, vaieldi ja räusati seal kaua. Pood oli rahvast täis. Ühed seisid, teised istusid jahukottidel, kolmandad olid roninud heeringatünnile. Kaks naist olid tulnud klaasnõudega piima ostma, kuid kuulasid nüüd ammuli sui kaupmehe juttu. Vorstivedaja seisis valges põlles ukse kõrval. Ta oli unustanud kihutustöö ajujahis oma vorstivankri ja hobuse.

«Andke mulle suitsu,» küsisin inimeste tagant, kuna nägin, et kaupmees kääris varrukaid üles ja valmistus pidama pikemat kõnet.

Kuid üks eit astus mu konnasilmadele ning käratas:

«Ära sega praegu, sa näed ju, et nüüd tuleb midagi krõbedamat. Mina ootan siin juba kaks tundi soola, aga . . . »

Järsku läks eide nägu pikaks, ta lõi käed kokku ja karjatas:

«Jummal, mul jäi liha pannile praadima!»

Ta trügis inimeste vahelt välja ning lidus koju.

Ka mina tegin minekut. Kuid väljas haaras mind keegi kinni ja küsis:

«Kas tunned mind?»

Vaatasin teravamalt tülitajale näkku ja tundsin ta ära. See oli Pulli-Karla, aguli suurim kakleja ja tülinorija. Pulli-Karlale tähendas paari ribikondi, pealuu

või hammaste sisselöömine umbes sedasama mis korralikule kodanikule sääse surnukstallamine.

Nähes minu kahvatanud nägu, ütles ta irvitades:

«Ah-haa, näen, et oled lugenud ajalehtedest minu loomingust. Vaat siis tea, kui sa hääletad poemehe lorajutu peale, siis põrutab mu rusikas sul kaheksa hammast kurku. Aamen!»

Nende sõnade kinnituseks ilmus mu näo ette kohutavalt räpane kämmal, mida ehtis lisaks veel poolekilone raudnukk.

Lidusin teise poe poole, sest ma ei tahtnud juba täna jääda ilma oma hammastest. Ka see kauplus oli inimesi puupüsti täis. Trügisin uksest sisse ja kuulsin parajasti, kui väike nässakas kaupmees ütles:

«Kui meie ei taha tunda oma turjal diktatuuri rusikat, siis h e a l e t a m e v a s t u.»

«Braavo, braavo!» hüüdsid kuulajad.

Pagan võtaks, kus olin kuulnud neidsamu sõnu? Ah jah, siis tuli meelde. Teises poes oli kaupmees just samuti öelnud, ainult viimane sõna oli «poolt». Ma ei osanud enam midagi mõelda selle vastuoksuse kohta. Ühed ähvardavad üht, teised teist diktatuuri kondimurdmise ning kaelakäänamise koledustega.

Ootasin inimeste murrus tund aega, et pääseda letile lähemale, kuid mind tõugati eemale, suruti hoopis kuskile nurka vastu kartulikasti teravat serva. Oli õnn, et pääsesin veel kuidagi tervete kontidega välja. Kuid seal haaras mul üks tume kogu kraest kinni ja käratas:

«Kas tunned mind?»

Vaatasin teravamalt seda kareda häälega meest ja nägin, et see polnud keegi muu kui Pumpsu-Jaan, kuulsamaid pussimehi kogu linnas. Tema raius pussiga samasuguse rahuga inimesi nagu mina puid.

«Ah-haa!» naeris ta, «näen, sa tunned. Vaat siis tea, kui sa hääletad poemehe lorajutu peale vastu, siis löön oma pussi sinu turja nagu raudnaela ja panen sinna oma palitu rippu.»

Mu silmade ees välgatas kohutav pussitera.

«Kasi nüüd minema, aga pea mu sõnu meeles,» ütles Pumpsu-Jaan, andes põlvega hoobi mu mineku kiirustamiseks.

Lidusin kohe koju ega ole enam tänase päevani

tõstnud oma jalga ühtegi poodi. Ja pole söitnud ka enam omnibussis, pole lasknud ajada habemeajajal habet ega käinud sööklas, sest igal pool on mind ähvardatud koledal kombel piinata, tappa, tükkideks raiuda, elusalt keeta ja matta, kui ma ei lase valimiskasti seda või toda sedelit. Ma ei lähegi enne hääletamist enam toast välja, sest muidu vannutakse mu tulevik ja perekond seitsmendast põlvest saadik ära.

Kuid hääletamine läheneb iga päevaga ja ma ei tea veel, kumba teha, kas hääletada poolt ja lasta Pulli-Karlal sisse lüüa kaheksa hammast, või hääletada vastu ning saada Pumpsu-Jaani lihunikupussiga.

Homme lähen arsti juurde, ja kui seal ei peeta mõnd valimiseelset kihutustöö koosolekut ega vaidlust, siis küsin, kumma arstimine tuleb odavam, sest rahvatarkus ütleb, et kahest möödapääsmatust pahest tuleb valida väiksem.

HÄÄLEPÜÜDMISE AJAL

Vanapoiss Jaska on põikpea. Ta on koguni niisugune põikpea, kes võib sind vihastada kas või ogaraks. Juba välimusest võib märgata, et on tegemist isesuguse tüübiga, kes meenutab elavat karikatuuri. Ta kannab läikeleläinud visiitkuube, kõvakübarat ning kirjut tolknevat kraesidet. Selle juurde kuulub veel kepp, mis teeb õhus alalõpmata igasuguseid keerulisi hüppeid ja viipeid. Niisugusena kõnnib ta oma vabal ajal tänavail, naeratab vastutulijaile, noogutab peaga, tõukab saapanukiga rentsli äärest eemale koeri ja satub iga hetk jutuhoosse hoopis võhivõõra inimesega.

Ent ta pole siiski ogar, nagu sellest kirjeldusest võiks järeldada. Tõepoolest on temas küll palju kentsaklikkust ja naeruväärset, kuid see pole siiski see, mida mõistame harilikult «tobu» all. Jaska on lihtsalt põikpea, omamoodi tramplev pullike selles suures ja veidras maailma loomaaias.

Nüüd murrab ta pead sama küsimuse üle, mis paneb higistama praegu iga kodanikku: kas hääletada poolt

või vastu. Ma tean, ta on puurinud ja uurinud seda küsimust igast kandist. Poemehe, majaperemehe, kingsepa ja saja teise inimese käest on ta küsinud nõu. Üks on soovitanud üht, teine teist, aga Jaska pole veel rahul. Ta pole rahul lihtsalt sellepärast, et nüüd on tal põhjust hakata iga inimesega rääkima ja seletama. See meeldib talle pööraselt.

Kohates mind tänaval tõttas ta kohe kõnelema:

«Oh häda küll, ma ei tea, kuhu pean panema oma hääleraasukese, siia või sinna. Üks ütleb nii, teine naa, aga kes ütleb mulle õieti? Mõni koguni naerab ja käsib selle sedeliga minna Raekoja taha. Aga ma mõtlen, riik on ostnud paberi, riik on lasknud trükkida sinna «poolt» ja «vastu» ja riik loodab nüüd ka, et ma tarvitaksin seda sedelikest oma puhta südametunnistuse järgi. Aga kuidas saan ma seda teha, kui ma ei tea, kas minna paremale või vasemale?»

Jaska rääkis kõva häälega, nõnda et see kostis üle kogu tänava. Mõned seisatasid ja vaatasid naeratades seda veidrat vanameest. Ja teiste seas seisatas ka üks kuldsuu, kes praeguses kihutustöö rüsinas lööb iga päev maha mitu kõnekoosolekut. Ta pidi küll minema edasi, aga seisatas siiski. Küllap vist mõtles, et siin on üks hääl ripakil, mida võiks mööda minnes loomusesse tõmmata, sest temasugusele mehele, kes iga päev räägib tuhandetele inimestele, pole see tühine töö ju kuigi raske.

«Ah teie ei tea siis, kuhu anda oma häält?» küsis ta Jaskalt.

«Mitte ei tea. Olen mõtelnud nii ja naa, aga otsust kätte ei saa.»

Kuldsuu kohendas kaenla all portfelli ja köhatas. Ta nägi enda ümber kogunenud inimesi ja alustas tähtsa häälega:

«Vaadake, ma ütlen kohe, miks peame hääletama uue põhiseaduse poolt. Meie vajame kõvemat riigivõimu, kes suudaks valitseda ja juhtida meie riiki läbi praeguste erakorraliste raskuste. Seda aga ei võimalda praegune sajapäine kari, kes kisub siia ja sinna, üks veab eest, teine tagant, kolmas kaksab küljelt. Meie vajame üksmeelsust ja alles siis pääseme kõigist raskustest.»

«Siis hääletaksin ma küll poolt! . . .» hüüatas Jaska.

«Muidugi poolt!» vaimustus ka kuldsuu ja vehkis portfelliga. «Kõik kodanikud, kellel kallis meie kodumaa saatus ja hea käekäik, astuvad meiega käsikäes võitlusväljale. Meie tahame puhastada maa saagitsevaist erakondadest, paberiuputusest ja äraandlikest ollustest, kes ootavad ainult soodsat silmapilku, et sahkerdada meie maa võõraste kätte.»

Kuldsuu hääl paisus; ta unustas nähtavasti, et seisab siin tänavarentslis ning peab põikpea Jaskale kõnet, vaid kujutles tuhandeid ja tuhandeid kuulajaid. Kui ta oli kõnelnud sotsidest, kogumeestest ja teistest vaenlastest, lubanud autasusid, maad ja teenistust, siis pidurdas ta kõnevoolu ning vaatas naeratades Jaskale otsa.

«Noh, nüüd on sul siis selge, kummale poole pead panema oma hääle?» küsis ta.

«Selge,» tõendas Jaska naerdes.

«Noh?»

«Hääletaksin poolt, kui mul . . . »

«Mis?»

«Kui mul oleks hääleõigus,» lõpetas Jaska naeratades. «Aga kahjuks pole mul hääleõigust, see võeti ära, sest . . .»

Mõned inimesed, kes seisid nende lähedal, pistsid naerma.

Kuldsuu aga kahvatas, vaatas segaselt siia ja sinna, surus siis portfelli kõvasti kaenla ning vehkis piki tänavat minema.

Aga Jaska naeratas imelikult.

Kui ma tema seltsis edasi läksin, siis tärkas ühel tänavanurgal mul mõte, et Jaska oli lihtsalt valetanud sellele kuldsuule. Küsisin seda temalt. Ent ta ei vastanud, vaid hakkas kõva häälega kõnelema:

«Oh häda küll, ma ei tea, kuhu pean panema oma hääleraasukese, siia või sinna. Üks ütleb nii, teine naa, aga kes ütleb mulle õieti?»

Arvasin, et Jaska on läinudki hulluks, aga seal silmasin ma lähenevat vastasrinna kuldsuud. Ta seisatas Jaska ees ning hakkas oma kõnega loomusesse püüdma seda veidrat vanameest.

Aga mina seisin pisut eemal ja naersin.

PIIBU KAVA

Teie ütlete, et tänapäeval tungib ajakirjandus igasse tallu ning tarre ja lihtne kivilõhkuja on samuti informeeritud päevasündmustest, rollidest, valitsuse sammudest ning tegevusest nagu ministergi. Võib olla. Aga minul juhtus ühel päeval väike sekeldus Piibu kavaga. Tean, et iga päev räägitakse ning kirjutatakse veergudepikkusi artikleid sellest. Vaevalt leidub inimest, kes poleks midagi kuulnud Piibu kavast.

Aga nüüd äkki tuli apteeker Lõks mu juurde ja ütles:

«Armas mees, ole nii hea ja seleta mulle, mida sisaldab see Piibu kava. Naine küsis seda minult, aga mul pole aimugi sellest. Käratasin, et ära sega praegu mind, küsi siis, kui mul aega on. Aga ise ajasin palitu selga ja lippasin sinu poole. Anna mulle paar seletust selle kava kohta, siis ei jää ma naise ees pigisse.»

Mul hakkas sõbra juttu kuuldes nagu pisut kuum. Võtsin kõvemini sulepeavarrest kinni ja see prõksatas katki. Pagan võtaks, olin ju iga päev lugenud ajalehtedest sellest kavast, silmanud neid suuri pealkirju, mis teatasid seda ja teist, aga ma polnud ridagi lugenud seda igavat peene kirjaga trükki. Noh, mida ometi võis sisaldada see kava?

Köhatasin paar korda, kratsisin kukalt:

«Jah, see kava... see kava... vaat... noh, kui ütleme, et...»

Aga kaugemale ma ei saanud.

Siis tuli mulle äkki päästev idee. Hakkasin naerma ja ütlesin:

«Kallis mees, ära tule mind haneks püüdma. Ise oled intelligent inimene, seltskonnategelane, apteeker ja asjamees, ja ei tea, mida sisaldab Piibu kava. Küsi mõnelt koolipoisilt, ja see ütleb sulle kohe. Tean, tuled mind lihtsalt narrima, kui sul veel hullemat tagamõtet pole.»

«Ei narri, ausõna,» vastas Lõks. «Olen viimasel ajal ajast pisut maha jäänud. Ärimured. Pole enam aega toll-tollilt puurida kõiki asju. Sellepärast ära imesta, et seisan su ees nõnda rumalana.»

Naeratasin ja alustasin:

«Noh, hea küll. Kui ajad õiget juttu, siis aitan sind pigist välja, aga kui tembutad, küllap teen teinekord tasa. Vaat, Piibu kava sisaldab...»

Siis tõmbasin taskust kella ning ehmusin:

«Taevas, kell on juba pool kaheksa. Ja mina pidin juba kell seitse olema koosolekul. Armas sõber, ära pahanda, praegu ei tule sellest seletusest midagi välja. Tule paari tunni pärast tagasi, siis teen sulle selle asja klaariks. Nüüd pole mul aga minutitki aega.»

Rebisin suure kiiruga palitu selga ning pistsin minema. Alles kolmanda tänavanurga taga seisatasin kirudes. Mul oli kohe süda täis selle apteekri peale, kes pani mind niisugusesse piinlikku seisukorda ning sundis häbist pääsemiseks kometit mängima. Aga et nüüd juba väljas olin, otsustasin teha klaariks selle Piibu kava. Kõige parem oli minna advokaat Soomanni poole ja temalt järele pärida. Mäletan, Soomann vist isegi kirjutas ajalehtedes midagi sellest kavast. Küllap tema siis teab kõige paremini neid asju.

Kõlistasin advokaat Soomanni ukse taga. Ta ise avas mulle ukse.

«Noh, kuidas siis Piibu kavaga on?» küsisin kohe.

«Oh-hoo!» naeris ta. «Ah, selle kavaga? Noh, kas oled sa kuulnud, et meil soovitatakse riigikogu valimist toimetada nii nagu Soomes või Lätis. See Soome või Läti moodi valitud riigikogu peaks aga endale valima niisuguse esimehe, nagu on Inglise spiikerid. Riigivanema ametisse valimine peaks toimuma nii, nagu valitakse Prantsuse Rahvuskogu presidenti, kuid see Prantsuse viisi valitud riigivanem peaks aga omama kava kohaselt umbes samasuguse võimupiiri nagu Ameerika president ja teda saaks ametist tagandada ainult niimoodi, kui tagandatakse ametist Läti president. Valitsus oleks kava järgi niisugune nagu Ameerikas, kuid temale saaks Soome viisil valitud riigikogu, mida juhatab inglisepärane esimees ja kellele saab avaldada umbusaldust ainult Preisi põhiseaduse eeskujul. Eh-hee, kas on see siis mõni kava või mis?»

Soomann naeris oma kurguhäälega.

Aga järsku mäletasin ma, et olin just midagi samasugust lugenud ajalehest. Sellepärast tahtsin pisut roh-

kem teada Piibu kavast, mida see sisaldab, mida taotleb ja misjaoks on õieti koostatud niisugune kava.

Soomann vahtis mulle nagu kurjale lummutisele otsa.

«Kas sa siis mu seletusest juba aru ei saanud?» küsis ta.

«Ei.»

Nüüd läks ta kahvatuks. Käed hakkasid värisema. Äkki kargas ta üles ning ütles:

«Kahjuks ei saa ma täna sulle kõiki neid üksikasju seletada. Olen haige, raskesti haige, arst keelas igasuguse kõnelemise. Peaksin praegu õieti voodis olema. Tule homme, siis teen selle asja täiesti klaariks.»

Ja ta peaaegu tõukas mind uksest välja.

Seisin seal ja mõtlesin minna riigikoguliige Sibula poole, kui Soomann tormas minust mööda ja hakkas metsikult kõlistama riigikoguliikme ukse taga.

Pöördusin tagasi. Kuid koju ma ei tohtinud minna, sest seal ootas apteeker Lõks. Läksin kinno ja istusin ühte nurka. Mõtlesin, et kui advokaat Soomann saab riigikoguliikmelt seletusi selle üle, siis saab ka kord mulle see asi klaariks. Ja homme võin apteeker Lõksule teha selgeks selle keerulise kava.

Kui aga saal läks valgeks, nägin enda ees apteekrit. Küllap ka tema ei julgenud koju minna naisele seletust andmata. Aga ehk homme oleme kõik neljakesi palju targemad, mina, advokaat Soomann, apteeker Lõks ja tema naine.

KÕVA KÄSI

On mitmesuguseid inimesi, ühtedel on pehmed, teistel kõvad käed. Öeldakse, et pehme, hoolitsetud ja sile käsi on intelligentsuse tundemärk. Võib-olla. Mu onul on kõva käsi, lihtsalt raudrusikas. Kui ta mõnikord südamlikult minu kätt raputab, siis tõmbun valust kõveraks. Pisarad tulevad silma ja käsi on sellest pigistusest tükk aega jõuetu. Virutaks mõnikord südame-

vihaga onule kas või hoobi vastu lõuapärasid, aga käsi on nii nõrk, et ei tõuse hoobiks. Aga onu naerab:

«Ah-ha-haa! Unustan ikka, et su käed on nagu lehmanisad, mida pigistada ei tohi. Need polegi mehe käed. Mehe käsi peab olema tugev ja kõva. Kui haarab millestki kinni, siis peab see purunema. Vaat niisugune peab olema mehe käsi.»

Ta naerab ja näitab oma tohutut kämmalt. Aga minul on süda täis.

Kuid siiski, kõva käsi on mõnikord hea asi. Näiteks tuleb keegi sinuga tüli norima, annad norijale ühe obaduse vastu koonu ja see on kohe siruli. Pole tarvis kutsuda politseid, tülitada ametnikke ega kohtunikke. Kõva kämmal mõistab ise kohut. Kuhu obaduse annab, sinna habe ei kasva. Kust kinni haarab, sealt praguneb liim, tina ja tsement.

Nõnda on lood ka kõva korraga riigis.

Aga teinekord on kõva käega päris häda. Näiteks seltskonnas. Tervitad daame. Mis daam see on, kel käsi lai nagu latikas? Polegi niisuguseid daame. Neil on kõigil käed kleenukesed, küüned lakitud, pihud pehmed ja siledad. Kui niisugune käsi satub mu onu pihku, siis on kohe karjatus ja vihastamine lahti. Mõni ütleb talle solvavalt:

«Jäme mees!»

Teine jälle:

«Barbar!»

Kolmas salvas kord koguni:

«Vana ahv!»

Onul oli kogu olemine seltskonna ees täbar ja piinlik. Punastas nagu koolipoiss. Vandus ja kirus oma kõva kätt. Ütles mulle:

«Annaksin poole oma varandusest, kui mul poleks neid labidaid.»

Istus nurka, sest meeleolu oli rikutud. Aga samad naised, kes said pigistada, tulid varsti tema juurde ja naeratasid. Nüüd polnud nad enam vihased, vaid huvitusid onu kõvadest kätest. Heitsid imetlevaid pilke onu laiadele õlgadele ja suurtele kätele. Unustasid kõik muu.

«Võimas mees,» ütles üks.

«Tugev ja võimas,» kordas sosistades teine.

Ja kogu õhtu oli onu seltskonnas daamide huvipunktiks. Üks küsis, kas ta suudab hobuseraua sirgeks venitada, teine, kas ta murrab kahekroonise näppude vahel puruks nagu papitüki. Onu ütles jah ja jah ning daamid kiljatasid üllatunult. Kõik litsusid talle lähemale, imetlesid, sosistasid ja naeratasid. Onul hakkas kuum nagu saunalaval. Läks ta pisut välja, olid naised kohe järel. Üks kartis teist, et see näppab niisuguse kange ja jõurikka mehe tal nina alt ära. Sellepärast jooksis onul kogu aeg naistekari järel.

Kuid mina, pehmekäeline ja intelligent inimene, pidin luusima kogu õhtu igavust tundes ühest toast teise. Ükski naine ei heitnud mulle ihaldavat pilku. Olin mahajäetud ja hüljatud.

Ja just samuti võib juhtuda ka riigielus.

Aga kord läksime onuga jälle kauplusse. See oli klaasnõude, portselani ja fajanssnõude kauplus. Onu tahtis osta hiina portselani. Teie teate ju kõik neid kirevavärvilisi ornamendirikkaid tibatillukesi tassikesi, vaase ja taldrikuid, mis on nõnda kallid ja haruldased.

Müüjanna näitas onule ühte võrkornamendiga tassi.

«See on väga vana ja haruldane tass,» seletas preili, «kuulub arvatavasti Sungi ajastusse aastaist 960—1279.»

Onu võttis õhukese tassikese enda kätte. See oli nõnda õrn, habras ja õhuke, nagu oleks ta valmistatud õhust, mitte aga portselanist. Prõks! ja tassikoorukesest oli onu peopesale jäänud vaid natuke kilde.

«Hea küll, ostan selle tassi,» ütles onu ruttu ja raputas killud taskusse. «Näidake mulle veel midagi.»

Preili tõi ühe imekena vaasikese.

«See kuulub Mingi aega aastaist 1368—1643. Nagu näete, on selle vaasi külgedele maalitud stseenid hiina muinasjuttudest. Väga haruldane vaas.»

Onu tahtis vaadata neid stseene muinasjuttudest ja võttis vaasikese enda kätte. Prõks! ja vaasikesest oli jäänud ainult natuke tuhka onu laiale peopesale.

«Hea küll, ostan ka selle vaasikese,» mõmises onu vihaselt, raputades tuha vestitaskusse. «Näidake veel midagi.»

Preili tõi taldriku, mis pidi kuuluma Kang-hsi aega

aastaist 1662—1722. Vaevalt oli onu selle enda kätte võtnud, kui taldrikust polnud enam midagi järel.

«Aitab nüüd sellest portselanist,» ütles onu mõrult, läks kassa juurde ja maksis 500 krooni.

Kauplusest väljudes oli ta kole vihane, sülitas ja vandus:

«Ptüi! Olen justkui elevant klaasnõude kaupluses.»

Aga mina mõtlesin, et just samuti võib juhtuda riigis, kus valitseb üleliia kõva käsi.

NAFTALIINILAEV

Tänapäeval ei maksa aus nägu enam midagi. Mul oli vanasti sõber, koolisõber ja muidu hea kamraad, kel oli selline aus nägu. Ta astus hoopis võõrasse kauplusse, küsis paki suitsu, avas karbi ja pistis ühe suitsu suhu. Alles siis hakkas kobama taskuis, otsis ühes, teises, kolmandas. Pööras vestitaskudki pahupidi — raha polnud.

«Oodake üks silmapilk, olen jätnud raha koju,» ütles ta ning tuli kauplusest välja.

Ja teda lasti tulla. Teisel oleks võetud kraest kinni või kutsutud politsei. Aga mu koolisõbral oli aus nägu ja temale öeldi:

«Pole viga, küll toote raha pärast ära.»

Muidugi ei näinud ükski kaupmees seda raha.

Aga minge nüüd niisuguse trikiga kaupmehi tüssama. Kõige tobedam meeski kogu linnas ei hakka õnge. Naerdakse välja, öeldakse, oh-hoo, brat, see vana Peterburi number ei kõlba enam kuskile.

Jah, see on tõsi. Kui meie kelmidel poleks varuks paremaid trikke, siis oleksid nad kõik näljas, sest trikk ausa näoga ei too enam krossigi tulu. Keegi ei usu enam ausat nägu. Inimesed on saanud igat kanti pügada ja sellepärast ollakse ettevaatlikud. Näete, hobuseostjagi ei hakka enne raha müüjale pihu peale lugema, kui pole ohelikuotsa pihus. Ise loeb raha, aga tõmbab hobust ikka endale lähemale. Ja kui on antud viimane raha, siis hoiab ostja hobusel lakast kinni, et müüja ei

saaks loomale selga hüpata ega minema kihutada. Vaadake, just niisugune ettevaatlik aeg on nüüd.

Aga ometi juhtus meie maal kord see ennekuulmatu lugu, et üks inimene laskis ennast tüssata niisuguse ausa näoga tegelinskil.

Ühel ilusal päeval tuli ühe suure ning tähtsa, jah, väga suure ning tähtsa mehe juurde ta vana koolisõber ning kamraad ja ütles:

«Mul on laev.»

«Siis on hästi,» vastas tähtis mees.

«Mul on hea laev,» kordas sõber.

«Siis on veel paremini,» vastas suur mees ning vaatas oma sõbra sinistesse silmadesse.

Jah, sel poisil oli pagana aus nägu. Sinised silmad, lokkis juuksed, naeratav suu ja punapõsed. Ühesõnaga — poiss kui rittmeister. Küllap pidi tal olema siis ka samasugune ilus laev. Nõnda mõtles meie kangelane ja jäi kuulama sõbra juttu.

«Meie veame naftaliini,» ütles sõber.

«See on kallis kaup,» mõtles tähtis mees.

«Väga kallis kaup. Ja teinekord laadime Danzigis merevaiku.»

«Ka see on kallis kaup.»

«Jah, ka see on väga kallis kaup.»

Nõnda rääkisid sõbrad laevast ja laeva laadungist. Muud juttu üldse polnud.

Siis ütles ausa näoga sõber:

«Võiksin sulle sõbramehe poolest müüa tükikese oma laevast.»

«See oleks väga hea,» arvas tähtis mees.

Ja sõbrad lõid patsid kokku, sest kaup oli kaup ja laev oli laev. Pealegi oli tähtis mees läbi kiikri näinud Naissaare taga selle laeva suitsujuga. Ja kus suitsu, seal pidi ikka midagi olema, sest puhas vesi ei põle.

Nõnda sai tähtis mees endale tükikese laeva.

Laev vedas naftaliini ja merevaiku ning tähtis mees rõõmustas, et tal oli tükike laeva, mis niisuguse kalli kaubaga ristleb merel. Mõnikord, kui merel põrises 9 palli ja tuul lõgistas aknaluuke, puges küll hirm tähtsa mehe südamesse. Pea see pähklikooreke ümber ei lähe nagu laastuke. Ja meres pole oksa ega puud, kuhu naftaliinikotid ning merevaigukambad võiksid rippuma

jääda. Aga tuuled ja tormid olid laevale armulikud. Nagu uhke luik lendles see ühest sadamast teise ning realiseeris oma kallist kaupa.

Aga siis... huu! Mitte torm ega maru ei löönud laevakese kiilu taeva poole, vaid tollimehe pikk nina haistis piirituselehka. See rumal ametnik pistis oma nina siia ja sinna, pistis igasse prakku ega uskunud ausa näoga laevaomaniku juttu.

«Mida teete teie nii palju naftaliiniga?» käratas ta.

«Sillutame maanteid.»

«Ja merevaiguga?»

«Jahvatame vitamiinideks.»

Aga see tärnimüts ei uskunud niisugust juttu, nagu oli uskunud varem laevakese kaasomanik, see tähtis ja suur mees. Ta lõi plommi masti ja teise tüürile. Naftaliinilaev oli pigis.

Ja pigis oli ka see tähtis ja suur kaasomanik, kes oli ostnud ausa näoga koolisõbralt jupikese laeva. See polnud küll suur jupp ja võib-olla sellel jupil polnud raasugi naftaliini, aga selle maailma komme on, et kes supi solgib, see seda ka söögu.

Nüüd läheb see tähtis mees rootsi kardinate taha patte kahetsema ja naftaliinilaeva leinama. *

---

* Kodanliku korra tuntud riigi- ja rahandustegelased võtsid tihti varjatult osa salapiirituseveost. Sissekukkumisel andsid nad seletusi, nagu oleks neid tüssatud ja neid nende teadmata ebaseaduslikesse tehingutesse kaasa tõmmatud. 1933. aasta juulikuus peeti Danzigi tollivõimude poolt salapiirituseveo pärast kinni kaubalaev «Ita». Selgus, et selle üheks osanikuks oli kodanliku Eesti tolleaegne sise-kohtuminister V. Rooberg, kes aga seletas oma avalikus kirjas, et ta olevat küll selle kaubalaeva üks osanikke, kuid ei teadvat laeva laadungist midagi, kuna laeva kasutamist välisvetes korraldanud laeva kapten. Et aga följetonistile oli ohtlik sellest otseselt kirjutada, siis tuli salapiirituselaeva asemel kirjutada mõistu «naftaliinilaevast». –

KOJAMEES

See piibujutt jäi tsensuuri päevil «kitsasse väravasse» kinni: temas tehti niisuguseid kustutusi, et kogu jutt mõttetuks muutus.
«Vaba Maa» toimetus.

E. V. P. peavalitsus * kuulutas 1. septembril vakantseks kojamehe koha. Vana punahabe, kes seni oli keerutanud Laial tänaval tolmu ja niisutanud kastekannuga kive, oli äkki surnud. See oli veel vana tüüpi kojamees punase habeme, pikaldase sammu, suure jutu ning lillaka viinaninaga. Ta oli eht Peterburi eluaegne dvornik, kaval mehkeldaja, müüs salaviina ning võttis panti igasuguseid asju. Mõnikord andis ta ka peavarju tänavalt tulnud paarikestele ning varjas enda juures tagaotsitavaid roimareid. See kõik oli teada sellest surnud punahabest, kuid tabada teda kunagi ei saadud, selleks oli ta liiga kaval ning kauaaegse Peterburi praktikaga.

Nüüd tahtis peavalitsuse direktor moodsat kojameest, kes oleks haritud, tunneks puutööd, oskaks veevärgitorusid remontida, elektririkkeid parandada ja teha igasuguseid teisi töid. Ühesõnaga, ta tahtis moodsat kojameest, nagu neid leidus praegusel haritlaste üleproduktsiooni ajal igal pool. Direktor avaldas sellesisulise kuulutuse kohalikus ajalehes ja teisel hommikul oli peavalitsuse ooteruum kohasoovijaid täis.

«Noh, küllap leian sellest karjast tubli mehe,» mõtles direktor ning, pöörates uksehoidja poole, ütles: «Laske esimene sisse.»

«Veevärki tunnete, puutööd oskate, elektririkkeid parandate?» nõnda sadasid direktori küsimused nagu kuulipilduja ragin kohasoovijate kaela.

Mõni lõi kartma ja ei osanud vastata, hakkas lihtsalt kogelema. Teised ei tundnud jälle puutööd, kolmandad veevärki. Aga suurest trobikonnast leidus siiski kümmekond sobivat kandidaati. Need saatis direktor kutsevaliku nõuande büroosse, et saadud and-

* Mõeldud on Eesti Punase Risti Peavalitsust.

mete põhjal siis valida kojameheks tubli, ustav, sobiv, haritud ja hakkaja mees.

Viimasena astus direktori kabinetti kõhn noormees kahvatu näo, sügavate silmade ja pisut nälginud näoga.

«Veevärki tunnete?» sadasid jälle direktori küsimused.

«Tunnen.»

«Puutööd oskate?»

«Oskan.»

«Elektririkkeid parandate?»

«Parandan.»

«Haridus?»

«Ülikooli õigusteaduse osakond.»

«Karistatud?»

«Ei.»

«Kui suur praktika?»

«Kaks aastat juut Maaklerî kojamees.»

«Hm, pisut vähe, aga minge sliski kutsevaliku büroosse.»

Nälginud näoga noormees sammuski kutsevaliku büroosse. Jälle uued küsimused ja vastused. Siis hakati katsetama.

«2, 3, ... 7, 8, 10 ... missugused arvud järgnevad?»

Noormees ei lahendanud esimese sekundiga seda testi. Kulus 11 sekundit. Teine test nõudis 9 ja kolmas 5 sekundit.

«Taipu on, arenete,» ütles ametnik.

Siis anti noormehele pulkadest viruvärav, sihuke keeruline puust vigurik, mis lagunes käes. Tuli uuesti kokku panna. Noormees pusis ja pusis, aga pulki kokku ei saanud. Tema kõrval pani teine kandidaat, punase viinaninaga mees, selle kohe kokku ja ütles naeratades:

«See on seesama kaadervärk, millega käisin laadal matse pügamas. Kes pani kokku, sai karbi vaseliini, juuksenõelu või taskupeegli, kes ei osanud, maksis 25 senti. Nüüd on aga politsei keelanud ära niisuguse äri.»

«Ütelge vastumõiste luuale,» küsis ametnik nälginud näoga noormehelt.

«Vars.»

«Vale! Puhtus.»

Nälginud näoga noormees sai kutsevaliku nõuande-

punktist ümbriku ning seisis jälle peavalitsuse direktori kabinetis.

«Teis pole arenenud puhtusetunne ega loogiline mõtlemisviis,» ütles direktor, «kohta ei saa. Teie olete kohasem kraavikaevajaks.»

Nälginud näoga noormees hingas sügavasti. Pigistas sõrmed rusikasse ja ütles äkki:

«Miks te vigurdate inimestega? Kui teil on vaba koht, siis andke see ühele, andke sellele, kelle nägu meeldib või kelle tädid, onklid või vanaemad on teid kostitanud sahvtipottidega. Aga ärge laske inimestel asjatult tallata ühest kohast teise. Kas teie ise vastate oma võimetelt direktori kohale ja kas on seda hakanud keegi punktidega arvestama? Kas kutsevaliku büroo ei tunnistaks teid idioodiks, arenematuks inimeseks, kes sobiks ükskõik kuhu, aga mitte sellele pehmele toolile? Mis on teie haridus? Kaks klassi külakooli. Kes olite varem? Jooksupoiss äris. Ja mille tõttu tõusite? Tädide, onupoegade ja sugulaste eestkostmisel, rikka ning vana naise rahade abil, kes maksis kõik vastuseisvad suud kinni. Sellepärast...»

«Välja, välja!» karjus higisena peavalitsuse direktor.

Nälginud näoga noormees väljus kergendatud südamega, sest ta oli öelnud kõik.

Aga peavalitsuse direktor valis kojameheks punase viinaninaga mehe, sest see näis kõige agaram ja taibukam teiste seas.

PROGRAMM

Eile nägin tänaval Jaan Jablakut. Lidus minust suure kiirusega mööda, otsekui oleksid paharetid kannul. Ise pomises:

«Nüüd ma tean... nüüd ma tean...»

Sain tal veel viimasel hetkel palitusiilust haarata ja peatasin.

«Mis sinuga on, oled hulluks läinud või?» küsisin.

Ta vaatas võõra ilmega mulle otsa. Käed värisesid ja

pea oli peidetud palitukrae varju. Raputasin teda tublisti palituhõlmast ja ütlesin:

«Ärka üles! Oled justkui kuutõbine, vahid võõraste silmadega mulle otsa. Mis sinuga on juhtunud?»

Ta hakkas toibuma ja ajas ennast sirgemaks:

«See oli selle programmi pärast.»

«Missuguse programmi pärast?» juurdlesin edasi.

Jaan Jablak ajas end juba üsna sirgeks. Silmateradesse tuli tagasi läige, kahvatud põsed lõid punetama. Pea ja kaelajupp sirgusid palitukrae varjust välja. Ta sai jälle tagasi oma hariliku väljanägemise.

«Sa siis ei teagi sellest programmist midagi?» küsis.

«Pole kuulnud ühestki programmist,» raputasin pead.

«Küll sa juba taipad. Ka mina polnud programmist midagi kuulnud. Hääletasin rahvahääletuse ajal poolt, sest mõtlesin, hea küll, praegu pole neil programmi ega midagi, aga küllap pärast teevad niisuguse hea pro-

grammi, et hoia alt. Noh, möödusidki valimised, kuid programmi ei tulnud ikkagi ei siit ega sealt. Ootasin ja ootasin, süda lõi juba kärsituks. Vaat, ehk polegi neil programmi, hullutasid niisama. Eit ütles küll, et igal teatril ja kinol on oma programm, miks pole siis programmi niisugusel liikumisel. Küllap on, aga ei taheta näidata.

Mina aga olen inimene, kes ei salli varjamist. Kui on programm, siis toodagu see lagedale, ärgu häbenegu, olgu halb või vigane — teeme remonti. Aga ei maksa vigurdada — programm on, kuid oma poolehoidjaile ei näidata.

Mõtlesin nii ja otsustasin selle programmi asja üles nuhkida. Mul on terav nina, küllap see oskab tungida õigesse kohta. Läksin staapi. Vaatasin siia ja sinna, ehk on programm kuskile peidetud. Seinal rippus elusuurune kindrali pilt. Mõtlesin, ehk on selle taga, kuid polnud.

«Mis sa nuhid!» käratas asjaajaja.

«Otsin programmi,» vastasin. «Mis te vigurdate, tooge lagedale, küllap parandame, kui on nigelavõitu.»

Asjaajaja naeratas, sirvis pabereid ja tõmbas sealt ühe lehe välja.

«Säh, siin on programm. 75 senti.»

Oligi programm — peo programm. Lugesin, et sel ja sel kuupäeval korraldatakse ühine pidu laulu ja näitemänguga. Läksin peole. Kõik olid enamasti vormiriietes. Uhked isandad olid frakid seljast heitnud ning kandsid särke pükstes. Oli palju säärikuid ja veel enam käelintidega korrapidajaid. Vahtisid ja silmitsesid iga sissetulijat. Mõningaid ei lastudki peosaali.

Peeti kõnesid ja karjuti elagu ning elagu! Kõik tõstsid ühisel meelel käed püsti. Siis algasid koorilaulud. Mõtlesin, et kui nii ilus programm, mis siis viga elada. Alati on aina laul ja leelo, mõni unustab nõnda tükiks ajaks tühja kõhugi.

Aga siis tuli üks halb äpardus.

Tooli-sinder, millel istusin, oli lagunenud ja mu püksitagumik jäi ühe naela taha kinni. Naela-sunnik litsus otse lihasse. Katsusin püksitagumikku naela küljest lahti päästa, ent harilikult lähevad niisugused asjad siis veel hullemini sassi. Nii läks ka mul. Pusisin ja pusi-

sin lahtiharutamise kallal — tõmba või tuliuutele pükstele auk sisse.

Korraga käratati:

«Püsti!»

Nägin, teised tõusid kõik, sirutasid käed üles ja hakkasid laulma. Kuid mina ei saanud. Noh, oleksin tõmmanud püksid puruks. Äkki kerkis mu ette mehepirakas, korrapidaja lint varrukal, ja käratas:

«Kas sa programmi ei tea?»

«Ei tea, pole mulle keegi seda näidanud.»

«Ah soo! Noh, siis õpetan sulle programmi. Või tema istub, kui rahvas ühest südamest laulab uut kodumaa hümni.»

Ja tugevad rusikad hakkasid siuh-säuh vilkuma ümber mu pea. Ma kisendasin küll, et püksitagumik, mädand, on jäänud naela otsa kinni, aga teised karjusid ümberringi:

«Anna sotsile! Anna rahvavaenlasele! Anna... või tema ei tea programmi!»

Kulm lõi tuikama ja silmamunast kargas läbi tuline jutt. Nüüd ei hoolinud ma ka enam pükstest, vaid rapsasin püsti. Nagu kera lendasin trepist alla. Kuidagi sain riidehoidjalt palitu kätte ja nõnda ma praegu siin olengi.»

Jaan Jablak vaatas jälle kartlikult ringi. Aga nähes mind, rahunes ning naeratas kergendatult. Kõndisime kõrvuti pisut edasi. Siis ulatas ta mulle käe ja ütles:

«Jah, niisugust programmi ei suuda ma küll välja kannatada. See on juba pogromm!»

OSKUSKATSE

Ülemus on loodud komandeerimiste jaoks, väike tähtsuseta ametnik aga vahekirjade õmblemise, klammerdamise, liimimise ja eksamite jaoks. Nõnda mõtles Wolfgang Peet. Tema oli nende suurte ja uhkete ruumide mannetu vaim, direktori kabineti koristaja, vahekirjade liimija, igasuguste dokumentide ja bumaagade klammerdaja, haakija ja arhiivi tassija. Temale ei osu-

tatud austust ega lugupidamist, vaid vaadati nagu büroo mööblitükile, automaatsele ukseavajale, palitute selgaajajale, paberipoogna või akti ulatajale.

Temale ei osutatud niisugustki lugupidamist nagu preili Lainele, kelle olemine sisendas maameestele argust, nooblimatele ärimeestele rüütellikkust ning ülemustele lõbutsemise võimalust. Kogu tema olemuses oli ainukeseks uhkuseks see veider ristinimi, mille kolmekümne viie aasta eest kingsepp Peedi perekond oli andnud oma esimesele võsukesele.

Kuid nüüd tulid eksamid.

Iga edasipüüdlik ametnik võib vastava komisjoni ees avada oma tarkuselaekad ja nagu redelipulkade kaudu ronida vaese ametniku keldrikorruselt tähtsa direktori kabinetini.

See lootusesäde heitis tuld ka Wolfgang Peedi hallidesse silmadesse. Kordki jõuda kaugemale liimilõhnast ja koitanud arhiivitolmust, see oli ta elupõline unistus. Kuid seni oldi teda alati unustatud; tema kaasametnikud tõusid, mõned tõusid koguni peadpööritavale kõrgusele, kuid temast möödusid kõik palga- ja ametikõrgendused. Mitte kunagi ei märgatud tema edasipüüdlikkust, hoolsust ega tööd.

Ent nüüd tuli siiski võimalus — eksam. Seal ei saa jääda vaka alla peitu ta vilumuse ja oskuse küünal. See lööb kord heledasti lõkendama nagu tungal ja eksamineerijad peavad kummardama ta teadmiste ees.

See lootusesädemeke rinnus, jäi Wolfgang Peet veel õhtu hiljani küürutama oma bumaagade üle, tuupis pähe nende sisu, registreerimise numbreid ja nimesid. Mõne kuuga teadis ta täpselt iga paberi ja vahekirja asukoha, võis neid kinnisilmi arhiivist üles otsida, teadis iga asjatoimetust — ja otsust, mis oli märgitud peene tiheda kirjaga paberite äärtele.

Siis hakkas ta õppima kiir- ja masinakirja. Vaevas end kuude kaupa kursustel, harjutas kiiresti üles märkima iga kõnelust. Raamatupidamises jõudis ta täiuseni. Kõik see selge, õppis ta teritama pliiatseid väikese taskunoaga. See polnudki enam pliiatsiteritamine, vaid omamoodi kunst, täiuslikkus pliiatsiteritamise alal.

Siis, et olla täiesti kindel oma teadmistes, palus ta preili Lainet, et see esitaks talle mõningaid küsimusi.

«Jaan Raska akt!» hõikas preili Laine, imiteerides direktori häält.

«Silmapilk... nr. 3917, 2. riiul. Jaan Raska palve laenu saamiseks. Resolutsioon: Palve saata laenude osakonda otsustamiseks.»

«Täiesti õige.»

Wolfgang Peet hõõrus käsi. Ta oli eksimatu. Tulgu nüüd need eksamineerijad, siis näitab ta, milline ametnik-kullatükk on pidanud aastaid olema teiste varjus. Ta paneb imestama oma mälu ja meelespidamisega kogu komisjoni. Võib-olla kirjutatakse temast koguni ajalehtedeski.

Nõnda jõudis aeg, mil ühes teises ametiasutuses vabanes kõrgemakraadiline koht. Wolfgang Peet, Laine ja paarkümmend teist tähtsusetut büroovaimu kandideerisid kohale. Korraldati eksam. Wolfgang Peet astus täis julgust eksamineerija laua ette.

«Mitu ratast on autol?» küsiti.

«Neli...» kogeles Wolfgang Peet, sest niisugune küsimus tuli ootamatult.

«Kuidas neli, miks te tüüriratast ei arvesta?»

«Wolfgang Peet kõndis pisut lööduna järgmise eksamineerija laua ette.

«Mitu ratast on autol?» küsis see.

«Viis,» vastas nüüd Peet.

«Kuidas viis?»

«Neli ratast all ja viies tüüril.»

Eksamineerija hakkas naerma.

«Kuid mootoris on ju ka rattaid ja rattakesi. Miks te neid ei arvesta? Siis tuleb neid kokku kümme, võibolla rohkemgi. Kas on see tõsi?»

«Tõsi jah,» kinnitas Wolfgang Peet ja kõndis kolmanda laua ette. Jälle küsiti, mitu ratast on autol.

«Umbes kümme või enam,» vastas Wolfgang Peet.

«Vale! Autol on ainult neli ratast,» põrutas eksamineerija. «Olete kindla iseloomuta, otsustamisvõimetu ja järeleandlik. Ei sobi kõrgema ametniku kohale. Eksamil läbi kukutatud!»

Wolfgang Peedile oli nagu puuga pähe löödud. Keegi polnud temalt küsinud, missuguse numbri all on registreeritud Jaan Raska, Jüri Kauri, August Adamsoni või nende teiste lugematud aktid. Keegi ei silmitsenud

ta ilusat käekirja, keegi ei küsinud, kas oskab ta masina- või kiirkirja. Isegi pliiatsiteritamisest polnud keegi huvitatud, vaid küsiti ainult autorattaid. Aga kunas oli ta sõitnud autoga? Kas jätkus tema vähesest palgast selleks kunagi raha? Ei! Ta kõmpis jala ning mõtles oma aktidele, pomises nende numbreid, sisu ja resolutsioone.

Kuid nüüd purustas see hoop Wolfgang Peedi elu. Ta läks tagasi bürooruumi ning poos enda aktiriiuli konksu külge. Sellega suri üks Eesti bürokraatliku ametkonna viimaseid mohikaanlasi, kes oli huvitatud ainult aktidest, tindist, sulest, kiir- ja masinakirjast ning pliiatsiteritamisest, kuid ei osanud tähele panna, kas autod kihutavad neljal või neljakümnel rattal.

MEELEMUUTUS SALONGIS

Teie ütlete, et eestlane on iseloomukindel inimene. Teie toote näiteid, kui palju on meil kannatatud selle õilsa iseloomujoone pärast parunite kepihoopide ning kasakate nuutide all. Pühajärve ja Mahtra sõjad, 1905. aasta ülestõusud, karistused ja peksud olevat tõendused sellest. Võib olla. Jah võib-olla on meie talupoeg ikka veel samasugune kindlameelne sangar, kes isegi kepihoopide ees ei salga oma tõekspidamisi.

Aga isand Muksman pole niisugusest kangekaelsest tõust.

Isand Muksman on rahvategelane, asjamees siin ja seal, rühmeldaja ja osavõtja igast pisemastki asjast. Keegi õieti ei teagi, missugune on ta õige elukutse. Ühed ütlevad, et vorstivabrikant, teised — suurpõllumees, kolmandad — käsikärumees. Aga olgu ta tõeline elukutse ja amet missugune tahes, isand Muksman on tähtis mees, rahvamees, rahamees, kõnemees ja erakonnamees.

Kui ma viimati teda nägin, žestikuleeris ta ägedasti ja kõneles vahetpidamata kaks tundi. Mööda nösunina jooksis higi ja ta kurk oli kuiv nagu kõrbekaev. Väikesed ümmargused silmad olid pungil täis võitlus-

indu. Ta ragistas nagu kuulipilduja kõnetoolilt rahva sekka.

«Vastu ja vastu, vastu ja vastu...»

Ent teda naerdi ja vilistati.

Siis hüppas ta autosse ja sõitis koju. Juhtusin just trepi ees teda kohtama. Isand Muksman võttis sõbralikult mul käe alt kinni.

«Tulge jooge meie seltsis tass teed,» ütles ta. «Olete tubli noormees, pooldate minu mõtteid ja seisukohti.»

Ta kõlistas pimeda vööruse ees kolm korda. See salapärasus pani mind imestama.

«Jah, aeg on niisugune,» lausus isand Muksman. «Vaadake, vaps Juku Kalle tahab kangesti mu tütrele külge lüüa. Iga päev tülitab meid. Kümme korda käib ja kõlistab. Ebaviisakas on niisugusele subjektile õelda, et korista oma koivad. Ise ta aga seda ei taipa. Noh, siis mängime väikest komöödiat. Korraldame nõnda, et toatüdruk avab ukse ainult neile, kes teavad meie kellasignaali saladust. Need on kõik meie poolehoidjad ja mõtteosalised. Kui teie, isand Ossi Koit, kunagi tulete, siis kõlistage kolm korda. Vaat nii...»

Pimedas vööruses lõid tuled särama. Teenija avas ukse.

«Kas too subjekt käis ka täna ukse taga kolamas?» küsis isand Muksman naerdes.

«Jah, kogu päev aina tirib kella,» vastas tüdruk.

Isand Muksman hõõrus käsi ja ütles mulle:

«Vaadake, isand Koit, missuguseid tohlakaid meil leidub. Aga teie olete tubli poiss, kohe rõõm näha niisuguseid külas. Kas see on ikka õige, et saate varsti oma erakonna peasekretäriks?»

«Lootusi on,» vastasin.

«See on tubli!»

Jõime kogu õhtu teed, närisime biskviite ja kirusime seda saatana Juku Kallet, kes oli tume ollus veel tumedamas liikumises. Preili Muksman naeratas mulle, naeratas silmadega kelmikalt ja huultega lubavalt. Mängis klaverit ja õhkas. Kahekesi jäädes panin käe ümber preili nõtke piha.

«Isa ütles, et teid ootab meie võidu puhul suur karjäär.»

«Loodame,» naeratasin.

Enne kesköödläksin koju nagu olümpiavõitja. Oleksin kas või hakanud luuletama. Süda hõiskas ja trummeldas. Karjäär, ilus näitsik, sugulus võimsa Jaan Muksmaniga, see pani mu mõtted pööraselt tantsima. Otsmik oli kuum. Võtsin kübara peast ja lehvitasin tuult.

Vist sellepärast jäingi haigeks. Kuus päeva oigasin linade vahel. Sonisin Muksmanist ja ta ilusast tütrest. Litsusin palavikuhoos tuhandeid kordi kellanupule, ikka üks, kaks, kolm.

Rahvahääletus oli läbi, kui jalule tõusin. Igal pool kraamiti, puhastati ja koristati nagu suurel pesupäeval. Mitmed tähtsad tegelased ja mehed olid pannud trummipulgad kotti ja kadunud. Teised raputasid tuhka pealaele ja kasvatasid habet, et ette võtta palveränna-kut võitjate leeri.

Kuid see ei puutunud ju minusse. Ja tõsi, võib-olla oli loojunud ka minu karjääri päike, ent see oli täpikene mu suure õnne ja armastuse kõrval. Läksin kohe vana tuttava ukse taha ja kõlistasin kolm korda. Polnud kuulda kippu ega kõppu. Poole tunni pärast kõlistasin jälle kolm korda. Ei midagi. Veerand tunni pärast olin jälle kohal. Ikka ei avanud keegi ust. Nõnda raputasin õhtuks isand Muksmani kella üsna häälest ära.

Pärast kõrtside sulgemist otsisin veel kord teed isand Muksmani ukse juurde. Juba eemalt nägin heledaid tulesid. Süda lõi põksuma. Pöördusin üle tänava, kui järsku avati uks ja ma kuulsin isand Muksmani häält:

«Suur tänu... suur tänu küllatuleku eest. Palume homme jälle, olge nii lahke, Evi ootab. Aga, ah soo, kui tulete, siis kõlistage neli korda, vaat nii, üks, kaks, kolm, neli. Meid käib siin tülitamas üks noorsots Ossi Koit, võib-olla teate. Käib kümme korda päevas ja kõlistab. Ebaviisakas on öelda niisugusele subjektile, et korista oma kodarad. Ise ta aga seda ei taipa. Noh, mängime siis talle väikese vingerpussi. Korraldasime nõnda, et toatüdruk avab ukse ainult neile, kes teavad meie kellasignaali saladust. Need on kõik meie poole-

hoidjad ja mõtteosalised. Niisiis nägemiseni, isand Juku Kalle.»

Uks langes mürtsudes kinni.

Minust möödus võitja uhke vari. Lonkisin talle järele, pea norus.

KLASSIKOMPLEKT

Klassikomplekt, see viimasel ajal nõnda sageli kuuldav sõna, sisendas mulle seni umbkaudselt kujutluse, noh, ütleme midagi rehepeksugarnituuri taolist.

Kuid ühel päeval juhtusin Mädasoole, ühte meie kodumaa kolkasse, mis pole seni saanud kuulsaks ühegi mitmekordse mõrvari, paarikümnemiljonise tulekahju ega teistsuguste tähtsate sündmuste kaudu. Aga Mädasool on üks neid klassikomplekte, mis on meil nõnda kuulsaks saanud.

Viis aastat tagasi hakkasid mädasoolased uut koolimaja ehitama. See on suur kahekorruseline ehitis. Plekk-katus, uued vihmaveetorud, uhked aknaraamid, lai tsementtrepp, läikivad uksepidemed. Vist kaks miljonit läks maksma, kuid metsapoolsel osal pole veel aknaid. Hoone on vooderdamata, takutordid ripnevad ja vihm sajab akendest sisse. Kuskil on aknad koguni laudadega kinni löödud.

Sees pudeneb juba krohv. Vöörus on suur ja külm. Kojamehe nina all köeb raudahi ja nässakas habemik soojendab hõõguvate raudade kohal käsi.

«Tere,» ütlesin, «juhatage mind koolijuhataja Aadu Rehela juurde.»

Vanamees tõstis karvase koonu ja heitis käega vööruse lõppu:

«Ta töötab teisel korrusel esimese komplektiga.»

Jälle see neetud sõna, millest mul polnud vähematki taipu!

Läksin. Lai trepp viis teisele korrusele. Saal, tühi ja külm. Ühes nurgas alustatud ahi, kuid nüüd pooleli. Savi ja kivid laiali, töömehed vist lõunal.

Ühes pisemas saalis mängis grammofon ja kellegi mahe hääl kõneles:

«Üks-kaks-kolm... üks-kaks-kolm... Palun veel korrata seda sammu. Härrad pahemaga, daamid paremaga, pliis, üks-kaks-kolm...»

Kümmekond maapoissi ja -tüdrukut vedas jalgu mööda põrandat peene noorhärra käeplaksude ja lugemise saatel. Silmates mind, muutis noorhärra näo kohe mesimagusaks:

«Pliis! Soovite osa võtta kursusest? Meie kavas on tango, rumba ja...»

«Oleksin soovinud koolijuhatajaga kokku saada,» pomisesin.

«Ah!» tegi noorhärra põlastava liigutuse, «kuskil seal tagapool. Palun, jätkame, härrad vasaku, daamid parema jalaga alata, pliis...»

Tõepoolest, nüüd kostis vööruse lõpust kile lastelaul. Jah, seal puldi taga oligi mu sõber, hoides ühes käes taktikeppi, teise käega tahvlile ülesannet kirjutades. Mind nähes lükkas tooli lähemale ja käskis istuda.

Vaatlesin klassi. Pahemal istus kümmekond mudilast, lauldes kogu kõrist. Keskmistel pinkidel asusid veidi suunemad põngerjad, kes aga millegipärast suud lahtigi ei teinud, vaid aina kirjutasid. Paremal istus hoopis suurem poisivolask ja kratsis kukalt. Siis tõusis ja ulatas kooliõpetajale vihiku.

«Valmis,» ütles.

«Kolmas klass võib koju minna,» vastas mu sõber tähtsalt.

Ja poiss lonkis uksest välja. Arvasin, et nüüd tormavad ka teised järele, kuid ükski ei liigutanud pingilt. Sõber taipas nähtavasti mu mõtet ja ütles:

«Ära arva, et kolmas klass nõnda väike ongi. Kaks poissi on gripis ja kolmas matab vanaema. Neid on koguni viis, aga üks, seanahk, ei tule kooli.»

Mudilased lõpetasid laulmise.

«Esimene klass võib minna!» ütles mu sõber.

Mudilased läksid. Siis lõpetasid ka suuremad ülesande kirjutamise. Kõik lahkusid. Mu sõber haaras kella ja kõlistas. Arvasin, et ta on läinud ogaraks, sest kella kõlistamist polnud ju vaja, klass oli tühi. Kuid kohe tormas trobikond suuremaid õpilasi klassi.

«Nad tulevad võimlemistunnist,» seletas sõber ja klassi poole pöörates:

«Neljandal klassil on täna õigekirjutus. Viiendal saksa keele tund. Noh, kirjutage: «Tuul käib üle kesamaa»,» ja suuremate poole: «Was ist das?»

«Das ist Tafel,» vastati kooris.

«Mitte «Tafel», vaid «die Tafel». Noh, kas kirjutatud? Edasi! «Taevas liuglevad valged pilved.» Aber was ist das?»

Nõnda möödus mu silmade ees see veider õppetöö, üks lause ühele, teine teisele. Suled muudkui krabisesid vasakul, paremal aga vastati kooris küsimustele.

Tunni aja pärast kuivatas mu sõber otsmikku ja kiskus aknad pärani. Siis läksime läbi vööruse, sest õppetöö oli selleks päevaks lõppenud. Möödudes saalist, kus seisid kivid ja savi, ütlesin:

«Kevadeks saab ka see ruum valmis.»

«Kevadeks?» raputas sõber pead. «Ei tea, võib-olla saab, võib-olla ka mitte.»

«Aga siin on ju kõik niisuguses korras, nagu oleksid töölised ainult lõunale läinud?»

Sõber naeris:

«Juba kaks aastat seisab nii. Lihtsalt, krediit kulutati läbi. Plekk-katus läks eelarvest kallimaks. Osteti ahjukivid, telliti pottsepad, aga siis krõpsti — raha otsas. Pottsepad pistsid minema.»

Läksime trepist alla.

Eesruumis soojendas kojamees ikka veel raudahju paistel käsi. Nägin imelikku pigistust sõbra lõuapärades. Ta haaras palitu, tõmbas ühe kasti tagant suured säärikud, toppis jalga ja väljus.

«Kuhu nüüd?» küsisin.

«Koju sööma.»

«Kas sa koclimajas ei elagi?»

«Ei. Siin töötan ainult klassikomplektidega. Pole elukorteriks ruumi. Plaanis oli kaks väikest tuba, lihtsalt sahvrit. Köök unustati ja WC on õuel. Kuid neilgi ruumidel pole praegu aknaid ees. Elan ühe popsinaise juures.»

Läksime. Siis meenus mulle too endine sõbra lõuapärade pigistus. Küsisin selle põhjust.

«Jah,» ohkas ta raskesti. «Lähen kadedusest otse hulluks kojameest nähes. Milline elu! Ainult soojendab käsi, mitte midagi muud. Olen katsunud endale igat

moodi seda kohta, kuid ei saa. Pole praktikat, öeldakse. Too habemik on olnud 20 aastat Peterburis dvornik. Jah, peaksin minema praktikale, suvevaheajal ehk oleks aega. Tema jaoks on korter valmis, puhas ja remonditud. Ühes toas kasvatab kanu, teises elab ise. Nüüd jumalaga. Vabanda, ma ei saa sind külla kutsuda. Lihtsalt säärikuteta ei saa porist läbi. Ja teiseks, jah, pole soovitav, kui õpetaja sõbrustab linnatüüpidega. See võib mõjuda demoraliseerivalt kasvatustööle, lihtsalt leitakse volikogus punkt, pannakse hääletusele, ning kes võib öelda, et selle tagajärjel ei järgne vallandamine. Jumalaga!»

Ja ta läks.

Jah, nüüd tean, kogu seda kupatust kutsutakse klassikomplektiks.

1934

KOTINÕEL JA KAAMEL

Mõnikord juhtuvad imelikud lood salakaubaga. Kotinõel leitakse üles, aga kaamelit ei märka toll ega seadusesilm. Kaamel marsib vabalt üle piiri ja kõik imestavad, et vaat, missugune ilus loom, küür ees ning küür taga ja saba täis kalaõnge jõhvi.

Näiteks inimene sõidab välismaalt, ütleme, et tuleb Berliinist. Piirijaam on käes, kontrollitakse passe ja nuhitakse kohvreid. Reisijaid on ainult kaks. Üks eestlane, ärimees, teine tont teab missugusest rassist välismaalane. Kullinina, prillid ees, juuksed püsti. Eestlane korraldab oma kimpse ja kompse, vaatab veel korraks järele, kas pole sattunud juhuslikult kaasa mõni kallis välismaa vigur, millele meil litsutakse 1000 protsenti tolli. Ei ole. Välismaalane aga suitsetab rahulikult ja naeratab. Temal pole kaasas salakaupa. Temal on ainult mõni raamatumapp ning patsakas nimekaarte. Tema kaup asub peakolus, ajudes ja see ei kuulu tolli alla.

Nõnda lähevad mõlemad oma asju klaarima.

«Andke kõik tollimisele kuuluvad asjad välja,» käratatakse eestlasele.

«Ei ole,» vastab see.

«Või ei ole,» urisetakse, ei usuta.

Otsitakse kimpsud-kompsud läbi. Must pesu, mustad kraed, kantud saapad, puha kulunud kraam. Aga seal kuskil on nõel, harilik kinnitusnõel, millel märk «Made in Germany».

«Ah-haa!» naerab tolliametnik kahjurõõmsalt, «mis

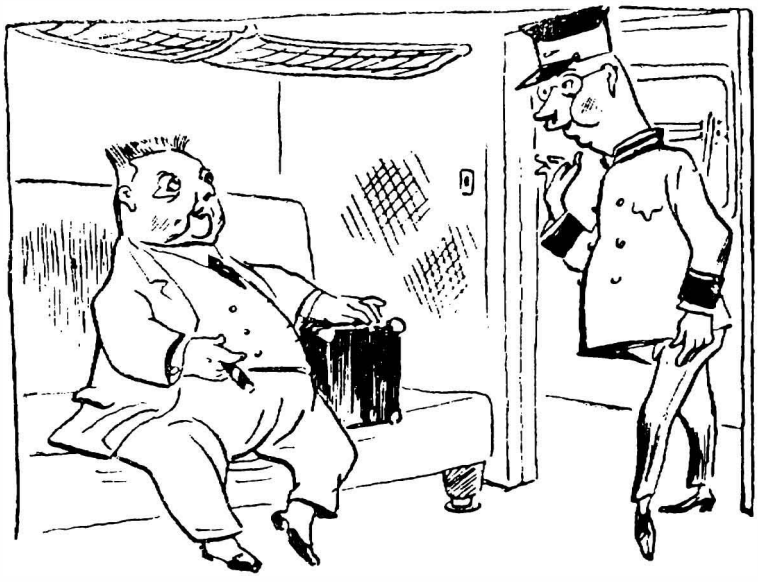

see on? Salakaup! Peidetud kuuevoodrisse, tähendab, on katsutud sihilikult varjata. Tuleb konfiskeerida.»

Eestlane piriseb ja ädiseb, tont võtku, see nõel läks tõesti meelest, ei tulnud ettegi niisugust pisikest asja. Kuuevooder oli kärisenud, sellepärast oligi nõel voodris. Kuid ei aita midagi. Salakaup on salakaup, seadus ei tee vahet, olgu see kinnitusnõel või siidsärk.

Siis tuleb järjekord välismaalase kätte. Tolliametnikud on viisakad. Võõras, Euroopast tulnud, sellele peab näitama ka paremaid kombeid. Kummardavad ja naeratavad. Välismaalane esitab tutvustamiseks oma nimekaardi. Oo, dotsent kuskilt ülikoolist, vist doktor või professor. Ühesõnaga — õpetlane, rahvaõiguse ja poliitika õpetlane. Võib-olla tuleb meie ministreile andma tunde kõrgemas poliitikas.

Rohkem ei küsita ega uurita. Ainult keegi noor ametnik küsib, mis raamatud need seal pambus on.

«Kultuuriteosed,» vastab välismaalane.

Ah-haa! Muidugi kultuuriteosed. Noor ametnik saab

ülemuselt hävitava pilgu. Niisugune puupea, võis juba kohe arvata, et kultuuriteosed. Ja asjal on lõpp. Toll ei taha olla naiivne. Toll ja seadusesilm hoiduvad naeruväärsuste eest. Nad hindavad kultuuri, lääne kultuuri, mis pole ju salakaup. Nad tahavad ise olla kultuursed ja lääneeuroopalikud. Sellepärast teevad kassiküüru välismaalase ees.

Aga mõni aeg hiljem hakkab see välismaalane levitama oma lääne kultuuri ja orientatsiooni. Pealinn on põnevil. Iga vähegi tähtsam mees ja naine on saanud tutvustamiseks välismaalase nimekaardi. See on suur au. Vaat, meil pole niisuguseid mehi. Meil ei õpita poliitikat koolis ega ülikoolis. Meie oleme tumedad selles asjas nagu tõrvatud laternad. Aga nüüd ometi on tulnud läänest üks geniaalne nupp appi.

Ja sellest geniaalsest nupust saab korraga eestlanevaps, kes tahab truult kaasa töötada isamaa parema tuleviku eest. Aga missuguse isamaa? Kas mitte Hugenbergi isamaa heaks, kes on juba jaganud meie piirid ja maad?

Oh ei! Tema ise on kannatanud kontsentratsioonilaagri valusid, tema jacks hoitakse seal valmis seebitatud poomisnööri. Ainult üle noatera õnnestus temal põgeneda, võtta kaasa pamp kihutuskirjandust, teine pamp nimekaarte ja kolmas pamp raha. Muu kõik oli sunnitud maha jätma. Tema on pagulane, koduta ja isamaata rändav hing, kes hakanud järsku väikest Eestit armastama.

Sellepärast tahabki ta olla helde ning avada meie silmade ees kõik salapärased tuleviku väljavaated. Meie ise ei oska vaadata oma aia tahagi, veel vähem tulevikku. Meil puudub televisioonne anne. Aga seda on jälle õnnistusrohkelt sellel välismaalasel. Ta näeb, et tulevikus on demokraatlik kord põlvili maas kontsentreeritud riigivõimu ees. Sellepärast on vaja, et meie saaksime juba aegsasti selle kontsentreeritud riigivõimu. Kuid selle saavutamine teostub ainult 100-protsendiliselt invaliid-riigivanema ja marksismi vastu võitlemise seaduse kaudu.

Need poliitilised kuurid ilusti läbi tehtud, tõotab see välismaalane hakata meile jagama maid ja meresid. Peipsi tindid kuuluvad edaspidi kõik meile. Samuti

Pihkva linamaad, Ingeri ning suur lahmakas Lätit. Muidugi on siis meie tulevasel kontsentreeritud riigivõimu apostlil võimalusi teha pikemaid revideerimistuure.

Teised riigid aga kaovad kõik põrmu. Nende patt — demokraatlik kord — hukutab nad. Ainult Saksamaa, meie välismaalasest apostli vihamaa, saab imelikul kombel ülivõimsaks.

Umbes nõnda käib selle tollimata välismaalase ja meile kaasatundva heldemeelse eestlase-vapsi propaganda. Meie aina kuulame ja väriseme. Meie aina imestame ning vahime, suud ammuli, seda lääne kultuuri ning orientatsiooni ilmutist. Meie lömitame ta ees ega taipa näha, et temap just ongi see salakaubakaamel, kes astub julgesti üle piiri, kuna kõik 1001 seadusesilma otsivad heinakuhjast tollita sissetoodud kotinõela. *

KALKULATSIOON

Kui inimene saab direktorikoha, kui tal on oma kabinet, telefon ja neli-viis kummardavat ametnikku, kui ta võimupiirid ulatuvad koguni endale avanssi kirjutama, end välismaale komandeerima ning tervispuhkusele saatma, siis tärkab ühel päeval niisugusele inimesele pähe mõte olla ka kuidagi kasulik kõige selle eest, mis talle antud. Mida siis niisugune inimene teeb? Siis ta teeb ühe kalkulatsiooni.

Võtame asja näitlikult. Isand Koirohu poliitiline karjäär põrkas kõrgemas atmosfääris kokku kosmilise tolmuga. Seepärast pidi ta maanduma «Esimese Eesti Härjatsoorude Eksportühisuse» direktori toolile.

Tõsi küll, Taavet Koirohul polnud aimugi, mida

* Autor ironiseerib seda, kui lahkelt eesti kodanlus võttis vastu hitlerliku Saksamaa poliitilisi agente. «Hugenbergi isamaa» — tähelepanu juhtimine saksa sõjatöösturile, hitlerlikule poliitikategelasele ja ajalehtede kontserniomanikule Alfred Hugenbergile, kes oli üks Hitleri võimuletuleku ettevalmistaja ja finantseerija. Hugenbergi ajalehed avaldasid maakaardi, kus Balti riigid olid näidatud hitlerliku Saksamaa osana.

kujutab endast härjatsoor. Ta võttis Wiedemanni sõnaraamatu, kuid see ei lahendanud küsimust. Ja et parajasti oli tarvis teha väike tripp välismaale tsoorude eksportimise asjus, pidada läbirääkimisi Londonis sir Tuppinguga ja Pariisis m-r de Montvilleriga, siis ei hakanud härra direktor kodumaal neid mõistelisi küsimusi lahendama.

Sealt tagasi tulles ärkas isand Taavet Koirohus südametunnistuse hääl. Ta pidas enesele järgmise kõne:

«Taavet Koirohi, nüüd oled sa saanud küllaldase ettevalmistuse ning vilumuse, sa oled käinud Londonis ja Pariisis, oled sõitnud merel ja raudteega, maganud hotellides ning magamisvaguneis, nüüd pead sa kogu energia viskama tööle.»

Ja selle monoloogi peale hakkas isand Taavet Koirohi valmistama kalkulatsiooni.

Esiteks, nõnda arvas ta, oleme meie praegu monopolistid. Silmapiiril pole teisi võistlejaid, sellega on meie päralt kogu toodang. Eestis on 22 347 pulli ja härga. Ütleme, pooled neist on pullid, kuna aga «Esimene Eesti Härjatsoorude Eksportühisus» tegeleb ainult härgadega, siis jäävad pullid kõrvale. Seega ainult 11 173 $^{1}/_{2}$ härga. Pisut küll vähe, pole miljonitki täis, kuid tuleb leppida paratamatusega. Küllap edaspidi riiklikul toetusel ning osava propaganda abil tõuseb peagi härgade arv kümnekordseks. Nõnda siis 11 173 $^{1}/_{2}$ härga, igal härjal...

Siin jäi isand Koirohi mõtlema. Ta polnud seni ikka veel saanud mahti selgitada selle sõna mõistet, mille tähendust polnud ta leidnud Wiedemannist. See polnud ka oluline, sest ühel direktoril pole tarvis tepski tegemist teha niisuguste asjadega, aga Taavet Koirohi oli põhjalik mees. Ta vaatas üle ukse büroosse ja hõikas:

«Preili Piuks, tulge siia.»

Jah, kõige parem oli ikka asjaga palgest palgesse tutvuda. Preili Piuks võiks kuskilt ärist seda nn. härjatsooru nii 100 grammi või tont teab, kuidas seda müüakse, eksperimendiks ning asjaga tutvumiseks tuua.

Preili Piuks, saades kuulda oma erilaadilisest ülesandest, punastas kõrvuni. Taavet Koirohi aga sai asjast

nõnda aru, et tema mehelik pilk oli noore näitsiku jume hõõguma pannud, ning lõi vurrud kikki.

Poole tunni pärast naasis preili Piuks ja teatas:

«Äridest otsa lõppenud.»

Tõeliselt ei käinudki ta otsimas.

Taavet Koirohi vilistas endamisi.

«Tähendab, väga nõutav kaup.»

Ja asus siis jätkama oma suurt tööd — kalkulatsiooni.

Statistiliselt oli kindlaks tehtud 11 173 1/2 härga. Ütleme, iga härg toodab aastas 50 kilogrammi tsooru. Ei, seda oli vähe, sest keskmine lehm toodab aastas oma 2500—3000 kilogrammi piima ja härg on ometi tugevama kehaehitusega, seega ka järelikult tootmisvõimelisem. Aga härra direktor arvestas ka muid asjaolusid, sellepärast võttis ta ettevaatlikult väiksemad arvud, ainult keskmiselt 1300 kilo härja kohta aastas. Seega kokku 14 525 550 kilo aastas. Sealt kasutas siseturg 70 protsenti, ekspordiks jäi täpselt 4 357 665 kilo.

Taavet Koirohi viskas oma nime paberile alla ning kalkulatsioon oli valmis. See hakkas rändama mööda eriteadlasi, mööda ametiasutusi ning asjatundjaid. Kõik tunnistasid Taavet Koirohu suurtööd meie härjatsoorude ekspordi alal ja tsut-tsut oleks läbi viidud monopoliõigus «Esimese Eesti Härjatsoorude Eksportühisuse» kasuks. Aga üks väike ametnik, tibatilluke köömneke, leidis kalkulatsioonis vea. Muidugi mõistate, missugune veake see oli. Tühipaljas, ainult see, et meie härjad ei tooda tsooru nagu lehmad piima, vaid see on neile kehaliikmena kaasa antud.

Nõnda oli isand Taavet Koirohul ning ta eksportühisusel lips läbi . . .

NIMEDE EESTISTAMINE

Meie armastame välismaa kaupa. Välismaa nahka, välismaa konjakit, välismaa siidi ja sitsi. Kodumaa kunstsiidi restiotsa vaadates, mida müüb osav lõikaja salakauba pähe, lööb iga maaneiu süda tuksuma. Üle-

kullatud hõbesõrmus meelitab peigmeest. Välismaa kuld, salakaup Soomest, nõnda räägib kelm ostjale. Ja peigmeespoiss ei mõtleg:, et pole ju olemaski kodumaa kulda. Välismaa, välismaalane, võõrapärane nimi, kongus nina, kuldhammas, kange keelemurre, see lööb kohe pimedaks. Üliõpilane võitleb oma värvitekli eest, et saada üheõigusliku ks saksa korporantidega. Juhan kirjutab armastuskirjale alla «John» ja Mari maalib oma kange käekirjaga «Mary». Nõnda on filmides ja odavates romaanides. See meeldib, see sunnib tegema kassiküüru, lõmitama, jumaldama. Keegi Laarman ütles selle kohta kord tähendusrikka sõna — orirahvas.

Mu majas elas üks õmbleja. Lõpetanud käsitöökooli, õppinud ja töötanud juba hulk aastaid. Pisike sildike uksel, moelehe viimane number aknal, õmblusmasin, suur töölaud, käärid, nõelad, niidid, kõik nagu peab olema õmbleja töötoas. Kuid tööd pole. Harva tuli mõni kunde, laskis ümber pöörata vana mantli, kohendada kleidivolange või puhvida vanamoelisi varrukaid uuteks moekarjatusteks. See oli kõik. Isegi pühade eel oli vaikus. Õmblusmasin ei vurisenud, niidid-nõelad seisid topsides.

Ja tööd polnud sellepärast, et õmblejal oli väga igapäevane nimi, eesti nimi — Linda Kraan. Rahvas kutsus lihtsalt Kraani Lindaks. See polnud ilus, see ei meeldinud, ei tõmmanud kundesid.

Aga kõrvalmajas elas suur brünett olevus, kuldhambad suus, käed puusas, ka õmbleja — madam Fabritzky. Kõik kunded jocksid madami poole just sellepärast, et välismaalane, kuldhammaste ja tõmmu näovärviga.

Mõnikord juhtus ka eksitusi. Õmblejapreili Linda Kraani tuppa astus töötooja, riidepakk kaenlas, silmitses õmblusmasinat ja kääre, hakkas kõnelema:

«Ei tea, kas juhtusin ikka õigesse kohta... õmbleja juurde? Mul siin mantliriie ja kleit... oleks tarvis kevadeks...»

«Siis olete õiges kohas. Mina olen õmbleja.»

«Ja-jah, näha on küll, aga... nojah, mulle juhatati, et niisugune kuldhammastega ja brünett. Madam Vurtski või umbes nii oli ta nimi.»

«Ma teen odavamalt ja paremini. Olen õppinud käsitöökoolis, mul on diplom ja kõik. Vaadake, siin on kiidukirjad ja soovitused.»

«Sedan'd küll, aga ee-e... See madam Vurtski on Pariisist või veidi kaugemalt pärit, sellepärast. Mul ka nagu pulmad ees. Oleks igapäevane kleit või mantel, laseksin kohe teil teha, aga pulmade asi, on nagu ikka kenam pidurahvale öelda, et madam Vurtski Pariisist tegi kleidi ja mantli.»

Ja eksija nihutaski end tagurpidi uksest välja. Aga kolme minuti pärast oli ta tagasi ja seletas:

«Uh, või madam Vurtski! See pole kellegi Vurtski, vaid mu lelle endine karjatüdruk — Vabriku Maali.»

Siis tekkis ka Linda Kraanile idee. Läks sildimaalri juurde ning tellis uue nimelaua — M-lle Ly Grahne.

Ja nüüd oli m-lle Ly Grahnel alati tööd. Nimi meelitab, see on võõrapärane, naljakas, seda ei oska paljud väljagi ütelda. Ja just sellepärast tuuaksegi tööd. Linda Kraan ei leidnud tööd, m-lle Ly Grahne aga võtab vastu ainult paremaid tellimisi.

*

Meil kardetakse, et nimede eestistamine on sossis. Kümneaastane töö ja propaganda on andnud tulemusi ainult väga rumalate nimedega isikute juures. Krapid, Kanad, Persad ja mõned Krapskoid on muutunud Soodlaiks, Viljalaiks ja Nurmelaiks, aga Tõnissonid, Peekmanid, Goldbergid on jäänud ikka oma kõlavate nimede juurde. Võib-olla on siin põhjuseks nimede eestistamise pisut keeruline kord? Oh ei! — Meie armastame ju keerulisusi.

Mul oli kord tuttav üliõpilane. Arno Kurrikoff oli ta nimi. Õppis ülikoolis õigusteadust ning propageeris nimede eestistamist. Oli aktiivne tegelane. Igale eestlasele rahvuslik nimi — nõnda lõi koosolekutel rusikaga lauale. Korraldas ise palvekirju ning õiendas mühinal sõprade asju. Aitas valida uusi nimesid, leiutas Lumelaid, Kivilaid ja Kullastoid.

Aga ise jäi ikka Kurrikoffiks.

«Mispärast sa oma nime ei eestista?» küsisin.

«Oota,» tähendas ta salapäraselt, «need asjad ei lähe ju nõnda ruttu. Tead, meil on kõik värgid väga keerulised. Ja teiseks, mul on varjunimi, sa oled ju märganud seda — Arno Kullasto.»

«Mjah!»

Nüüd on see tegelane lõpetanud ülikooli. On advokaat. Sildil — A. Kurrikoff. Ta pole ikka oma nime veel eestistanud ja isegi varjunime on heitnud nurka. Ta seletab naeratades:

«Egas ma jabur ole. Mis ütleb maamehele Kullasto, Lumiste, Kivila või Soodla nimi? Mitte midagi! Ta arvab lihtsalt — see on noor nolk, kes koolipingist lahkunud. Aga Kurrikoff. See nimi on talle tuntud. Juba lapsepõlves kuulis sellenimelisest pastorist. Mõisnikul, piimasaksal või mõnel teisel vanaaegsel suursaksal oli sama nimi. Ta arvab, ehk olen tolle või tolle poeg. Ja mu nimel on respekt. Kullastoga oleksin aga näljas. See toitis ainult üliõpilaspõlves, kui pidin näitama oma nägu ja aktiivsust, et saada valitud mõnele palgalisele kohale.»

*

Ja on veel üks kihtkond, kes elab aiva oma sissetöötatud nimedest. Meie elukutselised ja poolelukutselised riigikoguliikmed. Muutku Tonkman, Soonberg, Johanson, Zimmerman, Rooberg jt. endid Kevadlaiks, Metsastoiks või Lehelaiks! Ükski tont ei vali neid siis enam riigikokku. Ja eriti veel nüüd, mil seegi kindel elukutse on käinud läbi koondamise hakkmasina.

Meie armastame ikka võõrast kaupa. Võõrast nahka, võõrast konjakit, võõrast siidi. Meeleldi laseme end petta võõra kaubaga. Maaneiu ei vihasta, kui pulmapäevaks saab välismaa siidkleidi asemel kodumaa restiotsa, aga ta tühistab kihluse, kui mõne võõrapärase Hans Wurtswasseri naljanime taga peitub Ants Mõdu.

Niisugused oleme meie, aga see on ju vist eestlase algupärasus.

TULETÕRJE MAAL

Loeme sageli lehtedest suurtest tuleõnnetustest maal. Siin põleb rehi, seal eluhooned, kolmandas kohas koguni pool küla. Ikka nurisetakse, et tuletõrjujad jäävad hiljaks, pole kustutusabinõusid, pole vett, pole inimesi, kes tõttaksid appi. Ah, küll on see tuletõrjeasjandus maal lohakil, arvab harilik kodanik.

Aga lugu pole tepski nii. Mitte tuletõrjeasjandus pole maal lohakil, vaid viga seisab tuleõnnetustes enestes. Siin üks lugu sellest.

Aastat paar tagasi asutasid Pärna küla mehed endale tuletõrjekomando. Ajasid kokku trobikonna mehi, valisid peamehe, sõlmisid pesunöörid ümber õla, võtsid pika redeli kätele ning demonstreerisid küla vahel tulekustutamist. Kõik läks libedasti, oletatav tulekahi kustutati kolme minutiga.

Matsi küla mehed vaatasid mäe otsast seda asja pealt ja kirusid:

«Pagana päralt, miks ei tulnud meie sellele mõttele. Nüüd saavad Pärna küla mehed vallavalitsuselt toetuseks ilusa kopika, pidutsevad, joovad ja söövad sellega nagu härrad. Meie aga peame pühkima suud puhtaks. Ja mis head nad teevad? Mitte midagi! Jooksevad ning harjutavad ainult pisut. Tõsist tulekahju pole vallas juhtunud juba 10 aastat.»

Nõnda kadestasid Matsi küla mehed ja pidasid nõu.

«Asutame tuletõrjujate orkestri,» tegi keegi ettepaneku, «kui hakkavad pidutsema, peavad ka meid paluma. Kuhu see muidu kõlbab, tuletõrjujate komando on, aga orkestrit pole.»

Ja Matsi küla mehed asutasidki tuletõrjujate orkestri. Kuid nüüd hakkasid sajatama Purde küla mehed:

«Vaat kus nadikaelad, meie kavatsesime ammu asutada passarnade orkestri ja komando, aga näe, nemad tükivad ikka vahele. Oodake, seda me ei jäta!»

Ja ei jätnudki. Asutasid kohe Purde küla pritsijaoskonna. Pritsi küll polnud, kuid muretsesid endale veeaami ja ämbrid. Panid aami vankritelgedele ning vedasid uhkustades läbi küla.

«Näis, kes tulekahju puhul tuld kustutama hakkab, kas Matsi mehed oma orkestriga või Pärna mehed oma pesunööride ning redelitega.»

Nõnda sai valla peale kokku päris korralik tuletõrjujate ühing: Pärna külas nöörid ja redel, Matsi külas orkester, Purdes veeaam ja ämbrid.

Kõik kolm komandot harjutasid kibedasti. Harjutasid ja trumpasid üksteist üle. Kui Pärna mehed kustutasid olematu tulekahju 3 minutiga, siis Matsi mehed tegid seda kindlasti 2 minutiga. Aga Purde poisid lõid kõik üle, nad demonstreerisid kustutamist ainsa minutiga. Nõnda oli vald igapidi tuleohu vastu kaitstud ning mõnigi inimene magas rahulikku und, sest kui vallas on kolm niisugust agarat passarnade meeskonda, siis pole karta enam mingit tuleohtu.

Tuletõrjujate meeskonnad aga ootasid pikisilmi, et kuskil ometi midagi kõrbema pistaks. Kas või mõni heinakuhi, haokubu või samblatutt. Küllap nad siis alles näitaksid, missugune komando on vallas kõige agaram. Aga tuli justkui kartis neid agaraid mehi. Kuskilt poolt ei löönud midagi lõkkele. Isegi Saare Märdi vana rehi, mis oli kinnitatud maailmatu summa eest, kõhkles ja kahkles, kas minna põlema või jääda ootama paremaid aegu. Ja jäigi ootama.

Nõnda möödus kogu suvi.

Pärna küla meestel läks tulekahju ootamine igavaks. Asutasid spordiseltsi ning hakkasid pomme tõstma. Matsi mehed nägid pommide sikutamist ning sülgasid vihaselt.

«Nüüd saavad jälle Pärna mehed vallavalitsuselt toetust, meie aga peame suu puhtaks pühkima. Asutame maadlejate seltsi.»

Purde küla mehed vihastasid kõige enam ning hakkasid poksijaiks. Nüüd vinnati aina pomme, väänati üksteist kaelast ning anti sirgeid ja kõveraid sinna, kuhu juhtus.

Siis aga korraga — Saare Märdi rehi lõi leegitsema. Pärna küla mehed olid kõige enne jaol, kuid neil polnud redelit kaasas. Teisena tulid Matsi ja viimastena Purde mehed.

«Mis te vahite, kustutage tuld.»

«Millega sa kustutad, hännaga või?»

«Kus veeaam ja ämbrid?»

Polnudki veeaami, ämbreid ega redeleid. Saare Märdi ämbreil polnud aga põhja all ning redel lagunes pulkadeks. Rehi põles ilusasti nagu küünal.

Näete nüüd, mitte tuletõrjeasjandus pole maal lohakil, vaid punane kukk lehvitab siis tiibu, kui sellest vaestel tuletõrjujatel pole aimugi. Oleks hakanud Saare Märdi rehi põlema siis, kui kolm agarat komandot ootasid mõnd väikest kärssamist, oleks ta kustutatud ühe, kahe või kolme minutiga. Aga rehi läks suitsema alles siis, kui keegi ei oodanudki enam tulekahju ning tuletõrjekomandod vinnasid pomme, väänasid kaelu ning ladusid sirgeid ja kõveraid. Aga eks Saare Märt seda asja teadnud.

10 ALLKIRJA

Praegusel ajal peab inimene olema kaval nagu rebane ja tark nagu siil. Igal pool peavad sul olema okkad ja ohakad, sest kui tuleb aeg, et pead tõmbuma kerra, siis ei saa sulle keegi oma nina lähedale ajada — ormused torkavad. Sellepärast läksingi vapside staapi, maksin oma 50 senti ära ja nimi pandi kirja. Siis palusin seda tähtsat asjameest, et ta loeks mulle nimekirjast ilusti ette kõik asjad, mida saan võidu puhul. Seal oli maad ja raha, üürihindade tõstmist ja korteriüüri langetamist, palkade kärpimist ning töötasu lisamist — kõike, mida süda soovis.

Kuid siis ütles asjamees, et kõiki neid hüvesid saab ainult see, kel on teeneid uue isamaa ees. Mina mõtlesin, et see värk on justkui lumepalli süsteem, sokutad sõpradele 5 piletit või kupongi kaela ja saad selle tasuks sooja sängiteki. Sõbrad aga ei näe midagi. Mõtlesin ainult nii, kuid ei öelnud midagi, sest minu «adjustaat» oli tähtsam. Nõnda anti mulle paberileht, kuhu pidin korjama 10 allkirja «meie armsa kindralihärra suure võime ja populaarsuse näitamiseks», nagu ütles asjamees.

Hea küll, 10 allkirja on minusuguse kavala nupuga

mehe kohta kukepea. Mõtlesin nõnda ja viskasin nime paberile. Teisena kirjutasid eit ja ämm (andsin paar loksuvat muna) ning neljandana õemehe-närak. See sindrikael ei tahtnud kuidagi allkirja anda, ajas vastu ja puikles kõrvale. Aga siis võtsin tal natist kinni ja ütlesin:

«Anna allkiri või maksa mu kaks krooni ära!»

See mõjus — andis allkirja.

Aga siis olin kimbus, heaga rohkem allkirju ei saanud. Läksin vaestemajja, võtsin tüki pirukat kaasa, et selle lõhnaga mõnd nime lisaks meelitada. Kuid teised allkirjade kogujad olid kruvinud enne mind taksihinnad kõrgele. Mehed tahtsid 3 topkat, naised veerand naela «setu-vellekest» *. Tulin tulema, kuigi üks heasüdamlik eideke hoiatas, et homme ta alla poolt naela ei leppivat. Ja ülehomseks on taksihind tõusnud võibolla koguni naelale.

* Liikvat.

Aga mul on kaval pea, lootsin sellele. Läksin ostsin ajalehe ja ütlesin:

«Kirjutage alla, et olete müünud Puupeade Ühingule ajalehe.»

Kaks lehemüüjat kirjutasid alla, aga siis hakkasid minult nõudma allkirja. Üks nõudis tõendust, et olen temalt ostnud ajalehe, teine, et on 25-st tagasi andnud 20 senti jne. Aga mind nad ei tüssanud. Nägin, need olid samasuguse templiga «armsa kindralihärra» korjanduslehed nagu mulgi taskus.

Võtsin teise sihi.

Läksin kesklöök tänavale, kõndisin edasi-tagasi, kuni silmasin ühte tüüpi, kes seisatas kullassepa vaateakna ees. Läksin juurde ja ütlesin ametniku häälega:

«Mida te siin luusite?»

«Niisama,» vastas mees kohmetudes.

«Ah-haa! Tahate kullassepa vaateakent purustada, mis? Eile öösi juhtus Kivi tänaval niisugune lugu. Tunnistage üles, olite teie see purustaja, mis?»

«Ei olnud,» võbises mees. «Olen aus inimene.»

«Hea küll. Andke allkiri, et olete aus inimene.»

Võtsin taskust korjanduslehe ja pistsin mehele nina alla. Kirjutas väriseva käega oma nime ja minu süda hüppas rõõmust — seitse allkirja oli käes. Kui tahtsin minema minna, kuulsin selja taga mehikese piuksumist:

«Vabandage!»

«Noh, mis siis on?» pöördusin ümber.

«Palun andke ka mulle allkiri selle peale, et võtsite minult allkirja, et olen aus inimene.»

«Hea küll.»

Kirjutasin ruttu nime ta paberilipakale, aga kui olin näinud mehikese rõõmsat naeratust, taipasin äkki — ta oli samuti nagu minagi öösi väljas allkirju õngitsemas.

Sammusin kodu poole. Mu ees läks jopes mees. Mõtlesin parajasti, kuidas sellelt allkirja välja meelitada, kui mehike libises ja pikali kukkus. Hakkas karjuma ja oigama. Jooksin appi ning katsusin üles aidata. Kuid jopes mees oigas nagu piinapingil:

«Jalaluu on katki... need neetud majaomanikud... ei riputa liiva kõnniteele... Trahvi, trahvi oleks tarvis! Mis ma, vaene mees, nüüd teen?»

«Kaevake kohtusse,» andsin nõu.

«Õigus!» taipas ka mees. «Olge mulle tunnistajaks, annan poole valurahast teile. Sähke, kirjutage oma nimi siia paberile.»

Kirjutasin nime, sest niisugune sissetulek meeldis mulle. Aga mees hüppas järsku üles ning karjus:

«Braavo, 10 allkirja on käes! Braavo... braavo!»

Sülitasin, olin kukkunud jälle haneks. Aga teise uulitsa nurga taga vedasin ma sama trikiga haneks ühe proua. Kaheksa allkirja oli käes.

Üheksanda allkirjaga oli tööd. Ei saanud siit ega sealt. Aga siis kuulsin juhtumisi, et kõrvalmajas elutsev vanatüdruk oli pannud ajalehte niisuguse imemagusa ja kutsuva kuulutuse, et õrn naishing soovib leida samasugust meeshinge. Nüüd ootas vanapiiga oma hüüdele vastuseid meestekarja seast.

Kirjutasin kirja valmis ja viisin vanapiigale. See seisis seitsme kassiga oma toa lävel, juuksed lokipabereid täis, ja hüüdis õrna häälega kätt südamele pannes:

«Kas siis tõesti mulle!»

«Teile jah! Andke aga ruttu allkiri, et olete kätte saanud.»

Ta ei uskunud ikka veel seda maailmaimet, kahtles ja hüüatas, pööritades oma kollaseid silmi. Viimaks andis allkirja ja mu südamelt veeres nagu kivi. Kümnenda allkirja kirjutasin jälle ise, aga vasema käega. Sest pühakirigi ütleb, et parem käsi ei pea teadma, mida vasem teeb.

Nüüd on mul allkirjad käes ning kõva «adjustaat» uue vabariigi ees. Ootan ja loen ainult päevi, mil jagamine hakkab, siis lähen ja toon oma osana ka mõne autasumõisa ära. Sest allkirjade kogumine uue vabariigi heaks pole sugugi kergem kui elu kaalulepanek ning sõttaminek vana vabariigi ajal.

AUAMETNIK

Meie tulevase riigivanema põli ei näi kujunevat sugugi kergeks ega roosiliseks. Oma võimupiiride vähesuse üle ei tohiks ta küll kurta. See on sätitud nii, et võib oma äranägemise järgi tarvitada pikemat või lühemat kätt, võib kaabata valusalt, nõnda et rebeneb nahk, ja võib ka paitada üsna pehme käpaga. See on hea asi, sest siin maailmas ei aita alati külma veega leili pildumine, vahel tuleb visata ka kuuma, mis paneb naha kärssama.

Kuid uuel riigivanemal pole sellest võimupiirist tepski kasu. Ta on ainult auametnik, palgata riigi teener ja ori, kelle kohus on vaese kodaniku peenrale istutada ilusaid lilli, kuid oma kapsamaa peab jätma hoopis sööti.

Sellepärast võime juba luua kujutlusi uue riigivanema elust ja tööst vapside tetsepti järgi. *

Pikkade otsingute ja kaalutluste järel leiti viimaks ometi tõsine, lihtne ja tubli eesti töömees, kes ei tahtnud muuta riigivanema ametit tulusaks teenistusallikaks, vaid leppis ainult auametiga. Seni oli pidanud see mees ausalt oma vesiveskit, kroovinud talumeestele tangu ja jahvatanud jahu. ** Aga nüüd oli riigil tarvis tublit ja ausat töömeest, kes pole ahne mammonale ega selle maailma kaduvale varale. Vesiveskipidaja nõutles kaua oma naise ning lastega, kas võtta see auamet vastu või ei. Seni olid sellest kõik keeldunud. Viimaks ütles vesiveskipidaja teinepool:

«Ah Andres, peab ka ometi isamaad aitama. Nälga me ikka vast ei sure, võtame mõne koti jahu, tangu ja kruupe kaasa. Leiba küpsetame ise, see tuleb odavam. Orikal tõmbame ka nupu maha, liha jätkub jõuludeni. Munade ostmist meil pole, võtame kanad ühes. Ka lehma võiksime kaasa viia, on kohvipiim alati omast

---

* Oma kihutuskõnedes lubasid vapsid, et kui rahvas valib riigivanemaks nende kandidaadi, siis see loobub riigi raha kokkuhoidmiseks palgast.

** Vapside juht ja riigivanema kandidaat Andres Larka pidas Harjumaal Saue vallas rendi-vesiveskikohta.

käest. Tikutame Kadriorgu rohuplatsile, kes siis julgeb tulla ja keelata riigivanema lehmal söömist.»

Nõnda jäigi. Vesiveskipidaja kolis oma perekonnaga maalt Kadrioru lossi, tõi kaasa oma tünnid ja tännid, paar suurt kirstu jahuga, tangukotid ning länikud orikarasva ja -lihaga. Muud suuremat vara uuel riigivanemal polnudki. Eeskotta paigutas raske veskikivist laua, millele asetas paar õllekappa. Just nõnda oli ka maal veskis, et jahvatuskorra ootajad võiksid kappadest janu kustutamiseks vett või leivakalja rüübata.

Elati nõnda kogu aasta. Mölder oli osav ja aus töömees, tõusis hommikul kell 4 sängist ja heitis õhtul hilja magama. Muretses töölistele tööd, alandas majaomanikel makse, jagas õiglase hinna eest puid ja turvast ning vorpis igasuguseid seadusi, nagu oleks neid teinud kogu eluaeg. Inimestel oli hea meel. Kõik asjad paranesid ja kellelgi polnud tarvis kulutada sentigi uue riigivanema kulude ning väljaminekute jaoks.

Ja imelikul kombel saigi riigivanema perekond kogu aasta läbi selle piskuga, mis oli maalt kaasa toodud. Suitsuraha jäi koguni järele. Varem pidi mölder igale talumehele ja jahvatajale sõbramehe poolest suitsu pakkuma, aga nüüd pakuti talle. Nagu uus riigivanem suitsuotsa maha viskas, nõnda kargas mõni kodanik lähemale, avas suitsukarbi ja rääkis:

«Pistke uus suits näkku. Olete teinud hulga tööd ja tublile töömehele peab pakkuma ikka suitsu. Näete, eelmiste riigivanemate ajal suitsetasin odavaid «Gri-Grisid», aga nüüd tõmban kalleid «Hu-Husid». Niipalju on elu läinud kohe paremaks. Pole nüüd tarvis sulle maksta palka, esinduskulusid ega muud, see raha jääb kohe paremate suitsude ostmiseks.»

Nõnda võis uus riigivanem tõmmata sõbrameestesuitse kas või keel kärnas.

Ka audientsidel, rautidel ega dineedel ei tekkinud mingit kulu. Tulid suured väljamaasaadikud, ipskidnapskid kasukataskus, kallasid veskikivilaual õllekapad täis ja lasksid ringi käia. Justkui veski ooteruumiski! Polnud siin häbeneda midagi.

Ja läks riigivanem ise kuhugi külla, kanti talle ette paremad toidud ja magusamad palad. Äratulekul hõikas majaemand:

«Oodake üks hetk, annan ka natuke külakosti kaasa. Olete auametnik, kust teiegi saate...»

See on ju vanade eestlaste ilus komme, et külalist ei saadeta tühjade kätega minema. Ja see ilus komme tõi riigivanema kehvale toidulauale mõndagi lisaks. Esimese riigikodaniku abikaasa küpsetas ise Kadrioru lossi tibade ja lilledega kaunistatud ahjudes leiba, tegi laupäevaks mõnegi saiapätsikese ja elu ei erinenud palju veskikojaelust. Ainult uhkem ja suursugusem oli see olemine.

Kuid siis juhtus uuel riigivanemal õnnetus. Rebis lihtsalt oma püksid puruks. See oli ainuke paar musti pükse ja hallide maavillastega ei sobinud riigivanemal tänavale minna. Selles asjas pidi uus riigivanem vanast etiketist kinni pidama. Riigi esimene naine hakkas pükse lappima, kuid peagi selgus, et see oli asjatu töö. Püksid olid rohke tööga hõredaks kulunud nagu ämblikuvõrk.

«Oleks me ka paar lammast kaasa toonud!» ohkas riigi esimene naine.

Kuid nüüd oli juba liiga hilja see ohkamine! Riigivanem jäi püksteta, puges sängi ja kogu maa ajakirjandus teatas esimese kodaniku haigestumisest. Arstid ütlesid, et gripp. Vahepeal sõitis riigi esimene naine maale, muretses sugulastelt paar meetrit ilusat musta riiet ja nädala pärast oli riigivanem jälle terve. Kõik kodanikud hingasid kergemini.

Kuid teisel talvel juhtus veel hullem lugu. Väljas oli kõva pakane, kuid riigivanema puukuur oli puudest tühi. See oli väga täbar lugu. Puid polnud kuskilt saada, sest veskipidamisega tallele kogutud rahanatuke oli läbi. Ja puid ei andnud keegi külakostiks nagu toidumoona või suitsu. Aga siis tuli riigivanemale tore idee. Ta võttis tüki pappi ning kirjutas sellele: «Audientsile võetakse ainult neid, kes toovad kaasa ühe halu puid.»

Vanem poeg hakkas puude vastuvõtjaks ja mõne nädalaga oli uus riigivanem nagu mõni puuaia omanik. Kogu lossitagune oli puusüldi täis. Jätkus neid kuni Russalkani ja mererannalegi.

Kuid seda kasutasid riigivanema vastased. Neid nimetati siis «topsideks», s. o. topsivendadeks, sest nad nõud-

sid, et riigivanem peab andma igale kodanikule kolm korda aastas ühe topka. See liikumine oli kujunenud üsna laialdaseks, ja kasutades ära riigivanema puude lugu, tembeldades selle altkäemaksuvõtmiseks, ründasid «topsid» lõpuks Kadrioru lossi ja tõukasid auametnik Andres I-se troonilt.

Sellega sündis jälle ajalooline pööre ning pärast Andres I valitsemist pidid uued riigivanemad alistuma «topside» nõuetele, s. o. jagama kodanikele meeleheaks ka topkaga viina.

VAIKNE LAUPÄEV

Meie maja naised olid jälle õuel koos. Igaüks ju teab, mis siis sünnib, kui agulinaised on kogunenud trobikonnas õuele. Nad kaagutavad mõne katkise kolmjala või vanni pärast, või kui ei juhtu parajasti käepärast mõnda niisugust katkist riistapuud, siis «kratsivad» tingimata oma kõige paremaid tuttavaid. Kuid seekord polnud nii.

Morini eit ütles oma kraaksuva häälega:

«Siin on puha üits vikur. Ma ole elanud Lõuna-Eestin ja Põhja-Eestin, aga tuud ole ei viil kuulnu, et pühade laupäiva nimetatas vaikses laubas või puulbas. Tahetas ennegi jälle üits mass inimestele sälga litsu, tolles omgi sii vikur.» *

Morini eit oli niisugune uskmatu Toomas, et arvas iga asja taga aina uut maksu. Kuid siis kuulsin oma eide häält. Tema oli ihu ja hingega vaikse laupäeva poolt. Teised naised aga pistsid kisama ja Politski «oma» — nad polnud laulatatud — hüüdis:

«Noh, hea küll, pea sina oma vaikset laupäeva, meie peame suurt laupäeva!»

«Muidugi pean!» kärtsus minu eit.

Sellepärast on mul juba praegu, palju nädalaid enne pühade algust, kaunis selge ettekujutus meie maja

* Kodanlikus Eestis kuulutati nn. lihavõttepühade eelne laupäev vaikseks laupäevaks.

pühadelaupäevast. Minul eidega on vaikne laupäev, teistel suur laupäev. Meie kavatseme magada kella üheksani, sest kui on vaikne laupäev, miks siis seda mitte pühitseda tubli uinakuga? Aga iga kümne minuti pärast pean ma ärkama kolina ja müra peale, mis tuleb vööruses t. Seal tuleb Morini eit oma tüseda ja võimsa koguga, veel võimsam sületäis puid süles, millest mõned kukuvad just minu ukse ees põrandale nagu lõhkevad kahurimürsud.

«Kiusaja!» hüüab minu eit.

Varsti kolistab Politski «oma» juba puudega. Siis tulevad majaperenaine, voorimehe eit, majahoidja ja kümme teist vanamoori. Igaüks kolistab, üks puudega, teine ämbriga, kolmas nihutab vööruses kappe ja laudu. Kõrvaltoas hakkab rätsep toksima pliidi ees pilpaid.

Kargan sängist välja. Tont võtku, kella üheksani magamisest ei tule midagi välja. Praegu on vaevalt kuus ja kogu maja mürab nagu lõvipuur. Üleval lael tambib jälle üks igavene seenetreial puid. Aina puud, puud ja puud. Üks koksib, teine kannab ja kolistab, kolmas saeb ja ragistab.

Siis tuleb puude järel vesi. Morini eide tütar on ämbri vööruse põrandale ümber ajanud. Vesi iseenesest on vaikne asi ja ei segaks vaikse laupäeva rahu, kui mitte eit ei kisendaks tormijooksuhäälega:

«Sa mädanu kanapoig! Kas ma sul siia kässin . . .»

Mu akna all mürtsub pumbaraud vahetpidamatult vastu palki, nagu oleks sinna asetatud haubitsate patarei. Rätsep on jätnud kõrvaltoas puu toksimise ning ragistab kohviveskit. Tema on paras paar pumba kolksumisele — haubits ja kuulipilduja.

Kolm või neli tundi kannatan seda igavest sagimist ja müra, siis litsun mütsi pähe ja lähen välja. Vööruses pean võitma terve rea takistusi, alates veeämbrite ning pesulappidega kuni jahtuma pandud süldikausside, vorstirõngaste ja magussöögi tirinateni. Kõik uksed on pärani lahti, igast aurab välja tossu, müra ja kisa. See on justkui mõni malmivabrik või valukoda.

Siis olen tänaval.

Pagan võtaks, ka siin pole vaiksest laupäevast jälgegi: üks mees tuleb, õlal suur saiavann, ja müksab

mu silmakulmule suure muhu. Naeratab, vabandab ja ütleb:

«Ärge pahandage, kallis sõber. Ei maksa sellepärast riidu minna, täna on vaikne laupäev. Viska parem siit pudelist üks klõmak, siis on kõik dobra.»

Vaat sulle vaikne laupäev! Sellepärast ei tohi niutsatada isegi ripneva silmakulmu pärast.

Tulevad vastu aguli madamid: poenaised, majaprouad, rätsepa-kingsepa eided. Kõik tassivad ja kannavad midagi. Näod õhetavad ja punased. Käekorvid pühadekraami täis nagu kiisad marja. Suure ajuga põrutavad mööda koormad ja töövoorimehed. Omnibussid on inimesi täis nagu tikutoosid tikke. Kogu linnas pole jälgegi vaiksest laupäevast, ainult minu toas on see kui haruldane kalliskivi. Ja seda ainult eide kiusu pärast, kes näitab teistele mooridele, et mida ta kord lubanud, seda ka teeb.

Paari tunni pärast olen jälle kodus. Vöörusest on juba süldikausid, vorstirõngad ja tirinad koristatud. Aga pumbaraud kolksub endiselt. Ja puid lõhutakse ikka hommikust saadik — kogu pühade jaoks ette. Üks lõpetab lõhkumise, teine alustab. Nüüd on tekkinud õuele veel riidekloppijad. Keppide ja malakatega antakse pihta. Kasukad krobisevad, tekid ja sängikotid ajavad tolmu välja nagu vabrikukorstnad suitsu. Silmanägemise võtab ära. Ütlen eidele:

«Sul on ikka õigus küll, vaikne laupäev oleks ikka kenam. Pole müra ega midagi. Aga need inimesed ei tee seadusetähest väljagi. Tuleks kas või trahv määrata niisugustele.»

Ka eit on sellega nõus.

Siis hakkavad kostma teistsugused hääled. Morini eit jookseb jälle tormi:

«Oh jess! Nüüd on sai mokas. Ma ütli, et pane kardamoni, aga sina, raip, olled pipart pand.»

Ta taob tütart nagu trummi, see aga kisab otsekui saksofon. Natuke aega hiljem tõuseb rätsepa toast kõrbelõhna. Eided jooksevad vöörusesse kokku ja karjuvad:

«Põleb, põleb!»

Rätsepa toa uks on lukus. Aga siis tuleb eit joostes. Ta on olnud poes ning unustanud pühadekoogi

ahju. Kogu maja on täis hullemat lehka kui kloorgaasi.

Tänan ingel Gabrieli, et minu eit sel aastal peab vaikset laupäeva. Muidu õiendas ja rabeles ta eelmistel aastatel nagu kõhutantsija laadapalaganis. Nüüd saab vähemalt omas toaski pidada vaikset laupäeva, kuna ümberringi keeb ja kihab nagu kosk jäämineku ajal.

Aga siis nuusutan ma õhku. Morini toast tuleb värske saia lõhna. Rätsepa eit säristab pannil vorsti. Politski «oma» keedab sülti. Majaproua toast voogab vaniljelõhna. Voorimehe eit on teinud laari kapsaid. Ainult minu toas pole mingisugust lõhna. See äratab isu. Tahaks mugida saia, hammustada suutäie tulikuuma vorsti, lõigata tüki sülti ja sinepilutsakut peale, tahaks võtta ka toda majaproua vanilje järele lõhnavat keelemaiust. Aga kust sa võtad, meil on ju vaikne laupäev?

Mõtlen ja mõtlen. Väljas on jäänud juba vaiksemaks, pühaderahu voolab majja nagu kevadine õhk ja söökide lõhnad tõusevad pähe. Vihastan ja torisen eidega, et oleks ikka võinud teha seda ja toda. Tema vaidleb vastu — vaikne laupäev, ei tohi rahu segada. Torisen veel, aga jään rahule. Kuid õhtul hakkan uuesti, on nälg. Eit kärtsub vastu, ka tema meeleolu pole just hea. Tekib tüli. Tõukan vihaga paar tooli ümber, põrutan rusikaga lauale, eit vastu. Oleme päris tüllimineku, kui Morini eit koputab uksele ja ütleb:

«Kalli inimese, nüid on armas suurpuulba õdang, pidage raho ja vaikust.»

Aga mul on suus mõru maik kooriku närimisest. Need pole kellegi pühad, mis saabuvad «vaikse laupäeva» järel. Neid peaks nimetama kas «vaikseteks pühadeks» ehk koguni «vaikseteks kõhukorisemise pühadeks». Sest tõeliselt ilusad ja head pühad tulevad ainult kärarikka, askeldamisrohke, sängikottide tolmutamise ning pühaderoogade praatsutamise laupäeva järel.

VALLAVANEMAD VÄHEMPAKKUMISEL

Kui ma kord jälle tööbörsilt koju lonkisin, seisis mu kallis Krihvalda vööruse uksel, käed puusas, ja küsis:

«Noh, kas said tööd?»

«Ee...» piuksusin mina, «üks maamees tahtis võtta karja — 12 krooni kuus ja prii pastlad. Aga siis tuli keegi poisinolk vahele, ütles, mis sa temast võtad — vana mees, ei jõua lehmadele järele joosta, ehk mis raamatukoi karjaskäimisest teab — mitte midagi! Võta parem mind, lähen pisut odavamalt ja asi tahe.»

Kallis Krihvalda vaatles mind selle kõne jooksul niisuguse pilguga, nagu võib vahest olla boamaol, kui see jänest hüpnotiseerib. Siis ütles:

«Tule tuppa!»

Astusingi soejulgusi Krihvalda järel tuppa, jättes ukse poikvile, et kui asjad kipuvad räbalasti minema, siis oleks mul kergem vöörusesse lipsata. Kuid seekord umbusaldasin asjaolut oma kallist naisukest. Krihvalda ei hoolinudki pudrunuiast ega teistest seda sorti riistapuudest, mis mõnikord olid väga kerged mulle vastu pead lendama, vaid alustas asjaliku näoga epistlit:

«Sa ikka oled igavene saamatu seltsikene. Kogu talv otsid tööd, kuid ei leia mingisugust. Kas siis nõnda saame oma majapidamist pidada? Päike on juba noka välja pistnud, kevad on varsti käes ja mulle on tarvis üht-teist uut asjakest. Paar kleiti kuluks ära, kübar, kindad, suvemantel tuleks viia puhastaja kätte, sukad on otsas. Ja sulle enesele ka oleks vaja midagi, näe, saapail on rupsikud läbi, tuleks viia kohe kingsepa kätte. Hea küll, nüüd ajan mina need asjad jutti. Vaata, tänases ajalehes on, et Peipsi kandis valitakse vallavanemaid vähempakkumise teel. Kes nõuab vähem palka, saab ameti endale. Vaat! Nüüd uurisin järele, missugustel valdadel pole veel vallavanemat. Säh, siin on nimekiri. Leivakoti panin sulle valmis, viska õlale ja kauple ennast kuskile vallavanemaks. Küllap on ikka parem kui karjas käia.»

«Aga, kallis Krihvalda...»

«Ära sega vahele! Tahad vist öelda, et sa ei oska vallavanem olla. See pole enam sinu asi, sina muretse

ainult koht, küll mina teen uut ja vana. Kirjutaja panen kohe puid lõhkuma, abilise nopmeid noppima, volikogu mehed kapsaaeda peenraid tegema. Löön valda niisuguse kõva korra ja ornungi, missugust pole linnadeski. Nüüd kao minema!»

Krihvalda õrn käeke lükkas mu uksest välja ning tunni aja pärast olingi maanteel. Ühe kilomeetriposti juures lõin nimekirja lahti ja hakkasin otsima lähemat valda, kus polnud veel vallavanemat. Ja ennäe, polnudki tarvis kaugele minna, siinsamas metsatuka vahel oli Kökitsa vald, kus ornung sassis ja vallavanem valimata.

Sammudes teed mööda edasi, läks meeleolu päris lõbusaks. Päike paistis, veelombid sirendasid ja murumättas oli ka juba pisut rohelist. See lõi mul kohe vesti all lahti lõbusa rändurivile. Astusin kõpsti Kökitsa vallamajja sisse ja küsisin kirjutajalt:

«Tere, kas vallavanemat on tarvis?»

Kirjutaja näitas sulepeaga pingi poole, kus istus reas kümmekond inimest:

«Istuge sinna ja oodake. Varsti tuleb volikogu kokku ja siis läheb vähempakkumine lahti.»

«Läheb lahti jah,» piuksus pingilt üks kõvera jalaga mees, «aga seda ma ütlen teile ette, armsad kaaskandidaadid, et minu vastu teie juba pakkuda ei saa.»

«Ega tea midagi,» urises halli habemega vanamees, «mina olen ka praava poiss. Olen olnud 20 aastat Kökitsa külakarjas ja võin olla teine 20 aastat ka Kökitsa vallavanem. Palka juurde ei taha. Teen suve jooksul vallale 50 paari luudi, 100 puulusikat, 200 rehavart ning 1000 rehapulka.»

«Aga mina ajan lisaks ilma tasuta kõigil vallameestel habemeid ja kärbin vurrusid. Teen lõhnaõliga või ilma, nõnda nagu kunde soovib,» ütles kolmas kandidaat kõige kaugemast nurgast ning viskas ühe jala teise põlve otsa.

Vaatasin — pagana pihta, see oli päris naisterahva moodi. Ja oligi krusspreili linnast.

«Ja kõditate lõuaalust ka?» küsisin.

«Kui tarvis, siis muidugi, aga selle eest tahan eritasu.»

Teised pistsid naerma. Vaat, tüdrukul on head kavat-

sused ja väljavaated. Volimehed olid kõik parajad poisid teises nooruses, neile pidi meeldima niisugune vallavanem. Minul polnud siin väljavaateid. Tõusin üles ja tulin tulema.

Sammusin tagasi koju. Valetasin Krihvaldale, et kukkusin arstlikus komisjonis läbi, et olen vana vrakk, ükski vald ei taha mind vallavanemaks, ka hoopis tasuta mitte. Kui peale maksaksin, ehk siis saaks kuidagi.

Kuid mu valel olid lühikesed koivad. Teisel päeval lõi Krihvalda ajalehe lahti ning luges:

«Kökitsa vallavanemaks valiti preili Vabsiine Hoira. See on meil Eestis juba teine naisvallavanem. Vallavanema ameti kõrval on preili Vabsiine H. ka juukselõikaja ning avab Kökitsa vallamajas moodsa ning ajakohase juuksetööstuse.»

Krihvalda tõstis pilgu ajalehelt ja sihtis selle hävitavalt otse mu rinnalestale:

«Häbi peaks sul olema! Lasksid end ühel tüdrukunatil üle lüüa. Järgmine kord lähen ma ise valimistele. Küllap näed, kolmas naisvallavanem Eestis olen mina, proua Krihvalda.»

Nüüd ootan ma igatsusega seda tähtsat sündmust. Vahest paraneb siis ka pisut minu elukene. Tõusen tsipake eluredelit mööda kõrgemale, sest kui Krihvalda saab vallavanemaks, omistatakse ka mulle pisut rohkem tähelepanu. Sest eks ole ma siis proua naisvallavanema mees? Kuid ma ei tea, kas pean siis ka Krihvalda kõditamise eest eritasu maksma või on mul see valla poolt prii.

NIME VALIMAS

Joonatan Härg, tulundus- ja seltskonnategelane, saunaomanik, mitme maja peremees, osanik, pritsimees ja kaitseliitlane, astus peegli ette. Keerutas sõrmedega vurrud kikki, lükkas rinna välja ja pani käe kuuesiilu vahele.

«Hm,» köhatas, «nüüd peab selle nimega võtma mi-

dagi ette. Juba 100 aastat on mu perekond kandnud seda rumalat nime. Isegi niisuguste ilusate nimedega mehed, nagu Spitskid, Trinkmannid ja Jaaksonid valivad endale uued, miks ei peaks siis mina võtma korralikku ristiinimese nime. Nüüd ei nõua see asi ka suurt kulu ja teiseks, eile näitas kaal, et olen kuu ajaga võtnud jälle 10 kilo juurde. Hm, kuidas seda öelda, noh, oleme omavahel otsekohesed — hakkan oma kehakujuga vastama nimele. Härg, Joonatan Härg, on läinud tüsedaks nagu härg. Inimesed hakkavad nöökama. Noh, aga minusuguse mehega ei lähe see läbi!»

Isand Joonatan Härg vaatles läbi paksude kulmupuhmaste oma tüsedat kogu. Jah, kael oli läinud päris tugevaks. Kukalt enam polnudki, see oli kadunud lihavoltidesse. Jalad nagu sambad. Käed võimsad. Rinnakorv nagu gor... ei, kui rumal ennast ahviga võrrelda. Parem juba öelda, rinnakorv nagu tuusal, rahatuusal. Jah, see oli juba sobivam võrdlus.

«Missugune nimi siis minusugusele mehele sobiks?» arutas isand Härg edasi. «Ütleme, noh ütleme midagi niisugust rasket, näiteks Sammas. Ei, see on labane. Aga Kivi? Noh, ei, lihtne, iga nurga taga jookseb mõni Kivi, kel pole püksegi jalas. Minusugusele mehele ei kõlba niisugune nimi. Minu nimi peab olema hoopis midagi erilist ja isikupärast. Minusugune mees ei või leppida mõne Soodla, Roela, Lehesto, Kalmisto või Kanalaga. Peab olema, noh, ütleme...»

Joonatan Härg katsus mõtelda mingit ilusat nime. Erakorralist, suurepäralist, mitte lihtsat, labast ega tavalist. Nimi, mis looks kohe respekti.

«Noh, ütleme... Rünk. Jah, vaat, see on ilus nimi. Joonatan Rünk, tuletab meelde midagi kaljutaolist, tugevat ja võimsat. Aga...»

Isand Härjale tuli midagi meelde. Rünk... Rünk, tuttav nimi. Kas pole meil mõnd sellenimelist kirjanikku? Vist pole. Aga kuskilt oli ta seda nime trükitult lugenud. Pagana pihta... ah-haa! Isand Härg haaras oma väikese raamatukogu tähtsaima raamatu — protestitud vekslite nimistu, ja ennäe, seal oligi kirja pandud Joonas Rünga nimi. Miljon ja miljon üksteise järel.

«Pagana osav poiss,» kiitis isand Härg.

Aga seda nime ei saanud siiski enam kasutada.

Temal enesel oli just samasugune häda. Oli paar ilusat miljonikest kirjutanud oma nimega sinna igavesse raamatusse. Nüüd tahtis ilusat ja puhast nime, mil pole protestitud vekslite lõhna küljes. Kuidas sa siis võtad veel teise mehe asjakesed oma nimele, kuigi muidu on see üsna ilus ja sobiv. Ei, see ei lähe.

Aga ühe tulusa mõtte andis isand Härjale siiski see igavene raamat. Tuli võtta niisugune nimi, millega polnud veel austatud neid lehekülgi. Ütleme näiteks Varamaa. Ilus nimi, viipab sellele, et selle nime kandjal on ikka seda va maiset puru. Isand Härg lõi oma nimistu leheküljed lahti ja luges:

«Vara... Varak... Varik... Varikas... Jakob Varamaa 529 krooni... Ants Varamaa 140 krooni... Luise Varamaa 30 000 krooni... Eduard Varamaa... Oh!»

Jälle oli nimi rikutud. Ilus nimi, aga nii sandisti ära reostatud, et kogu Varamaade suguselts ei saa enam 100 aastat ilma sekeldusteta pista paigale ainustki vekslit. Ja kuidas siis võtab tema endale selle raske koorma? Aetakse kõik tema kaela, kõik need Jakob, Ants, Luise ja Eduard Varamaad oma kroonikestega. Peab valima parema nime. Näiteks Kal... Kallis... jah Kallismaa.

«Vaat, tore nimi,» hõõrus isand Härg käsi. «Kui nüüd oleks õnn minu poolt ja selles neetud raamatus ei leiduks ainustki Kallismaad.»

Isand Härg lõi kurja raamatu lahti, soris kogu raamatu K-tähe läbi — polnud. Kõik Kallismaad, kui neid üldse leidus, olid hoidnud oma nime neitsilikult puhta. Kiiduväärt inimesed!

Aga seal juhtus isand Härja pilk aknast välja. Vastasmaja juures askeldasid paar meest redeli ja suure sildiga. Upitasid selle üles ja isand Härg luges: «Parandan vanu ja teen uusi. Kingsepp J. Kallismaa.» Võõba alt paistis veel vana nimi — Koikäpp.

«Ptüi, ära rikkusid ilusa nime,» sülitas isand Härg. «Kuidas ma võin endale võtta samasuguse nime, nagu on ühel vaesel pigilinnul. Ei!»

Aga õhtuks leidis isand Härg siiski ilusa nime — Gromnõi.

«Vaat, sel on alles vägev kõla. Kohe tunda, et tegemist raskema kaalu mehega. Grom... nõi, kuidas see

kõmiseb, just see «õi». Gr-romnõi tuleb... see annab mulje, nagu liiguksid kaljurahnud. Vaata, üle tänava läheb Gr-romnõi... jällegi kerkis kujutlusse, nagu liiguks teisel pool tänavat meie raha, jõu ning vaimuelu hiigelpank.»

Isand Härg jäigi selle ilusa nime juurde. Kuid siseminister ei tunnistanud selle nime võtmise sooviavaldust mõjuvaks — nimi oli venepärane. Isand Härg vantsis meelepahaga koju ja torises:

«Kust saan ma paremat nime? Kõik on rikutud. Üks ripub kingsepa sildil, teine protestitud vekslite nimistus. Korralikul inimesel ei kõlba nendega end määrida. Aga kui lood ühe ilusa nime, nagu minu Gromnõi, siis öeldakse, see olevat venepärane. Ärgu nad minult enam nimemuutmist tahtku. Kui Gromnõid ei saa, jään Härjaks ja teotan kogu eesti rahva ära.»

KEELTESEGADUS

Meil oli seni vaikne ja rahulik majake. Juhtus harva mõni väike tüli või ütlemine. Suurt pahandust polnud enam juhtunud paljude aastate jooksul. Naised, need kõige kurja juur, olid otsekui unustanud oma tõu omadused. Kui voorimees Morini eit tappis mõne kana oma suurest karjast, siis tõi ta alati kausiga leent minu naisele ning poemadamile maitsta. Ja kui minu naine keetis maailmatu kastrulitäie moosi, siis rändas sellest osa jälle voorimehe eide ning poemadami keelele prooviks.

Kunagi ei juhtunud seda, et üks oleks laitnud teise moosi, kanaleent või sepikut. Ikka kiideti, et oi, küll on hea, õpeta ka mulle, kuidas sa tegid ja valmistasid. Arusaadav, sellepärast ei sarnanenud meie maja mõne suure tülipesaga, kus alustatakse hommikul riidu aknaluukide avamisega ning lõpetatakse õhtul õuevärava lukkukeeramisega.

Ka meie mudilased said üksteisega hästi läbi. Nad käisid koguni ühes algkoolis, õppisid ühiseid õppetükke ning aitasid üksteist nagu õed-vennad. Minu Harry, kes oli meister joonistamises ning armastas oma kunstisaa-

vutusi kriidiga jäädvustada eriti seintele, vorpis voorimehe Eedile ning poemadami Mikule kõik joonistused valmis. Need aitasid teda jälle vastutasuks matemaatikas ning keeltes.

Nõnda elasime nagu vanajumala selja taga üksmeeles ja rahus. Aga siis tuli see koolireform. Mina ei andnud asjale suurt tähendust, sest selle 15 iseseisvusaasta jooksul olen neid näinud juba paar tosinat. On ikka tulnud suure kära ning loodetavate paremustega nagu võitjad, kuid lahkunud vigaselt kepi najal nagu vanad sandid. Mõtlesin, eks seekordki juhtu samuti, käib aasta-paar, siis visatakse jälle kolikambrisse ning tõstetakse nattipidi esile uus. Kuidas siis muidu koolimehed ja koolireformide tegijad, kes enamikus on ju mitmesuguste õpperaamatute autorid, oma uutest väljaannetest jälle lahti saavad. Aga Krihvaldal oli koolireformi suhtes teine seisukoht.

«Kas sind ei huvitagi meie poja saatus?» küsis ta.

«Huvitab küll, aga mis mina võin sinna parata. Ma pole koolimees, ei õpperaamatute autor, ei reformeerija. Olen lihtne lapseomanik.»

«Kuid sellegipärast peaksid sa tõsiselt kaaluma, kas panna poiss keskkooli, kus on inglise, saksa või prantsuse keel esimeseks võõrkeeleks, või jätta algkooli, kus saab temast samasugune tööori, nagu oled ise. Praegu seisab ta just teelahkmel, millest olenek tema edaspidine saatus ja karjäär.»

«Võiks ehk katsuda saksa keelega koolis,» ütlesin mina viimaks.

«Fui! Sa siis tahad, et meie laps jääb igavesti ühte voorimehe Eediga, kes astub saksa keelega kooli. Ei, seda ei luba minu emasüda. Meie laps on ikka teisest ainest, vaata ta joonistusi, siis näed, missugune geenius nende taga peitub.»

«Siis proovime inglise keelega koolis. Suur maalikunstnik, ah, näe, olen unustanud ta nime, oli ka inglane.»

«Poenaise Miku astub inglise keelega kooli ja meie laps peab niisuguse grammipetise ning veeriputaja väänikuga istuma ühes klassis. See rikub tema iseloomu ja talendi. Vaata mis mina ütlen, paneme oma lapse prantsuse keelega kooli. See on palju peenem. Suur

kunstikeskus Pariis asub ka Prantsusmaal. Ja üldse, prantslaste värgid on kõik palju peenemad. Näe, sealt tulevad tualetid, lõhnaõlid ja teised paremasse seltskonda kuuluvate inimeste tarbeasjad.»

Jäigi siis nõnda, et meie Harry astus prantsuse keelega kooli, kuna voorimehe Eedi sõrkis saksa keelega koolis ja poenaise Miku õppis ingliskeelset tarkust. Juba nädala pärast võis õues seda tarkuse vilja kuulda. Voorimehe Eedi traavis aina mööda õue ning luges: ein, tsvei, trei. Poenaise Miku istus trepil ning vuristas: uan, tuu, srii. Minu poiss joonistas seinale prantsuse pikantsusega kunstitoodet ja urises: öö, töö, troa.

Voorimehe eit, kes oli õueväraval parajasti kokku saanud ühe tuttava mooriga, lausus õnnest särava ilmega:

«Minu Eedi saksa keel on ikka kõige ilusam. Kuula kas või söömata, kuidas ta lõõritab nagu lõoke: ein, tsvei, trei. Aga poenaise ja tolle kantseleiroti pojad mõmisevad oma prantsuse ning inglise keelt nagu karud. Nood keeled ei kõlba ka sigadele röhkida.»

Niisugust arvustust aga kuulsid pealt minu naine ning poemadam.

«Kuidas sa tohid teotada minu last ja minu lapse keelt!» hüüdis poemadam vihaselt. «Inglise keel on kõige ilusam keel maailmas, seda räägivad ainult lordid ja leedid. Kuula, kui ta ütleb: au-n, tuu, rii, siis seisaks nagu Walesi prints ise siin ja ütleks need sõnad. Inglise keel on ausate inimeste keel, aga mitte mõni saksa kohvitantade või prantsuse lipakate oma...»

Nüüd pani minu Krihvalda käed puusa ja siis alles läks lahti raginaks. Voorimehe eit sai isegi ühe tuhlaku mööda põske ja poemadam küünejäljed näkku, minu Krihvalda kaotas ainult pihutäie elektrilokke. Ja sellest päevast peale on meie rahulik majake muutunud nagu keevaks supikatlaks. Mitte ainult meie majake, vaid peaaegu kogu linn, kus vaieldakse keelte ilu, kõla ja paremuse üle. Sellepärast peaksid koolide reformeerijad järgmise uuenduse ajal asutama uued linnaosad, kus elavad kõrgete traattõketega piiratuina inglise, saksa, prantsuse, läti või juudi keele pooldajad.

VÄLISMAA SPETS

Mu onu asutas vankrimäärdetööstuse. Pidi tulema uhke tööstus suure sildi, olematute Grand Prix'de, telefoni, direktori ning direktori vakasuuruse seanahast portfelliga. Ainult tööstus ise oli pisut tagasihoidlik: paar vana tõrvapada, poolik mõla keedise segamiseks, kott nõge ning paar turjatäit muid vajalisi aineid. Tööstuse ruumideks oli pesukoda onu õuesopis. Kojamees Mikk pidi hakkama seda nõiasegu vaaritama ning ta naine Leenu siiruviirulistesse karpidesse laadima.

Jah, justament nõnda pidi alustama tööstus tegevust. Aga ennäe, ootamatu prahvakas tuli vahele. Kojamees Mikk, va kavalpea, haistis ise niisuguse äri küljes rahalõhna. Jättis luua ning prügikühvli õuele ning pistis öösi kogu oma koli ning Leenuga plehku. Kolis kõrvalmajja ja pani ise käima vankrimäärdetööstuse veel uhkema sildi ja Grand Prix'dega, kui kavatses onu.

«Närakas!» sülitas onu, «minu idee pani nahka. Masuurikas! Nüüd reklameerib ta end meie esimeseks asjatundjaks vankrimäärde valmistamise alal. Kust ta seda asjatundmist õppis — minu õuel luuaga pabulaid kühvlile korjates või? Ptüi!»

Aga siis lõi onu silm seletama.

«Oot, küllap löön tal naha siiski üle. Toon välismaalt spetsi.»

«Miks just välismaalt,» küsisin, «küllap leidub meilgi asjatundjaid sel alal, kel pole tööd ega leiba.»

«Paljugi mis leidub, aga meie asjatundjail pole ostjate silmis niisugust väärtust nagu välismaalastel. Igaüks ütleb, ah, mis head määret võib valmistada too Tondi Kusta. Mina tunnen teda hästi. Ei viitsinud koolis käia, hulkus naasamati. Isa pani karja, ei viitsinud ka seal olla, jooksis koju. Aga ennäe, nüüd mul suur asjatundja vankrimäärde valmistamise alal. Lora kõik! Lihtsalt petis, linna pasatski! Tema sodi ei osta ma ka ilma rahata. Just nõnda arvatakse ja keegi ei osta karpigi määret. Aga välismaalane, vaat, hoopis teine asi.»

Onu hõõrus heameele pärast käsi. No küllap ta nüüd lööb kojamees Miku tööstuse uperkuuti. Panigi kuulu-

tused välismaa ajalehtedesse, et Eesti suurim vankrimäärdetehas vajab spetsi. Pakkumisi tuli terve kirjakandja kotitäis. Onu muudkui istus päevad otsa toas ning veeris sõnaraamatute abil kirju. Ei osanud kellelegi kohta anda — olid kõik kõvad välismaa spetsid. Kuidagi olid ka meie määrdemeistrid saanud asjast nuhku ja käisid endid pakkumas.

«Ei, ei,» tõrjus onu nad eemale, «mis määret eestlane ikka oskab valmistada. Lätlased, sakslased, juudid, voo, hoopis teine tera!»

Ja saatis kõik kodumaa meistrimehed trepist alla.

Siis ühel päeval kopsati onu uksele. Kontorisse astus punajuukseline mees, nina kongus, nägu tedretähti täis.

«Krääk ku au,» ütles umbes nõnda.

«Mis?» tegi onu suured silmad.

«Khau . . . rrr . . . kurr,» kurises mees.

«Kasi minema! Anna, Anna, viska see sissetükkija välja!»

Tuli jõumehelik Anna, sasis võõral turjast kinni ning pressis uksest välja.

«Pea!» hüüatas äkki onu. «Tont võtku, see ongi vist mõni välismaalt sõitnud spets. Ja mina, tohman, viskasin ta uksest välja.»

Onu jooksis võõrale järele ning hakkas mahedalt küsitlema:

«Kust maalt te pärit olete?»

«Krr . . . hu . . .» vastas mees.

«Ah Kreekamaalt. Nojaa, hästi. Lähme ja vaatame nüüd ka minu tööstust.»

Läksid pesuköögi juurde. Onu näitas keedupadasid, nõekotti, poolikut mõla ja võõras aina noogutas pead. Vahel urises oma veidrat keelt, millest onu sõnagi aru ei saanud.

Nõnda hakkas vankrimäärdetööstus mühinal töötama. Spets lõi kõik sada seitse segu katlasse, kääris varrukad üles ning keerutas mõlaga sodi ringi nagu vanapagan. Kõik — käed, nägu ja kõrvad — pritsiti vankrimääret täis. Ka juuksed muutusid peagi mustaks nagu ronga tiivad. Anna, see tüse jõunaine, hakkas valmis segu siiruviirulistesse karpidesse laadima.

Varsti oli kojamees Miku tööstusel toss väljas. Tema määret ei ostnud keegi. Kõik tormasid onu tööstusse,

kus oli niisugune võõra keelega välismaa spets. Kuus kuud kestis onu tööstuse õitseng, siis...

... jah, siis ilmus ühel päeval jõumehelik Anna häbeliku näoga onu kontorisse.

Näppis oma puhast põlle ja põsed õhetasid nagu leeritüdrukul.

«Mis sul on, et oled täna näost nõnda roosa?» küsis onu.

«Teatan... et... et... tahan Juhaniga abielluda...»

«Missuguse Juhaniga?»

«Noh, ikka sellesamaga, kes keedab pesuköögis vankrimääret. Tema on tumm, ei saa ilusti rääkida, aina kuriseb. Mul on nii hea meel temast, et... abiellun.»

Onu rusikas raksatas vastu lauda.

«Või too korradinahk oli siis tumm... Kus selle häbi ots, mul kõik grand-priid, telefon ja seanahast portfell, kuid tööstuses polegi välismaa spetsi. Kohe homme toon mõne Lätist... Välja — või mind tummaga siin petma!»

KUI TULEB ORDEN...

Kooliõpetaja Vibalik oli juba vana. Kuuskümmend aastat turjal, juuksed valged, samm lühike ja kippiv, niisugusena oli ta ainult vari endisest tublist töömehest.

Nüüd elas ta sellest pisikesest pensionist, mida sai iga kolme kuu järel. Elas oma onnis koolimaja lähedal, vaadates igal hommikul, kuidas noored raamatupampudega mööda teed tulid ja uhke koolimaja varju kadusid.

Tema ajal oli kooliks olnud üsna tagasihoidlik ehitus. Tühjad ja lagedad ruumid, katkised aknaruudud, külmad ahjud. Ühes lastega oli ta istunud klassitoas ning võbisenud külmast. Siis olid nad laulnud, sest laul teeb rinna rõõmsaks ja ihu soojaks.

Nõnda oli jaganud ta rahvavalgust. Tuhanded olid saanud temalt esimest tarkust. Olid õppinud kritseldama kohmaka käekirjaga numbreid ja tähti. Olid

õppinud katekismust, rehkendust, õigekirja, ajalugu, kõike seda, mida pakkus vallakool. Ja keegi ei nurisenud selle vähese tarkuse üle. Paljud ta õpilastest said siinsamas ta silmade all täisealisteks. Iga päev kohtas ta neid ja nad kohtlesid vana kooliõpetajat austavalt, nagu oleksid ikka veel õpilased. Aga paljud olid ka kadunud, rännanud laia maailma otsima õnne ja tulevikku.

Kui vana Vibalik sellele mõtles, siis tundis ta südames ütlemata suurt rõõmu. Ta polnud hariduseseemet heitnud viljatusse kõrbesse, vaid viljakasse mulda. See andis ta südamele nüüd nagu soojust ja valgussära.

Ja mitte ainult koolitarkust polnud ta levitanud oma koduvallas. Siin oli ta andnud nõu soetada karja, külvata nisu ja rukist, pidada kanu, torutada heinamaid ja soid, ehitada hooneid, istutada viljapuid ning marjapõõsaid. Igal pool oli abistanud ta avar mõistus ning tarkus.

Kõik need seltsid ja seltsikesed, mis kunagi tekkinud koduvalda, olid leidnud kooliõpetaja Vibalikus innustatud osavõtja. Laulukooridega oli ta võtnud osa laulupidudest. Esimesed näitemängud harjutati tema juhatusel. Pasunakoor oli saanud oma läikivad pillid neist kopikaist, mis korjatud näitemängude sissetulekuist. Tuletõrjeselts oli alustanud tegevust Vibaliku õhutusel. Ning ka valla vastastikune kinnitusselts oli tema algatus.

Nüüdki võttis ta veel sageli viiuli kaenlasse ja tõttas seltsimajja lauluharjutustele. Ta hääl küll värises, taktikepp oli ebakindel ning kuulmine pisut tuhmunud, aga ta süda oli valmis aitamiseks ning kaasalöömiseks.

Niisugune oli vana kooliõpetaja elu.

Kuid nüüd oli kõik teiseks muutunud. Varem harjutasid nad laulu lageda taeva all. Mängisid näitemängu mõisa küünis ning keerutasid oma marulist polkat savipõrandal. Nüüd oli selleks suur ja tore seltsimaja. Kui asuti seda kihinal-kahinal ehitama, arvas vana kooliõpetaja, et vahest saab vallarahvas pisut väiksema lossiga läbi. Oli tarvis ju ainult saali, näitelavaruumi ja paari muud tuba. Polnud vaja suurt puhvetit, juhatusetuba, koosolekute saali ega muid uhkeid ning suuri ruume. Ent ihaldati suurt, avarat ja valget haridus-

templit, niisugust, millest kirjutaksid ajalehed ning kõneleksid viie valla inimesed.

Ja nüüd ägas see suur haridustempel võlakoorma all.

Igal piduõhtul tuli mõni haridustegelane veinipudeli, õllekorvi või lillekimbuga publiku ette ning pidas õpetliku kõne asemel järgmise epistli:

«Kultuurisõbrad, toetage meie seltsimaja, annetage meie haridustempli heaks. Siin on õllekorv. Kes pakub teist kõige enam, kes teenib endale haridussõbra nime, kes võib loota ordenile, millega dekoreeritakse innukama haridustegelase rinda?»

Üks ja teine piuksuv hääl pakkus mõnikümmend senti. Siis trügis läbi rahvamurru lihunik Muhkman, paks ja punane mees, meie aja haridustegelane, kultuurisõber, vaimuvalguse levitaja.

«30 krooni!» hüüdis.

«30 krooni...» käis imestus läbi saali. Vaat see on alles haridustegelane, kultuurisõber, meie aja vaimukandja. Eelmisel peol annetas ta jälle 30 krooni, siis veel loteriile kaks tagumist seakintsu ning pool sülda puid. Oma raha eest on ta ostnud puhvetisse uue õlleleti ning valged elektripirnid. Ja pasunakoori jootis ta mullu purju, kui see käis talle sünnipäevaõnnitlust vii-

mas. Tema on kohane mees, kes peab kandma haridustegelase ordenit, tema on meie valla kultuuri levitaja ning toetaja...

Ja ühel päeval juhtubki kaks sündmust. Üks neist pole tähtis. Vana pensionär kooliõpetaja Vibalik suleb oma silmad. Tema puusärgi taga pole saatjaid. Üksi ronib vanker surnuaia poole, kus ootab lahtine haud. Võib-olla puuduvad isegi haua kinniajajad, sest vallas on teine tähtsam sündmus, kuhu kõik murruna jooksevad. Meie aja haridustegelane, kultuuri sõber, lahke toetaja ning annetaja lihunik Muhkman on saanud rinda haridustegelase ordeni.

LENDAVAD ÕPETAJAD

Mõisaküla õpetaja hakkab andma Viljandi tööstuskoolis tunde...

Ajalehest.

Västrik oli endine külakoolmeister. Kuid tal oli nuppu. Ei jäänud püsima veneaegse tarkuse juurde nagu paljud ta endised kolleegid, vaid hakkas end vinnama läbi eksamite, katsete, sügis-, talve-, kevad- ning suvekursuste rägastiku. Ja vinnaski end Kükatsi tööstuskooli juhatajaks.

Juba vanasti oli ta väikselt meistrimees. Oskas lüüa saabastele pooltaldu alla, teritada nuge, lõhkuda puid, parandada lukke ning pätsida kinni suitsevate ahjude suud. Seda kõike oli õpetanud pikk koolmeistri elutee.

Aga õige meistrimehekutse omandas ta alles Kükatsi tööstuskoolis. Pusis ühes õpilastega toolide-laudade kallal, tinutas vanu kastruleid, viilis võtmeid, laskis oherdiga lauda auke. Rahmeldas aastad läbi, õppis hoidma höövlit pihus ning sihtima loodlauaga. Õppis ise ning juhatas õpilasi. Kui siis viimaks pärast kolme õppeaastat lahkus koolist esimene lend, hõiskas Västriku süda. Ta oli kirjutanud küll ainult 10 lõpetajale diplomid, kuid oleks võinud seda teha 11-le, sest see üheteistkümnes oli ta ise.

Nüüd asus ta juba suurema südiduse ning oskusega oma kooli juhtima. Siin oli viilimist, treimist, valamist, jootmist, poleerimist ning lakkimist, ja kõike seda vajasid noored inimesed enda ülalpidamiseks. Nõnda omandas aastate jooksul Kükatsi tööstuskool hea kuulsuse. Seal oskasid õpilased tööd ka praktiliselt, mitte ainult teoreetiliselt.

Siis tuli ministeeriumilt Kükatsi tööstuskoolile tähtis paber. Kästi ühendada kaks klassi, et ühel õpetajal jääks nädalas 3 tundi vabaks. Ja need 3 vaba tundi pidi ta õpetama Lükatsi uuesti avatud tööstuskoolis. See oli küll pisut keeruline asi, sest Lükatsi oli Kükatsist tublisti kolme tunni raudteesõidu kaugusel. Kuid polnud midagi teha — Lükatsil oli ainult tööstuskool ja õpilased, eelarves aga puudus õppejõudude palk.

Nõnda hakkaski Västrik sõitma Kükatsi ja Lükatsi tööstuskoolide vahet. Andis oma koolis tunni puutööd, tõmbas taskust kella välja ning kihutas kohe rongile. Kolme tunni pärast õpetas ta juba Lükatsil rauatööd ning pidi kiirustama suure ajuga tagasi raudteejaama, et jõuda õigeks ajaks Kükatsile tehnilise joonestamise tunniks. Mõnikord, kui susla hilines, pidid õpilased oma lendavat õpetajat ootama. Juhtus sedagi, et mõnikord pidi Västrik Lükatsi tööstuskooli ukselt kohe tagasi pöörama, et mitte jääda maha rongist ning raisata asjatult teist tundi. Aga sellest polnud suurt viga, sõidurahad tulid Lükatsi linnaisade taskust ning kirjatäht oli täpselt täidetud.

Aga siis juhtus niisugune lugu, et Kükatsi tööstuskoolis suri üks õpetaja. Määrati uus, aga kes, seda koolijuhataja Västrik ei teadnud. Sest uue õpetaja tunnid langesid just sellele ajale, mil Västrik oli oma Lükatsisõitudel. Ainult nõnda palju sai teada, et uue õpetaja nimi oli Marask.

Nüüd hakkas ta sageli kohtama Lükatsi või Kükatsi jaamas üht portfelliga meest. Nende teekonna sihid olid alati otse vastupidised. Kui Västrik astus Kükatsi jaamas rongilt maha, ruttas see portfelliga mees Lükatsi poole minevale rongile. Astus aga Västrik Lükatsi jaamas maha, nägi ta oma tundmatut reisikaaslast istuvat Kükatsi poole minevale rongile.

«Imelik, meie tõttame alati teine teisele poole,» mõt-

les Västrik. «Kes see portfelliga härra küll peaks olema? Ehk mõni agent või . . .»

Korraga lõi Västrik endale käega otsa ette. See pidi olema Marask, uus Kükatsi õpetaja. See oli ainuke loogiline lahendus nende alatisele vastupidisele reisisihile. Ja see oligi nii.

Kord said nad kokku. Hilinenud rong oli pannud mõlemal õppetunnid nahka. Istusid siis seltsis puhvetisse ning tellisid klaasi piima. Rüüpasid klaasist ning kurtsid oma häda. Need igavesed sõidud ja lendamised ühest linnast teise mürgitasid elu. Koolitöö jäi lohakile. Västriku poisid olid läinud juba ülekäte. Käisid naaberaias õunu viilimas. Maraski tütarlapsed jälle kurameerisid. Polnud enam aega järelevalvet pidada. Aina lenda kolm korda nädalas edasi-tagasi. Ja vahel jää hiljaks ka.

Siis tuli korraga Västrikul idee.

«Vaat, vahetame kohad. Mina tulen Lükatsile, hakkan valvama teie tütarlapsi, teie aga karjatage Kükatsil minu poisse. Siis jääb ära ka see lendamine.»

«Tore!» hüüdis Marask, «kui ainult ülemus on nõus.»

«Küllap on. Olete juba tuttav tööstuskooli tööga ja . . . noh, mis veel puudub, seda õpite juurde. Kolme aasta pärast võite kirjutada endale õppinud töölise diplomi.»

Ja vahetasidki kohad.

Aga lendama pidid ikkagi. Nüüd käis Västrik iga nädal 3 tundi Kükatsil ja Marask 3 tundi Lükatsil, sest ministeeriumi eelarves polnud ikka veel Lükatsi tööstuskooli õpetaja jaoks palka. Olid vahetanud kohad, aga olid vahetunud ka nende teenistuskohustused.

PÕHJUSED

Mõni kuu tagasi seisin kesklinnas rentsliserval ja vaatasin maailmatu pikka rongkäiku, mis voogas kõmpides ja kompsides läbi lumelobjakulise tänava. Ikka kaks meest kõrvuti, paar meetrit tühja ruumi vahel ja jälle kaks meest. Justkui kahekordne hanerida, mille algust ega lõppu ei jõudnud silm näha.

«Toh-oh päratu, see on ju pikem rodu kui mulluaastane laulupeo rongkäik,» kilkasid ja imestasid eided ühel trepiastmel.

Nõnda voogas ja voogas see päratu rodu läbi lobjaku, lartsutas jalgu ning pritsis lund. Paar orkestrit mürtsusid ning paar tuhat kõrva kipitasid õhukeste barettide all.

Siis sigis mu kõrvale üks tuttav — apteeker Tiirpuu. Uudishimulik mehike drogisti iseloomulise kühmu ning terava näoga. Raputas mind palituvarrukast ning hakkas seletama.

«No küll on ometi palju tuttavaid. Kõik on reas, üks kannab lippu, teine sõrgib sabas, aga ikkagi on reas. Ütle, mis on selle põhjuseks? Arva, mõistata, lahenda see saladus!»

Kehitasin õlgu — ma ei teadnud.

«Idee, omakasu, sundus, terror?» kähises apteeker mu kõrva juures.

«Võib-olla.»

«Peab leiduma põhjus! Miks nad ei astu kõik kaitseliitu, mispärast mitte pritsimeesteks, mispärast mitte mõnda muusse organisatsiooni? Sülitavad! Tuuakse sooviavaldus koju, palutakse austada oma osavõtuga mõnd seltsi, aga keegi ei kõssagi. Ei viitsita sooviavaldustki tagasi saata. Aga vapside liitu jooksevad tormi. Trügivad, nügivad küünarnukkidega... eh-hee! Ja põhjus? Ütelge mulle see põhjus, lahendage — ma vaevan oma lolli pead sellega juba mitu kuud.»

«Massipsühhoos?»

«Hm! Võib ka olla. Lasnamäe valge laev või midagi niisugust. Aga see ei pea siiski paika, — see teooria lonkab kolmel jalal. Hakkame otsast proovima!»

Apteeker Tiirpuu ajas kühmu sirgemaks ja näitas kollase sõrmega rongkäigu poole:

«Kas näete, seal läheb ju ärimees Ripman. Häbeneb. On kiskunud end palitukraesse, ainult ninaots väljas. Aga igaüks tunneb ju teda ta kõverast jalast ning paksukesest kogust. Pole teist niisugust kuju kogu linnas. Ta pole pritsimees ega muu asjamees. Vihkab seltse. Need kiusavad oma korjanduslehtedega teda kümme korda päevas. Aga nüüd on ta siin. Ütelge põhjus!»

«Ei tea.»

Tiirpuu silmitses jälle rongkäiku, otsis oma kullipilguga uut tuttavat nägu, et targutada ning arutleda oma küsimuse kallal. Silmates mõnda, torkas oma kollase näpu välja ning kõneles:

«Näete, too on ju advokaat Karvase moodi. Karvane ise jah! Lipp pihus ja barett peas. Ma ei mõista! Ta pole olnud kunagi ettetükkija. Kinokassa ees ootab pool tundi piletit, laseb ikka teised ette. Ja saunas jääb alati ilma kapata, need võetakse tal käest. Aga missugune hingevedru on lükanud teda siia etterinda, lipumeheks?»

Apteeker jäi oma sügava küsimuse üle mõtisklema. Hingas raskelt ning tõmbus küüru. Turtsus ja tammus rentslis. Rongkäik aina venis ja venis meie ees nagu filmilint. Tuttavad näod, tuttavad küürud, tuttavad rangjalad ja tuttavad kõnnakud.

Äkki tõstis Tiirpuu oma kondise näo, sirutas näpu välja.

«Ja kes on too seal lipumehe kõrval? Oh! Kaks pikka koiba ning põlvpüksid. Pagan, see on ju minu enda õpilane. Miks siis tema?...»

Rongkäik oli möödunud. Inimesed hajusid laiali. Läksin Tiirpuu seltsis. Ta nina oli palitukrae vahel ja ta pobises endamisi:

«Jah, mis on selle kõige põhjuseks? Vargapoistest ma saan aru — nad otsivad ja loodavad «tööd». Aga teised... ärimees Ripman... advokaat Karvane... õpipoiss Ints... miks need? Selle küsimuse pean ma lahendama.»

Nüüd on sellest mitu kuud möödas. Läksin Tiirpuu poole ja küsisin:

«Kas probleem on klaar?»

«Peaaegu.»

Võttis mul käest kinni, tõmbas apteegituppa. Avas ühe mapi, mis oli täis ajalehtede väljalõikeid.

«Lugege neid.»

Hakkasin lugema. Vapside aktiivne tegelane — rahakõrvaldaja... Metsavaht, endine vabadussõjalane — kõrvaldanud aja jooksul vahtkonnast ligi tuhat puud... Vaps-vallakirjutaja trellide taha — puudujääk. Vaps-konstaabel — surmas ennast rahaasjade pärast...

Suurvüürer P. vastu on esitatud kriminaalsüüdistus... Endine vapside aktiivne tegelane on võetud vahi alla tulesüütamise pärast... Advokaat-vaps — klientide raha raiskaja... Möödunud kuul protestitud suuremate vekslite omanikud olid peaaegu kõik tuntud aktiivsete vapsidena...

Ja ikka nõnda edasi, vekslid, puudujäägid, kelmused, avastused, rahakõrvaldamised... ikka endised vapside tegelased. Kurb statistika. Kui olin väljalõiked käest pannud, ei söandanud ma sõnagi lausuda. Nagu mingi raskus oli rinnal. Apteeker Tiirpuu seisis mu kõrval oma terava näo ja kõvera küüruga. Tahtsin midagi öelda, et nende sadade väljalõigete rusuvat mõju vähendada. Tuli meelde Tiirpuu õpilane Ints.

«Ja õpipoiss Intsi põhjus?» küsisin.

«Ka selle jälile jõudsin. Vähemalt arvan nii.»

Ta tõmbas mind tagaruumi, kus seisid riiulid pudelite, purkide ning nõudega. Ühes nurgas olid reas vitskorvides suured pudelid.

«Nuusutage. Mis teie arvates neis on?»

Nuusutasin.

«Vesi.»

«Muidugi vesi. Aga minu teada pidi siin olema piiritus!»

Panin mütsi pähe ja lahkusin. Apteeker Tiirpuu võidutses, ta oli küsimuse lahendanud.

SUUREM JUMAL

Lookene lähemast minevikust

Meie majas elavad kaks pesunaist — tasane Mai ja kuraasikas Kai. Pesevad ja nühivad sakstele pesu, käivad palvetundides ja jagelevad pesuköögi pärast. Sest niisugune vilets ja virisev on see vaeste inimeste elu, ning kui selles poleks mõnd helgemat hetke — mõnd tüli, nägelemist või lõualõksutamist, siis ei maksakski elada. Ja tüli põhjusi on — jumal tänatud! — Maiel ning Kaiel alati. Pesuköök on väike, seal mahub oma pesu nühkima ainult üks inimene. Teisel pole kuskile

panna oma kolmjalga ega pesu. Sellepärast on alati laialt tüli selle pesuköögi pärast.

Kui kuraasikas Kai saab pesuköögis võimu endale, siis on kuulda Maie tasast pobinat. Ta ei käratse palju, tilgutab pisarad pearätinurka ja jätab nuhtlemise ning karistamise kõigevägevama hooleks. On aga pesuköögis Maie võim, siis on kogu õu täis kuraasika Kaie sõimu. Torkab käed puusa, seisab pesuköögi ukse ette ja sõimab, kuni kõht läheb tühjaks. Siis läheb tuppa, keedab kohvi, hammustab kõrvale leiba ja heeringat ning tuleb nagu kohusetundlik sõdur tagasi valvepostile. Õhtul aga lepivad pesumoorid, sammuvad seltsis palvetundi, põlvitavad kõrvuti ja nuuskavad nina ühisesse taskurätti. Teise taskurätiga jälle pühivad kordamisi silmi — nõnda on kokkuhoidlikum.

Nüüd aga juhtus tasase Maie ning kuraasika Kaie vahel midagi erakorralist. Kai oli jälle pesuköögi valitseja, kratsis harjaga sakste püksitagumikke ning särgisabasid. Üks kõrv kuulas pesukatla tasast podinat, teine aga pesuköögi kõrval trepiserval istuva Maie tasast manamist.

«Sa arvad, et sulle jääb su ülekohus tasumata,» luges Mai laulva häälega. «Ei iialgi! Nõnda tõesti, kui on tema taevas, ta tasub kõik mu pisarad ja ohked. Tasub kümnevõrra, tasub kahekümnevõrra, tasub koguni sajavõi tuhandevõrra. Jumal ei jäta nuhtlemata kedagi, kes teeb teisele ülekohut. Hoia, Kai, tema viha eest, see on hirmus; ei aita siis palved ega ohked, ta tuleb nagu rahepilv su üle, lööb sind pihuks ja põrmuks, tallab jalgade alla, viskab üle aia... »

Kai kuulis pesuköögi seda manamist ja ta süda kargas täis.

«Või tema julgeb mind hirmutada oma jumalaga! Oot-oot, ma võin endale võtta veel kangema jumala, õigeusu, baptistide, metodistide või ükskõik missuguse jumala. Vaat, kas siis sa saad veel oma needuste rahet minu kaela ajada.»

Ütles nõnda ja õhtul ei läinud Maie seltsis palvemajja. Võttis ise pesukapist kaks taskurätti — ühe nutmise, teise ninanuuskamise jaoks — ja seadis sammud kesklinna poole. Tänavanurgal seisatas ja mõtles, et kuhupoole minna. Valik oli suur. Seal pahemat kätt

läks tee metodisti jumala juurde, paremat kätt viis baptistide ning adventistide jumala juurde, otsetee aga viis palvevendade Kaupsi ja Senkmanni jumalate juurde. Siin oli raske otsustada. Viimaks langes Kaie otsus palvevendade jumalate kasuks. Küllap neil olid kangemad mehed, kes ei karda kirikut ega ristlipsuga pappe. Ja Kai läks palvevend Kaupsi tundi.

Siis muutus ta süda kohe rahulikuks. Siin oli see õige jumal, kõigevägevam, heldemeelsem, halastavam. Siin põlvitati palve ajal järjest pool tundi, kuna mujal tehti seda viis või kümme minutit. Siin nuteti, ohati ja niutsatati palju rohkem kui kuskil mujal.

Kai läks koju ja hommikul enne valget kolis oma pesu, veepangede, harjade ning seebikivipudeliga pesukööki. Kui Mai tuli, oli Kaiel juba hulk tööd tehtud.

«Sa patuhunnik,» hakkas Mai teda sõitlema, «sa põrgutukk ja hambaork, küllap sa põled selle ülekohtu pärast põrgupõhjas nagu höövlilaast. Jumal ei jäta seda sulle tasumata.»

Kuraasikas Kai tuli pesuköögi uksele ja vastas:

«Mine sa oma jumalaga täikale. Mina käisin eile Kaupsi palvetunnis ja vaat kus seal on alles jumal. Teised jumalad ei saa haisulegi, tema teha on kõik. Pool tundi palvetasin põlvili, kõik luud jäid kangeks. Ja päris üksi nutsin kaks taskurätti märjaks, muidu jäi meil veel kahe peale mõni serv kuivaks. Nüüd ma ei usu sind, sa oled ju patuhunnik, väärusuline, põrgukatla paras kasetohik.»

Aga tasane Mai vastas:

«Kaupsi jumal on ikka poisike Senkmanni jumala käes. Temap on see õige kõigevägevam. Kui sa oleksid alles eile kuulnud, kuidas inimesed Senkmanni palvetunnis ulusid ja palusid. Üks proua hakkas ukse juures põlvedel roomama ja roomas nõnda seitse korda ümber palvesaali. Siis minestas ära ja hüüdis: «Nüüd nägin ma sind, oo vägev!» Ja see polnud lihtne rüblik. Ütlesin, et proua, päris tõeline proua, kübar peas ja siidpalitu seljas. Aga Senkmanni jumala ees oli armetu põrm, roomas kui ussike ja minestas ära. Küllap Senkmanni jumal sulle näitab ja tasub, küllap...»

Kuraasika Kaie süda lõi päris külmaks. Võib-olla oligi Senkmannil see päris õige jumal, kõige vägevam.

Egas muidu oleks Mai nõnda kindel selle ülekohtu tasumise pärast. Ja Kai hõõrus ruttu pesu läbi ning lippas õhtul kesklinna poole, kolm taskurätti kaasas — kaks nutmise, üks nuuskamise jaoks.

Nõnda nad kolasid kogu kuu mööda palvetunde. Kui Kai leidis mõne usulahu või palvevenna palvelast uue vägeva jumala, siis Mai leidis veel vägevama. Kui Kai raputas rusikaid ja kriiskas mõnes palvetunnis uue jumala kõikvõimsuse ees, siis Mai röökis, kiskus juukseid ja ajas suust vahtu veel vägevama ees. Nii kestis see vägevama jumala jaht seni, kuni ühel päeval Kai astus jälle kirikusse. Välja tulles oli ta nagu uut vaimu täis ja teisel hommikul lõi jälle Maie eest pesuköögi üle. Kui see tuli teda hirmutama Sassi Karla palvetunni vägeva jumalaga, pani Kai käed puusa ja sülgas. Siis ütles:

«Vaat, alles nüüd leidsin ma üles selle kõige kangema jumala. Tema vastu ei saa maailmas keegi, isegi mitte vanatont. Ja sina ära tule mind hirmutama oma Sassi Karla palvetunni poisikesega.»

«Missugune see siis on?» küsis Mai uudishimulikult.

«See on vapstistide jumal. Kõigile, kes seda jumalat ei poolda, tuleb selga igavene nühtlus ja karistus, hakkab sadama väävlit ja tõrva nagu patuse Soodoma päevil. Sa ära tule mind hirmutamagi oma Sassi Karla kekatsiga, minul on vägevam jumal. Ja sellepärast võin ka pesuköögis pesta, kunas tahan, keegi ei saa mind keelata ega sundida. Sina aga katsu, et saad siit majast minema.»

Tasane Mai mõtles ja mõtles ning koliski teise majja, kus polnud niisugust vägevat jumalat, nagu oli kuraasikal Kaiel.

JUHTUM AGITAATORIGA

Meie linna sõitis vapside agitaator. Juba jaamaesisel oli näha, et tegemist on suurema mehega. Võib-olla mõni vüürer või koguni ülemvüürer. Astus vihase mõminaga edasi, kaks rasket pakki käe otsas — kihutus-

kirjandus. Sülitas ja vandus. Tõukas jalahoobiga ukse lahti ja käratas korrapidajale:

«Kus siin raudteepolitsei jaoskond on?»

Korrapidaja viipas käega ja kaks väikest ametnikku jooksid nagu värtnad kohale. Korrapidaja ütles:

«Juhatage see härra jaoskonda.»

«Kuuleme,» tõstsid mehed sõnakuulelikult sõrmed mütsinoka juurde.

Palusid baretiga vüürerilt ta rasked kandamid ning astusid teed näidates jaoskonna poole. Agitaator aga kirus ja mõmises taga:

«Vaat kus korralagedus. Pead lonkima tähtsa asjaõienduse pärast mööda ametiasutusi ringi. Teises vabariigis niisugust asja juba ei ole. Hüüad — hei! ja kohe jookseb ametnik kohale. Ütled siis, et juhtus nii- ja niisugune asi, olgu jalamaid jutti aetud ja asi tahe. Siin aga longi ringi... ptüi!»

Jõudnud jaoskonda, tõstis agitaator käe tervituseks. See oli propaganda pärast. Teises vabariigis pidid juba ametnikud iga suuremat nina nõnda tervitama. Siis käratas:

«Vaat missugune lugu juhtus teie neetud raudteel — varastati rahatasku. Riputasin oma kupees palitu varna ja läksin 3. klassi rahva sekka, et öelda neile mõni tõsine sõna. Aga tagasi tulles oli rahatasku läinud. Varastatud. Palitutasku puhtaks tehtud. 170 krooni 32 senti raha, meie tulevase riigivanema autogrammiga pilt, dokumendid ja kõik. Kahju kokku paar tuhat krooni. Mis, teie ei usu? Saate kord uskuma. Meie kindralihärra autogramm maksab tulevikus isegi terve varanduse. Nii. Tehke korraldus. Otsige kõik inimesed läbi kas või Tallinnast Valgani, aga rahatasku peate leidma. Pean seda tulevikus meeles.»

Ametnikud kummardasid ja olid ärevuses. Tähtis vüürer. Tulevane minister, võib-olla koguni kuberner.

«Teeme kõik. Ajame kogu politsei jalule, et varast leida,» lohutati.

Agitaator lõi ukse kinni ja väljus.

«Auto!» hüüdis.

Masin vurises ette. Jaamaametnikud tõstsid pakid sõidukisse. Tõstsid käed üles ja hüüdsid: «Heil!» Mine tea, ehk tulevikus...

«Hotell «Sinine Saba»,» käsutas agitaator juhti.

See oli noobleim asutus kogu linnas. Mugavad toad ja hea köök. All baar ja muusika. Üleval kabinetid ning ilusad tütarlapsed. Sellele mõteldes muutus agitaatori tuju pisut paremaks. Homme oli kihutustöö koosolek. Küllap ta siis sarjab esimest vabariiki selle rahatasku pärast. Vargad! Lööb kõik pihuks ja põrmuks! Trahh ja põmm!

Auto peatus.

«Mis number?» käratas agitaator.

Autojuht muutus näost punaseks. Siis kahvatas. Taevas, kas auto põrutas. Või logises. Ehk ei meeldinud ta vistrikus kitsas nägu tulevasele valitsejale. Kogeles:

«Number 72.»

Siis kogus julgust ja ütles:

«Härral ei maksa näha vaeva rahakoti otsimisega. See oli tühine sõit. Olen ise liidu liige ja see sõit oli väike teene uue isamaa heaks.»

Agitaatori kulm läks sirgeks. Vastas:

«Saab meeles peetud.»

Autojuhi süda hakkas rõõmsasti tuksuma — hädaoht oli tulevikus möödas. Atestatsioon käes. Teened uue isamaa ees. Võib-olla antakse võidu puhul 1. liigi kutsetunnistus. Lõi masina käima ja põgenes hädaohtlikust piirkonnast eemale.

Agitaator astus hotelli. Uksehoidjad tõstsid tervituseks käe. Peremees jooksis lahke näoga vastu, sisistades salamahti teenijale:

«Ruttu, ruttu, näete ju missugune mees — barett peas.»

Need jooksid kärmesti nagu lõngapoolid ketrusvabrikus. Agitaatori nägu oli ikka pilves, huuled pisut mossis, silmakulm ripakil. Niisugused olid pildil Mussolini ja Napoleon. Peremees vadistas ta kõrva ääres. Agitaator nagu ei kuulnudki seda, sammus edasi. Siis ütles äkki:

«Tõin teile tervitusi pealinnast.»

Peremehe ajudest vilksatas läbi hulk mõtteid. Kes saatis talle terviseid? Ah-haa, võib-olla too väike tüdrukutirts, kes . . .

«Ah, Fanny,» ütles.

«Ei, vaat siin. 100 krooni.»

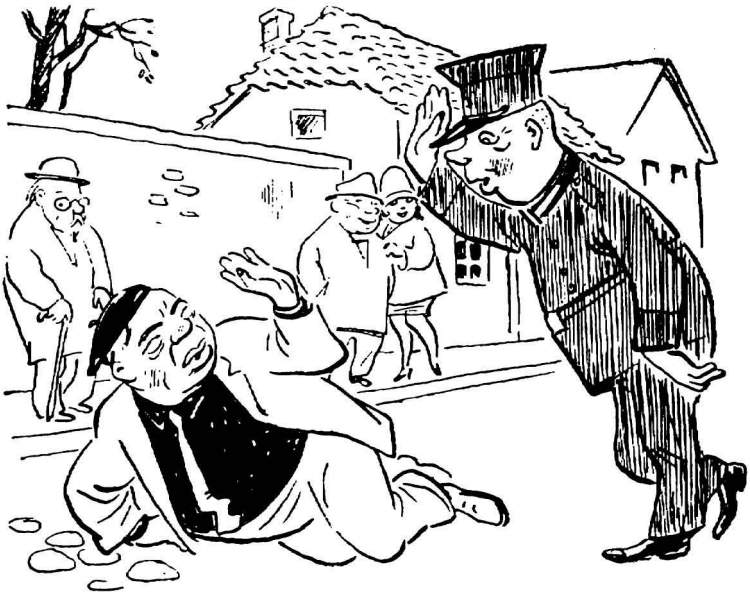

Agitaator võttis taskust välja kindralihärra pildi, millel seisis kuldkirjaga: «Suur tänu.» Peremehe mokk vajus ripakile. Aga parata polnud midagi. Naeratas ja vastas:

«Suur tänu.»

Aga süda oli mõru — 100 krooni oli läinud.

Agitaator astus õhtu eel baari. Kohe mängiti «mehemeelt» ja lõbus olemine tõusis mitme kraadi võrra. Kesköö ajal soovis agitaator tutvuda ka rahva meeleoluga tänavail. Läks välja, jalad olid nõrgad. Tuigerdas ning kukkus. Nagu kull jooksis kordnik kohale, aga siis ehmatas kangeks — barett. Niisuguse mehe soolaputkasse viimine tähendaks ta perekonnale nälga ja hukatust. Tõstis käe üles ja tervitas:

«Mis mees sa oled?» küsis agitaator.

«Teie mees.»

«Siis ümberpöörd — ja ubiraissa!»

Kordnik lonkis minema.

Teisel päeval tõi politsei agitaatorile ta kadumaläi-

nud rahakoti tagasi. Seda polnud keegi varastanud, vaid otsides pehmet paberit, oli omanik selle taskust mööda pistnud.

Kogu päeva kummardasid, naeratasid ja sädistasid kõik agitaatori ees. Aga õhtul pidi tulema kõnekoosolek ja triumf — kuid ometi kukkus agitaator läbi. Rahvas kisas ning vilistas. Taga hüüti: «Kotti! Maha, maha!» Agitaator vajus nässu ja mussoliinikese kortsus kulm venis kiiva. Viimaks pistis ta näitelavalt plehku ning kadus «Sinise Saba» baari oma haledat võidukäiku lohutama. Kõik olid poolt — politseiametnikud, hotelliomanik, autojuht ja uksehoidjad, ainult rahvas oli vastu.

LIIKMETE HANKIMINE

Rätsep Niidisõlm oli arg mehike. Iga inimene võib tema naha meeletut hirmu täis ajada. Sellepärast ongi ta lonkur ja veab oma jalga taga nagu rebane hända. See juhtus ammu, siis kui Niidisõlm polnud veel rätsep. Ta sõbrad ja naabrid teadsid, missugune jänesenahk Niidisõlm oli, ja ühel päeval tormasid kohkunud nägude ning suure käraga tema tuppa.

«Maja põleb... maja põleb!» karjusid. Niidisõlm kahvatas, põlved hakkasid värisema, aga äkki sööstis ta akna juurde ja hüppas välja. See oli kahekorruseline maja ning Niidisõlm elas ülemisel korrusel. Nõnda juhtus kurb õnnetus ja lombakal inimesel jääb järele ainult kaks elukutset — hakata rätsepaks või kingsepaks. Niidisõlm hakkas rätsepaks, kuid hirmutunne südames aina kasvas.

Nüüd jõudis see haripunktile.

Iga päev käis tema töötoas inimesi. Ühed tõid pressimiseks pükse, teised palituid, kolmandad lasksid võtta vestimõõtu ja mõni tõi isegi ülikonna õmmelda. Käis tuttavaid ja võõraid. Aga viimasel ajal hakkas käima just võõraid salapäraste nägude ning veidrate kõnedega.

Astusid töötuppa, tõstsid käe tervituseks üles ja ütlesid:

«Rätsep Niidisõlm, su tund on tulnud.»

«Mis tund?» küsis võbisedes Niidisõlm, kuna ta südames oli sihuke jäine tunne, nagu oleks hakanud külm terasora tasapisi läbi rinnakorvi pugema.

«Sinu ja kõigi teiste tund, kes ei astu meie liitu. Veel on pisut armuaega, kuid keegi ei tea, kauaks seda jätkub. Võib-olla lüüakse juba täna liidu uksed kinni ja vastu ei võeta ainustki uut liiget. Ja häda siis neile, kes pole meie kambas. Minu nimi on Toomas Sorts, pea see meeles.»

Ütles nii ja oligi kadunud. Rätsep Niidisõlme südamesse jäi külm tunne. Nagu painajalik uni oli laskunud ta üle. Raputas ennast ja mõtles, et magab. Aga ei maganud ühtigi, istus ristijalu töölaual, nõelgi käes ning nõela otsas püksinööp. Kuid nüüd ei saanud enam õmmelda pükstele nööpigi ette. Käed värisesid ja kõrvades kohisesid kosed.

Aga sealsamas kostsid jälle trepil sammud, keegi põrutas kõvasti vastu ust ning sisse astus sõber Sõrmkübar, ametivend. Astus mehise sammuga, sest ta ei luuganud kumbagi jalga, ainult pisut nupust. Tõstis käe üles ja ütles:

«Meie võit!»

«Missugune võit?» küsis Niidisõlm.

«Kõik on meie poolt. Sõjaväes istuvad meie mehed, politseis jälle meie mehed, kaitseliit on meie kaardivägi. Ministrid ja tähtsad tegelased on ähmi täis nagu enne palgapäeva. Tulevad meie staapi, tõstavad käe üles, hoiavad alandlikult mütsi näppude vahel. Ei julge köhidagi. Mõni küsib, kas oleksite nõnda lahke ja lubaksite pisut suitsu tõmmata. Meie naerame. Tõmba, tõmba, ütleme, see pole seadusega keelatud. Vaat nõnda alandlikud on ministrid ka meie väiksemagi reamehe vastu. Kuid rahvas ei taipa sellest midagi, et suurninadel hirm püksis. Ja sina, Niidisõlm, oled samasugune pimesikk. Ütlen sõbramehe poolest, astu meie kilda, säh, siin on sulle 50 senti liikmemaksu raha.»

Nõnda ajasid need inimesed rätsep Niidisõlme ihu kananahale. Üks tuli ja teine läks, võõrad ja tuttavad, aga kõik ajasid sama juttu. Mõnda ägedat ähvardust kuuldes muutus Niidisõlm kahvatuks nagu mõne vana-

mehe habe. Pisikesed vurrud tõusid nina all peaaegu kikki nagu traatharjased. Käed värisesid ja üle selgroo jooksis külm jutt otsekui noatera.

Polnudki siis midagi muud, kui ühel päeval luukas rätsep Niidisõlm staabi poole. Vahest polnud veel armuaeg möödas. Ja Niidisõlme õnneks ning rõõmuks olid veel staabiuksed lahti. Üks baretis mees võttis teda vastu nagu mõnda kuulsat lendurit.

«Ah-haa, soovite liitu astuda. Nii, nii, nii. Vabadussõja invaliid... 90 protsenti tervisest ohverdanud isamaa eest.... pensioni ei saa... ei anta... härrassotsid ja erakonnad ajavad raha oma taskusse, aga ühele tõsisele isamaalasele leivaraha ei jätku. Nii, nii, nii.»

«Ma ei ole vabadussõ...» katsus Niidisõlm selgitada oma vigase jala lugu.

«Küll saate... küll saate... kogu pension makstakse tagantjärele. Meie nõuame teie eest!!! Pressime välja! Soo. Kirjutage alla! 50 senti. Soo. Tänan.»

Kogu see lugu läks nagu käkitegu ja Niidisõlm ei saanud esitada enda soovitajaidki. Neid oleks võinud ta üles anda mitu tosinat. Iga võõras ja tuttav, kes kargas töötuppa hirmutama ja hoiatama, oli jätnud soovitusena maha oma nime.

Baretis mees lõi raamatu lahti ning kirjutas sinna Niidisõlme nime.

«Soo. Nüüd olete meie liige, kuid täisliige pole teie veel kaugeltki. Paneme teid proovile. Uurime ja vaatame. Ning eksami peate andma. Nojah. Kolm uut liiget peate meile lisaks tooma, siis alles saate ise täisliikmeks.»

Siis hõikas ta ühele mehele:

«Õpetage siin Niidisõlmele uute liikmete hankimise võtteid.»

See oli suure ninaga mees. Nohises läbi nina ja hakkas seletama:

«Vaat nii, astute kuhugi sisse, tõstate käe püsti ja hüüate: kodanik S., su viimne tund on tulnud! Siis seletate, et meie kambas on kõik tähtsad mehed, kaitseliit on meie kaardivägi, politseis meie sõbrad, sõjavägi meie poolehoidja. Ajate inimestel naha hirmu täis. Küllap siis hirmuga astuvad meie liitu ja teie saate aukõrgendust. Ja peaasi — jälgige vigaseid inimesi, vaadake, kes

lonkab, kel pole kätt, kel ninaluu viltu, hambad eest ära. Lubage neile pensioni, toetust ja abiraha. Neist moodustame sõjainvaliidide kompanii. On nüüd see liikmeks hankimise taktika ning strateegia selge? Hästi!»

Üle Niidisõlme turja kihutasid nagu kihulased. Ta taipas korraga, kuidas teda oli tüssatud ja hirmutatud. Pöördus ümber ja silmas seina ääres mehi. Näisid tuttavad. Vaatasid Niidisõlme ja irvitasid. Siis tundis ka Niidisõlm neid. Olid samad mehed, tuttavad ja võõrad, kes astusid töötuppa, tõstsid käe üles ja pajatasid: «Rätsep Niidisõlm, su tund on tulnud.»

«Masuurikad!» hüüdis Niidisõlm.

Aga kohe oli üks baretis mees Niidisõlme juures ning käratas:

«Pea meeles, sa pole veel täisliige. Ei tohi sõnagi lausuda. Muretse kolm uut liiget, siis võid omasugustega kõnelda ja praalida, nagu süda kutsub.»

Ning Niidisõlm kihutas tulise vihaga uksest välja, kihutas uusi liikmeid otsima. Kui ta täisliikmeks saab, küllap ta siis alles näitab nendele närakatele, mis mees ta õieti on!

ELUKUTSE VALIK

Nüüd oli äkki kontorist Küünarnuki perekonnas palju elevust ja sagimist. Ämm Mathilde jooksis iga poole tunni pärast üle tänava poodi ning naasis kahe pudeli sidrunisoodaga. Sidrunisooda karastab ja lahutab meelt ning kontorist Küünarnukk ja ta noor naine vajasid niisugusel silmapilgul karastust ning meelelahutust. Oli juhtunud noore abielurahva elus midagi enneolematut — laps.

See erakordne sündmus lõi kontorist Küünarnuki näost päris valgeks ja kahvatuks. Ta naine Roosi aga punetas ja õhetas jälle nagu õitsema puhkenud pujeng. Nad häbenesid teineteisele silma vaadata, olid kohmetud ja saamatud — see oli ju esimene niisugune juhtum ja koguni veel esimesel abieluaastal. Sellepärast oligi tarvis õige palju karastavat ning meelt lahutavat sidrunisoodat.

Kuid ämm Mathilde oli oma sõiduvees. Askeldas ja õiendas nagu ämmamoor, andis sellele väikesele uuele vabariigi kodanikule mööda roosakat ihu peopesaga laksu, ja kui see niutsuma pistis nagu kutsikapoeg, ütles:

«Häält on, sellest saab tubli mees. Kas sa, Ärbert, oled ka juba mõtelnud, kelleks või milleks teda koolitada tahad?»

«Ei ole,» vastas väimees kohmetunult.

«Issake, või ei ole veel!» hüüdis ämm. «Aega oli sul selleks küllalt, kohe mitu kuud, sest ega tita mõni rahakott ole, mille leiad ootamatult ja järsku tänavalt. Seda on ju silmaga näha. Mina mõtlesin küll oma vanamehega alati ette ja arutasime, et kui tuleb poeg — saab ohvitseriks, tuleb tütar — hakkab koolipreiliks. Ja näete, Arnost saigi ohvitser, kohe kapral, varsti saab koguni veltveebliks, nagu hiljuti kirjutas. Palus 5 krooni saata pagunite muretsemiseks, sest ajateenijad pidavat oma raha eest ohvitseripagunid ostma. Ja tütrest saigi näe...»

Siin katkestas ämm Mathilde oma jutu.

«Temast võiks saada kontorist või laekahoidja,» ütles Küünarnukk mõtlikult ämma jutu peale, «see amet ikka leiba veel pisut annab.»

Aga ämm, kes askeldas jälle selle uue maailmakodaniku juures, heitis üle õla:

«Või laekahoidja! Kas neid kassakratte veel vähe? Kõik vangimajad ja pogrid täis — tulvil, nagu nüüd öeldakse. Noh mina küll ei taha, et minu tütrepoeg võltsijana või vargana trellide taha läheb. Niisugust asja ei tohi olla!»

Ämmal oli päris õigus.

«Noh, siis võiks temast saada ärimees,» ütles viivu pärast Küünarnukk.

«Ärimees... ärimees!» tõstis ämm Mathilde mitme tooni võrra häält. «Sa ei oskagi oma pojale valida ausat elukutset. Kes on praeguse aja ärimehed? Küsi mõne maksuinspektori käest, siis vastab ta kohe — sulid. Püüavad aina tüssata ja raamatuid võltsida, et vähem makse maksta. Ja need vaesed maksuametnikud peavad nägema vale bilansside ning sissekannete uurimisega põrguvaeva.»

Küünarnukk mõtles edasi.

«Kooliõpetajaamet on praegusel ajal päris kena. Ütleme — keskkooliõpetaja. Ehk jälle maal. On oma väike kohake, tükike põldu, aed, prii puud ja valgustus. Mõni toob ka natuke meelehead, sellest võib elada, kuna palk jääb hoiukassasse.»

Kuid ämm Mathilde suust tuli kuuldavale ebamääraseid häälitsusi. Alles tüki aja pärast sai Küünarnukk sellest sõnadevalingust aru.

«Kooliõpetaja... kooliõpetaja... igavesed joodikud ja ei tea mis veel. See ka mõni amet. Peab alati lippama mööda küla ringi, viinapudel ja sakusment taskus. Peab jootma lastevanemaid, hoolekoguliikmeid, nõukogu, komitee ja vallavalitsuse saksu. Muidu on häda lahti — kooliõpetaja pole edumeelne. Kooliõpetaja teeb poliitikat. Kooliõpetaja ei oska lapsi õpetada. Peab kõigil toppima viinapudeliga suu kinni. Ja kui tulevad uued valimised, siis ei aita enam pudelist ega kahest, peab ostma mitu kasti. Kui kõik nõukogu, vallavalitsuse ja teised liikmed põrandal siruli, alles siis võib sekretär märkida protokolli — Ilmar Küünarnukk valiti X valla kooliõpetajaks ühel häälel. Aga nõnda õpib noor inimene jooma ja ma ei taha, et mu tütrepojast saab mõni viinanina või joomakalts. Temast peab saama palju suurem ja tähtsam mees.»

Nüüd pidas ka Roosi tarvilikuks omalt poolt öelda:

«Jah, meie pojast peab tõesti saama palju tähtsam mees kui mõni kooliõpetaja, kahtlusalune ärimees või kontorist. Ma arvan, temast peaks saama koguni õpetaja, kirikuõpetaja.»

Ämm Mathilde pani käed puusa ja vastas:

«Sa oled niisamasugune tohlakas nagu see sealgi» — ta näitas näpuga kontorist Küünarnukile. «Missugused on meie aja pastorid? Häbi kohe! Loe lehest, siis tead, mina seda seletama ei hakka. Ei tihkagi seletada, häbenen. Aga nemad ei häbene, teevad aina oma tükke ja vallatusi. Alles see oli, kui üks... noh, sellest ei kõlba ju seletada. Ja siis teine... hea küll, jäägu nii. Mina oma tütrepojast ei taha teha liiderlikkude kommetega inimest. Temast peab saama ornungis mees.»

«Õigus jah,» kiitis Küünarnukk, «ennem siis juba advokaat.»

«Ptüi!» sülgas ämm Mathilde, «või advokaat, või koguni advokaat, tagant tuleb ikka targemat. Näe, nüüd lähevad päris pundis vangikongi, päris trobikonnas ja linnajagude kaupa. Varsti pole nende jaoks enam vangimajades supilusikaid — advokaate on mitmekordselt rohkem. Valitsusel tuleb võib-olla koguni uus vangimaja ehitada — advokaatide suvituskodu «Hotell de Raudvõre» *. Seal siis nad alles tarkust ning knihve õpivad, ja kui kord vabadusse pääsevad, siis hoidku taevas inimest, kes nende poleeritud vendade näppu kukub. Sel ei jää enam sulgegi ihule nagu kanal, kes satub köögitüdruku kätte.»

Ka Küünarnukk noogutas pead, selles asjas oli ämmal vähemalt õigus. Äkki aga koitis tema peas üks ihaldav mõte.

«Poisist peab kindral saama!» hüüdis ta ruttu.

Nüüd ämm ei vastanudki. Langes jõuetult toolile ja oli päris väsinud. Alles tüki aja pärast suutis öelda:

«Tõrvatud tütrepoega ** ma küll ei taha. Kui ta pole 100 protsenti invaliid ega ise ennast tõrvanud, siis valitakse ta rahva poolt kord tulevikus presidendikandidaadiks. Ja siis tulevad need sopaviskajad ning tõrvajad, kes ei jäta ta ihule ainustki valget plekki. Ma ei suuda näha, et mu tütrepoeg kannatab niisugust piina. Sellega olgu asjal lõpp ja homseks valitud poisile mõni aus ning tubli amet.»

Aga mida rohkem kontorist Küünarnukk mõtles, seda enam vajus ta norgu. Tubli ja ausa ameti valimine oli praegusel ajal raske töö, jah, isegi palju raskem kui selle väikese poisipõnni... Kontorist Küünarnukk ei mõtelnud enam, lõi käega — tulgu poisist mis tuleb, tema sellega oma pead murda ei jaksa.

---

* Rahva poolt vihatud Tallinna linna komandandile kolonel Raudverele alluva Tallinna garnisoni peavahi pilkenimetus.

** Vihje kodanliku Eesti kindralstaabi ülemale Tõrvandile, kes teenis sõjalaevade Peruule müümise mahhinatsioonis mitukümmend miljonit.

PAGUNID

Aukraad on üks pagana meelitav asi. See on sõjamehele sama mis elumehele võluv naine. Mitte ei jaksa vastu seista, hing kisub, süda kisub, ihu kisub kõrgema aukraadi poole. Uneski ei saa rahu. Ikka viirastub kuldtriibuline pagun, ikka sätendab ja painab meeli.

Nii see juhtus õndsal tsaariajal ka meie küla Jaskaga. Jaska teenis kuskil juudi külas «matuška Rossiat», ja kui oli täis neli aastat ning kaheksa kuud, oli lõpp Jaška ilusal soldatipõlvel. Ta pidi otsima teed tagasi oma kodukülla, sest kroonu oli saanud oma jao ning nüüd polnud tal enam vaja üht Jaskat. Aga Jaska mõtles oma kodukülale. Seal olid vahepeal tuttavad poisid endale uusi säärikuid ja hõbeuure ostnud ning mõned olid koguni abiellunud peretütardega. Ent tema, Jaska, oli samasugune halli sineliga rädavoi nagu viie aasta eestki.

See tegi meele nukraks. Oleks ühe kablaga jefreitorgi! Üheainsa sirendava paelaga, mis palistab kummalgi pool õlakuid. Siis võiks visata rinna uhkelt ette ning suruda nokata mütsi teisele küljele. Oleks endalgi millega uhkustada ning näidata, et need neli aastat kaheksa kuud on ka temast teinud tähtsa mehe. Aga nüüd . . . nüüd tekkis Jaskal järsku idee.

Läks juut Pompei juurde ja küsis:

«Palju jefreitoripaelad maksavad?»

«3 kopikat, aga kaks paari 5,» vastas juut.

Jaska mõtles, et pagana kahjulik on üht paari osta. Saab kopikaga tüssata. Kui võtta, siis juba kaks paari — korraga noorem unterohvitser. Mõtles nii, kuna juut Pompei muheles ning luges ta mõtteid.

«Aga neli paari on 9 kopikat,» ütles ta ja silitas oma musta kitsehabet.

«Vaat, veel parem kaup!» mõtles Jaska.

Kohe oli 3 kopikat teenitud ning peale selle pagunid aukraade täis. Ta pea hakkas pööritama. Mõtelda, neli paela, oh! Mis küll külas öeldakse, ükski pole tulnud tagasi nelja paelaga? Oeh! Jaska kuivatas otsmikult higi.

Juut Pompei aga korraldas oma kaupa ja korraga läks üks pappkarp ümber. Terve mägi hõbedavärvilisi õlakuid voolas letile.

«Mis need on?» küsis Jaska, puudutades sõrmega hõbedavärvilisi.

«Lipnikupagunid,» vastas Juut Pompei, «25 kopikat paar.»

Jaskal hakkas kuum. Taevake, lipnikupagunid. Lipnik on ohvitser, tähendab palju suurem nina kui nelja kablaga mees. Lipnik on hõbedavärviline, kuna kablamehel on ainult paar valget jutti üle sõduripagunite veetud. Kablamees on ikka soldat, mitte küll rädavoi, kuid mitte ka palju parem. Lipnik aga on ohvitser.

Nõnda mõtles ja higistas Jaska juut Pompei leti taga. Tont võtku, kojuminek oli ees, ükskõik kas minna ühe või kahe paela või koguni lipniku hõbedavärvilistega. Kodukülas niikuinii ei teatud, missugused aukraadid oli talle «matuška Rossia» andnud. Ja Jaska lõi sõrmed hõbedavärvilistesse. Aga seal sätendas järsku silma üks kullakarva. Üksainus, päris üksik, kuid uhke ja ilus nagu prints.

«Kas sel kullavärvilisel paarimeest polegi?» küsis Jaska, küsis niisama.

«On küll,» muheles juut Pompei, võttis riiulilt uue pappkarbi ning valas Jaska ette terve mäe kullavärvilisi. «50 kopikat paar.»

Ja hõbedavärvilised tõstis hoopis ära.

Nõnda seisis Jaska seal, hoides kullavärvilisi pihus, julgemata hingata, nagu haihtuksid need otsekui unenägu. Ja mõtles, kui võtab kullavärvilise, siis polegi see palju suurem patt. Üks eksimine on ikka ja trahvgi pole ehk kõrgem. Pigem siis juba kanda karistust särava kullavärvilise eest.

Juut Pompei muheles ja tõstis ta ette uue karbi.

«Siin on veel,» ütles «1 rubla paar. Need on «polkovnikovskid».»

Jaskal jäi hing rindu kinni. 1 rubla ja «polkovnikovskid». Taevas halasta, mõtles ta, see meelitab ju patule. «Polkovnikovskid», nende pärast maksab juba istuda mõni kuu pogris. Aga need löövad kodukülas särtsu. Vallavanem, urjadnik ja teised ametimehed löövad end «vo front». Ei, «polkovnikovskite» ees ei lööda veel «vo

front» — kindralite... Ja seal tõstiski juut Pompei karbist välja «generalskid».

«3 rubla paar,» ütles.

Jaska lõi näpud hõbenarmastesse. Taevas! Kas inimesed usuvad, kui ta läheb nendega koduküllа? Aga miks ei usu. Räägitakse, valge Suvorov olla olnud eestlane. Päris teomehe poeg. Küllap usutakse seda ka temast, Jaskast. Võib-olla hakatakse rääkima, et sai «generalskid» sellepärast, et päästis isakese tsaari marukoera käest. Ehk jälle, jah, tütar Tatjana eksis metsa, suurde metsa ja röövlid tükkisid kallale. Ka tema, Jaska, oli juhtumisi selles metsas ning nägi kallaletungi. Üks, kaks, kolm, kargas kallale, lõi röövlid rusikaga maha ja siis vajus Tatjana päästja rinnale. Aga tema, Jaska, viis ausalt tütre tsaarile tagasi. Ja tsaar andis «generalskid», võib-olla oleks andnud ka tütre naiseks, aga tema, Jaska, ei tahtnud.

Niisugused mõtted jooksid nagu parmud läbi Jaska pea juut Pompei leti ees seistes. Pompei noogutas aga pead ja naeratas. Ta justkui aimas ja mõistis kõiki Jaska mõtteid, nõiakael niisugune! Ei lausunud enam sõnagi, vaid pakkis kindralipagunid paberisse ning Jaska maksis kolm rubla.

Koduküla lähedal metsaserval pani Jaska hõbenarmad õlale ning marssis uhkel sammul majade eest mööda. Inimesed jäid vahtima, suud ammuli. Kergitasid kübaraid ja mehed, kes teeninud kroonut, lõid korraga «vo front». Ükski ei märganud vahtida tulijat, kõik nägid ainult paguneid. Alles siis, kui Jaska astus oma ema osmikusse, käis inimestest läbi kahin:

«See ju meie Jaska!»

Nüüd hakkasid kadestama ja vaidlema. Vallavanem, kes kindralihärrat oli tüki maad aupaklikult saatnud, kutsus urjadniku ning läks Jaska kelmustükki vaatama. Lubas teda valepagunite eest eluks ajaks trellide taha panna. Endal oli süda täis pimeda sissekukkumise pärast.

Urjadnik vaatas Jaska kindralipaguneid, kuid protokolli ei teinud. Juut Pompei oli müünud näitelavapagunid. Neid võis igaüks kanda.

Ka tänapäeval leidub niisuguseid Jaskasid. Aukraad meelitab, kullatriibuline pagun sätendab ja painab meeli. Sellele ei jaksa vastu seista ei eestlane ega mustlane. *

VÕITLEMINE KORRUPTSIOONIGA

Mis on korruptsioon? Harilik kodanik ei tea selle sõna tähendusest kuigi palju. Aga et ta on üks igavene kohutav asi, seda arvavad kõik. Ka Andres Haabakukk ei teadnud varem selle sõna õiget tähendust. Mõnikord varem ajalehti lugedes oli ta silmanud seda keerulist sõna ja korranud tasakesi — korpitsjoon. Aga siis oli läinud jälle meelest, kadunud unustuseriiki. Andres Haabakukk teadis ainult ühe võõrapärase sõna tähendust ja see oli «revlutsjoon», mis tähendas, et nüüd on vabadus käes, keegi ei tohi sind keelata ega käskida, tee mida iganes tahad.

Aga nüüd vapside «ropakandalistide» kursustel selgus temale korruptsiooni mõiste. Seda korruptsiooni oli vabariik otsast otsani täis. Iga ametiasutus, lauasahtel, ametniku püksitasku ning paberikorv oli tulvil korruptsioonist. Sellepärast jäid mõne mehe noota kalad, kuna teine sealsamas kõrval sõelus ja traalis kogu nädala, aga ei saanud maimugi. Ja sellesama mädanud korruptsiooni pärast andis peremehe Maasik mitu liitrit piima enam kui popsi Punik.

Andres Haabakukk oli rabatud korruptsiooni mõjust. Ta otsustas astuda võitlusse selle haiguse, tõve või seenetusega, mis ajas hukka kogu maailma, välja arvatud ainult Saksamaa. Kõige esmalt hakkas «ropakandistide» lektor Andresele õpetama selle sõna hääldamist.

«Kor—rupt—sioon,» hääldas ta Andrese ees, ajades suu lahti ja näidates, kuidas keel liigub selle raske sõna hääldamisel.

«Korpitsjoon,» vastas Andres.

---

* Kodanliku Eesti armee ohvitserid ja üleajateenijad kandsid sageli kõrgema aukraadi paguneid, kui neil tegelikult oli.

«Ei,» õpetas lektor, «ütelge kor . . .»
«Kor . . . » kordas Andres.
« . . . rupt . . .»
« . . . rupt . . .»
« . . . sioon . . . korruptsioon.»
« . . . sioon . . . korpitsjoon.»

Nõnda jäigi. Andres Haabakukk hääldas ikka «korpitsjoon». Lektor heitis käega, see ei vähendanud tepski ühe tõsise võitleja väärtust. Ja Andres Haabakukk oli tõsine võitleja — südamega võitleja, kui nõnda tohib öelda.

Kursused lõppesid ja Andres Haabakukk rändas võitlema korruptsiooni ning esimese vabariigi vastu. Need kaks asja tähendasid Andrese arvates peaaegu üht ja sama, nõnda oli talle õpetatud.

Rändas maal, sõitis rongiga, sõitis omnibussiga ja sõitis automobiiliga. Sõidud olid prii ja miks ei pidanud ta siis sõitma. Kord pidas isegi ühes vallamajas kõne ja rääkis nõnda:

«Vaat meil valitseb praegu igal pool korpitsjoon. Laevad müüdi korpitsjooniga ära . . . leiva ja töö võtab meilt korpitsjoon . . . haigusi toob korpitsjoon . . .»

Rääkis hästi, südamega, aga inimesed hoidsid kõhtu kinni ja naersid. Aina «korpitsjoon» ja «korpitsjoon». Andres Haabakuke kaaslane kiristas näitelava taga hambaid ja näitas rusikaid.

«Sa tola!» sisistas.

Andres vaatas kaaslase otsa, aga mõistis võõriti. Hüüdis kõnetoolilt rusikat vibutades:

«Vaat. see hävitab korpitsjooni, see toob meile vabaduse ja uue riigi.»

Siis kargas kaaslane vahele ja sosistas:

«Kao ära!»

«Aga mul jäi jutt veel pooleli sellest korpitsjoonist.»

Viimaks ikka lahkus Andres Haabakukk näitelavalt ja teda ei lastud enam kunagi kõnelema. Jäi väiksemate tööde jaoks. Üüris ruume, plaksutas koosolekuil, hüüdis parajal silmapilgul kõnelejale vahele «õigus!» ja «elagu!». Tõusis vahel püsti, tegi ettepaneku laulda «mehemeelt».

Aga «korpitsjooni»-jutt oli ikka südamel. Seda ei

saanud ta nüüd kõnelda näitelavalt laialdastele massidele, vaid hakkas heietama kõrtsileti ääres, tänaval, rongis, omnibussis, ükskõik kus, kui ainult tekkis jutt mõne võõra inimesega. Leiutas ise hirmsaid asju ja lugusid, mis olid sündinud siin või seal.

Rääkis nõnda:

«Vaat, tean inimest, kes istub süütult vangis, aga lahti ei saa. Lihtsalt ei lasta. Vangimajad on korpitsjooni täis. Istugu ja kärvaku, aga lahti ei saa. Aga oodake, las me võidame, siis on uksed valla nagu revlutsjooni ajalgi.»

Rääkis nõnda paljudele. Mõned vangutasid pead, ei uskunud. Teised kehitasid õlgu, kahtlesid. Aga kord võttis üks mees Andresel kuuenööbist kinni ja küsis:

«Kas on ikka tõsi, et avate vangimajade uksed, kui võidate?»

«Muidugi tõsi!» kinnitas Andres Haabakukk.

Mees kutsus Andrese kõrvale ja rääkis nelja silma all:

«Ah, vaat, lugu on nii — mul on vend pogris. Istub süütult, nii. Tegi tsipa võlga ja nii. Palju sa võtad, kui teed talle nii?»

Andres Haabakukk mõtles ja vastas:

«Noh, natuke ikka läheb.»

«Nii,» ütles mees, «annan teie «korpitsjooni hävitamiseks» pool miljonit, nii. Käsiraha on siin, nii.»

Ja asjad olid korras.

Andres Haabakukel jäi suugi lahti — pihk oli raha täis. Mõtles:

«Vaat kus tulus amet see korpitsjooni hävitamine. Praegu ainult võitleme selle eest ega saa kedagi lasta trellide tagant välja, aga juba topitakse pihk raha täis. Aga oh sa mu meie, kui palju hakkab siis voolama kokku seda puru, kui oleme ohjaotsad enda kätte saanud.»

Andres Haabakuke süda hüppas rõõmust ja ta pressis kogu rinnaga peale, et vana võim siit maamunalt kaoks. Siis hüppaksid trellide tagant välja kõik pankrottmeistrid, rikaste naiste vaesed mehekesed, tollipanamate tegelinskid, tsitronid ja apelsinid. Kõik nad aina loeksid miljonikesi oma päästjate pihku ja ühe hoobiga oleks elu lilla-prilla.

Ja veel vihasemalt pidas Andres Haabakukk kõrtsileti ääres, tänaval, rongis, omnibussis või ükskõik kus kõnesid esimese vabariigi «korpitsjoonist», kes peab süütuid inimesi pogris, trellide taga. Ning mõnigi kord võeti tal jälle kuuenööbist kinni ja aeti asjad jutti nelja silma all. Hävitati lihtsalt praeguse korra «korpitsjooni».

TSIRKUS

See oli paljude aastate eest. Meie pisikeses linnas oli suursündmus — tsirkus. Klaasvannis näidati naist, kel polnud jalgu, vaid soomustatud saba nagu kalal. Vaatamine 10 kopikat. Tolad viskasid kätel ratasringi nagu vurrid. Inimesed naersid ja plaksutasid.

Aga mulle meeldis pööraselt karutantsitaja. Olin üsna väike põnn ning vedasin ema kättpidi selle ukse juurde, mille taga kuuldus karu mõmin. Vaatamine 5 kopikat. See oli tsirkuse kõige odavam number.

Seal ukse taga oli üks mustlase moodi mees. Ta vehkis kätega, mängis suupilli, hüples ja kargles, tegi näoga vigureid, ja kui kukkus pikali, kostis pauk. Ta hoidis ketiotsa pihus ja selle küljes oli karu. Väike nässakas karu, karvane, põlved kõverad, silmad tuhmid. Ta ainult seisis, vaatas inimesi ja mõmises. Tema eest tegi nalja ja vigureid see mustlase moodi mees. Siis viimaks võttis karu vasktaldriku, astus tõsiselt ühe inimese juurest teise juurde, seisatas ja ajas punase keele suust välja. Üks laskis kopika, teine kaks, kolmas koguni viielise. Karu kaapas viisakalt tänades jalaga, aga kui mõni heitis taldrikule hõbekümnelise, siis kaapas jalaga ning kummardas oma kõvera turjaga. Inimesed naersid, aga karu jäi tõsiseks. Ta silmis oli päris kurbus.

Ma pigistasin ema kätt ja küsisin:

«Ema, miks see karu nõnda kurb on?»

Ema vastas:

«Ta on juba vana ja tüdinenud. Tema eest teeb nalja karutantsitaja. Vaata ometi!»

Karutantsitaja võttis kinda käest, kiskus ja kiskus, see oli terve süld pikk. Inimesed naersid ja plaksutasid, aga mulle meeldis see nässakas ning kurb karu, kes ei viitsinud enam nalja teha, vaid ainult mõmises.

Ühel päeval oli samas hoones jälle elevust — kihutuskoosolek. Saal oli inimesi täis. Sissepääs maksuta, piletikontrolöride asemel kordnikud ja särk-kalifeed. Näitelava varjasid salapärased eesriided. Kui need viimaks eest nihkusid, nägid inimesed kõnetooli kahe kõrge küünlajalaga.

Keegi teatas:

«Kõneleb meie riigivanema-kandidaat.»

Kõnetooli ilmus vaikne mehike. Plaksutati siin-seal. Kandidaat kummardas, kaapas jalaga. Siis hakkas kõnelema, tasa, vaikselt, muljudes käsi ning otsides sõrmega kõrva tagant sõnu. Polnud särtsu ega tuld. Polnud isegi seda, mida ootasid kuulajad pinevil — teiste erakondade maani mahalõhkumist. Kõneleja nagu sosistas tasakesi oma juttu, lausus mõne võõramaigulise sõna, kogeles ja püüdis parandada. Lõpuks katsus anda siia ja sinna paar müksu ning lahkus.

Asemele kargas adjutant. Nüüd tuli särtsu ja tuld. Kõik erakonnad said oma jao. Kogu 15 aastat oli meil tehtud üks kelmustükk teise peale. Kõneleja tõstis käed üles, raputas neid ja karjus:

«Maha erakonnad!»

«Ka vapside oma!» hüüti kuulajate seast.

«Meie pole erakond, meie oleme liit. Meie nõuame õigust ja riigikorra parandamist. Meie töötame aate ja vabaduse eest...»

«75 000 senti kuus!» hüüti jälle.

Inimesed naersid. Ühed plaksutasid, teised trampisid jalgadega.

Kõnetooli astus uus mees. Lühike, must, juuksed ligi pead. Köhatas ja alustas:

«Raffas toob tagasi oma vabadus.»

Läks segi, kogeles, tõstis käed üles, alustas jälle:

«Me toop tagasi see raffavabadus.»

Nüüd läks lärmiks.

«Parun!» hüüdis keegi saali nurgast.

Kõneleja tõmbas käed rusikasse ja prahvatas:

«Ah du... Kerl... du shiga... ein shiga...»

Inimeste hulgast kargas esile pikk mees ja hüüdis:

«Keda teie teotate? Olen vabadusristi kavaler, vabadussõjalane, haavatud.»

Kõneleja vastu:

«Traataia tagant oled, traataia tagant...»

Konstaabel paari abimehega rühkisid kohale. Üks naine kiljatas ja see tõsteti esimesena ukse taha. Siis paar noormeest. Vabadusristi kavaleril oli hulk käsi turjal.

«Traataia-mees välja!» karjusid särk-kalifee mehed.

Visatigi. Rahvas aga möirgas ja plaksutas. Mõned tõusid protesteerides ja lahkusid ise. Näitelavale ilmus jälle uus mees mesimagusa näoga ja ütles:

«Oleme harjunud oma kõnesid lõpetama lauluga. Laulame ka nüüd.»

Ees alustas kohe trobikond mehi, tõstes käed püsti:

«Eestimaa, su mehemeel...»

Taga laulsid inimesed vahele:

«... pole vapsistunud veel.»

«Vastased laimavad, et meie kandidaat on, mh, jah, et on kaotanud 100% tööjõudu, vigane sant... Aga teie võite ise näha, vaadake...»

Lavale ilmus kandidaat, naeratas, kummardas plaksutustele, ütles mõne sõna. Ilme oli tõsine ja morn. Minu kõrval istus üks naine, väike poisike süles. Poiss vahtis ammuli suuga, pööras järsku pea ema poole ja küsis:

«Ema, miks see mees nõnda ku-lb on?»

Ema ei vastanud. Mul tuli aga järsku meelde too vana karu paljude aastate eest ning too karutantsitaja, kes tegi vigureid ja nalja oma vananeva looma eest.

PUUPAKK *)

Tedre Saamul oli kuuri all ilus ja ümmargune puupakk. Päris lihtne ja harilik haavapuu pakk. Ta oli selle kiskunud ühel kevadel jõest välja ning veeretanud päikesepaistele kuivama. Pakk kuivas kogu suve ja talve, siis oli päris tahe. Siis hakkas Saamu mõtlema, mida selle pakuga teha. Mõtles ja juurdles, kuid otsusele ei jõudnud. Oleks olnud kasepuu pakk, oleks sobinud alasiks. Raudtalv sisse ning Saamu oleks võinud sellel kopsida rauda või terast. Aga haavapuu ei kannata raudtalva — läheb lõhki.

Nõnda jäigi pakk vedelema kuuri alla. Vahel ununes ta Saamul meelest, vahel tuli jälle meelde. Sügisel mõtles ta juba korraks pakku halgudeks lõhkuda, sest puud olid otsas ja tuba külm. Tõstis kirve pea kohale, aga laskis jälle langeda. Ei raatsinud lõhkuda seda ilusat pakku. Läks öösi naabri aia kallale ning kangutas sealt paar latti. Siis mõtles pakku tikuvabrikule müüa — raha oli otsas. Aga ei viinud, heitis käega, need tühised sendid ei paranda vaesust.

Nõnda vedeles see pakk.

Eit hakkas sellel pesu kolkima. Rullis sängilinad ja särgid kokku ning andis kurikaga pihta. Pakk ei põrunud vastu — oli hea ja raske pakk. Tulid naabrinaisedki ja palusid luba kolkida pakul oma pesu. Peagi kiitsid kõik eided kogu majas, et vaat, Tedre Saamu madamil on alles hea pesukolkimise pakk. Pole teist niisugust kogu agulis.

Eit rääkis sellest Saamule ja mõlemal oli hea meel.

«Vaat või nii,» muheles Saamu, «siis on päris hea, et tõmbasin jõest välja.»

Pakk muutus südamele kuidagi armsaks. Justkui rikkus oleks olnud Saamu kuurinurgas. Rikkus ja uhkus, sest majaeided ütlesid oma meestele:

«See Saamu on õige korralik mees. Näe, oma naisele on muretsenud niisuguse hea pesukolkimise paku, et süda muutub kohe kadedaks.»

---

* Rahvas nimetas fašistlikku presidendikandidaati kindral Larkat puupakuks.

Saamu kuulis neid kiitusi ja vunts läks meeleheast kikki.

Aga siis juhtus Saamu astuma ühe tuttava poole. Kõnelesid sellest ja tollest, suitsetasid samakat ning sülitasid ümberringi põranda täpiliseks. Siis ütles Saamu tuttav:

«Küllap näib, mis sest asjast tuleb, kui puupakk presidendiks saab.»

«Missugune puupakk?» ehmatas Saamu.

Tuli ette, nagu oleks jutt tema pakust, haavapuu pakust.

«Harilik puupakk, ütleme kas või mõni haavapuu pakk. Aga kus sa oled elanud, et ei tea, et vapsidele on ükskõik, kes presidendiks saab, kas 100 protsenti tööjõuetu või elutu puupakk. Jah, täiesti ükskõik. Nad ise oma suuga on seda rääkinud.»

Kuid Saamu ei kuulanud seda juttu, vaid karjatas:

«Mis sa ütlesid, et saagu presidendiks kas või haavapuu pakk?»

«Ja-jah, kas või haavapuu pakk.»

Saamu pistis liduma. Lidus kohe koju, lidus trepist üles ning tuppa. Eit praadis parajasti pannil kooke. Oli rõõmsas tujus, nägu naerul. Trallitas laulugi, kuigi tainas kõrbes pannil. Meest nähes ütles:

«Hea, et sa tulid. Mul oli pisut õnne, sain päris kena sumaka raha. Müüsin paku maha. Nüüd on haavapuu läinud kalliks nagu kuld. Sellepärast saingi hea hinna — 20 senti nael. Tõin poenaise käest margapuu ja kaalusin paku ära. Oli 3 puuda ja 29 naela. Ostja ladus ligi 30 krooni pihu peale.»

Saamu ei saanud sõnagi suust. Hing oli jäänud kurku. Viimaks kähises:

«Sa õnnetu hing!»

Eit arvas, et mees on läinud peast ogaraks. Kuid asi polnud nii. Saamu toibus peagi ning hakkas laduma naisele küsimusi nagu salapolitseinik:

«Kellele sa müüsid?»

«Ei tea. Oli päris võõras mees, tikupuu ostja või mõni hangeldaja.»

«Missugune müts mehel peas oli, barett või?»

«Nagu oleks olnud barett jah.»

«Ja jalas säärsaapad kollasest nahast?»

«Vist jah.»

«Ning seljas pükste all kallis siidsärk?»

«Küllap vist jah.»

Nüüd tõmbas Saamu hinge ja ütles:

«Õnnetu hing, sa müüsid paku vapside vüürerile. Ainult temap võis see olla, kes tahtis meie ilusat pakku oma käpa alla saada. Aga vanamoor, kas sa ka tead, kelle sa sandikopikate eest sellele petisele ära müüsid?»

Naine jäi suurisilmi mehele otsa vahtima. See vastas ise oma küsimusele:

«Presidendi müüsid sa maha. Eesti rahva presidendi, sellesama, kelle jaoks kulutati kümneid miljoneid Kadrioru lossi remondiks, selle, kellelt loodame tööd ja leiba, selle, kes pidi looma meie elu uueks. Selle oled sa ära müünud ja kinkinud. Oma õnne ja elu oled sa maha visanud. Rikkuse petise taskusse kallanud. Vaese pakukese vüürerite orjusse andnud. Päris galeeri-orjaks müünud. Emane juudas!»

Saamu kurgus olid pisarad. Ka eit lõi käsi kokku ning ahastas:

«Oh sa jessa küll! Noh kes võis siis seda teada, kes võis aimata ja arvata — mitte keegi. Või meie puukuuris oligi see kaikameeste president, oh sa taevas küll! Ja mina aina andsin vaesekesele kurikaga pihta mats ja mats. Oh, ei tea küll mis nüüd tuleb, kui presidendiks saab. Kas peab viha või lepib minuga ära...»

Kuid Saamul polnud aega naise halisemist kuulata. Pani mütsi pähe, sest peas lõi koitma üks mõte. Võttis naela otsast sae ning tormas linnast välja — metsa. Seal tuhnis mööda lund ja risuhunnikuid. Otsis uut haaba, millest saagida uut presidenti. Ent metsaalune oli inimesi täis. Iga haava ümber rüseles ja kakles jõuk mehi. Metsavaht aga seisis eemal ja vaatas pealt.

Saamu tuli metsast tühjalt tagasi.

Läks mööda raudtee-äärt. Põikas laoplatside ning puuriitade juurest mööda. Ja ennäe — seal oli tema haavapakk. Vana hea ja armas pakk! Seisis püsti ning lagipealt paistis ühe metsafirma sinine tempel. Silitas pakku ning võttis kaisutades ümbert kinni. Ta selja taha astus vaht ja ütles:

«Mis sa tuhnid siin, tahad varastada pakku või?»

«Ei, see on minu kallis pakk,» vastas Saamu ja seleta siis vahile kogu loo.

See noogutas pead ning ütles:

«Jah-jah, aga su pakk sõidab nüüd välismaale — tikutraadiks.»

«Vast ongi see parem,» ohkas Saamu, «egas pakulgi ole kerge põli presidendina. Peab vaikima ja hoope kannatama. Teine aga võtab au ning rahad. Nõnda on parem jah, et saab sellest orjusest lahti. Välismaal ikka teine lugu...»

Ja Saamu sammus kodu poole, südames pisut kergem tunne.

SÕBER LILLENDAL

On niisuguseid inimesi, kes alati ohkavad ja virisevad. Ükski asi pole nende meelest õieti tehtud, ükski töö ega toiming midagi väärt. Kõik on sõnnik ja saepuru, mille kohta ei leia nad kirumiseks parajaid sõnu.

Niisugune mees oli sõber Lillendal. Jah just sõber Lillendal, sest kõiki ta tundis, kõikidega oli hea sõber ja kamraad. Astus aina juurde, peatas tänaval, kõrtsis, tungis koju või ametikohta ning laskis lahti oma kirumise ning ohkamise registrid. Kirus maad ja taevast, kirus meie põllumehi ja sotse, ministreid, töölisi, tallanahka või suitse. Temale olid kõik asjad aina kirumise väärt.

Astus poodi, ostis naela heeringaid ja hakkas kohe esimesele vastujuhtuvale sõbrale või tuttavale virisema:

«Noh näed, missugused on m e i e asjad. Lähed poodi, päris viisakasse kauplusse ja tahad osta heeringaid. Süda tahab pisut soolast, sellepärast. Aga kuidas visatakse sulle heeringapakk kätte? Puh, häbi on vaadata. Käänatakse nagu tallanahk ajalehepaberisse, soolvesi jookseb mööda otsi alla, määri riided ja kõik. Aga m u j a l ei talitata nõnda. Mujal pakitakse ilusti paberisse, puhtasse paksu paberisse, köidetakse kinni ja sõlm sisse. Riputatakse pulk külge ja päris viisakas on

käia niisuguse ilusa pakikesega mööda tänavat. Aga meil, ah, sellest ei maksa kõneldagi, meie asjad on nii räbalad, et...»

Sõber Lillendal sülgas ja läks edasi. Pomises endamisi ja kordas seda lugu kümnele tuttavale. Kõndis pool päeva halvasti pakitud heeringanäputäiega mööda tänavat ning kirus meie olusid.

Ja kui sõber Lillendal mõnikord kõrtsi sattus, siis olid ooberid püsti hädas. Kelner oli talle «inimene» ja, ikka veel see tsaariaegne «inimene», kes oli vaid selleks kõrtsis, et lasta end härradel sõimata ning peksta, kuna hiljem pisteti pihku krõbisev viieline. Kuid sõber Lillendal ei peksnud, ta ainult kirus, virises ja puhkis. Ja sellepärast ei pistnud ka viielist.

Viimasel ajal muutus sõber Lillendal juba energilisemaks. Varem oli ta ainult lühike viripill, aga nüüd tõstis mõnikord rusika püsti ning põrutas vastu lauda, halises:

«Meie ei kõlba ikka kuhugi. M e i l ei sünni ükski asi nõnda nagu m u j a l. Meil ei osata ajada asju. Kui leidubki mõni inimene, kel on nuppu, siis pistavad kümme tuhat tobu selle asja kinni. Meil pole särtsu,

mis puhastaks ummistunud truupe. Võtame kas või laevade lugu. Mujal oleks tulnud sellest niisugune skandaal, et hoia piip. Näiteks Prantsusmaal. Valitsus, ministrid ja suurninad lendaksid nagu pilpad. Aga meil ei tehta õiget häältki. Tuleb ainult vilets soss — ja asjal lõpp.»

Nõnda muutus sõber Lillendal päev-päevalt käredamaks ja nõudlikumaks. Keegi talle vastu ei rääkinud, igaüks noogutas peaga ning kiitis järele:

«Õigus küll, meil ei aeta ikka asju nõnda nagu mujal.»

«Tuleb ajada!» nõudis sõber Lillendal.

Teised kiitsid järele, said vastikust subjektist lahti.

Aga see kasvatas päev-päevalt Lillendali tooni. Ta hääl muutus käredamaks, rusikas tõusis nagu löögipomm üles ja sõnad voolasid nagu kosest. Sõber Lillendal hakkas kuraasitama. Pani pähe bareti, sest mujal kanti seda. Külmetas kõrvu ja peanuppu, kuid ei hoolinud sellest. Sest vähemalt mõnigi asi pidi olema meil samuti kui mujal. Väljendugu see kas või ainult bareti kandmises.

Aga siis sai sõber Lillendal jälle hoogu juurde. Mõned tuttavad ja endised sõbrad hakkasid teda pisut aupaklikumalt tervitama. Naeratasid juba kaugelt, sirutasid tervituseks käe ja tegid mesimagusa näo. Sõber Lillendalile näis, et inimesed hakkasid kartma ta kuraasitamist. Arvasid, et ei tea, missugune suur võim seisab tal seljataga. Võib-olla koguni võõras võim, mille toonud sõber Lillendal meile mujalt, nagu oli pannud pähe talvisel külmal ajal lõunamaa bareti.

See andiski talle hoogu. Astus trügides läbi inimeste murru, lükkas küünarnukkidega, karjus:

«Kasige eest! M u j a l antakse uuele juurdetulijale viisakalt teed, aga m e i l ei tee sellest keegi väljagi. Nõnda see asi ei lähe. Oodake, ma teile näitan!»

Ja sõber Lillendal muutus nagu hirmuvalitsejaks. Sõimas inimesi, rebis neil ajalehti käest, tükkis tülli, kakles ja käratses. Kes baretti ei kandnud, sellele armu ei andnud. See oli äraandja ja kommunist. Selle lubas teha maatasa.

Nõnda hakkasidki kõik inimesed Lillendali tervitama ja temast sai äkki tähtis mees. Tema teadis, kuidas

elati ja tehti mujal, tema trügis ja tülitses, temal oli võimu ja poolehoidu.

Aga ühel päeval tuli sõber Lillendalile tänaval vastu üks mees. See oli tuttava näoga, võib-olla päris hea tuttav, kuid ei tervitanud. See vihastas sõber Lillendali.

«Miks sa ei tervita mind?» käratas.

Aga tuttava näoga mees hakkas naerma.

«Sind? Kes sa oled?» küsis.

«Mind jah. Kas sa siis ei tea, et mina olen mees, kes toob meile uut vaimu, niisugust vaimu, mis valitseb mujal. Küllap siis hakkavad asjad paranema.»

Ent tuttava näoga mees naeris ja ütles:

«Jah, sa tood meile tõesti uut vaimu, metsiku lääne vaimu. Aga sa täna taevast, et m e i l pole veel kõik asjad nii nagu m u j a l. Muidu oleksid sa juba pogris või kõlguksid puu otsas kogu oma uue metsiku lääne vaimuga.»

Nõnda ütles tuttava näoga mees ja läks edasi.

Aga sõber Lillendal jäi mõtlema. Mõtles ja mõtles ning taipas siis, et meil on siiski mõni asi parem kui mujal. Vähemalt temale, sõber Lillendalile.

IMEMÄRK

Öeldakse, et meie ajal pole enam imesid, nõiasõrmuseid ega Aladini imelampe. Meie ajal peab iga inimene endale kraapima kümne küünega toitu, imekatlakese suurepärastest roogadest ärgu keegi unistagugi, hea, kui saab iga päev korralikult söögisaali 40-sendist vesist kapsasuppi ning vintsket emisenahka. Ja targaks ihkajad peavad käima läbi reformide ja filtrite, kus lõpuks nende tarkus muutub niisama segaseks ja sogaseks nagu veekraanis filtervärgi vesi. Meie aja ainuke ime on, kui maksuamet ei kergita mõne tolli võrra maksupulka.

Nii reaalseks on muutunud tänapäeval maailma elu. Kuid ometi juhtus selles elulähedases reaalsuses kodanik Kudisiimuga ime. Kodanik Kudisiim oli niisugune hädavares, kel elus kuidagi ei vedanud. Ta mõtles

õppida tulusat ametit, aga hakkas luuletama. Kavatses abielluda rikka lesega, aga nais vaese müüjanna. Ootas kultuurkapitalist toetust, aga naine sünnitas kliinikus kaksikud. Mõtles enesetapmise teel lõpetada elu, et saada pärast surma kuulsaks luuletajaks, kuid päästis sillalt jõkke hüpates ühe kutsika. Siis kirjutasid kõik ajalehed, kuidas noor luuletaja oma elu kaalule pannes päästis koerapoja mässavate voogude kaisutusest. Paar ajalehte trükkisid moonutatult isegi ta salmikuid ning loomakaitseselts annetas vasest medali.

«Kasuta momenti,» ütles talle siis sõber, «nüüd oled kuulsus ja võid kergesti pugeda mõne hea koha peale. Saad kuskile abidirektoriks, juhatajaks või nõunikuks, sest oled sel alal hoopis uus nägu. Ja pea ka mind meeles, kui sul hästi läheb.»

Ning Kudisiim hakkaski kasutama momenti. Lõi saapad läikima ja võttis kätte ajaleherulli, kus tema kangelasteost oli kirjutatud pikk lugu. Nõnda viskas ta vaprasti ühest ametiasutuse uksest sisse ja kohe direktori juurde.

«Hm ... hm ... mu nimi on Kudisiim. Vast olete lugenud ajalehest midagi minu kohta ... Tulin vaatama, kas teil on mõni vaba koht või nii.»

«Tulge kahe nädala pärast.»

Läks Kudisiim kahe nädala pärast. Direktor vaatas talle üle prillide otsa ja käratas:

«Ma ju ütlesin, et tulge kahe nädala pärast.»

«Aga vabandage, täna on ju sellest täpselt kaks nädalat möödas, kui teie käskisite mind tulla,» kogeles Kudisiim.

«Ma ei käskinud teid tulla täna, vaid kahe nädala pärast. Lõpp!»

Kudisiim ei osanud sellele loogikale vastu vaielda. Aga taipas, et oli lasknud paraja momendi mööda. Kuid võttis siiski südame rindu ja hakkas jooksma mööda linna, ühest ametiasutusest teise. Pakkus end pandimajja raamatute hindajaks, kuid seal öeldi, et niisugust rämpsu pandimajja ei võeta, jooksis raudteele rooparseadja kohta otsima, registreeris end tööbörsil intelligentide lahtris, kandideeris 99. kandidaadina kojamehe kohale. Siis oli pea märg ning istus pingile lõõtsutama.

Ja seal juhtuski Kudisiimuga meie aja ime.

Ei tea kust, aga äkki kerkis Kudisiimu ette väike hall vanamees, just tuntud muinasjutu hallmees. Astus Kudisiimu juurde ja ütles:

«Noorhärra, teie kaotasite selle ära.»

Näitas peopesal mingit märgikest, nagu neid kannavad mõned korporandid, sportlased, seltsiliikmed ja erakonnategelased kuuenurgas. Ja pistiski märgi Kudisiimule rinda. Järgmisel hetkel oli juba kadunud põõsaste taha.

Kudisiim vaatas ringi ja hõõrus silmi. Vaatas märgikest rinnas, tundis tühje soolikaid nurisemas ja tõusis üles. Astus sammu, keegi tuli vastu ja kergitas suure kaarega kübarat. See oli sama ametiasutuse direktor, kes oli käskinud teda tulla kahe nädala pärast. Nüüd tegi veel ühe kummarduse ja sõnas:

«Vabandage väga, meil juhtus väike eksitus. Tulge juba homme teenistusse.»

Kudisiim astus edasi, süda hõiskas ja jalad lõid takti. Kohe nurga taga põrkas kokku pandimaja a ja o-ga. See heitis ainsa pilgu Kudisiimu kuuenurgale ning hakkas kohe rääkima:

«Inimene, teie mõtlesite oma noort elu nahka panna pandimajas raamatute hindajana. Niisugust asja ei tohi olla. Olete enam väärt. Tulge kohe homme teenistusse, saate kulla ja kalliskivide hindaja koha.»

Veel paarkümmend sammu edasi kohtas Kudisiim isandat, kes oli teda märkinud 99. kandidaadina kojamehe koha otsijate sappa. Isanda vingus nägu lõi naerule, kübar kerkis kolm korda tervituseks ja jalg kaapas viisakalt kõnniteekivi.

«Eh-hee, kojamehena mõtlesite meile ninanipsu mängida. Aga mina sain kohe sellest asjast aru. Tegin nii, nagu ei tunnekski teid. Nüüd aga võin teatada, tulge meile majavalitsejaks. Kojameheks võime valida ülikooliharidusega eriteadlase.»

Koju jõudes oli Kudisiimu pea päris uimane. Ühe ropsuga kolm kohta. Siin annab valida ja tingida. Küllap oli mõjunud selleks kaasa tema populaarsus. Teisel hommikul viksis Kudisiim end vurhvi, ikka veel kahevahel, missugust teenistust vastu võtta. Vahest kulla ja kalliskivide hindamine sobiks kõige rohkem tema iseloomule. Ametiasutuses võis aga tõusta peagi tähtsale

kohale. Kuid kõige rohkem võimu oli siiski majavalitsejal.

Otsustaski Kudisiim majavalitsejana ronida selle maailma heaolu katuseharjale. Astus lõbusalt teele. Läks üle silla ning märkas siis eilset märgikest kuuenurga küljes tolknemas. Missugune inetu metallitükk, mõtles. Võttis rinnast ja viskas sulpsti! jõkke.

Astus vingus näoga isanda juurde. See heitis pilgu kuuenurgale, tõmbas näo veel rohkem vingu ja ütles, et on juhtunud eksitus. Eksitus siis eksitus, mõtles Kudisiim ning seadis sammud ametiasutusse. Seal riivas jälle direktori pilk ta kuuenurka ning käratas:

«Ma ju ütlesin, et tulge kahe nädala pärast!»

Viskas Kudisiim pandimajja kulda ja kalliskive hindama, aga seal oli juba uus saks ees. Nähes Kudisiimu, hakkas kohe rääkima:

«Tänan teid südamest, kallis härra. Poolteist aastat olin tööta. Otsisin ja sõtkusin saapataldu, kuid kohta ei leidnud. Hakkasin siis kalu õngitsema. Õngitsesin silla all paadikeses. Täna tulite teie üle silla ja viskasite ühe märgikese minu lootsikusse. Võtsin üles ja panin rinda. Nagu sain sammu kodu poole astuda, nii hakati kohe teenistust pakkuma. Võtsin selle kohakese. Suur tänu, tuhat tänu teile, päästsite mu poolteiseaastasest virelemisest.»

Ja Kudisiim vaatas — tema märgike ehtiski võõra inimese kuuenurka. Aga mis pagana märk see niisugune on? Kas mõni võlumärk, meie aja Aladini imelamp või keeda-keeda katlakene?

Kudisiim ei otsinud sellele küsimusele vastust, ainult sülitas, sest ta on ju inimene, kel elus ei vea.

KIIRE KOHUS

Vanal heal ajal oli Rakveres kiire ja mõru kohus. Kes kuidagi sattus võimu küüsi, see ei saanud enam aega mõtelda kavalatele kriugastele, vaid trähh ja trähh mõistis kohus nagu vormi järgi: rahurikkujale — 3 nädalat, kaklejale — 3 kuud, vargapoisile — 3 aas-

tat, hobusevargale aga poole paksemalt. Seepärast kartsid ka vargapoisid Rakvere kohut nagu tuld, ning kui Tallinna hobusevargad tahtsid Narva kanti minna, siis tegid reisitripi Tartu kaudu, sest mine tea seda äkilist Rakvere kohut, võtab teel kinni ja sähvab oma kolm + kolm ära.

Rahuarmastaja kodanik mõtleb, et egas meie ajal nii äkilist kohut enam ole. Aga võta näpust. Eile lugesin lehest järgmise sõnumi:

«K i i r e k o h u s. Eile hommikul kell 9.30 magas meie linna elanikele tuntud siidivend Pori Aadu veel mõnusat und linna taga prügihunnikul. Oli mõnus päikesepaisteline ilm, sirts siristas ja ööbik laulis. Aga kõigi nende mõnususte kiuste ajas Aadu end siiski üles ja täpselt kell 9.39 minutit seisis ta Pussiotsa tänaval ning mangus möödaminejailt söögiraha. Kuid konstaabel P. oli näinud, kuidas Aadu oli eelmisel päeval kolme kaaslase seltsis kinni pistnud terve heeringa ja kilumannergutäie kalja. Konstaabel kahtlustas Aadut, et see nõrib raha denaturaadi ostmiseks ning toimetas siidivenna rahukohtuniku juurde. Kell oli täpselt 9.47, kui nad jõudsid kohtusaali, ja kaks minutit hiljem mõistis rahukohtunik Aadule kerjamise eest kolm kuud aresti. Ja kell 9.53 langes Aadu järel kongiuks kinni. See on otse ameerikalik kiirus meie kohtutegevuses, sest kulus ainult 17 minutit kerjuse kinnivõtmisest kuni vangimajja sattumiseni.»

Nõnda kirjutas ajaleht «Meie Tõde» meie kohtute kiirest ja ameerikalikust tegevusest. Minugi süda hüppas rõõmsalt — vaat, saame viimati veel niisuguse kiire ja äkilise kohtu, mis teeb oma otsuseid nagu püss pauku. Pole enam ajaviitmist ega ootamist, kohtukutsete pihkusokutamist ega advokaatide kulu. Kohus ise vaatab oma õiglase silmaga sinust läbi ja teeb otsuse.

Ja veel muidki kasusid toob niisugune kiire kohus. Kui mõni sõbramees meelitab sinult libeda keele ja naeratava näoga paar krooni võlgu, siis ei tarvitse jääda südamel kripeldama. Nagu kahetsust tunned, nii anna trähh nõue sisse, 17 minutit hiljem on täiteleht taskus, siis veel üks vurin autoga ning juba paugub pristavi vasar laenaja vara kohal.

Nõnda oleks pagana lust elada. Ühesõnaga — rakettlennuki kiirus lööb läbi ka kohtutegevuses, nagu ta on juba oma häid külgi lasknud paista nii mõnelgi alal.

Aga mu rõõm oli vist enneaegne. Sattusin tuhnima vanu ajalehti. Hoopis vanu, niisuguseid, mis seisavad ainult arhiivides. 1923. aasta 24. augusti ajalehes leidsin ühe huvitava sõnumi, millele jäi silm peatuma. Selles teatati, et lähemal ajal on oodata paari suurprotsessi tollipanamate, kuritarvituste, sahkerdamiste ning tüssamise asjus, milles figureerivad mõnedki meie tähtsamad sillatalad. Aktid ise olevat kasvanud juba päris kõhukaks romaaniks ja kulu läinud mõnisada tuhat marka.

Lehitsesin edasi. 13. jaanuaril 1926. aastal oli jälle ajalehes samade protsesside kohta järgmine märkus: «Uurimist raskendasid mitmed asjaolud, mille tõttu tuli protsess edasi lükata. Nüüd on jõutud juba lõpujärku ja peagi võime loota kohut. Materjalide ja aktide virn on kasvanud väikese lapse kõrguseks.»

1. juulil 1930. aastal kirjutati sama protsessi kohta: «Nüüd tulevad need oodatud suurprotsessid sügisesel istungil arutusele. Paar tunnistajat ja süüdlast, kes Eesti tolmu jalgadelt raputanud, raskendavad osaliselt asja arutamist. Materjal on täiuslik. See on paraja mehe kõrgune rõuk igasuguseid dokumente, ärakirju, protokolle, tunnistusi ja seletusi. See hiigla töö on läinud maksma peaaegu niisama palju, kui sai riik kahju kaebealuste tüssangust.»

Ja nüüd, eile, lugesin veel ühe sõnumi:

«Juba palju aastaid on kestnud nende suurpetturite juurdlus. Nüüd on siis see õige lähedal lõpule, veel pisut, veel mõni poogen paberit, veel paar ülekuulamist, siis on kõik korras ja materjal antakse üle kohtule. Võib-olla aga võetakse veel ette täiendavaid ülekuulamisi. See võib protsessi venitada nädala-paari võrra. Materjali hulk on aga kasvanud kohutavalt suureks. All keldris vajutas see vundamendi viltu, sellepärast viidi teisele korrusele. Seal aga ähvardas murda lage läbi. Viidi veel korrus kõrgemale. Kuid sealgi polnud parem lugu, põrand vajus looka nagu vibu. Et hoida materjale hävinemisest, otsustati nad paigutada

pööningule, kus lagi kõige kindlam. Kogu see juurdlus on läinud maksma kümme korda rohkem kui kogu see värk väärt!»

Aga kunas paljastati need kuritarvitused? küsisin endalt. Ma ei tea. Kuid nad pole arvatavasti vanemad kui meie vabariik, s. o. 15 aastat. Hea, et meie riik pole 150 aastat vana, muidu peaksime materjalide säilitamiseks ehitama paar pilvelõhkujat. Ja kulu oleks tuhandekordne. Jah, pagana hea asi, et oleme noor riik.

RAHVUSPROBLEEM

Olen sageli toetanud lõua peopesale ning arutanud endamisi meie rahvusprobleeme. Need on väga segased ja keerulised. Kuidas võib olla, et meil leidub Kännunimelisi rootslasi ja Kase-nimelisi lätlasi. Ja veel hullem, läinud suvel ajas mind jalgratta alla Hans Leivalabida nimeline sakslane. Lendasin suures kaares rentslisse siruli, aga nõnda palju taipu ol: siiski, et karjusin:

«Pidage kinni, pidage kinni!»

Üks tüse maamees võttiski ettevaatamatu jalgrattamehe kinni, kuid see hakkas sõimama ja saksa keeles. Ütles «töihvel», «kerl» ja teisi vängeid sõnu, kuid maamees ei lasknud enne lahti kui kordnik kohal. Siis selgus selle võõrkeeles sõimaja nimi — Hans Leivalabidaz.

See juhtumine ajas hinge täis ja mu süda ei leidnud enne lepitust, kui ta oli tasunud kõik haigemaja, viidetud tööpäevade, valu, abi, rohu ja muud rahad. Siis kergitasin sellele Hans Labida nimelisele sakslasele kübarat ja ütlesin:

«Auhviiderseen!»

Siis ei aimanudki, et me tõesti teineteist veel kohtame. Kuid ühel päeval kuulsin vööruses kolinat, veeti suuri kappe, tassiti laudu ning üks väga tuttav hääl kamandas:

«Viip see komoode . . .»

Sellest lõpust ma aru ei saanud — oli saksakeelne.

Avasin ukse ja nägin oma üllatuseks, et Hans Leivalabidaz kolis mu naabriks.

Nõnda elasime kõrvuti mitu kuud. Põrnitsesime vihaselt teineteisele otsa, kuid kergitasime siiski viisakalt kübaraid. Mul polnud ikka veel meelest läinud nikastatud jalg, temal — rahapatakas. Aga siis levis uskumatu uudis mu kõrvu — naabrimehe õrnem pool oli sünnitanud kolmikud.

Ning mõni kuu hiljem leidis kõrvaltoas aset pidulik sündmus. Juba hommikust saadik vooris külalisi, kõik onklid ja tädid sädistasid saksa keelt, kõlisesid veiniklaasid ja mu kõrvu kostsid teiselt poolt vaheseina lõpmatud «danked» ning «bitted». Ainult vahetevahel nagu kõlas pisut maakeelt sekka, kui üks ütles teisele «herr Kusick» või «frau Kevametz».

Kuulsin seda kõike teisel pool vaheseina ja mul polnud aimugi, milline rahvusvaheline toiming seal teostus. Aga siis lõksus mu ukselink ning, üks külg ees, kihutas tuppa talutaadi vurhvi vanamees.

«Vast noorhärra ei pahanda, kui ma istun ja puhkan siin tsipake,» ütles.

«Istuge, istuge, kuigi olete võõrasse korterisse sattunud.»

Talumees ei hoolinud mu märkusest, vajus toolile, sikutas taskust välja suure taskuräti ja pühkis sellega otsmikku.

«Oh!» puhkis ta, «päris mõnus on kuulda ka mõni sõna maakeelt. Kõrvad hakkasid päris valutama toda sädinat kuuldes. Üks «briuchen-brauchen» ja «linksamlanksam» terve õhtu. Ei kuule ainustki sõna, millest aru saaks. Istusin üksi nurgas nagu puuhalg ja keegi ei küsi, et vanamees, kas sul on igav või lõbus.»

Nüüd taipasin, et talutaat oli üks kõrvaltoa pidulistest.

«Ah-haa, või sealtpoolt vaheseina,» naeratasin. «Olete vist tuttav või nii?»

«Või tuttav,» ajas talumees põsed punni. «Olen Antsu isa.»

Nüüd oli minu järjekord imestada.

«Või isa? Aga teie olete ju eestlane, talupoeg, kuna too Hans Leivalabidaz on sakslane. Ei oska eesti keeltki, pursib vigaselt nagu mõni parun.»

«Uskuge teie tema vigureid! Oma poeg, kohe häbi sellest kõnelda, aga nagu Muuga Matilde naiseks võttis, nii ei kõlvanud enam maakeel suhu. Nimegi muutis ümber, ei sobinud enam õpetaja poolt ristitud Ants, vaid nimetas end Hansuks. Nagu oleks see parem. Ka pärisnimega oli hädas. Tahtis end nimetada Grünwald-Muckeniks, sest naise nimi on Muuga, kuid ei lastud. Tõendas küll, et on pärit Saksamaalt, seal seisavad kirikukirjad ja aadlivapp, aga ametnikud nuhkisid minu üles. Küsisid, kas on sinu poeg. Ütlesin «jah» ja ametnikud pistsid naerma uue paruni üle. Nõnda ei saanudki muud, kui väänas nime pisut ümber, pani lõppu konksu ja nüüd on Leivalabidaz.»

Vanamees pühkis rätikuga jälle üle näo ning jätkas:

«Nüüd kutsusid ristimispidustustele oma suguseltsi kokku, kõik antvärgid ja kadakad, aga minu sugulastele ei lausutud sõnagi. Need ei kõlvanud, on matsid, Leivalabidad, Tõnised, Kulbid ja Mustad. Neil on aga Kusickud, Kevadmetzad, Kertlengad ja Keerbud. Ainult mina võtsin südame rindu ja tulin kutsumata. Panin puuda nisujahu istme alla, võtsin kooreminaski kätte ja ei häbenenud. Juba kodus arutasime eidega, kui saime kuulda sellest kolmikute-imest, et tüdrukule paneme nimeks Linda. See on ilus nimi ja tuletab meelde vanu eestlasi. Aga kus nemad. Ühe poisi ristisid Carl Klauseks, teise Gert Friedrichiks ja tüdrukule otsisid tädid ning onklid nimeks Glodilde-Klarissa-Antonette. Ümisesin vahele, et Linda on siiski ilusam, kuid minia ütles, vuih, kuidas julgeb meie laps suureks kasvades minna saksa kooli niisuguse prosta nimega. Oleme paremast vahmiilist, siia ei kõlba matsi nimed. Lõin käega ja tulin tulema.»

Vanamees vaikis. Samal silmapilgul kostis vöörusest kolin ja keegi hõikas:

«Papaa, papaa!»

«See on minia,» ütles vanamees. «Nüüd pean minema, nad otsivad mind taga. Juba ennist ütlesid, et siin elab üks «kerl», tulin sellepärast teid vaatama. Sai mõni sõna juttu aetud, muidu istu seal teiste hulgas nagu puuhalg.»

Seda öeldes puges vanamees välja ja kohe kuuldus minia kile hääl:

«Oi, papa-a, komm ... komm, meile tuli üks võmm, küsi sina, mis tema tahab, meie ei saa see maakeelest aru ...»

KULTUURIPÄEV TULEB

Meie maakolkas on peetud mitmesuguseid üleriigilisi päevi. On pandud lipud lehvima ning ehitud seltsimaja rohelisega, on kõneldud sigade söötmisest, kanadest, poliitikast ja muust. Nüüd kuuldub kõminat kultuuripäevast.

Tõsi jah, ka kultuuripropagandat tuleb teha. Vaadake mõnd laadapäeva, seal on õhtuks kõigil kaubameestel hääled kähisema karjutud. Üks kiidab lipsulõksu, teine seepi, kolmas konnasilmarohtu. Nõnda tuleb ka kultuuri pakkuda, sest kultuur pole mõni soe leib, mida iga inimene peab nälja kustutamiseks ostma. Kultuur ei sünnita meie inimestes nälga ega janu. Kuid seda peab siiski asjaks teiste seas olema. Seda on otsustanud meie koolipapad, kõrged rahvajuhid ja ümmargused seltskonnatalad. Sellepärast tehtagu ka kultuuripropagandat. Saagu olema üks päev, mil räägitakse aina kultuurist, mil tuuakse see nähtamatu kultuur klaaskappidest linnatänavale ja maatanumale inimeste sekka.

Nõnda mõtlesin mina ja hakkasin ootama eeskirju kultuuripäeva korraldamiseks. Sättisime seltsimaja korda, raamatud asetasime kapi põrandalt riiuleile, lugemislauda tellisime ühe ajakirjagi. Puudusid ainult kavad ja korraldused, kuidas seda kultuuripäeva teha. Sigade, kanade jt. üleriigiliste päevade korraldajad olid palju agaramad mehed. Juba pool aastat enne tähtsat päeva saadeti instruktsioonid kohale, kuid kultuuripäeva korraldamisest viiksatub vaid sõnumeid ajalehes.

Sellepärast ronisin ühel päeval Siimu Reinu reele ja sõitsin alevisse. Seal oli suur haridusselts, raamatukogu ja koguni raamatukauplus. Ja kaupluse omanik Jaan Tibalik oli suur kultuurimees. Mõtlesin, et küllap tema teab neist asjadest rohkem, sest võib-olla arvavad kultuuripäeva korraldajad, et meie maakolkas

polegi kultuurseid inimesi, ja jätavad sellepärast instruktsioonid saatmata.

Astusin Jaan Tibaliku kauplusse. Kaupmees tundis mu kohe ära.

«Ah-haa, ka. Soonuka rahvavalgustajat üle hulga aja näha. Kuidas teie pool asjad edenevad? Annate kõvasti sotsidele ja erakondadele pihta, mis? Meie siin teeme päris tõsist tööd. Viisime volikokku 8 oma meest ja nüüd...»

Kuulasin selle jutu ära ja ütlesin, et tulin hoopis teise asja pärast.

«Kultuuripäev... kultuuripäev...» pomises ta, «jah, pagan võtku, nagu une seest oleks midagi niisugust kuulnud. Ah jah, meie mehed tahtsid vist sel päeval teha ühe tuuri tõrvikutega läbi alevi. Pärast istume koos, ajame juttu ning võtame paar klõmakat.»

Raputasin pead. Seletasin sellele alevi tähtsamale kultuuritegelastele, et minu arvates ei tehta kultuuripäeval tõrvikutega tuure läbi alevi, ei võeta ka klõmakaid, vaid levitatakse kirjandust, peetakse loenguid, mängitakse näitemänge, kantakse ette laule ja võib-olla kogutakse pisut rahagi mõne fondi või kapitali heaks.

«Just, just!» hüüdis ka tema, «nüüd tuleb meelde. Vaat mulle saadeti ju paar loteriipiletite raamatut. Kuidas see nimi nüüd oli? Kultuuriselts või kultuuriliit, midagi niisugust. Sel päeval tuleb kultuuri heaks need loosid mõnele kaela sokutada. Oot, otsin üles, ehk teiegi leiate mõne, kes ostab. Olete kooliõpetaja, küllap oskate inimestele rohkem kultuuri tähtsusest rääkida kui mina. Ja siis... ja, see oleks päris mosna asi, mul on jäänud riiuleile vedelema paar unenägude seletajat, salmikut ja laulikut. Võiksite need ehk kultuuripäeval maha sahvtida. Niisugune praht läheb sel päeval hinda. Annan 40%.»

Ma polnud sellega nõus ja tulin tulema.

Aga südames pures uss: tahtsin rohkem teada sellest kultuuripäevast. Mida teha, kuidas korraldada jne. Viimaks sõitsin linna. Astusin jälle ühte raamatukauplusesse ja pärisin, et kus asub see kultuuripäeva büroo. Kehitati õlgu, keegi ei teadnud. Ainult jooksupoiss ütles vahele:

«Vast kirjanik Sulevars teab. Ta astus just praegu üle tänava kohvikuuksest sisse.»

Lõin püksisäärеd heinakõrtest puhtaks ja astusin kohvikusse. Kirjanik Sulevarre leidsin peagi, kummardasin, ütlesin oma nime ja hakkasin pärima teateid kultuuripäeva büroo asukoha üle.

«Tont seda teab,» lõi kirjanik käega, «küllap ikka kuskil asub, aga ma ei tea, kus. Ainult niipalju tean, et asjaajajaks valiti üks mees nimega Püksman, ei Vestman, aga võib-olla ka Kuubman, oli midagi riide ja «manni» segu. Saab 80 krooni kuus, seda tean kindlasti, sest . . .»

Kirjanik Sulevars seletas pikalt ja laialt, kuidas need lood asjaajaja valimisega olid, sest katsuti nihutada üht-teist sellele kohale, tehti kombinatsioone ja kulutati saapataldu.

Nüüd olid mul juba selgemad andmed kultuuripäeva büroo asukoha kohta. Läksin tänavale, peatasin vabandades ühe portfelliga mehe ja küsisin:

«Olge lahke, kas teie teate, kus elab see mees, kes sai nii- ja niisuguste kombinatsioonidega ühe büroo asjaajajaks 80-kroonise kuupalgaga.»

Portfelliga mehe nägu lõi särama ja ta vastas:

«See on ju Särkman. Kuid palka saab hästi rohkem, nii umbes 100 või 120 krooni.»

Nõnda leidsin selle büroo üles. Koputasin uksele, keegi ei vastanud, koputasin veel, ei midagi. Astusin sisse. Ruum oli tühi, aga teisest toast kostis jutukõmin. Jäin tahtmatult kuulatama.

«Sina, Andres, sõida Päriveresse,» ütles keegi, «jorista midagi maha. Näiteks «Kultuuri via dolorosa inkvisitsiooni ajastul». Sina, Kusta, aga mine Kirbuküla kanti. Loe ette kas või peatükk piiblist. Ja kuhu me sinu saadame, Karla? Oot, oot, võiksid minna Soonukka.»

«See on väga kauge ja mahajäänud maakolgas,» vastas teine.

«Õigus küll. Sigade ette ei maksa pärleid heita. Vaatame veel järele, vast ajad siinsamas mõne joru lahti. Oi, kell on juba kaks, büroo tuleb kinni panna, egas siin mõni kõrts ole, mis kesköönі avatud.»

Mehed tulid tagaruumist ja silmasid mind.

«Mis teil on?» küsis üks.

«Oleks tahtnud instruktsioone või nii kultuuripäeva korraldamiseks.»

Kõik hakkasid naerma.

«Või instruktsioone! Mis seal instruktsioonidest, tuleb visata rahvale pihutäis tõtt ja nalja ning asi tahe. Ja palju maal neid kultuurist arusaajaid ikka on. Küllap pärast loevad ajalehest, et tehti seda ja tehti toda, sellest aitab küll. Meie väikestes ja kitsastes oludes pole kultuur...»

Kuulsin terve loengu meie kitsastest oludest ja tulin tulema.

Küllap kultuuripäev ikka tuleb ja tuleb, kui mitte asjaajaja palk sellele riivi ette ei löö.

ONU LEHM JA PREEMIAD

Üle mitme aja kohtasin jälle onu. Vaatan — mööda tänavat tuleb tuttav maamees, aga ära ei tunne. Kus kohas ma ometi olen näinud niisugust võrrhabemega maataati, mõtlesin. Nagu oleks pisut onu moodi, aga ei ole ka. Näib hästi vanem, kühm turjal suurem, habe pikem ja nägu murelikum. Pole see tõsine nägu onu moodi, kes on suur naljamees.

Aga oli siiski onu.

«Oo, oled jäänud kössi ja lössi!» hüüdsin.

«Ja habe on läinud sassi,» naeris tema.

«Mis sul siis viga?»

«Viga pole midagi, aga hädasid on palju.»

Hakkasime rääkima sellest maailma elust ja olust, mis on keerulisem siku sarvest ning okkalisem siili turjast. Rääkisime tükk aega, aga kui juhtisin jutu lehmakiitsakule, mille onu ostis aastate eest Pataste laadalt, siis läks vanamehe silmakorts süngeks.

Või siis lehm oli vajutanudki mu onu kössi!

See oli hea lehm, Mustik nimi. Kaks sarve ja saba, udar all nagu pada. Andis igaks lüpsiks 3—4 liitrit piima ja onul sai seda kandamit hommikul meiereisse

vinnata. Kõik kadestasid tol ajal onu lehma, sest siis maksis piim head hinda ja meil polnud preemiaid ega reformeerijaid.

Aga ühel ööl nägi onunaine halba und. Mustiku lauda kohal oli suur pull, möirgas ja kaapis. Ninasõõrmeist ajas tuld ning silmist pildus välku. Ja sarvega ähvardas lendu tõsta Mustiku eluaseme õlgkatust.

«See ei tähenda head,» ütles hommikul onunaine, «mõni kuri inimene tahab teha meie Mustikule halba.»

Onu tõi tare pealt vanad rebaserauad ja pani need ukse ette maha. Kui tuleb varas, astub lõksu ja paneb kisama. Onunaine kaapis kurja silma vastu toidusse sinist silmakivi ja tõi ukse alt mulluaastast prügi. Peni Polla asus ka oma kahe terava kihvaga valvele ja nüüd oli kurjategijal raskem pääseda Mustiku juurde kui linna rahakambrisse.

Aga ometi pääses.

Kui tuli kuu lõpp ja onu, oma habeme ilusti korda

püganud, sammus heas meeleolus meiereisse piimaraha järele, ootas teda üllatus: raha oli vähem — võihind oli langenud. Ja langes veelgi, polnud näha otsa ega lõppu sellel langemise kukerpallil.

Onu ja onunaine hakkasid nõu pidama, mida teha Mustikuga.

«Anname vähem toitu,» ütles onu.

«Ei aita, siis jääb ka piim väheseks. Parem viime Mustiku Pataste laadale ja müüme maha. Saadud raha eest ostame kana, see hakkab munema ja munad viime eksporti.»

See oligi hea nõu. Kuid ühel päeval — moodsa ajaarvamise järgi täpselt 3 nädalat enne valimisi — koputas keegi onu uksele.

«Sisse!» hüüdis onunaine.

Tuppa astus väike mehike, portfell kaenlas, pisut ametniku moodi. Kaapas tervituseks jalaga ja hakkas rääkima:

«Toon teile pealinnast terviseid. Saime kuulda, teil olevat lehm. Päris tõeline lehm, saba taga ja sarved peas.»

«On küll,» vastas onunaine, «aga nüüd viime Pataste laadale, sest piima- ja võihinnad on langenud.»

«Mis, tahate ära müüa? Seda ei tohi. See on rahvamajanduslik, riiklik ja isiklik kahju. Siin peab vahele astuma. Riik peab jagama preemiaid, võipreemiaid. Andke valimistel hääl meile, ja iga kuu saate tubli sumaka preemiaraha.»

Onul ja onunaisel oli ütlemata hea meel. Vaat kus oli alles õnn! Hoopis võõras inimene tuleb uksest sisse ja pakub abi. Sedaei osanud isegi onunaine unes näha. Aga teisel päeval koputas teine portfelliga mees uksele. Pakkus veel suuremaid preemiaid. Kolmandal päeval tuli koguni kaks tükki. Nüüd muutus Mustik riiklikuks alusvaraks, müüriks, millel asub kogu meie rahva olemine ja elamine. Niisugust riiklikku kullatükki ei tohtinud viia Pataste laadale ega ära müüa. Selle eest tuli hoolitseda, tuli ehitada eeskujulik laut sooja vee ja magamisruumiga, kus see väärtuslik valuutamasin elutseb. Tuli hoolitseda ka nende inimeste eest, kes mõtlesid veel riiklikult ega olnud hakanud asutama vabrikuid ja tehaseid, vaid kasvatasid lehmi.

Nõnda rääkisid need mehed.

Aeg veeres. Valimised ja sagimised said läbi. Tuli piimarehnung, kuid onule loeti veel vähem raha pihu peale kui eelmine kord.

«Aga preemiad?»

«Missugused preemiad?»

«Nood, mida lubati.»

Meierei juures saadi kurjaks. Või niisugune tuleb otsima preemiaid. Näe, siin on masinal võll vinklist ära, seal rihm katki, kõik tarvis parandada ja olla, tema aga tuleb preemiaid otsima. Oleks tulnud hoopis teisiti hääletada, hoopis teistele meestele, küllap siis oleksid tulnud suuremad preemiad. Mingu linna, otsigu üles, kes lubas, eks see ka andku.

Onu ei läinud ühtigi neid mehi taga otsima, vaid tahtis Mustiku viia Pataste laadale. Lehm oli juba lõa otsas, siis jooksis naabriperemees õueväravast sisse ja vehkis käega.

«Preemiad tulid!» suutis viimaks lõõtsutada.

Mustik jäi laadale viimata. Kuu lõpul sai onu meiereist tsipa rohkem, aga teisel kuul oli jälle arve väiksem. Kuskil oli võll jälle vinklist ära ja rihm katki, ei saadud kõiki preemiaid välja maksta. Ikka pudenes neist võllivinklite rihtimiseks ja rihma parandamiseks, võib-olla veel muukski, millest onul polnud aimugi. Aga või hind ei tõuse ega tõuse, sest miks peaks ta siis tõusma, kui riik maksab preemiaid ja on kõik eksportööride mured enda kanda võtnud.

Ja onu ei tea, kas viia ikka Mustik Pataste laadale või oodata paremaid aegu. Aga kas tulevad üldse need ajad, mil võllivinklid ja rihmad töötavad väiksema kuluga. Ei tea. Kuid mu onu lohutab end sellega, et tal on ainult üks lehm. Kui oleks kaks Mustikut, siis oleks ta ka juba ammu vajunud nässu nende preemiate ja juurdemaksude ootamiste, jagamiste, vähendamiste ning rihtimistega.

Aga olgu inimesele seegi õnneks, et tal on üksainus lehm.

MASSIPSÜHHOOS

Ma ei usu spiritismi, ennustusi ega muid nõiatempe. Olen juba kord sellise asjaga saanud haledasti pügada ja vaatan sellepärast niisugustele naljavärkidele umbusklikult. Kui nüüd hakkasid ajalehed kirjutama massipsühhoosist, muigasin. Mõtlesin, et jälle uus sõna ja uued tembutused.

Selle sõna tähendusest polnud mul aga suurt taipu. Teadsin ainult seda, et vapside rahvaliikumise kursustel oli sellega midagi ühist. Kojamees arvas koguni, et massipsühhoos tähendab jagamist, muiduandmist ja kinkimist. Mina mõtlesin jälle teisiti, umbes niimoodi, et praegu on mul virtspood kaupa täis, siin jahukotid, seal suitsupakid, petrool, kartulid ja kaalid. Aga kui jõuab kord see massipsühhoos võidule, siis tehakse kõik lagedaks. Sellepärast olingi vapside massikursuste vastane.

Aga asjad arenesid edasi.

Kojamees ei tõstnud enam mitu nädalat jalga poodi, kus ta varem käis ikka juttu ajamas. Mõnikord nägin teda luuaga tänavat kraapivat, sealsamas heitis käega, viskas luua nurka ning vehkis linna poole. Mehike oli jäänud näost kõhnemaks, luukas kord vasemat, kord paremat jalga.

Samasugune lugu oli ka sõber Teppoga. Varemalt oli naljavend ja napsiviskaja, nüüd oli jäänud päris lonti. Jooksis tänaval mind nägemata nagu unehaige, ähvardav ilme ees, käed rusikas.

Ja siis vorstivedaja Rähk. Varem peatas alati hobuse minu virtspoe ees, astus sisse, najatas letile, ajas tundpaar lõbusat juttu. Mõnikord oleks tahtnudki öelda, et, kulla sõber, asu minekule, näe, hobune külmetab sul väljas ja mul hakkab mõnes leib kerkima. Aga nüüd oli kohe teine mees. Viskas vorstirõngad kaalule ja — uksest välja. Ei kirjutanud enam arvet üles, ei vaadanud kaalupomme, kargas vankrile ning pistis linna poole kihutama nagu hullumeelne.

Ning ostjaidki tilkus poodi vähem kui muidu. Uksekell tirises ikka harvemini ja harvemini. Mõnd ostjat ei näinud kogu nädala. Siis ilmus korraga nagu maa alt,

võttis pätsi leiba, kilo heeringaid, mannergutäie lõssi ja kadus jälle nädalaks või paariks.

See oli samasugune lugu nagu nende tõrreusulistega Saaremaal. Olin seal kaupmeheks, aga ühel päeval enam keegi poodi ei astunud. Ei ostetud enam labidaid, lambiklaase, soola ega suitsu, inimesed muudkui palvetasid, laulsid ja hüppasid, sest üks palvevend kuulutas selle kaudu igavest õndsust. Polnud midagi teha, lõin kaupluse kinni ja kolisin linna. Mõtlesin, et siin pole tõrreusku ega hüppajaid, aga ennäe, siin on massipsühhoos.

Sidusin ühel päeval lipsu ette ja ütlesin eidele, et lähen vaatama, mis temp selle massipsühhoosiga on, kas selle haiguse jaoks arstirohtu polegi. Nende mõtetega sammusin vapside koosolekule. Algust ma ei näinud, sest olin jäänud hiljaks, aga kui astusin saali, oli see inimesi, kuuma leitsakut ja igasuguseid lõhnu täis, justament samuti nagu tõrreusuliste palvela.

Ja nagu tõrreusulistele tuli õnnis vaim peale ainult kuumaksköetud ruumis, nõnda oli ka siin läpatavalt palav. Näod tilkusid higist, käed olid sirutatud püsti, karjuti:

«Õigus, õigus, õigus!»

Lavale astus särkpluusis mees ning teatas, et järgmine koosolek on samas ruumis homme samal kellaajal. Tänaseks olevat lõpp. Lahkusin pettunult. Kuumaks köetud ruum, lärm ja ekstaas polnud mind veel nakatanud, aga teised valgusid laiali nagu unehaiged tühjade nägudega.

Otsustasin — homme ei tule. Kuid teisel päeval hakkas süda kripeldama. Muutusin rahutuks. Ei saanud püsi leti taga. Käsi värises suhkrut kaaludes ja ühele eidele andsin kompvekkide asemel seebikivi. Teine tahtis punast ekstrakti, ulatasin aga pudeli tinti. Ja siis ei kannatanud enam — lippasin koosolekule.

Seekord räägiti väikekaupmeestest ja virtspoodnikest, kõigist neist, kel turjal kõrged patendi-, kaalu- ja tulumaksud.

«Maha maksud!» karjus kõneleja.

«Maha, maha!» karjuti ümberringi.

Ka mina ümisesin kaasa. Isegi käe tõstsin pisut üles, mitte just kõrgele, aga siiski tõstsin. Ja kui lavale

ilmus uus kõneleja, plaksutasin käsi. Kõik plaksutasid, see nakatas ka mind. Kõneleja ütles, et homme on jälle koosolek, tuleb lugema meie armas vend ... ei, tuleb kõnelema meie armas kindralihärra ja riigivanema-kandidaat.

Sellega oli lõpp.

Öösel magasin kärsitult. Vaiba pildusin põrandale. Sängil surusin põhja katki. Ei jõudnud enam seda suurt silmapilku oodata, mil näen palgest palgesse armast kindralihärrat. Eit vaatles mind murelikult, arvas, et olen haige. Kolm tundi enne koosoleku algust olin kohal. Saal oli juba puupüsti täis. Palavus tõusis vist 35°-ni. Naised minestasid.

Siis lõpmatu pika aja pärast hakati eespool hüüdma: «Elagu, elagu, elagu!»

Karjusin, trampisin, plaksutasin kaasa. See polnudki nagu mina, vaid hoopis keegi teine. Käsi püsti, nägu higine, silmad hõõguvad — niisugusena nägin ennast ja teisi. Üks karjus «heil!» ja kõik kordasid seda. Teine kuulutas kadu erakondadele ja kõik karjusid: «Maha, maha!» Kogu saalisolev rahvas mõtles nagu ainsa peaga.

Siis tegin silmad lahti ja nägin, et olin seliti sängis. Eit seisis mu ees ja asetas otsmikule külmi lappe. Ütles, et olen jäänud grippi. Kaks nädalat tagasi olevat ma jooksnud mööda linna ja karjunud «heil!».

Ma ise ei mäletanud seda. Kuid teadsin siiski, et see polnud gripp, vaid massipsühhoos, mis mind, kaalukat ja mõtlejat meest, oli löönud igapäevase elu roopast välja nagu usuvaimustus mõnd tõrrehüppajat.

VALIMINE ON RASKE ASI

Inimesed nurisesid, et meil venisid linnavalitsuste valimised volikogudes. Muidugi võisid niisugust nurinat tekitada ainult võhikud, kel pole asjast vähematki aimu. Niisugused inimesed on alati valmis nurisema, aga kui anda nende endi kätte asja otsustamine, siis nad alles taipavad, et parem on saapaid kanda kui neid valmistada.

Mina pole niisugune võhik. Nägin oma silmaga, missugune jandamine oli meil alevi käskjala valimisega. Niisugune väikene ametikene, 25 krooni palka kuus, prii korter, aastas kaks sülda puid ja aunimi — alevivalitsuse käskjalg. Mõistagi, see pole ahvatlev amet paremale inimesele. Jookse hommikust õhtuni, too alevivanemale poest pott õlut, tassi posti, küta ahje, aita kirjutaja naisel puid lõhkuda, rakenda konstaablile hobune ette, vaata, et turg korras ja alevivalitsuse trepiesine puhas. Puh! pea paneb ringi käima. Jookse kui värten, kõnele ja laveeri kui diplomaat.

Alevivanem on sots — pead oskama tema meele järgi juttu puhuda. Abi on aga salajane vaps, erakonnameestega tuli ja vesi, aga pead oskama ka temaga asju ajada. Niisugune amet on koeraamet. Kuid üks peab ometi neid kohustusi täitma, sellepärast kuulutasime ka valimised välja. Panime sildi alevivalitsuse uksele, et niisugune ja niisugune koht saada, kes soovib kandideerida, tulgu teisipäeval kell 10 hommikul alevivalitsusse.

Teisipäeval oli alevivalitsuses rahvast nagu merd. Näis, kogu meie alevikese 700 elanikku olid jooksnud kokku. Naised, mehed, lapsed. Mitte kõik ei tahtnud käskjalakohta. Paljud tulid niisama vaatama. Teised jälle oma tuttavaid soovitama ning sokutama.

Nagu alevivanem pea kabinetist välja pistis, nõnda hüüti:

«Soovitame Pori Jaani. On tubli mees, ei jää vinti. Kui tuleb teil siin jooming, tassib kõik ilusti koju.»

Teine jälle soovitas:

«Kerku Kusta vastu ei saa keegi. Võib käia päevas sada kilomeetrit. Puhas ja ornungis mees.»

Kolmas:

«Aga Sirgu Eedist pole paremat ühtegi. Haritud inimene. Ülikooliharidus. Tunneb ka puu- ja sepatööd, oskab võõbata seinu. Alevil oleks remonditöömees kohe omast käest.»

Ka alevivanema abi pistis pea välja. Tõstis käe üles, ütles:

«Meie ei tee siin korruptsiooni. Valime ausa ja õiglase mehe. Soovitavam oleks päris uus nägu. Sellepärast andke palved sisse. Lükkame seniks valimised edasi.»

Hakkaski teisel päeval tulema palveid. Tuli kogu nädal. Mitte just palju, ainult 23. Kakskümmend oli oma alevist, kaks pealinnast, üks Saksamaalt.

Arutasime, keda valida. Alevivanema abi tahtis Saksamaa meest. Ütles:

«Siis saame alles korda näha. Saksamaal on niisugune eeskujulik kord, et hoia alati piip pihus. Läksin seal kord söögimajja ja vihtusin kümme portsjonit kotlette kinni. Siis tuli niisugune imelik häda peale. Kelner vist märkas seda, tuli kohe juurde ja ulatas õhukese paberilehe. Vaat kus alles kord, pole mitte nii nagu meil . . .»

Aga teised pooldasid pealinna kandidaate.

«Ehk juhtub nende hulgas ka mõni kindral. Oleks suur au meie alevile. Kui kindralit pole, siis vähemalt kapral.»

Viimaks lõpetas alevivanem vaidlused:

«Paneme kandidaadid hääletusele. Valime kolm paremat meest välja ning otsustame siis, kellele anda koht.»

Kolm esikandidaati kujunesid järgmiselt. Jaan Kohmakoh — endine raudteelane, pensionär, omab väikese maja alevis; Jüri Torupill — pankrotistunud ärimees, pritsimees, naisemees ja Ruudi Ripsak — nurjunud kirjanik, nüüd ajalehtede sõnumisaatja, anekdootide meister, õllenina. Kõik tuntud inimesed, võiks koguni öelda — sõbramehed.

Alevivanem tõstis käe üles ja ütles:

«Näete, siin on nüüd meil kolm kõige rohkem hääli saanud kandidaati. Sõelume mehed läbi, valime parima. Kel on midagi öelda Jaan Kohmakohi vastu?»

«On vana. Temal pension käes, mis siis tema . . .»

«Jätame kõrvale. Järgmine. Jüri Torupilli teie ju igaüks tunnete?»

«Muidugi, olime ju kõik ta pulmas,» hõikas keegi vahele. «Kus sai ikka võetud. Terve nädal ja pärast veel teine nädal tagantjärele.»

«Nõnda siis Jüri Torupill on valitud,» küsis alevivanem.

«Ei, mina olen vastu,» tõstis üks käe üles.

«Mispärast?»

«Olen lihtsalt.»

«Seleta ära, oleme ju omavahel.»

«Olgu. Torupill on mu naise vennanaise tädipojale sada krooni võlgu. Olen sellepärast vastu.»

«Hea küll, jätame siis kõrvale, kui on just niisugused kaaluvad põhjused. Jääb järele viimane kandidaat — Ruudi Ripsak.»

«Poolt, poolt! Saab nalja, paneme mehe anekdoote jutustama. Tema juba oskab neid kõige suuremate aukudega, eh-hee!»

«Oodake, tulen tagasi,» hüüdis üks valimiskomitee mees ja lippas välja.

Ootasime tükk aega. Mees tuligi tagasi, lõõtsutas:

«Ei saa ... olen vastu ... põhimõtteliselt. Ruudi Ripsak oli öelnud mu naisele kord purjuspäi väga ropusti. Naine on vastu ja mina olen vastu ... põhimõtteliselt.»

Nõnda ei saadudki valida käskjalga. Keegi tegi ettepaneku:

«Laseme määrata dekreediga, ehk saame mõne suurema aukandja.»

Nii venib ja venib meie alevi käskjala valimine. Raskused on ees — põhimõttelised. Ja mida peavad siis rahvarikkad linnad oma linnavalitsustega peale hakkama, seal on ju neid «põhimõtteid» väga palju? Ei aita muud — dekreet.

ÜKSAINUS ASI

Mu onu on väga skeptiline vanamees. Temal pole enam seda särtsu ega usku, mis hoiab meid, noori, püsti. Tema aina kahtleb ja kahtlustab, pilutab hallide kulmupõõsaste taga silmi ning naeratab habemesse. Tegin hiljuti pika treti mööda maanteed tema seltsis. Ilus sügisene maastik, päike sillerdas, ojad läikisid, viljapeksumasinad aina undasid ja lõikuspeod rõkkasid.

«Hea aasta,» ütlesin.

Aga onu raputas pead.

«Kas sa siis seda ka ei usu? Kiri ju ei peta. Statistika tõendab, et möödunud lõikus andis rekordilise saagi. Nisu, rukis, oder, kaer, lina, kõik on head. Aiad õunu ja pirne täis. Aasadel niidetakse kolmandat heina.

Ka piiritust tuleb ohtrasti, soe ning pikk sügis kasvatab kartulit.»

«Ja... jaa... kuid see, mis ühele hea, pole veel kõikidele hea,» vastas onu.

«Kuidas nii?»

«Noh, seni võis mõnigi põllumees aastast aastasse elada ainult selle tõttu, et viljasaak oli vilets. Käis mööda ametiasutusi, kurtis ja palus abi. Viljasaak vilets, hinnad odavad, loomatoit otsas, rahe teinud kahju, loomad tiisikuses. Igalt poolt sai abi, anti toetust, mis siis teha, peab ju toetama — viljasaak vilets. Mingu niisugused mehed veel tänavu abi saama. Näidatakse ust. Neilt meestelt on hea viljasaak leiva võtnud.»

Viisin onu jutu teisale. Sõitsime mööda jõepervendikku. Juba eemalt paistis silma uhke sild. Võimsad sambad, uhked kaared, kümne koorma laius ja paraja vakamaa pikkus.

«Näed, see on alles uhke sild,» ütlesin. «Sõida nagu kõrin üle.»

Aga onu peatas hobuse. Astus vankrilt maha ning lähenes ettevaatlikult sillale. Lähenes nõnda, nagu lähenetakse jäätükile, katsudes jalaga kõvadust. Hakkasin naerma ja ütlesin:

«Enne sõitsime päris lagunud sillast üle, mis juba 50 aastat vana. Siis sa ei proovinud kõvadust, aga nüüd, kus su ees on tuliuus ja värske sild, kardad nagu mõnd lagunevat jäätükki.»

«Just sellepärast kardangi, et on tuliuus. Mis juba 50 aastat on seisnud, see kestab ka mu vankririataste all, aga tuliuus võib äkki koost laguneda nagu liivavall.»

Kuid seekord polnud karta. Sild pidas esiti onu katsumisele ja hiljem ka vankririataste vastu. Üle sõites nagu oleks löönud pisut kõikuma, aga see võis olla ka ainult mu ettekujutus, sest vaheajal oli onu seletanud hulga lugusid meie sildadest, mis äkki kadunud jõepõhja.

Vurasime jälle mööda maanteed. Käänaku tagant paistsid silma ühe suurtalu hooned. Uhke elumaja, võrktraadist aiad, kivist postid, klaasist verandad.

«Jõukas talu,» tähendasin.

«500% jõukam kui tõeliselt välja näeb. Peremees on praegu oma popsi juures sulaseks ning ootab pikisilmi ümberlaenustamist. Siis vast võib jälle oma majja tagasi kolida ning veel teine 500% võlga otsa teha.»

Olin päris löödud neist onu seletustest. Ei teinud enam suudki lahti, ei kiitnud möödavilksatavat autot, nurmel seisvat uhket pulli ega ilusat vastutulevat tütarlast. Sest onu võis vist neistki hoopis vastupidist jutustada. Alles siis, kui olime juba linnas ja üks uhkeis riideis isand meile vastu tuli, tähendasin:

«See on vist küll mõni tähtis mees. Kas panid tähele, missugune uhke kübar tal peas oli ning hõbenupuga kepp käes? Võib-olla mõni minister?»

«Kassakratt,» vastas onu. «Istus oma aja ära, tuli nüüd välja ning elab tallele pandud kapitalist. Kolm miljonit ja kolm aastat, see on hea teenistus.»

«Onu,» ütlesin äkki, «sa laidad kõiki asju, näed igal pool vigu ja hädasid, ükski asi pole su meelest tehtud hästi ja õieti. Noh, ütle siis, mis on sel suurel lossil häda, mis ehitati siia linna paar aastat tagasi ja läks maksma miljoneid. Kas ta ei tõsta linna ilu, kas ei anna ta peavarju lastele, kel pole kodu, kas pole niisuguse asutuse siht õilis ja ilus, kas . . . »

Onu aga näitas piitsavarrega uhke lossi poole ja ütles:

«Vaata, praegu just kolivad kõik lapsed ja kasvatajad sellest lossist välja. Sibavad aina kaugemale, nagu oleks tuli kannul. Nõõ! lase rutem käia, vast saame enne mööda, kui kokku variseb.»

Ma olin päris löödud. Lootsin kõigest aina ilusat, head, seda, mis nad tõeliselt välja nägid. Aga onu kiskus kõik need petlikud katted maha ja näitas ainult seda, mis peitus nende tõeliste väljanägemiste taga. Võtsin onu käest kinni ja hüüdsin:

«Sinu arvates petab iga asi oma väljanägemisega. Hea vilja-aasta pole enam hea, tuliuus sild pole vastupidav, jõukas talu pole enam jõukas, härrasmees pole härrasmees, miljoneid maksev loss pole loss, vaid kokkuvarisev koloss. Ütle siis, onu, mis on sinu arvates veel tõeliselt niisugune, nagu välja näeb?»

Onu sügas habet ja vastas:

«Oo, noormees, ära pettu. Meil on veel palju asju,

mis sisaldavad just seda väärtust, mida nad välispidiselt näitavad. Näiteks — riigiviin. Ikka oma 40° kõva, pole muutunud lahjemaks põrmugi, ikka sama kõvadus ja mõnusus mis esimesel päevalgi.»

Mul tõusis jällegi usk ja lootus. Hea, et ometi on ükski asi, mis on just niisugune, nagu ta tõepoolest välja näeb.

SAUNAS

Nüüd on igasuguste poliitiliste kõnekoosolekute keeld. Kes katsub sellest määrusest üle astuda, saab oma ilusa trahvi kraesse. Maksa trahvi või istu teopäevad, amnestiat ega kitkat pole loota.

Aga mina ei saa olla sugugi rahul selle keeluga. Varem, koosolekute õitseajal, riputasin igal õhtul pigipõlle varna, lõin sõrmedega harjased sirgu ja lasksin sellidel minna aia taha kaarte taguma. Jah, läksin ise koosolekule, istusin nurka, kuulasin ja kuulasin. Silmad lõid särama, rusikas tõusis püsti ja kõrist kostis mul ootamatult mõni hirmus röögatus. Olin justkui unes või hüpnoosi all. Õigemini — mängisin justkui mõnda hasartmängu, kogu veri kiheles, sõrmed tõmbusid rusikasse ja viuhti oli möödunud neli-viis tundi.

Aga nüüd järsku — keeld! See oli samasugune prahvakas nagu võtta suitsetajalt tubakas, joodikult viin. Veri lööb käärima — sünnib hirmus kaater. Mulle lõi see keeld nagu kurikaga kuklasse. Ei tahtnud enam süüa, sõrmede vahel ei edenenud töö, süda läikis ja silmamunad hõõgusid. Viskasin äkki töö kõrvale ja jooksin mõne koosolekusaali juurde. Dekreet uksel, trahvinormid ja paragrahvid peal, tõsi mis tõsi!

Nüüd olen sellest juba pisut toibunud ja käin — saunas. Juba kell 12 olen igal laupäeval kohal, valin parema pingi, paremad kapad, leotan kuumas vees vihta ja ootan tulijaid. Enne kella kuut pole küll loota suurt särtsu, inimesi on vähe, saun külmavõitu, pole õiget vaidlemise hoogu ega kärtsu.

Istun niisama ja valvan oma nelja-viie kapa üle. Tuleb keegi ja tahab mult kappa, küsin:

«Kelle mees oled?»

Mõni ei saa aru, vastab:

«Mathilde, sündinud Mahvalda Pikk-koiva mees.»

Tohman niisugune! Kohe näha, et pole poliitilist haridust. Ühesõnaga — tume kui septembrikuu öö. Niisugustega pole huvi vaielda. Ütlen:

«Mind ei huvita su perekonnaasjad. Ütle, kelle mees oled ilmavaatelt.»

«Ah ilmaga? Kuiva ilmaga olen maalrimees, vihmaga kärumees.»

Niisugusele ma kappa juba ei anna. Ootan. Tuleb teine, lööb kohe küüned kapa külge, tahab vägisi ära viia.

«Ootan'd, oota,» ütlen mina, «ära ole nõnda äge. Ajame enne natuke juttu, siis vaatame, kas annan sulle kapa või ei.»

Hakkamegi juttu ajama. Mõistlik inimene, niisugusega juba saab vaielda, kuigi ta on mu poliitiline vastane. Aga mina tean, mis teen. Ütlen:

«Kappa ma oma vastasele ei anna.»

Tema vahib ringi, kõik kapad on juba võetud. Saun on töörahvast täis, igaüks mulistab, peseb, hõõrub. Mina liigutan jälle kappa ja ütlen:

«Vaata, milline tore kapp. Üks paremaid kogu saunas.»

Tema vaatab ka ja vastab:

«On küll. Egas laita ole.»

«Muidugi pole! Teeme vahetust, sina viska oma poliitiline meelsus nurka, mina annan kapa. Kaup kauba vastu. Ole meie mees!»

Mõtleb ja mõtleb, lööb siis käega — olgu!

Vaat, nõnda korjan ma igal saunapäeval neli-viis poolehoidjat. Pole tüli, kisklemist, nääklemist ega midagi. Äri on äri. Aga kui lihuniku Otto, Sarve Sass ja teised tulevad, siis läheb alles saun kärtsu täis.

Otto, suur ja tugev mees nagu härg, ronib lavale ja Sarve Sass, väike nagu kirp, hakkab kerisesuhu leili pilduma. Viskab kapatäie — mõni ronib juba lavalt maha. Viskab teise — tulevad kaks. Kolmanda ajal on lava tühi, põõnutab ainult Otto üksi ja käristab:

«Asu nüüd pihta, Sass!»

Sarve Sass võtab hea vihatüviku, laseb kerisekividel

pehmeks ja hakkab siis Ottole laduma. Vihalehed lendavad lakke ja tugev mees iniseb all:

«Anna veel, anna hästi, anna jalgadele kah, las saavad valu. Teised sõbrad on pogris, las mina kannatan siin. See on isamaa eest! Anna vastu kintsukonte kah. Vaat, vaat, see on uue rahvaliikumise eest. Lao nüüd turjale kah. Aituma, aituma, äh-äh, kannatama peab, aeg on niisugune.»

Siis ajab pea üle lava ääre alla ja hüüab:

«Näete, kaaskodanikud, missugune leil praegu on! Kannatan, hambad risti, käed rusikas. Anna, Sass, anna veel!»

Leil ja vihatüvikas suudavad Ottol luua umbes samasuguse meeleolu ja meelepinge nagu varem mõni hästi tüsedasõnaline koosolek. Ta ronib viimaks lavalt maha, vajub pingile, ihu punane ja hõõguv, sosistab:

«Vaat kus oli alles koosolek.»

Aga siis taipab, et pole koosolekul, vaid saunas. Ümberringi on kogunenud inimesi. Üks ütleb ühe sõna, teine teise. Läheb lahti vaidluseks. Hääled kostavad juba eesruumi ja Riide Mihkel tuleb hoiatama:

«Poliitikat ei tohi teha!»

«Kasi välja!» hüütakse talle, «kõrtside ja koosolekute kohta on antud määrused, saunas on vabadus.»

Riide Mihkel lüüakse välja.

Siis istume meie seal tagasaunas põrgukuuma käes ja peame jälle oma koosolekut. Igaüks meist räägib midagi, ei sosista tasakesi nagu kodus või tänaval, vaid kohe täie häälega kogu mõtte välja. Sest saunade kohta pole määrust, saun pole koosolek, saunast ei saa keegi meid pogrisse viia. Sarve Sass aina kihutab kapaga kerisele leili ja viuhti on möödunud nõnda neli-viis tundi nagu vanasti koosolekulgi.

Kogu nädalaks saab ihu ja vaim kergemaks. Töö edeneb jälle, söök läheb alla ja reede õhtupoolikul ei jõua enam ära oodata laupäeva, et saaks juba minna sauna koosolekule. Ja elu käib endist rada — mõni vajab tubakat, teine viina, kolmas koosolekut. Ainult lihuniku Otto peab saama ka kibeda vihatüvikuga: temal vedas halvasti, oli suur kompaniipealik ja lipurühma mees, aga pogrisse ei pistetud. Tema teeb oma kaaslaste vanglakannatused tasa — saunalaval.

POLIITIKA

Eile nägin ma pargis pingil istumas üht härrasmeest. Päike sillerdas raagus puude vahel ja vana härrasmehe hõbehall habe läikis selle paistel. Ta võttis aeglase rahuga paberitorbikust viljateri ning heitis tuvikestele, kes hüplesid ja nokkisid ta ees.

Mulle näis see vana härrasmees pagana tuttavana. Kus olin ometi näinud tema sirget kogu, selgeid silmi ja tarka nägu? Isegi riietus oli nii tuttav — läikiv silinder, triibulised püksid ning valged kindad. Luust pidemega (küllap vist elevandiluust) kepp oli pandud hoolikalt pingile ja selle kõrval krabistas tuul ajalehti. See pilt tuli mulle nii tuttav ette, nagu oleksin seda näinud iga päev, aga ometi ei suutnud ma midagi meelde tuletada.

Kaks koolitüdrukut läksid minust mööda ja üks sosistas teisele:

«Vaata, seal pingil istub härra Poliitik.»

Ah! kargas mu ajudesse. Või see oligi härra Poliitik. Sellepärast näiski nõnda tuttav. Kuidas ma ometi ei tundnud teda jalamaid! Iga päev aina kõneldakse härra Poliitikust, vürtspoodnik, voorimees, sadamatööline, hulgus, igaüks nimetab teda oma heaks tuttavaks ja südamesõbraks, kelle elulugu nad tunnevad paremini kui oma pühapäevapükside taskuid. Töösturid, majaomanikud, kõrged riigiametnikud, ministrid ja ajakirjanikud kirjutavad temast iga päev trükiladujate ning vaeste kodanike nuhtluseks kole raskeid ning keerulisi kolmeveerulisi. Ma isegi olen ajanud temast ritta viiejärgulisi võõrsõnu. Ja nüüd ometi oli ta oma elusuuruses, lihtsuses minu ees ning söötis tuvikesi.

See põrutas mind nagu puuhalulöök kuklasse. Lippasin kohe tema juurde, kummardasin ja ütlesin:

«Vabandage, kõrgesti austatud härra Poliitik. Olen ajakirjanik ja tahan teist kui haruldasest võõrast visata paberile mõned read. Kas oleksite nõnda lahke ja lubaksite mõned küsimused?»

Ta naeratas ja noogutas peaga.

Niisuguse haruldase külalisega ootamatu kohtumise

tõttu polnud mul üldse küsimuste plaani, vaid prahvatasin huupi:

«Mis te arvate välispoliitikast, Rahvasteliidust, Saksa püüetest «nach Osten», Vene-Jaapani nugade teritamisest, Ameerikast jne.»

Ootasin, teritatud pliiats käes, et nüüd kuulen niisuguseid põrutavaid arvamusi, mille eest maksaks «Times» naelsterlingi reast. Aga härra Poliitik võttis torbikust pihutäie teri ja viskas tuvikestele. Selle asemel et mulle vastata kole targalt ning panna mu pliiats võbisema keerulistest poliitilistest oskussõnadest ning viiejärgulistest, huvitus ta tuvidest ja vastas lihtsalt:

«Vaadake, kuidas nad ahmivad üksteise eest teri, see suur sinine annab väiksematele nokaga pihta. Kõik kardavad teda. Aga too väike kirju on jälle kaval. Ta kõnnib suure sinise taga, ja seni kui see toksib teisi ning kihutab teradest eemale, nokib oma kõhu täis. Vaat, kirjul ongi vist kõht täis, vaatab ringi ja tahab lendu pista.»

Olin niisugusest vastusest rabatud. Säärast intervjuuloba ei usu keegi. Lugejad arvavad, et olen selle sängimadratsi peal välja haudunud. Sellepärast ei teinud ma pliiatsit keelel märjakski, vaid esitasin uue küsimuse:

«Kõrgesti austatud härra Poliitik, missugune arvamus on teil meie väikerahvast. Kas lämbume oma piiride vahel nagu taraaias või suudame jõuda ka kaugemale?»

Aga võtku pagan seda isand Poliitikut! Ta oli ikka huvitatud tuvidest, ja selle asemel et mulle ütelda keerulises poliitilises keeles midagi tähtsat, vastas:

«Aga vaadake seal eemal seda väikest valget. Päris huvitav tuvike. Näib, nagu oleks ta erak ega kavatse oma nokka pista suuremate sagimise sekka. Ja tal on õigus. Vaadake, ma viskan praegu pihutäie teri. Need kargavad laiali, kukuvad päris kaugele, ja see väike valge nokib neid eemalt, ta ei too oma sulgi suure karja keskele kisklemisohvriks.»

Härra Poliitik vaatas mulle otsa ja naeratas.

Veendusin, et ta ei taha minuga rasketest poliitilistest probleemidest kõnelda. Selleks võis tal olla põhjusigi — olen tähtsusetu leheneeger, kes ei näe poliitika-

maailmas kaugemale kui popsi kukk oma aiateiba otsast. Aga sisepoliitilistes asjades on mul ometi oma pisike arvamine. Sellepärast küsisin:

«Vabandage, et julgen teid veel tülitada. Aga kas võiksite mulle kosta, milline arvamine on teil meie sisepoliitilisest silmapilgust. Mis peitub vapside võtete ning trikkide taga? Kas nad tahavad siis tõesti meile tuua uut ja paremat korda á la teie uuema mustri järgi?»

Ta ei saanud vastata, sest millegipärast hirmusid tuvid ja tõusid lendu. Ainult kaks julgemat suurt ja kaks väikest jäid veel omavahel terade riismeid koristama. Nende kohal aga tiirles varblane, sädistas ja sõimas. Härra Poliitik vahtis säravi silmi teda, nagu näeks ta midagi eriliselt huvitavat. Siis puudutas mu kätt ja ütles:

«Vaadake, vaadake ometi seda varblast! Ta sädistab ja siristab, katsub oma lobaga tuvisid eemale hirmutada. Nüüd laskis ta isegi midagi õhust alla. Vaadake, kuidas ta noolib ja teeb kära nagu mõni laadaveiderdaja. Mis arvate teie selle põhjuseks?»

Ta vaatas naeratades mulle otsa.

«Terad,» ütlesin mina.

Jälle naeratas härra Poliitik ja patsutas mulle õlale ning ütles:

«Jah, t e r a d. Teil on juba pisut aimu poliitikast. Näete, kui lihtne see kõik on, ainult inimesed teevad oma viiejärguliste ja kolmeveerulistega kõik asjad keeruliseks. Poliitika põhjuseks on lihtsalt t e r a d, muu kõik on eksitamiseks ja maskeerimiseks kraamitud.»

Härra Poliitik vaatas oma torbikusse, see oli tühi. Siis võttis pingilt luupidemega kepi ning astus mööda teed puude vahele. Ma jäin väga totralt järele vahtima, sest mu märkmik oli viiejärgulistest ning kolmeveerulistest päris tühi.

INFORMATSIOON

Ennem oli informatsiooniga lugu nii. Tuli vastu tuttav ruumide koristaja tähtsast asutusest. Juba eemalt nägid, et mehe südamel oli tähtis uudis. Nägu säras, kuuehõlmad lahti, kõnnak kerglane ja hüplev. Justament nagu kääriv õlleankur, mis iga silmapilk viskab punni pealt ning kihiseva märjukesega ujutab kogu tänava. Võtsid siis mehel kuuenööbist kinni ning küsisid:

«Kuhu sa viskad?»

«Eks ma pean tõttama tädipoja poole. Tema on niisugune ärivaimuga poiss. Armastab kergemat elu ja suuremaid sissetulekuid. Nüüd meil ministeeriumis niisugune kavatsus, et . . .»

«Tss-tss, ära nii kõvasti.»

«Oh, sellest pole midagi. See on ju avalik saladus! Meil on niisugune kord, et kui arutatakse midagi tähtsat, siis kõik ametnikud kaovad jalamaid. Üks jookseb koju ja käsutab vanamoori suhkrut, riiet või muud kaupa ostma. Teine lippab ärimehest äia poole ning karjub juba ukselt, et vanamees, peida oma suhkrukotid ära. Pool päeva on asutus päris tühi. Ainult ülemused peavad nõu ja arutavad asja. Teevad siis viimaks nii- ja niisuguse otsuse. Kuid trepilt alla astudes pistab ajalehepoiss värske otsuse trükitult juba pihku. Vaat, nõnda on lugu informatsiooniga.»

Kuid praegu on see asi palju raskem. Kõik ruumide koristajad ja ametnikud kõnnivad tõsiste nägudega. Uudiste sära ei löö seal ülepea üldse läikima.

Aga just nüüd on inimene kõige janulisem uudiste järele. Iga päev sünnib huvitavaid asju. Reformid ning reformikesed. Terve virn dekreete on nagu nooled vibunööril. Kuidas siis inimene rahu saab, ta on ju harjunud onupoegade, sõprade ning muidututtavate kaudu saama informatsiooni. Süda kipitab, uudishimu ei anna rahu. Hakkad siis kavalusega pihta. Ootad ametiasutuse ees kannatlikult mõnd endist vahutavat informatsiooniankrukest, kleebid talle külge, kõneled Torinost, südamehaigusest ja filmist. Nagu kogemata vead kõrtsi poole. Jääd äkki seisma ja imestad:

«Vaat, või jälle tekkinud uus asutus. Ei tea, kas siin muusikat ka on? Kui õige astuks vaatama, mis?»

Astute siis sisse, istute kuhugi nurka, maitsete õlut. Endal hea meel, vast nüüd hakkab midagi läbi tilkuma. Saab kuulda mõnda uudist, kavatsust, saladust. Kas või ausõna vastu. Ainult nelja silma all. Aga ei midagi. Küsid siis pärast pikka kõhklemist, kas ohverdada pott või kaks õlut:

«Mis teie pool ka uudist?»

«Ei midagi,» vastab see endine informatsiooniankruke.

«Nonoh, suur asutus, palju saladusi. Juhtub ju mõndagi, mäletate, kuidas varem. Tulite tänaval vastu, suu uudiseid täis, taskuis ka. Kuidas siis nüüd nõnda kuivaks jäänud?»

«Noh, mõndagi ikka on.»

«Oo, nüüd hakkab tulema,» mõtlen. «Mis siis lahti, kas...»

«Jette läheb mehele. Teie teate ju küll, see suure ninaga Jette. Arvasime kõik, et jääb vanatüdrukuks, kes teda ometi kosib selle suure nina pärast, aga näete, üks loll ikka leidus. Ja Tiks võitis sada krooni loosiga. Mäherdune õnn! Näiteks mina olen ostnud eluaeg loose, aga mitte sentigi.»

«Ja... jaa... aga kuidas on selle dek...»

«Ah selle Teklaga? Noh, on alles tüdruk. Ei lase kedagi lähedale. Aga siiski ma nägin teda pühapäeval ühe tähtsa mehega.»

Nõnda ei tule informatsioonist midagi välja. Tühi loba. Endine purskav ankur ei anna enam piiskagi. Kuiv justkui vana õliallikas. Kahju neist õllepottidest ning raisatud rahast. Aga vahest õnnestub mõne teisega. Longid kõik need endised informatsiooniankrukesed läbi, aga tagajärg on null. Kõigil on suu lukus. Üks ütleb — riigisaladused, teine ei ütle midagi, kolmas hakkab jälle lobisema suure ninaga Jettest.

See paneb päris isikliku au kaalule. Varem võisid torgata pöidla vesti vahele ning alustada umbes nõnda, et minu sõber ministeeriumist ütles nii ja nii, pange tähele, mul on õigus, olen informeeritud. Aga nüüd oled justkui tume öö. Hakkab enesest häbi.

Teed siis tiiru ka raudteejaama. Rong parajasti

Riiast sõitnud ja ennäe, sõber kargab sulle krapsti juurde, patsutab õlale, pajatab:

«Olete aga viksid poisid siin kodumaal. Saad nädalaks ajaks jala välja pista, juba teil kavatsusel terve hulk uusi asju.»

«Taeva pärast, kust sa seda tead, kes informeeris?»

«Oh-hoo! Iga poisinolk teab sellest Riias. Ajalehedki kirjutavad. Kuidas siis see on, et kodumaal ei teata? Riias on kõik klaar.»

Siis taipad äkki, et oled leidnud informatsiooniallika. Hakkad käima vastu igale Riia kiirrongile ning informatsioon jookseb jälle robinal. Võid panna pöidla vesti vahele ning pajatada tuttavaile, et pange tähele, asi läheb nii, mul Riias head tutvused. *

SIIMU UUESTISÜND

Kodanliku rahvustervikluse propaganda paroodia.

See jutt uuestisünnist meeldis Siimule. Kogu eesti rahvas sünnib uuesti, kõik kaupmehed, majaomanikud, voorimehed, ministrid, töölised, popsid ja hallparunid ärkavad justkui unest, vana demokraatliku korra saamaunest. Pops ei siuna enam hallparunit, majaomanik ei pigista üürnikku, kaupmees ei vaagi valesti leiba, tööstur avab töölisele oma tengelpunga. Kogu eesti rahvas unustab oma kiskumise, jonni, kraapimise ja üksteise tüssamise.

Majaomanik Kriukats tuleks pühapäeva hommikul tema, Siimu tuppa, suruks sõbralikult kätt ning ütleks:

«Õhöm, tulin naa pisut sinu poole. Oleks nagu midagi öelda, hm-hm. Nõnda, et oleksime nagu üüriga tasa. Tasa jah, öhöm. Äran'd puikle vastu. Oleme nüüd üks rahvas, üks süda, üks veri, üks liha. Nõnda jah. Ela siis hästi. Vast uuest aastast alates, öhöm, annad mulle pisut tubakaraha. Kuss! Ei, muud ei taha midagi.»

---

* Autor pilkab Pätsi fašistliku diktatuuri aja «vaikivat olekut», millal valitsuse määrusega järsult piirati kodanlik-demokraatlikke vabadusi, nende seas ka sõna- ja trükivabadust.

Majaomanik Kriukatsi järel tuleb poemees Vurts. Kaapab toaukse taga jalaga, köhib. Astub tuppa, nina ikka jahutolmuga. Käratab:

«Noh, kas saan juba kord kätte oma võla või ei. 3 krooni 79 senti. Näe, siin on rehknut. Noh, sa ei liiguta, Siim, oimugi... Küll ma sulle kura...»

Tõstab rusika, aga äkki vajub see alla. Poemees Vurtsu nägu läheb kahvatuks. Justkui rabandus oleks tabanud vanameest. Haarab peast kinni, pomiseb:

«Vabanda, kallis sõber, vabanda, pimevürst ise sundis mind nõnda räuskama. Kõik oli nagu pihuga meelest pühitud, kogu see uuestisünd ja eesti rahvas. Pidin koguni ütlema, et nüüd on meie asjad klaarid, pole sul kopikatki maksta. Aga ennäe, mis keelele tuli. Anna andeks, kallis eesti veli, kas annad?»

Siim annabki andeks. Annab eesti rahva nimel. Uuestisünni nimel. Mis seal ikka teha, ega need asjad nõnda kergesti lähe.

Nõnda mõtles Siim ja koputas saapaid. Lõi ühele linnavaesele rupsikuid alla. Kõps-kõps, kõpsus vasar. Aga südames hakkas imelikult pistma. Kui nüüd tuleb viimati too hall mehike vigase jalaga ning ütleb:

«Kulla veli, tuhat tänu sulle saabaste parandamise eest. Nüüd on jälle saapad jalga panna. Muidu näpistab külm varbaid. Kole on käia poris. Aga nüüd on kohe teine asi. Eesti veli parandab eesti vellele saapad. Tuhat tänu, tuhat tänu!»

Räägib nõnda, aga raha töö eest ei otsigi. 75 senti. Vanamees muudkui räägib ja tänab, rahast ei tee väljagi.

Seda mõteldes kadus Siimul töölust. Kor-rat! Sülitas. Niisugune asi ikka ei kõlba. Tänu ja tänu, aga raha ei saa. Eesti veli ja eesti õde, aga tööd tee naasamati. Siim viskas pigipõlle nurka. Tõmbas puhtama särgi selga ja läks välja. Laupäeva õhtu, meelelahutust oleks nii tsipa tarvis.

Astus mööda tänavat ja ennäe, sõber Pahva tuli vastu. Kah ametipoolest pigisepp, kotalappija. Siimul tuli kohe meelde: sõbral on talle maksta 25 senti. Juba kolm aastat tagasi võttis võlgu. Aga ei tee väljagi. Näib, nagu oleks hoopis unustanud. Nüüd võttis Siim julgust ning ütles:

«Kuule, va pigikäpp, tee oma võlg klaariks.»

Pahva vurrud tõmbusid sirgeks. Silmakulm läks kortsu.

«Ah, võlga tahad kätte,» urises, «oma närust 25 senti. Sandiraha, mida ma tänavarennistki ei taha üles tõsta. Ah, niisugune on siis see eesti rahvas. Aina räägib ja kääksub uuestisünnist, kuid ise on kohe valmis ligimest vastu maad rõhuma.»

«Kuidas ma siis sind rõhun?» küsis Siim.

«Miks sa ei rõhu. Kogu minevik on unustatud, aga sina tuled nõudma oma 25 senti. Kus on eesti rahva ideed ja aated? Selles 25 sendis? Ptüi!»

Sülgas ja käänas kõrtsi. Siim jäi tänavanurgale seisma. Süda hakkas nagu piinama. Tõepoolest. Pahval oli õigus. Tema polnud ikka õige eesti veli. Hakkas nõudma närust 25 senti, kuna pidi ise sündima uuesti, unustama kogu vana saamakorra pahed ja vead.

Nende mõtetega astus Siim sõpra otsima. Võttis Pahva ümbert kinni ja kõneles:

«Anna andeks, eesti veli. Unustame kõik. Oleme uuesti sündinud. Tänasest peale on kõigel vanal kriips peal. Kaks topkat, vend oober!»

Mekkisid seal viina ja Siimul tõusis tuju. Jõi vennastust ooberi ning kõrtsimehega. Hoidis kätt ümber puhvetipreili piha. Niisugune pidi olema uuestisündinud eesti vellе elu.

Kell oli juba kaksteist läbi, kui Siim tuikus kõrtsist välja. Vennastamise ning uuestisünni hääled liikusid peas. Nägi nurgal kordnikku, kohe juurde.

«Kallis eesti veli ... õõk ... nüüd oleme kõik uuesti sündinud, sina ja mina ... õõk ... sina oled võmm ... õõk ... eesti võmm ... õõk ... eesti võmm ... uuestisündinud võmm ... õõk ...»

Seadusesilma käsi liikus kohutava kiirusega Siimu kuuekaeluse järele.

Kolm päeva hiljem astus Siim soolaputkast välja ning sülitas:

«Eesti rahvas on paha ... Ei tule siin uuestisünnist midagi välja. Hakkad vennastama, lüüakse kohe käsi turja. Küll on halva karakteriga rahvas!»

Ja nüüd pole Siimul enam tepski usku eesti rahva uuestisündi.

PAASTUMINE

Väljas vööruses kõlistas võtmemees luku kallal.

«Supile, poisid!» hõikas Viili Villu, «täna on kaross supp — erned.»

Kõik trügisid lähemale: Pussi Jaska, Tasku Oolu, Käpa Kutt ja teised. Ainult eluaegse mees Surma Saamu pidas end suursuguselt üleval, ei liigutanud oimugi, ainult sülitas põlglikult.

Uks avanes, kuid kõikide pettumuseks ei kutsunud võtmemees supi järele, vaid vaatas ruumi ja ütles:

«Jah, siin on ruumi küllalt.»

Siis tõstis näpu ähvardades üles ja lausus:

«Vaadake, et te mõistlikud olete, poisid. Tuleb uus saks.»

Ja varsti toodigi saks kohale. Jah, päris saks, kalevist ülikond seljas, valged kedrid saabastel, lipsusõlmes süda, ankur ja rist. See oli advokaadi abi abiline Jaan Tarak — vapside vüürer.

Kongielanikud kehitasid kõik püksivärvleid — vaat milline haruldane lind oli nende sekka lastud. See oli eeluurimise mees, seda oli kohe näha erariietest. Kõik kogunesid härrasmehe ümber ja hakkasid läbisegi küsitlema.

«Mis süü pärast siis sina tuled?» küsis Tasku Oolu. «Oled grafoloog või itaalia kahekordse raamatupidamise spets?»

Kuid Jaan Tarak ajas rinna ette ja vastas tähtsalt:

«Ideelise mõtte pärast.»

«Või teelise võtte pärast!» üllatus Pussi Jaska, kes oli kehva kuulmisega. «Hurraa! siis oleme ju ametivennad. Mina olen tollesama asja pärast. Tegin küll teelisele puhta võtte, surusin raudpoldi ribide vahele ja karjusin, et käed üles ja rahakott siia, muidu oled surmalaps. Aga hiljem kukkusin sisse. Läksin kõrtsi rõõmustama, kus sain tuttavaks ühe kurva mehega. Ostsin talle topkasid ja õlut, panin mehe päris vinti. Kui on minul rõõmus päev, siis olgu ka teistel. Aga kui too kurb mees nägi minu käes rahakotti, pistis karjuma: «Võtke kinni, röövel, röövel, see ongi sama, kes mu hommikul maanteel puhtaks tegi!» Nabitigi

kinni ja sain kolm aastat. Ega nad sinulegi vähem kingi.»

Nende jutuajamist kuulis pealt Surma Saamu, see eluaegne, tegi kõvera grimassi ja sülitas halvakspanevalt:

«Päh, kolm aastat istuksin ma lihtsalt paraskil ära, ei tõuseks enne poti pealt üles, kui aeg täis.»

Siis astus lähemale ka Käpa Kutt, laadasuli. Vaatas vilksti ja vilksti uue saksa otsa, kratsis kõrvatagust ja pomises:

«Kus kuradi pärast ma olen su nägu näinud. Oled nii tuttav mees, pagan võtku. Egas sa ometi laadaäri teinud? Lööpre laadal nagu oleks sinu nägu mulle silma torganud.»

Jaan Tarak aga pööras upsakalt selja ning kordas:

«Ma ju ütlesin, et olen ideelise mõtte pärast.»

«Minu mees,» pobises Pussi Jaska, «mina ja tema oleme teelise võtte pärast, teised on kõik kiisapraht: laadasulid, pliiatsiteritajad ja sinepipoodide käppajad.»

Võtmemees kõlistas jällegi luku kallal ning hõikas:

«Supile!»

Viili Villu, kes oli kambrivanem, läks tähtsa näoga vöörusse ning tõi oma abilisega supinapad kongi. Pistis ka uuele saksale lusika pihku ja ütles:

«Säh oma lusik ja hakka larpima.»

Uus saks võttis küll lusika vastu, aga, silmitsenud supinappa, lõi kohkuma:

«Mis pagana sodi see on?»

«Ernesupp.»

«Ja niisugust solki peate teie sööma?»

Surma Saamu oli hakanud juba suppi lörpima ning, matsutades suud, vastas:

«Poiss, ära jora tänase supiga. Kui saaks iga päev kõhtu niisugust suppi, siis võiks panna käed kokku ja lugeda tänu.»

Aga Jaan Tarak aina kõrgendas häält:

«Või tänu tahate lugeda! Mille eest? Kas sellepärast, et saate niisugust koeralaket? Aga vaat: vangide toit peab olema eeskujulik. Esmaspäeva hommikuks kohv saiaga, lõunaks munaroog singi ja praetud kartulitega ning magussöögiks, ütleme, mannakreem. Teisipäeval jälle kohv või piim, lõunaks karbonaad, magussööki ei

ole. Õhtuks oleks selle-eest jälle rammuleem pirukaga, omletid ning sigaretid. Niiviisi peaksite saama toidetud. Aga teile antakse laket, viletsat koeralaket. Kui saame võimu oma kätte...»

Järsku hüüdis Käpa Kutt vahele:

«Nüüd tuli meelde, kus su nägu nägin! See oli Lööpre laadal jah. Kuid sul polnud siis seljas härrasriideid. Olid näruses jopis, porised saapad jalas, barett viltu peas ja rääkisid: «Vaat, meil aina raisatakse rahva raha. Kelmid ja sulid elavad pogris nagu härrad, söövad banaane ja sprotte, kodust vinnatakse moonakotte järele ning mehed lähevad rammu nagu härjad. Sellele tuleb teha lõpp, tuleb võtta võim oma kätte ja panna need härrad tööle.» Nüüd on sul aga suus hoopis teine jutt — tahad sprotte ja banaane. Noh, mine õhtul toidu järele, küllap siis sulle antakse.»

Nõnda saabuski vaidlusteraginas õhtu. Uus saks läks toidu järele. Talle hüüti:

«Ära end tüssata lase! Toitlustaja näeb, et uus nägu, katsub sulle ei tea mida kaela määrida. Nõua aga õigust — sprotte ja banaane.»

«Küll ma võitlen teie eest, olge aga minu mehed,» vastas Tarak.

Toidunapp käes, seisis ta sabas ja ootas, kuni toidu jagamise järjekord tema kätte tuli. Toitlustaja viskas nõusse koorimata kartuleid ja silgurãbu. Tarak hakkas kohe protesteerima:

«Mis kord see on, antakse niisugust seatoitu. Tabelis on ette nähtud banaanid ja sprotid, teie annate aga koorimata kartuleid ja silke. Korruptsioon!»

Toitlustaja hakkas naerma.

«Kohe näha, et uus mees, ei tunne veel trellivabriku murret. Banaanid tähendavad siin koorimata kartuleid ja sprotid — silke. Eh-hee!»

Vihaselt tuli Tarak tagasi kongi. Tõstis toidunapa lauale ega lausunud ainustki sõna. Läks ahju juurde ega tulnud sööma. Otsustas — algab näljastreiki niisuguse korralageduse vastu, päris ideelist paastumist, sest ta võitleb ju nüüd tõsiselt vangide parema toidu eest. Ja sellepärast on ka tema paastumine ideeline.

Kui hommikul võtmemees ukse avas, hüüdsid kõik vangid kooris:

«Ole hea vunts, vii see viriseja saks siit minema. Kogu öö ei lasknud magada, aina peab oma koosolekut ja vatrab ideest ning paastumisest.»

Ühes eeluurimise kambris oligi vabanenud pisut ruumi ja Jaan Tarak viidi sinna jätkama oma ideelist paastumist.

NELJANDA VABARIIGI HIND

Eile olin ma ajaloolise silmapilgu tunnistajaks. Mööda täika serva astus pikaldase sammuga üks mees. Vaatamata soojale kevadpäikesele, oli mehel palitukrae kõrvuni, kaap silmil, portfell kaenlas ja kalossid jalas. Juba eemalt näha, et eriline tüüp, kas kunstnikinimene või koguni üliinimene. Ja nagu pärast selgus, nõndap oligi.

Järsku seisatas äkilise nõksuga see üliinimene, vaatas ühe laua poole, kus müüdi pintsakuid ja veste, tõmbas otsaesiselt kolm kortsu sirgu ning hüüdis:

«Kas siis sina, va Madis?»

Pintsakulaua tagant väike ümmargune mees samasuguse üllatusega:

«Mina ise jah, vana Säinas.»

«Tere siis, koolivend!»

«Miks ei, tere jah.»

Kaks koolivenda lõid käed tervituseks kokku ja raputasid kaua. Siis hakkas üliinimene silmitsema müügilauda, vaatas vanu kuubesid, läikivate tagumikkudega pükse, rupsikutega saapaid, kogu seda kõigist maailma koobastest kokkuvinnatud kraami, mis ilustab tavaliselt täika müügilaudu. Siis ütles:

«Või kohe kaupmeheks oled hakanud.»

«Seda'nd küll. Pole praegusel ajal midagi paremat. Töö ei anna leiba, vargaid ja pettureid on isegi palju, mis siis jääb järele muud, kui hakata ausaks täikakaupmeheks. Ja laita pole midagi, asi susiseb. Mul on juba väike majaloks ja raha ka pisut. Nii. Aga... egas sa viimati linnavalitsusest või maksuinspektori juurest ole?»

«Ei ole.»

«Noh, mõtlesin äkki, viimati oled, kirevase pihta, sealt, siis oleks mul vesi ahjus. Eh-hee! Aga mida siis ise mürad?»

«Parandan maailma.»

«Ah, ilmaparandaja! Tähendab, teed siis seda metobsi, tuult ja vihma, rahet ning rähka?»

«Ei. Parandan lihtsalt maailma ja maailma korda.»

«Tss! Sa oled siis vaps?»

«Ei ole. Olen midagi muud, hoopis uut. Praegu veel pole õiget nime, olgu kas või naps, kops või sops. Kuid see polegi oluline. Tähtis on see... ah jah, sa ütlesid, et sul pisut raha ja majaloks?»

«Sedaviisi nagu oleks.»

«Noh vaat, siis on see minu kavade tugipunkt, mida olen otsinud kaks nädalat. Inimesed on nüüd hirmunud, keegi ei taha panna käsi asja külge, kardavad — tuleb topelt kaitseseisukord. Aga sina oled mu koolivend, sinu veri ei värise.»

«Ei värise!»

«Hea, siis hakkame siinsamas pihta. Loome uue riigikorra, uue vabariigi — neljanda. Esimene vabariik oli

enneajaloolisel ajal põhiseaduse muutmise eel. Teine oli vapside vabariik. Kolmas on praegu. Neljanda aga asutame meie.»

«Kuss! Aga . . . »

«Ah-haa, tahtsid küsida, kust võtame meie need hiiglasummad organiseerimiseks? Ütlen kohe — need summad peavad olema tõesti hiilgavad, kuid põhikapitaliks pole enam vaja kui 100—200 krooni. Meie tarvitame kõige moodsamaid kogemusi. Ahvid õpetasid fašiste, fašistid natse, natsid vapse. Ja meie võtame vapsidelt kõik nende paremad kogemused uue vabariigi rajamiseks. Kuula nüüd. Kõigepealt ostame hea riigipööramise käsiraamatu, ütleme hind 7—8 krooni. Siis paar kummitemplit, jälle 7—8 krooni, üks tool, kus üldjuht istub, paar värvilist särki, patakas veksliplanke ja see ongi kõik. Mütside eest pole tarvis maksta, tõmbame talimütsidel voodrid välja ja uus vorm ongi käes.»

«Aga . . .»

«Oota-oota. Siis hakkame muretsema tegevuskapitali. Viskame nimed miljonilistele veksliplankidele ning müüme need juutidele edasi 750 000 senti tükk. Siis laseme trükkida 100 000 eksemplari endi näopilte ja kuulutame välja, et ainult see kodanik võib loota neljandalt vabariigilt tulu, tööd, leiba ja teenistust, kes sokutab vähemalt 10 pilti minema. Hind 50 sendist kuni 500 kroonini. Korraga on meil viis-kümme miljonit käes. Siis asutame staabi. Mina olen üldjuht — saan 150 000 senti kuus, sina oled presidendikandidaat ja pead leppima 35 000 sendiga. Väiksemaile sellidele maksame tükitöö eest.»

«Aga . . . »

«Sa tahtsid küsida, mis siis saab, kui see raha otsas. Vastan kohe. Saadame mõne mehe mööda maailma ringi luusima. Las nuhib välja, kas Brasiilia, Peruu, Jaapan või ükskõik milline riik või riigikene maailmas on huvitatud uuest asumaast Balti mere rannikul. Võime ka osakaupa jagada, näiteks Saaremaa Peruule, Muhumaa Boliiviale. Siis hakkame toetust norima. Las saadavad kõige esmalt mõne rotatsiooni, siis raha, mundreid, relvi ja muud värki. Lipuriide saame kodumaa äridelt, õmblusmasina ka. Autosid annavad ringsõitudeks ärimehed. Nõnda on kõik asjad juttis. Minu

kava on täpne, viimane moeröögatus. Kogu portfell on pabereid täis ja põhikapitaliks pole enam vaja kui mõnisada krooni. Käsiraamat, üldjuhi massiivne tool, pitsatid, paar särki ja hea patakas veksliplanke. See on uue — neljanda vabariigi hind. Noh, kas oled nõus, Madis? Sul on raha, mul proovitud ideed.»

Täikakaupmees vaatas kartlikult ringi.

«Aga kui meie asi läheb vussi nagu vapsidelgi?»

«Ei lähe vussi. Või kui lähebki, varustame endid tasapisi rahadega. Näe, üks vapside vüürer, kes seisis enne pankroti äärel, sai rahvaliikumisega jalad alla ja on nüüd jõukas mees. Ja teine, see suurvüürer, oli tähtsusetu advokaat, teenis sada või paarsada krooni kuus, aga rahvaliikumine paisutas ta suureks meheks. Või jälle kolmas, hea küll, neid ei jõua ju kõiki üles lugeda... Noh, ütle nüüd oma sõna.»

«Ma ei julge. Lähme nurga taha.»

Läksidki mõlemad mehed lähema plangu taha. Ootasin tükk aega, läks juba igavaks. Mõtlesin — nüüd jagavad nad seal meie väikest Maarjamaad, tülitsevad ja kisklevad. Kuid just sel hetkel astusid mõlemad nurga tagant välja ja naeratasid.

Ma ütlen, kodanikud, pange tähele, see oli ajalooline hetk, nurga tagant astus välja neljas vabariik, mille hinnaks riigipööramise käsiraamat, üldjuhi massiivne tool, pitsatid, paar särki ja hea patakas veksliplanke. *

---

* Vapside sogase «rahvaliikumise» ladvikus oli mitmesuguseid avantüristlikke elemente. Ühed neist orienteerusid hitlerliku Saksamaa asemel fašistlikule Itaaliale. 1932. aastal koondusid nad Tartus asutatud «Eesti Rahvusfašistide Kogu» ümber. Nende seas oli dokumendivõltsijaid, vargaid, raharaiskajaid ja muid sulisid, kes püüdsid vapside liikumise tõusulainega koos pinnale tõusta ja vastutamatuse õhkkonnas ka midagi endale krahmata. Pärast vapside läbipõlemist otsisid need fašistid lihtsameelseid, keda pügada mitmesuguste fantastiliste kavade abil.

1935

KIRJANDUSLIKUD AUHINNAD

Näete, vägisi tikub kevad lähemale. Tikub talvepalitu karvase krae vahele ning võtab turja päris higiseks. Veel nädal-paar, siis võib minna lahti patseerimine kuueväel. Saksemad· isandad viskavad heleda mantli käevarrele ja viibutavad keppi. Teised lasevad niisama kuueväel ja palja nupuga. Aga kolmandad...

Kirjanik Niigeri Naageri litsus palitu karvase krae veel sügavamale üle kõrvade. Tema oli see kolmas, keda ähvardas lähenev kevad sulgeda tuppa. Püksitagumik läikis nagu Moosese pale ja vativarrukad narmendasid justkui salvrätiku ääred. Just nõnda kaugele oli jõudnud ta oma kapitäie romaanidega. Ta polnud mõni algaja noormees, kes jätab esmaspäeval habeme ajamata, lööb juuksed kuhelikku ja paneb näpitsprillid ette. Ta polnud ka niisugune, kellele teevad kooliplikad silmi ja rikaste ärimeeste veel rikkamad naised ostavad kohvikuis kooke. Ei, Niigeri Naageri oli juba kühmus mees, suure nina, lühikese nägemise ning kulunud ülikonnaga.

Majaomanik Turtsule, poodnik Möllmanile ja teistele selle maailma suurustele oli ta vaene kirikurott — Jaan Jürikukk. Niigeri Naageri oli lihtsalt varjunimi. Sõnakõlks, ilutulestik, pettepilt, mille taga võisid lugejad kujutleda vaimusähvatustega noormeest, kes on sirge nagu osi, kelle otsmik on küünar kõrge ja kes kirjutab kaks romaani öösise pummelduse ning hommikuse magama heitmise vahel.

Niisugune oli Niigeri Naageri.

Ja nüüd lähenes kevad. Varblased sirtsusid ja rentslites solisesid veed. Talvepalitu muutus turjal raskeks nagu tinakamp.

Ühel päeval puutus Niigeri Naageri kõrvu uudis — hakatakse jagama auhindu. Justkui sõjaajal lambivalgust.

«Vast piisab ka mulle, kui saba pole just pikk,» mõtles Niigeri Naageri.

Ja süda läks kergemaks. Sulg hakkas nobedamini jooksma üle paberi ja mõttes nägi ta end sammuvat õueväravast välja uues ülikonnas. Poodnik Möllmann ja majaomanik Turts aina imestavad, kust see kirikurott on küll järsku selle rikkuse saanud. Kas võitnud loteriiga miljoni või petnud mõnelt pruudilt välja uue kevadvarustuse.

Niigeri Naageri muheles seda mõteldes.

Aga järsku kostsid trepil sammud. Päris võõrad sammud. Kop-kop põrutati uksele.

«Sisse!»

Tuppa astus härrasmees portfelli, kõva kübara ja valgete kinnastega. Kärtsutas nina, vaatas kohkunult kirjanikule otsa ning käratas ametliku häälega:

«Juhatage mind kirjanik Niigeri Naageri juurde.»

«Minap see olengi.»

«Teie, niisugune nosuman! Pardon, no muidugi, kus olid ometi mu silmad, et ei märganud teie kõrget otsmikku, suurt pead, geniaalset ilmet. Tõesti, ainult kirjanik Niigeri Naageril võib olla teiesugune üllas välimus. Olen lugenud teie surematut teost... hm-hm, mis ta nimin'd oligi, ah jah «Surma aasta»...»

««Surma astel».»

«Õigus jah, «Surma pastal»... Nüüd on mul au teile üle anda selle surematu teose eest esimene auhind 1500 krooni.»

Niigeri Naagerile nagu oleks löödud puuga pähe. Kui ta oleks olnud noor, siis ehk oleks hõisanud rõõmu pärast ja jooksnud teatama pruudile oma õnne. Nüüd aga sai ta liigutatud südame põhjani ja arglik pisar veeres põsesarnale.

Vaevalt sai ta pisut toibuda sellest üllatusest, kui kuulis jälle vööruses samme. Provintsionu riietuses

mees kaapas jalaga tervituseks vastu põrandat ning astus teist õlga ees nihutades tuppa.

«Õhöm, õhöm,» puhastas köhatades kurku, «annan teile üle Võru linna kirjandusliku auhinna — 10 kilo võru vorste ja teine 10 kilo suurmapudru tangu.»

Vaevalt oli Võru esindaja tõstnud oma vorstipaki ja tangukoti tuppa, kui juba uus saadik tuli oma auhinnaga.

«Lugupeetud kirjanikuhärra, toon teile Lüpsiku valla poolt mannergutäie piima ja kaks suitsusinki. Piimamannerg palun tühjaks teha, see ei kuulu auhinna juurde ja on minu isiklik omandus.»

Sealsamas oli ka platsis habemik talutaat oma pakiga.

«Ülikonnatäis villast omakootud riiet Valgemäe talu poolt,» ütles.

Kohe pistis üks terava nina ja pisut kehkadivei moodi isand oma nina ukse vahelt tuppa ja teatas kummardustega:

«Rätsepate ühisus on määranud omalt poolt auhinnaks ülikonna õmblemise. Ma viin riide kaasa, homme tulge kohe proovile.»

Ja nii aina kasvas auhindade rohkus kirjanik Niigeri Naageri toas. Paberivabrikandid olid toonud puuda valget paberit uute romaanide jaoks, tindisegajad ämbri tinti, kummitöösturid tosina apsatite kumme, kinoomanikud aastapileti, voorimehed ja autojuhid prii sõidukaardi, kuurordid tasuta suvitamise ning mudavannid.

«Ilus on olla kirjanik Eestis!» hõiskas Niigeri Naageri.

Sealsamas aga lõi otsmiku toksti vastu kirjutuslauda. Oli jäänud pisut tukastama ning näinud ebatavalist und. Vaatas nagu kohkudes oma toas ringi: piimamannerguid, sinke, valget rahaümbrikku, täisvillast ülikonnariiet polnud kuskil. Ajalehenaine aga oli torganud värske lehe ukse vahele ja sealt paistis silma sõnum, et mitmed linnavalitsused on otsustanud eitavalt kirjanduslike auhindade andmise.

Väljas aga sirtsusid varblased ning solisesid veed. Saksemad isandad viibutasid uhkelt keppe ning kandsid käsivarrel heledaid suvemantleid. Teised lidusid niisama kuueväel ja palja peaga. Kolmandad, nagu kirjanik Niigeri Naagerigi, istusid aga toas...

KRAAMIKOORMAD MAANTEEL

Maanteel kohtuvad kaks kraamikoormat. Üks tuleb linna poolt, teine eemalt külade vahelt. Linnakoorma kõrval kõnnib tanksaabastes mees, piits pihus, sonimüts silmil. Mehe püksid kannavad veel määrdeõli, lubja, värvilaikude ning viilipuru jälgi. On tööline. Töötas töökodades, võõpas seinu, parandas jalgrattaid, panne, padasid, sikutas ühistööl savi.

Naine ja kolm tsiburitsikat istuvad keskel vankril. Üks põngerjas hoiab süles kassi, teisel on lillepott. Naine embab seinakella, mille vedrud põrisevad ja kõlisevad iga vankriraputuse juures.

Küla poolt tuleval kraamikoormal istuvad naine ja kolm põngerjat. Üks hoiab kana, teine klähvivat koerakutsikat. Naisel on peas triibuline rätt ja süles kana. Vankripäras sörgib lõa otsas lehmakont.

Kohtuvad mehed teeserval, peatavad hobused.

«Trr... kustpoolt sa tuled?» küsib töölisrõivais mees.

Küsitav näitab piitsavarrega selja taha:

«Sealt... Näljakülast... Ja sina?»

«Linnast.»

Lasevad ohjad lõdvemale. Rapsivad välgumihklitega tuld huulte vahel ripnevale vilkale. Hakkavad jälle juttu ajama.

«Mispärast sa siis linnast tulema pistsid?» küsib maamees.

«Ah mispärast? Nälg ja tööpuudus ajasid. Inimene peab otsima õnne. Näe, kolm tsiburitsikat on koormal, näuguvad iga päev süüa. Põldu mul linnas pole. Iga lõssitilk maksab raha, iga kartul on hinnas. Oma kahe käega pean selle kõik teenima. Ja teenikski, kui oleks alati tööd. Suvel võõpan ja rähmeldan. Viis suud jahvatavad iga päev süüa ja sügisel on just niipalju kogutud, et saab osta mõne uue särgi ja paari saapakossi. Muud ei midagi. Pingutad siis veel. Ühele on tarvis palitut, teisele sukki, kolmandale raamatuid. Peremees pigistab üüri. Endale on harjased pähe kasvanud nagu takukoonal, aga ei raatsi juukselõikajale visata seda raha. Kõik saaks äärepealt korda, isegi vakk-paar kar-

tuleid talveks keldri ja kapsatünn toanurka, aga siis unustad ühel silmapilgul kõik oma mured ja kokkuhoiu ning viskad nädala palga kõrtsi. See viib külmale talvele vastu. Lähed siis tööbörsile, registreerid, annad aru oma tööst ja perekonnast. Norid end 1. kategooria hulka ja palud kohe tööd — lapsed näljas. Uuritakse kogu su perekond läbi ja öeldakse lõpuks — mine kraavi kaevama. Kõmbid sinna, poodist riidehilpude vastu võlgu võetud moonakott seljas, labidas käes. Songid ja sikutad, pole esiti harjunud. Naba jääb haigeks. Sikutad edasi, harjud, käed hakkavad käima, labidas lõikama, liikmed lähevad tööst juba kuumaks, aga rohkem ei tohi teha — norm. Vehid ja vedeled kogu nädal, ennäe, 9 krooni käes. Mõtled, suur raha talvisel ajal, seda tuleb hoida, sellega saab õiendada mõndagi. Lähed laupäeval linna. Poodimees võtab oma moonakoti eest 4 krooni. Naine on tassinud nädala jooksul veel teise nelja eest leiba, kartuleid ja lõssi. Kaobki raha sõrmede vahelt poodiletile. Süda läheb kurvaks. Puud on kuuris otsas. Käed ei lähe savist puhtaks — pole seepi. Särk, sinder, on rebenenud paed sikutades. Põngerjas tuleb, kott näpu vahel: «Isa, koss oo katki!» Vaatad — nahka oleks tarvis kontsaplekkide ja rupsikute jaoks. Teine kisab: «Ätt, näpul on külm!» Tont võtku, pistku käpad püksivärvli vahele, kes siis iga aasta jõuab kindaid osta. Õhtul vajub ka veel majaperemees sisse. Hakkab rääkima, et oled nüüd teeninud roppu raha, temale nagu oleks ka pisut tarvis, majamaksud maksta, väljakäik vedada, tuhat häda. Siis kargab hing täis — saaks siit linnast ära maale. Seal kasvavad kartulid, saaks neidki sügisel kergema vaevaga näsida. Põngerjad võiksid minna karja. Ise ja naine koogime päeviti talupoega. Üür odav, mets hagusid täis, lehm sööb karjamaal rohtu. Keerasingi koorma peale ning pistsin tulema. Saagu mis saab, inimene otsib õnne. Riik hakkab nüüd soovitama ja sokutama inimesi maale. Antakse võib-olla maadki. Kuid miks siis sina maalt tulema pistsid?»

«Häda ajab liikuma. Ootasin ja ootasin paremat, kuid seda ei tule kuskilt. Suvel saab veel elada, aga talvel poeb viletsus majja. Teenid päeviti siin ja seal. Saad kartuleid, rukkiteri, nael-paar rasvapoolist, raha aga ei

näe. Peremehelgi pole raha. Ainult peremehe korporandist poeg või tütar näeb linnas siniseid kümnelisi, vanamehel aga kõliseb taskus ainult metallipuru. Kuuviisi sind keegi naljalt teenima ei võta. Kardavad, elad lähedal, poetad öösi salaja peremehe varast midagi kõrvale. Palkavad sulased linnast. Need teenivad odavasti, vedelevad kuu-paar ära, muret pole, talvel ühistöö ootab. Nüüd tuleb veel riik oma sulastega. Maatöölised jäävad nälga, palgata riigisulaste vastu ei jõua võistelda masin ka.

Talveks ehk ongi pisut kogunenud. Tubak kasvab peenralapikesel, kapsad ja kartulid ka, lehm nosib tee ääres, kana muneb mõne muna. Aga siis tuleb vallamajast paber. Vallamaks. Minul 8 krooni, eidel 6 krooni. Just niisama palju kui kõige rikkamal valla peremehel ja perenaisel. Vahet ei ole. Linnasulase moodi kõrvale hoida ei saa, lehmakont pannakse arestikirja. Maksad maksu ja oled viimasest sendist lahti. Tuleb kas või surmahäda, rohtu osta ei saa. Tööd pole. Linu ropsivad mitmesaja kilomeetri kauguselt tulnud petserlased söögi eest. Vedeled talv aega, popsutad piipu — häbi on nõnda jõude olla, pole ju mõni haige ega invaliid. Aga teha pole midagi. Mõtled, hakkan tegema lusikaid ja vitsikuid. Kuid omal pole metsa. Pistad kirve võõra puu külge — vargus. Oota aina kevadet, seda pisikest tööotsa, et koguda vallamaksu, kirikumaksu ja teiste maksude raha. Niisugune elu ajab hinge täis. Tahaks suruda rinnaga tööd. Aga kus sa surud? Mõtlesin — lähen linna, seal on ikka midagi. Teenin ühe kroonigi päevas. Pühin uulitsat, olen kojamees, lähen ühistööle, ükskõik kuhu. Mul pole vähemalt makse, ja kui haigeks jään, tõstetakse autosse ning viiakse haigemajja. Maal võin kogu perega seitse korda kärvata, enne kui abi saan. Peab ikka liikuma, inimene otsib õnne.»

«Jah, inimene otsib õnne. Nõõ! Head aega!»

«Jumalaga! Nõõ!»

Kraamikoormad liiguvad edasi. Üks maale, teine linna. Inimene otsib õnne.

KONTAKT RAHVAGA

Vaat missugune naljakas kuulujutt on jälle välja mõeldud — haritlaskond eemalduvat rahvast. Sulgevat end nagu tigu karpi, tõmbavat ka karbiukse kinni, et ükski hing rahva hulgast ligilähedalegi ei pääseks.

No sel jutul pole küll tõepõhja all nagu vanal pesupalil. Mina tunnen päris isiklikult üht haritud inimest. See on mu lellepoeg Juku. Temal on lihtrahvaga nõnda suur ja lai kontakt, et otse imesta.

Juba hommikul varakult algab see kontakt. Juku norskab veel sängis, pea padja all, varbad tekiääre alt väljas. Kell lööb üheksa, kümme, üksteist, kaksteist. Juku norskab ikka. Siis koputatakse uksele — kop, kop.

«Jaa-a,» uriseb Juku, ajades padja alt nagu jõehobune veest pea välja.

Tuppa astub korteriperenaine. Niisugune väike kuivetanud krihvel, kaks kurja silma peas, juuksed krässus, keel veidi saksapärane.

«Noorherr lubas täna maksta korteri rehknung,» katsub krihvel naeratada.

«Jaa-jaa,» kratsib Juku pead. Tõsi küll, lubas jah, aga näe, eile ei tulnud mitte meelde seda asja. Oleks olnud pisut tagasihoidlikum, poleks enam tellinud neid õllesid, poleks kihutanud ka enam autoga, poleks isegi nende tipside juurde läinud. Aga näe, mitte ei tulnud eile seda rehknungi meelde. Sellepärast...

Lellepoeg Juku köhatab jaa-jaa, täiesti õigus, küllap tema nüüd tõuseb kohe üles, läheb otsekohe välja, just panka ja toob silmapilk raha. Nii kell üks, hiljemalt kell kaks on tagasi ja preili korteriperenaisel kohe raha käes. Ei, ei, ärgu preili kartku, seal pole seekord mingi valskus, raha tuleb kindlasti, ausõna, vähemalt kell kolm on kõik juttis. Aga võib-olla kohtab ta linnas mõnd tuttavat, viidab minut aega, aga kell neli, mitte üks minut hiljem, on ta rahapatakaga kohal. Sõidab kohe voorimehega, et preili korteriperenaine oma raha kiiremini kätte saaks. Nõnda siis kell viis, nagu räägitud, tema ei murra oma sõna, ausõna.

Nõnda lõpeb lellepoeg Jukul esimene kontakt rahvaga, s. o. korteriperenaisega. Selle lahkudes kratsib

ta kukalt, pingutab mõtteid, sirvib kõik tuttavad järjekorras läbi. Laurits, kurivaim, ostis eile uue palitu, temalt ei saa sentigi. Peedulinn pummeldas, küllap on täna isegi pigis. Jaanusonil ähvardasid vekslid lennata notari kontori, temalt pole midagi loota. Kurg, koikäpp, pani oma viimase kahekroonise raamatunädalal mängu ja ostis kirjandust — «Elegantne mees».

Aga kell üks on Juku rakkes. Kepp käsivarrel, suits suunurgas, kaelarätt kõrvuni palitukrael, värvimüts kuklas. Nõnda patseerib korda kolm-neli läbi kesklinna tänavate. Esimene kord sammub aeglaselt. Vastutulijad peavad saama mulje, et Juku on jalutuskäigul. Teine kord sammub kiiremini, just nõnda nagu minnakse kohtama akadeemilise veerandtunnilise hilinemisega. Kolmas kord Juku ruttab. Igaühel on selge pilt — see värvimütsimees ruttab panka või postkontori suurema summa järele.

Neist käikudest aitab. On end küllalt rahvale näidanud. Ja Juku siirdub kohvikusse. Teenib parajasti preili Ly ja temalt on Jukul alaline krediit — tass kohvi, kaks kooki ning õhtul kojusaatmisel piiramatu arv musisid.

Seal laua taga istudes, ühe silmaga aknast välja, teisega kohvikurahvast piiludes, mõtleb Juku ikka seda korteriperenaise rehkimungi asja. Väljas tänaval lükkab üks mees käru. On raske käru, suured pakid peal. Juku mõtleb, et vaat kus õnnelik mees, lükkab käru jaama ja kohe laotakse raha pihu peale. Kui tunneks niisugust meest, võiks pisut pumbata. Ja siis äkki kargab meelde, et oot-oot, üks sugulane, Kusta või mis ta nimi oligi, on ju kärumees. Jah, too seal tänaval on ju päris sugulase Kusta moodi.

Rõõmujudin läbistab Jukut. Kargab üles, ruttab kärumehele järele. See sikutab oma rasket koormat mäest üles. Juku jälgib pisut eemalt. Rumal on päise päeva ajal kärumehele juurde minna. Mõni pealtvaataja võib mõtelda, et ongi sugulane. Oleks pime, siis poleks nägijaid karta. Aga siis võttis Juku julgust.

«Rahvaga peab kontakti looma,» koputab endale rusikaga rinnale.

Puiestee varjul lähenebki ja hüüatab:

«Oi Kusta, tere kah!»

Kärumees seisatab. Pühib otsmikult higi, siis annab

käe. Ajavad juttu. Aga Juku põleb nagu sütel. Sealt eemalt tulevad kaks preilnat. Milline piinlik seisukord. Tema seisab keset tänavat ja ajab kärumehega juttu. Lihtsalt kompromiteeriv. Oi! Viimases ahastuses küsib ruttu, et kas sugulane Kusta saab talle pisut raha laenata. Üsna pisut, nii umbes paarkümmend viis. Isegi paarikümnest aitaks.

Kusta avab oma lõkatsitega rahakoti ja surub midagi Jukule pihku. Juku eemaldub ruttu, süda ärev, õnnelik, rõõmus. Korteriperenaise rehknungi asi on klaar. Aga nurga taga pihku avades leiab sealt kakskümmend viis senti. Mõtelda, kakskümmend viis senti, ent tema rääkis kahekümne viiest kroonist.

Aga «Carambas» on tore oober. Vahest tema? Või pesukojapreilid. Nad naeratavad alati Jukule. Ehk teeks too autojuht, kellega eile kihutas, pisut krediiti. Või vürtspoodnik Muhelik. Juku on sealt ikka ostnud paki paremaid suitse. Või rätsep Pressraud, kes alles läinud nädalal sai pükste triikimise eest pool krooni. Ehk kalossiparandaja. Või voorimees Västrik.

Nõnda mõtles Juku ja süda sai päris rõõmsaks. Oo, temal pole häda. Temal on kontakt rahvaga. Tunneb voorimehi, autojuhti, kärumeest, pesukojapreilisid, ettekandjaid. Tema on rahvamees, peab sidet ka alamat tõugu inimestega. Need peaksid päris südamest rõõmustama, et saavad pisut aidata temasugust haritud inimest.

Nende mõtetega tormab Juku edasi, viibutades oma keppi ja vehkides kätega.

Näete nüüd, kui suur ja lai kontakt on Jukul rahvaga. Teie vahest ütlete, et Juku pole veel see täiesti haritud haritlane, tema õpib alles ülikoolis. Tõsi küll, aga kui temal on juba ülikoolipõlves niisugune lai läbikäimine rahvaga, eks siis neid tutvusi jätku pärastisekski. Jätkub kindlasti ja sellega on võetud tuulest kõik need kuulujutud, et haritlaskond eemaldub rahvast.

KIRJANIK SÜÜPINGIL

Kristjan oli elukutselt kingsepp. Parandas vanu ja tegi uusi. Niisugune tubli meistrimees, kes lappis kogu aguliserva rahvale mõõduka hinna eest kotti. Teadagi, niisugustel meistrimeestel lööb midagi laupäevaõhtuti südame alla. Justkui torgatakse, et Kristjan, mine natukene välja jalutama. Mine niisama, aga ära sa kõrtsiuksest sisse astu nagu läinud laupäeval. Mine ainult vaatama, kuidas teised kaperdavad koju ja saavad naiste käest tuttipidi.

Nõnda torkis südames, kuni meister viskas põlle nurka ja läks. Ja siis ta juba enne hommikut ei tulnud. Ehk kui tuligi mõnikord, siis ainult selleks, et naise käest raha norida. Ja kui see ei andnud, klirisesid ja kõlisesid taldrikud ning supikausid vastu põrandat. Muidu nii vagasel ja tublil mehel oli siis niisugune keerd sees nagu siku sarvel.

Esmaspäeval aga istus jälle vaikselt töölaua taga, torkas naaskliga tallasse auke, võttis huulte vahelt peile ning lõi vasaraga kõmdi sisse. Niisugune oli Kristjani elu ja olu.

Ühel päeval, see oli odavate raamatute müügi ajal, tuli kingseppmeistri madam erakorralise ostuga koju. Niisugune pikergune asi oli mähitud valgesse paberisse. Justkui tükk tallanahka, aga polnud ka, uudistas Kristjan üle töölaua naise ostu.

«See on raamat,» ütles viimaks naine, «ostsin 10 sendi eest. Rätsepa eit jutustas eile, et olla niisugune tore lugu. Kuidas mees joob ja aina perekonnaelu alla kisub. Mõnes kohas võtvat silmad märjaks, teises jälle panevat laginal naerma.»

«Hrr . . .» urises Kristjan ja tagus peile tallasse.

Temale ei meeldinud raamatud. Tont võtku neid, olid kõik niisugused segased asjad. Tervelt mitusada lehekülge keerulisi lugusid täis. Ja pärast tuleb ikka välja, et poiss võtab endale selle tüdruku naiseks, kellega nii palju pahandusi ja sekeldusi. Niisugust asja võiks öelda kahe-kolme reaga ja asi tahe.

Nii mõtles Kristjan raamatust ja kirjanikest. Aga Emma hakkas uut raamatut kohe õhinal lugema. Ei

asunud toitugi valmistama, vaid lõikas sõrmega leheküljed lahti ning laskus kummargile raamatu üle. Ei saanud lugeda kümmet ridagi, kui juba hõikas:

«Kuule Kristjan, mõtle kui imelik, ka siin raamatus on peategelase nimi Kristjan. Ja ta on nagu sinagi elukutselt kingsepp.»

«Mis seal siis ikka imelikku on, kogu maailm on kingseppi täis. Ja ka Kristjaneid leidub kindlasti.»

Aga juba paari lause järel hüüdis eit jälle:

«Ka punased vurrud on sel Kristjanil. Just sina mis sina!»

«Igal mehel on vurrud,» urises Kristjan.

«On küll, aga punaseid pole. Ja näe, siin on jälle öeldud, et kui ta avas suu, siis paistis paksude huulte tagant rida kollaseid kihvu. Justament nagu sinul! Kui suu lahti, siis paistavad suitsust kollased hambad nagu kihvad. Ja oot-oot, mis siin on. «Ta laup oli sile ja pikergune, juuksed pisut hõredad, silmad hallid ja vesised. Huuled näisid nagu kaks pleekinud ja krobelist pabeririba, mis kleebitud suule.» Taevas, just sina! Sinu hallid ja vesised silmad, sinu hõredad juuksed, sinu krobelised huuled ja sile ning pikergune laup!»

«Na jäta nüüd!» torises Kristjan vastu.

«Oot, kuula edasi. «Tänavail liigub ta pisut kühmu tõmbunult ja kartlikult, justkui kardab kanda oma teraval turjal elu raskusi.» No mis sa selle kohta ütled, Kristjan? Kas sa ei liigu just nõnda mööda tänavaid.»

«Kust mina tean, egas ma ise näe.»

Kolksti viskas Kristjan vasara nurka. See raamat hakkas närvidele käima. Egas ta mõni vasikas ole, et tal on hallid vesised silmad. Ja kunas on ta maskeraadil käinud, et kannab huultel pleekinud ja krobelist pabeririba. Ning hõredad juuksed, see on lausa teotus. Kristjan lõi käpa juustesse — need seisid ju päris kahlus justkui mõne kunstniku harjased.

«Kuule,» hüüatas samal hetkel Emma. ««Laupäevaõhtuti tuleb ta tuigerdades kodu poole. Paar korda kukub ninali porri, ajab end jälle upakile, mõmiseb laulujoru ja katsub vilistada. Siis põrutab põmmadipõmmadi vastu toaust, taob jalaga ning käratab naisele: «Otsi raha siia!»» No kas sa saad ka nüüd vastu vaielda, et see on just elupilt sinust ja minust!»

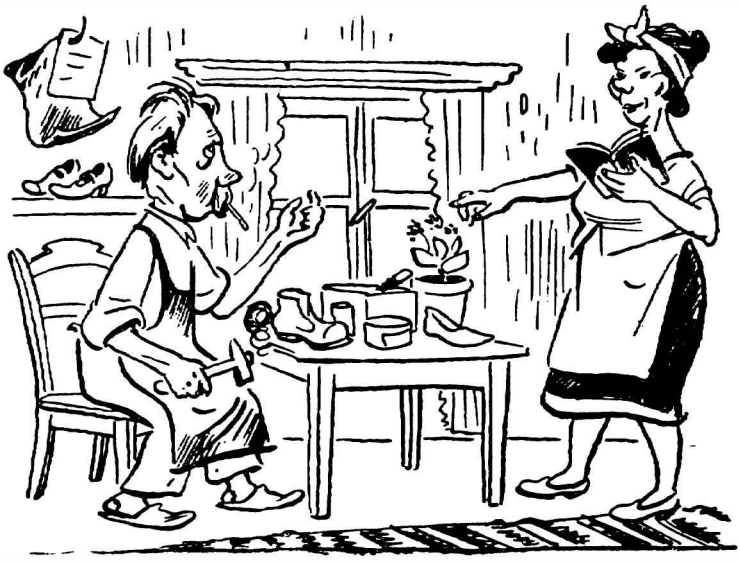

«Pea oma lora kinni!» heitis Kristjan vihaselt.

«Kuidas lora. Mina loen kirjandust, aga sina, igavene harimatu jõmm, tohid mulle öelda, et see on lora. Näen, et sa ei taha kuulda kõiki neid kirjeldusi, mis siin raamatus sinutaolisest mehest ette tuuakse.»

«Ei taha jah, mul on tarvis töötada.»

«Loen sulle kõvasti, siis sa näed . . .»

Ja Emma hakkaski kõvasti lugema. Kristjani ilme muutus süngeks. Kui ta kuulis, kuidas ta nimekaim joobnult lällutas, hakkasid käed värisema. Ja kui nimekaim andis juba paar vopsu oma naisele, kargas ka Kristjan töölaua tagant püsti ja käratas:

«Viska see neetud raamat ahju!»

Nüüd näis temalegi, et raamatu kirjutaja oli just kirjeldanud teda. No kui ta teaks, kes sihuke natt on, küll teeks sel veel näo kirjuks. Võib-olla oli autoriks too noormees, kes elas kõrvaltoas. Kristjan haaras naiselt raamatu ning viskas nurka. Nüüd hargnes sündmus sealt kohalt edasi, kus lugemine oli katkenud.

Tund aega hiljem tõttas Kristjan kriimustatud näo ja

lõhkise kulmuga jaoskonnakohtuniku kantselei poole. Seal leidis ta eest hulk ametivendi: Väike Kristjan, Pikk Kristjan, Västriku Kristjan, Kiisa Kristjan ja teised. Kõik nad olid tõtanud tõstma kaebust autori vastu, kes oli tunginud nende eraellu ning haavanud meistrimeeste au.

Meie Kristjani kaebus oli järjekorras kolmekümne kolmas. Nüüd võib varsti oodata kohtuprotsessi, kus autor peab puhtaks pesema 33 Kristjani au.

PLAGIAADID

Vaadake, kuidas võib inimene saada teinekord oma hea südame tõttu plagieerijaks.

Tõnis Pressraud oli rätsep. Mitte mõni kesklinna ateljeeomanik, kes modelleerib süllalaiusi õlgu ja kottpükse nagu kartulikotte. Ei, Tõnis Pressraud oli lihtne vestirätsep. Tema valmistas neid igasuguseid: kaherealisi, kolmerealisi ja viierealisi. Ning praegusel ajal on just vestiread moes. Üherealist vesti ei aja selga ka voorimees. Kus selle häbi ots, ainult viis nööpi kõhul. Viiskümmend, vaat see on alles mood!

Nõnda elas Tõnis Pressraud päris kenakesti oma mitmerealistest vestidest. Aga ühel päeval astus tema töötuppa veider kunde. Vihmavari kaenla all, prillid ninal, kitsad püksid jalas. Justkui mõni noaaegne koolmeister.

«Tehke mulle üherealine vest,» ütles.

«Vabandage, ma ei kuulnud hästi. Tahtsite vist üheteistkümnerealist, meh?» ajas meister Tõnis Pressraud kõrvad kikki.

«Ei, tahtsin üherealist!»

Tõnis Pressraud vaatas hämmastades kunde otsa. Kas oli see elanud kuu peal, et ei teadnud põrmugi meestemoe uuematest karjetest?

«Võimatu,» raputas ta pead, «iga poisinolk naerab teid välja, kui lähete üherealise vestiga tänavale. Laske vähemalt viierealine, või neljane, aga üherealine — puh!»

Kuid kunde tegi kannatusrikka näo ja lausus:

«Ei saa, mitte ei saa. Olen sõjamaalide, tervitusmarsside ja venitusromaani võistluste žürii liige. Tuleval nädalal on komisjoni istung ja sinna ei või ma selga panna oma viiekümnenööbilisi veste. Kui läheb vaidlusteks lahti, et missugune töö on etem, missugune halvem, siis tõuseb mõni kaasliige laua tagant üles, võtab vestinööbist kinni ja hakkab pikalt ning laialt rääkima oma arvamust. Ning lõpuks krõpsti ja nööp on vesti eest läinud. Nõnda on varsti mu kümnerealised vestid nööpidest lagedad. Kus siis selle kahju ots!»

«Kas teie ilma vaidlusteta läbi ei saa?» küsis Pressraud.

«Kus sa saad! Kõik tööd on peaaegu ühesugused nagu vitsaga löödud. Ei tea, missugusele anda esimest, missugusele viimast auhinda. Tuleks kordki võistlustele sihuke töö, millest kohe näha, et see väärib esimest auhinda!»

Kunde ohkas ja Pressraud võttis vestimõõtu. Päris kahju oli sellest heast isandast, kes nigelate võistlustööde tõttu pidi kandma ainult ühereal ist vesti. Oleksid võistlustööd paremad, võiksid kõik liikmed oma viiekümnenööbilised vestid selga panna. Siis oleks kohe selge pilt, et sellele tööle esimene, sellele teine, sellele viimane auhind. Ei tuleks vaidlusi ega nööpide eestkatkumist.

Veel kaua aega mõtles Tõnis Pressraud seda lugu. Öösel ei tulnud unigi silma. Ikka seisid silme ees need vaesed žüriiliikmed, kes kaelani pahmas pidid otsima mõnda tuumakat tera.

«Kui õige ise...» välgatas korraks mõte läbi Pressraua pea.

Aga lõi kohe käega — kus nüüd tema. Ei oska lihtsalt neid võtteid. Ehk kui oskab pisut võtteidki, siis pole jälle ideid. Ja ideed on praegusel ajal niisama moes kui kahereal ised vestid. Mõtles rätsepmeister nõnda kogu nädala, kui ühel hommikul kargas ta töötuppa lõbus noorhärra. Keerutas keppi ja laksutas vilet.

«Üks seitsmereal ine vest,» põrutas.

Aga Tõnis Pressraud oli nagu võlutud. Missugune kena viletriller!

«Kust te õppisite seda viisi?» küsis.

«Minu enda kompositsioon,» vastas noormees uhkelt.

Sel päeval tegi Tõnis Pressraud toreda äri. Tema valmistab noormehele ilusa kirju seitsmerealise vesti, vastutasuks aga saab vile kompositsiooni. Mõlemad olid vahetusega rahul. Aga imelikul kombel pidi Tõnis Pressraud saama samal päeval ka veel toreda sõjamaali autoriks.

Üks väike nässakas mees astus ta töötuppa ja pakkus maale müüa.

«Võtke üks seina kaunistuseks,» mangus ta. «See on puhas kunst, mu enda looming. Võtke see siin apelsinidega või see lahingupilt. Võite siit kundedele näidata uuemaid vestimoode.»

Tõnis Pressraud ostiski sõjamaali ja andis vastutasuks jälle ühe vesti, millele kunde polnud järele tulnud. Oli juba päris õhtu, kui Tõnis Pressraud tundis kõhus imelikku tühjust ja läks poodi. Laskis lõigata veerand naela vorsti, ühe heeringa ja tüki leiba.

Kui ta nõnda istus lambivalgel ja hävitas toitu, torkas talle järsku silma, et pakkimispaber vorsti, heeringate ja leiva ümber oli mingi käsikiri. Hakkas seda lehitsema ja harutama. Ja vaat mis — see oli ühe romaani käsikiri.

Teisel päeval saatis Tõnis Pressraud kõik kolm asja võistlusele. Mitte et endale au ja kuulsust otsida. Vaid anda žüriiliikmetele kord tõesti väärtuslikku loomingut, et nad üksteisega vaieldes ei kisuks veste nööpidest lagedaks. Saatis lihtsalt hea südame tõttu, et inimestel oleks otsustamisega vähem vaeva ja tööd.

Ja ennäe, Tõnis Pressraud sai kõigil kolmel võistlusel esimese auhinna.

Alles nüüd tõstis üks kade inimene kisa, et auhinnatud tööd on — plagiaadid. * Tõnis Pressraual pole sellest kuuma ega külma. Temal on auhinnad käes ja maitseb suvitusmõnusid. Ka žüriiliikmed on suvitamas ja kan-

---

* Kodanliku Eesti riigitegelased eesotsas K. Pätsiga soosisid Itaalia päritoluga kunstnikku-juhusteotsijat M. Maksolly't. Viimaks paljastati see plagiaatorina. Umbes samal ajal paljastati plagieerimisi ka kirjanduses ja heliloomingus. Tookord võis kõigest sellest ainult mõistu kirjutada.

navad uhkesti viiekümnenööbilisi veste. Nad ei näe kurja undki, et on auhinnad andnud plagiaatidele. Aga kui nad sellest viie aasta pärast teada saavad, no küllap teevad vist suured silmad.

SEGADUS REVIDEERIMISEL

Joosep Kuldkepp oli kassameister. Mitte mõni niisugune väike käblik, kes istub agulisauna kassas ja korjab hilja ööni kümnesendilisi. Ei, Joosep Kuldkepp oli tarvitajate ühisuse pealaekahoidja, vaestelastekohtu kassapidaja, tuletõrjeseltsi kassiir, ühispanga laekur, spordiseltsi kassameister ja ikka nõnda edasi. Kõik meie linna sada seitse kassat olid tema hoole all.

Siis ühel päeval tuli revident. Niisugune paks kuri mees, portfell kaenlas, mustad vurrud nina all nagu saapahari. Köhatas:

«Hm-hm, hakkame siis otsast peale.»

«Hakkame jah, aga teeme enne üks suits.»

Ent revident raputas pead, ei võtnud suitsu ega napsi konjakit, mis Kuldkepil juhtus juhuslikult laualaekas olema. Muudkui tükkis aina kassa kallale.

«Selle selliga peab olema ettevaatlik,» mõtles Kuldkepp. «Bürokraat, ptüi, niisugune! Ei lase sõnakestki rääkida seltskondlikku juttu. Muudkui tükib kassa kallale nagu orikas rukkisse. Eelmine oli palju ladusam mees.»

«Hakkame vaestelaste kassaga peale,» ütles revident.

«Hakkame pealegi,» nõustus Kuldkepp, «aga üks silmapilk, mul jäi võti tarvitajate ühisuse kontori. Lippan kohe järele, siinsamas ümber nurga.»

Lippaski minema, niisama palja peaga, kuueväel. Lippas vastasolevasse kõrtsi, käratas kaks napskit välja ning hakkas palavlikult pabereid sorima.

«Lillile sularahas — 200 krooni, aastapäeva pummeldus — 100 krooni, kaks vekslit à 150 krooni, katus majale — 300 krooni, maale tallu kaevu kaevamine — 300 krooni, obligatsioon välja ostetud — 1000 krooni, muud nipet-näpet — 200 krooni, mjah, just kokku 3000 krooni, nagu arvasin.»

Viskas siis napsid kurku ja jooksis ümber nurga tarvitajate ühisuse kontorisse. Avas kapiukse ning pistis kolm kümnekrooniliste pakki püksivärvli vahele. Nüüd sammus rahuliku südamega tagasi vaestelastekohtusse. Võttis vestitaskust võtme ning avas kapi. Tõstis raamatud revidendi ette ja läks kassat kaasa tooma. Aga salamahti poetas püksivärvli vahelt kolm rahapakki kassasse.

«Soo, siin on nüüd kogu see krempel,» ütles kergema südamega.

Revident uuris ja puuris oma pool päeva, lõgistas arvelõkatseid ja kriipseldas paberile arvusid. Nuhkis väljaminekuid ning sissetulekuid.

«Korras!» ümises viimaks. «Asume nüüd tarvitajate ühisuse laeka kallale.»

«No kinnitame enne ka pisut keha,» pani Kuldkepp ette.

Ent revident polnud nõus. Võttis taskust paberisse mähitud saia, või vahel, ja lõi hambad külge. Kugistas tükk aega, siis oli kõht täis. Asusid tarvitajate ühisuse kassa kallale. Kuldkepp kobas taskuid, tõmbas vestivoodri välja, vaatas portfelli, otsis laualaekas — võti kadunud.

«Näh,» lõi korraga lapiti käega vastu otsmikku, «olen jälle unustanud võtme kuhugi. Õigus jah, jätsin ühispanga kabinetti. Üks hetk, jooksen kohe järele.»

Jooksis ühispanga poole ja mõtles vihaselt:

«Küll on kummipea! Tahab ühe päevaga kõik sada seitse kassat selgeks klaarida. No veli, mind sa haneks ei püüa . . . »

Naeris pilkavalt ja tormas mööda ühispanga treppi üles, ise arvutades:

«Millile sai leeripäevaks — 300 krooni, kaks tõulehma maale tallu à 200 krooni, autole uued rattad ja remont — 900 krooni, sünnipäeva tipsutamine — 100 krooni, Paabutilt veksliga mööda pükse — 1000 krooni, see on jälle kokku — 3000 krooni. 3000 + 3000 = 6000, see on selge igale koolijütsile.»

Kuldkepp ladus ühispanga kassast kuus pakki kümnekroonilisi püksivärvli vahele ning lippas tagasi tarvitajate ühisusse. Lõi krõpsti võtme lukku ja avas raske rahakapiukse. Kui revidendi silm uuris raa-

matuid, pistis rahapakid lipsti kassasse. Nüüd oli süda korraga kerge, nagu oleks paistnud tuppa soe kevadkiir.

Kuni hilja ööni näris revident pliiatsit ja mõmises. Midagi ei klappinud. Alustas otsast peale, lõgistas arvelõkatsiga, tuhnis kassaraamatuid, aga ei klappinud ikkagi.

«Trrr!» põrutas vihaselt rusikaga vastu lauda, «3000 krooni.»

Joosep Kuldkepi mõtted töötasid palavlikult: kolm tuhat, kolm tuhat, no kunas ta ometi võttis selle summa. Mitte ei mäletanud. Võib-olla oli mõni käinud kassa kallal. Kolm tuhat, kolm tuhat, kui revident rääkida laseks, võiks asjad siiski jutti ajada.

«Ja-jaa,» alustas, «nüüd tuleb meelde, kolm tuhat jah... väike unustus... ma lippan ja toon kohe...»

«Mi-is?» ajas revident silmad pärani, «toote 3000 krooni, aga siin on ülejääk...»

Nüüd tuli Kuldkepil järsku kõik meelde. Nagu puuga löödi pähe. Need tõulehmade, Milli leeripäeva, Paabuti veksli ja kõik teised rahad oli ta võtnud tuletõrjeseltsi kassast. Tarvitajate ühisuses oli kõik klaar peale selle, mis ta hommikul vaestelastekohtu kassa jaoks võtnud. Ent need sada seitse kassat ajasid asja segi. Mitte ei mäletanud, kus asjad korras, kus ligadi-logadi.

... Nüüd on Joosep Kuldkepp ainult ühes kohas kassameister — vangla hooldamise seltsi kassas.

ON TARVIS VÕISTLUST

II rahvuslik kasvatuse kongress murdis tublisti pead rahva juurdekasvu küsimusega. Et meil seda noorrahvast ikka on, siblivad õhtuti mööda uulitsaid ja külatanumaid nagu kiisaprügi, aga vaata, ainult seda kõige pisemat peret ei teki kuigi palju lisaks. Meheleminek ja naisevõtmine on läinud ka päris kenasti hoogu, hoolimata neist Viljandimaa vanapoistest, kelledest kõneles Viljandi linnapea isand Maramaa. Jõulupühade eelgi tehti üle riigi pool tuhat inimest õnnelikuks ja õnnetuks.

Aga oota aasta, oota paar ja mine siis neilt tuhandelt õnnelikult ja õnnetult küsima, kuidas nad on täitnud seda vana piibli käsku, et saagu teid nagu liiva mere ääres, vaat siis on — netu.

Kuid tolle «netu» konksu otsas seisabki kogu meie rahva tulevik. Hädavaevu saadakse ainult sellega toime, et rahva arv just kahanema ei hakka. Kuid sellestki toodangust langeb lõviosa põlatud kultuurivaese Petserimaa arvele. Kultuursed maakonnad, linnad ja alevid ei hooli tepski «liiva riputamisest mere äärde». Nad ennem nagu katsuvad «mere ääre» puhta hoida ja leiavad hädas abi külamooridelt.

Nüüd on siis jälle hakatud mitmendat-setmendat korda otsima abi selle «netu» vastu. Eeskätt tuleks muidugi küsimuse alla preemiad, lastepreemiad. Kui meie maksame neid igalt võinaelalt, munapaarilt, seakintsult, siis poleks ka patt maksta toredalt tervelt punapõseliselt piripillilt. Võiks ju teha katset, vahest näkkab.

Aga veel on selleks üks teine hüva abinõu. Mulle vilksatas see meelde proua Pirtspartsakat külastades. Tema elab kuskil kesklinnas ja on kõigis seltsides, ühingutes ning komiteedes vähemalt abimehkelnaine. Sellepärast pole temal põrmugi aega. Vaevalt saab istuda kohvikus pool tundi, kui peab juba jälle lendama. Ikka siia ja sinna, siia ja tänna. Armas eesti rahvas ei saaks ilma proua Pirtspartsaka lendamiseta sugugi läbi.

Ühel päeval kõlistasin ma proua seitsmetoalise korteri ukse taga. Kellahelina peale pistis seal teisel pool ust möirgama nagu loomaaed. Aga polnud ühtigi loomaaed, olid ainult proua Pirtspartsaka foksid, taksid, mägrad, terjerid. Ja nagu jala uksest sisse pistsin, nõnda oli kohe üks niisugune pisike penivärdjas hammastega püksisäärest kinni nagu takjas. Oli mingi taksi- või mägrakoer.

«Fifi, Fifi!» hüüdis proua Pirtspartsakas. «Fui, küll oled sa rumal, Fifi. Kas sul häbi pole onkule külge hakata? Fifi on rumal, Fifi on rumal, pfui!»

Proua Pirtspartsakas vadistas nõnda, tegi näpuga taksi nina all ringe ja see tobe loom nagu hakkaski häbenema. Laskis mu püksisääre lahti, peitis pea käppade alla ja niutsus.

«Vaadake, kui tark võib olla loom,» lausus siis proua Pirtspartsakas võidukalt. «Aga mul on veel targem koer. See on Lyky — terjer. Ka Bunnyst oleks saanud haruldane eksemplar, aga ta suri nohutõppe. 300 krooni kulutasin arstimisele, aga ei midagi. Küll on meil häda nende arstidega, pole ainustki spetsialisti. Muidu kurdetakse haritlaste üleproduktsioonist, aga kogu riigi kohta pole ühtki penihaiguste eriteadlast.»

Nõnda kurtis ja sädistas proua Pirtspartsakas. Viis mind läbi kõigist oma seitsmest toast ja pani vastamisi istuma ühe koletisliku hurdaga, kes vahtis üksisilmi mu kõrisõlme. Mõtlesin, et kui see loom nüüd kallale kargab, oh issand, siis pole pääsu. Hirmu tõttu kaotasin jutulõngagi ja ütlesin niisuguse hirmsa lause:

«Kuid armuline proua, kas teie südamele poleks armsam ja kallim üks niisugune väike piripill kui too kole hurt seal.»

«Missugune piripill?» küsis proua Pirtspartsakas arusaamatult.

«Noh, niisugune jõnglane, väike, tilluke, roosake, väike titeke — laps.»

Proua Pirtspartsakas läks näost kahvatuks. Siis prahvatas:

«Teie solvate mind ja Tsikyt. Tsiky on tšempion, Tsiky esivanemad ulatuvad tagasi Funterlory lordideni, Tsiky on toonud mulle näituselt kaks pronks- ja viis hõbemedalit. Tsiky on saanud hurtade võistluselt esimese auhinna — 100 krooni. Mõtelge nüüd, kas võib teda asendada üks laps, laps, kes ainult karjub ega too ainustki pronks- ja hõbemedalit ega rahalist auhinda.»

Vaat nüüd olemegi selle tuuma juures, mida otsitakse meil rahvaarvu tõstmiseks. On tarvis lihtsalt võistlust. Oleme võistleja rahvas. Romaanivõistlus on vedanud alati kokku ligi poolsada käsikirjapatakat. Eduard Hubel arvestas täpselt välja, kui palju ainsa aastaga viitsid noored inimesed oma aega. Igatahes sellest energiast oleks jätkunud viie . . . aga hea küll, võibolla kõik kirjutajad polnud abielulised.

Ja muudelgi aladel tahame aina võistelda ja võita. Maal treneerivad peaaegu kõik tütarlapsed lüpsivõistlusteks. Mehed jälle sikutavad kraavi ja lasevad kündi.

On ju olemas isegi niisugused võistlused. Perenaised laksutavad teljepuid kangakudumiste võistlustel. Peremehed, linnukasvatajad, väikemaapidajad pingutavad eeskujulike talundite võistlustel. Ja noored näitsikud kulutavad vahtides peeglitelt hõbeda enne külailuduse võistlust.

Aina võistlus ja võistlus ning võistlejaid on igal pool murdu. Miks ei või siis korraldada ka lastevõistlust. Mitte iludusvõistlust, sest iga terve laps on ilus ja armas. Aga noh, kuidas seda öelda, võiks korraldada niisuguse võistluse, et kes saab, ütleme, kümne aasta jooksul kõige rohkem «liiva mere äärde». Missugune ema annab riigile kõige rohkem poegi ja tütreid. Ja võitja saab, ütleme, miljoni. See oleks juba pisut kaalukam võistlus kui suurromaani kirjutamine. Ka saab võitja kindlasti miljoni kätte ja selle juures polekski tarvis erilist haridust, diplomit, isegi vist mitte annet ja õigekirja oskust. Ainult heast tervisest jätkuks.

RIIGIVAENLASED

Tõnis Tuhknui silmad õgisid ikka veel ajalehest viimast päevauudist, aga tema käed värisesid ja süda peksis ribikontide vahel nagu pumbakann. Siis laskis ta ajalehe langeda ning haaras peast kinni.

«Taevas, mis nüüd küll saab!» käis ahastus läbi tema ihu ja hinge. «Mind on kuulutatud riigivastaseks. Isegi vapsidele anti enne armuaega, aga minuga ei peeta pikka pidu — muudkui kohe riigivastase pitser külge. Oeh, nüüd ei pista ma enne jaanipäeva toast jalga välja, vast selleks ajaks vaibub see tuhin.»

Hea oli nõnda mõtelda, aga sealsamas koputati uksele. Tuppa astus korteriperenaine, madam Lisette Lilleõis. Tegelikult polnud ta kellegi lilleõis, vaid pigem höörik vaadike, mille raskus kümme puuda. Madam Lisette vaatas võidurõõmsa naeratusega Tõnis Tuhknui otsa ja ütles:

«Vaat. nüüd oled sa mul pihus! Jõulude ajal panid pahaks, kui andsin sulle. ühe pühade musulartsaka.

Ütlesid, et olen vana paks heeringatõrs. Aga vaat, nüüd olen hinnas. Kui tahan, võin sind päästa, kui ei taha, lasen visata sind vangitorni. Võib-olla otsibki politsei sind juba taga ja kogu maja on ümber piiratud. Sest teine sinusugune vanapoisikronks on majaperemees Jüri Kastrul. Noh, kas päästan su või ei?»

«Päästke, oh, ma palun, päästke!» tõstis Tõnis Tuhknui ahastades käed.

«Noh, anna siis kojamehe pojale 25 senti, las ajab su suguseltsi ja sõbrad kokku. Mul juba särisevad kotletid pannil, saab neile ka midagi hammaste vahele. Viinaliitri võtame siitsamast öövahi käest. Ja siis kuulutame, et Tõnis Tuhknui ja Lisette Lilleõis on kihlatud.»

«Ei, ei, seda mitte!» karjus Tõnis Tuhknui vahele, «ma arvasin, et teie kuidagi teisiti mind päästate, kas peidate oma voodi alla või riidekappi, aga seda ... ei, ei ... ennem lähen vangitorni.»

«Siis kasi minu korterist välja!» karjus häbistatud madam Lisette kogu kõrist. «Mina oma korteris riigivastaseid ei pea. Tahtsin küll inimesele head teha, pakun oma kaitset ja abi, aga tema, tänamatu loom, julgeb vastu ajada. Välja! Las politsei nabib su kinni ja mõistab riigi äraandmise pärast kümneks aastaks trellide taha, vaata siis.»

Ja nõnda pidigi Tõnis Tuhknui sel jaanuari õhtupoolikul lahkuma oma soojast üürikorterist. Tänavale ei julgenud ta minna, võib-olla olidki patrullid väljas ja pidasid jahti temataolistele riigivastastele. Ronis vöörusse trepi alla ja tõmbas end kõveraks. Üks kass tuli talle seltsi ja pistis oma sooja nina lõua alla. Väljas aga paukus ja raksus 20 kraadi külma. Juuksed külmasid kaabu külge ning uur jäi taskus seisma. Aga vanapoisi visa hinge pakane siiski välja ei pigistanud.

Hommikul mõtles otsida hubasemat redupaika. Tuli meelde kojamehe kartulikelder. Niisugune põranda-alune koht oli sobiv elamiseks temasugusele riigivastasele. Päeval magab keras nagu puuk, öösel tõuseb üles, kolab mööda keldrit ja peab rottidele naisevõtmise-vastaseid kõnesid.

Aga enne oli tarvis põranda alla muretseda ka pisut nosimist. Tõnis Tuhknui konutas trepi all varavalgeni ning lippas siis salamahti ümber nurga poodi.

«Rõngas vorsti ja päts leiba,» küsis ruttu.

Kaupmees haigutas uniselt leti taga ja vastas:

«Otsas. Õhtul oli niisugune kole robin vorsti ja leiva järele, et sai müüdud kõik lagedaks. Panin kaks pätsi läinud nädalast kivikõva leiba ka minema. Muudkui tormasid üksteise järel mehed sisse, ise kohkunud, käed värisevad, silmad ehmunud, pilk ebalev, ja nõudsid aina leiba ja vorsti. Aga võtke kaerahelbeid, see on väga rammus toit. Muud ei ole. Ah, üks heeringas on siiski jäänud tünni põhja.»

Tõnis Tuhknui võttis kaks kilo kaerahelbeid ning tünni põhja jäänud heeringa. Hea, et veel sedagi sai, on midagi põranda all hamba alla pista. Siis sibas majade varju hoides tagasi vöörusse. Haaras ruttu keldriluugi sangast kinni ja tahtis sisse pugeda. Aga korraga hakkas seal all keegi paluma:

«Annan alla, ärge laske, jumala pärast. Pöörake revolver kõrvale, ega niisugusel riistal aru ole, läheb lahti ja olengi siruli. Parem võtan juba Minna ära.»

Tõnis Tuhknui tundis häälest, et see oli majaperemees Jüri Kastrul. Kah poissmees. Meel läks lõbusaks kaaskannatajat kohates ning hõikas:

«Ära karda, see olen mina, Tuhknui. Tahtsin ka pugeda põranda alla. Ei teadnudki, et oled ees. Ja mu käes pole mitte revolver, vaid heeringas.»

«Jumal tänatud, ja mina mõtlesin, et politsei on juba üles nuuskinud minu peiduurka,» kostis majaperemees Kastruli hääl keldrist. «Aga ära siia küll tule, viimane põrgu. Tahtsin just ise praegu välja ronida ja minna vabatahtlikult politseisse või Minnale kosja. Ei tea veel, kumba teha. Aga siin redus olla ka ei saa. Rotid sõid saapatallad alt ära ja varbad külmusid mulla külge kinni. Lasksin sooja vett peale, enne kui lahti sain.»

Majaperemees Kastrul ronis keldrist välja. Istusid mõlemad keldriluugile ja pidasid aru. Kas minna politseisse või võtta naine. Kastrul kaldus naisevõtmise, Tuhknui politseisse mineku poole. Istusid seal kaua ja arutasid oma asja.

Korraga hakkas üks mees tänaval karjuma:

«Hurraa, hurraa, hurraa...! Üks aasta on antud armuaega! Kes siis ei võta naist, sellele tehakse tuli

alla. Voorimees, sõida ruttu «Vanapoisi Kodusse». Selle peale tuleb teha kohe üks naps ja napsi peale veel teine naps.»

Majaperemees Kastrulit ning Tuhknuidki haaras see rõõmusõnum. Kaisutasid teineteist pisarsilmil. Hea küll, aasta on veel armuaega. Olgu see veel täis vanapoisipõlve rõõmu ja nalja. Tulgu siis mis tuleb... kas või naisevõtt.

JÄRELEVALVE

> Kõik need kokkuvarisemised näitavad, et midagi meie järelevalves tugevasti lonkab.
>
> *Ajaleht.*

See lugu ei juhtunud Ameerikas. Sellepärast pole tarvis kahelda tema tõelisuses. Joosep Laatsarus, pisikese maja omanik agulis, leidis tänavalt kutsika. Väikese ja niutsuva. Süda läks haledaks niisugust väetikest vaadates.

«Viin ta õige koju,» mõtles Laatsarus, «kui jätkub mulle iva hamba alla, siis leidub ka selle kutsika jaoks laket.»

Nõnda sai Laatsarus koeraomanikuks. Möödusid kuud. Kutsikas aina kasvas. Kasvas juba vasikasuuruseks. Ühel päeval ütles Laatsarus naisele:

«Meil kipub ruum kitsaks jääma. See koeravolask on igal pool jalus. Mis sa arvad, kui ehitaks tema jaoks õue kuudi?»

See oli tore mõte. Niisugune ilus kuudike, värvitud pruuniks või roheliseks. Must katus peal, katusel lõgisev tuuleveski. Niisuguseid kuute võib näha perekonnaajakirjade piltidel. Need teevad õue kuidagi koduseks ja perekondlikuks.

Laatsarus ehitaski kuudi. Ehitas lauajuppidest, niisuguse lihtsa. Valmis tore kuudike, päris lust oli vaadata. Laatsarus ise pani töölt koju tulles käed tasku ning vaatles vilistades oma meistritööd. Muskal oli seal päris mõnus elada.

Aga ühel päeval astus õue mingi asjamees. Portfell

kaenlas, pliiatsijupp pihus, mõõdulint käes. Juba õueväravas hakkas käratsema:

«Puh, küll on igavene häda nende inimestega! Kõik aina ehitavad, ehitavad ja ehitavad. Projektidest ning ehitustööst pole kellelgi aimugi. Muudkui jookse päev otsa ringi, ninaalune märg, ja aina kisa. Siin klopitakse projektita kokku seaputka, seal koerakuut, siin tehtud õuevärav millimeeter kitsam, seal trepp sentimeeter laiem. Aina kisu ja riidle. Üks igavene ehitusmääruste rikkumine. Trahvi, trahvi, trahvi tuleks soolata.»

Nõnda mõmisedes, puhkides ja ähkides jäi seisma äkki nagu tulp.

«Mis ehitust teie siin loata püstitate,» käratas ta.

«Kuidas ehitust?» jahmatas Laatsarus.

«Või salgama! Ehitate projektita ning loote ehitusmääruste vastaselt mine tea kui suuri ehitusi ja siis tulete salgama — pole midagi. Aga mis too on?»

Asjamehe näpp sihtis koerakuudile:

«Haa... ehitusmääruste rikkumine!» võidutses.

Laatsarus kratsis kõrvatagust. Nojaa, seda nüüd küll... Kratsis kõrvatagust ega osanud midagi öelda. Või mis sa vaene hing ütledki, kui süü päevavalgeks tehtud.

Asjamees harutas lindi lahti ja hakkas mõõtma.

«Puh!» ümises halvakspanevalt, «katuseviil on üleliia kallak. Hoone aluspind vist kindlustamata. Nojaa, näete, pole vundamentigi all. Puudub tulemüür. Tagumine külg pole vinklis. Eest jälle nõlvak. Ühesõnaga — ehituskunsti sigadus. Avaus on tervelt pool sentimeetrit laiem, kui seda ehitusmäärustik lubab. Homseks olgu maha lõhutud!»

Laatsaruse nina vajus norgu. Ptüi, oleks tahtnud öelda mõne krõbeda sõna. Kas või viis päeva kartsu, aga kuidagi tahtis hammustada seda asjameest. Kratsis kukalt ja mõtles:

«Kui õige ütleks: tola.»

Ei. Võib-olla ei märkagi seda. Niisugustel on paks nahk. Aga äkki tuli meelde.

«Mis teie irisete minu koeraputka juures,» ütles, «minge vaadake, missugune on Nossovi vabriku korsten. Seitsmest jätkatud, pilpad hoiavad ülevalal, muidu langeks kohe kaela. Või minge vaadake Särtsu silda. Lõhed sees, lutsud teinud pesa. Või kaupmees Türgipipra pilvelõhkujat. Iga silmapilk kaela kukkumisel. Neid teie ei näe, aga minu koerakuudi, mõne teise seaputka, trepiastme, õuevärava juures teete niisugust järelevalvet, et vares muutub valgeks.»

Ütles nõnda. Asjamees ajas silmad suureks, suu laiali ja tahtis midagi öelda. Aga äkki näis hukkuvat maailm. Maa avas end ja taevas langes sisse justkui vana pesupali. Ilm läks mustaks ja kosmose miljon meteoori, päikest, kuud ning sabatähte näisid vihisevat kõrvalt mööda. Nagu linnutee ise oleks langenud kõrgelt taevast kogu oma krempliga asjamehele ja vaesele Laatsarusele kaela.

Kümne minuti pärast hakkas Laatsaruse õuel liikuma rusuhunnik.

«Puh!» pistis asjamees pea telliskivide vahelt välja ning sülitas paar hammast suust.

Sikutas jalad, mõõdulindi ja portfelli kivihunnikust.

Siis pistis ka õnnetu Laatsarus uimase pea välja ja küsis:

«Mis oli?»

«Maakera lõhkes vist kaheksaks. Meie jäime ühele tükile ja kihutame nüüd maailmaruumis edasi.»

Aga äkki näitas Laatsarus näpuga Nossovi vabriku poole:

«Näe, seal on plats puhas. Enne tõusis korstna poolsada meetrit. vingeldi-vängeldi üles, aga nüüd pole midagi. Kaput!»

Asjamehe karm nägu muutus pehmemaks. Kõneles:

«Kallis sõber, olete saanud peast põrutada. Mitte nüüd sellest maamuna lõhkemisest, vaid juba varem. Rääkisite Nossovi vabrikust, Särtsu sillast ja Türgipipra pilvelõhkujast. Mina olen juba kümme aastat siin linnas olnud ehituste järelevaatajaks, aga pole veel eluilmaski kuulnud niisuguseid nimesid. Need on ainult teie kujutluses. Teie ei usu? No ärge hakake minuga vaidlema. Tean kõik. Näiteks Siku Leenul on seaputka viltu, Kintsu Karla on rikkunud ehitusmäärusi tulemüüri ehitamisega, aga Nossovi vabrik, Särtsu sild ja Türgipipra pilvelõhkuja ...ei ... ei... neist ma pole kuulnud.»

«Aga just praegu tuli Nossovi korsten meile pähe!» hüüdis Laatsarus.

Asjamees ei vastanud, ainult naeratas ning raputas pead. Pühkis palitukraelt telliskivitolmu maha ja asus minekule. Pööras veel korra tagasi ja ütles:

«Hea küll, olete haige inimene, annan koeraputka mahalõhkumiseks nädala pikendust. Siis olgu korras, muidu tuleb trahv. Pole midagi teha, peab valvama, hoolsalt valvama, muidu ei tea, missuguseid putkasid üles klopsitakse. Ja siis on järelevalve süüdi.»

ALAVÄÄRTUSLIK MIHKEL

Mihklil oli väike perekondlik olemine — sünnipäev. Kõik sugulased, tuttavad ja sõbrad olid kogunenud maitsma Mihkli seapeasülti ning sõstraveini. Pudel

haljast seisis ka laual ja igaüks maitses sellest tuju tõstmiseks pisikese pitsikese krehvtimat. Nõnda tekkiski tuju vakamaa viisi. Tädi Anna laulis, sõber Pumba, kange spordimees, žongleeris keset tuba tooliga, lell Jakob mekutas pitsist va mõrudat ning krõbistas kõrvale süldikonti.

Oli kena olemine, niisugune perekondlik. Mehed heitsid kuued seljast ja naised avasid pluusinööbid, et jahe õhk karastaks ka natuke ihu. Siis sai sõber Pumbal tooliga žongleeritud. Tuli laua juurde, neelas paar pitsi viina alla ja põrutas klaaside klirinal rusikaga lauale, hakkas pidama kõnet:

«Teate mis, oleme täna tulnud siia kokku Mihkli sünnipäeva pühitsema. Aga lubage, küsime, kes see Mihkel niisugune on. Mitte seda, et kus ta elab, mis tööd teeb, mitu pruuti on. Seda me teame isegi. Aga küsime, kas Mihkel on väärtuslik või alaväärtuslik riigikodanik. Vaat seda küsime temalt ta sünnipäeval.»

«Braavo!» plaksutas tädi Anna käsi. «Aga kuidas saame meie seda teada?»

«Miks ei saa, kui tahetakse, saadakse kõik teada. Näete, koolipapad uurivad mitmesuguste testidega isegi koolijütsidelt välja, kes andekas, kes tobu. Ja ülikooli hakatakse samuti vastu võtma ainult mõõdetud keskkooli lõpetajaid. No miks meie ei saa siis pilku heita Mihkli varaaita. Aga enne lubage mulle veel üks pisike naps ja siis pean teile ühe kõne.»

Spordimees Pumba viskas klaasi kõlinal hammaste taha, raputas oma nüditud pead, puristas hobuse kombel «prr» ja «prr» ning jätkas:

«Teate, lugupeetud koosolijad, neil päevil ilmus raamatuturule üks väga tähelepanuväärt teos . . .»

«Kas Tammsaarelt või?» küsis lell Jakob vahele.

«Lollpea, Tammsaare on juba ammu surnud. See võis Vildelt olla,» parandas tädi Anna.

«Puh, ei! Eesti kehakultuuri sihtkapitali valitsus andis selle raamatu välja ja selle nimi on «Eesti kehakultuuri arendamise kava». Nõnda. Seal öeldakse sõnasõnalt, et statistiliste andmete järgi on $^1/_3$ eesti rahvast alaväärtuslik. Nõnda siis on meil Eestis täisväärtuslikke kodanikke umbes 700 000. Punkt. Nüüd küsime sinult, sünnipäevalaps Mihkel, kas sa oled väärtuslik

või alaväärtuslik kodanik? Ütle puhtalt välja, ära kõhkle midagi.»

Niisugune küsimus tuli Mihklile päris ootamatult. Tema oli selle sünnipäeva olemise korraldanud ja valmistanud. Mõtles, et saab natuke lõbu, natuke laulda, natuke napsitada, natuke närida süldikonti, aga nüüd muutus asi raskeks.

«Jätame tänaseks probleemid,» ütles ta tõrjudes. «Parem visake pits viina.»

«Viina võime visata, aga sina ära puikle küsimusest kõrvale. Ah-haa, või lööd kõhklema. Proosit! Näh kurjavaimu, kui krehvtine ometi oli,» raputas Pumba pead.

«No olgu, ütlen siis välja, et pean end täisväärtuslikuks kodanikuks. Võtan mõnikord pitsi viina, töötan hoolikalt, maksan oma maksud, loen ajalehti ja kirjutan. Tean, et Tammsaare pole surnud, vaid elab praegugi. Varsti võtan ka naise, julgen seda teile täna öelda. Näete, mu pruut istub seal laua otsas. Ka lapsi mõtlen saada, kolm või neli kõige vähem. No ära punasta, Tsuti, see pole ju nüüd mõni häbiasi, olgu või töö, must labidatöö, kõike hakatakse premeerima. Ja mida premeeritakse, see pole enam häbiasi. Vaat niisugune mees olen ja niisugusena mõtlen, et pole just alaväärtuslik kodanik. Punkt ja lõpp!»

Aga jõumees Pumba hakkas suure häälega naerma.

«Tähendab, see ongi sinu arvates kõik, mis mehest teeb täisväärtusliku kodaniku. Tammsaare ja Vilde lugemine, töö, naisevõtt, eh-hee! Aga ütle mulle, mitu kilo sa vasaku käega üles rebid? Proosit, ütle, ma võtan seni selle väikese tripitski hinge alla.»

«Ma ei tea, pole kunagi proovinud.»

«Ei ole proovinud, eh-hee! Ja tahad olla täisväärtuslik kodanik? No tutki! Aga hea küll, ütle siis, kui kaugele sa oda viibutad?»

«Pole seda kunagi viibutanud.»

«Jälle ei ole. Kas sa ei tea, et Sok... Demost... või mis ta tondi nimi küll oli, ütles, et terves kehas on terve vaim. No ütle siis, mitme minutiga sa kilomeetri ära katad?»

«Ma ei proovi seda kellaaja järgi.»

«Ah-haa, ja tahad olla täisväärtuslik kodanik! Tahad

võtta naise ja te... ee... saada lapsi, aga pole kunagi pomme tõstnud, oda heitnud ega jooksnud. Sul pole ainustki auhinda, sind pole ajalehtedes kiidetud, et uus tõusev jooksutäht, Euroopa parim odaviskaja või Kõkala andekam tõstja. Sa pole spordiga karastatud ning tahad olla väärtuslik kodanik. No ei, sina just oled üks neist, kes kuuluvad selle 1/3 alaväärtuslikkude kampa. Su järeltulijad saavad idioodid, sa ise oled peast pehme ja su naine või pruut...»

Nüüd kargas Mihkel vihaselt laua tagant üles ning põrutas:

«Ah siis sellepärast olen ma alaväärtuslik, et pole oma sooni rekordspordiga venitanud. Et ma tean, et lihastega tuubitud kehas on idiootlik vaim, et olen töid teinud ja pole mõnd palli taga ajades või üle pesunööri hüpates rekordeid taga ajanud. Aga ma olen õppinud siiski enda eest seisma. Kaitse end... üks... kaks... kolm... säh sporti!»

Ja Mihkel andis üle laua spordimees Pumbale ühe piraka. Alles kümme minutit hiljem avas see silmad, sülgas suust paar hammast välja ega lausunud sõnagi.

KUURORT

Imelik sõna see kuurort. Tuhat ja tuhat korda kõmiseb päevas kõrvus. Üks sädistab peenelt, teine müristab bassiga, kolmas valab sellesse sõnasse kogu oma ahastuse. Ikka kuurort, ku-uurort ja ku-uuurort. Mitte ei saa enam üle tänava astuda, kui mõni tuttav või muidututtav järele ei hüüaks:

«Oh, mõtlesin, et olete juba kuu-uurordis, aga teie siin...»

No kas ei aja sihuke asi südant täis. Oled paar päeva sinkinud katkiste kottadega kodus, aga samal ajal on levinud üle linna kõrvadele magus jutt, et oled sõitnud kuurorti. Nüüd viimaks on jõudnud kingseppmeister su kottadele rupsikud ja kontsaplekid alla koputada ja sa hävitad tänavale ilmudes ainsa ropsuga enda ümbert toreda kuurordisõidu illusiooni.

Siunad end päris koledal kombel, et kas poleks võinud veel nädalapäevad vagusalt kodus istuda ja siis tänavale ilmuda nagu sada seitse kuuri läbiteinud patisaks. Oleks jätkunud jõuludeni kadestamist ja imetlust.

Siis aga kargab kops üle maksa, et mis asja, sõidan ikka päriselt kuurorti. Ei poe mõne sugulase tallu heina niitma nagu paljud supelsaksad, kes pärast vahutaval suul räägivad kuurordiseiklustest. Ei, põrutan ikka päris tõsiselt kuurorti.

Ja seal sa siis oledki oma seitsme asjaga. Seisad jaamaesisel ja mõtled, kuhu poole sammud seada. Süda on nagu vesine, sest ükski möödakõndiv näitsik nagu ei pane tähelegi, et sinu isikus on juurde saabunud jälle üks supelsaks. Kujutasid seda asja kogu aeg nagu pisut roosilisemalt. Et jaamas on vastas kohe tosin särasilmi, kes fikseerivad sind nagu mõnd printsi. Et jaamaametnik lööb käe kõrva äärde ja naeratab:

«Tere tulemast meie kuurorti!»

Või kui seda ei tee just jaamaametnik, on ju need saksad riigi leival, siis vähemalt mõni linnaisa on surumas su kätt. On ju neile kõige enam tarvis neid supelsakse. Kes siis muidu kinni maksab nende paarimiljonilised parkide korrashoidmise kulud, lagunenud korvtoolid, pingid, tallatud munakivid ja hingatud õhu.

Aga ei midagi sihukest.

Mõtled siis, küllap selle-eest korteriperenaised ja nende nipsakad tütred teevad sulle mesimagusa näo. Tuled sa ju neile talvekosti tooma. Sest kuurordirahvas on ju nagu rasvane karu: mis suvel kogub, selle talvel sööb. Ja et talv on meie laiuskraadi all pikk, siis peab suvel palju koguma.

Sammud siis peavarju otsima. Sikutad kella ja kogeled:

«Ee... ee... ee...»

Tõesti, korteriperenaine naeratab mesimagusalt ja hüüab üle õla:

«Luise, tule korterit näitama... üks rootslane...»

Tuleb Luise, sihuke uhke preilna, ja hakkab midagi võõras keeles ragistama.

«Ee... ee... ee...» kogeled jälle.

«Vist soomlane, mait,» ütleb preili Luise natuke halvakspanevalt ning hakkab puhuma hõimuvellede keelt.

«Ee... ee... ee...» püüad siis oma rahvust tõendada, et ikka päris suguveli.

«Lätlane?» pärib preili Luise juba «jaunkungside» keeles.

«Ee... eestlane,» saad siis nagu üle veskitammi oma rahvusega lagedale.

Mõtled, et nüüd on rõõm suur. Kallis suguveli sõitnud kohe pealinnast kuurorti. Aga mõju on otse vastupidine. Majaproua raputab närviliselt pead.

«Ei, eestlasi meie korterisse võtta ei saa. Ei saa... eestlased ei jõua tasuda. Rootslased, vaat kullatükk. Soomlane ja lätlane ka, aga eestlane — ee-i! Mullu meil oli üks professor. Aga vaat mis tegi — tappis sõrmega seinal lutikaid ja hakkas siis uurima, et mis salapärane kiri see seinal on. Uuris suurendusklaasiga ja tegi ülesvõtteid. Arvas, et meie maja on pärit 200 aastat enne Kristuse sündimist. Seinal olevat sihukesed hieroglüüfid. Aga see pole veel peapõhjus. Vaat, Luise on kolm aastat ülikoolis võõrkeeli õppinud, et välismaalastega rääkida. See ei tasu kulusid, kui nüüd korterisse võtame eestlase. Siis pole võõrkeeli tarviski.»

Tuled siis tulema ja mõtled, et need omamaa supelsaksad ei jõua küll tasuda kõiki sihukesi kulusid. Reostavad ainult hingamisega kuurordi head luhvti. Ja kulutavad tänavakive, korteriperenaistel ja kuurordivalitsusel tuleb lihtsalt oma supelsakstele juurde maksta. Endal on kogu värk kallimalt käes.

Siis pika otsimise järel leiad viimaks ometi peavarju. Lahke pererahvas poeb ise seniks kuuri. Kuid sa ei tohi suitsetada — määrid eesriided ära. Ei tohi sohvakoikule istuda — jalad lähevad alt ära. Pead õhtul kell 7 kodus olema — õuevärav pannakse lukku, mõni näppab kuurist seapõrsa ära. Pesu- ja joogivee pead ise kolmandast tänavast tooma — korteriperenaisel on vill varba all.

Elad siis nädal keeldude ja käskude kammitsas, kuni ühel päeval on politsei sul kaelas. Kuurordi, registreerimise ja tont teab mis maksud maksmata. Elad veel teise nädala ja rahakott on tühi nagu sulase leivakott. Kuid seda õiget kuurorti pole sa veel näinudki. Seda, kus maksab lõuna kogu su kolme särgi hinna ja suveprintsid kasvatavad tiritamme.

Vajudki seda hiilgust nägemata tasapisi tagasi jaama poole. Alles rongis tõuseb tuju. Kujutled, kuidas kodulinnas räägid oma seiklustest. Kuidas maksid hiiglama kuursaali arveid ja tsut-tsut oleksid saanud suveprintsiks. Haarad siis jaamas maha astudes esimesel tuttaval kuuesiilust kinni ja pajatad:

«Sai ka paar nädalat konte venitatud. Päris mõnus oli...»

«Paar nädalat, no siis läks sul hästi. Tintmann, tead küll, sai kuu. Ja Kekstule virutati tervelt 60 päeva või 1000 krooni. Sina oled õnneseen, ainult kaks nädalat.»

Säh sulle lops! Kui sa seal ei ole, siis arvatakse, et oled. Kui aga tõesti oled, siis on jälle kõik kindlas ususet kükitad pogris. Susi söögu seda kuurorti!

KAH SUVITAJAD

Põllupüüd tahavad minna suvitama.

Kogu majarahvas teab seda. Juba terve kuu aega räägivad nad aina suvitamisest. Mõned kadestavad, teised aga löövad käega ja ütlevad:

«Mina küll ei raiskaks sentigi suvitamisele. Mis sellest kasu, kuurordis topi pugu kallist kraami täis, aga sügisel on kõhus pikad õled. Või neid Põllupüüsid ei tea, iga talv imevad käppa. Nüüd aga näitavad, nagu oleksid miljonärid. Mina teeksin selle rahaga hoopis midagi muud. Ostaksin talveks karusnahkse kasuka, vaat!»

Aga Põllupüüd ei hooli karusnahksest kasukast. Nad muudkui valmistavad ärasõiduks. Oleksidki ehk juba sõitnud, aga ennäe, pole veel tulnud kirja. Üks sugulane pidi neile vaatama mugava suvekorteri. Kolme toa, köögi, vannitoa ja muu värgiga.

«Egas suvitades maksa närutada,» ütleb isand Põllupüü, «kui suvitada, siis juba suvitada. Talvel saab küllalt püksirihma pingutatud.»

Niisugune on isand Põllupüü arvamine.

Aga pagan võtaks, ikka ei tule veel sugulase käest kirja. Igal hommikul jookseb emand Põllupüü kirjakandjale vastu ja küsib:

«Kas Põllupüü nimele kirja on?»

Kirjakandja sorib oma pakis, vastab:

«Ei ole.»

Emand Põllupüü teeb siis pettunud näo ja siunab:

«Küll on ka need sugulased! Saatsime sada krooni, et olgu hea inimene ja vaadaku üks peenema väljanägemisega suvekorter, aga nüüd ei tule vastuseks kippu ega kõppu. Viimati napsutas veel raha maha ja meie ootame siin nagu pimedad kanad õrrel koitu. Kui õige ise vaatama sõidaks...»

Aga pesuköögis on trobikond naisi koos ja arutavad:

«Puha viguri värk see Põllupüüde suvitama sõitmine,» ütleb majahoidja eit.

«Kuidas vigur?» pärivad teised.

«No miks siis pole vigur. Luiskavad, et sugulane otsib neile suvekorterit. Küll näete, varsti hakkavad rääkima, näe, suvitama ei saa sõita. Sugulane, näru, raiskas raha ära, ei vaadanud korterit ega midagi. Uskuge, justament nii lõpeb see Põllupüüde suvitamine. Ma tunnen neid juba seitse aastat.»

Majanaised jäidki majahoidja eide juttu uskuma.

Aga just järgmisel päeval tuli kirjakandja kipp-kõpp üle õue. Hoidis käes kirjapakki, uuris aadressi ja hõikas:

«Isand Põllupüü, üks kiri!»

«Oeh,» karjatas emand Põllupüü, «see on sugulase käest. Näis, kas on leidnud meile sobiva korteri või ei.»

Ja vilksti kadus emand Põllupüü tuppa kirja lugema. Peagi levis kogu majas teade, et sugulane oli vaadanud Põllupüüdele toreda korteri. Aed, kaks rõdu, neli tuba, köök, veevärk, elekter, kõik puha käe-jala juures. Autokuur ka, kuhu võivad preili Milla kavalerid oma sõidukid paigutada. Ainult pisut kallis oli see värk — 250 krooni suve eest.

«Ptüi! Polnud vigur,» sülitas majahoidja eit.

Ja polnudki vigur. Emand Põllupüü läks linna ja tuli hulga pakkide ning pakikestega tagasi. Oli ostnud endale mitmesugust suvitamise nassvärki.

«See siin on rannamantel,» näitas näpuga ühele pakile, «puha siid, väikesed ruudulised mustrid sees. Müüja ütles, viimane Pariisi mood. Selles pakis on jälle püksid. Teate, niisugused pikad, kah siidist. Kübara

ostan supellinnast, siit ei leidnud sobivat. Siis on mul veel muud värki, paar kleiti, tosin supellinu, rannakleite, sukki, kingi ja muud. Ei mäletagi, mida kõike sai kokku aetud. Oleks mul aega, siis näitaksin teile neid asju. Küll teeksite suured silmad. Ah jah, siin on veel üks trikoo. See on päris lihtne, hea mõnel vihmasel ilmal selga ajada.»

Emand Põllupüü rebis ühe paki lahti ja näitas uudishimulikkudele naistele trikood. Need vaatasid ja imestasid. Nüüd ei osanud nad enam kadestadagi.

Siis kadus emand Põllupüü vilksti tuppa — pakkima.

Isand Põllupüü pani kübara pähe ja läks linna. Kõndis muheleva näoga mööda tänavaid, kuub eest lahti, käsi taskus. Kui tuli mõni tuttav vastu, hakkas ajama niisugust juttu:

«Vaatan täna veel viimast korda seda tolmukasti. Homme olen juba värskemas õhus. Sirutan kondid liivale pleekima. Pikksilma ostsin ka... sellega on hea naiste rajooni poole vaadata... ih-hii! Ainult see sõit teeb muret, oleks teaks, kas mõni tuttav mõtleb ka suvitama sõita, oleks nagu seltsim.»

«Peekmannid vist sõidavad.»

«Ah Peekmannid, mh-mh... Küllap astun siis nende poole sisse ja pärin järele.»

Ka preili Milla lidus mööda linna. Jättis jumalaga tuttavaid ja sõpru. Igale naeratas oma kahe sädeleva silmaga ning ütles:

«Küllap supellinnas kohtame. Ega teiegi ju siia kõrbema jää, tulete ka korraks värskema õhu kätte, eks?»

«No muidugi.»

«Astuge siis ka meie poole. Ah sa taevas, aadress on mul päris meelest läinud. Vist Aia tänav, aga numbrit mitte ei mäleta. Kuid küllap te leiate üles...»

Nõnda lahkusid Põllupüüd järgmisel varahommikul.

Kogu maja jäi vaikseks nagu hauakoobas. Polnud enam seda suvitama sõitmise elevust ega midagi. Põllupüüd olid läinud ja nüüd ei teinud keegi enam suvitamisest juttugi. Ainult mina mõtlesin sellele loole veel tagantjärele. Sest eile leidsin Põllupüüde ukse eest järgmise sisuga kirja: «Härra Põllupüü! Teatame teile käesolevaga, et Kännuraba vallavalitsus on otsustanud

teile vähempakkumise teel välja anda 2500 kantmeetri turba lõikamise ning kuivatamise tööd. Kännuraba vallavalitsus.»

See oli sama kiri, mille Põllupüüd eile said.

RAAMATUAASTAL

Raamat muutub juba liiga populaarseks. Mitte küll seda, et nüüd aetakse mööda raamatukauplusi ja raamatukogusid taga vaimuvalgust nagu sõjaajal lambiõli. Ei, aga näete — mu raamatukogu tehti siiski korrapealt lagedaks. Juba see on tunnus, et raamat on sedakorda trump.

Palju aastaid tolmus mu riiuleil mõnikümmend raamatut. Keegi ei heitnud sinnapoole pilkugi, veel vähem soovis mõni sorida sihukeses prahis. Ainult mina ise avasin aeg-ajalt ammuloetud lehekülgi ning lugesin neid uuesti. Siis tundsin tõelist rõõmu oma väikesest kogukesest. Aga nüüd on riiul tühi — kõik puha raamatuaasta propaganda süü.

Algas see sedaviisi.

Sasmiilid ootasid endile külalisi. Varem jooksis emand Sasmiil niisugustel puhkudel alati meie tuppa ning sosistas minu Tildele:

«Kallike, mulle tulevad külalised. Ole nõnda pai ja anna oma kohviserviis, suhkrutoos ja nuge-kahvleid. Mul omad puhastamata, häbi külalistele musti nõusid lauale panna.»

Tilde andis. Andis alati, kuni kohviserviis tuli tagasi ilma kõrvadeta. Tähendab, kõrvad olid küll küljes, aga kui Tilde teisel hommikul hakkas kapist tasse välja tõstma, siis pudenesid need küljest nagu sügisesed puulehed. Vaatasime ja arutasime seda asja, et missugune katk või tõbi on tabanud meie kohviserviisi. Aga polnud seal tarvis suurt uurida ühtigi — kõrvad olid leivataignaga külge pandud. Nüüd oli asi selge — Sasmiilide pool tehti meie serviis kuulmatuks.

«Mitte eluilmaski ei anna ma enam Sasmiilidele ühtegi asja,» tõotas Tilde.

Kuid seda tõotust polnudki tarvis. Sasmiili eit ei tulnud enam tükil ajal midagi otsima. Aga nüüd tuli jälle. Lipsti puges ukse vahelt sisse, võttis mu naisel ümber piha kinni ja sädistas:

«Kallike, mulle tulevad külalised. Kõik puha suured asjamehed, austellungi pullide auhindaja, viinaaktsiis ja autoomanik Puss. Päris häda kohe, haritud inimesed ja meie tuba on nõnda tühi ja lage. Pole ühtegi ajalehtegi võõrastele ajaviiteks lugeda anda. Kui sina, hea inimene, annaksid sületäie raamatuid, ma teeksin sulle kohe pika pai. Nüüd olla raamat nagu etem uhkusasi kui klaasustega puhvet või poleeritud kapp. Sellepärast ma tulingi sinu poole . . .»

Tilde süda läks kohe pehmeks.

«Anname ühe portsu?» küsis ta minult. «Raamatuil pole kõrvu, neid ei saa nad sedasi nahka panna nagu kohviserviisi.»

Minugi südames oli nagu natuke uhkust. Vaat, aastaid on need raamatud tolmunud riiulil, keegi pole neid tähelegi pannud, aga nüüd tõstetakse korrapealt aukohale.

«No anname pealegi,» olin viimati nõus.

Sasmiili eit viis kaks kandamit oma tuppa. Tilde aitas neid nähtavale kohale sättida ja oli väga uhke, et meie raamatud saavad niisuguse tähelepanu osaliseks.

«Kui sa suitsetamise maha jätad, võid veel mõne juurde osta,» ütles ta lahkelt.

Õhtul tulid Sasmiilidele külalised. Kuulsime, kuidas grammofon üürgas ja napsiklaasid kõlisesid. Nagu raamatuist oleks ka juttu olnud — mitte ei saanud suure kära tõttu aru. Aga teisel päeval tõi Sasmiili eit tagasi ainult ühe sületäie.

«Kuidas nii, ma andsin ju kaks sületäit . . .» kogelesin.

«Küll saate kätte, küll saate kätte,» rahustas emand Sasmiil, «külalised olid kõik huvitatud raamatuist. Üks palus üht, teine teist endale lugeda ja kuidas ma sain keelata. Mõtelge ometi, viinaaktsiis . . . austellungi pullihindaja ja autoomanik Puss . . . Need ju kõik kultuura inimesed . . . tahavad raamatuid lugeda nagu lihtinimene süüa.»

Nõnda jäingi esimesest raamatuportsust ilma.

Vahepeal oli raamatuaasta propaganda kandnud vilja ka mu tuttavate seas. Ühel päeval astus sõber Kõks minu tuppa ja ütles:

«Kuule semljak, anna mulle «Tõde ja õigust». Seal olevat sihuke pikantne koht . . . tead ju isegi . . .»

«Pole seal ühtegi niisugust kohta,» vastasin.

«Ära aa lori! Mulle räägiti, et . . . Kui sa ei taha anda, võtan ise . . .»

Ja võttiski ise. Viskas kõik köited oma portfelli musta pesu, paki heeringate, tüki vorsti kõrvale ja läks. Jälle olin ühest raamatust lagedam. Siis tuli sõber Toriste.

«Inimene, päästa mind hädast,» ahastas ta juba uksel. «Mul on pruut Milda. Tahtsime laupäeval perekonnaseisuametisse registreerima minna, aga korraga pööras Milda ümber ja ütles: «Ei! Ma pean sind ikka põhjalikult tundma, Paul, enne kui astun selle otsustava sammu. Kõige kindlam tundmaõppimise viis on — raamatud. Missugune on su raamatukogu, niisugune oled sa ise!» Ütles nii ja tahtis kohe tulla mu raamatuid vaatama. Aga ma olin just viinud viimased raamatud täikale, et saada pulmapiduks pisut raha. Aita nüüd sõber, anna oma raamatud, muidu teen oma elule lõpu.»

Nõnda viis sõber Toriste mu riiuleilt viimased eksemplarid. Nüüd on need tühjad ja ämblikud koovad pulkade ümber võrku. Aga väljas käib kõva raamatuaasta propaganda. Igasse perekonda isiklik raamatukogu! Raamat aukohale! Raamat on valgus! Ma ei julge enam ainustki tuttavat uksest sisse lasta. Näevad kohe, et ma pole kultuuriinimene — mu riiulil pole kalendritki.

Aga Tilde, va kavalpea, leidis siiski toreda abinõu. Ta käib mööda tuttavaid ja laenab raamatuid lugemiseks. Varsti on mul jälle 100 paremat raamatut käes. Ma olen jälle kultuuriinimene ja mu toas on valgust — vaimuvalgust.

KOHTU UUS KEEL

Kassimäe Taavet oli niisugune lõbusa ja lahke iseloomuga mees. Tema ei nurisenud ega irisenud kunagi. Kui teised ütlesid mõne kibeda sõna, sülitasid ja pahurdasid, et nüüd polevat kopika eestki parem elada kui vanasti, siis oli see ikka Kassimäe Taavet, kes ütles:

«Mis te irisete ja virisete justkui kärnased põrsad. Seda võib öelda ainult mõni tsinovnik, kes ei saa enam hõberublasid meeleheaks. Minusugune lihtinimene aga võib elada nagu oma kodus. Pole sedagi karta, et keelega jääb kuskil jänni. Mine ministeeriumi, mine kohtusse, mine postkontori või konstaabli juurde ja sa saad ajada kõik oma asjad ilma tõlgita jutti. Kus seda juhtus aga Kolla ajal. Kui tsinovnikusaks oskaski maakeelt, siis ei teinud ta sellest väljagi. Muudkui pidid jälle poetama tõlgi pihku pool rubla, et see su asja segi ei ajaks nagu vateeritud pükse. Nüüd oleme ikka härrad, oma keel suus, sõima sellega sulast või palu ministeeriumilt patakas laenu, ikka saad asjaga korda.»

Nõnda rääkis Kassimäe Taavet.

Aga ühel päeval pidi ta minema kohtusse. Oli õiendada üks vana päranduseasi. Vanaema oli jätnud surres päranduseks väikese osmiku ja tüki maad. Seisis aastast aastasse niisama, aga nüüd tahtis Taavet seda asja korraldada.

«Mis tühja, hakkan ma sellepärast veel advokaatidele raha raiskama,» ütles. «Siis ei saa midagi kasu. Meil oma keel ja omad asutused, ajan ise oma asja jutti.»

Ütles nõnda ja rühkis linna poole. Astudes kohtuhoone uksest sisse, nägi tumesinises ülikonnas meest, kellel hõbetressid rinnal ja mütsi ääres.

«Härra kohtuteener, kas võiksite mind kantseleisse juhatada,» ütles Taavet.

Hõbetressides isand aga kergitas põlglikult vuntse ning vastas:

«Ma pole kellegi kohtuteener.»

«Vabandust,» kaapas Taavet jalaga, «ma siis eksisin, vanasti nagu oleksid kohtuteenrid kandnud niisuguseid riideid. Ärge pange pahaks, prokurörihärra.»

Nüüd läksid hõbetressides mehe silmad pungi ja ta ähvardas näpuga:

«Ärge solvake, mina olen kohtuvardja.»

«Või kohtuhaldjas,» venisid Taaveti silmad suureks, «vanasti küll kohtus haldjaid polnud, moorid rääkisid, et ainult metsas, jões ja järves leiduvat niisuguseid loomi.»

Taavet taganes ehmudes. Ta mõtles neile vanaaegseile juttudele, mida kuulnud lapsepõlves vanaemalt. Siis napsanud vetehaldjad ujujaid kinni ning kiskunud põhja. Kui nüüd see kohtuhaldjas on pandud samasuguse töö peale, tähendab, peab muudkui napsama kinni kohtuhoone uksest sisseastujaid ja vedama kohtulaua ette, kus aina käristatakse karistus selga, siis on küll asi hull. Taavet kadus trepist üles, seisatas ühe ukse ees ja puges selle vahelt sisse.

Üks prillidest, pikkadest vurrudest ning kõrva taga rippuvast sulepeast koosnev peanupp pöördus Taaveti poole:

«Mis teil oli esitleda.»

«Mõh?» küsis Taavet ja vastas kohe. «Pole midagi esitleda, ma pole mõni agent, kes esitleb, ainult tolle vanaema osmiku pärast tulin rääkima.»

Siis seletas pikalt ja laialt oma vanaemast, osmikust, maalapist, pärandusest ja muist asjust. Prillid kuulasid ja küsisid sekka:

«Kuna teie emam suri?»

«Emam, mis Emam?» ajas Taavet suu laiali. «Ma ei tunne ühtki teist Emamit kui meie valla vokitreialit. Selle nimi on Jaak Emam ja ta elab praegugi. Nägin just linna sõites, seisis oma ukselävel. Aga tont võtku, võib-olla lõi teda südamerabandus läbi. Aulik kohtusaks, kui teie saite teate, et Jaak Emam surnud, siis öelge. Oli teine nagu pisut mulle naise poolt sugulane, võtaksin ka liitri matuseviina koju minnes tasku.»

Prillid aga urisesid ja sulepea langes klõpsti kõrva tagant maha.

«Ärge olge oma sõnades ennatu ja pidage enesekarind, muidu võin ma auennistamist või autaastamist nõuda.»

Taavet jäi ammuli sui prillide otsa vahtima. No sellest lausest ei saanud ta küll põrmugi aru. Nagu midagi

oli tuttavat, aga ei olnud ka. Nagu oli pisut maakeele moodi, kuid ei olnud ka. Taavet nuuskas nina ja julges öelda:

«Ma ei oska enam seda vene keelt, on läinud puha meelest. Vast kohtusaks ütleks mulle puhtas eesti keeles, kuidas on lood mu vanaema päranduse ja tolle Jaak Emami surmaga.»

«Minge harjutleja juurde, see seletab,» vastasid prillid.

Taavet tõstis pilgu, et vaadata lakke, kus see harjutleja või turnija on. Kuid polnud näha kuskil. Isegi turnirõngaid polnud.

«Turnijal on vist lõunaaeg,» mõtles Taavet, istus ühele pingile ja jäi ootama.

Ootas tund-paar, aga harjutlejat polnud ikka veel kuskil näha. Siis aeti ta kantseleist välja ja uks käänati lukku. Kõnetundidel oli lõpp. Viimases hädas läks Taavet jälle hõbetressides kohtuhaldja või -vardja juurde ning jutustas oma häda.

«Võtke endale õigur, küll see ajab asjad jutti,» õpetas kohtuvardja.

«Õigur, mis loom see on?» küsis Taavet.

«Vaat, seal lähebki üks,» näitas kohtuvardja ühele paksule portfelliga mehele.

«See, see ju — pole kellegi õigur,» hüüatas Taavet, «see on ju advokaat. Tunnen teda hästi, ajas mul tsaariajal mitu protsessi jutti. Nüüd peaks aga oma keelega korda saama...»

Taavet katkestas lause ja jäi mõtlema. Tont võtku, vist ikka oma keelega ei saa toime, tuleb lipata tollele õigurile või advokaadile järele. Ja lippaski.

KINNISTE USTE SALADUS

Mul on elus ainult kord olnud tegemist kinniste ustega. See oli Vassmannide pool. Vanal Jakobil oli perekondlik olemine — viiekümne aasta sünnipäev. Saalis oli kaks pikka lauda kaetud rängalt toitude ning jookidega. Suured tordid vahtisid kollaste, punaste ja

roheliste suhkrukreemist silmadega, nagu tahaksid suhu hüpata.

Hanede, kanade ja kalkuni pruunistatud küljed meelitasid sülge suhu. Šampusepudelite kaelad hiilgasid hõbepaberist tuppedes nagu filmigörlide kenad jalakesed. Pooleliitrised säravad karahvinid lasksid läbi paista kristallselget kartuliviinukest. Likööri d, nipsid ja napsid uhkeldasid igaüks oma värviga nagu kalliskivid.

See oli ränk ja uhke söömalaud.

«Küll on need Vassmannid aga praatsutanud,» ütles mu kõrval kellegi hääl.

«Kui aastas kord sõbrad ja tuttavad kokku kutsuda, siis peab ka näitama oma maiseid ja vaimseid rikkusi,» vastas teine.

Mul polnud aega sõnagi sekka visata. Olin parema silmaga kiindunud pruuni kalkunireie külge, pahemaga aga tühjendasin üht kristallkarahvini.

Ka teised piduvõõrad aina neelatasid. Igaüks oli juba eemalt silmadega endale parema välja valinud. Tütarlapsed nilpasid keelt punase veini järele, paks ärimees Tünn, uue nimega Aamiste, õhkas rasvase hane poole; vanapoolne preili Viuhti neelatas kujutluses tordi värvilist suhkrukreemi.

Sünnilaps ise naeratas nagu kuu, noogutas peaga ja avas suu, et midagi öelda. Küllap kavatses õnnistada meid sõnadega, et olge lahked, nüüd võite karata tordile, kalkunile, rasvahanele, karahvinidele, veinidele ja napskitele külge. Võtke osa rikkustest ja annist, mida aasta toonud mulle ja mu naisele. Ning jutustage ka kodus oma lastele, sugulastele ja tuttavatele, kogu rahvale, et vana Jakob Vassmanni aidad on ikka endist viisi täis maiset ning vaimlist vara.

Just niisuguseid sõnu lugesin ta laialt kuunäolt ning nihutasin end lähemale lauale, et esimesena karata kalkunikintsu külge. Sest panin tähele, ka vorstitööstur Pikksoolik pretendeeris mõttes juba sama kalkuni rasvase koiva peale. Aga samal hetkel kummardus paks ja matsakas Jakob Vassmanni seaduslik õrnem pool sünnilapse kõrva juurde ja sosistas midagi. Üle Jakob Vassmanni näo käis pettumuse laine, silmad muutusid väikesteks, nägu ei naeratanud enam, otsmik

tõmbus kortsu ja volti justkui vana saapasäär. Siis tõusis raske ohkega püsti ja ütles:

«Tänan teid kõiki, kes olete tulnud siia osa võtma minu sünnipäevast ja olemisest. Nagu näete, olen ka mina teie peale mõtelnud ja katnud väikese lauakese oma sõpradele, aga nüüd pean siiski kurva südamega teatama, et perekonna otsuse kohaselt pean kuulutama olengu kinniseks.»

«Mis tükk see on!» hüüdis vorstitööstur Pikksoolik, «ega te siin vorste ei värvi, et peate uksed seadusesilma kartusel kinni lööma.»

«Või hakkab sul tollest rasvahanest kahju,» ütles omalt poolt ärimees Aamiste.

«Jah, sõbrad,» vastas Vassmann, «pole midagi teha, otsus on niisugune. Küllap ma annan teile homme väikese ülevaate sünnipäevapidustuste kordaminekust.»

Preili Viuhti, kes oli pirtsakas nagu harilikult kõik vanatüdrukud, heitis juba mantli õlgadele ning kähvas:

«Head aega siis, otsige minu pärast seal kinniste uste taga kas või — kirpe!»

Ka ärimees Aamiste ning vorstitööstur Pikksoolik ajasid mõmisedes kasukad selga. Aamiste lõi südametäiega kalossi jalga ning heitis üle õla sünnilapsele:

«Ise loed end kultuuritegelaseks, aga nüüd ei raatsi kõhutäit süüagi külalistele anda. Küllap pistad selle kinniste uste taga kõik üksi pintslisse. Ihnuskoi!»

Ja läks. Nõnda ütles iga küllakutsutu oma krõbeda sõna, tõmbas paukudes ukse kinni ja kadus. Jakob Vassmann, sünnilaps, kuulas aga kannatlikult kõik need rasked sõnad. Ta näol oli salapärane märtriilme ja mulle tärkas äkki pähe mõte: siin peab midagi peituma. See ei võinud olla tõsi, et Vassmann üksi oma perega tahtis kinni pista kõik need nipskid-napskid, praed, tordid, haned ja kalkuni. Ei, siin pidi olema hoopis midagi muud. Jakob Vassmanni märtrinägu ja kannatlikkus, kuidas ta vastu võttis kõik külaliste krõbedad sõnad, tõendasid seda.

Nende mõtetega väljusin, pugesin õuevärava taha ning jäin piiluma Vassmannide valgustatud akende poole. Polnud tarvis kaua oodatagi, kui avati paraaduks ja keegi piilus selle vahelt tänavale.

«Õhk on puhas,» tundsin vana Vassmanni häälest.

Siis litsuti uks lahti ja nähtavale ilmusid Vassmann ise, ta naine, kolm poega ja kaks tütart. Kõigil olid rasked kandamid süles. Kõige lõpus kiljatas väike Juss:

«Papa, mul kukkus kalkun maha ja sai poriseks!»

«Sunnik, ma ütlesin sulle, et hoia ilusti,» põrises vana Vassmanni hääl.

Siis astusin mina õuevärava tühimikust vana Jakobi ette ja ütlesin:

«Kuule, mis janti sa mängid. Kutsusid külalised kokku ja kuulutasid siis oma olemise kinniseks. Nüüd aga võtad oma perega kõik nipskid-napskid, haned ja kalkuni turjale ning tassid nad ei tea kuhu. Seleta, mis tükk see on?»

Vana Vassmann värises nagu haavaleht. Suure vaevaga tulid tal sõnad suust:

«Jah, armas sõber, pean sinu ees avama oma saladuse. Ma pole enam jõukas mees nagu vanasti. Mu rahakopikad on läbi kulunud. Aga ma tahtsin oma sõpradele ja tuttavatele, kogu rahvale näidata, et Vassmanni salvedes on veel külluses maiset ning vaimlist vara. Sellepärast üürisin restoranist ühe ilusa söömalaua nipskite-napskite, praadide ja tortidega. Jah, see oli üüritud laud, seda ei tohtinud ma lasta külalistel

tühjaks õgida. Sellepärast kuulutasingi sünnipäeva kinniseks. Las mõtlevad külalised, et olen ihnuskoi, et õgin ise kinniste uste taga kõik toidud, kui nad aga ainult ei mõtleks, et vana Vassmann on omadega läbi — tal pole enam vaimset ega maiset vara nagu vanasti.»

Vaat, see oligi Vassmanni kinniste uste saladus.

RAAMATULOTERII PEAVÕIT

Jeekim oli kingsepp. Väike nässakas mehike punaste vurrude ja palja lagipeaga. Kogu päev istus oma töölaua taga ja klopsis saapaid. Klopsis saapaid ja unistas oma suurt unistust — võita kord loterii peavõit.

Siis heidab ta pigipõlle nurka, viskab liistud ahju ja lööb kliistripoti nässu. Alustab hoopis uut elu — miljonäri elu. Ostab täikalt viiskümmend paari vanu kotti ning käib nendega oma endisi ametivendi piinamas. Laseb rupsikuid alla klopsida, paiku õmmelda, apsatitesse naelu taguda. Ise aga kirub ja uriseb, et küll võtavad hingehinda need kotalappijad. Väike paigake õmmelda, tükike koivanahka alla klopsida, aga kakskümmend viis senti — ptüi! Hinge võtavad välja, närakad!

Nõnda unistas ja mõtles Jeekim.

Aga talle ei naeratanud kunagi õnn. Mitte kunagi, kuigi ostis juba 15 aastat loteriipileteid. Ostis neid igasuguseid, kümnesendilisi, kahekümneviielisi, kroonilisi. Ostis ja ootas, et nüüd võidab. Mõnikord nägi niisuguseid unenägusidki. Aga võta näpust, loosimisel oli Jeekimi pilet ikka — tühi.

Nurisemata kleepis Jeekim tühja pileti töölaua kõrvale seinale. Neid oli seal juba tükki paarsada. Kogu pool seina oli täis. Mõnikord hakkas Jeekimi eit nurisema:

«Ostad ilmast ilma neid pileteid ja pillud muudkui raha tuulde. Väikese majaputka oleks võinud juba selle raha eest osta. Aga sina muudkui tapitseerid seinu. Näe, kuidas Muhkmann võitis miljoni, kuid sul pole taipu...»

«Pea suu, vanamoor!» käratas Jeekim. «Küll tuleb kord ka järg minu kätte.»

«Annab oodata surmatunnini.»

Kuid ei andnud oodata surmatunnini. Ühel õhtul luges Jeekim ajalehte. Prillid ninal, suitsuots suus. ahmis ta Abessiinia sõjauudiseid. Korraga jäid silmad peatuma mingisuguse loosimise tagajärgedel. Esiti ei saanud Jeekim nagu midagi aru. Tundis ainult, justkui oleks hakanud kari sipelgaid mööda seljarootsu üles ronima. Siis aga kargas püsti, viskas kliistripoti nurka, tõmbas pigipõlle nöörid puruks, andis töölauale jalaga igavese kõmaka.

«Sa jess, nüüd on hulluks läinud!» lõi naine käsi kokku. «Alati muudkui tuhnib sõjauudiseid, nüüd on need ta ogaraks teinud.»

Kuid Jeekim ei hoolinud eide arvamusest. Muudkui tantsis keset tuba eht abessiinlaste sõjatantsu.

«Nüüd olen miljonär!» hõiskas viimati. «Mitte küll just miljonär, aga pool miljonit on kõvasti pihus. Loe, vanamoor!»

Jeekim pistis ajalehe eidele nina alla ja pikkamisi hakkas see aru saama, et mees oli võitnud pool miljonit. Mitte küll päris pool miljonit puhast raha, vaid selle summa eest raamatuid. Kogu eestikeelse kirjanduse, mis ilmunud Noa ajast tänase päeva kella kaheteistkümneni. Terve öö ei saanud Jeekim und silma. Muudkui mõtles oma miljonärielule. Kuidas ta ostab viiskümmend paari vanu kotti ja käib nendega oma ametivendi piinamas. Hõissa, elu on ilus!

Aga hommikul hakkas Jeekimi eit mehe õnnes kahtlema.

«Kuhu sa need raamatud paned? Meil omalgi elamine kitsavõitu. Ei saa teist sängigi tuppa tuua, kuhu veel need raamatud mahuvad.»

Jeekim vaatas toas ringi. Tõepoolest, siin oli ruumi napilt. Säng, söögilaud, paar tooli, riiul liistudega, töölaud, veepang ja suupesukauss, ning kogu tuba oligi kraami täis. Juurde siia naljalt midagi mahtus. Ehk ainult siis, kui kõik muu välja viia.

Jeekim kratsis kõrvatagust. Sellele polnud ta mõtelnud. Samal silmapilgul koputati toauksele ja nähtavale ilmusid majaperemehe kaks hiiglavurru.

«Meister Jeekim, mõtlesin seni, et olete ikka korralik inimene. Aga nüüd kuulsin linnas, et olete võitnud suure kuhja raamatuid. Mina oma majja sihukest kahtlast kraami ei lase tuua. Olen aus inimene ega taha kõlvatu asjaga tegemist teha.»

«Kuidas kõlvatu?» küsis Jeekim.

«No mis muu asi see kirjandus on — puha kõlvatu. Ja peale selle võib niisugune lademik ka veel mu maja viltu vajutada.»

Majaomanik ei pidanudki enam pikka juttu, vaid tõmbas ukse kinni ja läks.

«Näed, nüüd oled omale veel risti kaela saanud,» ütles Jeekimile ta eit.

«Pole midagi, lähen ja müün maha,» trööstis end Jeekim.

Ja läkski müüma. Mõtles — küllap raamatuaastal jooksevad kõik ärid sellele kaubale otse tormi. Pakuvad võib-olla koguni enam — terve miljoni. Aga ta lootused haihtusid nagu seebimullid, kui astus esimesse raamatukauplusse.

Kogu päeva kõndis Jeekim mööda raamatukauplusi, et maha müüa oma suurt loteriivõitu. Unistused langesid miljonilt poolele, poolelt saja tuhandele, saja tuhandelt viiekümnele, kuid sellegi eest polnud ostjaid. Ainut üks täikakaupmees pakkus kaks paari vanu säärikuid terve kogu eest.

Väsinult kõmpis Jeekim koju.

Öösel nägi ta imelikku und. Ta oli võitnud jälle loterii peavõidu — elevandi. See oli ilus elevant, valge sabaotsa ja suure londiga. Jeekim oli ütlemata rõõmus oma võidu üle. See oli veel toredam kui miljon puhast raha. Nüüd võib ta elevandi seljas sõita läbi linna nagu mõni India vürst.

Aga korraga avas elevant oma suure suu ning ütles päris inimese häälega:

«Jeekim, anna süüa!»

Jeekim ehmatas koledasti. Võttis kapist leivakannika ja lõikas tüki. Aga elevant haaras kogu kannika ja neelas alla, nagu oleks see ainult üks suutäis. Siis pistis kinni terve vaka kartuleid, võttis magussöögiks peale õhtul järelejäänud liha, jõi tühjaks piimakruusi ning

neelas alla pool kilo suhkrut. Ise aga jõllitas Jeekimi poole silmi ja pasundas:

«Anna süüa, anna süüa, Jeekim!»

«Mul ei ole enam,» piuksus Jeekim.

«Ah, ei ole,» urises elevant, «no siis võtan ise.»

Ja elevant hakkas kobama londiga mööda tuba. Urgitses laua alt viis paari saapaid välja ning pistis kinni, siis neelas uued nahatangid alla, tegi kliistripoti tühjaks ja laadis kõhtu terve virna valmislõigatud apsatiplekke.

Jeekim ärkas higisena.

Siis tõusis tasakesi istukile, võttis püksitaskust raamatuloterii peavõidu pileti ning rebis väikesteks tükkideks. Ise mõtles, et küllap see võit ongi vaesele inimesele elevandiks. Ilus küll vaadata, aga paneb nahka kogu elu. Peremees ei luba oma korterisse niisugust raamatuladu üles seada. Ja kui hakkad korra neid lugema, kes siis klopsib kundedele alla rupsikuid ja pooltaldu. Rumalale ja vaesele inimesele pole tarvis nii suurt õnne.

Rahul olles tõmbas Jeekim teki üle pea ja jäi sügavasti magama.

PRIISÕIT

Kirjanik Joosep Suleveljel oli pagana hea tuju. No ometi kord oli hakanud saatuseratas pöörama kirjarahva kasuks. Terve aasta raamatupidustusi. Siis veel lisaks auhindamise särin. Ning nüüd lõpuks — priisõit! Sõida nagu tsaariaegne kuberner ühest vabariigi otsast teise ja kulu mitte sentigi. Puuduvad ainult ovatsioonid igas peatuskohas ja teivasjaamas.

Seda mõeldes lõi Joosep Suleveli vilegi lahti. Nüüd pole muud kui anna sulevarrele piitsa. Kirjuta kas või lausa rõõmust tosin triloogiaid.

Järsku peatus kirjanik Suleveli. Teisel pool tänavat tuli ämm Rosiine oma seitsme kompsu ja väikese kutsikaga. Ta puhkis kiirest käigust nagu vedur.

«Oi tere, kallis sugulane,» ruttas kirjanik Suleveli üle tänava ämma tervitama. «Kuhu nii kiiresti?»

Rosiine heitis üleoleva pilgu oma väimeespojale. Tema arvates oli Lilli abielu Suleveljega lausa õnnetus. No mõelge ometi, tüdrukul, kel oli seitse niisugust tublit austajat, nagu ärimees Muks, majaomanik Nass, viinaaktsiis Vorst ja teised, abiellus ühe paberimäärijaga. See on häbiks kogu vahmiilile. Sellepärast ei pannud ka ämm Rosiine tähele väimeespoja ülevat tuju, vaid pomises:

«Tallna, ikka Tallna . . .»

Ja ise rühkis edasi nagu traktor üle kändude, vedades järel rihma otsas pisitillukest koerakest. Sel hetkel tõusis kirjanik Sulevelje südamesse magus kättemaksu mõte. Vaat, nüüd on juhus näidata, et tema, kirjanik Suleveli, pole mõni prahi pealt riisutud untsantsakas. Et tema on mitu korda hinnatum kodanik kui mõni vürtspoodnik, majaomanik või kaelani võlgades ärimees.

«Või Tallinna,» lausus ta, «siis on meil ees ühine reis.»

Ämm vaatas imestleva pilguga üle õla väimeespoja otsa ja küsis:

«No kust sulle siis need rahalaevad on tulnud, et saad ette võtta nii kaugeid sõite?»

«Mul on nüüd sõit prii,» vastas Suleveli juubeldades.

«Prii?»

«Umbes nii jah. Kas sa eilseid lehti pole lugenud, et kirjanikud . . .»

Ämm sulas nende sõnade juures nagu või. No ometi kord oli ta väimeespoeg ka midagi!

«Siis võivad ehk ka sugulased prii sõita?» küsis ta ruttu. «Näe, Plotski on omnibussiliini direktor ja kõik sugulased saavad priisõidu. Egas raudteelgi asi teisiti ole.»

«Ei ole jah,» vastas Suleveli, aga ta süda muutus nagu pisut rahutuks.

«Ja Fifi võib tulla ka otse vagunisse?»

«No muidugi võib.»

Nõnda jõudis Suleveli ämmaga raudteejaama. Ei astunudki kassa ette piletisappa, vaid kohe rongile. Ämm võttis enda alla terve pingi, ladudes selle pakke täis. Ühe otsa peale mahtus veel vaevu kükitama ta väimeespoeg kirjanik Suleveli.

Nõnda läks sõit lahti Tallinna poole. Kirjanik Sulevelje südames näris küll mitu kahtlust. Et ei tea, kas see priisõidu määrus käib ka ämmade ja nende koerakeste kohta. See oli niisugune tume asi. Aga küllap saab sellest üle, kui ta kontrolörile oma kutsekaardi ette viskab. Vahest ei märkagi see enam midagi ähmiga küsida — raamatuaasta puhul on ju nüüd kirjanik tehtud niisuguseks suureks saksaks.

Üks jaam möödus teise järel ja kirjanik Sulevelje süda jäi päris rahule. Kontrolör käis vagunist mitu korda läbi, kuid ta ei tülitanud Sulevelje ega ta ämma.

«Küllap tunneb mind vist nägupidi,» mõtles Suleveli, «ega hakka tülitamagi küsimustega.»

Alles siinpool Tapat hakkas kontrolör pileteid kontrollima.

«Piletid, piletid!» klõbistas ta tangidega Sulevelje nina all.

«Olen kirjanik,» heitis Suleveli uhkelt.

«Väga kena,» kummardas kontrolör, «mina olen kah raamatute armastaja. Mul kodus suur pahkam raamatuid, kõik puha pealinna täikalt ostetud. Aga nüüd piletid, härra kirjanik.»

«Kuidas piletid? Teie ju teate, et kirjanikud võivad nüüd sõita prii,» vaidles Suleveli.

«Oh-hoo! Või niisugused on lood, tahate jänest sõita.»

«Ei taha sõita. Mul on õigus, valitsuse poolt anti niisugune määrus, et . . .»

«Oot, küll me vaatame seda määrust!»

Ütles nii ja läks ära. Aga järgmises jaamas tulid kaks ametnikku, sasisid kirjanik Suleveljel kraest kinni ja viisid välja. Ämm Rosiine jooksis oma seitsme paki ja koerakutsikaga järele.

Jaamaülema kontoris tõendas kirjanik Suleveli mitmesuguste dokumentidega oma isikut. Näitas ajalehtede väljalõikeid piltidega, isikutunnistust, risti mistähte ja kultuurkapitali toetussumma saatelehe kontsu. Viimaks sai ta jaamaülemat veenda, et pole harilik raudteejänes ega suli, vaid tõesti kirjanik Suleveli.

«Aga miks te sõidate siis piletita nagu mõni ei tea kes? Ja veel selle auväärt proua olete ka hulluta nud ilma piletita endaga ühes?» küsis viimaks jaamaülem leplikumalt.

«Eile oli lehes, et . . .»

«Ah-soo,» hakkas jaamaülem naerma, «aga see on ju hoopis teine lugu. Siis on tarvis tõendit, et teile see sõit sinna-sinna on tarvilik, et see tiivustab teie loomingut, et teie olete võimeline sellest priisõidust nii ja nii palju ridu kirjutama, et . . . Vaat, kui teil on niisugune paber käes, siis saadate selle raudteede peavalitsusele, seal pannakse allkirjad alla, lüüakse tempel peale ja saadetakse teile tagasi. Alles siis võite teha oma priisõidu. Aga nüüd peate maksma trahvi.»

«Oeh!» ohkas kirjanik Suleveli ja ta mõttest jooksis läbi aim, et niisuguste keeruliste formulatsioonide tõttu ei saa ta vist küll teha ainustki priisõitu.

Lugu lõppes sellega, et ämm Rosiine maksis tulivihaselt trahvi ja piletiraha Valgast kuni saatusliku jaamani. Maksis enese, Fifi ja väimeespoja eest, ent viimasele ei heitnud ainustki pilku. Sammus ruttu kontorist välja ja lunastas veel viimasel hetkel kassast pileti pealinna rongile.

Aga väimeespoeg jäi päris üksi sinna võõrasse jaama. Kaua mõtles ta, et kas nõutada nüüd priipilet tagasi kodulinna või sooritada see reis jänesena. Siis aga lõi käega ja hakkas marssima mööda porist teed kodulinna poole.

TÖÖKANGELANE

Mul juhtus sihuke hull lugu — keedupott hakkas tilkuma. Keetsin hernesuppi, pott oli terve ja ilus, aga pärast, ennäe, auk põhjas. Herned, kurjavaimud, olid vist augu sisse hõõrunud. Vaatasin potti ja südames hakkas tuline kahju. Ilus potike, sangad kõik terved, kaas peaaegu veel täiesti uus, glasuur terve, aga muudkui viska selle tühise augu pärast prügihunnikule. Nõnda rändavad sinna üksteise järel kõik su elu ja töö saavutused: kord suupesukauss, teinekord mõrane klaas, kolmas kord katkine supilusikas. Ja nüüd koguni keedupott. Seda mõteldes puges südame alla elu tühisuse tunne.

Aga kõrvaltoa eit tuli ja andis head nõu:

«Vii pott Piilmanni poole,» ütles ta. «Neil on seal maailmatu vabrik ja värk. Teevad vedureid ja masinaid, asi neil siis see pott terveks teha.»

Tõsi jah, kui teevad keerulisi masinaid, siis on niisuguse poti parandamine naljamäng. Kui tõsine meistrimees vaatab ainult korraks peale — ongi terve. Pakkisin poti paberisse ja kõmpisin Piilmanni vabriku poole.

See oli maailmatu suur käitis. Veoautod vedasid rauda ja vedur huikas õues. Kolm hiiglasuurt hoonet oli masinaid ja värke täis. Valmistati parajasti üht keerulist turbiini või teab mis asja. Näitasin ühele töölisele potti ja küsisin, et kas saaks kuidagi sinna auku punni ette torgata.

«Küsige direktor Piilmannilt,» turtsus mees ja näitas näpuga ühe isanda poole.

Läksin direktori juurde ja seletasin asja ära. Et pott on katki, niisugust potti prügihunnikule kahju visata. Kahju minu rahakotile ja kahju ka rahvamajandusele, sest niisuguste pottide eest tuleb välismaale aina valuutat sudida. Direktor Piilmann vaatas pärani silmi mulle otsa. Koputas siis endale otsa ette ja sõnas:

«Olete natuke siit — oh-hoo! Teate, mis selle poti parandamine maksma läheb? Peame Saksamaalt tellima vastava mudeli. Siis tuleb muretseda vastav aparaat, mis parandab hulgaviisi niisuguseid potte. Ütleme tunnis tuhat või kaks tuhat tükki. Vähema arvu juures meie käitises töö ei tasu end. Ja kolmandaks — peame tooma välismaa spetsialiste, sest meil endil pole vastavaid töömehi. Seda potti maksaks parandada ainult siis, kui see oleks mõni arheoloogiline haruldus, ütleme vaarao Ramsese nisupott. Saite nüüd aru, mis?»

Tulin tulema. Ikka pott kaenlas, ei raatsinud heita vabrikuõuele vanarauahunnikule. Pistan kodus riidetopi ette, vaat käib küll. Sammusin mööda tänavat ja äkki näen väikese töökoja silti. Niisugune must ja tahmane, aga silm seletab siiski, et ka see on Piilmanni töökoda.

Astun keldrisse, komistan üle põhjata ämbrite ja murdunud sabadega kühvlite. Hämaras töötoa väikese akna all klopib nässakas mees kop-kop. Vahib mulle üle prillide otsa ning küsib:

«Mis teil siis oli?»

«Üks pott, ei tea kas... kas teil sihukest Saksamaa masinat ja mudelit juhtub olema, millega saaks punni ette lüüa.»

Plekissepp Piilmann harutab poti paberist välja. Vaatab ja sihib. Koputab sõrmenukiga põhjale ja noogutab siis pead:

«Saab küll, oodake tsipa. Istuge sinna pakuotsale.»

Ise pistab mingisuguse kõvera raua tulle, lööb sahtli lahti ja võtab välja tinutamiskraami. Käänab poti kummuli ja paikab. Vedel metall jookseb mu poti põhjale, susiseb, vusiseb, tardub. Jääb järele väike kühm.

«Egas siin ilu tarvis ole,» seletab meistrimees, «peaasi, kui saab kõva ja ei sula lahti. Soo, nüüd laseme ka sissepoole ja siis on valmis.»

Jälle susiseb ja vusiseb metall. Ninasõõrmeisse tuleb head lõhna. Mõtlen, see on töö lõhn, meistrimehe töö lõhn.

«Noh, ongi katov. Käib nüüd mitu aastat. Kakskümmend viis senti.»

Mul on südame all sihuke hea tunne. Potike on jälle terve ja korras, keeda või raudnaelu. Otsin raha ja tulen tulema. Uksel pöördun veel ümber ja küsin:

«Kas teie olete tolle Piilmanniga sealt vabrikust sugulane?»

«Ei ole. Meil on ainult üks nimi. Tema on suur Piilmann, mina — väike Piilmann. Tema teeb masinaid, turbiine, vedureid, jumal teab veel mis. Mina aga ainult koputan siin sedasi vanu asju. Lõön ämbritele uusi põhju alla, panen kühvlitele sabad taha, joodan kohvimasinaile torusid külge. Pole mul siin tööriistu ega midagi käepärast, teen, mida mõistus jaksab ja käed oskavad.»

Tulin tulema.

Aga õhtul nägin neid mõlemaid, suurt ja väikest Piilmanni. Läksid läbi tänavate, suur uhkelt ees, väike kõhma-kõhma järele. Suurel oli portfell kaenlas, kuuesiilud lahti, väike kandis turjal plekitahvlit. Suurt Piilmanni tervitasid kõik. Tõstsid mütsi, kummardasid ja naeratasid magusalt. Väike aga trügis vaevu tänaval läbi hobuste ja autode oma plekikandamiga.

Mina seisin ja vaatasin neile järele. Mõtlesin, kui mul oleks nüüd sihuke töökangelase aumärk, siis annaksin

kohe Piilmannile, tollele väikesele, kel pole Saksamaa mudeleid, masinaid ega spetsialiste, ent parandas siiski mu poti kümne minutiga kahekümne viie sendi eest. Tõepoolest annaksin.

RAAMATUKOGU MAAL

See oli pagana tore hoone. Plekk-katus, tsementtrepp, avarad klaasaknad. Oma kolm-neli miljonit väärt. Pudiverelased olid uhked oma seltsimajale. Näitelava, tantsusaal, raamatukogu, raadio, puhvet. Kõik käe-jala juures nagu linnaski.

Mina läksin ka vaatama seda uhket hoonet. Kolistasin mööda treppe, hulkusin saalis, vaatasin sügispäikese paistel säravaid aknaid. Käisin paljudes ruumides. Siis sattusin puhvetisse. Lett, suupisted, õllekorvid. Keegi ooberi moodi mees valge rätikuga kargas krapsti vastu. Puhvetnik pani raadio üürgama. Paar näitsikut hakkasid rõõmsalt lõkerdama.

Ooberi moodi mees nihkus ühe laua äärde, tõmbas tooli eemale ning ütles:

«Soovitame õlut vähkidega. Aga kui soovite krehvtisemat, siis . . .»

Ooberi moodi mees pilgutas silma ning näitas tagaruumi. See liigutus andis mõista, et seal võib teha nalja päris linna moodi. Raadio, õlu, vähid, krehvtine, võibolla isegi rõõmsad näitsikud. Oo jaa, Pudivere pole enam mõni maakolgas. Siin võib teha olemist juba päris linna mõõtude järgi.

See kõik peegeldus teatava uhkustundega ooberi moodi mehe näolt.

Aga mina sattusin segadusse. Tulin hoopis teise asja pärast. Pidin sõitma nädalaks Pudiveresse. Perekondlikud asjad. Aga nüüd hakkas igav. Päris põrgu igav. Sellepärast tulingi seltsimajja, et . . .

«Ee . . .» asutasin oma tuleku põhjust seletama, «mulle räägiti, hm, jah, mulle juhatati, siin olevat raamatukogu või midagi niisugust. Teate, maal on igav . . . sellepärast.»

Ooberi moodi mehe nägu läks hapuks. Ta võis küll mõtelda, hull inimene, otsib igavuse peletamiseks raa-

matuid. Võtku vähki, võtku õlut, võtku üks krehvtine ning tehku tagaruumis pisut nalja, vaat, kas siis enam igav on. Aga tema otsib raamatuid. Päh! Niisuguse põlastusega näitas ta ühe ukse poole, millel seisis tõesti raamatukogu ja lugemislaua nimetus.

Astusin sisse. Raamatukoguhoidja oli väike sasipeaga preilike.

«Ah raamatuid tahate?» sädistas elavalt. «Võtke luuletusi, neid on meil kõige rohkem kodus. Kas võib, otsin kohe paar tükki.»

Haaras ühest kapist mingi näruse raamatu ja hakkas lugema:

««Juku-Puku naisemees, naine saapasääre sees.» Kas pole naljakas? Ajab tahtmatult naerma. Terve raamat on täis niisuguseid naljakaid laule. Soovite?»

«Oleks palunud mõnda teist. Olen seda lugenud.»

«Võib ka teine olla. Olete lugenud «Noorerahva laulikut»? Väga ilusad luuletused. «Mats pastlaga, Mats viisuga, tantsib oma Liisuga.» Seda pole te kindlasti lugenud. Meil joostakse otse tormi selle lauliku peale. Viis raamatut on juba läbi loetud ning ära lõhutud. Üks rebib ühe, teine teise lehe välja, nõnda ongi varsti ainult kaaned. Peab jälle ostma uue. Soovite?»

«Tahaksin siiski draamasid,» vastasin, et end päästa selle paljuloetud luuletuskogu kaasavõtmisest.

«Ah draamasid? Vaatame kohe. «Vaenelaps jaaniööl». Väga ilus draama ühest vaesest tüdrukust, kes eksib metsa ja siis... Siis veel «Udumäe kuningas». Kah ilus lugeda. Meie ise oleme oma seltsimajas neid mänginud kümneid kordi. Alati saal rahvast täis.»

«Parem andke siiski romaane,» otsustasin järsult.

«Romaane, hea küll, vaatame järele. Vaat «Isane tüdruk», lugu meie minevikust. Väga ilus raamat mõisahärrast ning ühest tüdrukust, kes... Ah, mis ma jutustan, kui loete, küll siis kiidate. Või võtke «Kerjus Pariisi tänaval», «Keisri armuke» või «Uulitsalt leitud õnn».»

«Ma... ma sooviksin «Tõde ja õigust»,» kogelesin vahele.

««Tõde ja õigust»... oot-oot, niisugust raamatut ei ole. Meil on küll «Tõe ja õiguse eest», ilus romaan noorest krahvist, kes... oh jah, kes armus vaesesse tüd-

rukusse ja pärast... oot, kuidas see oli?... ah jah, pärast osutus ka see vaene tüdruk krahvipreiliks, kuid tema kasuisa oli väga kuri mees... Soovite siis seda?»

«Ei. Tahan ainult «Tõde ja õigust», mitte «Tõe ja õiguse eest».»

«Väga kahju, meil pole niisugust raamatut. Aga minge koolimajja, seal on ka paar kapitäit raamatuid. Võib-olla leidub ehk seal. Meie kogus on ainult huvitavad ja paljuloetavad raamatud.»

Läksin koolimajja. Vana kooliõpetaja avas tolmunud kapi uksed. Tuhnis, tuhnis ja otsis «Tõe ja õiguse» välja. Otsis muidki päris häid raamatuid, mähkis paberisse ja andis terve paki mulle kaasa.

«Tulge veel teinegi kord,» surus ta lahkudes mu kätt. «Mis need raamatud muidu naasamuti seisavad. Hea, kui mõni need lahtigi lõikab, sest meile saadetakse palju niisugust lugemist, millest minagi aru ei saa. Näete, siin on mõned, millede pealkirjagi ei oska lugeda. Ir... Iry... Irydion... Abendraatsi või tont teab mis. Mis siis veel lapsed... »

Tagasitee viis mind jälle plekk-katusega haridustemplist mööda. Mõtlesin, küll on keeruline see maa hariduselu. Algab algkoolis «Irydioni», «Fausti», «Salambo» lugemisega, et täisealiselt oma lektüüri lõpetada «Pupu-Juku» ning «Udumäe kuningatega». See oleks siiski nagu pisut vastuoksa. Aga vahest aitab seda vastuoksust vähendada haridustempli linnamoodi puhvet vähkide, õlle ning muu krehvtisega.

FILMIKROONIKA

Ma ei tõsta nüüd jalgagi kinno. Ei käi ise ega lase ka Rosiinel minna. Mul on tuline hirm selle nädalakroonika pärast. Kord juhtus kogemata sedasi, et sattusin ühel pidulikul sündmusel filmiaparaadi lähedale. Krõbinal-krabinal väntas operaator filmi. Katsusin küll putket teha, aga inimeste vool pressis mind ikka lähemale aparaadi torule. Nüüd olen filmitud. Iga inimene juubeldaks selle pärast, mina aga mitte. Meie majas juba kord juhtus igavene lööming selle nädalakroonika

pärast. Nüüd ei taha ma sattuda vaeseks patuoinaks, ennem mingu see kinoskäimine kus see ja teine!

See oli sihuke lugu.

Ühel päeval tuli Ants Hapuoblikas uhkelt koju. Muidu pole meest ollagi, näss ja karvane nagu linnamaksu maksmata puudel, aga siis oli kohe rind uhkelt ees. Ei tervitanud enam õuel naisi ega kedagi. Virutas jalaga peremehe koerale vastu pennialuseid ja kadus ust kinni lüües tuppa.

«Ei tea mis selle Hapuoblikaga on,» hakkasid naised kohe õuel kahlama, «kas on võitnud loteriil miljoni või saanud kuskile direktorikoha. Neil olevat sugulasi seal pealinna pool . . .»

Kuid Hapuoblikas polnud võitnud ühtegi senti ega saanud ka direktoriks. Ikka pühkis maksuinspektori põrandat ning näitas asjaõiendajatele kurja nägu. Hapuoblikat oli nimelt ühel pidulikul juhtumisel filmitud. Nii pool nurgeti oli ta sattunud rahvasummas kaamera ette.

Tema ise kõneles sellest teisel päeval umbes nii:

«Puh, eile sai ka natuke kultuurat tehtud.»

«Mis kultuurat, kõrtsikultuurat või?»

«Kus sa sellega! Niisuguste madalate asjade peale pole mul aega. Ikka kultuuravilmi sai tehtud. Tule ka laupäeval kinosse, näed mu nägu vilmilinal. Mina, Kreeta Karbu, ministrid ja teised suurninad tuleme esietendusele.»

Laupäeval oligi kogu majarahvas kinos. Ants Hapuoblikas istus ise tähtsa näoga oma mammikese kõrval ning ootas saali pimedaks tegemist. Meie majaeided sosistasid kõik üksteisele midagi kõrva nagu kirikus ja heitsid Hapuoblika poole aukartlikke pilke. Minu südames aga näris kadeduseuss, et vaat kus mehenäss, pole teisest suuremat asja ega midagi, aga kultuurafilmi ronib. Kui ise saaks . . .

Järsku läks saal pimedaks. Poolteist tundi vahetas Greta Garbo kleite. Seda huvitavamat osa — nimelt tualettide vahetamist — küll ei näidatud. Aga iga kord, kui ta sammu astus, oli seljas jälle midagi uut.

Viimaks lõppes see seelikute vahetamine ja algas nädalakroonika. Üks minister rääkis. Suu oli lahti ja käed liikusid, aga sõnu ei kuulnud. Ja seal tagapool,

rahvasummas, oligi Ants Hapuoblika nägu. Kipras, hapu, mokad ripakil, kaabulott kuklas, vahtis ta vesiste silmadega otse publiku otsa.

«Küll on sandiste välja tulnud,» sosistas üks eit.

Ka Hapuoblikas minu ees polnud enesega rahul.

«Aja rind ette!» hüüatas ta oma filmikujule ekraanil.

Kuid see ei teinud väljagi, vaid pistis äkki sõrme rinasse ja hakkas seda asjatundliku ilmega urgitsema. Eided kahistasid naeru. Mammike tema kõrval oli külm kui kivi. Ei vaadanud Antsule otsagi. Ainult vihast sisinat võis kuulda:

«Kas sa, lollpea, kodus ei võinud nina urgitseda.»

«Kus ma sain ... ma ... ma ise ei teadnudki, et sedasi ...» piuksus mees vastu.

«Justkui räbalatuust oled välja tulnud,» kostis jälle sisin. «Lasknud enne vähemalt püksid ära triikida ja pannud puhtam krae kaela. Koguni uue ülikonna oleksid võinud selga panna. Ja minule oleksid sa pidanud sellest rääkima, küllap oleksid alles siis näinud, kuidas esinetakse kaamera ees.»

«Ma ei teadnudki... see tuli möödaminnes... tänaval...»

«Lollpea oled!»

Nüüd kiskus Hapuoblikas filmis taskust maailmatu suure musta taskuräti välja ja hakkas sellega nägu pühkima. Ent taskurätt libises ja kukkus maha. Hapuoblikas hakkas seda üles tõstma, ent keegi pressis tagant peale ja korraga oli ta käpuli.

Majaeided kihistasid naeru.

Mina kuulsin enda ees toolireas, nagu oleks keegi vihmavarjuga vastu Hapuoblika küljekonte tagunud ja kähisenud:

«Tõuse üles, tobu! Mine nüüd ja suru vähemalt tol ministril kätt, siis näeb majarahvas, et oled tuttav suurte ninadega. Mine, noh, mine!»

«Kus ma saan, see on juba vilmitud...» Ja selle asemel, et suruda ministril kätt, nagu soovis mammike, pööras Hapuoblikas end koguni pikali maha. Kaabulott silmil, käpad porised, oli ta teiste jalgade ees nagu mõni kinnivõetud mõrvar. Pikkamisi kobis ta üles ja käänas selja publiku poole. Nüüd tuli selgesti nähtavale suur paik ta püksitagumikul.

«Pööra selg ära, pööra selg ära!» sisistas mammike.

«Ma ei saa ju...» ägises Hapuoblikas.

«Või ei saa, no küllap ma sulle näitan... Või niisugust vilmi tegema...»

Vihmavari tõusis ja vajus ning matsud kostsid nagu trummilöögid. Aga Hapuoblika suust ei tõusnud ainustki karjatust. Majaeided itsitasid ikka veel seda lugu ja minu südamest oli ammugi kadunud kadeduseuss.

Kui saal valgeks läks, oli Hapuoblikas ühes naisega eesreast kadunud. Ainult mõlkilöödud kaabulott oli rutuga sinna unustatud. Ja murdunud varrega vihmavari oli toolide alla nurka visatud.

Sellepärast ma ei käigi nüüd kinos. Mine tea, kui hullusti võisin filmikroonikasse kukkuda. Mul on kõverad koivad ja vahest piilub nende vahelt kari poisiplõnne filmi väntamist. Parem kui mu silm seda värki ei näe. Muidu pean nagu Hapuoblikas keset etendust põgenema Rosiine viha eest. Ja see filmikroonika on juba niisugune värk, kus midagi parandada ei saa.

SING-SING

Mu lell Joosep rändas juba enne suurt maailmasõda Ameerikasse. Pühkis seal tänavaid, pesi kõrtsides rasvaseid taldrikuid ja viksis saabaste puhastamisega endale kokku kena pataka dollareid. Selleks kulus küll ära oma paarkümmend aastat, aga egas mujalgi raha kokkuviksimine libedamalt lähe.

Nüüd oli lell Joosep teel kodumaale.

Mina seisin jaamas vastas, lillekimp käes ja tervitussõnad suus. Kordasin juba kümnendat korda oma kõnet nagu koolipoiss eksamineerija ette minnes. Sest siin maailmas on seegi midagi väärt, kui oskad oma rahakat lelle tervitada ilusate sõnadega. Nõnda ootasin terve tunni perroonil, varbad hakkasid külmetama ja hambad lõdisema.

«Kas sinine ekspress ei tule juba?» pärisin ühelt ametnikult.

«Kui ta tuleb, siis ka tuleb, ja kui ei tule, siis jääb tulemata,» sain filosoofilise vastuse.

Toetusin ühe pingi servale, panin lilled põlvedele ning surusin käed voorimehe kombel hõlma vahele. Nõnda oli hubasem ja soojem. Hambad lakkasid lõgisemast ja vasak silm tükkis vägisi kinni.

Siis korraga sõitis kahisedes sinine ekspress ette. Sõiti nõnda vaikselt ja äkki, nagu oleks välja karanud kuskilt siitsamast aia tagant. Aga ees ta seisis, see oli fakt, ning lell Joosepi punased vurrud ja tulipunased kuklaharjased vaatasid ühe kupee aknast välja.

«Oo, armas sugulane!» hüüdsin kodus harjutatud hääle ja liigutustega, «ole tervitet kodumaa pinnala . . .»

Kaugemale ma oma tervituskõnega ei saanud, lell oli kähku kupeest väljas, ragistas tervituseks mu sõrmekonte ning ütles pisut kange murrakuga:

«No näita siis ka, mis teie see kakskümmend aastat siin kodumaal olete teinud.»

Ajasin uhkelt rinna ette ning sõnasin:

«Näed, Sillamäe mehkeldasime maha inglastele, aga Kiviõli sakslastele. Tegime maal kultuuratööd, metsa saatsime Inglismaale ja Rootsi. Kas siis sellest küllalt pole?»

«Oo, yes, seda lugesin juba ammu ajalehtedest. Olete teinud päris suure töö. Aga kuidas olete muidu saavutanud edu?»

«Suurepäraselt. Meil ilmub iga aasta sada romaani. Oda viibutame juba ligi 70 ja kaugust kargame üle 7 meetri.»

«Well, aga meie, ameeriklased, arvestame edu ehitustest. Näita, mis teie siin selle paarikümne aastaga olete üles klopsinud. Näe, jaam on ikka vana vurhvi. No hea küll, ma ei tahtnud öelda halba. Tean ise, kõike ei saa korraga uuesti ehitada. Lähme siis city'sse, küllap siis . . .»

«Ja-jah,» noogutasin mina rõõmsalt peaga.

Istusime taksosse ja mul oli hea meel, et nüüd näeb lell ka meie moodsat arhitektuuri. Öelgu siis veel, et oleme Ameerikast maha jäänud. Nelja-viie aastaga oleme üles klopsinud rea suuri ehitusi, päris pilvelõhkujaid. Nüüd uus raekoda ka veel, küllap lell ajab silmad pärani seda nähes.

Vurasime autoga mööda tänavaid.

«Vaata lell, seal üks meie uusimaid ehitusi,» näitasin näpuga autoaknast välja.

«Ja-ah, päris kena garaaž. Ainult ma ei mõista, miks olete selle autokuuri nõnda linna südamesse ehitanud. Pole teil mõistust. Sinna oleks sobinud mõni ilus äripalee kohvikute ja kinode-teatritega.»

Mul jäi hing kinni lelle sõnu kuuldes. See ju oligi meie äripalee, aga tema arvab autokuuriks. Näitasin ruttu teisale:

«Aga vaat, seal on meie kunstipalee. Puha klaas ja betoon.»

«Uu!» undas onu, «teie kunstipalee? Sa tahtsid öelda pealinna parim pesukoda. Kunstpesukoda või midagi niisugust. Ja-jah, pole just viga. Mina ise olin New Yorgis ühes niisuguses hoones ametis. Kah puha klaas ja betoon. Akendel demonstreerisime pesu pesemist, kuivatamist ja triikimist. Kõik puha elektriga. Andsid ühest luugist oma musta triiksärgi sisse, said teisest luugist 10 minuti pärast puhta kätte. Justament meie pesukoda oli täpselt samasugune ehitus, ainult pisut kõrgem. Ülemisel korral oli kosjakontor.»

Mul läks süda päris araks lelle juttu kuuldes. Olin

näidanud talle meie linna toredamaid paleesid, ent tema võrdleb neid New Yorgi autokuuride ja pesukodadega. Vurasime ümber Vene turu nurga. Jah, vist see ikka oli Vene turg, sest selle üht külge kaunistas maailmatu pikk paekivist lademik.

«Aga mis sa ütled meie uue raekoja kohta?» hõiskasin.

Lell vaatas autoaknast välja, läks järsku näost kahvatuks, pomises:

«Taevas, see on ju Sing-Sing!»

Ma ei saanud midagi vastata, sest järsku kostis mu kõrvu ragin ja pragin. Mõtlesin veel välgukiirusega, et nüüd vist põrkas auto vastu toda suurt paekiviriita, mille otsas kükitavad kolm leopardi ja mida peenemas keeles kutsutakse obeliskiks, maakeeles aga — vihaliskiks. Aga polnud ühtigi. Olin ainult jäänud jaamas pingile tukkuma ja sinine ekspress äratas mind oma raginaga üles.

Kuid mu lelle ei tulnud. Sain telegrammi, ta tulevat alles 10 aasta pärast. Rõõmustasin pööraselt selle üle, vahest saame selle aja jooksul ka mõne korralikuma välimusega hoone, mis pole mitte autokuur, pesukoda ega Sing-Sing.

1936

KOERAMAKS

Elus juhtub mitmesuguseid veidraid lugusid.

Üks niisugune lugu juhtus Juhan Siimoga, kelle vend Andres rändas omal ajal Brasiiliasse. Ta töötas seal kohviistandustes, puhastas võsa, tappis usse ning võitles surmava kliimaga. Poole aasta pärast lahkus ta mõnekümne milreisiga taskus istandusest, mis sarnanes pigem orjaaiaga, ning asus linna. Seal värvis ta maju, pühkis tänavaid, laadis laevu ning puhastas saapaid. Kuid ta polnud ikka rahul oma eluga, vaid otsis seda suurt õnne, millest oli unistanud poisikesepõlves. Ühel päeval võttis ta pileti mingisse kaugemasse jaama ja sõit algas. Nelja kuu pärast oli ta juba Kanada nisuväljadel ja lõikas tohutute masinatega nisu. Siis töötas ta suurte metsade piirkonnas metsatöölisena, hellitades lootusi lipata üle piiri Ühendriikidesse.

Nõnda palju teadis Juhan Siimo oma julge ning seiklushimulise venna saatusest. Nüüd polnud ta enam kaks aastat saanud Andreselt ainustki kirja. Maakaart, millel ta varem vaatles oma julge venna reisitrippe ja hüppeid, seisis juba kaks aastat avamata. Andres Siimo oli kadunud otsekui sellesse ääretusse tühjusesse, mida märgistasid maakaardil suured sinised ja kollased laigud.

Ainult ühe mälestuse oli Andres Siimo jätnud oma vennale. See oli koerakutsikas, üsna harilik taksikoer pisut kõverate jalgade, külma nina ning pehme läikiva nahaga. Nüüd vaatles Juhan sageli seda koera ning

mõtiskles oma vennast. Ja ta mõtles ka sellest, et tema hinges polnud säärast seikluskirge, õnneotsimist ja hulkumist. Kogu oma elu oli ta elanud selles väikeses linnakeses. Ainult kolm-neli korda oli vahetanud korterit, ja sedagi vastumeelselt, sest kraami kolimine, askeldused, mured ja vaevad röövisid edaspidise tahte ka selleks vahelduseks.

Nõnda mõtles ta ja vaatles venna taksikoera.

Aga kui kevadel käis vana prillidega maksudekirjutaja majast majja, märkides üles reed-vankrid, koerad, hobused ja teised maksualused asjad, siis sulges Siimo koera kuuri väikesesse pakk-kasti. Nõnda oli ta juba kolm aastat petnud linna, jättes maksmata kõik maksud väikese taksikoera eest.

Kuid ühel päeval koputati ametniku valju ning iseloomulise koputusega Juhan Siimo uksele.

«Jah!» hüüdis Siimo.

See oli kordnik, must portfell kaenlas ning kollane pliiats sõrmede vahel.

«Juhan Siimo?» küsis ta ametliku häälega.

«Jah.»

«Tulge homme kella 9—11 jaoskonda.»

Ta ulatas Siimole väikese paberilipaka mitte midagi ütleva sisuga, kuid see-eest rohkete kahtlustäratavate järeldustega, ning läks.

Veel kaua krõbistas Juhan Siimo sel õhtul paberilipakat sõrmede vahel ning mõtles. Jumaluke, missugune inimene on siis pisemagi süüteota? Ja temalgi oli mõni väike patuke südamel. Kahe aasta eest oli leidnud rahakoti, tühja näruse koti, ent selle sopis oli siiski enam kui kakskümmend krooni. Ning kunagi oli ta sõimanud purjuspäi üht härrat. Oli veel teisigi patte, neid pisikesi, mida ta ei tahtnud kunagi meenutada. Vahel ju juhtus nõnda, et jõe äärest läbi tulles oli võtnud mõne puuhalu, eriti talvel, mil tuba külm ja puud otsas. Kõik need mõtted lendasid läbi Siimo pea. Ent siis järsku taipas:

«See on koera pärast, tolle kutsika maks.»

Õhtul mõtles ta sängis kaua ja siis selgus, et nüüd oli see maks ühes protsentide ning trahvirahadega kasvanud õige suureks. Enne magamajäämist tegi Juhan Siimo veel ühe otsuse.

Hommikul vara tõi ta töömehe ja enne lõunat oli ta kolinud kogu oma paari logiseva laua, pehkinud kapi, nagisevate toolide ning koerakutsikaga hoopis teise linnaserva. Ta lootis, et politsei teda sealt ei leia.

Möödus kaks kuud ja siis kuulis Siimo jälle oma uksel tuttavat koputust. See polnud küll too endine kordnik, ent nende koputused olid kõik täpselt ühesugused.

«Jaoskonda!» hüüdis noor punase peaga tedretähniline allkonstaabel, heites üle ukse sedeli tuppa, ja kadus.

Hulk aega oli Siimo oma mõtetega kummuli sängis.

«Nad nöörivad kogu mu palga,» mõtles ta.

Ja ometi oli ta unistanud oma väikesest töökojast kruustangide, kruvikäänajate, viilide ning puuridega. Ta oli meeleheitel ning vahtis kurja pilguga taksikoera, kes lamas ta ees oma asemel.

Ja jälle vahetas Siimo korterit. Nüüd asus ta linnast hoopis välja põldude äärde. Igal hommikul tõusis ta tund aega varem ning vantsis läbi poriste aguliservade töökotta. Ta vajus pisut küüru ja mure näris ta südant otsekui koi puud. Igakord kui keegi krõbistas ukse taga, ehmus ta ning ootas põksuva südamega uut politseikäsku. Kogu talve oli ta seal redus, enne kui koputati jälle tuttavliku käeseljapõrutusega ta uksele.

Siimo nägi ukse vahel ainult kätt ja ribakest sinist mundrivarrukat. Valju hääl käratas talle nagu roimarile:

«Katsuge, et ilmute jaoskonda!»

Ja kutseleht langes põrandale.

Vihaga mõtles Siimo juba taksikoerale kivi kaela siduda ning peni jõkke heita. Kuid siis läks ta süda jälle haledaks: see oli ainuke mälestus vennast, kes oli kadunud maailma maade, rabade ja mägede rägastikku. Ja veel kord otsustas Siimo põgeneda võimude eest. Nüüd üüris ta ühe kuuri ja asus elama sinna. Väljas puhus veel külm tuul ja nad kükitasid mõlemad raudahju juures soojas, Siimo ning ta koer.

Kuid ühel päeval juhtus siis see lugu.

Siimo vantsis just töölt koju, kui kuulis nurga taga kriiskavaid hääli. Kümmekond vanamoori ja kordnik olid kogunenud tema värava ette. Siimo süda läks äkki

imelikult külmaks ja ta tahtis lipata tagasi nurga varju. Ent üks vanamoor hüüdis:

«Näete, sealt ta tulebki.»

Kõik vaatasid Siimo poole ja ta sai teada, et taksikoer oli hammustanud üht vanamoori jalast. Kordnik võttis paberi ja pliiatsi ning hakkas märkima üles nimesid.

«Mis nimi?» küsis ta kurjalt.

«Siimo, Juhan Siimo.»

«Siimo?» Kordniku silmad kissisid äkki pilukile ja ta näis meenutavat midagi. «On Andres Siimo teie vend?»

«Jah,» vastas Siimo kergendusohkega, «ta on Brasiilias.»

Ent kordnik otsis portfellist mingi paberi ja hakkas seda sorima. Siis sõnas:

«Teie vend on surnud. Ta suri Austraalias Old Lambton Mine'i kaevanduses ja pärandas teile 250 naelsterlingit. Kogu aasta on teid kutsutud sellepärast jaoskonda, aga teie lippate eest minema.»

Siimo silmade ees keerlesid korraga kruustangid, viilid, treipingid ja puurid. Ta suugi jäi veidi avakile ja kaks kollast hambatüügast tulid nähtavale — Siimo naeris. Ta naeris karedalt ja kähisedes, piinast pääsenud inimese naeru, sest kogu aastane hirm ja pelg oli mitmekordselt suurem venna surma kahjutundest. Ja siis haaras ta taksikoera ning suudles oma paksude karvaste mokkadega selle külma koonu.

Kuuri alla minnes otsis ta kuskilt koli vahelt välja tolle suure maailmajagude kaardi, mille oli ostnud pärast venna sõitu Brasiiliasse, ja tegi umbkaudu venna tundmatu asupaiga piirkonda pliiatsiga ristimärgi...

Aga näete, ka politseist on kasu.

ODAVAD RAAMATUD

Teate, mu sõber Hernekook löödi neil päevil ilusti lohku. Kuidas siis, küsivad mõned. No eks ikka nende odavate raamatutega, 99,999%-lise hinnaalandusega. Sihuke võhik, läheb ostma raamatuid ja ei kutsu asja-

tundjaid ligi. Nüüd haliseb ja kaebab igale vastutulijale oma häda. Minulegi kurtis, mehikesel endal pisarad silmis. Mangus ja klanis, et kulla sõber, pista lehte. Anna neile raamatumüüjaile säru. Petised sihukesed! Muudkui tüssavad vabariigi kodanikke.

No eks ma siis panengi selle loo kirja.

Nõndap see oli, et Hernekook läks ostma odavaid raamatuid. Juhtus just palgapäev. Teadagi, niisugusel päeval näib elu käivat suuremas kaares. Taevas oleks justkui valgem ja tütarlapsed ilusamad. Mõnigi inimene kaotab sel õnnelikul päeval pea ning sukeldub kõige hea maitsmisse. Kaanib end täis, prassib ja märatseb nagu väike miljonär.

Hernekook ei teinud nõnda. Ei võtnud pitsigi viina, ei sammunud kõrtsi eestki mööda, et viimaks juhtub uks praokil olema. Hernekoogi parem mina sibab küll kõrtsist mööda, aga see halvem mina, sindrikael, lippab alati nagu mesilane januselt lille õiekarikasse. Ja harilikult on siin maailmas sihukesed lood, et selle halvema mina käes juhtub ikka rahakott olema.

Sellepärast kõndis Hernekook kaugelt noist õiekarikaist mööda. Kõndis, kõndis, kuni sattus äkki potsti raamatukaupluse akna ette.

«Soeta endale ka vaimuvara,» ütles Hernekoogi parem mina.

Kuid halvem mina pistis hädaldades vastu protesteerima:

«Kus sa sellega! Raamatud on maailmatu kallis kraam!»

«Kuidas kallis,» sõnas jälle parem mina, «näed, päris kõhukas raamat, aga maksab ainult 1 sent. Paarikümne sendi eest saad terve raamatukogu.»

«Aga paarikümne sendi eest saab ka hea klaasitäie napskit,» pistis halvem mina jälle vahele.

Hernekook lämmatas selle vaidluse. Astus ropsti raamatukauplusse ning laskis laduda virna raamatuid pakki. Et irisegu ja virisegu see halvem mina kuidas tahes, aga majas peab olema kord. Mõni raamat riiulil — see tõstab sind ka kaasteenijate silmis. Ja üldse, raamat arendavat maailmavaadet.

Näitsik pakkis Hernekoogile pambu kokku. 37 senti ja pealekauba veel üks kena naeratus. Mõnigi naeratus

oli läinud Hernekoogile palju kallimaks maksma. Aga nüüd sai veel raamatupambu pealekauba.

«Halvasti tegid!» ütles Hernekoogile väljas halvem mina.

«Kuidas halvasti?»

«Seal «Punase Tule» baaris naeratab näitsik kenamini.»

«Pfüü!» surus Hernekook kõik kahtlused maha ning hakkas marssima kodu poole.

Kandam oli päris raske. Pani lõõtsutama ning võttis turja märjaks. Mitu korda pani Hernekook paki mõnele trepile ja puhkas tsipa. Aga seal nägi korraga, et veidi maad temast eespool kannab sõber Kusti samasugust pakki.

«Mis sa seal tirid?» küsis Hernekook.

«Raamatuid,» vastas Kusti, «aga sina?»

«Kah raamatuid!»

Järgmise trepi juures puhkasid mõlemad sõbrad. Panid pakid maha, ajasid küürud sirgeks ja vaatasid oma kandameid.

«Palju eest sul seal on?» küsis viimaks Hernekook.

«37 eest.»

Aga sõber Kusti tegi halvakspaneva näo ja ütles:

«Siis said nühkida. Minu pakk on suurem.»

«Olgu suurem, aga minu oma võib-olla on raskem,» vaidles Hernekook vastu.

«Katsume järele.»

Hakkasid seal pakke kergitama ja vaidlema. Kumbki pidas oma pakki raskemaks. Viimaks tuli Kustile hea nõu ja ta ütles:

«Nurga taga on lihakarn. Lähme viskame pakid kaalule. Kes kaotab, ostab soru ja sooja suupiste.»

«No mina küll see kaotaja pole,» suurustas Hernekook. «Kaalule võib visata, aga teeme kihlveosumma suuremaks. Ütleme, et pool liitrit ja kaks suupistet.»

«Minu pärast kas või liiter nelja põrsajalaga!»

Võtsid sõbrad jälle pakid käe otsa ning kõmpisid ümber nurga. Hernekook pani esimesena kaalule ja pommid näitasid täpselt 11 kilo. Siis vinnas Kusti oma raamatupambu ning lihunik pidi veel ühe 400-grammise pommi peale panema.

«Akuraat 11 kilo ja üks nael,» ütles lihunik. «Mis teil seal on, liha või?...»

«Ei, raamatud,» vastas Hernekook vimmas näoga.

«Puh!» ümises lihunik halvakspanevalt.

Aga Kusti oli päris võidujoovastuses ning hüüdis:

«Näed, et võitsin! Tee nüüd kaotus välja.»

«Võitsid siis võitsid, või see mind maha lööb. Läki!»

Sõbrad võtsid jälle raamatupakid käe otsa ning kõmpisid kõrtsi poole. Hernekoogi meeleolu oli päris pilves. Sihuke tüssamine! Selle peale kulub kärakas päris ära. Aga Kusti oli jälle võidujoovastuses. No küllap temal oli ninavars üles nuuskida neid odavaid raamatuid. Ütelgu veel keegi, et temal pole kirjandusest taipu. Sihukese rõõmu peale peab tõesti pisut liigutama.

Nõnda kallasid mõlemad sõbrad valget vulisevat kurku. Üks rõõmu, teine südametäie pärast. Kärkisid ooberilt uued napsud ja suupisted lauale. Hernekoogi meeleolu muutus küll lahedamaks, aga halvem mina torkis ikka veel:

«Näed, said nühkida! Mina ütlesin ju kohe, et...»

Hernekook ei kuulnudki enam, vaid kummutas muudkui klaasi.

Alles pärast kesköödi jõudis autoga koju. Vinnas vihaselt raamatupaki teisele korrusele ning hakkas pidama siis rehnungit, palju see nali maksma läks. Täpselt kolmkümmend seitse krooni. No ütelge siis veel, et nüüd saab raamatuid odavalt osta. Kusti vaimuvara läks veel kallimaks. Tema jätkas veel mitu päeva rõõmujoovastuses võidu pühitsemist. Ning unustas siis kogu krempli kuskile maha

1937

JUUBELIPÄEV

Täna oli keskmine kevadpüha. Päike sädeles porisel agulitänaval, rentsleis jooksid veed ja kari lapsi soojendas päikesepaistel oma paljaid käsivarsi ning koibi. Kell oli neli pärast lõunat.

Jakob Siilak heitis viimase pilgu söögitoa suurele lauale, mis oli kaetud valge lina, säravate portselannõude, tasside, liudade ning helkivate kristallkarahvinidega. Nende keskel asetsesid lillepotid, valged, kollased ja helesinised õied pärani.

Jah, kõik oli korras.

Noad-kahvlid särasid, suurätid lamasid ilusti kokkupandult taldrikute kõrval, kuna veinipudelite kaelad sätendasid lugematuis värvides. Paarkümmend tooli ridanes pikuti kummalgi pool lauda. Ülemises otsas asus üks kõrgem tool laiade leenide ning kõrge seljatoega nagu troon. See oli sünnipäevalapse ning juubilari jaoks.

«Eh-hee!» naeris Siilak.

Ta pidi naerma, sest see oli nõnda naljakas. Täna tulevad teda külalised ja paljude seltskondlike organisatsioonide esindajad õnnitlema 50 aasta sünnipäeva ning 25 aasta seltskonnategevuse juubeli puhul.

See oli helge ja rõõmus päev. Ühtki murekortsu polnud Jakob Siilaku otsmikul. Ta lai nägu naeris ja pumatiga teravaks kikitud vurruotsad liikusid nina all nagu katsesarvekesed.

Kell 5 pidi saabuma käsitööliste seltsi pasunakoor. Siis pidid tulema teised külalised, pritsimeeste esindajad, majaomanikud, ärimehed, kõik sõbrad ja tuttavad, kellega oli ristelnud Jakob Siilaku elutee. Muusika, kõned, kingitused, käteplagin — see oli tänase päeva sisu. Jakob Siilaku enese läikiv bass rippus seinal. Ta ei puhu täna seda neetud riistapuud, täna lõõtsutavad ja higistavad teised. Aga võib-olla kui pidu üsna lõbusaks läheb, veinipudelite korgid pauguvad ja karahvinid tühjenevad, siis võtab ta ka oma pasuna seinalt ja teeb trahh-trahh! Saab lihtsalt nalja ja lõbusat tuju. Aga võib-olla ei tee ta ka seda, istub aina oma leenidega toolil, naeratab lahkelt, palub külalisi lõigata sinki, maitseda värsket silmukala, võtta killuke seda ja kallata napsike toda.

Nõnda mõtles Jakob Siilak ja ta südamesse tõusis enneolematu rõõm. Tänaseks olid kõik mured pühitud. Ta ei mõtelnud enam pojale, kes õppis ülikoolis ja noris aina raha, ei mõtelnud väimehele, kes oli aimanud järele ta allkirja ja pidi minema peaaegu trellide taha. Isegi kõik need maksud ja maksukesed, mida sadas iga päev kaela nagu rahet, ei tulnud meelde. Tänaseks olid kõik need pisimured ja südame argipäevased rõõvikud unustatud. Täna pidi tulema ilus, rõõmus ja muredeta päev.

Jakob Siilak vaatas kella ning astus kööki.

«Laske aina kätel käia,» ütles ta kolmele palgatud virtinale, kes olid kibedasti ametis söökide valmistamisega. «Aeg on lähedal, varsti sõidavad külalised ukse ette.»

Maitses siis väikese lusikaga magussööki, lõikas viilu haruldast metskitseliha, mis — tõsi küll — võis tuua veel kaela palju halbu sekeldusi, ning napsas salatikausist sõrmedega salatit suhu. Hm, kõik oli korras, need virtinad olid päris osavad kokad.

Rahul olles astus Jakob Siilak õue ning hõikas:

«Ja-a-aaska!»

Kuskilt suure kuurilobudiku tagant väljus pikk mehevolask, Jakob Siilaku kojamees.

«Kas värav on ehtes?» küsis Siilak.

«Nagu kolmekümne seitsme aastane pruut altari ette minekul,» vastas kojamees pisut pehme keelega.

«No-noh,» näitas Siilak sõrmega, «sa ära villi end täis. Kui külalised tulevad, pead vastu kargama autouksi avama.»

«Just nii, härra peremees. See amet on mul selge juba kolmkümmend aastat. Olin Peterburis tõllauste avaja ning sakste öökimisele tassija.»

Siilakule ei meeldinud kojamehe vastus ja ta küsis: «Kas noorhärrat oled näinud?»

«Hommikul vantsis ühe teise vurle seltsis «Punase Kuke» poole.»

Siilak tegi hm-hm ja mõtles, et majahoidja oli juba pisut üleliia pehme. Kes tohtis tema pojast nõnda rääkida? Oli mis oli, tõsi küll, poiss pummeldas natuke ülearu ning leiutas igasuguseid abinõusid vanamehe rahakoti kergendamiseks, aga vurleks ei tohi teda keegi sõimata. Kuid siis lõi Siilak käega ja astus õuevärava poole. See oli ehitud kuuseokstega. Okste vahel olid paberist lipukesed, mis krabisesid tuules. Terve kari uudishimulikke põngerjaid sagis maja ees, vahtides kartlikult väravale ilmunud Jakob Siilakut. Mõned pistsid koguni plehku, sest see paks isand oli harilikult laste vastu õige kuri. Nad noppisid ta vundamendi alt kive, murdsid aia vahelt mõne puuoksakese või latikese, tegid aina kurja. Ja Jakob Siilak armastas neid selle eest oma mehise häälega õpetada. Kuid täna naeratas ta lahkesti ja hüüdis selja taha majahoidjale:

«Mine küsi proua käest kompvekikott. Tahan nende ritsikate keelealused pisut magusamaks teha.»

Kui majahoidja tõi kompvekikoti, tõstis Siilak, sellest kamaluga magusat ning jagas väljasirutatud pihkudesse. Siis ütles:

«Minge nüüd ilusti teisele poole tänavat ja vaadake sealt, kuidas autod hakkavad üksteise järel mu maja ette vurisema.»

Kui lapsed olid üle tänava jooksnud, käsutas ta majahoidjat:

«Ja sina too reha ning rehitse liiv ilusti korda. Aja jutid peale, nagu on botaanikaaias kõnniteedel.»

Majahoidja jooksis reha järele, kuna Siilak jäi seisma õueväravasse, silmitsedes kesklinna poole. Sealt lonkis lähemale üks mees, portfell kaenlas, aeg-ajalt seisatades ja majanumbreid uurides. Siis astus jälle edasi.

See oli ametniku moodi inimene, portfell kaenlas, prillid ees ja turi veidi kühmus.

Siilak jäi ootama. Äkki torkas mõte, et võib-olla on tulija ajakirjanik. Soovib temalt päevapilti ja intervjuud. Siilak kohendas kuube — miks siis mitte. Sel ajal jõudis tulija õuevärava ette, vaatas tükk aega majanumbrit, lõi portfelli lahti ning lehitses mõningaid pabereid. Siis kergitas mütsi ja küsis:

«Tere. See on ikka vist Purde tänav number 27?»

«On küll,» vastas Siilak.

«Nojah, siis on ikka õigus,» pomises võõras. «Kas teie võiksite mind juhatada majaomanik Siilaku, Jakob Antsu poeg Siilaku juurde?»

«Mina ise olengi.»

«Ah-haa! Vaat, siin olla vist midagi niisugust sünnipäeva- ning juubelipidustusetaolist.»

«Jah, on küll.»

«Mina olen linnavalitsusest, maksude jaoskonnast. Teie ju teate, et niisugused pidustused kuuluvad maksu alla, lõbustusmaksu alla? Nojah. Oot-oot, kuhu see tšekk nüüd jäigi? Ah-jah, 4 krooni 78 senti, vaat, siin ongi.»

Ametnik ulatas Siilakule tšeki. See heitis sellele ainult kiire pilgu ning hakkas kiruma:

«Või lõbustusmaks! Üks maks aina teise kukil, iga päev käib neid nõudjaid nagu viruvareseid, portfelliga ja portfellita, prillidega ja prillideta, aina kõigile muudkui maksa. Aga hea küll, olgu, täna on niisugune tähtis päev ja see paar krooni ei löö mind maha.»

Siilak tõmbas püksitaskust rahakoti välja ning luges ametnikule peo peale 4 krooni 78 senti. Siis ütles:

«Tulge kööki, annan teile ühe napsu. Egas teie süüdi ole, kallis keskmine püha, aga teie peate jooksma nagu koer. Tulge, üks hea naps on alati parem kui kaks halba.»

Kuid ametnik raputas pead:

«Tänan väga, härra Siilak, aga ametikohustused ei luba.»

Avas uuesti portfelli ning võttis sentimeetri välja. Heitis pilgu õueväravale, kohmitses portfelliga ja hakkas mõõtma. Mõõdurihm libises käest, käed ei ulatanud ühest värava äärest teise. Kükitas maha ja ütles:

«Härra Siilak, olge nii lahke ja pange näpp mõõdurihmale. Soo. Tänan. Oo, 112 sentimeetrit, väga lai värav, väga lai . . .»

Raputas nagu imestades pead ning keris sentimeetri tagasi rulli. Siis puhastas prille, avas jälle portfelli ning soris pabereis.

«Kümme korda sada kaksteist, hm, 10x112=1120. Jah, õigus. Tähendab 11 krooni ja 20 senti.»

«Mis?» põristas äkki Siilak, süda tuska täis.

«11 krooni ja 20 senti läbikäigumaksu. Te olete ju kuulnud läbikäigumaksust?»

Siilak ei vastanud. Tõsi küll, ta oli kuulnud niisugusest maksust.

«Mitte sentigi ei maksa ma!» ütles vihaselt.

Ametnik kehitas õlgu ja vastas:

«Siis pean ma teie läbikäigu kinni pitseerima.» Võttis kella taskust välja ning jätkas:

«Jah, pole midagi teha. Seadus on seadus. Kell on praegu kolmveerand viis. Annan teile viisteist minutit aega, korraldage selle jooksul oma asjad ära: käige poes, tooge vesi valmis ja õiendage teised toimingud. Täpselt kell viis pitseerin läbikäigu kinni ja siis ei pääse keegi sisse ega välja.»

Siilak ahmis õhku. Ta mõtles pidulauale, napsidele, metskitselihale, oma läikivale pasunale ja peatselt saabuvaile külalistele. Kust pagana päralt laseb ta need sisse, kui õuevärav on kinni pitseeritud? Ah! Siilak sülitas. Vaatas piki tänavat edasi — see oli veel tühi. Majahoidja rehitses liivast kõnniteed ja agulinaised olid kogunenud kobarikus õueväravale. Ta kõrva ääres kuuseokstes sahisesid kirjud paberilipukesed. Kõik oli tehtud ja korraldatud, külalised kutsutud, kogu agulitänav pühadeuinakust üles aetud ja uudishimulikuks tehtud, ei, nüüd polnud muud pääseteed kui — maksta!

Üks auto tuututas eemal. Siilak pistis pea õuevärava vahelt välja ning hõikas majahoidjale:

«Tulevad! Viska reha käest ja tõmba parem kuub selga. Pane see läikivate nööpidega, see, mis sul Peterburis . . .»

Majahoidja kiirustas ametnikust mööda. Vaatas sellele otsa ja naeratas. Siilak haaras rahatasku ning luges ametnikule nõutud summa peole.

«Kirjutage kviitung, kirjutage kviitung, ruttu . . .» kähises ta.

Kviitung oligi valmis ja Siilak sibas köögi poole, et veel heita viimne pilk pidulauale, veinipudeleile, lilledele. Teel trügis majahoidja vastu ja küsis:

«Mis see vurle tahtis?»

«Vurle?» ehmatas Siilak. «Missugune vurle?»

«Noh see, kes teiega õueväravas juttu ajas. Tundsin ta ära, kuigi oli pannud prillid ette ja võtnud portfelli kaenlasse. Tema seltsis läkski teie noorhärra hommikul pead parandama.»

Siilak aimas äkki midagi. Kahmas taskust maksukviitungid välja ja nägi kohe esimese pilguga, et need olid restorani «Punane Kukk» arved. Värava ees põrisesid autod. Siilakul polnud enam aega vanduda, ta jooksis ruttu söögituppa, et naeratava näoga vastu võtta külalisi. Kuid südames oli mõru ohakas: ka poeg oli teinud talle juubeli, sest see oli sajas arve, mida ta oli pidanud maksma selle näraka eest.

VIISAKAD AMETNIKUD

X linnavalitsus korraldab ametnikele viisakuskursused.

Ajalehest.

Ma pole just arg inimene. Kuid iga kord, kui tuleb teha tegemist mõne ametiasutusega, tunnen, kuidas süda lööb ärevalt põksuma. Mitte kuidagi ei julge astuda üle ametiasutuse läve. Teen paar tiiru tänaval julguse kogumiseks, puhun kibedat rahvasuitsu läbi nina ja närveerin justkui enne viimast loteriipäeva.

Ja siis tulevad niisugused kentsakad mõtted, et ei tea, kas maksabki täna sisse astuda. Väljas on ilus suvepäev, varblased sirtsuvad katuserennidel ja paarikesed rühivad linnast välja grüünesse. Vahest panevad härrad ja preilnad seal ametiasutuses pahaks, et tuled niisugusel ilusal päeval oma tühipalja paberinäruga tülitama. Ja siis tuleb veel meelde mõni endine kogemus, preilide ninakärtsutamine, alaline «tulge homme jälle

tagasi» ja «härra direktorit pole siin», ühe laua juurest teise juurde jooksmine oma paberilipakaga ning sekka ka mõni ametivihane käratus, et kas te lugeda ei oska, siin on registreerimisosakond, kuid mitte mõni kassa, mis automaatselt teile teie sendikesed pihku pistab.

See kõik lööb su araks justkui koolipoisi. Ja mõnigi kord hiilid siis tasahilju välja, et söögu susi seda bürokraatiat. Ning nõndap see kartlik veri sarve alla kogub.

Eile oli mul jälle tarvis minna ametiasutusse. Kolm korda olin juba käinud selle paberiga, aga nüüd oli tarvis teha asi klaariks. Võtsin sellepärast juba poolteist tundi ametiasutuse ukse ees kuraasi, aga sisse ei julgenud ikka veel astuda. Siis äkki ilmus kopsti uksehoidja mu ette.

«Härrad, tulge sisse, ärge kartke midagi,» lausus see kuldtressidega mehike. «Nüüd on meil hoopis teine kord kui vanasti. Kõik puha viisakad ja naerul näoga. Mina lõpetasin kursused diplomiga.»

Ja uksehoidja võttis õrnalt mu käest kinni ning talutas ametiasutusse. Kohe tuli härra direktor ise muheda näoga vastu, pistis käe pihku ja kukkus pärima:

«Ilusad ilmad, eks ole? Noh, kuhu teie kavatsete suvitama minna? Kas Narva-Jõesuhu või Pärnu? Mina arvan isiklikult, et kõige etem oleks tänavune kuur Vasalemmas ära teha. See on nüüd uus kuurort, seal pole kõik osoon veel suvitajate poolt läbi hingatud.»

«Ee...» kogelesin, teadmata, mida vastata.

«Nojaa-nojaa, näen, et olete minuga täitsa ühel arvamisel. Aga nüüd vabandage mind hetkeks, sealt tuleb jälle uus külaline.»

Ja direktor oligi läinud, enne kui sain midagi oma paberist hingata. Trügisin siis võrele lähemale. Seal kuskil istus vanasti üks sünge onkel. Alati oli kolm kortsu otsmikul ja pliiatsijupp kõrva taga. Mitu korda oli minugagi praganud, kui juhtusin vahel eksikombel teda tülitama. Nüüd aga hüüdis juba eemalt:

«Oi, teid ka siin jälle näha! Miks teie meid nõnda harva külastate?»

Siis vaatas veidi kartlikult ümberringi, pani käe suu ette torusse ja sosistas:

«Teil oli muidugi asja ka, eks? Vaat, anname teie asja preili Viige hooleks. See on meie iluduskuninganna.

Võtsime ametisse, et asjaõiendamisel oleks meelelahutust. Minge nüüd sinna ja tehke silmad lahti, ih-ih-hii!»

Sünge onkel müksas mulle sõbralikult külge ja saatis preili Viige juurde. See oli pagana kena preilna. Suured mustad silmad nagu taldrikud, pikad ripsmed justkui aknakardina narmad ja suuke... noh, kuidas seda võrrelda?... Noh, lihtsalt niisugune suuke nagu mooniõis.

«Olge head, olge head,» siristas see kena preilna mulle vastu, kui olin ulatanud oma paberi. «Ärge pange pahaks, ma olen veel pisut kohmetu ja vilumatu siinse tööga. Tulin alles läinud nädalal ametisse.»

«Pole viga, küll saame hakkama.»

«Väga armas teist. Mõni pistab kohe praalima, kui näeb mu vilumatust, teie aga olete nõnda lahke mu vastu. Ma ei tea, kus olen teid varem näinud. Väga tuttav paistate, kuid mitte ei tea öelda. Aga ärge nüüd pahandage, ma pean saatma teid paberiga tolle proua juurde seal. Väga sümpaatne inimene ja... lesk. Tema õiendab ropsupealt selle asja ära. Ah-soo, kui teil aega, astuge mõnikord sisse. Oleksin südamest rõõmus.»

Võtsin jälle paberilipaka ja kõndisin edasi. Lihtsalt lust on asja õiendada, kui sind nõnda viisakalt vastu võetakse. Proua võttis paberi, vaatas seda eest ja vaatas tagant, tunnistas siis seinal kella, mis hakkas saama kolm, ning sõnas:

«Palun tuhat korda vabandust, aga täna ei saa seda asja enam ajada. Olete hiljaks jäänud. Tulge esmaspäeval tagasi!»

«Aga kell pole ju veel kolm.»

«Jah, tõsi küll, praegu veel pole. Aga kui me ajame sõnake ka viisakat juttu, siis on ametiaeg läbi.»

Sümpaatne proua märkas, et mu meeleolu langes nullile, ja tõttas kohe lohutama:

«Olete noor inimene, mis see väike jalutuskäik teile teeb. Oleme viisakad inimesed, mitte mõned karud. Esmaspäeval ajame asja jutti. Näete, nüüd juba naeratate.»

Tõepoolest lust on asju ajada niisuguste viisakate ametnikkudega. Mis sellest, et paber rändas ühe laua juurest teise juurde nagu vanasti. Aga viisakus on ikkagi peaasi.

ISA JA POEG

Joosep Simonlaatsarusel on linna äärres sepikoda. Mitte mõni suur käitis, vaid üsna pisike, nagu ikka need sepikojad seal linna serval. Aga juba hommikul kell 5 kuulen sealt sepavasara tilinat. Päeval kaob see vankrite põrinasse, kuid õhtul hakkab kostma jälle — till, till, till. Mõnikord olen juba ammu sängis, uni kipub silma, aga Joosep Simonlaatsaruse vasar laulab ikka töölaulu.

Kord juhtusin sinna sepikoja juurde. Väike õu oli tööd täis. Siin vedelesid adrad, äkked, mõni pooleliolev vedru või vankrikere. Seal lamasid panged, kastrulid, kohvimasinad, prügikühvlid. Joosep Simonlaatsarus tegi igat tööd: rautas hobuseid ja vankreid, tinutas kohvimasinaid, kastruleid ja pangesid. Ning mõnikord, kui juhtus pisut aega, tegi üks-kaks-kolm mõnest vanast katuseplekitükist paar prügikühvlit.

«Jõudu! Kuidas töö läheb?» küsisin üle sepikoja ukse.

«Läheb kah!» pilgutas sepp silmi. «Näe, siin tarvis üks priimus kinni joota — kakskümmend viis senti. Seal ootavad kaks ahjuroopi järjekorda. Õues on mitu vankrit pooleli. Ei jõua kõike üksi äragi teha.»

Ta jutustab seda soojalt nagu kunagi inimene, kes tunneb oma tööst rõõmu. Aga käed liiguvad alatasa. Tinutamiskolb libiseb üle tina ning priimus on valmis. Siis haarab sepp laualt viili ning hakkab üht võtit viilima. Ta on ühtaegu sepp, tinutaja, lukussepp ja ei tea mis veel.

«No võta endale mõni sell appi,» ütlen.

Joosep Simonlaatsarus katkestab viilimise.

«Kust ma seda selli võtan?» küsib ise.

«No kas siis ei ole mõnda poissi, kes tahaks tööd õppida. Pane kuulutus ajalehte või mine tööbüroosse.»

«Olen teinud kõik. Kuulutasin lehes — tuli üks. Tahtis kohe 25 senti tunnist. Aga kust ma võtan see 25 senti iga tund, kui inimene midagi teha ei oska. Ei oska tinutada, ei oska võtit lühemaks viilida, ei oska hobuse jalgagi pihus hoida. Siis tuli teine. See ei tahtnud 25 senti tunnist, vaid jutustas, et soovib õppida tööd. Olla teisel ristiisa või tont teab kes, kellelt lootvat pärida 1000

krooni. Et kui sureb, siis saaks kohe endale sepikoja lahti lüüa. No muidugi, miks ma ei õpeta tööd. Võtku rauatükk pihku, tagugu, pinnigu, viiligu ja tehku sada imet. Küll siis hakkab ise taipama, mis raud õieti on ja mis temast võib valmistada. Aga poiss tahtis pealt vaadata, kuidas mina töötan. Pistis käed püksitaskusse ja vilistas. Kell 4 õhtul seadis lipsu kaela ja jalutas minema. Hommikul aga ei tulnud enne kella kaheksat. Ja esmaspäeval ei näidanud üldse nägu, oli tantsuõhtust väsinud. No kurivaim võtaks, kuidas ma siis saan sihukesele tööd õpetada?»

Till-till-till! kõliseb juba Joosep Simonlaatsaruse vasar alasil.

«Õigus küll,» noogutan pead. «Ja siis ei saanudki õiget selli?»

«Ei saanud. Kuu aja pärast suri ristiisa ära ja poiss sai pärranduse kätte. Võttis kohe teisele poole linna sepikoja ning hakkas tööle. Aga nüüd on seal juba teine mees. Kuuajalise õppimisega ei saa ikka seppa. Ja mina pean jälle üksi rassima nagu tahmatont.»

Nõnda rääkis vana Simonlaatsarus. Aga õhtupoolikul juhtusin kokku noore Simonlaatsarusega. See tuli linnas vastu, ajaleht käes, ja uuris kuulutusi.

«Mis kuulutusi sa uurid?» küsisin poisilt.

«Ah, vaatasin niisama, vast juhtub mõni koht või nii?»

«Noh, kas siis tööd ei ole?»

«Ei ole. Juba paar aastat otsin, aga ei näkka kuskilt. Politseikooli ei võetud, olen 1 sentimeeter lühem. Ärid, tööstused, pangad on praktikante täis. Riigiasutuses oota sabas kümme aastat. Mine hädaga või lihttööle.»

Vaatan, see noor Simonlaatsarus on tubli poiss. Laiad õlad, jäsajad, kätes näib olevat rammu. Ainult keskkoolidiplom on poisi natuke ära rikkunud. Tahab saada kohe konstaabliks, bürookirjutajaks või ei tea kelleks. Aga isale on sepikotta niisugust tublit poissi tarvis, kuid kummalgi ei tule meelde seda asja lihtsalt ja loomulikult lahendada. Ja nõnda otsib üks asjatult tööd ja teine selli.

«Mul on üks tuttav tööstur,» ütlen. «Soovitan sulle koha.»

«Tänan,» surub noor Simonlaatsarus soojalt mu kätt.

Siis juhtusin mõni päev hiljem jälle vana Simonlaatsarusega kokku.

«No kas selli said?» pärin.

«Kus sa sellega! Tuleb vist mõni poolakas endale kaubelda.»

«Ma juhatan sulle tubli poisi. Vaene mees on päris hädas. Vedeleb juba paar aastat isa kaelas, tahab teha tööd, rakendada oma jõudu ja oskust, aga näe, kuskilt ei näkka midagi. Õpeta see poiss välja, küll näed, saad alles abilise.»

«Niisugust poissi ongi mul tarvis!» ühmas vana Simonlaatsarus rõõmsalt.

«Noh, mine siis Heina tänavale number 21 ja küsi järele.»

«Heina tänav number 21,» pomises Simonlaatsarus, «aga seal ei elagi ju peale minu kedagi.»

Aga siis hakkas äkki naerma:

«Tõepoolest. Kustiga peaks nõu pidama jah. Siis võiks varsti lüüa väravale sildi: J. Simonlaatsarus ja poeg.»

Nüüd kuulen ma juba mitmendat hommikut Simonlaatsaruse sepikojas tilisevat kaht vasarat.

PÄRAST RAAMATUAASTAT

Mul on nõnda selgesti meeles see pilt, nagu oleks see lugu juhtunud alles eile.

Tirr-tirr! tirises uksekell. Ukse vahelt ajas end sisse väike mehenäss, porised säärikud jalas ning pikad vurrud märjad nagu vihmakassil.

«Ei... ei tea, kas siin elab härra...» alustas ta kogeldes oma juttu.

Siis aga silmas mind ukseprao vahelt ja nägu muutus rõõmsamaks. Vihmapiisad tilkusid vurrude otsast maha ja mehe piht läks küünra võrra sirgemaks.

«Näe, teie ise jah, tunnen kohe ära, olgugi et hulk aega möödas.»

Siis lõi rinna ette ja, kaabates porise säärikuga mööda põrandat, lausus:

«Lubage tutvustada: Jaan Vestrik, Laansoo raamatu-

kogunduse ühingu ja haridusseltsi siketär. No nüüd juba teate, mispärast tulin.»

«Kahjuks pole aimugi.»

«Noh heakene küll, siis tarvis asi kohe ära seletada. Tulin nende raamatute pärast.»

«Missuguste raamatute pärast?» pärisin uudishimulikult.

«No nende Vilde, Kitsbärgi, Tuglase ja teiste pärast. Kui teie tunamullu meil Laansoos suvitasite, siis põõnasite ikka kuskil viludamas kohas ja tuhnisite raamatuid. Nüüd on raamatuaasta ja meie otsustasime, et pöörame kõigi oma valla haritumate tegelaste poole palvega, et need kingiksid igaüks mõne sihukese raamatu, mis omal juba läbi loetud. Saate aru, see on muidugi raamatukogu jaoks, meil endil puudub jõud ja rahakopikas sihukese luksuse jaoks. Ja seni on kõik heldelt vastu tulnud, mõned koguni küsimata saatnud patsaka paki. Oma kolmsada köidet veab ikka kokku.»

«Ah-haa!» naersin mina, «no selle jaoks leidub mulgi midagi.»

Otsisin kümmekond raamatut välja, pakkisin kokku ja andsin mehele kaasa. See kaapas tänulikult porise saapaga ja hüüdis veel lahkudes:

«Kui juhtute meie poole kanti, siis tulge vaatama, kuidas raamatukogu õitseb.»

«Küll tulen!» noogutasin pead.

Ja siis tuli neid teisigi raamatute tahtjaid. Üleõõ oli tekkinud nagu musttuhat uut raamatukogu. Mõned «siketärid» ja koguhoidjad käisid majast maija raamatuid mangumas nagu mustlasenaised leivatükki, teised pommitasid kirjadega kõiki avalikke tegelasi, kolmandad avaldasid koguni ajalehtedes üleskutseid. Ja kirjandust voolas kuhjana igale poole kokku.

Minagi tuhnisin mitu korda oma riiuli läbi, et leida midagi kõlvulist. Esmalt läksid Vilded. Tammsaared, Metsanurgad, France'id ja Hamsunid. Siis jõudis järg kuidagi vedelema jäänud «Griselda miljonite», «Roimarite losside» ja «Magamisvagunite madonnade» kätte. Viimaks viskasin pihuga vanu M. Jänese ja Aabeli kalendreid — polnud enam midagi anda. Aga needki näpsati tänulikult ära, justkui oleks läinud üle maa lahti lugemise marutaud.

See kõik juhtus aastal 1935, mis on jäädvustatud aja-

lookroonikasse igavesest põlvest igavesti raamatuaasta nime all.

Aga nüüd oli mul sinna Laansoo kanti pisut asja. Mõtlesin siis, et lähen ka vaatama, kuidas see raamatukogu õitseb.

Ühelt eidelt sain teada, et see krempel asuvat vallamaja juures. Sellepärast seadsingi sammud sinnapoole.

Jaan Vestrik pühkis parajasti treppi.

«Ah soo!» lõid ta vurrud naerule mind nähes, «astuge ka sisse pisut jalgu puhkama.»

Astusime ka sisse. Laua taga istus sekretär ja see käratas Vestrikku nähes:

«Kas saavad ahjud juba kord küdema või ei! Siin on niisugune külm... prrr... et võtab karva lahti.»

Nüüd taipasin, et Jaan Vestriku isikusse oli koondatud Laansoo valla käskjalg ning raamatukoguseltsi «siketär». Ta kadus ruttu uksest välja, kuna mina jäin vallasekretäriga juttu ajama.

«Kus teil see raamatukogu ka asub?» küsisin muuseas.

«Raamatukogu? Ah soo, õigus jah, tunamullu siin mõned asutasid midagi niisugust. Küsige Vestrikult, tema teab seda asja rohkem.»

Vestrik tuligi puusületäiega. Toppis puud ahju ning hakkas tuld tegema. Ise rebis midagi kärisedes puruks ning toppis läituseks puude vahele. Korraga läksid mu silmad suureks — tohoh tont, see oli ju minu «Mäeküla piimamees», mida ta seal nõnda rebis ja puude vahele toppis.

«Kas siis nõnda käiakse ümber kingitud raamatutega?» põristasin vihaselt.

Vestrik vaatas üle õla tagasi ning pomises vabanduseks:

«Neid oli kaks eksemplari, ega siis muidu... Teised on kõik alles, kui tule alla teen, siis lähme vaatama.»

Läksimegi kuhugi pimedasse kamorkasse, kus oli lasu raamatuid põrandal.

«Ennäe, siin nad on, pole viga midagi,» lausus Vestrik rõõmsalt. «Vallavanema pojad on küll mõned laiali kandnud, aga enamjagu on kõik alles. Vast oleksime lasknud köitagi, aga pole raha. Ootame, vast tuleb nüüd raamatuköitmise aasta, siis laseme nad vassongi seada. Ma ise olen juba pooled läbi lugenud, päris huvitavad.»

Jah, ma nägin, et Vestrik oli neist mõnda «lugenud». Üks leht teise järel oli välja kistud. Tulin sõnagi lausumata tulema ja mul oli kahju oma kingitud raamatuist ja raamatuaastast, mis pidi vägeva sambana jääma meie kultuuriajalukku.

HINNATÕUS

Eile läks onu Peeter Aalbärgi kauplusse säärikuid ostma. Niisuguseid kollaseid, harilikke, hobusenahast, nagu neid kannavad kiisavenelased. Sihukestega on praegusel porisel ajal hea laaberdada. Ja teiseks, nad ei vaeva jalga tõmmates vanainimese konte.

«Kas säärikuid on?» küsis onu punaste vurrudega kaupmehehärralt.

«On küll, missuguseid ainult soovite?»

Onu kratsis kõrvatagust. Vaat kus oli tükk, onu ei teadnud sihukeste kollaste säärikute nime. Aga kaupluses oli tähtis nimi.

«Juhtsäärikuid?» päris kaupmees.

«Ei,» raputas onu pead, «teate küll, niisuguseid kollaseid, nagu mullu ostsin.»

Aga kaupmehehärra ei mäletanud, missugused säärikud onu mullu ostis. Segisid nõnda tükk aega, kumbki ei saanud aru ega otsa kätte. Siis järsku silmas onu Peeter lae all tervet virna sihukesi kollaseid säärikuid, nagu soovis.

«Vaat need,» näitas näpuga.

«Ah kalavinskid!» naeris kaupmees.

«Kalavinskid jah.»

Nüüd oli onul säärikute nimi teada. Teinekordki on hea osta, astub muudkui kauplusse, nimetab nime ja pole enam segadust. Kalavinskid — naljakas nimi! Aga praegusel ajal on veel naljakamaid nimesid. Nagu näiteks söökla. Vanasti oli lihtsalt söögimaja ja onu istus alati julgesti niisuguses asutuses ning tellis portsu suppi. Aga nüüd ei julge enam. Mine tea, peenem nimi, võib-olla nüüd polegi enam supiportse, vaid ainult peenemad söögid ja joogid. Kalavinskid, see pole veel kõige hullem.

Nõnda mõtles onu ja hakkas saapaid takseerima. Tallad olid päris korras. Ainult pisut värnitsat peale ja talve peavad vastu nagu laksub. Ka muidu polnud saabastel viga, passisid ilusti jalga nagu viis kopikat. Ainult sääred lotendasid pisut üleliia alla. Ent sihuke oli kalavinskite mood, seal polnud midagi teha.

«Mis nad maksavad?» päris viimaks onu kaupmehehärralt.

«13 krooni 75 senti,» vastas see.

Onu pani saapad letile ja hakkas protesteerima.

«Kuidas 13 krooni 75 senti. Kaks aastat tagasi ostsin 9.25 eest. Kuidas siis äkki nõnda palju tõusnud? Neli ja pool krooni, see on juba liig. Parem juba teen endale pastlad jalga ja asi vask.»

Kaupmees võttis letilt saapa, koputas vastu apsatit ning hakkas kõnelema.

«Aga vaadake siia. Mis see on, eh-hee! Raudapsat. Arvate, et meil siinsamas Tartus või Tallinnas valmistatakse sihukest kraami. No ei! See on üle lahe Soomest toodud. Ja teate, soome apsatid on kallid. Aga nad peavad ka vastu. Muidu oleks paari nädalaga apsat läbi, aga nüüd lõhu nagu jõuad aasta aega.»

«Aga . . .» katsus onu midagi vahele öelda.

«Oodake . . .» tõstis kaupmehehärra käe üles. «Apsat, see pole veel kõik. Apsatita saab inimene veel läbi. Taob paar hobusenaela sisse ja kõva küll. Aga mis on saapa juures peatähtsusega? Arvad, et nahk. No muidugi, nahk on ka tähtis, aga olgu nahk nõnda hea kui tahes, kui aga valmistamise materjal on sodi, siis on varsti ka saabas läbi. Aga vaata siia — peilid. Arvad, et need peilid on siinsamas valmistatud. Nojah, meil metsas puid küll. Saaremetsa, tammemetsa ja kasemetsa. Võiksime teha igasuguseid peile, aga võta näpust. Iga kingsepp, kes tahab teha paremat tööd, taob läti peilidega saapaid. Vaat jälle välismaa kaup. Raudapsatid ja peilid, see on juba kaks välismaa asja saapa juures.»

«Aga see hind on siiski liig,» sai onu kaupmehe jutu vahele piiksuda.

«Oodake natuke, vaatame edasi. Vaat, siin ongi jälle — tripid. Niisugused vöödilised, aja pöidlad läbi ja tõmba saapad lupsti jalga. Ning kas sa oled elus kunagi mõtelnud, kui hoiad neid trippe pöialde otsas, et need on jälle välismaa kaup? Ei ole! Aga näe, siin nad on — sihukesed! Hädavajalised asjad, muidu ei saa saapaid kuidagi jalga. Nõnda siis juba kolm asja on sellesamase saapapaari juures kaugelt välismaalt. Aga võibolla on veel rohkemgi. Ning see teebki hinna kalliks.»

Kaupmees viskas plartsti saapad letile ning läks ühele eidele silke kaaluma. Onu aga pidas aru — kas osta või mitte. Neli ja pool krocni kallimad kui mullu. See oli suur tükk raha. Aga saapaid oli hädasti tarvis. Paljajalu ei saa käia.

«12 krooni,» pakkus onu, kui kaupmees tagasi tuli.

«12 krooni!» naeris see. «Vaadake, mis maksab minu seinal patent. Näe, varsti on videvik käes, pean süütama elektri. Üür, puhtakasumaks, korjandusleht, kõik need võtavad raha käest. Aga olgu, teen 13 krooniga. Valmis!»

Kaupmees haaras leti alt pahmaka paberit ja pakkis saapad sisse.

Kui onu üle turu läks, uued saapad kaenlas, juhtus vastamisi naabrimees Juhaniga. Sel rippusid samuti uued kalavinskid käsivarrel.

«Palju saabastest maksid?» hakkas onu kohe pärima.

«Üheksa kakskümmend viis,» vastas see.

Nagu midagi tõmbles onu Peetri südames.

«Ära aja lora! Nüüd on hinnad tõusnud, välismaa peilid, kõrvad ja apsatid. Sellega ei saa enam kuskil. Mullu, siis oli teine asi . . .»

«Miks ei saa, mine osta Aalbärgi juurest.»

Onu Peeter ei vastanud enam sõnagi. Kergitas ainult kaenlas oma saapapakki, nagu oleks seda vastu maad tahtnud visata.

Ning kui onu istus rongis, saapapakk kõrval, hakkas ta pikkamisi seda asja arutama. Miks ta maksis oma saabastest 3 krooni 75 senti rohkem kui teine mees? Kas nende välismaa peilide, raudapsatite ja kõrvade eest? Või oli see hinnatõus, mis käib üle kaupluste ja tööstuste nagu rahehoog? Või oli see koguni kaupmehe mokavärk, mis meelitas tema taskust selle raha välja?

Kuid onu Peeter ei saanudki neile küsimustele vastust. Ainult südames tõusis ikka enam ja enam viha nende kollaste kalavinskite vastu. Ning võib-olla ei panegi ta neid närusid jalga, ostab hoopis uued. Et poleks alati meeles seda tüssamise lugu.

MAJAOMANIKE MURED

1. v e e b r. 1937. Oeh! Viimaks ometi sain korraliku üürniku. Kaks nädalat käis siin igasuguseid subjekte korterit otsimas. Ei antud ööl ega päeval rahu. Kõlistati telefoniga Rakverest, Raplast ja Tuhalaanest, nagu oleks mul siin peavarjutute varjupaik. Mõni kihutas koguni autoga ette ja laskis siis autoarvet maksmata üle plangu jalga, kui nägi, et ma igale mehele oma uuesti remonditud korterit kätte ei viska. Võta siis sihukesi kabajantsikuid üüriliseks!

Härra Vesipüks, mu uus üürnik, näib olevat kõigiti korralik inimene. Ta on pangaametnik ja naisemees. Lapsi ei ole. Homme tõmbavad nad sisse. Õh-õh, uni tikub peale. Nüüd saab jälle ükskord üle hulga aja korralikult magada — korteriüüriliste mure on kaelast ära.

2. v e e b r. 1937. Ma ise polnud kodus, kui Vesipüks

sisse tõmbas. Aga õhtul jooksis Armilda, mu naine, trepil vastu ja ütles käsi kokku lüües:

«Joosep, mõtle, neil polnud raadiot, diivanit ega riidekappigi! Oma riided olid nad pakkinud riidekaitsekottidesse. Mõtle, Joosep!»

Lõin käega — tühja kah!

Aga praegu üürgab seal grammofon ja keegi taob rusikatega vastu toolipõhja takti. Hea küll, soolaleiva asi, tuleb leppida.

3. märtsil 1937. Tol soolaleivaõhtul purustasid Vesipüksi külalised vööruses 2 aknaruutu, lõhkusid ära käimlapoti, murdsid katki trepikäsipuu ning tagusid õuel sodiks Armilda 14 tühja lillepotti. Läksin täis tulist viha hommikul seda Vesipüksile ütlema.

«Pange kahjud arvesse, esimesel maksan kinni,» vastas tema.

Viisakas mees, pole midagi ütelda. Panin kõik kirja, kahju kokku 7 krooni 45 senti. Nüüd käisin kolm päeva ukse taga kolkimas, aga toas pole hingegi. Täna sain viimaks vööruses Vesipüksi kätte.

«Kas maksate mu kahjud kinni ja üüri ära või mitte?» käratasin.

«Olge lahked, siin on sajakroonine,» tõmbas ta naeratades taskust mingi paberraha välja. «Kas tagasi saate anda?»

«Ei ... ei ...»

«Hea küll, eks siis maksan homme. Vahetan pangas peeneks. Ah jaa, pange üks välismaa suits suhu.»

Avas klõpsti karbi ja andis mulle sihukese kuldotsaga sigareti. Tõesti tore mees see härra Vesipüks. Nüüd ei karda ma tema pärast põrmugi.

5. märtsil 1937. Härra Vesipüks ei saanud täna üüri ega kahjutasu lõhutud asjade eest maksta. Tuli kurva näoga minu juurde ja kurtis oma häda. Kunagi oli ta ühele oma sõbrale alla kirjutanud. Ja nüüd tuli see patsahkam talle kaela. Ning sinna oli matnudki oma sajakroonilise.

Tõesti kahju vaesest mehest. Ma tean ise seda asja. Va Mühkam tegi ise mulle nõnda paar tuhat krooni kaela. Kirjutas maja naise nimele ja mina imegu pöialt. Sellepärast tundsin nüüd ka härra Vesipüksile kaasa. Lubasin üüriga oodata järgmise palgapäevani.

Lahkudes tegin ka pisikese laenu — 10 krooni. Inimest peab aitama.

K e l l 12 öösel. Vesipükste pool mängib jälle grammofon. Ma ei tea, kuidas saab inimene nõnda ruttu unustada oma kahju. Aga võib-olla võtab südamevalu närast väikese tipsu. See on viies jooming kuu jooksul. Liig!

9. a p r i l l i l 1937. Nädal otsa pole ma saanud und silma. Valvan Vesipükse. Päeval pole neid kunagi kodus. Või kui ongi, siis on uks seest lukku pööratud ning keegi ei vasta mu koputusele. Eile sain teada, et Vesipüksid käivad läbi vööruseakna välja.

Täna valvasin kesköösi akna juures ja sain paarikese kinni.

«Kuidas mu üüriga on?» küsisin.

«Missuguse üüriga?» sähvas naine vastu. «Meie pole kuskil üüri maksnud, kuidas siis sina, va tobu, tahad seda saada. Õige naljanina!»

«Kaeban kohtusse!»

«Kaeba. Siis on meil paar kuud muretu elu. Ja ära looda, et meilt midagi võõta on.»

Ning viuhti olid mõlemad kadunud tuppa.

Nüüd ma tean, missugused masuurikad võtsin korterisse. Ja see oli ka lihtsalt paberilipakas, mida Vesipüks mulle sajakroonilise pähe pakkus. Äh! Homme ajan nendega asjad jutti.

15. a p r i l l i l 1937. Täna tuli mulle palju parem idee. Kui kaeban Vesipüksid kohtusse, siis teen ainult kulu otsa. Nad elavad kuu-kaks nagu miskad, enne kui tuleb väljatõstmise otsus. Aga ma sokutan nad Mühkamile. Ütlen, et mulle tulid sugulased maalt, ent, näe, pole korterit anda. Kõigiti korralikud inimesed, müüsid talu ära ja panid miljoni panka.

Kindel, et Mühkam võtab nad kahel käel vastu. Paras talle, omal ajal pügas mind ka allkirjadega.

7. m a i l 1937. Nüüd on Vesipüksid läinud. Maksin ise Mühkamile 18 krooni esimese kuu üüri ette. Veovoorimees võttis 4 krooni koli vedamise eest. Elektrimaks tuleb ka taguda kinni. Ning Armilda priimuse viisid ka kaasa. Kolme kuu üürist, võlguantud kümnelisest ning katkitehtud aknaruutudest ja lõhutud käimlapotist ma ei taha rääkidagi.

Nüüdsest peale võtan ainult heade soovitustega üürilisi oma majja.

29. s e p t. 1937. Nüüd saan tõesti ühe hea üürilise. Need Vesipüksid hirmutasid mind päris ära. Ei julgenud enam võtta üht ega teist. Valisin üle kolme kuu, aga korter seisis tühi. Kergitasin iga kuu paari krooni võrra seda üürimiinimumi. Aga tahtjaid leidus ikka.

Nüüd soovitas mulle vana sõber Nipsmann korraliku üürilise. Olevat tema tädipoja naisevend oma naisega. Alles hiljuti võitnud loteriil miljoni ning tahtvat nüüd elada pealinnas. Ih-ih-hii, viskasin tublisti üüri otsa — 23 krooni. Vesipüksid maksid omal ajal sama korteri eest 14 krooni.

Täna öösi tõmbavad uued üürilised sisse. Pean õuevärava lukust lahti jätma.

1. o k t. 1937. Taevas tule appi! Täna hommikul tuli mulle vööruses Vesipüks vastu.

«Välja minu majast,» põrutasin jalga vastu maad.

«Tasa, tasa, las ma ikka paar kuud elan, näis, mis siis saab...»

Ja mõtelda: ta võttis taskust võtme ning keeras rahulikult ukse lahti, kuhu pidi kolima öösel loteriimiljonär. Nipsmannil ma murran kaelaluu...

MAJANDUSLOENDUS

Nüüd on igal pool käsil majandusloendus. Mõni kardab sihukest asja, pilgutab sõbrale silma ja sosistab:

«Oh-hoo, teame, vana number! Loevad seni, kuni jälle uus maks — kartsumm! Mina juba end krutsiku otsa võtta ei lase, teen putket.»

Aga kingsepp Pinsol pole sihuke inimene. Tema on arukas ja edumeelne mees. Sammub kõigiti ajaga kaasas, mõnes tükis sammu eeski. Kui tuli aastat viisteist tagasi teravaninaliste saabaste mood, hakkas kohe neid valmistama. Nüüd klopsib aina neljakandilisi. Niisugune mees on kingsepp Pinsol.

Läinud laupäeval viskas juba varakult tööpõlle nurka ja ütles eidele:

«Mine poodi ja too paberit. Säh sulle 10 senti.»

«Mis sa selle paberiga mässama hakkad?» päris eit, silmad uudishimust ümmargused nagu öökullil.

«Ei kedagi — teen õige majandusloendust.»

Nüüd läksid eide silmad veel ümmargusemaks. Võttis raha ja asutas poodi minekule. Aga ise mõtles. Või tema, raip, hakkab keset ilusat tööpäeva sihukese asjaga jandama. Kui tuli poodist paberipahmakaga tagasi, ütles:

«Joosep, jäta see majandusloendus. Mul hakkab häbi.»

«Mispärast?»

«Vaat sellepärast, et meil pole sohvat. Majandusloendusel peab kõik kirja panema. Eks ole? No vaat — majaperemees märgib üles oma raadioaparaadi, poodimees vana grammofoniloksi, rätsep õmblusmasina. Meil pole ainustki sihukest asja. Päris häbi hakkab. Oleks sohvagi olemas, paneks sellegi kirja, siis on näha, et veidi saksemad inimesed. Aga nüüd on päris häbi.»

Kingsepp Pinsoli nägu tõmbus süngeks. Vanamooril oli päris õigus. Aga sihuke tühi asi ei heiduta kingsepp Pinsoli taolist meest.

«Tühja kah selle sohvaga!» lõi käega. «Just sellepärast teengi selle majandusloenduse tüki läbi. Meil ühtteist ikka on. Saapaliiste, näe, kaks tooli, taburet, koiku, paar naasklit, ahju otsas triikraud. Sul ka mõni hilp kapis, kalossid, kohvimasin, pann, paar pada ja potti. Oo, me polegi nõnda vaesed! Jah, just sellepärast loendan kõik ära. Muidu peremees alati iriseb, et oleme vaesed nagu kirikurotid. No las ma panen oma koli ja kolu kirja, küllap siis näeb. Viskan paberi nina alla, et vaata, siin seda koli ikka on.»

See mõte meeldis kingsepp Pinsoli küljeluulegi.

«Aga ära sa seda üles märgi, et meie laulatussõrmused on uuskullast,» muutus ta järeleandlikuks.

«Mis mul sellega asja! Panen kirja: kaks laulatussõrmust ja asi vask.»

Nõnda hakkaski kingsepp Pinsol tegema majandusloendust. Teritas pliiatsi teravaks, pani prillid ette ning hakkas oma kolu üles märkima. Kõigepealt liistud. Neid oli terve lasu, 41 tükki.

«Vaat, üks on kadunud. Ega sina, eit, pole mõnda pliidi alla ajanud?»

«Mis juttu sa ajad,» muutus eit haavunuks.

Liistude järel tulid vasarad, naasklid, noad, pigilapid, vaha ja kõik muu kraam. Üks lehekülg sai päris täis.

«Aga mis ma nende peilidega teen, kas panen pakiviisi või loen ära?» seisis viimaks majandusloendaja probleemi ees.

«Loe ära, saab rohkem,» arvas eit.

Ja kingsepp Pinsol soovis isegi südamest, et seda koli ja kolu oleks rohkem. Saaks kohe mitu lehekülge nimekirja, siis ei paistaks ta käsitöökäitis nõnda armetuna. Kallaski peilid lauale ja hakkas naisega lugema. Lugesid mitu tundi, enne kui said oma pakkidega lõpule.

«Palju sina said?» küsis siis Pinsol higi pühkides eidelt.

«6249.»

«Aga mina sain ainult 6231. Näed nüüd, kuidas vabrikandid tüssavad. Ühesugused pakid, ühes on 6249, teises aga ainult 6231 peili. 18 peili on nagu vette visatud. Ptüi, kurat võtaks neid vabrikante!»

Kirudes ja vandudes pani Pinsol peilid kirja. Siis tulid eide seelikud, sukad, tripid, aluspesu, juuksenõelad, kohvimasin, kogu kraam. Tuhnisid mõlemad mööda tuba, kapis, ahju peal, laua taga, kapi all, et välja otsida igasugust vara, mis kirja panna.

Siis aga juhtus eidele kapi alt üks pudel pihku. Seda oli kingsepp kartnudki, sest see oli sihuke salajane pudel, kust võttis mõnikord tilgakese keele peale, kui maailmaelu mõruks läks.

«Ah-haa, mis pudel see on!» võidurõõmutses eit. «Siia need rahad kaovadki. Igal laupäeval ütled, et selle või tolle kunde käest tööraha saamata. Nüüd saan ma asjast alles aru.»

Eit oli vihane ega jätkanud enam majandusloendust. Kingsepp Pinsoli meeleolu oli ka löödud ja ta puges põhku. Aga kui teisel päeval toodi majandusloenduse paber, siis tegid mõlemad suured silmad. Seal küsiti ainult, mis nimi, eesnimi, isanimi, muud suuremat midagi. Aga kuidas need statistikud saavad aimu kingsepp Pinsoli käsitöökäitisest, liistudest, peilidest, isegi sellest poolikust viinapudelist, kui nende kohta sõnagi

ei pärita? Nad ei teagi, et ühes pakis on 6249 peili, teises ainult 6231 peili.

Aga kingsepp Pinsol, niisugune asjalik ja arukas mees, nagu ta on, pani majandusloenduse teadete juurde ka oma paberikimbu, et statistikud saaksid selge pildi ühestainsastki käsitöökäitisest, nagu see tõeliselt kogu maal oma sisustuse, vara ja värgiga on.

1938

PUULÕHKUJA

Õpetajate majandusliku olukorra selgitamiseks korraldatud ankeedist selgus, et mõned õpetajad hangivad endale põllu-, maalri- ja lihttööga lisasissetulekuid.

Ajalehest.

See oli teisipäeval, kui läksin ostma puid. Kaks nädalat ootasin, et vahest tuleb kevad ja pole enam tarviski raisata puudele raha. Aga kevad ei tulnud ühtigi. Kraadiklaas hakkas langema ning metobs kuulutas uut külmalainet. Pidi tulema sihuke käre külm nagu tol aastal, kui Napoleon Moskvas käis.

Sellepärast siis ostsingi koorma puid. Niisuguse vägeva koorma kasehalge, et lust vaadata. Kohe kogus mu ümber trobikond kahtlasi subjekte, kes hakkasid pärima:

«Kas härra laseb ka puid lõhkuda?»

«Pole siin mingisugust puulõhkumist!» käratasin mina.

«Aga vast saagimist ikka tuleb. Kes siis sedasi saab tuld pliidi alla teha. Ikka saega pooleks niuh-tsäuh, siis kulub puid palju vähem,» tükkisid nood subjektid mulle veel lähemale.

«Lase tulema!» hüüdsin töömehele, et neist kahtlastest tüüpidest lahti saada.

Aga tõõmehel läks veel koorma sidumisega aega ja nood tüübid hakkasid omavahel sosistama:

«See polegi kellegi härra, on lihtsalt räbalakaupmees või mine tea kes,» ütles üks.

«Pole räbalakaupmeeski,» torkas teine, «ma tunnen Nõmmelille tänaval üht räbalakaupmeest, kes laseb alati puid lõhkuda. See on samasugune hõbekirvemees nagu meiegi, vot mis.»

Kas ei aja sihuke jutt inimesel südant täis? Paneb kohe vere keema. et mis asja, viskan see kroon-poolteist maha ja võtan ühe neist rajakatest puid lõhkuma. Siis näeb majarahvaski, et pole tegemist mõne prostoi inimesega. vaid peene saksaga, kes ise ei hakka kirvevarrega ville pihku hõõruma.

Vaatasin vihase pilguga üle puulõhkujate karja. Veidi eemal torkas üks tasase välimusega mehike silma. Tema polnud vist sõnagi lausunud minu kohta, sellepärast langes mu valik tema kasuks.

«Hei, sina seal, kas tahad puid lõhkuda?»

«Tahan küll, härra,» oli tasane mehike kohe nõus.

«No tule siis kaasa.»

Õues harutas tasase välimusega mehike kaenla all oleva paki lahti ja sealt tuli nähtavale kirves. Niisugune vene soldatite õhukese teraga kirves, millega naised pilpaid lõhuvad.

«Jänni jääd selle kirvega,» ütlesin. «Võta parem kuurist minu oma.»

Tasase välimusega mehike võttiski minu kirve. Siis seadis puuhalu püsti, tõstis kirve üles ja järgmisel silmapilgul oleks käinud hoop. Aga kuurinurga tagant tuli pisike tuulehoog ja lükkas puuhalu ümber. Tasase välimusega mehike laskis kirve langeda ja seadis uuesti puuhalu püsti. Nüüd langes kirves, aga puuhalust — mööda.

«Sa pole vist ennem seda tööd teinud?» küsisin.

«Ei ole küll,» vastas tasase välimusega mehike.

«Seda on kohe näha. Lõid nüüd mu kirvetera nässu. Oota, ma näitan sulle korraks, kuidas puid lõhutakse.»

Viskasin kuue maha ja kukkusin ise halge pooleks pihustama. Päris kena oli see puulõhkumine. Nagu matsu annad, nõnda lendab halg kaheks tükiks. Oleksin võinud lõhkuda poole tunniga kogu koorma ära, ent

mulle tuli meelde tasase välimusega mehike. Misjaoks ma ta kaasa kutsusin, kui ise lõhun puud ära? Las higistab, pole minu asi, kas oskab või ei.

«Soo, nõnda lõhutakse puid. Hakka nüüd peale,» ütlesin ja tulin tuppa.

Tunni poolteise pärast, kui arvasin, et hõbekirvemehel on juba ammu puud ära lõhutud, koputati tasakesi uksele. Tasase välimusega mehike poetas end tuppa ja ütles:

«Vabandust, ma pean veidikeseks ära minema. Kahe tunni pärast olen tagasi.»

«Kuidas tagasi? Mul pole enam puid lõhkuda,» imestasin.

«Mul jäi veel veidike koormast lõhkuda. Aga nüüd pean kohe minema. Viie minuti pärast algab mul geomeetria tund. Ei tohi hiljaks jääda, muidu mine tea, mis veel juhtub?»

Ja tasase välimusega mehike pistis kiirelt minema. Mõtlesin endamisi, et küll on veider mehike. Ise puulõhkuja, aga räägib geomeetriast. Mis sihuke tüüp ka geomeetriast teab. Ise ei oska kirvestki õieti käes hoida. Aga võib-olla ei anta puulõhkujale kutsetunnistust, kui ei oska geomeetriat. Mine tea! heitsin käega.

Paari tunni pärast kuulsin jälle all õues puutoksimist. Tasase välimusega mehike oli tagasi tulnud ja jätkas oma tööd. Siis tuli mu naine turult koju ja hakkas käratsema:

«Kes see kahtlane isik seal õues puid lõhub?»

«Puulõhkuja, hõbekirvemees, nagu öeldakse.»

«Ja sina jätad sihukese isiku hoolde lahtise kuuri. Seal on hulk vanu saapaid, kalosse, minu kaks mantlit ja sinu triibulised püksid. Mine pane ruttu kuuriuks lukku, muidu oleme varsti kraamist ilma.»

Mina seda naise kaagutamist just ei uskunud. Mees oli ausa välimusega, polnud midagi öelda. Aga parem oli siiski hoida kui ohata. Ja mu triibulised püksid polnudki nõnda vanad, et neid kanda poleks kõlvanud.

Läksin kuuriust lukustama, kuid trepil jooksis vastu mu poeg Juku.

«Isa, meie kooliõpetaja lõhub all puid,» sosistas ta mulle.

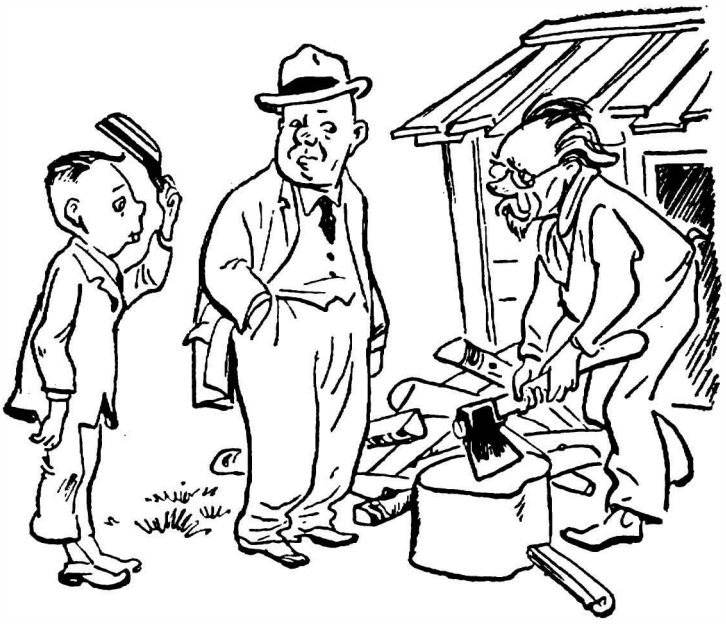

«Mis hullu juttu sa ajad! See on puulõhkuja, mitte kooliõpetaja.»

«On jah kooliõpetaja,» vaidles poiss vastu. «Just nüüdsama lõppes meil tema tund... geomeetria. Ja mina sain veel «hea».»

Aga mina ei uskunud veel ikka poisi juttu. Võtsin ta kaasa, et las poiss näeb lähemalt, siis taipab kohe oma eksitust.

Kuid poiss kaapas jalaga ja tervitas:

«Jõudu, härra klassiõpetaja.»

«Jõudu tarvis,» vastas tasase välimusega mehike ning lõi kirve uuesti mööda.

Mul hakkas selle asja pärast piinlik. Kuidas see ikka läheb, et kooliõpetaja lõhub puid. Ja ka kirvest oli kahju, sest tasase välimusega mehike oli selle juba päris tömbiks peksnud. Enne kui ta jõuab mu puud ära lõhkuda, pole mu heast kirvest enam jusugi järel. Seepärast tegin hea näo ette ja ütlesin:

«Nüüd aitab lõhkumisest. Varsti on kevad käes, palju neid puid ikka enam läheb.»

Kooliõpetaja pani ohates kirve käest.

Kuid nüüd ei võta ma enam turult kunagi puulõhkujaid. Sest mine tea missugused saksad, direktorid, osakonnajuhatajad ja nõunikud hakkavad selle ametiga endale lisasissetulekuid hankima. Ühest kooliõpetajast aitas küll — kirves on ka nässus.

TÄIDETUD HAIGLAD

> Viimasel ajal on kõik pealinna haiglad täidetud viimse võimaluseni. Tuleb ette isegi juhtumeid, kus inimesed peavad ootama pimesooleoperatsiooniga.
>
> *Ajalehest.*

Eile külastasin ma üht haiglat. Sest mu onu Peetriga oli juhtunud õnnetus. Mitte just päris õnnetus, kui asja võtta sõna-sõnalt. Lihtsalt onu jäi haigeks, muud ei midagi. Esmaspäeva hommikul oli veel terve nagu purikas, kuid õhtul lamas juba sängis. Onunaine käis kogu öö oma seitsme rohupudeliga sängi ümber, kuid ei midagi. Onu ninaots punetas vateeritud teki vahelt palavikus nagu autolatern.

«Tuleb arst tuua,» arvas teisipäeva hommikul onunaine.

«Hull oled,» vaidles onu teki alt vastu. «Arst ja advokaat võtavad inimeselt viimased püksid jalast. Kui arsti tood, hüppan kohe aluspesuväel aknast välja.»

Aga siiski tuli tuua arst. See oli prillidega mees, nina otsas suur käsn ja suus kolm kuldhammast. Koputas onule sõrmenukiga vastu rinnakorvi, katsus kõhtu ja küsis üht-teist. Onu aga urises vastumeelselt nagu jõnnipulk. Aga kui arst käskis viimaks keelt näidata, siis sirutas onu selle nähtava heameelega välja nagu labakinda.

«Mis teie arvate asjast?» küsis onunaine tasakesi arstilt.

See puhastas taskurätiga prille ja vastas:

«Ma kardan, et pimesool on süüdi. Mitte ka just pimesool, võib-olla koguni mao cramohha barabarina või koguni selgroo tsintsilla aporiis. Aga igatahes peab olema ettevaatlik ka contora ahvjooraga, sest see on tiitus sangviitus.»

See oli tark arst, võttis viis krooni. Aga onunaine ei saanud sendigi eest targemaks oma mehe haigusest. Oleks öelnud, et onul on ussid kõhus või kreeps suure varba otsas, oleks olnud kõigile selge pilt. Kuid «contora ahvjoorast» ja «cramohhast» ei teadnud onunaine midagi.

«Tuleb haiglasse viia, muud ei midagi,» otsustas ta viimaks.

Nõnda juhtuski, et mul tuli teha tegemist haiglaga. Läksin onu vaatama, kuid juba välisukse taga haaras keegi habemik mu palituhõlmast kinni ja torises:

«Kuhu te trügite, näete ju küll, et saba on minu selja taga.»

«Mis pagana saba?» ei saanud ma mehe jutust põrmugi aru.

«Järjekorra saba, mis siis muud. Näete küll, et ootame haiglasse pääsu. Mulle kukkus veskikivi kaela, aga peab ootama.»

«Mul valutab pimesool,» piuksus teine mees kuskilt nurga tagant hädiselt.

«Ja mul on contora ahvjoora, arst ütles,» lausus veel keegi kolmas.

Hakkasin seletama, et tahan onu vaatama minna, muud ei midagi. Võib-olla on vanamees praegu suremisel, mis saab siis testamendist. Igatahes minu nime siis ei mainita.

«Küll tunneme sihukesi trikke,» urises habemik. «Tahate ette pääseda, muud ei midagi.»

«Ei taha, ausõna. Kui onu on surnud, siis sokutan tema voodi teile.»

See aitas. Habemik laskis mu palituhõlmast lahti ja ma lippasin uksest sisse. Seal ootas haigeid tükki paarkümmend. Paljudel olid söögikompsudki kaasas. Paar tükki lahendasid ristsõnu ja üks mees parandas saapaid. Aga paljud ka oigasid, nagu seisaks vikatimees neil just selja taga.

Koridoris pöördsin ühe sanitari kinni.

«Vabandage, kas võiksin kokku saada onuga?»

«Kuidas nimi?»

Ütlesin nime ja sanitar hakkas sorima nimestikus. Krabistas lehti ja vastas:

«Ei ole.»

«Kuidas ei ole. Üleeile jäi haigeks ja eile toodi suure kiiruga haiglasse. Õnunaine ise telefoneeris mulle eile õhtul.»

Sanitar lõi kahtlema. Lehitses veel nimestikku ja ütles:

«Võib-olla pole veel sisse märgitud. Lähme palatisse vaatama.»

Läksimegi palatisse. See oli pikk ruum nagu allee. Ainult puude asemel asus neli rida voodeid. Ja igas voodis lamas haige. Nagu ma sisse astusin, nõnda viipas mulle kohe üks kinniseotud peaga haige käega.

«Kas tahate voodit?» küsis sosistades.

«Ei taha, otsin onu.»

«Kahju,» ohkas kinniseotud peaga haige. «Oleksin teile odavalt oma koha edasi andnud. Ainult 50 krooni. Kui kuulete väljas kedagi, kes tahab kohta, siis teatage mulle. Saate 10 krooni vahelt. Võin ka veel nädal aega oodata, kohe pole tähtiski.»

Sanitar seisatas ühe voodi ees, kus haige lamas kõhuli ja luges romaani.

«Kas te haigemajast ei tahagi lahkuda. Olete päris terve, aga peate kohta kinni.»

Mees pööras end ringi ja vastas:

«Tuleval nädalal lahkun, siis tuleb tädipoeg pimesoolega minu asemele.»

Käisime kogu haigemaja läbi, kuid onu ei leidnud. Paaril mehel olid näod kinni seotud, kuid ka neist polnud ükski mu onu.

«Vast on veel vannitoas,» tuli sanitarile meelde.

Kuid ka vannitoas polnud onu. Seal leotas end paks mehemürakas ja karjus meile, et laseme külma tuult ta haigele jalale.

«Pole sel härjal häda midagi,» sülitas sanitar. «Ainult ihnuskoi, sihuke. Praegusel ajal tuleb väljas elamine palju kallim kui haiglas. Võtame kokku: korter, toit, valgustus, teenimine, vann ja kõik, siis teeb

see ilusa summa kuus välja. Sellepärast elabki too isand siin nagu hotellis ja saab haigekassa raha pealegi. Aga oot-oot, kas teie onu oli niisugune musta habemega mees?»

«Musta habemega jah.»

«Siis ta on surnukuuris, ma ise aitasin viia.»

«Surnukuuris?» ei saanud ma järsku aru.

«Jah — külm.»

Mul tõusis kananahk ihule. Sanitar ütles seda nõnda rahulikult, nagu oleks mu onu olnud puuhalg, mille ta on eest ära toimetanud surnukuuri. Tulin haiglast tulema. Väljas oli järjekorra ootajate saba veel pikemaks veninud. Ning kõige lõpus — sa püha ristike! — seisis mu onu. Ta tuikus jalgadel ning nuuskas oma punast nina taskurätisse.

«Sina, onu!» haarasin heameele pärast vanamehe ümbert kinni.

«Mina neh, keda sa siis arvasid olevat. Ikka mina, Peeter Purask, sa sinine silmamuna. Aga küll sai veel eile võetud. Ära sa sellest vanamoorile kõssa. Ootasin siin järjekorda, aga siis tuli sõber Ants haiglast ja läksime tervekssaamise napsi tegema. Tegime terve öö ja pool päeva tagantjärele. Minagi tundsin, et haigus kadus nagu peoga pühitult. Aga nüüd pean minema paariks päevaks haigemajja varjule, muidu tuleb kodus igavene tramburai.»

Ja onu sokutaski end kuidagi nädalaks haigemajja, et mitte häirida kodurahu.

MÖÖBLIPROBLEEM

Tihtipeale kiusavad inimest igasugused tühised asjad. Nagu näiteks korteri otsimine. Kolm kuud jooksis sõber Mihkel mööda pealinna uulitsaid ja otsis korterit. Vihastas, vandus ja sülitas, aga korterit ei leidnud.

«Põrgu selle korteriga!» oleks Mihkel vihastunud igas teissuguses olukorras.

Aga nüüd pigistab hambad kokku ja kihutab edasi mööda linna. Sest juba neli kuud rippus perekonna-

seisuametniku mustal tahvlil tema nimi kõrvuti ühe kena väikese blondiini omaga. Ent mis abielu see on, kui mees elab ühes linnaservas, naine teises. Sellepärast ei tulnudki midagi abiellumisest enne väikese mugava ühiskorteri leidmist.

Ja siis järsku — õnn tuleb ikka ootamatult — Mihkel leidis korteri. Niisuguse väikese, ainult tuba ja köök. See oli justkui unenägu. Mihkel näpistas end mitu korda reiest, et kas see kõik pole siiski uni. Näeb lihtsalt niisugust veidrat jampsi, muud ei midagi. Aga polnud siiski uni. Unes oleks antud sihuke väike korter, antud kümne krooniga, kuid paks perenaine nõudis kakskümmend viis.

«Kakskümmend viis, siis kakskümmend viis!» lõi Mihkel käega ja üüris korteri.

Teisel päeval tuli ta koos väikese blondiiniga oma esimest pesa vaatama.

«Siia nurka asetame tualettlaua,» sädistas väike blondiin.

«Missuguse tualettlaua?» päris Mihkel.

«Selle, mille ostame. Ja siia tuleb diivan. Tead küll, kallis, niisugune suur ja lai. Siia ette akna alla võid paigutada oma kirjutuslaua. Aga kapp tuleb voodist paremale.»

Blondiinile oli kogu mööbeldus selge nagu pilt. Kõndis mööda tuba ja nägi vist juba vaimus kõiki esemeid kohal. Seisatas nurgas, kus pidi asetsema tualettlaud, ning puuderdas ninaotsa. Ainult Mihkel jäi nagu pisut mõtlema.

Aga mõtelda polnud siin suurt midagi. Tuli kraapida natuke raha ja asi klaar. Onu laenas paarkümmend krooni, endal oli viiskümmend, blondiinil oli ka pisut ning paar sõbrameest pistsid laenuks igaüks natuke pihku. Mihkli tuju hakkas juba tõusma. Saja krooniga pidi juba midagi saama. Säng, paar tooli, laud, riidekapp, diivan, esialgu ehk aitaks. Ei, ikka esiti tualettlaud, siis muu kraam.

Ja ühel ilusal päeval astus Mihkel oma väikese blondiiniga mööbliärri.

«Mis härrad soovivad?» ruttas viisakas müüja vastu.

«Tualettlauda... kappi... ja diivanit,» loetles Mihkel.

«Ära sa kirjutuslauda unusta. See on sinu jaoks,» sosistas blondiin.

«Ah soo, kirjutuslaud ka,» ütles Mihkel.

Kõige esiti tuli muidugi tualettlaud. Müüja näitas neid igasuguseid, ühe, kahe ja kolme peegliga, pruune, valgeid, kollaseid. Blondiin passis igaühe ees oma kübarat ja puuderdas ka paar korda nina.

«See pruun on tore,» vaimustus ühest kolmepeeglilisest. «Vaata, kui hästi näib sellest mu uus mantel. Ja nii imeselge. Ma ei näe oma kulmu all olevat armikest peaaegu sugugi.»

Aga Mihklit vaevasid hinnaküsimused. Sihuke tore laud võis maksta päris kena summa. Mihkel otsis kusagilt peeglirandilt või lauanupult hinda, kuid seda ei olnud. Sellepärast otsustas ta huupi, et oma 50—70 krooni on sihuke laud väärt.

«Palju see maksab?» võttis ta viimaks julguse rindu ja küsis.

«350 krooni,» vastas müüja.

Kogu mööbliäri lõi Mihkli silmade ees keerlema. Aga blondiin vist ei kuulnudki hinda, ta oli juba otsustanud võtta selle kena lauakese ning seisis nüüd diivanite ees.

«Missugune sulle meeldib, Mihkel? Kas see punasega. Tõepoolest see on tore. Mulle meeldiks see kuldmustriline, kuid me peame olema kokkuhoidlikud. Võtame ikka selle punase.»

«Aga, kallis . . .» kogeles Mihkel vahele.

«Ma tean, ma tean, mida tahad öelda. Et vaatame ka sinu kirjutuslauda. Oota pisut, enne valime riidekapi välja.»

Kui blondiin sammus riidekappi valima, küsis Mihkel müüjalt punase mustriga diivani hinda.

«180 krooni,» vastas see.

Mihkel oigas. Ta vaatas korraks ukse poole, et kui pistaks õige plehku. Aga juba viipas väike blondiin talle käega:

«Tule siia! Vaata, missuguse toreda kapi ma leidsin. Täiesti lihtne, kolme uksega, hinged avanevad ühes nurkadega. See on nüüd suurmood. Kas meeldib sulle?»

«Meeldib küll,» kuulis Mihkel end ütlevat nagu alt keldrist.

«Siis võtame selle. Aga nüüd valime sulle kirjutuslaua.»

Mihkel kõndis nagu unes väikesele blondiinile järele. Ta ei tundnud enam oma jalgugi, nagu oleks vaid õhus liikunud. Peagi oli valitud välja ka kirjutuslaud. Niisugune must, tammepuust, täiesti moodne.

«See oleks esialgu kõik,» sädistas blondiin. «Ah soo, voodi oleksime unustanud. Mõtle, Mihkel, kõige tähtsam asi ei tulnud meelde.»

Voodi valiti tualettlaua ja riidekapiga kooskõlas. Niisugune lai, mis juba üksi täidab väikese toa. Siis hakkas müüja hindu kokku võtma. Tualettlaud — 350 krooni, diivan — 180 krooni, riidekapp — 320 krooni, kirjutuslaud — 220 krooni, voodi — 340 krooni. Kokku 1410 krooni. Väike blondiin vaatas veel otsisklevate pilkudega äris ringi, nagu oleks tahtnud veel teise säärase portsu osta. Aga siis ohkas kergelt:

«Sellest aitab. Muud nipet-näpet ostame teine kord.» Kuid järsku lõi ta ehmatades käe suu ette ja peaaegu karjatas:

«Mu jumal, olen unustanud oma uue korteri aadressi. Ja nüüd ei saa teie sinna mööblit saata. Mis ma ometi teen? Mihkel, kas sina mäletad? Ei mäleta? Palun, te peate ootama, kuni vaatame aadressi järele.»

Blondiin naeratas kergelt müüjale ja siis astusid nad tänavale.

«Kallim!» oigas väljas Mihkel, «sa tegid niisuguse ostu ja mul on raha ainult...»

«Ma tean, ma tean,» naeratas väike blondiin. «Kas sa aru ei saanud, et ma rahuldasin ainult oma silmahimu selle kalli mööbliga. Meie tuppa tuleb esialgseks mööbliks mu vanaema tiibadega voodi, paar kusagilt nurga tagant ostetud tooli, väike lauake, kolm-neli keedunõu. Sulle teeme kirjutuslaua suurest pakk-kastist, lööme paberiga üle ja küll näed, kui tore tuleb. Tualettlaua teen endale samuti. Ainult peegli pean tõesti ostma.»

Mihkel ei osanud enam midagi vastata. Aga ta mõtles, et teisiti pole üldse võimalik lahendada sihukeste kallite hindade juures mööbliprobleemi. Pakk-kast tuleb viia kodukultuuris aukohale!

KASS JA LAPS

Proua Murrakal on kass. Niisugune hallitriibuline valge kaelaaluse ja käpatuttidega. Päris tore kass, sellepärast on ka ta nimeks Prints.

Prints on proua Murraka ainus vara. Mitte küll maine vara, sest proua Murrak on majaperenaine, vaid südamevara. Ah soo, on ka härra Murrak, niisugune väike mehenähvits, kes nagu vari hiilib hommikul ametisse ja õhtul koju. Pühapäeviti on ta tapeetidega ühte värvi ja siis ei märkagi proua Murraka külalised ta kodusviibimist. Muid hingelisi Murrakail pole. Lihtsalt ei ole, seal ei maksa pikka epistlit lugeda lastest ega muust.

Viis aastat tagasi — Prints oli siis väike kassipoeg — oli Murrakail vaja uut majahoidjat. Vana, see oli sihuke võrukael, et ei osanud kultuurinimese moodi elada. Igal aastal sigines aina keldrikorterisse uusi põngerjaid juurde. Ning teadagi neid linnarahva sigidikke. Üks viskab akna puruks, teine komberdab majaperenaise külalistel jalus, kolmas kritseldab söega midagi majaseinale.

Aga kõige hullem lugu juhtus siis, kui üks neist neljast-viiest, või teab palju neid sinna keldrinurka siginud oli, pani pesunäpitsa Printsile sappa. Kass jooksis vingudes nagu tuld täis üle õue, õuest aeda, aiast õunapuu otsa ning sealt karmauh jälle alla vihmaveetõrde.

Ning sealt tõrrest päästis proua Murrak oma poolelusa linnukese, musurullikese, tsipa-tillu kullikese. Teadagi, et majahoidjal ühes oma lastenadidega oli minek. Söögikapp, kaks tooli, laud ja kolm väiksemat kärule — see oli kogu majahoidjarahva vara. Kaks suuremat põngerjat kandsid veel kaenlas söögipada, laualampi ja väikest lillepotti, kus oli veel kiduram taimeke kui nad ise.

Proua Murrak hakkas otsima uut majahoidjat. Tuli maailmasõja invaliid kahe lapsega paluma kohta — ei. Tuli töötatööline nelja põngerjaga — ei. Tuli maalt pankrottiläinud härrastalunik ainsa tütreripatsiga — ei.

«Ma ei taha l-hastega!» raputas proua Murrak pead.

Siis tuli Jaan Kiiraviira. Noor abielumees, kes tahtis

siit keldrinurgast oma tõusuteed alustada. Aastat kümme kokku hoida, naisega tööd rügada, iga senti pigistada, vahest jõuab siis kaugemale. Ja kui ei aita kümnest aastast, siis veel teine kümme otsa. Jaan Kiiraviira oli noor mees, temale ei tähendanud üks või kaks aastakümmet midagi. Nõnda mõtlesid nad, see noor mees ja noor naine, kui tulid proua Murraka juurde majahoidjakohta otsima.

«L-hapsi ei ole?» küsis proua Murrak.

Noor naine punastas, aga Jaan Kiiraviira vastas bassihäälega:

«Ei ole. Kel neid räbakaid tarvis.»

See meeldis proua Murrakale. Ometi ka üks arusaaja inimene. Proua Murrak oleks valmis neile isegi kinkima mõne kassipoja. Muidugi palju väiksema kui Prints, et ei juhtuks sedasi, et majahoidja kass majaproua kassist võidu saab.

Nõnda jäi Jaan Kiiraviira majahoidjaks. Oli korralik mees, pühkis hoolsalt uulitsa ja õue puhtaks, ei suitsetanud ega joonud viina. Ainult naine oli niisugune imelik. Ning paari kuu pärast juhtus siis sihuke lugu, et Jaan Kiiraviira perekond kasvas ühe liikme võrra.

See oli hoitud küll majaproua eest hoolsalt varjul. Kolm kuud ei pääsenud ükski hing Jaan Kiiraviira keldrisse. Kõik praod ja pilud, kust oleks uue kodaniku hääl võinud läbi kosta, olid hoolsalt kinni topitud. Ristimise peale ei tohtinud mõeldagi, sest siis oleks kohe majaproual asi klaar. Kuid siis jäi väike Kiiraviira haigeks.

«Peame väikese ära ristima, muidu sureb veel ära ega pääse viimse kohtujärje ette,» ahastas noor naine, sest ta oli pisut usklik.

Väike Kiiraviira ristitigi. Proua Murrak oli nagu katuselt alla kukkunud.

«M-hõtelda, missugused v-halsid inimesed!» hädaldas ta. «Aga see olgu neil v-hiimane!»

Nõnda kasvasid väike Enn ja Prints kõrvuti üles.

Üks sõi vorsti ja pasteeti, teine hapupiima ja kartuleid. Üks magas pehmetel patjadel, teisel oli õlekott. Aga mõlemad kasvasid, üks keldris, teine härrastetoas. Prints muutus toredaks ja võimsaks kassiks. Kuid ka Enn hakkas kahel jalal püsti ajama ja vaatas kahe halli

silmaga oma keldrimaailma. Ning veel paar aastat edasi, siis, suurest hirmust ja kartusest oma maimukese heaolu pärast, ilmus proua Murrak sagedasti trepile ja hüüdis:

«Pange oma p-hoiss kinni, Prints tahab v-hälja!»

Enn pandi keldrisse, aga Prints traaveldas mööda õue või sirutas kuskil päikesepaistel oma karvaseid kintse. Ning kui proua Murrak oli kutsunud oma linnukese, musurullikese, tsipa-tillu kullikese seitsmendale söögiajale, võis Enn keldrinurgast jälle välja tulla seda suurt imelist päikest vaatama, mis nende tuppa kunagi ei paistnud.

Aga siis tuli majahoidja keldrikorterisse suur mure: noor naine ootas jälle uut maailmakodanikku. Kuid proua Murrak oli öelnud juba Ennu ajal, et see olgu v-hiimane.

«Oleks nii, et Enn kaoks linna ära ja leiaks endale uue hea kodu,» palus naine uskumatut imet.

Siis juhtuski niisugune ime. Ühel päeval oli poiss õuest kadunud. Jaan Kiiraviira otsis teda igalt poolt, vaatas kuuri, otsis pesuköögis, tuhnis sahvris. Aga poiss oli kadunud, nagu oli kadunud ka proua Murraka hallitriibuline kass — Prints.

«Suur tänu, nüüd me jääme koha peale alles,» mõtles majahoidja noor naine.

«Mu v-häike linnuke, mu musurullike, mu tsipathillu k-hullike,» oigas perenaine.

Ühes toas oli rõõm ja lootus südames, et väike poiss leiab endale uue, parema kodu. Teises mõeldi silmaveega, et kes ulatab musurullikesele vorsti ja pasteeti. Härra Murrak ei julgenud end liigutadagi toas ja sulas veel enam tapeediga ühte.

Aga õhtul tõi kordnik Ennu tagasi.

«Üks kassiroisk ka veel!» ütles väsinult. «Pool päeva jahi nendega mööda linna.»

Proua Murraka rõõm oli suur. Ta oleks andnud kordnikule kümme krooni, aga ametnik ei võtnud vastu.

Kuid keldris oli jälle suur mure. Nüüd tuleb vist Jaan Kiiraviiral ikka minek, sest poisiklutt ei jäänud v-hiimaseks.

LOOMAAED VILJANDIS

Meil linnas avati loomaaed. Muidugi mitte niisugune nagu mõnes suurlinnas, kus selle asutuse nimekirja kuuluvad ninasarvikud, jõehobud, kaelkirjakud, tiigrid ja prillmaod. Meie linna loomaaias sihukesed suured saksad puudusid. Isegi pärdikut polnud, kes rahvale oleks näidanud keelt ja tõstnud saba.

Aga muidu oli tore loomaaed, nii-öelda — õpetlik. Paar kitse jalutasid ringi, üks faasan istus puu otsas, põder ajas uhkelt kaela selga ja varblasi ning tuvikesi oli musttuhat. Need viimased õieti polnud küll loomaaia ametlike elanike nimekirjas, aga või siis sellest suurt lugu oli.

Avamispäeval tuli linnarahvast loomi vaatama.

«Aga kus see põder on?» hakati kohe küsitlema.

«Näe, seesama, kes hoiab uhkelt kaela püsti.»

«Loll, see mõni põder! Põdral on sarved, ma tean seda väga hästi. Mul on kodus põdrasarvest mütsinagi. Pagana tore asi, ausõna,» vaidles üks kodanik vastu.

Aga see uhke kaelaga saks oli siiski põder. Mitte küll päris põder, vaid põdravasikas. Niisugune nooruke, kel polnud veel sarvi kasvanud, millest võiks valmistada mütsivarna. Lõpuks leppisid kodanikud selle põdravasikaga. Et hea küll, päris õige kaup see pole, et sihukest vasikamolkust nimetatakse põdraks, aga reklaam peab olema.

Kui oli tükk aega loomaaeda takseeritud, vaieldud ja räägitud, küsis keegi:

«Vabandage, kas tohib loomadele ka süüa anda? Mul on jupp halvaksläinud vorsti kaasas, võib-olla pistab põdrasaks selle kinni.»

«Miks ei tohi, tohib küll.»

«Aga nimelt just seda halvaksläinud vorsti,» kahtles vürtspoodnik.

«Ka seda võib. Egas loom ole nagu inimene, et kohe kõht rikkis. Ma nägin Riias pärdikut, kes sõi vaskrahasid. Ausõna.»

Kõnelejate vahele tükkis väike mehike, tõstis näpu üles ja lausus:

«See po...pole veel mi...dagi. Ma nä...nägin

Peterburis enne sõ . . . sõda pä . . . pärdikut, kes sõi . . . hõberublasid. Ko . . . kolmkümmend seitse rub . . . rubla sõi är . . . ära ja läks . . . siis Ne . . . Neevasse ve . . . vett jooma. Aa . . . aga nagu ku . . . kummardus, nõ . . . nõnda va . . . vajusid hõ . . . hõberublad ette ja . . . ja pärdik up . . . uppus ä . . . ära. Niisugused o . . . on loomad. Nä . . . näiteks fa . . . faasanile on ma . . . maiuspalaks vestinööbid.»

«Vestinööbid, mis jutt see on?» naerdi ümberringi.

«Tõ . . . tõsi jutt,» kinnitas kogeleja. «Va . . . vaadake, kui e . . . ei u . . . usu.»

Väike mehike lõi palituhõlmad lahti ja rebis vesti eest nööbi ära. Viskas selle linnu ette ning klõpsti pistis see nööbi kinni.

«Vaata kurjavaimu!» imestati ümberringi. «Homme toon kohe pool tosinat nööpe linnukesele maiuspalaks. Aga kas peavad need olema luunööbid või võivad olla ka muust sarvest.»

Väike mehike jäi hetkeks mõtlema ja vastas siis:

«Kõ . . . kõige paremad on ti . . . tinanööbid.»

Varsti oli lind nööpe täis söödetud. Igaüks rebis kuskilt mõne ülearuse nööbi ära. Üks võttis palitu, teine pükste, kolmas kuue eest. Aga naistel polnud sihukest söödamaterjali, sellepärast hakkasid hädaldama:

«Meie aga ei saagi loomi sööta. Kes teab ütelda, kas võib põdrale sööta vanu vihmavarje? Mul on kodus kolm tükki, jooksen kohe järele.»

«Vo . . . vot põ . . . põdra asja ma e . . . ei tea,» raputas väike mehike pead.

«Mina tean!» tõstis tagantpoolt keegi paks mees käe püsti. «Põdrale ja kitsedele on kõige parem sööta kooke ja muud sihukest magusat kraami. Siitsamast lähedalt pagar Assmanni juurest saab häid kooke.»

«Sina, kurivaim, oledki ju ise pagar Assmann. Teed endale reklaami,» karjusid mõned.

Aga enamik ei hoolinud sellest. Kui loomad söövad sihukest magusat kraami, siis tuleb tuua. Kümne minutiga osteti pagariäri tühjaks. Pilluti kooke, küpsiseid ja präänikuid loomade ette maha. Kitsed hakkasid kohe sööma, aga põder ei tahtnud. Muudkui nuusutas, pildus sõrgadega ja pani minekut.

«Vaata saksa, või ei taha sihukest head ja kallist

kraami,» hakkasid kodanikud nurisema. «Tuleks malgaga mõni sirakas vastu külgi tõmmata, küll siis korjab ka raasud üles.»

Keegi kepimees asuski põtra taga ajama.

Aga siis trügis inimeste vahelt läbi üks mees, karvase jopikraega mehike. Ise haises liikva järele nagu sikk, aga oli tulnud siiski loomaaeda vaatama. Seisis seal, jalad nõtkumas, ja vaatas, kuidas kepimees kihutas põtra taga.

«Mis too isand seal jookseb vasikaga?» küsis siis ühelt naabrilt.

«Loll, see on ju põder. Ta tahab anda paar sirakat, et loom hakkaks sööma,» seletas see.

Karvase jopikraega mehike hakkas naerma.

«Rumalad olete, vaat mis. Sihukesed purulollid, et naera või hambad kurku. Vasikale tuleb anda liikvat, vaat mis. Siis hakkab sööma kas või toobrivitsu.»

Ja karvase jopikraega mehike võttis taskust pudeli välja ning astus põdrale lähemale.

«Vissi, vissi, vissi!» häälitses ise, nagu kutsuks vasikat.

Ja vaata imet — põder jäi pudelit nuusutama. Nuu-

sutas tüki aega ja limpsas siis korraks üle sildi. Limpsas veel teine kord ja oli kohe karvase jopikraega mehikesega sõber. Viimaks istusid mõlemad maha ja kummutasid kordamööda pudelist. Esimese lonksu võttis karvase jopikraega mehike, teise põder. Ikka esimese karvase jopikraega mehike, teise põder. Viimaks sai pudel tühjaks, karvase jopikraega mehike tõusis püsti, võttis mütsi peast ja pöördus rahva poole:

«Kallid inimesed, loomaarmastajad, palun tooge apteegist veel üks pudelike. Mul pole enam raha, ausõna. Ma ei palu enese pärast... öök... vaid looma pärast...»

Toodigi teine pudel. Jälle võttis esimese lonksu karvase jopikraega mehike, teise põder. Jõid sellegi tühjaks ja hakkasid siis mõlemad kepslema ning rahvale nalja tegema. Põder ajas kaela uhkelt püsti ning jooksis nagu tuul. Kaapis maad, väherdas ning nosis ka ajaviiteks mõne koogi. Karvase jopikraega mehike aga hakkas rahvale näitama keelt ja kividega pilduma.

«Vaat, nüüd on loomaaias ka pärdik!» naersid inimesed.

Aga asjale tegi lõpu peale kordnik. See viis karvase jopikraega mehikese soolaputkasse.

Nüüd pole meie linnas enam loomaaeda. Kitsed on surnud, faasan on surnud, ka põder kärvas. Tuli loomaarst, ja kui lahkamise toime pani, leidis ta loomade sisikonnast 16 tosinat nööpe, seitse vihmavarju, neli tabalukku, kolmkümmend üks senti vaskraha, kuus õngekonksu, ühe jalgrattavända ning kolm parema jala kalossi. Lugupeetud kodanikud võivad need esemed raatuse pealt kätte saada.

TRAATJALG PUHASTAB KODU

Kingsepp Traatjalg oli edumeelne mees. Kui kõik kultuurinimesed muretsesid aastat kümme tagasi endale grammofoni, siis tõi ka Traatjalg endale niisuguse riistapuu majja. Mitte küll sajakroonise, vaid sihukese väikese triikrauakujulise, mis maksis ainult

8 krooni. Aga hind polnudki tähtis, peaasi, et läbi akna oli kuulda agulitänavale Traatjala kodukultuuri käri-nat.

Kaks nädalat oli Traatjala kodu varustatud gram-mofonikultuuriga, siis oli lõpp. Ühel ilusal silmapilgul raksatas midagi triikrauakujulises masinas ja siis ei suutnud isegi aguli paremad mehaanikud enam aparaa-dile häält sisse puhuda. Justament samuti lõppes lugu Traatjala täikalt ostetud 20-kroonise raadioaparaadiga.

Nukralt sügas kingsepp Traatjalg kukalt ning ümises:

«Nüüd jääb mu kodu päris kultuurilagedaks. Ei tea, kas osta õige aknale mõni kummipuu, võtta kasvatada kassipoeg või tapitseerida sein filmistaaridega.»

Just sellel raskel murrangu ajal juhtus Traatjala pihku pikk artikkel, milles tõendati, et see kõige etem kodukultuur on puhastustöö. Tuleb kõrvaldada toast kõik silmale näotud, lagunenud, vigased, lapitud ja nar-mendavad esemed. Eriti olevat vajalik niisuguse rämpsu toast väljaheitmine agulites ja vaesemates rajoonides, kus selle tõttu kodukultuur mitme kure-sammu võrra tõusvat.

«Õige mõte!» hüüdis kingsepp Traatjalg ning viskas tööpõlle nurka. «Teeme täna üks tõelik ornung maja. Näe, just siinsamas mu nina all on haisev nahaleota-mise vann. Välja toast!»

Traatjalg kahmas vanni sülle ja viis välja õuele. Tagasi tulles hõõrus heameele pärast käsi ja ütles:

«Nojah, nüüd on toal juba jumekam nägu. Aga ka see liisturiiul pole teab mis iluasi. Selle asemel võiks olla hoopis üks ilus niker-nakerdatud kummut. Välja!»

Peagi oli üks toanurk kraamist tühi. Kingsepp Traat-jalg uuris söögikappi.

«Sel riistapuul pole just viga. Poleeri peal ei ole, ka uksed on korralikud. Aga oot-oot, üks jalg on ju päris alt ära. Sihuke rämps, välja!»

Söögikappi andis välja tirida. See polnud küll suur, aga sisemus oli kausse, pudeleid, tasse ja taldrikuid täis. Trepiotsani läks asi hästi, aga seal tuli üks kurja-vaimu vääratus. Kapp libises trepiastmel ning kogu kupatus oli korraga kakskümmend kolm tuhvi allpool.

«Sa sinder, kel sihukest pahandust tarvis oli!» kur-

justas Traatjalg. «Nüüd on kõik tassid ja taldrikud sodi.»

Nagu imekombel oli just liitripudel kapis terveks jäänud. Traatjalg võttis korgi pealt ning maitses suutäieselle pahanduse peale. Teise suutäie võttis, kui tuli meelde vanamoor, kes oli läinud ärri tööd viima. Kui see koju tuleb ja seda söögikapi-rosoljet näeb, siis on silm sinine. See õhutas Traatjalga kummutama kolmandatki korda.

Siis tiris kapi kuuri, seadis ilusti seina najale ning arvas, et või sel eidel suur asi on siia joosta, kui söögivalmistamise ajal on mõnda asja tarvis. Jookseb lihtsalt kuuri, võtab, ütleme, kulbi, segab supi ära ja toob jälle ilusti kuuri tagasi. Peaasi, et toas pole seda inetut kolme jalaga kappi, mis muudab kogu kodu inetuks.

«Kuidas siis toolidega lood on?» hakkas Traatjalg uurima oma istmeid.

Üks logises päriselt, teisel olid seljatoepulgad murdunud, kolmandal polnud põhja. Rohkem toole polnudki Traatjala korteris. Sellepärast võttis ta kõik kolm kaenlasse ning viis alla kuuri.

Tagasi tulles nägi, et toas peale sängi enam muud kraami polnudki. Aga säng oli hea, kaks aastat tagasi ostetud, moodsa terasmööbli eeskuju, paindumatu vedrupõhjaga nagu soolaputka nari.

«Säng jääb tuppa!» otsustas Traatjalg.

Aga siis juhtus ta kergitama reformpõhja äärt ning silmas selle vahel lutikat. No muidugi, see polnud mingi ime. Ime vast oleks see, kui mõne agulirajooni reformpõhja vahel ei leiduks seda kodulooma. Aga Traatjalale tuli meelde, et just needsinatsed punavatimehed on kodukultuuri kõige suuremad vaenlased.

«Säng välja!» möirgas ta ning tiris oma rauahunniku trepist alla.

Siis oli tuba päris lage. Traatjalg hingas kergendatult, sest nüüd oli toast kõrvaldatud kõik silmailu rikkuvad esemed. Ainult veel tapeet ei meeldinud Traatjalale. See oli paljudest kohtadest rebenenud, määrdinud ja punavatimeeste jälgi täis. Kuigi selles osas kuulus koduilustamise kohus õieti majaperemehele, tuli Traatjalale äkki üks idee.

«Misjaoks olen ma kolm aastat ostnud ajalehte iga-

suguste filmidiivade, tulundustegelaste, printside ja printsesside piltidega,» koputas ta endale vastu rinda. «Nüüd tuleb vaimukultuur lülitada ümber kodukultuuriks.»

Ta võttis käärid ja hakkas pilte ajalehest välja lõikama. Viimaks istus koguni põrandale, pani viinapudeli kõrvale ning hakkas tegema väljalõigatud piltidele eksamit. See tähendab, et missugune pidi pääsema ilustama ta seina, missugune mitte. Kuid see oli väga raske, sest filmidiivadel oli ikka ühel napimalt riideid seljas kui teisel. Sellepärast rüüpas Traatjalg vaimu selgituseks aeg-ajalt mõne lonksu pudelist. Ja viimaks hakkas koguni trallitama väikest laulujoru:

«Oh Shenny Lii,
sa tantsid nii ilusti-i...»

«Küll ma sulle näitan, vanameheroisk!» kostis äkki toaukselt.

Traatjala õnnetuseks polnud ta kodukaunistamishoos varem märganud inetut nõgist roopi toast välja viia. Nüüd muutus see kojutulnud naise käes võimsaks sõjariistaks.

Teisel päeval istus Traatjalg sinise silmaga vanal toolilogul ja klopsis kiiresti kossidele rupsikuid alla. Vann, töölaud, riiul, söögikapp ja voodi olid tagasi tuppa toodud. Ilusast kodukaunistamise ja -puhastamise kavatsusest polnud midagi välja tulnud. Ainult söögikapile on löödud pinnapuust uus jalg ning see seisis nüüd kindlalt seina ääres nagu kurikuulus Jaani kirik keset Tallinna.

HINNATÕUSU AJAL

Juba mõnda aega valitseb meie majas isesugune ostupalavik. Hinnad tõusevad, igaüks katsub soetada veidike tagavara. Kuid mõnel lõpeb see asi ka kurvalt. Nagu kingsepp Tolmuskil, kes ostis kümme liitrit odavat viina ja jõi selle sõpradega nahka. Muidu niisugune mees, et ei võta viina naljalt suhu, kuid viimane odav viin tegi mehe nagu pööraseks.

Olgu meestega lugu kuidas on, aga naised tahavad vägisi muuta korterit kaubalaoks. Minugi naine tuli ühel hommikul turult koju kahe vankrirattaga.

«Misjaoks sulle neid rattaid tarvis?» küsisin vihaselt.

«Kallimaks lähevad, sellepärast. Metsa on vähe, ütleme, aasta kümne pärast pole kuskilt saada sihukesi rattaid. Müüja ütles ja kõik ostsid robinal. Üks hambaarst võttis kuus tükki.»

«Hambaarstil on võib-olla tarvis, sul pole aga midagi nendega teha.»

Olekski vist läinud tülinaks, kui poleks korstnapühkija Kontveldi eit sisse tormanud teatama:

«Luuad lähevad kallimaks. Lähme ostame paar tosinat tagavaraks.»

Ja naised pühkisid ribinal-robinal luudi ostma. Mina virutasin vihaga vankrirattad sängi alla, et keegi tuttav ei näeks sihukest sigadust. Ise olen aupärast kirjamees, aga teen tegemist niisuguse spekulatsiooniga. Kui tint, paber või suled hinnas tõuseksid, oleks teine asi neid tagavaraks muretseda. Aga vankrirattad, ptüi!

Tõmbasin laavroki selga ja kõmpisin linna poole paberi, tindi ja sulgede hinda kuulama. Aga tuttav kaupmees raputas pead ja ütles:

«Pole kuulda olnud, et just need asjad hinnas kerkiksid. Aga vaat inglijuustega on teine lugu.»

«Missuguste inglijuustega?»

«No teate küll, mis riputatakse jõulukuuse otsa. See on välismaa kaup ja tõuseb jõuludeks õige tugevasti. Ütleme, et 50 protsenti kindlasti. Võtke paar pakki.»

Võtsingi paar pakki või täpsemalt öelda — poolteist tosinat. Kaupmees pistis pea leti alla ning tõi sealt veel ühe paki nähtavale.

«Näe, siin on hea kaup,» lõi ta käega pakile. «Väljahõõrumise pildid. Need lähevad sügisest peale poole kallimaks. Kas paneme sada poognat?»

Võtsin ka sada poognat väljahõõrumise pilte. Kui kallimaks lähevad, siis peab ikka sihukest kaupa võtma. Tinti, sulgi ja paberit saab teinegi kord.

«Aga kuidas on lugu pliiatsiteritajatega?»

«Kas nende hind ka tõuseb?»

«Huu!» krimpsutas kaupmees nägu. «Nendega on lugu päris kole. Juba tuleval nädalal on kogu linnas kõik

tagavarad otsas. Ja siis ei tea keegi, kas enam üldse saab või ei saa.»

Võtsin ka kolm tosinat pliiatsiteritajaid. Oleksin veel ostnud mõne portsu pähklikulda, joonlaudu, hõbepaberit, kärbsepaberit, lambivarje ja jaapani laternaid, kuid polnud rohkem raha kaasas. Isegi läks 27 krooni ja 32 senti, päris ilus summa kohe.

Naine oli juba kodus ja näitas viitkümmend luuda.

«Tegin ilusa äri. Täna sain veel 10 senti tükk, aga homme on juba 12. Üks kroon nagu maast leitud. Peale selle ostsin pool kilo sinist silmakivi. Ka apteegikaubad tõusevad hinnas. Aga mis sul seal kaenla all on?»

«Siin on inglijuuksed, väljahõõrumise pildid ja pliiatsiteritajad. Sain hästi osta. Jõuludeks on oma pool hinda juures.»

Harutasin oma paki lahti, kuid naine pistis sõimama:

«Togu oled, ostad sihukest prahti. Egas sa koolipoiss enam ole, et ostad väljahõõrumise pilte ja pliiatsiteritajaid. Nendega pole midagi peale hakata.»

«Aga mis me peale hakkame sinu luudade, vankriratastе ja sinise silmakiviga,» urisesin vastu.

«Neid tuleb tarvis.»

«Ka minu pilte ja inglijuukseid võib tulla tarvis.»

«Loll!»

Naine vihastas nõnda, et hakkas nutma. Äkki aga kargas püsti ning hüüdis:

«Jumaluke, unustasin hoopis suhkru.»

«Mis siis suhkruga on, kas läheb ka kallimaks?»

«Muidugi, muidugi, tee kohver tühjaks ja tule järele. Ma võtsin saba ära.»

Naine pistis ajama nagu kiil. Tühjendasin kohvri rämpsust ja läksin poe juurde. Saba oli pikk nagu pritsimeeste leinarong. Kõik olid tulnud kottide, kohvrite ja ämbritega odavat keelemagusat varuma.

«Egas siit poest sellele karjale jätku, lähme mujale,» ütles naine.

Läksimegi mujale. Kolasime poole linna läbi, igal pool olid sabad ees. Kus polnudki sabasid, seal polnud ka suhkrut. Üks kaupmees ütles:

«Mis te suhkruga jahite, teab kas läheb kallimaks või ei. Mõni tegi aprillinalja, muud ei midagi. Aga tühjad silgutünnid tõusevad küll hinnas, see on kindel.»

«Lubage mulle kuus tükki,» tellis kohe naine.

Nõnda saime suhkru asemel kuus tühja tünni. Tassisin need paarikaupa koju, nõnda et pea auras. Korstnapühkija Kontvelt oli saanud jälle osta portsu jõuluküünalde jalgu. Ka minu naine läks neid taga ajama, ent tuli koju kahekümne kirvevarrega. Hinnatõus oli pannud ka kingsepp Tolmuski liikuma. Nädal aega ei julgenud ta oma lamendi pärast inimestele nägu näidata. Nüüd oli aga ostnud hea portsu loogapuid tagavaraks.

Päris jaht aga algas üleeile õhtul. Minu naine läks poodi tuletikke tagavaraks ostma, aga kaupmees Siilivask oli ütelnud, et piim läheb kallimaks. Ruttu jooksis naine koju, tegi kõik kausid, nõud ja tünnid tühjaks ning hakkas piima tassima. Seitse kaussi, veepang, suupesukauss ja kõik keedupotid said täis, aga naine otsis ikka veel uusi nõusid.

«Too pesuköögist toober,» ütlesin südametäiega.

«Õige!» lõi naine kohe käed kokku, «on sul ka ükskord ometi taipu.»

Tõigi toobri tuppa ning hakkas sinna piima kandma. Kui oli juba pool toobrit täis, tõmbas veidi hinge tagasi ja läks teatama piima kallinemisest ka naabrinaistele. Nüüd hakkasid ka need täitma oma tünne ja tonne odava piimaga.

Aga täna hommikul tuli prahvatus. Kaupmees Siilivask laskis piima hinna sendi võrra liitrilt alla. Kohe kargas korstnapühkija Kontveldi eit meie tuppa ja pistis kisendama:

«Sa igavene ahverist, vedasid mind piimaga sisse. Ütlesid, et hind tõuseb nii ja nii palju, aga nüüd on sent liitrilt odavam.»

Mu naine läks näost punaseks nagu vähk.

«Aga sina tegid sedasama luudadega,» leidis viimaks sõnu.

Nõnda vaidlesid ja nääklesid, kui korraga Kontveldi eit äkilises vihas sasis piimatoobrist kinni ja tõukas selle ümber.

«Seda sulle petmise eest!»

Aga minu naine polnud ka laisk. Kargas krapsti uksest välja ja varsti ujus Kontveldigi tuba piimast. Õnneks nõnda lõppeski see lugu. Aga üks kasu oli sel-

lest siiski — meie majas pole enam seda tagavaraks ostmise palavikku. Mina katsun juba koguni tasahilju oma väljahõõrumise piltidest, inglijuustest ja pliiatsiteritajatest lahti saada.

KOSMEETILINE NINA

Keegi ei tea, kust võttis sõber Mihkel selle hullu mõtte — lasta endale uus nina teha. Ise niisugune inimene, ametilt kingsepp, kel üldse ninaga pole midagi tegemist. Ka muidu on vaikne mehike, ei topi oma nina teiste asjadesse, selleks vahest tuleks tarvis teravamat naaset. Aga näete, siiski sai hakkama selle lollusega. Ühel päeval astus pealinna kosmeetikakirurgi kabinetti ja ütles:

«Ee ... vabandage ... tahtsin endale uut nina ...»

Kosmeetikakirurg kargas rõõmujoovastuses Mihklile vastu. Surus teda kolm korda vastu rinda ja oleks vist suudelnudki, kui mitte Mihkli lõug poleks olnud karvane nagu siili turi.

«Palun istuge,» surus siis Mihkli toolile. «Üks silmapilk, kohe toon kataloogi ja siis võite endale välja valida maailma ilusaima nina.»

Mihkel hakkas lehitsema kataloogi, kuna kirurg seisis kõrval ja andis seletusi.

«Siin on kreeka nina,» osutas ta sirgele ninale, «ja siin rooma nina. Kumba soovite, sirget või kongus.»

«Ee ... ma tahtsin ...»

Aga kirurgihärra ei lasknud Mihklil oma soovi avaldada, vaid pajatas edasi:

«Või soovite Beethoveni nina, väga tore ja mehelik. Ehk George Washingtoni, Garibaldi, Napoleoni või Kopernikuse nina. Aga võib-olla meeldib teile koguni Mussolini, Al Capone või püha Franciscuse nina. Igaühte neist võite valida.»

See ajas Mihkli pea päris kirjuks. Kui laseks õige näkku teha Mussolini nina, vilksatas hetkeks läbi pea. Või koguni Gandhi või Windsori hertsogi oma. Aga siis raputas kurvalt pead ning sõnas:

«Ei, pean leppima tagasihoidlikuma fassaadiga. Tahan Vehmervei nina.»

«Vehmervei nina?» mõtles kosmeetikakirurg hetke. «Mitte ei tunne sihukest suurust. Kas ta on mõni filminäitleja, suurpoliitik või gangster.»

«Ei ole, Vehmervei on minu majaperemees.»

«Ah soo!» lõi kirurg rõõmsalt käega, siis on asi joones. «Homme võtan Vehmervei ninast mudeli ja ülehomme hakkame operatsiooniga pihta. 50 krooni, palun.»

Mihkel kraapis taskust kõik raha kokku. Aga süda oli rahul. Nüüd on lahti sellest neetud nösuninast. Tuleval nädalal kõnnib uue ninaga mööda tänavaid. Tuttavad tulevad vastu ja imestavad. Nagu oleks Mihkel, aga ei ole ka. Kõik nii Mihkli moodi, palitu, kaabu, harali kõrvad, aga vaat nina hoopis teine.

Kahe päeva pärast oli Mihkel uuesti kirurgi kabinetis.

«Olge lahked, mudel on siin!» näitas kirurg Mihklile rõõmsalt papitükki.

«Peab ütlema: mehine nina. Aga kaks krooni tuli kulusid juurde. See pagana Vehmervei ei lasknud muidu mudelit võtta, kui jootsin purju. Nüüd aga asume operatsiooniga pihta.»

See operatsioon polnudki nõnda hull, kui Mihkel arvas. Polnud tarviski saage, et vana nina maha saagida ja uus asemele panna. Kõik läks palju libedamalt. Kirurg kribis siit-sealt veidi noaga nahka, pritsis parafiini, toppis vatti, käristas marlit. Tunni aja pärast oli kõik valmis.

«Toredasti kukkus välja, just nagu Vehmerveil,» hõõrus kirurg rõõmsalt käsi.

«Kui ei usu, vaadake ise peeglist.»

Aga Mihkel ei näinud midagi. Nina oli mähitud marlisse nagu eksportkurk. Ei paistnud otsagi välja, mille järgi oleks võinud otsustada nii või naa. Ainult kogukas näis olevat, muud ei midagi. Nõnda läkski Mihkel koju, nina sisse pakitud nagu uus kummikrae. Rahvarikkamais kohtades hoidis kaitseks käe nina ees, et mõni räpakas vastutulija värsket ninavormi segi ei rüsiks.

Kuid trepil tuli majaomanik Vehmervei vastu ja pidas Mihkli kinni.

«Kuidas on lood üüriga, täna on 15-es?»

«Üüriga...» kogeles Mihkel. Selle oli ta unustanud uue ninaga rahulemises hoopis.

«Üüriga jah.» võttis majaomanik tugevama tooni. «Nagu näha, elate lõbusat elu, lasete oma näo segi peksta, aga üürimaksmisest ei tee väljagi.»

«Kuidas segi peksta?» protesteeris Mihkel.

«Miks ei. Tulete vist politseist, nina kinni seotud nagu lillekimp Mina oma majas sihukesi üürnikke ei salli. Laupäevaks olgu üür tasutud.»

Ja rohkem ei ütelnudki, läks kõmps-kõmps trepist alla.

«Oota sa, sarviline sai,» ümises Mihkel tagant järele. «Las ma laupäeval nina mähisest lahti võtan, siis alles näed.»

Ja Mihkel hakkas hoolega rupsikuid alla kloppima. Kloppis varahommikust hiljaõhtuni, endal niisugune hea tuju. Mõnikord jäi vasar hetkeks pihku puhkama ja siis mõtles Mihkel, et ei tea, missuguse näo Vehmervei teeb, kui näeb oma nina Mihkli näos. Võib-olla jätab üürīgi alla, et oh-hoo, oleme ühesuguste ninadega mehed, mis meil enam üürist, sõprus käib üle kõige. Ja võib-olla meeldib Vehmervei vanemale tütrele Karoliinelegi Mihkli uus nina. Siis oleksid asjad peaaegu nõndamoodi, et Mihkel võib vaadata sellele majale juba nagu oma tulevasele varandusele.

Laupäevaõhtul harutas Mihkel nina ümbert sideme lahti ja pani puhta krae kaela. Siis astus areldi sammudega üle vööruse majaomanik Vehmervei ukse taha ja koputas.

«Sisse!» urises majaomanik ise.

Mihkel astus üle läve, ise ootusest pinevil, et näis, kas Vehmervei tunneb ära oma nina. See luges esiti raha üle, vaatas siis Mihklile otsa ning ajas silmad suureks.

«No ma ütlesin ju teile, et olete jooma hakanud ja saite togida. Aga teie vaidlesite veel vastu. Nüüd on teil justament niisamasugune joodiku punane kartulinina nagu all keldris elutseval tisler Vehmerveil, mu kaugelt sugulasel.»

Mihklil ähvardas hing rindu kinni jääda. Ruttu jooksis ta peegli juurde ning minestas. Kosmeetiline kirurg oli ninamudeli võtnud tisler Vehmerveilt.

Nüüd ei julge Mihkel toast välja tulla. Nagu välja tuleb, nõnda hakkavad kohe sõbrad ja tuttavad hurjutama, et noor inimene, aga aru ei oska pidada. Joob endale punase joodikunina pähe nagu tisler Vehmerveil. Eile katsusid teda koguni kaks ususekti õde manitseda, et Mihkel jätaks maha kõik maailmarõõmud ja tuleks nende seltsi. Ja täna ütles majaomanik Vehmervei korteri üles. Ta ei tahtvat oma majas pidada kahte joodikut. Mis aga homme juhtub, seda ei tea keegi. Võib-olla leitakse kirurgi maja maatasa tehtult nagu Hiina-Jaapani sõjas.

KODUNE LOOSIMINE

Kas teie teate, mis on kodune loosimine? Muidugi ei. Ka mina ei teadnud sellest asjast üleeilseni mitte mõhkugi — ausõna. Aga üleeile hommikul koputati mu uksele ja kojamees Kesvatera pistis pea sisse.

«Tere ommikut,» naeratas ta kahe sorakil vuntsi vahelt.

Siis litsus end tuppa, trampis jalad lumest puhtaks ning võttis põuest ühe paberi välja.

«Üits paber nuurherrale.»

«Mis paber see on?»

«Luusmine või nii. Nuurherra ei tiia vist, mida tähendas sihuke luusmine?»

Raputasin pead.

«Nu muidugi, liina inime, siis ei tiia sihukesest asjast. Aga meil maal on nihuke komme, et kui om villand kellast, jalgrattast või ükskõik mihukesest asjast, siis pandas sii luusmisele. Nüid mõtlime vanamuuriga, et tutvustame või lehvitame ka liina inimestele seda luusmise kommet. Meil om üts ani, aga tuu päraku tiib tarre musta. Mõtlime siss, et paneme räbaku luusmisele. Mina tei viiskümmend luusi ja iga luus massap nii palju sente, nigu numbri välja tõmbad. Voorimeheprovva, kaupmeheherra ja abemeajaja juba võtsid. Voorimeheprovva tõmbas välja number kaits, aga teil, nuurherra om vast viil õnnelikum käsi ja tõmbate number üits.»

Selle jutu kestel oli kojamees teisest taskust välja kobinud kotikese, milles olid loosid numbritega.

No olgu! panin käe kotti ja võtsin ühe loosirulli.

See oli number 49.

«Ai päraku, räbalaît läts!» naeratas Kesvatera. «Tuleb massa nelikümmend ütsa senti. Katsuge viil õnne, vast tuleb nummer üits.»

Võtsingi teine kord ja sain number 9.

«Vot, läits juba parempide,» rõõmustas ka kojamees. «Võtke viil üits, siss on õnnenummer kohe käes.»

Kolmas kord tuli number 50. Maksin 108 senti ning kojamees kirjutas mu nime kolme kohta loosipaberile.

Õhtul oli kogu maja rahvas pesuköögis koos. Voorimees oli tulnud eidega, vürtspoodnik oli jätnud leivasõtkumise pooleli ning seisis, valge põll ees, truubi kõrval. Habemeajaja oli tulnud kõige oma kolme lokkijapreiliga, kes olid ka katsunud loosidega õnne. Kõik ei mahtunudki pesuköögi, mõned vaatasid akna tagant.

Siis saabus ka majahoidja Kesvatera oma eidega.

«Nüüd algab siis sii luusmine,» ütles majahoidja eit pesuvannile tõustes.

«Aga kus hani on?» küsis keegi käredalt pesuköögi ukse tagant.

«Ani viisime puukuuri. Kes võidab, sii saab linnu perast kätte. Aga nüid palun kahte ausat ja ontlikku inimest, kes luusi tõmbas, nii et valskust ei oles.»

Kingsepp Pinsol astus kohe lähemale, ent naised pistsid tagapool kisama.

«Kas kedagi paremat ei ole kui joodik kingsepp. Tema on karistatud isik, prefekt tegi pühadeks 30 päeva. Sihukest ei või lasta loosikasti juurdegi.»

«Põrgukoerad!» urises kingsepp ja läks näost punaseks.

Hulk aega sekeldati ja jageldi. Viimaks astusid vürtspoodnik Pomm ja habemeajaja Pintsel ette, võttes enda peale loosimise õiglase järelevaatamise kohused. Majahoidja eit tõstis koti loosidega kõrgele ja ütles:

«Nii, nüid om asi kõrras, kaits ontlikku ja lugupeetud isikut valvavad, et midagi valskust ei juhtuks. Jaan, mine kutsu nüid Kutt.»

Kutt oli majahoidja kuueaastane poeg. Peagi tuli Kesvatera poisiga tagasi.

«Kutt om nüid õnneinglis,» ütles majahoidja eit. «Tema võtab kotist üte luusi ja see omgi võitnud ani. Soo, võta nüid, Kutt.»

«Aga näidake, kas poisi pihus mõni loos pole!» möirgas kingsepp Pinsol.

«Kahtlustate ausaid inimesi, aga ise olete võib-olla vanad katersaanid.»

Poisi pihud olid tühjad. Ta sirutas käe kotti ning võttis sealt ühe loosi. Kogu pesuköögis valitses hiirvaikus, justkui enne riikliku 5 miljoni langemist. Habemeajaja Pintsel võttis poisi käest loosi ja avas selle.

«Number 9,» ütles korraga.

«Siin!» hõikasin mina täiest kõrist.

See oli päris uskumatu asi, et olin võitnud. Kõrvus nagu kohises midagi, pea käis ringi, südame all oli justkui paha tunne. Ja seda kõike tühja hane pärast. Mine tea, kui juhtuksin kord miljoni võitma, küllap langeksin vist minestusse.

Sellega oli loosimine läbi. Ühed kirusid ja sülitasid, teised naersid, kolmandad tulid ja surusid mu kätt. Majahoidja tõmbas aga mu kõrvale ja ütles:

«Pallu õnne, nuurherra! Aga ma tahtsi veidi kõnelda vanamoori perast. Tema om nihuke hella süamega inime. Täna juba ikse piatäie selle aniräbaku perast. Et nüid võetasse vaesekesel pea maha. Oll, mis ta oll, tegi tarre mustust ja kõik, aga loomast on iks kaho kah. Kas nuurherra ei tahas loosiraha tagasi ja jätas ani naasamuti?»

«Ükskõik,» olin nõus.

«Vot, sii om õige mehe sõna!» patsutas kojamees rõõmsalt mu õlale. «Siin om ütesa senti ja asi vask.»

«Kuidas üheksa, ma maksin ju kolme loosi eest 108 senti,» protesteerisin vastu.

«Sada katsa jah, aga ütsa number võitis.»

Nüüd taipasin, et va kojamehe räbal tahtis mu nahka üle lüüa.

«Sellega pole ma nõus. Anna hani, muud ei midagi,» otsustasin kindlalt.

Kojamehe vurrud langesid sorakile. Ta otsis kotist raha juurde, kuid ma polnud enam selle kaubaga nõus. Nõudsin muudkui hane.

«No olgu pialegi, õigus peab olema,» lõi ta viimaks

käega. «Tule õhtul pimedaga puukuuri juure järgi. Võta kohver ka kaasa.»

Läksingi õhtul kohvriga kojamehe puukuuri juurde. Mees ootas mind, võttis kohvri ja kadus ukse taha. Natukese aja pärast tuli juba tagasi ja ütles:

«Siin kohvris ta om, see vaene linnuke. Kui tal kitsas nakab, siis lase natike kaant järele.»

Sammusin üle õue oma korteri poole. Aga just keset õue hakkas hani kohvris märulit tegema. Mulle tulid kojamehe sõnad meelde, et tuleb pisut kaant avada. Tegingi seda, ent korraga lendas kaas vupsti lahti ning mingi loom tormas üle õue. Vaatasin ammuli sui tagant järele, see polnudki hani, vaid majahoidja valge kass.

«Är läits linnuke või?» kuulsin oma kõrval Kesvatera häält.

«Või linnuke!» sülitasin vihaselt. «Kass oli, sa masuurik!»

Sülitasin ja tulin tuppa.

Õhtul aga hakkasin järele mõtlema seda loosimise asja. 50 loosi, see teeb ju 12 krooni ja 75 senti välja tühja kassinäru eest. Hei! Ma hüppasin järsku sängist välja, sest tore idee oli löönud justkui puuhaluga pähe. Homme panen oma vana palitu loosimisele. Teen 99 loosi, sest seaduse järgi pole alla sadat loosi tarvis mingit politseiluba, ja 49 krooni 50 senti on nagu maast leitud.

Ning tuleval nädalal olen uue palitu võrra kosunud.

5 SENTI

Igal inimesel on kuu jooksul vähemalt üks sihuke päev, millal tahab ripakile jäänud asju korraldada. Siis on tarvis kirjutada mõni ammu unustatud kiri, viia raamatukogusse tagasi laenatud raamatud, teha paar ostu jne.

Kontoriametnik Kroosninal oli täna sihuke päev:

1. Ta pidi naise paki raudteejaama hoiuruumist ära tooma. See oli seisnud seal juba üheksa päeva ja läks maksma $9 \times 5 = 45$ senti.

«Ptüi!» sülitas Kroosnina, aga ei ütelnud midagi halba.

2. Siis nägi ta jaamaesisel seisvas rongis sõber Kuppu. Ta tahtis vana sõbraga ajada paar sõna juttu ja ostis perroonipileti, mis maksis 10 senti.

«Tühi raha, aga selle eest sai paar sõna mõnusat juttu,» mõtles Kroosnina.

3. Ta oli juba jaamast lahkumas, kui silmas korraga automaatkaalu.

«Eh-hee, kaalume õige oma maist olemist,» naeris ta. Kuid see maksis jälle 10 senti.

4. Postkontoris ootasid Kroosnina paar sihukest kirja, milledest polnud just naisel tähtis teada. Need maksid à 10 senti = 30 senti.

«Iga saladus läheb kalliks,» filosofeeris Kroosnina.

5. Siis jah, äkki tuli talle meelde, et kunagi oli seisnud nende ametiasutusest ajalehes. See oli küll vist ajakirjaniku vaba fantaasia, aga siiski oli hea teada, mida kirjutavad ajalehed tema ametiasutusest. Kroosnina sammus arhiivraamatukogu poole, et sorida seal need ajalehenumbrid läbi. Lisaks tahtis ta veel heita pisut pilku ühte luuletuskogusse, mille oli kirjutanud oma kuludega ta ammune koolipõlve pinginaaber Jauram Zäuram. See nali läks maksma $4 \times 5 = 20$ senti.

6. Need luuletused meeldisid Kroosninale. Ta tahtis raamatut koju kaasa võtta, kuid arhiivi põhikiri ei lubanud niisugust tempu. Teda juhatati avalikku raamatukokku, kus märgiti Kroosnina vanadus, haridus, elukoht ja muud inimese tähtsamad tunnused pappkartongile ja võeti selle eest 25 senti sissekirjutamismaksu. Peale selle läks kahe raamatu laenutamine maksma à 3 senti, nõnda et Kroosnina taskusopp oli jälle 31 sendi võrra lagedam.

«Luuletajaid peab toetama,» lohutas Kroosnina end.

7. Kuid ta meeleolu oli juba hapu, sest see väike ringkäik oli teinud ta juba hulgast rahast lagedaks. Ta otsustas loobuda igasugustest viiesendistest kuludest, sest on ju vana tõde, kes senti ei hoia, see krooni ei saa. Ent ühel tänavanurgal möllas parajasti karbikorjandustõbi ja Kroosninal oli juba hilja kõrvale põigata kahe ründava näitsiku eest. 25 senti oli jälle läinud.

8. Nüüd tormas Kroosnina vihaselt kodu poole, sest

uuel aastal olid inimesed ja ametiasutused rahanäljas läinud päris hulluks. Ikka viis senti, ikka kümme senti, ikka kakskümmend viis, sedasi peab ta veel enne kojujõudmist palitu panti viima, et kõigist rahanorijaist mööda jõuda. Kuid ühe vaskviielise pidi ta tooma veel ohvriks. Ühe platsi lähedal tundis ta sihukest tuska, mille puhul laulusõnad käsivad metsa minna. Ent moodsas suurlinnas pole metsa. Seal on ainult natuke muru, mõni põõsas ja põõsaste vahel halba lehka lehvitav (mitte levitav) putka. Ning sinna viis Kroosnina oma viis senti.

9. Kodu on mehe kindlus, moonutas Kroosnina kodus üht tuntud inglise vanasõna. Nüüd arvas ta olevat pääsnud neist viielistest. Et naist polnud kodus, võttis ta veeämbri ning läks tooma vett. Maja õuel polnud kaevu, sellepärast pidi Kroosnina sammuma kolm maja edasi tõrvavabriku puurkaevu juurde. See oli hea vesi, keetis hernesupi pehmeks ning maitsvaks. Kuid vahiputkast möödudes märkas ta väikest pappsilti: Veetarvitamine 25 senti kuus.

«Oh-hoo!» vilistas Kroosnina, «siin ma küll ei lase end alt vedada. Lähen toon linnakaevust ega maksa sentigi.»

Linnakaev oli küll pisut kaugemal, kuid mängus seisis Kroosnina põhimõte. Ta ei tahtnud raisata enam ühtegi viielist ega kahekümneviielist. Kogu päev oli teda pöetud justkui elektrimasinaga.

Linnakaevu oli parajasti remonditud ja hõbeselge vesi solises restist alla. Kroosnina täitis ämbri ning sammus tagasi koju. Ent õuevärava varjust kargas talle vastu tume kogu ning küsis:

«Missugusest kaevust tõid vett?»

«Linnakaevust.»

«Siis tuleb sul maksta 3 senti.»

Nüüd tundis Kroosnina selle salapärase kogu. See oli majaomanik, kes viibutas käes mingit paberilehte ja rääkis:

«Näete, linnavalitsus määras 5 krooni 43 senti kaevu tarvitamise maksu. Kust mina pean seda raha võtma? Varitsen siin ja kargan igale veetoojale kallale.»

Ta naeris närvilist naeru, sest need paberid ja maksud olid teinud ta pisut hulluks. Tulumaks, kinnisvara-

maks, veemaks ja veel kümme teist maksu olid pannud mehikese närvid vibreerima.

Kroosnina maksis 3 senti, aga hakkas naerma samasugust veidrat naeru.

Nüüd ei jäta Kroosnina kunagi pakke jaama, ei lähe sõpru perroonile saatma, ei kaalu end automaatkaalul, pole huvitatud ühestki ajalehest ega raamatust, põikab võika naeratusega kõrvale karbikorjajaist, ei astu ühtegi WC-sse, ei joo vett ega lase enesele saata kirju postkontorisse nõudmiseni.

Ta koguni kardab istuda võõrale toolile, sülitada tänaval, vaadata äride juurde ülesseatud peeglitesse, küsida kordnikult teed või minna üle silla. Isegi pargis ei istu ta pingile ega viska tühja paberossikarpi paberikorvi. Ta põeb sihukest veidrat maaniat, arvates, et kõik need asjad ja toimingud on pandud viie- ja kümnesendiliste maksude alla.

VÄLISMAALANE

Mudila värskeltküpsetatud väikelinna raudteejaamas astus rongilt maha ainult üks reisija. Niisugune pikk mehekolask, ruuduline suvemantel krõbeda talveilmaga seljas. Ühes käes kandis kohvrit, teist hoidis vastu põske.

«Kes sihuke untsantsakas on?» mõtles jaamaülem võõrale pilku heites. «Mõni trellide tagant lahtilastud kelm, kes keblutab nüüd suvemantlis ringi. Seda saksa tuleb õige silmas pidada.»

Aga saks just astuski jaamaülema poole.

«Ku ou võu . . .» ütles veidra kurguhäälega, kätt ikka põsel hoides.

«Välismaalane!» turgatas läbi jaamaülema pea.

See mõte lõi ametniku sirgeks, nagu oleks küünarpuu alla neelanud. Ise aga otsis silmadega mõnd tuttavat, kes oskaks võõrkeeli. Aga nagu saatuse kiuste polnud seekord jaamas Mudila polüglotte — koolijuhatajat ja postkontori ülemat.

«Nüüd olen pagana vorukas!» mõtles jaamaülem hädaldades.

Aga siis tuli hea idee.

«Poidjom linnapea juurde,» viipas ta võõrale käega, «vot temal just üks koolipoiss kostil, etot põnimõm po angliski... teuts... ja kõik.»

Võõras hakkaski jaamaülemale järele sammuma.

«Aru sai, sindrikael!» rõõmustas ametnik. «Nojah, egas ma nõnda võhik võõrkeeltes olegi. Ainult järsku ei tule kogu tagavara meelde.»

Linnapea pesi parajasti pesu. Naine, kurivaim, oli sõitnud kongressile ning nüüd polnud puhast särki selga panna. Sellepärast pidi linnapea ise ette võtma väikese pesuloputuse.

«Jõudu!» soovis jaamaülem välismaalasega pesuköögi jõudes ja seletas loo.

Linnapea jättis särgiloputamise sinnapaika ja pidas võõrale tervituskõne. See sai sellest nähtavasti ka kuidagi aru ja vastas midagi oma kurguhäälega. Siis mindi tuppa, kus kutsuti Kusti tõlgiks.

«Spiik ju inglish?» küsis see.

«Ou nou kou,» vastas võõras.

«Inglane,» ütles Kusti.

Sellega see jutuvestmine ka jäi, sest Kusti tegi minekut, et varjata oma keeleoskuse puudust. Linnapea aga laskis pagari juurest tuua viiekümne sendi eest saia ning palus välismaalase kohvile. Lürpisid mõlemad kohvi ja ajasid juttu. Tõsiselt öelda, mitte just juttu, vaid seletasid miimika ja käte abil teineteisele midagi. Ning nõnda jäi võõras öösekski linnapea juurde.

Hommikul oli korraldatud suurem vastuvõtt. Linnapea oli kutsunud Mudila polüglotid — koolijuhataja ja postkontori ülema — enda poole, et välismaalase auks mõni tervituskõne pidada. Koolijuhataja lugeski inglise keeles midagi paberilt maha. Võõras surus naeratades koolijuhataja kätt ja vastas:

«Ou kou ku...»

«Ei ole inglane,» sosistas koolijuhataja linnapeale. «Ma arvan, et on tegemist armeenlasega.»

«Tühi jutt,» vaidles postkontori ülem vastu. «Uskuge mind, mees on pärit Lõuna-Ameerikast. Võib-olla Brasiiliast või Argentiinast. Mina tunnen seda asja.»

«Vale kõik,» ägestus koolijuhataja, «kui ma ütlen, et on armeenlane, siis ka on. Ehk hädapärast lepin ka

kreeklasega. Aga ülemere rahvusse ma ei lase teda tembeldada miski hinna eest.»

Läkski nõnda ägedaks vaidluseks lahti, muidugi puht teaduslikust seisukohast. Viimaks astus linnapea lepitajana vahele:

«Jätame nüüd, sõbrad. Olgu kes ta on, brasiillane, armeenlane või türklane ise, peaasi, et meie linna on austanud oma külaskäiguga välismaalane. Sellepärast oleks meie kohus võõrale kõigepealt näidata meie linna vaatamisväärsusi. Teen ettepaneku, et alustame Makarovi saapaviksitööstusega.»

«Miks just Makarovi saapaviksipesuköögiga,» võttis postkontori ülem jälle vaidluseks sõna. «Mu naisevennal on ju Mudila tähtsaim tööstus — süldivabrik.»

«Mul ükskõik, kas süldivabrik või saapaviksitööstus, peaasi, et midagi näitame,» lõi linnapea käega. «Aga muidu teeme ainult demagoogiat.»

See hirmus sõna avaldas mõju ja üksmeelselt otsustati võõrale näidata koguni habemeajaja Vahupintsli uut elektrilokkimisaparaati.

Mudila esihabemeajaja Vahupintsel oli väga rõõmus temale osutatud aust. Ta näitas suure uhkustundega oma uut elektrilokkimisaparaati, mis oli läinud maksma 350 krooni. Ta oli koguni valmis linnapea või koolijuhataja pead lokkima tasuta. Mehed pääsesid vaevu elektritoolilt, mis tegi Vahupintsli kurvaks. Aga siis silmas välismaalase nägu, mis polnud just sile.

«Ma teen teile üks niuh-näuh,» rõõmustas ta ja surus võõra toolile.

Kümne minutiga oli välismaalase lõug sile.

«Pliis, 40 senti,» kummardas Vahupintsel viisakalt.

Linnapea oli juba valmis maksma selle kulu oma taskust, kui välismaalane korraga käratas sulaselges maakeeles:

«Mis kurjavaimu nöörimine see on? 40 senti habemeajamise eest!»

Kõik kohkusid ära. «Välismaalane» nägi, et oli teinud eksisammu. Ruttu otsis ta 15 senti, viskas selle lauale ja kadus. Ent linnapea jooksis järele ja hüüdis:

«Politsei, politsei, pidage petis kinni!»

Tuliigi politsei, nabis «välismaalase» kinni ja viis jaoskonda.

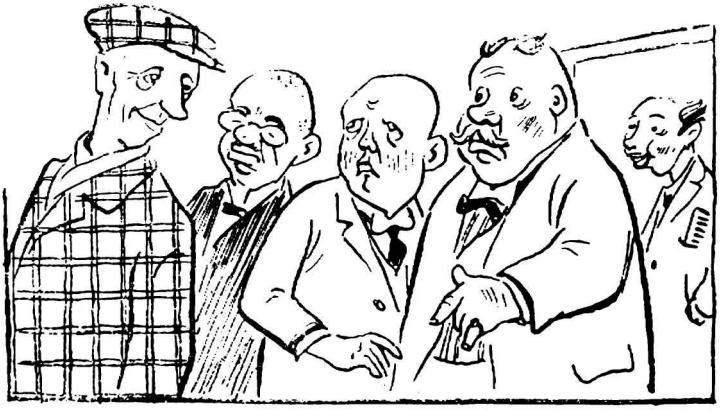

«Mis pettusi te siin teete!» käratas komissar vihaselt.

«Kuidas pettusi?» imestas «välismaalane».

«Miks ei, esinete välismaalasena, sööte linnapea saiad nahka, lasete endale tervituskõnesid pidada ja ise olete puhastverd eestlane.»

Võõras naeratas, enne kui vastas:

«Kas siis mina olen selles süüdi. Eile hakkas rongis hammas valutama nagu tuli. Tulin Mudila jaamas maha ja küsisin jaamaülema käest, et kus asub siin hambaarst. Tema viis aga mind linnapea juurde ja sealt see asi tuligi. Mina ka ei hakanud teiste nalja enam segama, lasksin minna nagu läks. Ühtegi pettust ma pole teinud. Kas see on siis minu süü, et meil peetakse igat kabajantsikut tähtsaks välismaalaseks. Näete, Mudila saksad kukkusid nüüd minuga sisse. Ja nüüd, kus ma ei ole armeenlane, brasiillane ega türklane, vaid puhastverd eestlane, olen petis.»

Komissar nohises veidi ja viskas käega.

IMETTEGEV KIVI PETSERIMAAL

See on tõestisündinud lugu, ausõna. Marja Krivonogova jutustas mulle ise.

Ühel pimedal õhtul sammus Matvei mööda külateed. Sammus, ise muudkui vandus ja sülitas.

«Krrt, vot kus lugu! Seapea olen, ptüi! Susi söögu

mind, kapsajuurikat. Lähen Andreile võlga maksma, aga näe — raha kadunud. Tasku katki, sa igavene sunnik!»

Otsis tund aega teelt raha, aga ei midagi. Tõi kodust laterna ja hakkas uuesti otsima. Leidis ühe püksinööbi, tühja tikutoosi ja piibu. Tikutoosi oli ise maha visanud, püksinööbi kaotanud tont teab kes, aga piip oli vist mõne joomavenna hammaste vahelt kukkunud. Kuid rahast polnud jälgegi.

«Küll on lugu, viruta omale kas või pöidlaga silma. Sihuke togu!» kirus Matvei.

Aga järsku oli seliti maanteel pikali. Latern lendas kaugele ja klirises puruks. Tuli kustus ja Matvei pistis veel hullemini vanduma. Ajas end käpukile, ent midagi krabises pihu all. Midagi paberitaolist. Võttis krabiseva porist ja hakkas pimesi uurima. Kolm sihukest paberilapakat justkui kümnekroonilised.

«Jumala eest, leidsin raha üles!» hüüdis Matvei.

Ja oligi raha. See lõi Matvei tummaks. See ei võinud olla õige lugu. Siin oli midagi müstilist. Kes on ennem kuulnud, et inimene leiab sihukesel teel raha üles? Matvei hakkas teed silmitsema. Tee ikka nagu kunagi tee, ei midagi erilist. Ainult üks kivimürakas konutas poris. See oligi teda vist ristseliti pikali vedanud.

«Tühja selle jandamiga!» lõi Matvei käega. «Lähen maksan Andreile võla ja asi vask. Pole siin müstilist midagi, ainult sihuke juhus.»

Läkski Matvei Andreile raha maksma. Luges kolm porist kümnekroonilist lauale ja hakkas siis seda lugu jutustama. Kui jõudis järjega kivi juurde, peatas teda Andrei:

«Sa ütlesid, et seal oli kivi.»

«Kivi jah. Mis siis sellest?»

«Sellest on paljugi,» noogutas Andrei salapäraselt pead. «Missugune see kivi oli?»

«Kes oskab seda sulle kirjeldada. Kivi ikka kivi, nii umbes inimpea suurune või ka pisut suurem.»

Andrei kuulas juttu, aga ise ärevil. Nagu oleks kivi asemel külateel kullatükk. Kõndis mööda tuba ja kiskus vilkat. Äkki aga jäi Matvei ette seisma ja tõstis sõrme üles:

«Nüüd ma tean, see oli Püha Miikaeli kivi.»

«Tohoh tont!» hüüatas Matvei.

«Sa ei usu, põrgupeni. Mu vanamooril valutab hammas. Juba kolm päeva huugab nagu rehepeksukatel. Vanamoor ei saa silmagi kinni ja minagi pean kuulama tema oietusi. Ära tüütab, jei boogu. Aga nüüd vii vanamoor sinna kivi juurde. Las paneb põse vastu kivi. Küll näed, saab terveks.»

Läksidki kolmekesi maanteele kivi otsima. Pikapeale leidsid laternatulega otsides üles. Andrei eit laskus põlvili ja lõi risti ette. Siis surus põse vastu kivi.

«Kas hakkab juba parem?» küsis Andrei kärsitult.

«Hakkab küll. Oodake, ma löön veel ette ühe ristikese. Soo-h, nüüd on valu läinud!»

Ja tõepoolest Andrei eide nägu läks naerule. Kolm päeva hambavalu, see pole naljaasi. Nüüd oli see möödas. Eit oli rõõmus nagu plika. Lõi veel riste ette ja suudles kivi. Ka Andrei suudles. Kummardas porisel teel ja andis kivile matsti ja matsti suud, ise rääkis:

«See on Matvei raha eest... see vanamoori hamba eest... see mu tulevase õnne peale...»

Hommikul teadis kogu küla Püha Miikaeli kivi lugu. Kõik tulid vaatama imettegevat kivi. Külavanem tõi oma haige lehma ning talutas seda ümber kivi.

«Suudle nüüd kivi, tõbras,» sundis ta looma.

Aga lehm ei tahtnud kivile suud anda. Külavanemal ei aidanud muud, kui surus lehma pea vastu kivi ja lõi ise ristimärgi ette.

«Laske mind Kolkaga läbi!» hüüdis tagant kaupmees Kriiva.

«Miks just sind, marodööri,» urisesid lähemal olijad.

«Vot Kolka peab kooli minema, sellepärast. Poisil on niisugune kõva pea, mitte ei jää salmid meelde. Laseb läbi nagu sari. Vast imekivi teeb poisi pea pehmemaks.»

Lastigi kaupmees Kriiva oma pojaga lähemale.

«Suudle nüüd kivi, siis saad targemaks,» sundis isa poega.

«Ei taha suudelda,» tõrkus poiss.

«Miks ei taha?»

«Vot sellepärast ei taha, et kõik suudlevad ja ilastavad kivi. Külavanema lehmgi andis suud, kuidas siis mina pean seda järele tegema. See on ebatervishoidlik, nagu öeldakse koolis.»

Kuid kaupmees Kriivat ajas sihuke jutt maruvihaseks:

«Jalamaid suudle kivi või ma väänan sulle ühe mööda kõrvu. Rumalusi õpid seal koolis. Imettegev kivi ebatervishoidlik, kes sihukest loba ennem kuulnud. Noh!»

Poiss läks näost punaseks ja suudleski. Ja tema taga ootasid korda taadid, eided, poisid ja tüdrukud. Kõik tahtsid suudelda imettegevat kivi, mis imelikul kombel juhatanud Matveile kätte raha ning võtnud ära Andrei eide hambavalu.

Aga korraga trügis inimeste vahelt läbi Marja Krivonogova.

«Mis te vahite siin minu kivi. Kas te varem pole kivi näinud, togud.»

«Kuidas sinu kivi?» küsiti siit ja sealt.

«Minu jah. Tõin eile jõe äärest kapsaste pressimiseks. Siiani jõudsin tassida, rohkem mitte. Panin kivi maha, et hommikul tulen järele.»

Ja Marja kahmas kivi sülle ning hakkas kiviga mööda teed kodu poole astuma. Kõik jäid ammuli sui järele vahtima. Aga siis ütles keegi:

«Marja valetas. Tahtis imettegevat kivi omale, muud midagi. Lähme järele, võtame kivi käest.»

Kõik jooksid Marjale rüsinal järele. Aga tragi eit oli jõudnud juba oma õuele. Nagu nägi inimesi järele jooksvat, nõnda võttis kapsaraua ja ähvardas:

«Kes kivi puudutab, sel löön kohe rauaga pea lõhki.»

«Aga Marja, see on ju imettegev kivi.»

«Olgu imettegev kivi, teebki mu kapsad ennem hapuks.»

Nõnda kemplesid seal hulk aega. Nurusid ja mangusid, et Marja ei paneks püha kivi kapsatünnile. Missugune teotus imekivile. Lubasid koguni kivi jätta Marja õue ning tuua tangu, jahu, seapekki ja sepikut. Lubasid tuua isegi uue kivi jõe äärest kapsaste jaoks.

Nüüd on juba kolmandat aastat imekivi Marja Krivonogova õuel. Viiekümne versta tagant käib inimesi seal kivi suudlemas ja ristimärki tegemas. Mõnigi tõbine olevat saanud terveks. Mõnigi togu targemaks. Aga tõelist kasu on saanud kivist ainult üks inimene — Marja Krivonogova. Temale tuuakse sagedasti pekki, tangu, jahu, isegi suutäis eetrit ning mõni kopikas raha.

ODAVA VÄLJAMÜÜGI AJAL

Läksin tädiga odavale väljamüügile.

Tädi ütles, et tahab osta natuke riiet, mõned lauanõud ja muud tühja-tähja. Siis vaatas ise naeratades minu otsa ning lausus:

«Sulle kuluks ka üks lips ära.»

«Mis nüüd minust,» puiklesin viisakalt, «vana käib veel mõni aeg.»

Aga siiski olin krapsti riides, palju vähem kui tavaliselt nõudis see toiming minult aega. Ja kümne minuti pärast vajusime linna poole. Tädi paar sammu minust ees, tüse ja paks, nagu peab olema kolmekordse maja perenaine, mina aga kõhn ja vibalik nagu ikka nurgatagune kirjakoi.

Esimene väljamüügiäri, mis meile silma puutus, oli puusärgikauplus. Ent sealt polnud meil tarvis midagi osta.

«Lähme kohe Samskoi juurde,» ütles tädi, «seal on alati suur valik.»

Läksimegi Samskoi juurde. Seal oli sihuke rahvamurd nagu ilusal pühapäeval täikal. Kõik trügisid, pressisid ja litsusid nagu kohvioad enne kollu sattumist. Kes leti juurde sai, see hoidis seal oma kohta kinni nagu hingeõnnistust. Teised tagapool karjusid aga kadeduses:

«Puha rämps! Selle kleidiriide võiks köögitüdrukule põlleks osta. Ja see püksiriie — oh taevas! — need jutid teevad jalad kõveraks nagu kaevukoogud.»

Mu tädi tungis kahest kaitseliinist läbi, kuid letini siiski ei jõudnud. Enne kolmanda kaitseliini vallutamist märkas — hõberebasesaba läinud. Teate küll, niisuguse valge tutiga, mis majaperenaistel ja teistel jõukamatel daamidel hilpneb taga nagu uksekell.

«Tehke ruumi, ma pean oma saba kätte saama,» karjus tädi.

Mõned turtsusid naerda, aga tädil oli tõsi taga. Lükkas enda ümbert inimesed laiali ja hakkas mööda põrandat hõberebasesaba otsima. Vaatas siia ja sinna, aga saba polnud.

«Vast jooksis metsa,» naersid mõned tagapool.

Tädi pani käed vihaselt puusa, silmitses hetke naerjaid ja ütles siis:

«Vaat mis ma ütlen, saba on varastatud. Toon politsei.»

Isand Samskoi ruttas ise kohale. Väike mehike, triibulised püksid jalas ja näpitsad ninal. Tema ei tahtnud politseiga tegemist teha. Panevad nii kogu väljamüügipäeva uurimise ja juurdlusega nahka.

«Madam, otsin ise teie saba üles,» kummardas viisakalt.

Ja kiirelt nagu küünarpuu oli ta põrandale inimeste vahele kadunud. Kobas siit ja sealt, aga midagi ei leidnud. Ainult prillid kukkusid maha ja üks king number 45 astus selle puruks.

«Ei ole!» laotas isand Samskoi püsti tõustes käsi, «ainult mu prillid . . .»

«Ostke väljamüügilt uus,» hüüdis keegi tagantpoolt.

«Kust saab?» küsis tädi ruttu.

«Siit neljas kauplus, Prillimaa juurest.»

Läksime tädiga Prillimaa juurde. Meie kumbki ei pannud äri tähele, enne kui olime põmdi — optikaäris. Siis alles taipasin, et hea nõuanne oli käinud isand Samskoi kohta. Äri oli ostjaist tühi. Härra Prillimaa, suur mees nagu elukutseline maadleja, kargas meile mesimagusa näoga vastu.

«Mis härrased soovivad? Erakorraline valik väljamüügiks: prillid, binoklid, lornjetid, teatribinoklid, suurendusklaasid, mikroskoobid.»

Ta luges kõik oma tagavara kolme sekundiga meile ette, pani tädi toolile istuma ning tõstis lornjettide kasti ette.

«Suurepärased, priima *á la* biis. Seltskonnaõhtuks, kella-viie-teeks, teatrisse . . .»

«Ma . . . ma . . . hõbe . . .» kugistas tädi.

«Ah hõbedast, olge lahked, siin. Hõbe, läbi hõbe, oksüdeeritud ja oksüdeerimata, matt ja särav, igasuguseid. Täna olen müünud neid 28 tükki. Ainult 25 krooni. Teile, madam, teen veel erakorralise hinnaalanduse erakorralistest väljamüügihindadest. Ainult 23 krooni. Ja teile, noorhärra, monokkel pealekauba.»

Ärimees Prillimaa surus mulle midagi valusat silmaauku. Vaatasin seda läikivat klaasikildu pihul — see

tuletas pigem meelde veiniklaasi jalga. Aga enam polnud midagi teha, kolme minuti pärast olime optikaäri ukse taga, mina monokliga, tädi kella-viie-tee lornjetiga.

«Aga kavatsesin osta ainult natuke riiet, mõned lauanõud ja muud tühja-tähja. Mis ma sihukese lornjetiga teen?» lausus tädi natukese aja pärast nutuse häälega. «Ja mis ütleb Jaan kodus, kui lähen lornjetiga ning katkise hõberebasega.»

Ma leidsin hea nõu:

«Ma tean siin üht kauplust — müüme lornjeti maha.»

Läksimegi Mihkli juurde. Mihkel vaatas tükk aega lornjetti ja ütles siis:

«Hea küll, ostan riistapuu ära. Aga teie peate ka minult ostma. Praegu on väljamüügi aeg, peab tegema äri.»

Tädi oli kohe nõus.

«See kohvisõel, sealt,» näitas näpuga. «Ja pipraveski. Oh, kuidas ma ammu olen tahtnud niisugust asja. Mis ma veel õige võtan?»

Tädi silmitses asjakesi. Teadsin, ta tahtis odavalt läbi tulla. Siis leidis veel ühe pajatuusti, niisuguse traadist. Saunanuustikut oli ka tarvis — Jaanile. Ning mulle lips. Niisugune kirju soolikas, mis mulle põrmugi ei meeldinud. Aga tädi arvas selle olevat. See oli siis kõik.

Mihkel arvestas mitu korda kaupa. Vaatas lornjetti ja hakkas jälle arvestama. Siis viimaks tõmbas pliiatsiga rehnungile kriipsu alla ja ütles:

«2 krooni 40 senti tuleb juurde maksta.»

«Kuidas nii?» protesteeris tädi. «Mina maksin lornjetist 23 krooni. Ja mis teie kribu-krabu kokku maksab? Vaevalt 10 krooni, nõnda et ma pean saama . . .»

Kuid Mihkel kehitas õlgu:

«Tahate või ei taha, mul ükskõik.»

Tädi peaaegu nuuksus, kui otsis kotist raha. Aga seda põrgu lornjetti ka koju viia ei tohtinud. Ennem juba pipraveski ja kõik. Kui me kodu poole minnes möödusime jälle puusärgiärist, käis läbi tädi pea lohutav mõte:

«Hea, et me siia sisse ei astunud.»

Aga tädil oli siiski õnne. Hõberebasesaba polnud ühtigi kadunud Samskoi väljamüügi murdu, vaid istus minu pool toolil.

TALVINE BUSSISÕIT

Onu Peetril oli tarvis teha väike bussisõit jaama. Suvel, teadagi, on see lõbuasi. Istud pehmel nahkistmel ja telefonipostid muudkui vilksatavad mööda. Mäest üles ja mäest alla, nõnda et tuulejutt käib südame alt läbi. Mõnikord, kui bussikõkats on inimesi täis nagu kilukarp kilusid, võib juhtuda mõni väike seikluski. Näiteks tõuseb mõni kena näitsik istmelt üles, et kohendada oma palitusaba. Aga buss, sindrikael, teeb samal hetkel sihukese põdrahüppe mõnel sillatruubil, et kena näitsik on karmauhti sul süles. Mõnes teises kohas oleks see piinlik lugu, aga bussis saab sellest ainult suutäis naeru.

Kuid nüüd on asi hoopis teisiti. Onu Peeter kavatses juba jõulude ajal tulla linna sugulasi vaatama. Pakkis verivorstid, singid, nisuleivapätsid ning kõik muu pühade nassvärgi ilusti kohvrisse ja sammus alevi bussijaama. Ent seal oli kõik vaikne nagu jõululaupäeval vaestemajas.

«Kas täna bussi ei lähegi?» küsis onu ühelt möödaminevalt labidamehelt.

«Kus ta siis läheb, kui on lumme tuisanud,» vastas see. «Läheme praegu just välja kaevama.»

Onu jättis nassvärgipaki bussijaama ja läks vaatama seda lugu. Polnudki seal midagi iseäralikku — öösine tuisk oli masina üleni lumme matnud. Juhi naine istus nutetud silmadega kummulipööratud tünnil ja hoidis käsi risti.

«Kaevake rutem, kallid inimesed,» palus ta, «vast saame veel eluga kätte.»

«Kus sa nüüd eluga, ammugi kringliks külmanud!» urises üks habemik.

Poole tunni pärast oli tee juhiputkani vaba. Keegi tõmbas ukse lahti, ent juhti polnud sees. Ruum oli päris

tühi, ainult poolik viinapudel istus rooli taga. Naine hakkas veel rohkem tänitama:

«Nüüd ma tean, ta on Kristovere Maali juures!»

Ja ruttu kadus ta bussijaama õuest välja alevi poole. Onu Peeter nägi, et sõidust enam midagi välja ei tulnud, ning pöördus bussijaama tagasi. Aga kohver nassvärgiga oli läinud.

«Tont võtku seda bussisõitu!» sülitas ta ja kõmpis tagasi koju.

Mõtles, et see linnasõit jääbki tegemata. Aga nüüd tuli teade, et buss käib jälle. Onunaine otsis kokku uue kandami ja onu asus hommikul kell 5 teele. Kell 6 läks buss ja jaama oli ka oma paar kilomeetrit. Sellepärast kiirustas onu sammu ning tiris ähkides pakki kord käe otsas, kord õlal.

Bussijaamas ootas juba kümmekond inimest sõitu.

«Kas sul labidas kaasas?» küsis onult keegi tuttav.

«Mis labidas?»

«Noh, kas sa teadaannet pole lugenud, et sõitjail palutakse labidad kaasa võtta?»

Onu ei teadnud sellest midagi. Kuid nüüd oli hilja minna koju labida järele. Juba müüdi pileteid ja masin turtsus õuel nagu vihane kutsikas.

«Tühja selle labidaga!» mõtles onu.

Ja tal oligi õigus. Teadaandes oli küll palutud labidad kaasa võtta, aga nagu buss minekuvalmis oli, nõnda tuli keegi mees ja viskas sületäie labidaid bussi põrandale.

«See ei ole sugugi õiglane,» protesteeris onu tuttav. «Teadaandes öeldakse, et reisijail palutakse labidad kaasa võtta, aga nüüd antakse need liinipidaja poolt. Mina viskasin kaks krooni nagu maha.»

Onu tuttav oli kole vihane. Pakkus labidat ühele ja teisele müüa, aga keegi ei ostnud.

«Saab sulle omale hea leivalabidas!» nöökisid mehikest.

«Põrgu minge oma leivalabidaga. Aga teed ei puhasta ka, ausõna!» turtsus see vastu.

Buss hakkaski põkkadi-põkkadi liikuma. Paar-kolm kilomeetrit polnud häda midagi. Siis aga tuli stopp. Masin ei jõudnud mäest üles ronida. Juht kargas bussilt maha ja hüüdis:

«Nüüd käed külge, muidu jääme siia surmalaupäevani.»

Paljud kargasidki maha ja hakkasid tõukama. Naised panid käe külge, teisega hoidsid käsitaskuid või muhvisid. Veerand tunniga oli masin mäe otsas ja sõit läks edasi. Onu Peeter, kes kõvasti pressinud oli, tundis nälga.

«Võtan ühe väikese singitüki ja pakun tuttavale ka,» mõtles ta.

Hakkasidki näsima singitükki ja nisuleiba.

«Sul on hea sink,» kiitis tuttav ja hammustas suure suuga.

«Oma suitsutatud,» uhkustas onu.

Põmm! Ja jälle oli bussil toss väljas.

«Labidad kätte!» kamandas autojuht.

Pool tundi roogiti teed lumest paljaks. Naised kilkasid ja naersid, sest see oli nende meelest tore, et lumi jooksis kohinal üle kingaääre sisse. Mehed aga kühveldasid vestiväel.

Pool tundi ja juht pani bussile jälle käigu peale.

Onu sai nassvärgipakist vaevalt võtta uue singiviilaku, kui jälle tuli stopp.

«No mis jandam see on!» hüüdis onu tuttav pahaselt. «Nõnda saab jala palju rutemini edasi kui bussiga.»

«No mine siis jala,» hurjutasid teised.

«Kui vihastan, lähen kah ja olen enne teid päral.»

Hakati jälle kaevama. Seekord leiti maanteelt lumesahk. Lumi oli selle üleni kinni katnud. Suure vaevaga sai buss sahast mööda ja sõit läks jälle edasi.

«Kell on pool üheksa, rongile enam ei jõua,» vaatas onu tuttav kella.

Seepärast keegi enam ei kirunudki, kui buss jäi seitsmendal korral Naruski viinapoe ees stoppama. Kõik kargasid robinal maha ja kohe poodi. Keegi ei hoolinud enam lumepuhastamisest.

«Aidake, armsad inimesed, teed puhastada,» hädaldas juht. «Muidu ei jõua õhtuks pärale.»

«Pöörame otsad ümber ja asi vask. Sõiduplaani järgi ongi varsti tagasisõiduaeg käes,» naerdi vastu.

Juht hakkas üksi teed puhastama.

Onu Peeter tuli tagasi bussi ja lõi nassvärgipaki lahti.

Iga mees võttis natuke sinki, natuke nisuleiba ja muud linnakosti. Ning varsti oligi kohver tühi.

Siis viskas ka bussijuht labida käest ja pööras masina ümber. Ilma suuremate seiklusteta jõuti õhtuks alevisse tagasi. Aga kodus ei lausunud onu Peeter sõnagi, et ei jõudnud Naruski poest kaugemale.

VALLAVAESED

Asjaolu, et keegi vallavaene pärandas ühele vallavalitsusele 2000 krooni, andis Pudivere vallaisadele toreda idee. See juhtus ühel koosolekul, kus arutati vallahoonete küsimust. Remont oli hädavajalik, see oli kindel. Koolimaja katus oli viltu vajunud nagu kasaka müts. Vallamaja nurkades seisid lumehanged ja vaestemaja ahjud tuletasid meelde kivihunnikuid. Ühesõnaga niisugune lugu, et hakka või nutma.

Aga Pudivere vallaisad ei hakanud nutma ühtigi. Vallavanem Kuusekäbi koputas rusikaga lauale ning ütles:

«Laenu on tarvis teha, vaat mis. Muidu ühel päeval pole meil kuskil koosolekutki pidada, mine või metsa kuuse alla.»

Aga kirjatoimetaja Kusta ja teised mürasid vastu:

«Ennem juba oleme metsas kuuse all, kui teeme laenu. Koolimaja ehitasime laenuga üles, aga nüüd on nässus ja laenu pole tasutud kopikatki. Nõnda läheme varsti pankrotti.»

See oli täiesti õigus. Vallavanem Kuusekäbi teadis ka ise seda, aga midagi pidi ometi vallahoonete remondiks tegema. Rootsi värvist enam ei aidanud. Näiteks värvid küll vallamaja ilusti punaseks, teed valged või roosad nurgad ka, aga lumehanged on ikka nurgas. Ühesõnaga, pealt nagu viieline sai, aga seest praht.

«Tehke siis mõni teistsugune ettepanek, mis jännist välja aitab,» ütles viimaks vallavanem.

Kirjatoimetaja Kusta tõusis üles ja ütles:

«Minul on üks ettepanek.»

«Lase siis kuulda, mis sa nohistad,» hüüdsid teised.

«See on sihuke veider ettepanek. Käisin eile vaestemajas ja nägin, et seal on veel ruumi nelja-viie üürniku jaoks. Teen volikogule ettepaneku vallast valida neliviis vanemat inimest vaestemaja jaoks.»

«Tahad oma ämma vaestemajja sokutada!» hüüdsid teised.

«Mispärast ämma,» protesteeris kirjatoimetaja Kusta. «Aga meil on mitmeid sihukesi vanainimesi, nagu Kikka Joosep, Kepi Ann, Luisu Loviise, Titeranna Mari ja teised, kellede kohta räägitakse, et neil tagavaraks hea patsak kulda ja raha. Toome nad vaestemajja, toidame aasta-paar, kaua see vanainimene ikka elab. Kui kõngeb, siis pärib vald kulla ja raha, ning varsti on meil kõik vallahooned juttis nagu Oru loss. See ongi minu ettepanek.»

Mõned volikoguliikmed olid vastu, aga teised jäid mõtlema. Kirjatoimetaja Kustal võis olla tuline õigus. Kas küllalt polnud juhtumeid, kus mõni vallavaene jättis järele sadu tuhandeid. Ja alles hiljuti sai üks vald puhast mõni tuhat krooni.

«Kustal on õigus!» hüüti siit ja sealt.

Nõnda sõitsidki teisel päeval kirjatoimetaja Kusta ja vallavanem Kuusekäbi vallavaeste jahile. Esimese said õige ruttu rekke. See oli Titeranna Mari. Kepi Annega oli juba tegemist. Vanaeit ei tahtnud kuuldagi vaestemajajuttu, vaid protesteeris vastu:

«Mul kodus ka hea olla, mis ma sinna vaestemajja kirpude hulka lähen.»

«Ei ole kirpe, ausõna,» tõendas vallavanem.

«Aga külm on, ahje pole sees. Ainult kivihunnikud.»

«Teeme ahjud. Võtame vallakassast raha ja ehitame sihukesed uhked ahjud üles, et lust vaadata. Teeme ahjukapid ka sisse, kui tahad.»

Pikapeale said nad ka Kepi Anne nõusse. Mitte just päriselt, sest Ann lubas ainult mõneks nädalaks proovi peale tulla. Kui ei meeldi, laseb jalga.

Luisu Loviisega läks asi libedalt. Vanaeit kraamis ruttu oma asjakesed kokku, aga jäi siis järsku mõttesse.

«Täna ei tule ikka minekust midagi välja,» ütles.

«Miks ei tule?» pärisid kirjatoimetaja ja vallavanem.

«Ei saa, üks niisugune asi on,» puikles vanaeit.

Puikles nõnda vastu, aga endal oli ka kahju. Võibolla homme ei võetagi enam vaestemajja vastu. Ja Loviise oli sinna nii kangesti igatsenud. Oli mitmed palvedki lasknud kirjutada, kuid vallaisad polnud seni asjaga nõus. Sest Loviisel oli väike saunahütt — päris perenaine. Kes sihukest vaestemajja võtab.

«Tule, mis sa kempled, homme enam ei võeta,» ähvardasid kirjatoimetaja ja vallavanem.

«Hea küll, aga minge natukeseks õue,» nõustus viimaks vanaeit.

«Otsib peiduurkast nodi,» pilgutas Kusta vallavanemale silma. «Loviise on rikas vanaeit, seda arvasin kohe. Võib-olla on tal pool miljonit või rohkem seda puru.»

Nõnda jõudsid nad kolme vallavaesega Kikka Joosepi osmiku ette. Joosep oli vana Vene-Türgi sõja veteran ja uhke nagu kukk. Kõndis alati rind ees, peas pisike kilk ning puujalg lõi vastu maad kõmps ja kõmps. Ka täna oli ta juba võtnud pudelist natuke kõhurohtu. See pudel seisis tal aknal vastu päikesepaistet ning oli täis türgi pipart, kamalajuuri, vehvermentsi ning teab mis keerulisi rohte. Aga kõige peale oli kallatud puhas piiritus ja sealt kääriski päike välja Joosepile tulikanget kõhurohtu.

Kui vallavanem ja kirjatoimetaja olid tuleku põhjuse ära seletanud, lõi Joosep käega:

«Ei mina lähe kuskile. Mul praegu käivad kirjad Rumeenia kuningaga, mine tea, mis välja tuleb. Löövad kindraliks, vot siis on elu lusti täis.»

Rääkis nii, aga ise viskas pilgu kõhurohupudelile ning ümises:

«Vaat, või lõpukorrale hakkab jõudma. Alles tunaeile tõin.»

Vallavanem Kuusekäbi haaras kohe sellest mõttest kinni.

«Tule vaestemajja, toon sulle iga nädal ühe kulka. Maksan oma taskust välja, ausõna.»

«Vorsti ka tahaks,» tuli Joosep uue nõudmisega.

«Saad! Ole aga mees ja tule kaasa. Anna käsi.»

Aga Joosep ei andnud veel kätt.

«Ja uue kunstjala lasete ka teha. Kääksudega, teate küll.»

«Tehtud!»

Nõnda meelitati ka Kikka Joosep rekke. Nüüd läks sõit vaestemajja lahti. Teised vaesed koondati kõik ühte ruumi, aga uustulnukaile anti omaette toad. Joosep sai ka kulka ja vorsti. Anne tuppa tehti uus ahi ning telliti linnast asjatundja, kes hävitas kõik kirbud ja teised söödikud.

Nüüd elavad kõik prisket elu. Joosep muudkui peesitab päikesepaistel oma kõhurohtu, hammustab vorsti ja laseb vilet. Rumeenia kuninga kingitust ei ootagi nii väga, sest elu on ka nõnda ilus. Titeranna Mari on läinud paksuks ja ümmarguseks nagu riiderull. Ainult Luisu Loviisel läks halvasti. Kas just halvasti või hästi, seda ei tea öelda, ühesõnaga: Loviise suri ära. Kaks päeva otsisid vallaisad suurt pärandust, aga seda ei leitud. Kui aga oksjonil Loviise majahütt maha müüdi, leidis uus omanik selle ahju alt toobitäie kulda. Kirjatoimetaja ja vallavanem sülitasid — vanaeit oli seni oma raha peitnud, kui nemad väljas ootasid.

Teiste kolme päranduse kohta ei tea midagi öelda. Aga vahest tuleb... vahest tuleb... peab ootama, see on ju meil esimene selletaoline eksperiment.

1939

TÄITESULEPEA

Mõnikord on väikesel asjal suured tagajärjed. Nagu näiteks sellel, et Mihkel Tõruke ostis endale täitesulepea. Keegi ei tea, kust võttis Mihkel selle mõtte. Ise niisugune inimene, ametilt kingsepp, kel üldse sulepeadega vähe tegemist. Aga näete, sai siiski hakkama selle lollusega. Ühel päeval astus kirjutusmaterjalikauplusse ja küsis:

«Palun lubage mulle üks täitesulepea.»

«Missugune tohiks olla?» päris kohe nipsakas preili. «Kas ots- või külgpumbaga.»

Mihkel nagu kohkus veidi. Või siis pumbad peavad ka olema täitesulepeadel! Tema oli arvanud, et see asi on lihtsam. Võtad niuhti taskust välja, kirjutad vajaliku ära ja pistad karmanisse tagasi. Pole tarvis pumpa ega midagi.

«Tahaksin ilma pumbata,» lausus Mihkel ettevaatlikult.

Preili hakkas naerma:

«Ilma pumbata? Aga kuidas saate siis täitesulepead tindiga täita? Selleks ongi pump. Võtke harilik sulepea, see on ilma pumbata.»

Mihkel olekski vist jäänud rahule hariliku sulepeaga, kui nipsakal preilil poleks tulnud tahtmine täitesulepäid näidata. Ta tõstis neid paar tosinat lauale, kruvis mõned lahti ning näitas Mihklile külgpumpi ja ots-

pumpi. Või siis nõnda lihtsad ongi need pumbad, mõtles Mihkel. Ainult mingi nibu, muud ei midagi.

Kümme minutit hiljem tuli Mihkel kirjutusmaterjalikauplusest välja, täitesulepea taskus. Niisugune pruunikaspunane ja läikiva nipsuga, mis paistis kuue rinnataskust välja. Lihtsalt tore oli kõndida niisuguse riistapuuga. Polegi nagu harilik surelik, ametilt kingsepp, vaid nagu mõni advokaat, kirjanik või mine tea kes.

«Kui õige prooviks kirjutada?» mõtles Mihkel.

Kuid polnud kellelegi kirjutada. Isa oli juba viis aastat surnud, emaga elas ühes korteris, pruuti polnud. Tõsi küll, mõned tuttavad olid, kuid aadresse polnud meeles. Mihkel kõndis mööda linna ja mõtles rasket mõtet. No küll on tükk, taskus seisab ilus sulepea, aga pole kellelegi kirjutada. Enesele pole ka mõtet kirja saata.

«Aga miks ei või lihtsalt niisama kirjutada — prooviks,» mõtles siis äkki.

No võib küll, miks mitte. Mihkel seadis sammud postkontori poole. Ent seal olid kõik puldid kinni. Nii kui mõni vabaks sai, nii kohe tormasid ootajad rüsinal asemele. Aga kas Mihklil oli tarvis pulti? Tal oli täitesulepea, võis kirjutada kas või põlvel. Muud kui võtab sulepea nipsti taskust välja ning hakkab kirjutama. Ja seal ühe puldi otsas oli tema jaoks ruumi küllalt.

Mihkel ostis kassast poogna paberit ja ümbriku ning nihutas end puldiservale. Võttis sulepea taskust välja ja hakkas kirjutama pealkirja. Ent võta näpust, sulepea ei kirjutanud. Mitte just sulepea, vaid sulg vedas paberile ainult valge kriipsu. Mihkel vajutas kõvemini peale, aga ei midagi. Proovis sõrmega sulge, litsus nuppu, ei midagi.

«Pagan võtku neid täitesulepäid!» kirus Mihkel.

«Täiesti õige,» noogutas tema kõrval seisev härra. «Mõnikord ajab hinge nõnda täis, et viska või vastu maad puruks. Näete praegugi, mul tähtis kiri kirjutada, aga sulepeast ei tule piiskagi tinti. Jumala eest . . .»

Mihklile näis, et võõras isand keerab sulepea kahekorra, ent järsku purskasid kõik kohad tinti täis. Mihkli

uus kaabu muutus täpiliseks, üks preili sai näole tosina musti täpikesi ning võõras isand ise nägi välja nagu murjan.

Nüüd ei julgenudki Mihkel enam oma uut sulepead proovida. Mine tea, võib-olla juhtub veel hullemat kui võõral isandal. Ta pani sulepea tagasi taskusse ning kõmpis koju. Hakkas jälle tööle, koputas saabastele alla pooltaldu ja rupsikuid ning unustas oma täitesulepea.

Ent ühel päeval koputati Mihkli uksele ja sisse astus maksunõudja.

«10 krooni ja 25 senti,» ütles. «Kas maksate ära või panen kraamile aresti peale?»

«Maksan ära,» vastas Mihkel raha otsides.

«Kirjutage siis siia alla.»

Mihklile tuli jälle meelde täitesulepea. See oli ilus riistapuu, las näeb ka maksunõudja, et siin pole teab kellega tegemist. Kel niisugune sulepea taskus, see võib maksta kinni maksud, trahvid ja viivitusprotsendid. Mihkel otsis sulepea üles ja hakkas alla kirjutama. Kuid sulepeast ei tulnud jälle piiskagi tinti.

«Ei saa kirjutada,» ütles Mihkel.

«Miks ei saa, kas ei oska?» küsis maksunõudja.

«Oskan küll, aga sulepea ei kirjuta.»

Maksunõudja noogutas peaga. Tema juba tundis neid täitesulepäid. Lihtsalt ristiks ja risuks inimesele. Kui kirjutada tahad, ei tule tinti. Paned tasku tagasi, et las tühja seisab, siis on tasku varsti tinti täis. Võtad siis sulepea välja, et küllap ta nüüd ometi töötab, aga võta näpust — sulest ei tule jälle tinti. Paned lauale, korraga jookseb tindioja põrandale. Nõnda on lugu nende neetud täitesulepeadega.

Ka Mihkel kirjutas pliiatsiga paberile alla ja asi vask. Aga nii kui maksunõudja vaevalt sai lahkuda, nii tuli sõber Mauhti.

«Kallis mees, anna vekslile üks allkiri,» hakkas manguma. «Näe, õde läheb mehele, kutsuti pulma, aga kuidas sa lähed, pole korralikku hilpu selga panna. Võtan juudi juurest ülikonna, see annab vekslile.»

«Ei anna allkirja,» vaidles Mihkel vastu.

«Miks sa ei anna? Näe, sul sulepeagi laual, kirjuta muudkui alla.»

Korraga tuli Mihklile kena mõte.

«Hea küll, kui see sulepea kirjutab, saad allkirja. Kui ei kirjuta, pead mu rahule jätma. Oled nõus?»

«Muidugi olen, muudkui kirjuta.»

Mihkel muigas endamisi. No kui sõber Mauhti teaks selle sulepea omadusi, siis poleks ta leppinud nõnda kergesti selle ettepanekuga. Sest sellest neetud riistapuust oli vist kergem tuld välja lüüa kui üht sõna kirjutada. Seni vähemalt polnud Mihkel näinud tähtegi. Ta viskas jälle tööpõlle nurka, kruvis täitesulepea lahti ning istus laua taha.

«No anna nüüd oma veksel siia,» ütles naerdes. «Ja ära pahanda, kui tindioja selle paberilipaka ära rikub või suleots ääre katki kriibib.»

«Ei pahanda, ei pahanda.»

Mihkel laskis sulel kergelt üle paberi libiseda. Ta ei uskunud oma silmi, sest sinna jäi nõnda ilusti ja selgelt allkiri — Mihkel Tõruke.

«Ptüi!» sülitas ta.

Aga juba oli sõber Mauhti kõige veksliga uksest väljas ning jooksis juudi juurde.

Nüüd on siis sedaviisi, et juba kolm nädalat seisab Mihkli linksarmil arest. Ka liistud, uus ülikond ja palitu on kirja pandud. Mihkel ise vehib ööd ja päevad tööd, et seda tasa teha. Neetud täitesulepea aga vedeleb prügikastis.

MAARAHVA ÖÖMAJA

Eile jäime onuga hiljaks linna. Käisime turul, ostsime paari säärikuid, maksime maksud ja astusime ühte söömapoodi kõhtu kinnitama. Seal siis juhtuski sisse see vemp, et jäime ööseks linna. Onu tellis portsu karbonaadi ja preili nõudis selle eest 45 senti.

«Kuidas nii kallis, 45 senti?» urises onu.

«Pole midagi teha, hind on niisugune,» vastas nipsakas preili.

«Nöörite, vot mis,» jätkas onu oma nurinat. «Mis see lihakild võib kaaluda. Ütleme sada grammi, üle selle

mitte üks mõhk. 4 krooni 50 senti kilo, ptüi! Kui mina sea linna toon, saan ainult 90 senti kilost.»

«Vabandage, aga rasv ja kapsad maksavad ka,» naeratas lihava näoga söögipoodnik onu nurina sekka.

«Egas minu siga ole rasvata. See on kõik ühes tükis, ikka 90 senti kilo. Ja kapsad, neist ei maksa rääkida. Ühest viiesendisest peast teete kümme portsu.»

Sellest siis tuligi vaidlus. Söömapoodnik tõendas, et ühest kapsapeast ei saa kümmet portsu. Hea kui saab kaks-kolmgi. Ja karbonaadikild kaalub ka oma kolmveerand naela. Kui just mitte täpselt kolmveerand, siis sinna lähedale küll. Ja kui palju läheb veel pannil kaduma. Kokk, sihuke näljatäi, pistab killu suhu, ettekandja näpsab teise killu, kolmanda võtad ise prooviks. Ning et liha praadides kergemaks jääb, seda teab iga koolijüts.

Nõnda käis vaidlus. Onu muudkui urises vastu, et kes käsib neid kilde juurest ära varastada. Toodagu üks tõeline karbonaad lauale, küllap näeb, et pole kõige mee ja vahaga, s. o. rasva ja kapsastega üle saja grammi. Selle peale sirutas söögipoodnik oma suure käe ja ütles:

«Mille peale patsime, et on 100 grammi?»

«Tehtud, asunik viina.»

Söögipoodnik rihtis kaalud õigeks ja siis hakkasime vaagima üht karbonaaditükki. Onu kaotas, karbonaad kaalus 107 grammi. «Saatan,» sülgas onu, «näed, need seitse grammi tõid kaotuse.»

Võtsime siis neid kihlveoliike, ja kui söömapoest välja astusime, oli omnibuss ammu läinud. Tibas vihma ja mere poolt rapsis vastu nägu äge tuul. Seisime tükk aega kõnniteel ega osanud kuskile minna. Üks sugulane elas meil küll kuskil üle raudtee. Aga mine sa otsi seda, kui ei tea aadressi. Ja võõrastemajja minna, see tähendab teine paar säärikuid kinkida linna untsantsakatele.

«Vast annab see karbonaadi pigistaja meile peavarju,» tuli onul hea mõte. Aga ei andnud ühtigi.

«Pole siin mingisugust öömaja,» käratas. «Minge välja, muud ei midagi. Minge parki, seal on pinke küll.»

«Ole nüüd ristiinimene,» palus onu. «Ise aitasid asuniku kinni pista, aga nüüd hüppad ninna nagu äss.

Juhatage mõnda kohta, kus saab odavamalt öö mööda saata.»

«Minge maarahva öömajja,» muutus söögipoodnik veidi lahkemaks.

«Maarahva öömajja? Niisugusest pole veel kuulnud.»

«Kui pole kuulnud, siis kuuled nüüd. Siitsamast ümber nurga. Õueväraval on silt «Sissesõiduhoov». Küsi sealt, küll juhatatakse.»

Läksime maarahva öömajja. Leidsime ilusti õuevärava üles, astusime sisse ja kohe küsima, et kus asub nii- ja niisugune asutus.

«Siinsamas,» vastas punaste vuntsidega mees. «Kakskümmend viis senti nina pealt.»

Maksime kakskümmend viis senti ja olime mingis ruumis. Ruum nagu ruum ikka, neli seina, lagi ja põrand. Akna all laud ja tool, ühes seinas ahi, teises pikk nari nagu soldatite lavats.

«Sinna võite magama visata,» näitas punaste vuntsidega mees narile. «Varsti tuleb teile ka seltsilisi. Või läheb ehk enne magamist üks topka?»

«Ei lähe ühtigi,» vastas onu.

Viskasime narile pikali. Onu pani ostetud säärikud pea alla, aga mul polnud midagi. Silm läks juba kinni,

kui tundsin kaelal sügelemist. Pöörasin end ringi, et järele vaadata, mis asjamehed seal nõelavad. No muidugi lutikad. Tükki paarkümmend litsusin laiaks, aga teised pugesid pragudesse peitu.

Siis tulid ka teised öömajalised. Väike mehike pintsakuväel. Ise värises ja lõdises nagu haavalatv.

«An... anna üks top... topka mütsi ee... eest. Vaata, kus on ee... eht müts,» hakkas ta punaste vuntsidega mehega kaupa tegema.

See vaatas mütsi, viskas siis selle narile ja lausus:

«Niisuguse eest ei anna ma väljaskäimise paberitki.»

«No anna ikka... no an... anna ... prrr...»

Aga punaste vuntsidega hotelliasjanduse tegelane ei võtnud kuuldagi. Tulid uued öömajalised. Ühel oli lõõtsmoonik kaenlas ja see tõmbas põrutava loo lahti. Teine haises liikva järele nagu vaat. Ühes nurgas hakati vürhvleid mängima. Teises käis punaste vuntsidega mees ringi ja tühjendas kuuetaskust pudelit.

«Kas lubate ka daamidel sisse astuda,» kostis korraga ukse vahelt.

Seal seisid kaks naist, teadagi kes. Lõõtsamängija tegi kummarduse ja vastas:

«Palume, palume, miks ei.»

Korraga kargas aga onu narilt üles ning käratas:

«No korrat, kes mu pea alt saapaid kisub. Ära tahate varastada või mis?»

Ent kõik tegid süütud näod ja haavaladvana värisev mehike vastas:

«Va... vast nägid u... und.»

Onu lõi sõrmed vestitaskusse — kell oli läinud.

«Teeme vehkat,» pilgutas mulle silma. «Muidu löövad ka veel rahakoti üle.»

Nõnda tulime sealt maarahva öömajast tulema. Istusime kuskile pingile, tõmbasime jopisiilud koomale ja katsusime oodata hommikut. Aga sügisene öö on pikk.

Istusime ja tukkusime tundi kolm-neli, kui meie ette tõusis must vari.

«Mis magamine see on?» käratati pimedusest.

«Siin ei maga keegi,» vastas onu, «viidame ainult aega maarahva öömajas.»

Kuid neid sõnu poleks onul tarvitsenud öelda. Sest kurja häälega isik pimedas oli korravalvur. Üks-kaks-

kolm kamandati meid üles ja teekond läks soolaputkasse. Tõsiselt öelda, seal polnud vigagi. Kõik oli puhas, narid pehmed, tuled ruumides. Ükski öömajaline ei tülitanud ega katsunud näppe tasku ajada.

«See on juba tõeline maarahva öömaja!» kiitis onu ja viskas põõnama.

Aga hommikul kratsis kukalt. Sest kui protokoll ette loeti, olid seal kõik punktid viinastanud olekust, kordnikule vastuhakkamisest ja avalikus kohas magamisest sees. Ja niisuguse asja eest 30 krooni öömajamaksu.

MITMESUGUSED MAKSUD

Igaüks teab, et Ameerikas on igas osariigis isesugused seadused. Ühes osariigis võib kodanik kahekümne nelja tunni jooksul oma abielukoorma maha raputada, aga teises nõuab see kolm aastat. Mõnes osariigis peab jälle kodanik, kes tahab endale kasvatada habet, maksma 10 dollarit selle uhkuse eest, ent teises antakse jälle 10 dollarit preemiat eriti uhke ja ilusa karvkatte eest.

Meil muidugi sihukest seaduste mitmekesisust pole. Oled sa pärit pealinnast või Petserist, Noarootsist või Avinurme metsade tagant, ikka saad mõõta ühe ja sama seaduse küünarpuuga. Ainult maksudega on lugu tsipa teissugune.

Näiteks mu sõber Mihkel elab Kükakülas. Tema on sihuke koikäpp, et ajab ka tuletiku lõhki. Muidu päris mõistlik mees, koera, jalgratta ja grammofoni omanik, majaperemees ning seltsidetegelane, aga ihnsus on veres.

Igal kevadel, kui hakatakse Kükakülas koeri registreerima, patsutab ta oma penile turjale ning sõnab:

«Homme lähme Poriküla, vanapoiss.»

«Auh-auh,» haugub Pondu.

«Poriküla jah. Sa juba tead, läinud aastal käisime seal.»

Ja teisel päeval sammubki Mihkel Poriküla poole. Sinna on viisteist kilomeetrit maad, tee on vilets ja

porine, aga Mihkel ei hooli sellest. Muudkui virutab edasi, Pondu kannul. Oma viis tundi kulub niisuguseks käiguks ära, siis seisavad mõlemad, üleni porised ja märjad, Poriküla vallavalitsuse ees. Raputavad natuke pori maha ja astuvad sisse.

«Vaat, mul üks neljajalgne siin,» ütleb Mihkel.

«Mis neljajalgne?» küsib ametnik.

«Koer, kes muud. Pange kirja, tahan maksu ära maksta. Mihkel Porovik on mu nimi. Ah soo, palju siis tänavu seda koera kogukonnamaksu on?»

«Kaks krooni. Viiskümmend senti numbri eest.»

Mihkel uriseb veidi, avab rahakoti ja maksab kinni. Siis lähevad nad jälle, Mihkel ja Pondu, tagasi Kükaküla. Teel laseb Mihkel vilet ja virutab otse läbi pori. Õhtuks on nad tagasi kodus. Mihkel ostab lihunikult Pondule 5 sendi eest kondi ja patsutab loomale turjale:

«Näh, teenisime kolm krooni, vanapoiss!»

Nimelt on Kükakülas maks koera eest 5 krooni, aga Porikülas kaks. Kui siis koerte registreerijad tulevad, kõlistab Mihkel Pondu kaelas uut numbrit ja lausub:

«Hiljaks jäite, kallid saksad. Maksin juba vanapoisi eest ära.»

«Kuidas ära? Praegu pole ju veel tähtaeg käes.»

«Pole küll, aga mina olen korralik maksumaksja, vaat mis. Muidu ei saa süda nagu rahu. Lihtsalt uni ei tule, kui tean, et natuke maksta on. Näete, number on siin.»

«Aga see on ju Poriküla number,» vaidlevad ametnikud vastu.

«Poriküla jah. Andsin Pondu nädalaks ajaks sõbrale jahi peale. Teate, Mühkmannile, jahuveski ja tõrvavabriku omanikule. Kui järele läksin, oli Mühkmann maksu ära maksnud. Aga mina seda asja ei tahtnud. Ütlesin, võta oma raha, maksu maksja olen mina. Nõnda sattus siis seekord Pondu pearaha Poriküla vallavalitsusele. Aga eks meie ole üks Eesti vabariik kõik, olgu Poriküla või Kükaküla, peaasi et ainult maks makstud.»

Ja maksunõudjail polegi midagi Mihklile teha. Temal on õigus.

Jalgrattamaksu maksab Mihkel aga alati Kureküla. Sinna on küll tükk maad — nelikümmend kilomeetrit. Jälle kulub terve päev Kükakülast Kureküla väntami-

sega. Alles keskööks jõuab Mihkel higiselt ja väsinult koju tagasi. Ent higi on higi, see ei maksa sentigi. Aga Kurekülas on jalgrattamaks kaks krooni odavam kui Kükakülas või Porikülas.

«Soo-h, jälle päevapalk teenitud,» muheleb Mihkel ja paneb ratta kuuri.

Kogukonnamaksu tasub Mihkel aga linnas. Tal elab seal tädi, vanaeit. See registreerib Mihkli enda juurde korterisse ja Mihkel maksab — nagu suurem osa kodanikke — 6 krooni. Kui Kükaküla maksunõudjad tulevad, ajab Mihkel end sängist üles ja pärib uniselt:

«Mis pagana maks see jälle on? Mitte ei saa rahu, iga päev muudkui maksa ja maksa.»

«See on kogukonnamaks.»

«Oeh, või kogukonnamaks. Kui suur siis see patakas on?»

«Teile kui majaomanikule 20 krooni.»

«Oeh, või koguni 20 krooni. Siis on päris paras ports küll. Kahju, et maksin linna ära, muidu oleks vallal kohe sissetulekud tõusnud. Näete, siin on paber.»

Muheldes viskab Mihkel kviitungi ette — Mihkel Porovik, kogukonnamaks 6 krooni. Ise vahib silmanurgast, et mis näo maksunõudjad teevad. Kas raputavad pead või sülitavad, et Mihkel jälle libisenud nende pihust välja.

Ainult kinnisvaramaksuga ei saa Mihkel kuhugi põigelda. Tõsi küll, ta viiks oma majalogu teise-kolmandasse valda, kus maks odavam. Viiks kas või Hiiumaale, aga maja ei saa ühest vallast teise veeretada nagu jalgratast. Muudkui maksa nagu vallaisad heaks arvavad.

Kuid tänavu juhtus jalgratta- ja koeramaksuga hull lugu. Poriküla omavalitsus oli tõstnud maksu kahe ja poole kordseks ning Kurekülas nõuti ratta eest viis krooni. Lihtsalt häbematus, kuidas ette teatamata järsku maksu tõstetakse. Muidu oleks võinud Pondu mõneks ajaks pööningule peita ning jalgratta lahti kruvida. Ainult see asjaolu rahustas Mihklit, et küllap ka Kükakülas vastavalt maksud tõusevad. Ja siis ta teenib vahelt poole enam kui mullu.

Ka linnas oli välja nuhitud, et Mihkel Porovik on Kükaküla majaomanik, ning virutati vastavalt seisusele 20 krooni kogukonnamaksu.

Kui nüüd Kükaküla maksunõudjad tulid, hakkas Mihkel kahjurõõmsalt pärima:

«Kui suur teil tänavu koeramaks on? Oma 10 krooni, mis?»

«Ei ole kümme. Kaks krooni on.»

«Mis?» karjatas Mihkel. «Ja mina, loll, maksin Porikülla 5 krooni. Palju siis seda jalgrattamaksu on?»

«Üks kroon. Tänavu alandati, sest jalgratas on tähtis liiklemisabinõu.»

«Ja kogukonnamaksu?»

«Teile 10 krooni.»

«Oo-oh!»

Mihkel lihtsalt ulus. Päev aega oli marssinud Ponduga Porikülla läbi pori ja vihma. Kaelasooned olid sellest päris üles paistetanud ja saapad lagunenud. Teine päev kulus Kurekülla sõiduks. Kaks korda oli kukkunud maha ja jalgratta käepideme puruks löönud. Ning linna tädile oli viinud poolteist kilo pekki, et see teda jälle sisse registreeriks. Kõik oli maha visatud, mitmekordselt kahju tehtud.

Mihkel jäi haigeks. Aga kui ta terveks saab, hakkab võitlema kogu ihu ja hingega selle eest, et maksud kõigil pool oleksid ühtlased. Muidu võib inimene saada niisugust kahju, et kaob silmanägemine ja kõrvakuulmine.

KALLID PUUD

Mu onul Peetril oli müüa sülda neli-viis puid. Niisuguseid ilusaid kasepuid, et päris lust vaadata. Mitu korda mõtles onu, et eh, viin õige puud linna. Aga kuidas sa viid, kui sinna on tublisti üle poolesaja kilomeetri? Tühja reegagi annab päev minna, teine tulla.

Nõnda seisid puud müümata juba poolteist aastat. Seisid lihtsalt aia ääres ja mõnikord läksid päris meelest. Ainult naised pahandasid, et puud on jalus ees. Lähed pangega lauta, kõmdi pang külge ja loomatoit ümber. Teinekord löö jälle pimesi kas või silm vastu puuriita välja. Lihtsalt risuks ees niisugused.

Kord lubas perenaine hakata sauna kütma, kui muidu puudest lahti ei saa.

«Kas hagu vähe, et hakkad puid raiskama,» torises onu vastu.

«Aga miks nad seisavad siis risuks ees? Ahju, muud midagi,» vastas perenaine.

Parajasti sõitis mööda teed lihunik Jupp.

«Hei, Jupp, pea kinni!» hüüdis onu. «Osta puud ära.»

Jupp peatas hobuse ja tuli puid vaatama. Takseeris nagu kunagi kaupmees kaupa, kiskus tohikut, koputas sõrmega vastu halge ja ütles:

«Ilusad puud, pole midagi öelda, oleks see riit linnas, siis teine asi. Aga puusüld pole vasikas, et paned istme alla ja lased sõitu. Ei taha!»

Jupp lõi käega ja läks minema.

«Näed nüüd, lihunik ei taha ka su puid,» ütles perenaine.

Onu kratsis kukalt ja hakkas juba leppima mõttega, et ei aita midagi, puud tuleb ajada saunaahju. Aga imelik, miks need ajalehed kirjutavad, et puu on kallis kraam. Kodumaa kuld või veel kallim. Ja linnas on lihtsalt häda niisuguse asjaga. Vaesemad inimesed ei saagi puid kütteks tarvitada — puha turvas. Vahest ainult mõnel tähtpäeval toob perekonnaisa puuaiast mõne kilo seda kallist kraami. Justament nagu Peeter ostab kodurahva rõõmuks jõuludeks mõnisada grammi ponksi.

Aga siin, maal, on seda risu veel küllalt. Peetril ja mõnel teiselgi külamehel on aiaäär puid täis. Ja pole midagi teha, kõik löövad käega, et oh, linnast väga kaugel. Muud kui topi kerisekivide alla ja aja saun kuumaks.

Nõnda oleks vist juhtunud ka onu Peetri ilusate kasepuudega. Ent ühel päeval juhtus siiski sihuke ime. Õue astus väike mehejupats, karvase kraega palitu seljas, säärikud jalas. Seisatas puusüldade juures ja takseeris puid. Kui Peeter õue astus, et järele vaadata, kes sihuke saks on, küsis mehejupats:

«Peremees, kas puud müüa?»

«Müüa neh,» vastas onu.

Nüüd muutus mehejupats elavamaks. Tuhnis puusüldade kallal nagu kärnane põrsas kartulis.

«Mädanud, eh!» mõmises. «Tohletanud. Seenetanud, mh! Koor lahti, hm-mh!» Siis küsis korraga:

«Mis selle prügi süld maksab?»

Onu ei osanud öelda a-d ega o-d. Tema oli arvanud ikka, et neil puudel pole häda midagi. No-jah, viiulipoognaid neist ei saanud just valmistada, aga küttepuudeks — esimene number. Ent nüüd tuli karvase kraega linnasaks ja ütles — prügi.

«5 krooni süld,» sai viimaks sõna suust.

Karvase kraega linnasaks hakkas naerma.

«Viis krooni!» kordas. «Siis lähen parem riigimetsa ja saan odavamalt. Aga et ma juba korra siin olen, siis ütlen — neli krooni ja asi vask.»

Onu ei kaubelnudki palju. Niikuinii olid seisnud aasta-poolteist aia ääres, keegi polnud pealegi vaadanud. Lihtsalt naistel alati risuks ees, pigem juba tsut odavamalt ära müüa, kuni oodata, et mõni puuriida pärast oma kaela ära väänab. Neli ja pool krooni ja kaup oli koos. Karvase kraega mees otsis kaks krooni käsirahaks ja läks minema.

Kõmpsis jaama, ostis krooni neljakümne viie eest pileti ja sõitis minema. Ühes jaamas, kus rong kauem peatas, astus puhvetisse ja küsis preililt väikese napsi ja suupistet. Jälle seitsekümmend senti oli niuhti läinud. Siis ostis veel karbi suitsu, toosi tikke ja pudeli õlut. Aga nagu hakkas pudelist kallama, nõnda vääratas käsi ja klaas kukkus patsti maha.

«Puruks, krrr!» sülitas mees.

«Nelikümmend senti, palun,» lausus puhvetipreili.

Mehejupats viskas vihaselt raha letile ning istus tagasi rongile.

Teisel päeval seisis ta puukaupmees Kasetohu kontoris.

«Mul on viis sülda puid,» ütles. «Kasepuud, ilusad ja kuivad nagu kuld. Kümme krooni süld, ise tood autoga ära.»

«Mine seenele oma kümne krooniga!» vastas see. «Kaheksa küllalt.»

«Ei saa,» raputas mehejupats pead. «Mul omal on kallimalt käes.»

Ja hakkas peast arvestama. Lihunik Jupile juhatamise eest liiter viina ja suupiste — 3 krooni 90 senti,

sõidupilet edasi-tagasi 2 krooni 90 senti, käsiraha 2 krooni, naps, tikud, suits — 93 senti. Ah soo, õudel õlut ja purunenud klaas — 70 senti. Kokku 10 krooni 43 senti.

«Ei saa jah mitte kuidagi. Kulud läksid suureks. Hea, kui tulen omaga läbi.»

Viimaks leppisid 9 krooniga süld ja mehejupats sai viie sülla puude eest 45 krooni. Pistis raha taskusse ja läks minema. Puukaupmees Kasetohk aga hakkas autot käima väntama ning sõitis puudele järele. Laadis aia äärest puud peale ning tahtis minema sõita.

«Aga raha?» küsis onu Peeter.

«Mis pagana raha?»

«Puude eest. Karvase kraega saks andis kaks krooni käsiraha.»

Puukaupmees Kasetohk hakkas hirmsasti vanduma. Ähvardas autovändaga ja märatses nagu hull, kuid onu jäi kindlaks — kui raha ei saa, ei lase autot puukoormaga õuest välja.

«Säh söö!» viskas Kasetohk viimaks kaks kümnekroonilist onule kätte ja sõitis minema.

Linnas hakkas puukaupmees puid mõõtma. Viis sülda oli ilusti täis, pettust ei olnud, kuid kaupmees tegi neist viiest süllast kolmteist ruumimeetrit. Siis aga tuli meelde halb tee ja venitas ühe ruumimeetri veel juurde. Õhtul aga sai tuttavaga kokku ja läks kõrtsi. Lihtsalt leti ees pool tundi istudes läks 10 krooni niuhti. Sellepärast venitas teisel päeval veel ühe ruumimeetri juurde. Kui aga tuli meelde mehejupats, see igavene petis, koletis, masuurik, ladus tulise vihaga veel kolm uut puuköksi üles. Et kui juba on, siis olgu, kahjud peab saama tagasi.

Nüüd seisavad need ruumimeetrid puukaupmees Kasetohu õuel. Kes tahab, mingu ostma — 8 krooni ruumimeeter. Odavamalt ei saa, sest kulud olid suured. Arvutage ise: mehejupatsile 45 krooni, onu Peetrile 20 krooni, ptüi! Autosõit, ütleme ümmarguselt — 25 krooni, nipsid-napsid sõbraga leti ees — 10 krooni. Lihtsalt sada krooni nagu maha visatud.

Näete nüüd, ei tohi öelda, et puukaupmehed palju teenivad. Kulud on suured, vaat mis teevad puud kalliks.

TÖÖVOORIMEHE KORTER

Mõni päev tagasi oli mul töövoorimeest tarvis. Vaatasin linnas ringi, aga ühtegi ei näinud. Kärumehi seisis turu juures terve rodu. Ent mul oli suurem koorem, teate, kolimise asi, seal on ikka tarvis hobusemeest. Lihtsalt või seepärast, et veidi piinlik on kärumehega ühest teise kolida. Majaomanik hakkab kohe vaatama, et mis pagana üürnik see on, kes kärumehega õue sõidab.

Seepärast pärisin mitmelt tuttavalt, et kas nad teaksid juhatada mõnd töövoorimeest. Kuid keegi ei teadnud. Mõtlesin juba käega lüüa, et tühja kah, küllap tulen toime kärumehegagi, kui silmasin järsku väikest mehikest heinapundiga.

«Hei, kas olete hobusemees!» hõikasin.

Väike mehike seisatas, pühkis varrukaga otsmikult higi ning vastas:

«Hobusemees neh.»

«Mul on kolimine käsil, kas teie ei saaks appi tulla,» seletasin asja ära.

«Miks ei saa, saan küll. Tulge muudkui kaasa, võtame hobuse ja vankri ning läheb lahti!»

Mehike vinnas jälle heinapundi õlale ning hakkasime sammuma edasi. Mina kõndisin kõnniteel, tema aga marssis sõiduteel.

«Heinapundiga ei lubata kõnniteel käia,» seletas mehike ise üle õla. «Määrivat kodanikel riided ära, sellepärast.»

«Kas on veel palju maad?» küsin vastu.

«Pole suurt midagi. Näete, too hall maja, seal elangi.»

Halli maja juures viskas mehike heinapundi maha ning lausus:

«Ma lähen panen teise jopi selga. Muidu mine tea, kolimise asi, võib mu palituga veel õnnetus juhtuda. Üks minut, olen siuhti tagasi.»

Mehike oligi siuhti tagasi. Sasis heinapundi õlale ning litsus edasi.

«Kuhu nüüd, kas teie siin ei elagi?» küsisin.

«Elan küll. Aga vankrikuuri ja hobusetalli võti on eide käes. Pole kaugel, siit ümber nurga kolmas maja.»

Tõsi jah, polnud just kaugel. Sada sammu ja mehike viskas jälle heinapundi õlalt maha. Ise kadus ruttu õuevärava taha. Paari minuti pärast oli tagasi ning näitas võtmeid:

«Näete, võtmed sain kätte. Nüüd läheb siuhti, pole enam suurt ajaviitmist. Ainult lastele pean enne kannuga kohvi viima. Vanamoor oli jäänud haigeks, ei saa ise minna.»

«Kelle lastele?» küsisin, sest asi oli päris segane.

Väike mehike hakkas naerma.

«Ikka oma lastele, kellele muile. Natuke kohvi ja paar kääru leiba. See läheb siuhti, viskan üle ukse sisse ja siis pole enam ajaviitmist. Kas noorhärra oleks nõnda lahke ja võtaks kohvikannu oma kätte. Muidu läheb heinaprügi sisse.»

Võtsin kohvikannu enda kätte ja marssisime edasi. Mina aga mõtlesin endamisi, et küll on segane lugu. Mees ajab ühes korteris endale jopi selga, teisest võtab tallivõtmed, kolmandasse viib aga kohvi. Justkui miljonär, kel mitu korterit.

«Miks te oma perega ühes ei ela?» küsisin.

«Ei saa sihukest korterit, vaat mispärast. Sügisel alles tulin linna ja hakkasin hobusemeheks. Onu suri ära, jättis hobuse, vankri ja kõik muu päranduseks. Ainult korterit ei jätnud, see just kõige hullem lugu ongi. Esimesed paar kuud elasime Aruküla lähedal. Pole midagi öelda, tore oli elada. Kaks tuba, hobuseruum, kõik käepärast. Ja üürgi polnud kallis — 10 krooni kuus. Aga igal hommikul ja õhtul tuli oma paarkümmend kilomeetrit maha sõita. Muud suuremat ei saanudki teha, muudkui sõida Arukülast linna ja linnast Arukülla. Võtsin siis endale korteri. Mitte just korteri, vaid läksin ühe saianaise juurde kaasüüriliseks. Hobuse aga panin võõrastemaja talli. Kuid ka nõnda ei tulnud asjast suurt välja. Mina siin, naine lastega Arukülas, ole justkui kahes tükis. Kutsusin ka naise linna, kuid saianaine ei võtnud teda oma juurde. Lapsed saime mahutada sugulaste manu, kuid eidega oli päris häda. Mitu nädalat magas linna öömajas, siis sai viimaks korteri ühe rätsepa juurde. Nõnda siis praegu elame, mina olen saianaise juures, eit aga rätsepa man. Kaks paari küll, aga

pole omad. Ah sa kurivõrk, nüüd viskasingi jutuhoos laste korterist mööda.»

Mehike pöördus tagasi, viskas jälle ühe värava ees heinapundi maha ning kadus kohvikannu ning võileibadega õue. Kolme minuti pärast oli tagasi ja ütles:

«Laseme siis jälle edasi. Nüüd tuleb visata natuke pikem ots.»

«Kuidas, kas siis siin hobusekorterit polegi?»

«Ei ole. Hobune on «Maamehe» sissesõiduhoovis. Kuskil mujal pole ruumi. Ja kus ruumi jälle mõnes kuuris oleks, ei luba linnavalitsus. Kuur pole määruste kohaselt hobuse jaoks ehitatud.»

Viskasime õige kibedalt läbi tänavate. Peaaegu tund aega oli juba läinud nahka ja ma tahtsin enne õhtut kolimisega lõpule jõuda. Töövoorimees sai ka asjast aru ning sikutas kibedalt oma kõveraid koibi. Pea päris auras mehikesel otsas. Aga ta ei hoolinud sellest, oli niisugune tubli mees.

«Soo, olemegi kohal,» hingeldas siis ja jäi seisma. «Päris naha võttis märjaks see marss. Oodake üks minut, olen siuhti hobusega tagasi.»

Nüüd ei pannud ta enam heinapunti värava taha maha, vaid trügis kõigega uksest sisse. Viie minuti pärast oli tagasi, hobune valjaidpidi käe kõrval.

«Aga kus vanker on?» küsisin.

«Nüüd lähme kohe vankri järele. Siin pole ruumi, sellepärast pidin vankri mahutama kõrvaltänavasse ühte kuuri. Ärge kartke, nüüd ei lähe enam palju aega.»

Hakkasime kõmpima kõrvaltänava poole.

«Kas riistad on ka vankri juures?» pärisin umbusklikult, sest järsku kerkis minus sihuke kartus, et võibolla peame veel neljas-viies kohas käima looka, ohje ja vankrirattaid otsimas.

«Ikka ühes, kuidas siis muidu,» naeratas mehike. «Vaat siin ongi.»

Hingasin kergendatult. Mehike läks hobusega ees õue ning jäi korraga seisma nagu soolasammas.

«Mis on?» küsisin selja tagant.

«No küll on lops,» kratsis mehike kukalt.

«Mis lops?» ei saanud ma asjast ikka veel aru.

«Kuur on öösel kõige vankriga maha põlenud. Näete, ainult tukid on järel.»

Trügisin lähemale ja nägin veel auravaid ahervarsi. Mul hakkas mehikesest kahju. Kuid see ainult sügas kukalt ja vahtis põlenud rattarumme. Siis lõi käega:

«Ah tühja, vanker oligi vana logu! Mul on veel teine vanker, onu pärandus. See asub Lillekülas ühe tuttava juures. Nüüd laseme siuhti sinna, siis on asjad juttis.»

Aga mina ei lasknud enam siuhti Lillekülasse. Istusin sinnasamasse veelauale ja jäin jalgu puhkama. Et tulgu mu kolimisest täna midagi välja või ärgu tulgu, aga oimugi enam ei liiguta.

SUVEKORTERIT OTSIMAS

Mul oli mitu aastat kena suvekorter. Lutikaid polnud, akna all kasvas sirelipõõsas, uksel polnud tirtskella. Ka muidu oli kena kohake: jõgi, männimets ja odav toidukraam. Päris päeva ajal võis luusida vanades pükstes ja paljajalu mööda jõeäärt. Keegi ei tulnud ütlema, et kaduge ära, poole tunni pärast tulevad proua direktor ja proua ülemdirektor siit läbi. Võis lihtsalt olla nii, nagu süda lustis.

Aga kevadine loteriiõnn viis selle kena suvekorteri käest. Nimelt võitis mu perekonnakollektiiv, s. o. mu naine Rosiine, poeg Juku, tütar Tiiu ja taks Nähvits klassiloteriil 500 krooni. Mind selle kollektiivi hulka ei arvatud, sest olin lihtne piletiostja.

«Nüüd lähme suvel Pärnu!» hüüdis Rosiine. «Elame kord ka supelsakste elu. Rannakohvik, plaaž, muusika, oeh, see paneb südame päris tuksuma.»

Nähvits avaldas sellele mõttele haukumisega kõige enam kiitust.

Nõnda juhtuski, et möödunud pühapäeval sõitsime sõber Mihkliga suvekorterit otsima. Sõber Mihklit oli nimelt tabanud uuel aastal palgakõrgendus. Nüüd ei sobinud enam suvitada lell Jakobi ärklitubades Alasool, vaid tuli teha tubli kuur supellinnas.

«Mina võtan kolmetoalise,» seletas Mihkel. «Ämm tuleb ka kaasa, sellepärast. Hea oleks, kui saaks kohe

supelrajooni lähedale. Siis muudkui hüppa trikooväel toast välja ja kartsumm vette. Mis sa arvad, kas saab sihukest korterit 30 krooniga kuus?»

«Miks ei saa. Nüüd suvine aeg, pole kütte- ega valgustuskulu.»

«Seda arvan mina ka. Aga võib-olla leidub koguni 25 krooniga. Siis ostaks endale kohe valged püksid. Need annavad rohkem supelsaksa vurhvi.»

Niisuguste arutlustega tossutasime supellinna jaamalobudiku ette.

«Nüüd kargame teine teisele poole,» ütles Mihkel. «Sina mine pahemat kätt, mina paremat.»

Läksimegi nõnda. Mihkel silmas varsti väikest silti ja kadus majja. Mul tuli aga kõmpida pool tänavat läbi, enne kui leidsin esimese suvekorterikuulutuse. Kõlistasin uksekella ja pikk piitsavarretaoline emand avas ukse.

«Vabandage, kas siin on suvekorter välja üürida,» alustasin juttu.

«Ei ole,» tuli sisin piitsavarre katkiste hammaste vahelt.

«Kuidas ei ole? Väljas on ju silt, et...»

«See on välismaalastele, kas te lugeda ei oska.»

Ja piitsavars lükkas ukse tagasi kinni, et tsut-tsut oleks mu nina vahele jäänud.

«Krihvel!» sülitasin vihaselt ja kõmpisin edasi.

Teises kohas oli mul rohkem õnne. Seal polnud ukseavajaks mõni piitsavars, vaid väike mehenäss. Tõmbas mu kättpidi tuppa ja hakkas kohe rääkima:

«Ah nii, suvekorterit tahate? No mul on igasuguseid. Näete see siin, 60 krooni kuus, väga kena korter. Läinud aastal elas siin üks peen preili. Nuusutage, praegugi on veel seda pluhvti tunda. Eh-hee! Ehk jälle see siin: vaikne, omaette, üksik. Mis, akent ei ole? Noh, kas teil siis akent just tarvis on. Päeval pleegite rannas, õhtul istute kõrtsis, mis te siis veel kodus valgusega teete. Ma ise tulen mõnikord jommis peaga siia magama — teate, pea saab kohe terveks. Noh, kui ei meeldi, siis võime õue minna, mul seal kanakuuri peal veel kaks suvekorterit.»

Läksimegi õue. Mehenäss tõi kuskilt redeli ja käskis mul seda mööda üles ronida suvekorterit vaatama.

Nagu pea luugist sisse pistsin, nõnda lendas sealt parv tuvisid välja.

«30 krooni kuus, väga odav!» hõikas mehenäss alt. «Ainult suitsetada ei tohi. Muidu panete teises otsas õled põlema.»

Kõmpisin jälle edasi, kuna mehenäss jäi kurva näoga järele vaatama.

Olin juba käinud pool linnajagu läbi, kuid kuskil ei näkanud. Ühes kohas silmasin lutikate jälgi, teises oli üür kõrge, kolmandas löödi uks lihtsalt nina all kinni. Mõni ei üürinud oma suvekorterit alla poolt aastat välja, teine soovis, et ostaksin kõrge hinna eest vanaema mööbli ära. Puudus veel, et mõni korteriperenaine ei pakuks oma vanatüdrukust tütart naiseks.

Sõber Mihklilgi polnud vist paremat õnne. Kohtasin teda mitu korda ja Mihkli nägu muutus järjest süngemaks. Vahel kiristas vihaga:

«Lihtsalt südame ajab täis, et olen sündinud eestlaseks. Oleksin vähemalt armeenlane või türklanegi, oleks hoopis teine lugu. Aga nüüd ei saa kuskilt suvekorterit. Muudkui — meie üürime välismaalastele... meie üürime rootslastele... meie üürime taanlastele... Ptüi!»

Mihkel sülitas ja hakkas sikutama üht uksekella.

Mina kõmpisin aga edasi. Lasksin jälle paar tänavat läbi, kui silmasin üht kuulutust. Tõsiselt öelda, see oli kena maja. Akende all kasvasid lilled ja ümbrus oli vaikne nagu maal. Niisuguses kohas juba maksis suvekorteris olla. Sirutasin käe arglikult kella juurde ja vajutasin nupule. Paks emand avas ukse, vaatas siis minu otsa umbes nõnda, nagu võib vaadata kull varblase otsa.

«Pardon!» kergitasin kaabut, sest ei osanud midagi muud öelda.

Kohe muutus paksu korteriperenaise nägu mesimagusaks.

«Bitte... olge lahked... pliis... ein moment... Lilli läheb kohe preili Vau järele. See räägib kohe inglisch, frantsösisch, rootsi ... sveiden... köh-köh!»

Mind pandi kenasse mugavasse tuppa istuma, kuna kirju kleidiga Lilli lippas välja keeletarka tooma. See oli kena korter, suurte akende, lahedate ruumide ja uue

remondiga. Kuid minul polnud sellest mingit kasu, sest kui keeletark tuleb ja selgub, et ma pole rootslane, inglane ega armeenlane, vaid puhastverd eestlane, siis lendan kõige kupatusega tänavale.

«Ee... ma,» tahtsin hakata selgitama oma olukorda.

«Pliis... pliis... ein moment ... preili Vau kommt kohe,» naeratas korteriperenaine lahkelt. Siis sain hääle tagasi ning ütlesin sulaselges eesti keeles:

«Vabandage, siin on väike eksitus. Ma pole välismaalane, kuid teie suvekorterit tahaksin üürida küll. Maksan sama hinna mis välismaalane.»

«Mi-is!» lõi korteriperenaine käsi kokku. «Ei ole välismaalane, oeh! Taevas tule appi! Missugune petis! Välja minu korterist. Välja... appi ... varas...»

Samal hetkel tuli preili Lilli preili Vauga tagasi. Nende taga nägin sõber Mihklit.

«Gut sevoronga!» kummardas ta viisakalt. «Ons siide korteera velja üridoona?»

«Mis keel see on?» küsis korteriperenaine.

«See... see on vist meie hõimude kalmõkkide keel,» vastas preili Vau veidi mõteldes.

«Ja-jaa, kalmõkina printse Mihkelus Luuvaalus,» naeris Mihkel.

«Võ prints!» sosistas preili Lilli ja punastas.

Nõnda näppas sõber Mihkel mu nina alt ilusa suvekorteri ära.

Mina jooksin aga kogu päev mööda supellinna, kuid ei leidnud ulualust. Keegi ei tahtnud eestlasest tapeedimäärijat, lutikatesigitajat, põrandale sülitajat. Sõitsin tühjalt tagasi koju ja hakkasin naisele ja lastele tahiiti keelt õpetama — tabu ronga, samu gonga apertsihh! Nüüd sõidab varsti üks tahiiti perekond ühte meie supellinna suvitama. Kui ajalehed teevad sellest suurnumbri, siis naerge omaette pihku. Sest see tahiitilane olen mina oma naise Rosiine, poja Juku, tütre Tiiu ja koer Nähvitsaga.

Aga mis sa, hing, muud teed, kui kuidagi teisiti suvituskorterit ei saa.

VIHMATEGIJA

Kassiaru peremees keeras raadionupu kinni ja urises pahuralt:

«Pole loota vihma ühtigi. Ainult pilvitus ja natuke tuult, muud midagi.»

Perenaine, kes askeldas söögiõudega kapi juures, lausus vahele:

«Aga sa saatsid ju kirja.»

«Paljugi mis saatsin, aga või härrad seda tähele panevad. Teevad ainult natuke pilvitust, kuid vihmast mitte sõnagi. Kes nüüd maainimesest hoolib ... See võib kõrbeda maa külge nagu kapsaleht pajapõhja, ainult kui supelsakstel hea olla.»

Kassiaru peremehe hääl oli päris vihane. Muidu oli vaikne mehikene, ei tõstnud kunagi kisa ega lärmi, aga nüüd oli kuraasi täis. Nojah, asi oli ka tõsine. Mitte ainult seda, et aias olid kõik kurgid ja muu ära kõrbenud nagu piprakaunad. Õunad olid lihtsalt nagu ussipuru ja pudenesid puu otsast maha. Kaale polnud ollagi. Kapsad seisid reas nagu vigurid, milledele ei osanud nimegi anda.

Aga nüüd jäi kaev tühjaks. Põhja peal oli veel natuke sogast vett, ainult nii palju, et konn sai parasjagu oma tagumised reied märjaks kasta. Inimestele jätkus ka kopsikuga, aga loomadele polnud midagi anda. Iga päev tõi sulane kolm korda veskijärvest aamiga vett. Aga kaua sa sedaviisi vett vead, kui talus tahab hulk suid juua!

Siis oli tulnud Kassiaru peremees mõttele, et kirjutab õige kirja ilmategijatele. Et olge paid härrad, nüüd on saanud suvitajad küllalt pleekida oma esi- ja tagakülgi, olge lahked, andke ka põllumehele saps vihma. Eriti oleks tarvis hea törts taevast märjukest Kassiarule. Küll sügisel, kui kapsastest asja saab, viin hea noosi tänutäheks.

See oli kõigiti kena kiri, viisakas ja aupaklik, et härrad ilmategijad ei vihastaks. Nüüd ootas Kassiaru peremees juba nädalapäevi raadiost vastust. Aga iga päev anti edasi ainult üht ja sedasama: madalrõhkkond siin, kõrgrõhkkond seal, vihma ei tule.

«Ptüi!» sülitas Kassiaru peremees, sest ei osanud enam midagi muud teha.

Aga siis tuli korraga meelde — Vitsa Toomas. See oli niisugune vanamees, kes arstis haigeid, pani isegi lorriläinud tüdrukuid mehele ning meisterdas mõnikord sekka ka mõne kartulikorvi või luuapaari. Sellepärast oligi nimeks Vitsa Toomas, kuidas siis teisiti kutsudagi sihukest vanataati. Tal oli veel muudki salapärast võimu: kui vilistas, siis tulid ussid metsast ta osmiku ette ning Vitsa Tooma vihameestele juhtus sedagi, et rahe rappis nende viljad maha.

Sihukesel võluril oli saps vihma teha väike asi, selles oli Kassiaru peremees kindel.

Õhtul panigi Kassiaru peremees kulkapudeli taskusse, võttis väikese kompsu külakostiks kaenla alla ja hakkas kõmpima Vitsa Tooma osmiku poole. Kuid teel tuli vastu naabriperemees Jaak — punavunts.

«Kuhu sa lähed?» päris naabrimees küliti vankrist.

«Vitsa Tooma poole lähen,» vastas Kassiaru peremees.

«Toh-oh, tonti,» ajas see silmad suureks. «Kas sul on sügelised kannikate otsas, et pead sealt abi otsima?»

«Ei ole ühtigi sügelised. Aga näe, vihma ei tule, vast Toomas teeb ühe sapsu.»

Punavunts hakkas vilistama. Võttis piitsavarre pihku ja koputas sellega Kassiaru peremehele otsa ette.

«Ise oled va mosna mees, aga ebausklik nagu mõni vanamoor. Kuidas saab sihuke pakaldanud habemega taat teha vihma, kui Tartus isegi kangesti koolitatud mehed sellega toime ei tule? Lihtsalt südame ajad täis oma ebausuga. Omal raadio toas, aga usud veel nagu laps muinasjutte. Tõesõna, võtan su heast peast kinni ja annan naha peale.»

Kassiaru peremees kohkus päris ära seda juttu kuuldes. Punavunts oli tembumees, vaat, võtabki viimati kinni ja annab hea keretäie. Sellepärast pööraski otsa ümber ja sammus tagasi koju. Aga perenaine oli kohe uksel vastas ja küsis:

«Kuidas sa nii ruttu tagasi said? Kas juhtusid teel Vitsa Toomaga kokku.»

«Ei juhtunud ühtigi. Ainult punavunts Jaak tuli vastu ja . . . »

«Noh räägi-räägi, mis see Jaak pajatas?»

«Ütles, et omal on raadio toas, aga usud vananaiste lora justkui karjapoiss. Tahtis naha peale anda, kui ma oma tembutamist Vitsa Toomaga maha ei jäta.»

Perenaine lõi kaks kätt kokku ja hüüdis:

«No küll on see naabrimees kade inimene! Või mitte ei või näha, et teise inimese maa saaks ka vähe niiskust. Aga nüüd mine just nimelt Vitsa Tooma juurde. Las vanaätt nõiub hea sapsu vihma ja naabrimehele mitte üks piisk. Vaat see kulub talle ära.»

Kuid päeva ajal ei julgenud Kassiaru peremees enam seda teekonda ette võtta. Inimesed, rumalad, hakkavad naerma. Et ise oled vallavolinik ja pulliühisuse kirjatoimetaja, läbi ja läbi kirjamees, aga usud nõiakunsti. Sellepärast ootas, kuni läks pimedaks, ning sammus siis Vitsa Tooma osmiku poole.

Vanamees ise oli ka kodus. Istus laua otsa juures ja sõi puulusikaga värskekapsasuppi. Pool suppi oli kõhus, teine pool kausis, aga osa oli ka habemes. Vitsa Toomas korjas võõra tulles habemest kapsatükid välja ja küsis siis:

«Ei tea, mis asja Kassiaru peremehel oli?»

«Oli asja jah,» alustas Kassiaru peremees oma lugu. Seletas tükk aega, kuidas oli saatnud kirja raadiole ja Tartu tohtritele, et need vihma teeksid. Aga ei midagi, ainult pilvitus. Siis mõtelnud, et oot-oot, meil endil külas tark mees — Vitsa Toomas. Kui keegi ei oska lorriläinud tüdrukut mehele panna, siis on see väike asi tema käes. Ja egas siis vihmategemine pole raskem kunst.

«Ei ole jah,» noogutas Toomas pead ja silitas habet. «Minul vihma küllalt käepärast. Kui tahan, lasen kohe praegu mõne pilvepõraka lahti.»

Kassiaru peremees laadis põuest kulka, singikamaka, võinaela ja kahekroonise hõberaha vanamehele lauale.

Siis hakkasid pidama nõu, kunas oleks paras aeg lasta vihm lahti. Viimaks leppisid kokku, et lähema kolme päeva jooksul pidi sadama esimene väiksem saps ja siis nädala jooksul paar suuremat.

Vanamees oli sellega kohe nõus. Kassiaru peremees tõusis rõõmsalt üles ja hakkas minekule asutama. Aga ukse juures tuli veel midagi meelde. Ta tuli tagasi ja sosistas vanamehele kõrva:

«Aga ära sa lase mu naabrimehe Jaagu põllule sadada piiskagi vihma. Selle eest toon sulle uue kulka. Ja suvitajaile, neile anna hästi.»

«Neile hästi jah,» noogutas vanamees peaga.

Kolm päeva ootas Kassiaru peremees vihma. Käis õues ringi, nina püsti, kael sirge ja otsis pilvi. Neljandal päeval tuligi paar piiska, kuid sellest ei saanud kaevurakkedki märjaks. Viiendal päeval aga seisis ajalehes sõnum, et suvitajad said Narva-Jõesuus ägeda sauna vihma.

«Said ... said ... said!» rõõmustas Kassiaru peremees ja hõõrus heameele pärast käsi.

Nüüd usub ta kaljukindlalt, et Vitsa Toomas võib teha vihma. Temale ei tähenda midagi, et elab kahekümnendal sajandil, raadio, autode ja lennukite ajastul. Tema elab ikka keskajal, krattide, vihmategijate, posijate ja nõidade hulgas.

VOODIKOHAD

Juba paar nädalat hiilis Tõnis Luuvalu nagu varas oma katusekambrisse. Hommikuti lippas ta ruttu trepist alla, viuhti üle õue ning väravast välja. Ei vaadanud paremale ega vasemale, nagu oleks tal tuli kannul. Õhtuti ootas, kuni majas kõik tuled kustunud, et siis jälle tasakesi trepist üles pugeda. Mõnikord kui juhtus keegi vööruses kolistama, siis jäi Tõnis Luuvalu oma toas vaikseks nagu hiir.

Korra või paar koputati Tõnis Luuvalu uksele, kuid ta ei teinud sellest väljagi. Alles kesköösl julges hakata pimedas toas keetma priimusel kohvi või teed. Siis juhtus sedagi, et pani kruusi suhkru asemel soola ning hammustas kartuli asemel laual lebavat puust sänginuppu. Aga poissmehe asi, tuli leppida, sest polnud naist, kellele karvu karata.

Nüüd aga juhtus Tõnis Luuvalu ühel ööl peremehega rinnutsi kokku.

«Ah-haa, sain su ometi kätte!» möirgas majaomanik Nühkam võidurõõmsalt. «Kaks nädalat olen passinud

nagu kodukäijat, aga pihku ei juhtu. Nüüd aga pea meeles, et esimesel tuleb maksta 20 krooni asemel 25 krooni üüri.»

Tõnis Luuvalu põlved muutusid korraga imelikult nõrgaks.

«Kuidas nii,» katsus ta protesteerida, «alles kaks kuud tagasi kõrgendasite üüri.»

«Mis sellest, et kõrgendasin, nüüd kõrgendan jälle. Nõnda et esimesel olgu mul 25 krooni pihul.»

«See on ülekohus!» ägas Luuvalu vihaselt.

«Kui tunned, et ülekohus, eks lase siis jalga. Mul korteritahtjaid küll.»

Esimest korda üle hulga aja julges Tõnis Luuvalu kindla sammuga trepist üles astuda. Isegi vööruseukse lõi paukudes kinni ja ka toas süütas tule põlema. Et kui asjad on juba lõrris, siis olgu lõpuni. Mis see Nühkam arvas oma koerakongist? Päh! Tõnis Luuvalu sülitas põrandale ja lõi oma ainsa poissmehe-tooli uperkuuti. Hommepäev otsib endale — voodikoha. See on odavam, mõnigi sent võiks jääda tasku ning kord näitab sellele kopikakäpale, et ka temast on saanud majaomanik.

Järgmisel päeval hakkaski Tõnis Luuvalu otsima voodikohta. Endal oli kraam olemas: voodi, aluskott, linad, tekk ja padi. Mis muud tarviski, poissmehe asi, käib küll. Ühest seinakastist kirjutas üles kümmekond kuulutust ning alustas voodikoha jahti.

Esimese kättejuhtuva aadressi järgi tuli minna keldri. Tükk aega kolistas Tõnis Luuvalu mööda pimedat käiku edasi. Korraks lõi juba südame alla sihuke tunne, et võib-olla on sattunud mõnda vanaaegsesse salakäiku. Kuid siis kuulis enda lähedal üht häält:

«Kurivaim, ära sõku jalgu ära!»

Tõnis Luuvalu tõmbas tikust tuld ning nägi üht karvast mehenässi sirukil seina ääres õlgkotil.

«Vabandage, kus siin on voodikoht välja üürida?» küsis ta.

«Siinsamas on,» vastas karvik.

«Kus siin?»

«Tee silmaluugid lahti ja vaata. Teise seina ääres ruumi küll. Too voodi sisse, kui juhtud sihuke miljonär olema.»

Tõnis Luuvalu mõtles oma katusekambrile. Tõsiselt öelda, toogi polnud palju parem viisakast koerakongist, ent selle voodikohaga võrreldes võis häbenematult kanda lossisaali nime. Sõnagi lausumata hakkas Tõnis Luuvalu otsima teed tagasi keldrisuu poole. Välja jõudes trööstis ta end:

«Egas esimesest katsest maksa ära ehmatada. Edasi!»

Vapralt kõndis ta teise aadressi järgi ümber nurga. See oli juba viisakam maja ja voodikoha üürija ust ilustasid isegi kell ning nimekaart.

«Trrr!» laskis Tõnis Luuvalu kella.

Varsti avati esikuuks ja juudieit pistis oma nina välja.

«Mis teil olep?»

«Tulin voodikoha pärast,» kergitas Tõnis Luuvalu viisakalt mütsi.

«Ah voodikoht!» hüüatas juudieit. «See olema euest keegiuks, aga mitte siin tiristama see kell. Siin herrad tulep ja minep.»

Tõnis Luuvalu lõi käega ega läinudki köögiukse kaudu voodikohta vaatama. Kolmandas kohas avas ukse kohevil juustega daam. Kui Tõnis Luuvalu oli oma tuleku põhjuse ära öelnud, ohkas kohevil juustega daam südamest:

«Ah kui k-hole! Nüüd peame k-halli Mikukese v-hoodikoha välja üürima. Ta oli nii k-hena, nii arhmas, nii k-hallis. Aga nüüd phole teda enam.»

«Kas teie üürnik sõitis ära?» päris Tõnis Luuvalu viisakalt.

«Ei sõitnud ära,» vastas kohevil juustega daam ja hakkas nuuksuma.

Nüüd taipas Tõnis Luuvalu, et ta eelkäija oli surnud.

«Palun, proua, võtke vastu mu südamlik kaastunne,» tegi Tõnis Luuvalu kummarduse. «Kui tohin küsida, mis haigus see oli?»

«Tänan,» vastas kohevil juustega daam. «See polnudki h-haigus, mu m-hees l-haskis kalli Mikukese maha. Ta on v-häga armukade, see minu m-hees.»

Tõnis Luuvalul tõusid kuklakarvad püsti. Kuid juba oli kohevil juustega daam haaranud ta käsivarrest kinni ning tiris köögisahvri poole.

«Vaadake, siin ripub k-halli Mikukese n-hahk. Ja siin akna all oli tema m-hagamiskoht, mille üürime nüüd v-hälja.»

Alles nüüd taipas Tõnis Luuvalu, et Mikk oli suur koeravolask, kes lõpetanud oma elu majahärra revolvrikuuli läbi. Kuid Tõnis Luuvalul polnud tahtmist üürida sihukest voodikohta, mille eelmine elanik oli sel kombel oma elu lõpetanud. Viisakalt taandus ta vöörusse ning tegi siis sihukese kiirusega putket, et kaotas ühe apsati.

«No neljandas kohas ootab mind õnn,» troostis end Tõnis Luuvalu ja kõmpis edasi.

Nõnda juhtuski ta vanapiiga Maali Puhvei ukse taha. See istus toolil, käed rüpes, ja vaatas Tõnis Luuvalule niisuguse armsa pilguga otsa, et see muutus näost punaseks nagu vähk.

«Vabandage ... ee ... kas siin on välja üürida voodikoht?» kogeles ta viimaks.

«Siin jah,» vastas Maali Puhvei ja tõstis käe südamele.

Tõnis Luuvalu katsus end nihutada ukse poole.

«Ärge minge ära, teeme kaubad maha,» peatas teda vanapiiga. «Mul on pangas tuhat krooni, raadio ja mööbel. Vaadake, voodi on vedrupõhjaga. Kui soovite, võin osta kohe uue ülikonna ja sügispalitu. Igal laupäeval annan ka napsiraha. Tööd ei pruugi teha, mul omal on hea amet — müün täikal tuhvleid. Sellest jätkub meile mõlemale. Kas soovite selle hinna eest üürida mu südames omale koha?»

Need viimased sõnad lausus Maali Puhvei unistades ja sulges silmad. Kuid seda kasutas Tõnis Luuvalu ja hüppas kolme hüppega kolmandalt korralt tänavale. Ta ei vaadanudki enam tagasi, vaid pistis nagu rentkuul kodu poole.

Nüüd elab Tõnis Luuvalu jälle rahuliku südamega Nühkami katusekambris. Maksab 25 krooni kuus üüri ja laseb lõbusat vilet. Vahel küll pigistab kõhtu, et üürirahaks kokku hoida, kuid südames on sihuke hea tunne, et mis asja, oma tuba ja oma luba. Ning kuldne poissmehepõlv võib kesta veel kaua.

SOHVA

Tagametsa pere lõpetas söömise.

Kõik vaikisid, ükski ei lausunud sõnagi, ainult lusikad kraapisid vastu pudrukausi äärt. Kuid õiget söömist polnud kellelgi. Perenaine oli juba ammu pannud lusika käest. Samuti tütar Ell. Ainult peremees ja sulane sõid veel edasi.

Justkui kõuepilv hõljus sel õhtul Tagametsa kohal. Peremees oli tõsine, peaaegu morn. Sulane, vemmal, justkui irvitas omaette. Perenaise suu oli kokku litsutud nagu teokarp, kuna peretütre silmi kippus vägisi nutt. Juba mitu korda oli tahtnud see purskuda, kuid sulase juuresolek nagu hoidis seda tagasi. Aga kui söömine oli lõpetatud ja ta pesi emaga köögis nõusid, pääses see siiski lahti.

«Mis sa nüüd sedasi . . .» sõnas ema. «Ise juba täisinimene, aga pirtsutad justkui mõni kümneaastane.»

«Ma ei saa teisiti!» heitis Ell.

«Miks sa siis ei saa?»

«Vaat ei saa ja küllalt... Kui hakkan mõtlema, siis hakkab mul endast päris kahju. Tee siin tööd ja orja hullemini kui keegi võõras, aga kui tahad midagi, siis ei saa ega saa... kaks aastat rääkisin ja nurusin, enne kui sain endale kalossid. Nüüd jälle...»

Ema vaatas tõsiselt tütrele otsa ja küsis siis:

«Kas sa siis nõnda tõsiselt tahad seda sohvat?»

«Egas ma just enda pärast...» tuli nuuksuv vastus.

«Aga kelle pärast siis?»

«Alfred... tema rääkis, et Villamäe Magdal on sohva ja pehmed toolid toas. Tead, ema, see lõikas südamesse. Teisel on, sina teed samuti tööd, võib-olla veel rohkem ja hoolsamini, aga ei saa midagi. Mättal on raadio. Tikupil grammofon. Aga meil pole midagi. Kui Alfredki mõnikord siia tuleb, pole kuskile istuma panna. Puupingile või sängiäärele...»

Nüüd tõusis perenaiseski väike meelepaha vanamehe vastu. Miks ta, pimeloom, seda sohvat siis ei too, kui kogu küla on täis niisuguseid asju? Eneselgi kuluks seal mõnikord istuda. Ja kui mõnikord külalised tulevad, siis too või pakud õuest tuppa, pole muud istet anda.

Õhtul, kui sulane oli lakka pugenud ja Ell aita, hakkas Tagametsa perenaine rääkima:

«Kuule, Peeter, Ell tahab sohvat.»

«Kas ta karusselli ei taha,» paukus vanamees vastu.

«Aja nüüd, pimeloom, inimese juttu. Ära hammusta vastu nagu vana täkk. Tüdrukul on õiguski: pole külalistel kuskil istuda. Ja Alfred ütelnud ka...»

«Toogu siis Alfred, kui tal ei kõlba puupingil istuda.»

Perenaine jäi tükiks ajaks vait. Vanamehel oli pahur tuju, aina hammustas vastu. Aga enne kui silmad hakkasid kinni vajuma, alustas jälle:

«Tikupil on grammofon ja Mättal raadio. Egas seegi meid vaeseks tee, kui toome sohva tagakambrisse. Sul omalgi on seal mõnikord hea istuda.»

«Minu tagumik pole harjunud sihukese asjaga.»

«Küll harjub,» lohutas perenaine.

«Pea nüüd suu, magada tahaks!»

Ja vanamees hakkaski norskama. Aga ise mõtles, et mis asja, kui õige tooks sohva tagakambrisse jah. Vahest

teeb siis Alfredist poiss ka suu lahti ja tuleb koduväiks. Siis poleks tuleval aastal sulast tarvis. Kahekesi jõuaksid Tagametsa tööga ilusti korda. Ja naistel oleks ka uut hoogu sees, lõhuksid tööd nagu masinad.

Hommikul vara oli juba Ell üleval ning askeldas köögis. Ise piilus üle ukse kambrisse, kus ema kohmitses seelikut ümber. Peremees magas veel õiglast und ja norskas nõnda, et lubi värises laes.

«Mis isa ütles?» päris Ell, kui ema kööki tuli.

«Midagi ei ütelnud.»

«Ta siis ikka ei osta?» venis tütre nägu pikaks.

«Küll näib, andsin talle utsi tagant. Kui muidu ei saa, võtan viinapudeli kapist ära.»

Pool tundi hiljem ajas ka Tagametsa peremees end üles. Ringutas käsi, haigutas ja sülitas. Nõnda oli kõige parem und silmist eemale peletada. Siis tõmbas kaatsad jalga ja astus üle toa kapi juurde. Võttis sealt supitirina tagant kulkapudeli, pani sõrme mõõduks peale ja neelatas suutäie. Nüüd olid ka kondid pehmed ja Tagametsa peremees hakkas säärikuid jalga tõmbama.

Siis tuli meelde perenaise jutt. Naised tahavad sohvat, eh-hee! Noh asi annab mõtelda. Kui teaks, et Alfredist poiss teeb krapsti, siis võiks ju osta. Aga viimati ei tule asjast midagi välja, siis on hulk raha asjata maha visatud. No kurram, kes võib teada seda Alfredit! Pujään on, käib küla peal pilli mängimas ja mine tea mis veel. Aga kui võtaks Ellu ära, siis ostaks küll sohva. No seda asja tuleb veel kaaluda.

Aga naistel polnud aega kaaluda. Teisel hommikul leidis Tagametsa peremees supitirina taga tühja koha. Esiti ei tahtnud uskuda seda tõika, paarkümmend aastat oli seisnud seal alati pudel nõnda kindlalt nagu nael seinas, aga nüüd järsku — pole.

«Mis kurram see tähendab,» urises.

«See tähendab seda, et nüüd on pudel luku taga,» vastas perenaine.

«Mis luku taga!»

«Luku taga jah. Ja enne ei pääse välja kui sohva liikudeks.»

Tagametsa peremees neelatas korraks. No tont võtku seda Alfredit! Kui poiss korrakski iitsataks asjast natuke, oleks sohva toas ja kulkapudel tagasi supi-

tirina taga. Aga tohkam, ei see tee suudki lahti. Päeval pole nähagi, ainult ööseks venitab end aita.

Paar päeva kõndis Tagametsa peremees nagu uimane ringi. Nagu midagi puudus südame all. Mitte üksnes südame all, vaid ka suu oli imelikult kuiv. Lihtsalt — kogu elamine ja olemine oli viril justkui imikul, kel nisa ära võetud. Piipki ei maitsenud enam hästi. Ja lõunast kõrti ei tahtnud kogunistigi süüa. Ikka seadis samm nagu iseenesest kapi poole. Kuid supitirinatagune oli tühi.

Kolmandal õhtul istus Tagametsa peremees aidatrepile. Pani piibu suhu ning seadis jala nõnda, et keegi aita ei pääsenud. Ell kohendas seal aset. Tagametsa peremees ootas tükk aega. Ell oli roninud juba ammu sängi, kui viimaks kostis Alfredi vile. Poiss tuli venides, seisatades järsku Tagametsa peremehe ees.

«Oeh jah,» nagu ehmatas. «Või Tagametsa peremees ise.»

«Mina ise jah. Aga kes sina oled? Pime, mitte ei saa aru.»

«Alfred olen.»

«Kuhu sa siis lähed, kui Alfred oled?»

Poiss muutus segaseks ja kogeles:

«Ma niisama vaatan ... Nagu Elluga oleks tahtnud paar sõna rääkida. Meie nagu oleme sõbrad ... ja, noh, mis seal salata, varsti tulevad pulmad ...»

Tagametsa peremees tõstis jala eest ja sõnas:

«Kui asjad nii, eks mine siis räägi.»

Ise hakkas kõmpima toa poole. Seal lõi perenaisele küünarnukiga külge ja lausus:

«Nüüd on asi klaar. Homme tuleb linnasõit. Ei tea, kas too pudel on seal tirina taga?»

«Homme on, kui linnast tagasi tuled,» vastas perenaine teist külge pöörates.

Teisel õhtul tuli Tagametsa peremees linnast uue sohvaga. Sulane, Alfred, Ell ja peremees kandsid neljakesi uue riistapuu tagakambrisse. Perenaine seisis eemal ja vaatas pealt. Salamahti pühkis ta põllega silmi, sest talle tundus, nagu oleks tulnud ühes sohvaga Tagametsa ka uus ajajärk. Elu murdis jälle sisse. Justkui neljakümne aasta eestki, kui tema ja Jaak tõid linnast Tagametsale uue seinakella.

Tagametsa peremees sammus aga kapi juurde ja katsus käega supitirina taha. Ta nägu venis laiale naerule — kulkapudel seisis jälle endisel kohal nagu nael seinas.

PÄRAST SUVITUST

Kui õhtune rong jaama ette vuras, pistis isand Põllupüü pea ettevaatlikult vaguniaknast välja ning vaatas ringi.

«Tss!» tegi ta tõrjuva liigutuse tahapoole. «Kikerpillid tulid teise klassi vagunist välja.»

«Mh!» mühkas emand Põllupüü ja tegi hapu näo. «Ei tea, kellelt nad sõiduraha laenasid?»

«Mis muud, müüsid oma rannamantlid maha,» arvas tütar Milla.

Samal hetkel andis isand Põllupüü käega märku nagu stardiks. Kribinal-krabinal haarasid emand Põllupüü ja Milla pakid, kübarakartongid, käekotid ning pressisid vaguniukse poole. Isand Põllupüü tassis ise kah rasket kohvrit nagu elukutseline pakikandja.

«Äh-ähh!» lõõtsutas ta ning kamandas:

«Viskame nüüd ruttu siit nurga tagant minema.»

Kuid nurga taga seisid härra ja proua Vispeinid.

«Oi, kallis!» tegi proua Vispein emand Põllupüüd nähes suured silmad. «Sa oled justkui koormakandja eesel nende pakkide keskel. Vabandust, ma ei tahtnud solvata, tegin ainult nalja. Kui meie Pärnust tagasi tulime, lasksime oma kojamehe Antsu vastu tulla.»

Emand Põllupüü läks näost punaseks nagu keedetud vähk. Oli aga sel krõhvitsal terav keel, mitte ei saanud torkamata jätta! Kuid küllap saabub kord magus kättemaksutund. Las proua Vispein tuleb jälle mõnikord turult kurgikandamiga, küllap siis emand Põllupüü pärib kohe, et kas kojamees Ants on jäänud auto alla, et ei saa aidata armulist prouat. Kuid isand Põllupüüle tuli järsku päästev mõte. Ta mühkas:

«No kurram, kuhu need pakikandjad jäid? Milla, kas hõbeasjade kohver sai sinu kätte?»

«Minu käes jah.»

Nüüd tegi ka emand Põllupüü suu lahti ja ütles:

«Mine ruttu jaama tagasi ja vaata järele. Viimati panidki minema, ja kohvrites oli muuseas ka minu viis uut kübarat. Olid kaks niisugust kahtlast selli, mine tea.»

Isand Põllupüü tatsas ruttu jaama tagasi, nagu olekski tõsi taga. Kuid nurga taga jäi seisma ning piilus, kuidas Vispeinid löödult jumalaga jätsid. Siis tuli tagasi ja käsutas:

«Nüüd kaome ruttu mõnda pimedasse tänavasse, nii et kabjaplagin taga.»

Aga just enne päästvat pimedust kerkisid nagu maa alt välja Seenested. Isand Seeneste kergitas tervituseks kübarat ning hõikas üle õla:

«Ärge sibage, buss läks just praegu minema.»

«Meie ei tahtnudki bussile minna,» naeratas isand Põllupüü ja röögatas korraga: «Auto!»

«Hull oled!» sisistas emand Põllupüü mehe kõrva ääres. «Auto võtab ligi kolm krooni, aga meil jäi sõidupileteist järele ainult veidi üle krooni.»

Kuid polnud enam midagi parata. Takso vuras ette ning Seenested seisid nagu ahvid veidi eemal ja vaatasid pealt. Põllupüüd pressisid end pakkide vahele autosse. Juht pani masina käima, meel rõõmus, et sai pikema otsa. Kuid juba järgmise nurga taga hõikas isand Põllupüü:

«Stopp, olemegi kohal!»

«Kuidas kohal?» imestas Milla, kuid ema küünarnukk pani ta vaikima.

Isand Põllupüü andis autojuhile 50 senti ja see sõitis minema. Põllupüüd korjasid jälle oma pakid kokku ja hakkasid sammuma kodu poole. Nüüd oli hea minna läbi pimedate tänavate, keegi vastutulijaist ei tea aimatagi, et supelsaksad tulevad suvitamast tagasi.

Et Põllupüüd elasid hoopis teises linnaservas, siis kulus tükk aega minekuga. Isand Põllupüü arvestaski seda. Parem kui kaasüürilised magavad, muidu teevad suured silmad seda rongkäiku nähes. Kodu lähedal jättis isand Põllupüü naise ja tütre pakkidega nurga taha, ise aga lippas ette luurele.

Tagasi tulles sülitas ta:

«Ptüi! Lilleste vanamoor vahib nagu öökull aknast välja.»

«Nõid!» sisistas emand Põllupüü.

Nad ootasid tükk aega, siis läks isand Põllupüü uuesti luurele. Ta tuli tagasi veel halvema sõnumiga:

«Nüüd on Lilleste vanamoor küll aknalt kadunud, kuid kojamehe Linda sosistab värava taga oma poisiga.»

«Missugune see poiss oli?» päris ruttu Milla.

«Ei näinud hästi, aga nagu ohvitser oleks olnud.»

«Oi!» kilkas Milla. «See on minu Edgar. Ma kisun tal silmad peast välja . . .»

Preili Milla tahtis joosta kodu poole, kuid emand sai tal käest kinni haarata. Poole tunni pärast läks isand Põllupüü kolmandat korda luurele, kuid tuli tagasi veel põrutavama teatega:

«Vana Lilleste on kõrtsist koju roninud ja pöönab just värava ees. Vanamoor karastab teda vee ja luuavarrega. Kogu maja vaatab seda jantarit pealt.»

«Oeh,» oigas emand Põllupüü, «mitte ei jõua enam seista. Kas sa poleks võinud hoida nõnda palju raha kokku, et oleksime ilusti koju saanud.»

«Eks istu trepile,» turtsus mees.

Emand Põllupüü istuski südametäiega trepile ja hakkas ajaviiteks suvituskulusid kokku arvestama. Kuid asi ei klappinud, 50 krooni oli ikka vahet. Siis tuli nagu välk selgest taevast meelde öö, millal Mihklit kodus polnud. Mees tuli alles hommikul ja ütles, et käinud tööstur Ivansoniga kalu püüdmas. Asitõenduseks pani isegi paar väikest havinolki lauale.

«Ah-haa, nüüd ma tean, kus sa kalu püüdmas käisid!» röögatas korraga emand Põllupüü.

«Mis kalu püüdmas?»

«Või ei mäletagi! Kuhu jäi 50 krooni, sa igavene luukere?»

«Loviise, ära nüüd hakka uulitsal . . . kui koju jõuame, küll ma siis võtan arved kokku . . .»

Ent emand Põllupüül polnud enam tarvis arveid kokku võtta. Talle oli niigi asi selge. Lõõtsudes pistis ta nutma, aeg-ajalt meest sajatades:

«Sa igavene koeranäru . . . Mina pean nüüd siin trepil istuma ja külmetama, aga sina lased ühe õhtuga 50 krooni lendu . . . Ja siis valetad ja petad mind . . . Rasputin sihuke!»

See lugu oleks võinud veel dramaatilisemaks muu-

tuda, kuid teisel korrusel avati üks aken ja jäme mehehääl hüüdis:

«Kasige mu akna alt minema, muidu viskan kapaga vett.»

Emand Põllupüü oli nagu välk püsti ja sosistas:

«Taevas, see on pritsimees Mätasmaa. Mis küll inimesed . . .»

Põllupüüd haarasid ruttu pakid ning põgenesid teise nurga taha. Vett nad nii väga ei kartnudki, ent äkki tunneb Mätasmaa nad ära. No siis ei julge enam toast jalga välja tõsta ning kõik suvitusjutud oleksid rikutud nagu põlenud koogid.

Samal hetkel sõitis mööda tühi takso ja isand Põllupüü tõstis käe üles. Kõik ronisid jälle autosse ja masin vuras kümme maja edasi koduvärava ette. Seal oli juba vana Lilleste end jalule ajanud ning särgi tagasi pükstesse toppinud. Kuid kogu majarahvas oli veel jalul, kui Põllupüüd autoga ette sõitsid. Isand Põllupüü lõi uhkelt rahakoti lahti ja küsis autojuhilt kõvasti:

«Kas sajakroonilist saate vahetada?»

«Ei saa, härrad.»

«Oot-oot, ma saan vast nõnda palju ka lahtist.»

Isand Põllupüü korjas kõik oma vaskrahad kokku ja pistis autojuhile pihku. See tänas ja keeras masina ringi. Kui nad õue astusid, lausus isand Põllupüü kõikide kuuldes:

«Ptüi, ligi viis krooni läks see sõit. Küll nöörivad need autojuhid.»

Nõnda jõudsid supelsaksad Põllupüüd tagasi koju.

REMONT

Jaak Tibatilluke tõmbas küüru selga ja ronis trepist üles. Ülemisel astmel jäi veel korraks seisatama ja vaatas alla. Aga seal all, vööruses, seisis ta küljeluu Rosiine ning vibutas rusikat:

«No mine, mine, argpüks. Eh! ma pole veel elus näinud sihukest hapupiima nagu see.»

Jaak Tibatilluke naeratas. Mitte just ei naeratanud,

vaid tõmbas näo kuidagi virilaks, mis pidi tähendama naeratust. Sest hapupiima nimetus tema kohta oli võrdlemisi leplik. Muidu ikka harilikult... aga mis sellest arutada, Jaak Tibatilluke jõudis parajasti majaomaniku ukse taha. Veel korraks läks südame all jahedaks, kuid siis koputas.

Jäme mehehääl ümises midagi ja Jaak Tibatilluke litsus end ukse vahelt sisse. Võttis ilusti mütsi peast, kaapas jalga tervituseks ja tutvustas end:

«Lubage tutvustada: Jaak Tibatilluke, korter kolmandast.»

«Üh-ühh!» noogutas majaomanik pead. See polnud halvasti öeldud. Jaak Tibatilluke sai uut julgust ja jätkas:

«Ma tulin remondi pärast.»

«Missuguse remondi pärast?» küsis majaomanik ja litsus kulmukarvad kokku.

«Vaat, lugu on nii, et oleks tarvis...» Jaak Tibatilluke kaugemale ei saanud, sest rusikas raksatas vastu lauda ja jäme hääl pajatas:

«Minu majas on juba maailmasõja-päevist alates sihuke kord, et kes remonti tahab, see tehku ise. Ainult majakatuse parandan mina, väljakäigu ja pühkmekasti vean ka välja, muu kõik on juba üürilise asi. Kes ei taha teha, litsugu jalga, küll tuleb teine ja teeb. Ainult materjali annan mina.»

Jaak Tibatilluke köhatas korraks, keerutas mütsi pihus ja katsus uuesti alustada:

«Vabandage, isand Mühktõhk. Mina olen elukutselt klaverihäälda ja, kuidas mina...»

«See pole minu asi!» heitis isand Mühktõhk vahele.

«Aga mõtelge, kuidas mina hak...»

«Trahh!!»

Selle tagajärjel tuli korter number kolmanda üürnik Jaak Tibatilluke kümme korda kiiremalt trepist alla, kui oli üles roninud. Ise katsus pihuga kukalt, kuid õnneks oli saabas mööda lennanud. Ainult juuksetutt seisis veel hirmust püsti nagu habemeajamispintsel.

Jaak Tibatilluke astus oma korterisse number kolmandasse.

«Noh, kas rääkisid?» küsis Rosiine.

«Rääkisin jah,» laulis Jaak Tibatilluke lõbusalt, nagu

oleksid asjad parimas korras. «Homme hakkan kohe remondiga peale.»

«Kuidas — hakkad peale? Kas siis Mühktõhk meistrit ei toogi?»

«Oh, see on väike asi minu käes,» koputas Jaak Tibatilluke endale vastu rinda. «Küll näed, kallis, et saan sellega ka üksi hakkama.»

Teisel päeval kõmpis Jaak Tibatilluke linna. Seisatas raamatukaupluste akende taga, otsekui oleks hakanud üleöö kirjanikuks. Astus viimaks ühte pruugitud raamatute ärri sisse ja küsis «Pottsepa õpperaamatut». Siis kadus mitmeks tunniks parki ning uuris raamatu algusest lõpuni läbi. Seejärel tuli koju, võttis õmblusmasinakastist Rosiine sentimeetri ja hakkas ahju pikuti ja laiuti mõõtma. Avas ka ahjuukse, tükkis peadpidi sisse ja mõõtis seestpoolt täpselt ära. Siis astus laua taha ning arvestas tükk aega. Kui kolm poognat valget paberit oli arvusid täis, võttis ühe puhta lehe ja kirjutas sinna järgmist:

104 kilo 15 grammi savi
171 kilo 146 grammi liiva
1621 kilo 961 grammi vett
73 tükki kahhelkive
136 tükki telliskive
4 ahjukonksu ja
1 ahjulagi (soe).

Andis selle retsepti nagu arst Rosiine kätte ja käskis minna ärri. Ise sammus õue, otsis aia äärest paraja aisajämeduse roika ning tuli sellega tagasi tuppa. Avas ahjuukse, pistis roika sisse ning hakkas kangutama. Ent ahi pidas paar esimest pingutust vastu. Jaak Tibatilluke sülgas uuesti pihku ning hakkas siis rinnaga litsuma. Surus jalad vastu seina ja korraga oli ninali teises seinas maas, kuna tema ümber tekkis nagu meteooride sadu.

Üks ahjukivi tabas kummutil Rosiine kupliga laualampi, teine lõi nässu õmblusmasina, kolmas kukkus agarale töömehele lagipähe. Kogu tuba oli tolmu ja prahti täis nagu pärast maavärisemist. Aga Jaak Tibatilluke ei hoolinud sellest — vana ahi oli maas. Avas akna ja hakkas sellest kiviprahti välja loopima.

Samal ajal jõudis Rosiine ka materjalikoormaga ärist tagasi.

«Vett ei saanud,» ütles.

«Mispärast ei saanud?»

«Poesellid naersid ja ütlesid, et pole uut saadetist kohale jõudnud. Sõja tõttu saavat tuleval nädalal.»

Jaak Tibatilluke kratsis kukalt. No küll oli nüüd tükk. Ahi oli ilusti maha lõhutud, materjalikoorem õues, ainult puudus savi ja kivide jaoks tarvisminev vesi. Kratsis kukalt ja istus toalävele maha. Sellal aga jõudis Rosiine näha hävitustööd, mis oli sündinud tema äraolekul.

«Inimeseloom, sa oled mu uued kardinad tolmu täis ajanud,» karjus ta.

Jaak Tibatilluke vaatas, et õige jah. Oleks vist pidanud kardinad eest ära võtma, kui loopis kive ja prahti läbi akna välja. Kuid vaheajal oli Rosiine avastanud ka hävitustöö oma kupliga lambi ja õmblusmasina kallal. Ta ei pidanud pikka aru, vaid lajatas kallile mehele pooliku telliskiviga teise muhu pähe.

Jaak Tibatilluke põgenes targu uue kivirahe eest vöörusse. Seal põrkas ta majaomanik Mühktõhuga kokku ning teatas sellele kandu kokku lüües:

«Teatan, et pean remondi pooleli jätma.»

«Mispärast pooleli?» urises Mühktõhk.

«Vett ei ole saada. Sõja aeg . . . »

«Missugust vett?»

«Noh, raamatus öeldakse, et pannakse savi ja liiva hulka nii ja nii palju protsenti vett. Tähendab, ahjutegemise protsendivett.»

Majaomanik vaatas kahtleva pilguga Jaak Tibatillukese otsa. Siis avas ta korteriukse ja vaatas tuppa. Esimesel hetkel näis, et rasvane majaomanik saab südamerabanduse. Siis muutus ta näost lillaks, punaseks, siniseks, kollaseks, ning lubivalgeks kahvatades karjus:

«Mõrtsukas! Sa oled mu uue, läinud aastal tehtud ahju maha lõhkunud. Korradi klaverihäälestaja! Masuurik! Appi, politsei!»

Rohkem enam karjuda ei saanud, sest vajus läve ette maha.

Nüüd ei lase majaomanik Mühktõhk enam ühelgi

üürilisel remonti teha. Võõpab laed, tapeedib toad, värvib põranda. Teeb kõik ise, ei lausu sõnagi, ainult nohiseb. Mõned kaasmajaomanikud ütlevad, et Mühktõhk on saanud peaaju pehmenemise. Kõik võib olla, ainult Jaak Tibatilluke pidi ütlema talle korteri üles.

KUULUJUTT

Mõni päev tagasi oli meie majas igavene segadus ja madin. Nüüd, tagantjärele mõteldes on ime, et maja veel vundamendile püsima jäi. Aga paljud aknaklaasid, pööninguluuk, veepump ning kojamees Kukepea käru said siiski kannatada. Asi ise arenes järgmiselt.

Korstnapühkija Vehmervei eit saabus linnast tagavarade ostudelt. Hommikust saadik oli ta lõhkunud läbi kõik kosmeetikaärid, apteegid, värvikauplused ja iludussalongid, otsides huulepulka, mille tuubile on kirjutatud järgmised prantsuskeelsed sõnad: pour les lèvres, rouge gitane, etui nickelè. Mis see täpselt tähendas, seda ei teadnud ka emand Vehmervei. Aga huulepulk pidi olema just selle kirjaga, sest sihukest määret oli tarvitanud oma mokale proua Siiliandres. Ja proua Siiliandres oli kassikaitse seltsi esinaine.

Kuid sihukest huulepulka polnud saada kogu linnas. Meelte rahustamiseks ostis emand Vehmervei tagavaraks pool kilo lastepuudrit kass Kärri jaoks, pool tosinat vihmavarje, ühe baromeetri, viis kübarat ja kakskümmend pakki rotimürki.

Nüüd traavis ta selle kandamiga kodu poole, andis jalaga õueväravale põraka ning tahtis selle vahelt hoovi lipata. Ent just seal juhtus õnnetus. Õuevärav langes kinni, enne kui emand Vehmervei suutis läbi lipata, ning lõi baromeetri katki.

«No küll on kuramuse õuevärav!» hakkas emand Vehmervei sajatama. «Valitsus peaks sihukesed õueväravad ära keelama. Need ei tee kodumaale muud kui kahju.»

Seda saginat kuulis eemalt kojamees Kukepea. Tema oli vähese kuulmisega inimene ning ka rääkimine oli vilets. Mõnikord lihtsalt pudrutas nõnda, et ei saanud

sõnagi jutust aru. Nüüd lidus ta ruttu lähemale ja ütles:

«Oi, langes... purus... katki... ai-ai...»

«Mis asi see langes ja purustati pihuks ja põrmuks?» päris emand Vehmervei.

«Baromeeter,» tahtis kojamees Kukepea ütelda, kuid see keeruline sõna ei tulnud kuidagi suust. «Bar... bar... vars... varsh...»

«Taevas, või Varssav juba langes ja pihustati põrmuks ja tuhaks!» lõi emand Vehmervei käsi kokku.

Kuid kojamees Kukepea taipas ta eksitust ja hakkas parandama:

«Prr... mitte Var... Varssav..., taht... sin... ü... ütelda bar... par... pär...»

«Pärnu?» aimas korraga emand Vehmervei kohutavat tõde. «Naa — ma ütlesin juba ammu, et ega need sakslased ainult Poolaga lepi. Nüüd on otsaga Pärnus...»

«Ei ole saks... sakslased...»

«Kes siis?»

«Par... pra... prant...»

«Ah prantslased? No seda võis neist juba arvata. Lõid Siegfriedi liini sodiks ja nüüd kohe Pärnu all. Aga olgu kuidas on, nüüd saan vähemalt samasuguse huulepulga nagu proua Siiliandresel. Ärgu tema ühtigi mõelgu, et on minust kuidagi parem.»

Kojamees Kukepea pühkis taskurätikuga otsmikult higi, sest nüüd oli tema jutt läinud päris liiale. Veel viimast korda katsus ta selgeks teha, et kõik on eksitus, ja ütles:

«Ei ole ka pran... prantlased, vaid ja... jaa... jaap...»

«Ah jaapanlased? Taevas tule siis ise appi. Küll nad on siis varsti otsaga ka siin.»

Emand Vehmervei karjatas korraks, laskis oma lastepuudri pakil ja vihmavarjudel kukkuda ning pistis liduma toa poole. Kui nüüd saaks veel kuskile peitu pugeda, sest see on juba teada, et jaapanlased ei anna armu. Vööruses põrkas ta vastamisi poemees Minaskiga, kes sinna oli üle toonud oma leivatoa.

«Mis sa enam taignast sõkud, parem katsu et plehkat saad!» hüüdis emand Vehmervei.

«Mis seal siis on?» päris poodnik, käed taignaga.

«Jaapanlased, mis muud.»

See uudis rabas nagu välk poodnik Minaskit. Ta enam ei pärinudki, et mis või kus, vaid kargas poodi, lõi ukse kinni ja hakkas kaupa keldrisse peitma.

Emand Vehmervei ilmumine teisele korrusele sünnitas täieliku paanika. Turukaupleja Rupski hakkas oma kapsatünni pööningule vedama. Et see august sisse ei mahtunud, siis haaras kirve ja lõi luugi eest ära. Kuid nüüdki ei mahtunud kapsatünn luugist läbi ja Rupski veeretas selle trepist alla. Raske kapsatünn murdis aga trepiastmed ning teise korruse elanikud ei pääsenud enam üles ega alla.

Sellepärast jooksis emand Vehmervei vööruseakna juurde, lõi ruudud sisse ja karjus:

«Tulge appi, päästke meid ... tooge redel!»

Möödaminejad jäid seisatama ja küsisid:

«Mis seal on, kas tulekahi või?»

«Pomm on purustanud trepi. Aidake, kallid naabrid!»

Keegi pistis mööda tänavat litsuma pritsimaja poole. Emand Vehmervei, turukaupleja Rupski ja maaler Nähvits hakkasid akendest kraami alla pilduma. Emand Vehmervei kallis kummipuu lendas kividele sodiks, maaler Nähvitsa värvipintslitel lendasid sabad tagant, turukaupleja kallas suure ähmiga kogu kastitäie mune aknast välja. Aga päästa tuli mis vähegi sai, sest teada neid jaapanlasi.

Korraga helisesid tänaval kellad.

«Nüüd on nad otsaga siin!» karjus Rupski.

Kaugemale ta ei saanud, sest aknast purskas tugev veejuga sisse ja lõi ta pikali. Emand Vehmervei karjatas:

«Gaas!»

Ta tahtis just silmi sulgeda, et nüüd on surm käes, mis muud, kui aknale ilmus pritsimehe kogu.

«Kus siin põleb?» küsis pritsimees.

«Siin ei põle kuskil.»

«No mis lamenti siin siis tehakse?»

«Jaapanlased!» karjatas emand Vehmervei.

Kuid pritsimees oli targem inimene. Tema ei uskunud kuulujutte, sest neid usuvad ainult inimesed, kel

pea veidi soe. Seepärast talitas ta väga lihtsalt: kastis veega emand Vehmerveid ja ronis läbi akna välja.

Mõne tunni pärast oli majas kord jälle jalul. Ainult majahoidja eit käis mureliku näoga õuel ringi ja hüüdis:

«Mihkel, kus sa oled! Mihkel, tule välja, kõik on möödas!»

Aga Mihklit ei tulnud kuskilt nähtavale. Alles mitme tunni pärast leidsid naised kojamehe kuuride taga siruli maas. Mehike oli hakanud kartma, et nüüd tuleb talle igavene karistus kuulujutu eest. Sellepärast oli võtnud püksirihma ja katsunud end käru külge üles puua. Kuid kärupuu oli prõksatanud katki ja Mihkel saanud maha kukkudes kuklasse suure muna. Nii oli kojamees Kukepea ainuke haavatu selles kuulujutusõjas.

1940

ROTIJAHT

Emand Versokil valutab hammas. Kogu öö justkui puuritakse oherdiga vasemas lõualuus. Ta keerab end kümmet kanti asemel, aga ei midagi. Hammas muudkui hõõgub nagu tuline raudnael suus. Kesköö on käes, aga ikka veel ei saa silma kinni.

Korraga jääb emand Versok kuulatama. Kapi alt kostab tasane krabin. Siis vaikib see, kuid varsti on kuulda uuesti ukse juurest.

«Tuhvlid!» mõtleb emand Versok.

Jah, õhtul jäid emand Versoki toatuhvlid ukse juurde. Nüüd närib neid rott. Võib-olla on juba ühele augu sisse söönud. Emand Versok keerab end küljele ja lööb mehele küünarnukiga külge.

«Kas kuuled, Toomas!»

Aga Toomas ei kuule midagi. Magab päevast väsimust, sest lauavabrikus pole töö kerge. Norskab läbi nina ja kiristab unes hambaid. See ajab emand Versokil südame täis. Tema on kogu öö hambavalupiinas, aga mees magab nagu tuhakott. Ei kuule sedagi, et rott närib tuhvleid.

«Ärka üles!» raputab meest õlast.

«Meh?» ümiseb see läbi une.

«Tee silmaluugid lahti, rott närib ukse juures tuhvleid.»

Toomas Versok jääb kuulatama. Tuba on pime ja ta ei näe midagi. Võtab sängijalutsist püksid ja hirmutab

nendega. Nüüd kuulevad mõlemad, kuidas rott jookseb üle toa.

«Tapa ära,» ütleb naine.

«Millega ma tapan?»

«Ükskõik millega. Süüta tuli ja löö maha. Muidu pole hommikuks toakingadest midagi järel.»

Nõnda tõusebki Versok keset ööd ja süütab tule. Nende naistega on alati häda. Lõhu puid, kanna vett, tapa rotte. Ta otsib midagi käepäralist löömiseks. Selleks sobib kõige paremini püksirihm. Kahekorra kokku, ja kui siis matsu annad, on rott kohe siruli.

«Topi enne ahju juures auk kinni,» õpetab naine.

Versok topib paberit augu ette. Siis hakkab mööda tuba rotti otsima. Urgitseb kapi alt, vaatab sängi taha, kolab siin ja seal, kuid rotti pole. Ent siis järsku vilksatab nagu must vari lillepoti taga. See sundis nõnda ruttu, et Versok ei saanud löögiks rihmagi tõsta.

«Nägin,» rõõmustab ta. «Nüüd on varsti mul pihus. Oot-oot sa!»

Ta urgitseb jälle kapi taha. Sealt jooksebki väike hall kera ahju juurde ja tahab lipata tuttavasse auku. Kuid see on suletud. Ja siis langeb Toomas Versoki rihmalöök. Ent hilja. Võib-olla ainult kümnendik sekundit, kuid siiski hilja.

Rott hüppab ja Versok teeb mingi veidra liigutuse.

«Vaat kus mees, kardab rotti,» naerab naine sängist.

«Pea suu!» uriseb mees. «Egas ta mõni lõvi ole.»

Ent siiski oli tal niisugune veider tunne südame all, kui rott tema poole hüppas. Justkui oleks tahtnud eest ära karata. Kuid jälle vilksatab lauajala juurest must kogu.

«Löö ... löö ... anna!» karjub naine sängist.

Versok annabki püksirihmaga, kuid jälle hilja.

«Kobakäpp oled!» hurjutab naine sängist.

«No tule ise ja pea oma rotijahti,» vihastab mees.

«Muidugi lähen! Anna rihm siia.»

Nüüd hakkavad mõlemad rotti taga ajama. Naine seisab akna, mees ukse juures. Rott vilksatab kord siin, kord seal, jookseb hirmunult kapi alt sängi alla, siis toolide vahele, kastide taha ning riidenagi varju. Versok hoiab kalossi käes ja valmistub tabamiseks. Kuid ta viskab mööda ja ka naise rihmalöök läheb luhta.

«Sellega võib kasse ja lapsi rihmutada, aga mitte rotte!» hüüab naine vihaselt, viskab püksirihma maha ja haarab nurgast toaharja.

Nüüd urgitseb ta sellega sängi all ja kastide taga. Kuid rotti pole kuskil.

«Lippas mõnda auku,» arvab mees.

«Otsi!» käsutab aina naine. «Enne ma ei jäta, kui löön surnuks.»

Ta kolistab toole, tõukab lauda ja korraga hüppab kuskilt jälle väike hall kera ning lippab üle toa. Naine kiljatab ja pillab toaharja põrandale. Üks vaas lendab ümber ja puruneb.

«Vaat kus kuulas, näru!» lausub mees.

Ent naine on nüüd tige. Katkine vaas ja ehmatus nagu uuristavad südames.

«Sa löönud maha,» uriseb mehele. «Vahid nagu tola.»

Mees ei vasta. Ta vaatab hämarasse nurka, kus seisavad tühjad pudelid. Miski nagu oleks liigutanud seal paberi all. Äkki virutab mees mürtsudes sinna kalossiga. Midagi kliriseb. Need on väikesed pudelid, milledes naine hoiab bensiini, mõnda rohtu ja õli. Nüüd on kõik sodi.

«Lollpea!» karjub naine. «Kas sa siis ei näe, mis rott, mis pudel.»

«Ma arvasin . . .» kogeleb mees.

«Tobud arvavad. Kasi sängi, jalust eest!»

Tükk aega sõnelevad mõlemad ärritatult. Naise meel on tige ja sapine. Ta heidab mehele ette mõningaid vanu pahandusi ja tülisid. Kogu kära kostab läbi õhukeste vaheseinte kõrvaltubadesse.

«Pea suu!» müristab mees ja vibutab käes kalossi. «Öösi ei anna ka rahu.»

«Ah-haa, tahad mulle visata! Viska, seisan ees, viska! Niisugune näru!»

Mees ongi juba valmis kalossiga virutama. Ja küllap ta seda suurt alusundrukus ja hargnenud juustega märki ikkagi tabaks. Aga korraga koputatakse seinale.

«Andke öösekski rahu!» hüüab kare mehehääl. «Minge päeval luha äärde ja tõmmake seal.»

See on lihunik, lühike jäme mehejõmm härjakaela ja punase näoga.

«Vasikasurm!» heidab naine.

Nüüd hakatakse teisel pool vaheseina rusikaga tampima. Kogu sein väriseb ja vihane hääl möirgab:

«Küll ma homme su kondid sõlme käänan!»

Kogu maja ärkab sellest trampimisest ja möirgamisest. Väljas vööruses avatakse uksi ja lüüakse jälle kinni. Kogu see kahekorruseline majalobudik on muutunud äkki keset ööd elavaks nagu mesipuu. Mitmelt poolt kostavad hääled ja sammud.

Toomas Versok on heitnud sängi ning mõtleb kibedusega rotijahile. Naine kõnnib mööda tuba ja valmistab riidehilpudest aset põrandale.

«Mina sinusuguse mõrtsukaga ühes ei maga,» mõtleb ise kibedalt ja puhub tule ära.

Aegamisi jääb maja jälle vaikseks. Ka lihunik on roninud sängi ja pigistab veel vihaselt rusikaid. Versok lamab seliti ning mõtleb raskeid mõtteid oma viisteist aastat kestnud abielust. Kui õige putkaks minema, vahest ootaks mujal õnn. Naisel on aga lakanud hambavalu ja ta jääb väsinult ning südametäiega magama. Ja siis selles vaikuses kostab jälle roti krõbin.

— — — — — — —

Mina istun õhukese vaheseina taga kolmandas toas ja naeran. Tõesõna, kogu jant oli põnevam kui mõni teatritükk. Muudkui istu ja kuula. Täna olid tegelased Versokid. Homme tuleb lihunikujõmm purjuspäi koju ja annab oma etenduse. Ülehomme võib-olla tuleb kord teisel korrusel elutseva puujalaga kingsepa kätte. Nõnda kestab päevast päeva agulimajade õhukeste vaheseinte taga teater.

KÜLMAL AJAL

Külmad ilmad teevad majaomanik Joosep Tõrukesele päris muret.

Mõni päev tagasi astus hommikul õue ja nägi — pool hooviväravat on kadunud.

«Jaska!» hõikas kojamehele. «Kus õuevärav on?»

Jaska tuli oma toast pesuköögi kõrvalt ja värises

külmast. Kogu öö oli istunud raudahju juures, kuid sooja ei saanud. Pool kasukasiilu oli ära põlenud, kuid külm oli ikka suure varba hellaks näpistanud. Niisugused on need meie tavalised korterid, rääkimata keskküttega. Seal ei saa külmal päeval ämbrist kirveta vettki kätte.

Nüüd silmitses Jaska tühja kohta õueväravas ja hõõrus kindaga nina.

«Mis sa sellest ninast hõõrud, parem katsume, et saame varga kätte,» käratas Tõruke.

«Aga kuidas sa seda enam kätte saad?»

«Kuidas?» vihastas Tõruke. «Maailmas peab ikka õigus valitsema. Niiviisi kantakse kogu mu maja laiali ja ei tohi häältki teha. Paneme läbiotsimise toime. Sina pead teadma, kes on toonud viimasel ajal puid, kes mitte.»

Jaska hakkas meelde tuletama. Nässbergid tõid sügisel kaks hobusekoormat. Suviste tõi enne jõule natuke reepäras. Kingsepp Vikati eit vedas paar korda kelguga turbaid. Tinasilm tiris puuaiast nööriga seljas.

«Noh, keda sa kahtlustad?» päris Tõruke kojamehelt.

«Vast Tinasilma,» vastas see kahtlevalt.

«Lähme siis sinna. Vaatame, kas õuevärav põleb ahjus või ei.»

Läksidki mõlemad Tinasilma korterisse. Tõruke tõukas ukse lahti ja ütles:

«Tulime revideerima. Öösel on õuevärav kadunud, vaatame, ehk on juhtunud sinu ahju.»

Tinasilm hakkas kogu kõrist naerma.

«Mis sa röögid?» küsis Tõruke.

«Nemad tulevad vaatama minu ahju, eh-eh-hee!» hoidis Tinasilm kahe käega kõhtu kinni. «See ajab ka haige naerma. Juba läinud suvel kukkus ahjulagi sisse, aga nemad tulevad revideerima. Ise lubasid ära parandada, aga aitäh lubamisegi eest. Vaata parem, mis mul potis keeb, vast on õuevärav seal. Keedan roostetanud hingedest sülti.»

Kuid majaomanik Tõruke heitis siiski kahtleva pilgu pliidi alla. Seal põles mingi valgeks värvitud puunott. Tõruke lõi käega ja ütles kojamehele:

«Nüüd lähme Vikatit kontrollima.»

Astusid Tinasilma uksest välja. Aga mõne sammu

järel lõi nagu välk majaomanik Tõrukese südamesse. Kas see valgeks värvitud puunott seal Tinasilma pliidi all polnud mitte tema aiapink. Valge aiapink, mille oli lasknud suvel valmistada tütre ja selle kavaleri jaoks.

«Jaska, mine vaata, kas valge pink on aias alles.»

Jaska ruttas vaatama. Veidi aja pärast tuli lõõtsutades tagasi.

«Netu,» ütles.

«No kuram, nüüd ma sellele Tinasilmale näitan. Asi läheb kohe kriminaali.»

Kuid asi ei läinud ühtigi kriminaali. Kui Tõruke ja Jaska uuesti Tinasilma tuppa astusid, oli tukk söeks põlenud.

«Kas tulid nüüd vast oma valget aiapinki otsima?» irvitas Tinasilm.

Tõruke sülitas ja lõi ukse kinni. No Vikati juures ei lase ta küll end haneks võtta. Astusid mõlemad, Jaska ja Tõruke, kingsepa korterisse. Seal küdes parajasti ahi. Kingsepp Vikat soojendas ise nagu kass ahjusuu ees turja.

«Mis puud sul ahjus põlevad?» hakkas Tõruke kohe pärima.

«Kuusepuud,» vastas Vikat.

«Togu! Ma küsisin, kust need puud on saadud.»

«Kust mujalt kui kuurist. Ikka omast kuurist. number kolmandast, tead küll.»

Tõruke heitis pilgu ahju. Igatahes need polnud väravalauad, see oli kindel. Kuid ka päris halupuud polnud, seda nägi esimese pilguga. Olid niisugused lauaotsad.

«Kust sa, Vikat, niisuguseid lauaotsi oled saanud?» hakkas jälle pärima.

«Siit ja sealt, ehituste juurest. Või arvad, et mul tutvust pole. Kui tahad, toon ka sulle.»

«Mis koorem maksab?»

«Viis krooni. Kui tahad, mul just praegu aega on, vinnan sulle ühe koorma.»

Tõruke oli nõus. Andis viis krooni ja süda oli kohe kergem. Nüüd külmal ajal oli raske põletismaterjali saada. Mõtles juba mitu korda turbaid osta, aga majaperemehe asi — hakkas häbi. Turvas oli ikka kehvikute küte, mis muud. Rikas mees põletab puid.

Tõruke ja Jaska jätkasid teekonda Suviste korterisse.

Kohe vöörusse astudes tundus Tõrukesele, nagu puuduks seal midagi. Vaatas — sahver oli alles, aknad ka ees, uks kohal, väljakäik nurgas. Aga järsku tuli meelde — pööninguredelit polnud. See ajas Tõrukese päris vihale.

«Kus redel on?» kärkis Suviste tuppa astudes.

«Näe, seal,» näitas Suviste näpuga ahju.

Katkisaetud redel põleski rõõmsalt leegitsedes.

«See läheb sul veel kalliks maksma,» vibutas rusikat.

«Kuidas kalliks?» tegi Suviste suured silmad. «Mina teen sulle veel head, aga sina ähvardad.»

«Vaat kus mul heategija välja tulnud!»

«Miks mitte. Eit tahtis mul hommikul redeliga pööningule minna pesu tooma. Aga järsku raks, redel just jala all katki. Eit pikali maha ja karjuma. Viisin voorimehega kliinikusse, teab, kas jääb sandiks või saab terveks. Mõtlesin siis hea mehe poolest, et põletan redeli ära. Ei taha niisuguse tühja asja pärast kohut käia. Aga nüüd tuleb veel sõimama. Hea küll, mul ükskõik, annan asja politsei kätte. Küll näed, mis saad katkise redeli eest.»

Majaomanik Tõruke lõi käega ja tuli välja. Selle Suvistega ei maksnud vägipulka vedada. Oli vana nurgaadvokaat, palvekirjade kirjutaja ja kõik. Tema oskas iga valge asja mustaks teha. Aga Nässbergidel ei lase end alt vedada. Juba vööruses hakkas tuhnima ja otsima. Vaatas — sahver oli alles, majaelanike nimelaud rippus naela otsas, trepp terve, vöörusel topeltuksed ees.

Siis astus tuppa. Nässbergid olid juba ahju ära kütnud. Tuba oli meeldivalt soe. Ainult Tõrukesele tungis mingi lõhn ninna. Tõmbas paar sõõmu, aga mitte ei teadnud, mis lõhn see oli.

«Mis lõhn see on?» küsis.

«Värvi lõhn,» ütles proua Nässberg. «Peeter pintseldas veidi kapialust. Värv oli pisut kulunud.»

See meeldis Tõrukesele. Üldse Nässbergid näisid olevat korralikud inimesed. Pildid seintel, paksud vaibad maas, kardinad akende ees. Ent järsku komistas Tõruke vastu vaibaäärt ning lendas karsumdi auku.

«Mis,» karjus vihaselt. «Põranda olete üles kiskunud.

Krr! No seda ma ei jäta! Toon politsei ja lasen protokolli teha. See on selge vargus.»

«Selge vargus jah,» pani proua Nässberg käed puusa ja astus majaomanik Tõrukese ette. «Aga kuidas on lood minu seaputkaga. Vaatasin eile öösi pealt, kui tassisid naisega tuppa. Ah-haa, mine veel politsei järele. Mine, mina ei keela.»

Majaomanik Tõruke kahvatas. Ronis põrandaaugust välja ning kõmpis trepist alla. Väljas ootas teda kingsepp Vikat ja ütles:

«Puud on kohal, peremees. Sain päris tubli noosi.»

Tõruke noogutas pead. Kuid korraga hakkas kojamees Jaska kisendama:

«Peremees, puukuurid pesuköögi kõrval on kadunud nagu maa alla.»

Nüüd ostis majaomanik Tõruke kaks kurja koera. Need valvavad ööd ja päevad õuel. Muidu, mine tea, kui külmad ilmad jätkuvad, jääb Tõrukese kahekordsest majast järele ainult lage plats.

HARITUD SULANE

Meie pool kandis läks üks taluomanik linna sulast otsima. Eelmisega oli talumehel halbu kogemusi. Sulane oli tubli viinavõtja. Harilikkudel nädalapäevadel polnud suurt viga. Aga juba laupäeva hommikul hakkas sulane vaatama aleviku poole.

«Mis sa sinna sihid?» küsis peremees.

«Ei midagi, vaatan niisama.»

«Näen jah, et viskad muudkui pilgu jälle alevi poole. Justkui armuhaige. Kas sul on alevikus mõni pruut, et sinna piilud?»

«Ei ole.»

«No mis siis on?»

«Ütlesin: pole midagi. Vaatan päikest, kui tahad just teada.»

Lõunalauas oli sulane päris närb. Ei söönud suurt midagi, ainult vedas lusikat vastu kausiäärt. Perenaine juba mõtles, et sulane ei söö klimbisuppi.

«Kas tahad, toon midagi muud?» küsis.

«Ei taha.»

Tõusis söögilauast üles, kõndis mööda peretuba edasi-tagasi, kadus siis kuskile ära. Keegi nagu ei pannud seda kadumist tähelegi, enne kui oli tarvis jälle tööle minna. Alles siis selgus, sulast pole kuskil. Otsiti kõik ruumid läbi, vaadati tubadesse, talli, lakka, sauna. Ei ole, mis ei ole.

«Vaata, kas su hõbekell on kummutil alles,» ütles perenaine peremehele.

Hõbekell oli alles. Peremehe uued riided seisid ka puutumatult. Kõik oli alles, ainult sulane puudus. Ja ühes sulasega ka selle uued riided. Vanad töörõivad ja pastlad olid sulasetoas nurgas.

Peremees ega perenaine ei saanud sellest imelikust kadumisest aru ega otsa. Kui sulane ka järgmisel päeval nähtavale ei tulnud, arvasid juba halba. Peremees käis veel korra laka peal, et vahest on roovikute külge ennast üles tõmmanud. Aga polnud sealgi. Alles pühapäeva õhtupoolikul ilmus sulane jälle tallu. Tuli nagu unenägija: kahvatu, kurnatud, jõuetu ja lõtv, justkui haiguse läbi põdenud. Viskas kõigi riietega sängi ning pöönas esmaspäeva lõunani. Siis hakkas sülitama, oigama ja kõrisema.

Alles teisipäeval hakkas jälle pisitasa tööle. Kolmapäevaks oli haigus põetud, siis asus ka söögi kallale. Neljapäeval tuli isegi jutt kuuldavale. Reedel võttis peremehe käest kümme krooni ning laupäeva hommikul hakkas sihtima aleviku poole.

Nõnda juhtus kolm nädalat, siis laskis peremees sulase lahti. Kuid ilma abita ei tulnud toime. Sellepärast sõitiski linna uut sulast otsima. Kõndis tööbüroo juurest läbi ning vaatas noori mehi. Üks hakkas millegipärast meeldima. Oli tasase jutuga, päris mõistlik poiss. Et aga peremehel oli eelmisega varem kirjeldatud kogemus, hakkas uut sulast proovima:

«Viinamees ka oled?» küsis.

«Ei ole.»

«Noh, see mõni mees, kes viina ei võta,» hakkas peremees kavalalt hurjutama. «Nüüd trimpavad ka naised, kuidas siis tohib mees, kangem pool, neist alla jääda.»

«Tohib või mitte, aga mina ei võta. Ka suitsetamise jätsin maha, võtab üleliigset kulu.»

«See on tubli poiss!» mõtles peremees ja hakkas kaupa sobitama.

Saidki kaubale. Peremees sõitis uue sulase korterisse kraami järele. See tõigi tööriided ja viskas vankripärasse. Siis kadus jälle õuevärava taha ning ilmus nähtavale raske kohvriga. Kolmas kord tõi suure kasti justkui vanasti nekrutitel, kui need läksid kroonut teenima.

«Mis koorma sa mulle siia peale laadid?» küsis peremees.

«Ah, niisama!» lõi uus sulane käega.

Oli vähese jutuga poiss. Sõitsid tüki maad, aga ei teinud suudki lahti. Mõmises midagi, rohkem istus omaette ja tukkus. Aga ei tukkunud ka, sest silmad olid lahti. Ainult kui sõitsid ühest kohast mööda, kus kasvas palju kaski, lausus:

«Vaat kui ilusad betula verrucosa var. pendulad.»

«Mis?» küsis talumees.

«Tahtsin öelda: ilusad leinakased. See oli ladina keeli.»

Talumees vaatas uuele sulasele otsa: kas see pole viimati peast veidi põrunud. Aga pealt polnud näha midagi. Kodus ütles peremees perenaisele:

«Tõin sulle haritud sulase. Rääkisime teel ladina keelt: pentuura pebuula varrikoosa. Kas tead, moor, mis asjad need ka on? Meite arukased!»

«Taevas, siis sellest pole küll töömeest!» hakkas perenaine kohe hädaldama.

Aga poiss oli päris tubli töömees. Igatahes ei jäänud viinaninast põrmugi maha. Ja laupäevahommikul ei hakanud ka aleviku poole vahtima. Vihtus õhtuni tööd, sõi kõhu täis, käis saunas ja siis oma tuppa.

Öösel aga ärkas perenaine üles ja läks kööki. Köögist oli näha sulasetoa ukse taga valguseriba. Keegi kõndis mööda tuba edasi-tagasi ja rääkis. Perenaine läks tagasi tuppa ja ütles mehele:

«See mait on tüdrukutepetis. Ühe on juba oma tuppa tõmmanud.»

«No seda ma ei salli!» vihastas peremees. «Lähen ja ütlen, et meil on korralik talu.»

Peremees kobiski üles ja läks sulase tuppa. See seisis keset ruumi, raamat käes ja luges.

«Kus tüdruk on?» käratas peremees.

«Missugune tüdruk?» tegi sulane suured silmad.

«No ära salga midagi. Mina niisugust asja ei salli. Tüdruk kohe toast välja!»

«Kui leiad, eks viska ise.»

Peremees otsis toa läbi, aga ei leidnud ühtki tüdrukut. Vaatas veel kappi, sängi alla, siis heitis kahtlustava pilgu sulase sõdurikastile. See lõi kastikaane lahti — raamatud.

«Õh-hõm!» hakkas peremees naerma, läks tagasi tuppa ja ütles perenaisele: «Polnud ühtki tüdrukut. Poiss loeb raamatuid ja sina mõtlesid, et amiseerib.»

Kuid perenaisele ei tulnud enam und. Hakkas mõtlema ja arutlema. Tulid niisugused õudsed kujutlused, et pidi peremehe üles äratama.

«Kuule, viimati on see uus sulane mõni poliitikategelane,» ütles.

«Mis poliitikategelane?» küsis peremees.

«Noh, mõni põrandaalune või nii.»

«Ära aja lora!»

Tükk aega oli perenaine vait. Aga mõtted töötasid nagu õmblusmasinad. Varsti äratas jälle peremehe üles ja ütles:

«See ei tähenda ikka head, kui sulane loeb raamatuid. Viimati tulevad niisugused mõtted, et lähen ja annan pererahvale kirvega pähe. Kirjanduses ju aina räägitavat tapmistest. Või pistab talule tule otsa. Ehk . . .»

Peremehel läks süda täis ja käratas:

«Kui sa vait ei jää, annan põlvega.»

Perenaine jäi vait, ei rääkinud enam sõnagi. Aga kui mõtles sellele, et mine tea missuguseid hulle raamatuid sulane loeb, tuli jälle südame alla hirm. Hakkas tasakesi nutma. Ka peremees hakkas asja arutlema. Võibolla oligi eidel õigus. Sest kes on varem näinud, et maale tuleb sulane kahe kandami raamatutega. See on ikka kahtlane värk küll.

Nüüd otsib peremees jälle uut sulast. Niisugust, kes ei joo viina ega loe raamatuid.

KESKMINE KORTER

Mu sõbral Mihklil on n.-ö. keskmine korter. Kaks tuba, puukuur, sahver, väljakäik vööruses. Kööki, keskkütet, vannituba ega teisi mugavusi pole. Elektripliit on, aga see kuulub isikliku tavaari hulka — ostetud järelmaksuga.

Mihkli päev algab selles keskmises korteris umbes nii. Hommikul, umbes kella kolme-nelja vahel, ärkab unest hambaid lõgistades. Pöörab end külili, tõmbub keerdu nagu punnivinn, katsub pead pista padja alla sooja. Aga hambad lõgisevad ikka nagu kohviveski.

«Prr . . . ära kisu vaipa ära,» tonksib viimaks naisele külge.

«Kuidas mina kisun,» ümiseb naine läbi une. «Omal sul kogu kaadervärk peal, anna mulle ka äärt.»

«Oh, nüüd tahab päris paljaks kiskuda,» oigab Mihkel.

Kisuvad mõlemad tükk aega vaipa, naine ja Mihkel.

Alles siis selgub, et vaip on mõlemal peal, talvepalitud ja portjäärid ka, ainult tuba on külm.

«Mine tee veidi tuld,» ütleb Mihkel.

Naine tõuseb üles, ajab kaks palitut selga, topib vildid jalga ja läheb puukuuri puid tooma. Aga järsku tuleb meelde — pole võtit. Puukuur on kolme korteri peale ning võti jäi Tollipuu Antsu eide kätte. Tõsi küll, igal osanikul peaks olema võti, aga Mihkel on veidi hooletu abielumees. Tema võiks elada laanes, aga mitte pealinna keskmises korteris. Seal on kõik enda päralt, löö kukerpalli või lase laulu, aga siin peab üks kodanik olenema teisest nagu hammasratas.

Kuid Mihkli naine leiab nõu. Ta lülitab elektritriikraua sisse ja varsti särtsub see, siis lülitab selle välja, mähib Mihkli vanadesse pükstesse ning viib voodisse. Nõnda on hea magada: vateeritud vaip, kaks talvepalitut, portjäärid ja elektritriikraud. Mihkel norskab kella kaheksani.

Siis ärkab järsku aevastades ja turtsudes, nagu oleks saanud laengu naerugaasi ninna.

«Aptsihh... aptsihh... mis see, tont, on?» turtsub.

Naist ei näegi, see on kadunud hoopis suitsu.

«Suitsu tuleb, mis muud,» vastab naine. «Ahjus on pragu, puh, küll keerutab vastu silmi.»

Mihkel kobib üles. Vaatab ahju, see ajab rohkem suitsu tuppa kui korstnasse.

«Mis asja, lähen kutsun vana Värava siia. Las teeb uue ahju.»

Majaomanik Värav tulebki ja Mihkel peab väikese jutluse. Et nii see asi ei lähe, maksa muudkui üüri, aga ahi keerutab suitsupilved kõrvalkorteri ahjust korstna asemel tuppa. Kõik riided haisevad nagu tukid. Kui pühapäeval seltskonda lähed, vaatavad teised niisuguse pilguga otsa, et see on küll vist pärit viimasest Läänemaa suitsutarest.

Värav vahib ahju ja näitab näpuga:

«Näe, siin on pragu. Siit vist kahvibki sisse.»

«Sealt jah,» arvab Mihkel. «Too kohe meister, las parandab ära.»

Värav hakkab naerma:

«Kas sul omal käsi pole. Minu poolt savi, sinu poolt töö. Löö kinni nagu kitiga.»

«Mina pole ahjutegija, olen kingsepp.»

«Ole mis sa oled, aga niisugust väikest asjakest pead ise ka lappima. Kui mina iga sihukese tühja asja pärast meistri toon, siis ei jõua sina üüri tasuda. Ammu see oli, kui panin väljakäigule uue haagi ette. Suvel tõrvasin ka katuseid ja lasksin pintseldada veidi põrandaid. Mis üle selle, see on üürnikkude asi.»

Värav läheb minema ja Mihkel otsib nõu savi jaoks.

Keskpäevaks on ahi lapitud ja toad soojad. Mihkel peseb käed savist puhtaks, torkab suitsu suhu ja tahab asuda tööle. Kuid parajasti tuleb naine turult rõõmsa näoga:

«Tead, sain osta hästi kaks vakka kartuleid tagavaraks. Aga kuhu me need paneme?»

«Sahvrisse,» arvab Mihkel.

«Sahvrisse ei mahu,» ütleb naine.

«Mis sahver see siis on, kui ei mahu kartulidki sisse,» toriseb Mihkel. «Ma lähen vaatama.»

Kaks aastat on Mihkel elanud Värava majas. Kuid kunagi pole olnud asja sahvrisse. Ainult teab, et on mingisugune sahver. Nüüd astub vöörusse ja silmitseb sahvreid. Kuus tükki on neid reas, kuue korteri jaoks. Pikad ja kitsad, justkui puusärgid. Mihkel teeb ukse lahti ja vaatab. Paar pudelit, mõni purk, kümmekond saapaliistu ja sahver ongi kraami täis.

«Siia ei mahu jah,» jõuab viimaks otsusele. «Aga paneme tuppa.»

«Aga kuhu kohta?» küsib naine.

Kaks tubagi on kraami täis. Laud, voodi, paar tooli, riidekapp, mõni kast, lillepott ja ruumi polegi enam. Ahjul on pannid, laudade all saapaliistud, nurgas riiulid. Ainult kummutil on veidi ruumi, aseta või kartulikotid sinna.

«Kuid misjaoks on meil sängialused,» leiab Mihkel nõu. «Parem veel kui sahver. Tõmba harjaga praht välja ja lükkame kartulikotid sinna.»

Naine hakkab harjaga sängialust kookima. Tõmbab korra — tuleb välja Mihkli säärik. Tõsi küll, ainult säär, sest alumine osa saapast narmendab.

«No mis see siis tähendab,» tõmbab Mihkel kulmu kortsu. «Olid päris head säärikud, aga nüüd on ära näritud nagu vana viht. Mis jandam seal sängi all on?»

Mihkel ronib sängi alla ja avastab kurva tõe, et tema keskmises korteris on rotid. Säärikud, villane kampsun ja kalender on näritud sodiks. Nüüd ei oska enam teha nädalapäevade vahet, pole majas tähtraamatut.

Pool päeva kulub rotiaukude täistoppimisega. Siis on käes ka juba õhtu ning kõrvaltoas hakkab Tollipuu Ants keerama raadionuppe. Kostab lõbus tantsumuusika, kuid sealsamas hakkab koolipreili Piparkook alt korterist harjavarrega vastu lage toksima.

«Pange oma leierkast kinni, ma tahan ooperit kuulata,» karjub peenikese häälega.

«Pole meie leierkast,» põrutab Mihkel vastu, «see on Tollipuu Antsu oma.»

«Keda sa teotad, kotalappija,» põrutab korstnapühkija rusikaga vastu seina.

Ja Tollipuu Ants paneb oma kolmelambilisele veel kõvemad tuurid sisse. Kuid preili Piparkook ei jäta ka jonni ja kruvib oma neljalambilise tenori üürgama. Sellest saab ka poemees Kopik häiritud ning lööb oma viielambilisega kõik eetrimasinad lukku.

Mihkel aga istub toolil, topid kõrvades, ning kopsib tööd. Tema oma kahelambilist ei hakkagi vingutama. Aga kui viimaks muusika ka kõrvavattidest läbi lööb, toob sae tuppa ning hakkab teiseks päevaks puid saagima. See lööb kõik raadioaparaadid tummaks.

«Nüüd võib minna magama,» ütleb ja riputab sae varna.

Poevadki mõlemad vaiba alla, naine ja Mihkel. Praegu nad talvepalituid ja portjääre peale ei võta. Need toovad öösi, kui hambad lõgisema hakkavad. On päris mõnus olla, tuba parasjagu soe ja päevaskeldused seljataga. Juba hakkavad silmad kinni vajuma.

Aga äkki kargab Mihkel sängist üles:

«Mis pagan siin kõrva ääres krõbistab, mitte ei saa magama jääda.»

Süütab tule ja vaatab — lutikad. Keskmise korteri lutikad, millede üle ei maksa vihastada. Esimese tosina litsub Mihkel näpu vahel puruks. Teist tosinat ei viitsi enam kinni püüda, vaid veab sõrmega punaseid kriipse seinale. Ka kõrvaltubades otsitakse tapeetide vahelt punavatimehi. Tollipuu Ants mõmiseb vihaselt:

«Tuleks kogu see kupatus põlema pista, vast siis saaks lahti.»

Aga Mihkel ei ole nõnda vihane. Ta teab, see on keskmise kodaniku keskmine korter ja omad rõõmud ning mured peavad olema igal. Hea, et see keskmine elu ja olemine on niisugunegi.

PROTSESSE OTSIMAS

Õues haukusid koerad.

Rehepapi peremees ajas end sängist üles ja astus akna alla. Mööda porist külateed lähenes pikk mees, palituhõlmad eest lahti, portfell näpu otsas. Aeg-ajalt jäi seisma, vaatas Rehepapi talu mahatõmmatud aeda, mille kallal külapoisid olid ühel ööl jõudu katsunud, silmitses eemal asuvaid heinamaade kraave ning talviseid reejälgi põllul, kust naabrimehed põiki üle sõitnud. Siis astus jälle edasi, võttis märkmiku taskust välja ning märkis midagi sinna üles.

Rehepapi peremees silmitses ikka tulijat. Nagu oli kuidagi tuttav, aga ei olnud ka. Pikkus oli justkui konstaablil, ent see kandis alati vormiriideid. Kontrollassistent polnud — too oli hoopis lühem. Lutheri metsaostja, ei, ka see polnud. Aga midagi oli tulijas siiski tuttavat, seda teadis Rehepapi peremees kindlasti.

«No korram, kes see saks sihuke on?» urises vanataat endamisi.

«Vast mõni agent,» arvas perenaine voki tagant.

«Ei näi just olevat. Ennem paistab juba maamõõtja moodi. Uurib aeda, mis poisid maha tõmmanud, nagu kriminalist.»

Nüüd jättis ka perenaine voki seisma. See pidi olema huvitav isik, kes niisuguse poriga võttis ette teekonna Rehepapile. Nüüd olid raadioagendidki oma kastidega poris kinni. Rehepapi perenaine silmitses hetke tulijat ja hakkas siis naerma.

«Mis sa hirnud?» päris kohe taat.

«Hirnun, et pead omale prillid ostma.»

«Mine põrgu oma prillidega! Mul omal head silmad, näen veel kirjagi lugeda.»

«Aga oma poega ei tunne!»

Rehepapi peremees nagu ehmatas pisut. Sellepärast oli tulija nagu veidi tuttav. Nüüd surus ta uuesti nina päris vastu klaasi ja hüüdis:

«Ruudi neh, kes siis muu. Ja mina, pimeloom, ei tundnud kohe ära. Aga mis tema sihukese poriga maal koperdab. Ise pidi ülikooli lõpetama ja advokaadiks hakkama. Kuid nüüd kõnnib nagu mõni sahhariinimüüja mööda külaääri ringi.»

Samal ajal jõudis ka Rehepapi talu advokaadist poeg Ruudi õue. Seisatas jälle aia ees ning vaatas jäneste poolt näritud õunapuude tüvesid. Ise raputas pead ja mõtles kahetsedes, et siin polnud ühtki paragrahvi. Oleks sügis ja karu vilja tallanud — teine asi. Aga jäneste vastu polnud seadust.

Kuid haoriidaga oli teine asi. Selle oli jälle kindlasti ladunud Aidaku vanamees, ja nüüd oli see uperkuuti. Kohtus võib nõuda niuhti kahjutasu hooletu töö eest. Rehepapi peremehel tarvitses vaid anda volikiri ja küllap tema õiguse välja protsessib. Ehk jälle see teekraav just värava ees. Selle olid kindlasti naabrimehed talvel üle põldude sõites sisse tallanud. Või Mõraniku peremehe okastraataed vastu Rehepapi karjakopli piiri. Sedagi võis sundida kohtu teel lammutama.

Ruudi meel muutus päris rõõmsaks. Seitse nädalat oli oodanud oma büroos mõnd protsessi. Ent ükski vaim ei liigutanud ukse käepidet. Ainult keegi pikanäpumees oli ukse tagant viinud minema jalamati. Kuid ka sellega ei saanud protsessi alustada, sest politsei ei leidnud meest kätte. Aga siin oli protsesse iga sõrme jaoks kümme tükki. Kas või naabrimeeste talvine sõit üle Rehepapi põlluääre. Võis nõuda kahjutasu sõtkutud orase eest.

Rehepapi talu advokaadist poeg laskis päris vile lahti. Siis litsus portfelli kaenla alla ning sammus heade kavatsustega elumaja poole. Kui siit kaasa ei vii vähemalt kümmet protsessi, siis on asi hull. Aga ehk on vanamehel veel teisigi asju ajada.

Elutoas aga oodati rahutusega poja tulekut.

«Mis ta sellest haoriidast ja aiast takseerib?» küsis perenaine.

«Kust mina tean!» heitis peremees. «Vast studeerib, mis muud.»

Viimaks ometi kostsid vööruses poja sammud. Ruudi lükkas rõõmsalt ukse lahti ning raputas isa kätt. Siis astus ka ema juurde ning tervitas teda. Ent korraga jäi vaatama ema käel olevaid kriimustusi ja küsis:

«Mis su käel viga, ema?»

«Haige oli. Sõitsin alevisse, aga teel tuli kaupmees Kriiva auto vastu. Hobune hakkas kartma ja pistis lõhkuma. Mina aga lendasin üle vankriserva — kraavi. Jumalale tänu, et muud viga ei saanud, ainult käe kriimustas ära.»

«Viut!» vilistas Ruudi. «Tähendab, olid käega ka haige?»

«Natuke olin. Paar päeva ei saanud lehmi lüpsta, Aidaku eit käis abiks.»

Ruudi viskas portfelli lauale ja harutas sealt paksu raamatu välja. Tükk aega krabistas lehtedega, siis kargas istmelt üles ja hüüdis rõõmsalt:

«Käes. Siit tuleb kena protsess.»

«Mis protsess?» päris Rehepapi perenaine kohkudes.

«Nõudeprotsess. Kaebame tolle kaupmees Kriiva ettevaatamatu sõidu ja selle tagajärjel tekkinud kehalikkude vigastuste pärast kohtusse. Oma paarkümmend krooni mõistetakse välja niuhti. Peale selle saab trahvi ka. Õhtul teen palvekirja valmis.»

Rehepapi perenaine kohkus päris ära. Vaatas areldi mehe poole, et mis see ütleb. Kuid peremees seisis, selg vastu ahjutruupi, ning naeris:

«Kaeba kohtu jah. Vanaduspäevil sul muud teenistust pole, saad nõndagi raha. Oma poeg advokaat, mis nüüd viga, käi iga päev kümme kohut.»

«Isal on õigus!» hüüdis Ruudi rõõmsalt. «Tema saab asjast aru. Küll mul on ka sulle head nõu anda. Vaatasin juba väljas, et ümberkukkunud haoriida, teekraavi, Mõraniku peremehe okastraataia, lõhutud aiapostide ning sõtkutud põllu eest võib protsessida nagu ragin.»

Rehepapi peremees tõmbas sügavama sõõmu piipu ja vastas:

«Need vast jätame sinnapoole. Aga mul oleks üks palju parem protsess ees.»

«Mis see on?»

«Olen andnud ühele rajakale raha. Aga see on selle asja eest, teist taga — turki pistnud.»

«Palju oled andnud?»

«Ikka hulga. Läinud aastalgi sai minult üle saja tuhande. Nõnda iga aasta. Kui kõik ilusti kokku võtta, siis kisub poolteise miljoni ümber kokku.»

«No küll oled sa loll, vanamees! Poolteist miljonit! Aga katsume nüüd päästa, mis saab. Paneme või võlavangIasse. Või otsime konksu üles, mis rabab veel raskemalt. Ehk saab koguni süüdistada väljapetmises? Kes see sihuke rajakas siis on?»

«Sina!»

Ruudi jäi, suu ammuli, isa otsa vahtima. Vanamees aga popsutas piipu edasi. Tõmbas mitu sügavat sõõmu, sülitas siis põrandale ja pajatas kareda häälega:

«Oleme emaga eluaeg elanud, kuid pole kohtu-ust liigutanud. Nüüd aga tuled sina oma protsessidega. Kuid ära mõtle, vanamehel on veel aru peas. Ta pole päris lolliks läinud, kuigi on sinu koolitamisele poolteist miljonit maha visanud. Nüüd tulid vist protsente maksma, aga mina niisuguseid protsente ei taha.»

Veel samal õhtul sõitis Ruudi linna oma büroosse protsesse ootama.

SAAPAD

Mu onu Peeter tuli linna saapaid ostma. Maalt niisuguseid asju ei saa. Külapoest võib küll osta tšekisuhkrut, sindlinaelu, vankrimääret ja kuivanud biskviite, aga saapaid pole. Alevikauplustes mõnel pool juhtub mõni paar ripnema. Ent need on, kuidas ütelda — käkid. Niisugused saapahirmutised, et hakkab kahju kingsepast, kes nad vaevaga kokku klopsinud.

Seepärast käib maarahvas ikka linnast jalanõusid ostmas.

Nüüd tuli ka onu Peeter selles asjas linna ja rääkis, et tahab osta mitu paari jalavarje.

«Milleks sul mitut paari tarvis?» küsisin. «Praegusedki käivad veel tükk aega.»

«Käivad küll, aga egas saapad leiba küsi. Paned kapiotsale — las seisavad.»

Nõnda arutasime onuga seda saabaste asja ja kõmpisime linna poole.

«Vaat, astume siia sisse,» jäi onu seisma ühe jalanõudeäri ette.

Astusimegi kauplusse. Ninna lõid niisugused nahalõhnad, et pani aevastama. Kuid saapaid polnud suurt näha ühtigi. Ainult mõned paarid vedelesid riiuleil ja aknal.

«Mida soovite?» küsis juurderutanud ärisell.

«Ikka saapaid, mis muud,» ütles onu. «Egas me siia vorsti ostma tulnud.»

«Missuguseid?» tõmbas müüja nina viltu onu nalja peale.

«Noh, niisuguseid, mis jalga lähevad.»

Onu sirutas oma jala ette, müüja heitis sellele pilgu ja kadus leti taha. Otsis seal tükk aega ning tuli tagasi paari saabastega.

«Kas rohkem polegi?» küsis onu.

«On küll. Aga proovime esiti neid.»

Proovisime kõik kolmekesi. Onu Peeter passis jalga, mina katsusin nööre, ärisell hoidis paberit all, et saapatallad kriimustada ei saaks.

«Kuidas on,» küsis onu. «Kas kõlbavad?»

«Nöörid on head.»

«Mis nööridest, aga kuidas tallad on. Kas lombist võib läbi astuda?»

«Kes saabastega lompi läheb,» lausus ärisell vahele.

«Aga kuidas siis muidu! Maal on üks lomp ikka teise kõrval, ikka ühest sisse, teisest välja. Mis need põrakad siis maksavad?»

«18 krooni 50 senti.»

Onu hakkas naerma. Keeras saapatalla vastu valgust ja näitas näpuga:

«Aga mis see siin talla all tähendab — 11.50? Võtate liigkasu.»

«Ei võta,» vaidles müüja. «See on number.»

«Mis number?»

«Saapa järjekorranumber — 1150. Meil on nõnda, et

kui saapad tegijate käest tulevad, siis kohe number külge. See on siis üks tuhat üksssada viiskümmend. Aga hind on 18 krooni 50 senti.»

«Ilus number!» naeris onu. «Aga kui toon politsei, mis siis? Saate — aptsih!»

Leti juures kuulatas üks kasukas härra meie juttu pealt. Kui onu hakkas politseist rääkima, võttis ruttu portfelli näpu otsa ja tuli meie juurde. Võttis selli käest saapad ja ütles:

«Ma ostan ise need saapad ära.»

Ütles nõnda, pistis onu põrakad portfelli ja otsis kotist raha.

Nõnda jäime saabastest ilma. Protokolli ei saanud ka lasta teha, sest portfelliga saks läks saabastega välja. Ning rohkem kaupa müüja meile ei näidanud. Ütles, et polevat enam sihukesi numbreid, tulge tuleval nädalal, siis tuleb vabrikust uus sats.

Me tulime välja ja läksime järgmisse ärri. Seal oli saapaid hoopis rohkem. Onule passiti mitu paari jalga. Aga onu vaatas teraselt tallaaluseid, et vahest avastab kuskil vana hinna. Kuid tallaalused olid kõik ilusti puhtaks kraabitud.

«Mis maksavad?» päris viimaks onu.

«20 krooni 50 senti,» vastas müüja.

«Toh-oh hullu, järjest lähevad kallimaks! Vaatame mujalt, vast saab odavamalt.»

Käisime kolm tundi mööda jalanõudeärisid. Viimases äris nõuti juba 24 krooni 50 senti. Pealekauba lubati paar saapanööre ja karp viksi.

«Ei täna saapaid saa!» lõi onu Peeter käega. «Kui kõnnime õhtuni, siis tõusevad hinnad kolmekümne kroonini välja. Oleks pidanud esimesest ärist nood põrakad ära võtma.»

Seal tuli meile vastu onu naabrimees Mihkel. Tema oli tulnud linna heeringate jahile. Maal Vidriku juures olid ilusad heeringad, aga maksid 11 senti tükk. Nüüd oli linnas käinud kolmkümmend kauplust läbi, kuid siin maksid heeringad juba 17—20 senti tükk. Nõnda et maakauplused võivad oma heeringalaadungid linna tuua ja kõrgemat hinda saada.

Onu Peeter kuulas seda juttu ja jälle tulid meelde saapad.

«Tead, Mihkel, meil on ühesugune jalg. Mine osta mulle paar saapaid. Ma ise ei saa enam tagasi minna, olin veidi uhke.»

Naabrimees Mihkel läkski esimesse ärri saapaid ostma. Juba kümne minuti pärast tuli tagasi, saapapaar näpu otsas.

«Nüüd pead asuniku tegema,» ütles onule. «Kauplesin krooni alla. 25 krooni 50 senti küsiti, aga kahekümne nelja ja poolega sain kätte.»

Onu Peeter arutas tusaselt saapad paberist välja.

«No kurram!» hüüdis äkki. «Need on ju samad saapad, mida jalga passisin. Vaata, number 11.50 on veel all. Aga sellest ma küll aru ei saa, kuidas nad ärri tagasi sattusid. Nägin ise oma silmaga, et kasukaga saks kõndis nendega välja. Aga pea kinni, kas see kasukaga saks polnud äriomanik ise? Ja viskas kohe kuus krooni protsenti otsa. Ptüi!»

Teie küsite, kunas niisugune lugu juhtus.

Mitte kaua aega tagasi — läinud nädalal. Nüüd võivad jälle hinnad muutunud olla. ja onu Peeter sai ehk päris odavalt saapad osta.

ARST JA KOJAMEES

Kojamees Jaskal oli suur mure. Kõndis nagu unenäos mööda õue, kühm seljas, vurrud sorakil. Ei märganud tervitada üürilisi ega kergitada mütsi majaomaniku ees. Vahel võttis labida ja läks tänavat pühkima. Ent polnudki tarvis labidat, vaid luuda.

Siis astus jälle tasakesi oma korteriukse taha ning kuulatas. Paar hetke polnud midagi kuulda. Jaska nägu muutus rõõmsamaks, silmadesse tuli elu. Ent korraga kostis oigamine. Jaska muutus näost kaameks ja puges pesuköögi peitu. Istus seal kummulipööratud pesuvannile ja mõtles. Mõtles juba kümnendat korda üht ja sama lugu — eit oli haige.

Kallis, armas eit, kellega oli elatud juba kolmkümmend aastat ühes. Mõnikord oli nähtud üheskoos näguripäevigi, kui Jaska oli tulnud kõrtsist koju ilma sendita. Kuid eit ei müranudki sellepärast üleliia, tõs-

tis söögi lauale ja kutsus mehe sööma. Ja siis tundis Jaska, et temal on väärt eit, mida pole igal mehel.

Ent nüüd oli kallis eit haige ja Jaska süda ei saanud rahu. Ei saanud siin hämaras pesuköögiski pesuvannil istudes, kus harilikult kadusid kõik muremõtted. Ohates tõusis ta jälle üles ning astus ukse taha kuulatama.

«Oeh!» kostis toast tasane oigamine.

Nüüd ei kannatanud Jaska enam. Lõi ukse lahti, astus kindlalt eide sängi ette ja ütles:

«Mine arsti juurde.»

«Aga mis see aitab?» küsis eit vastu.

«Aitab mis aitab, aga mine. Saagu või hullem, kuid muidu ei jää mu süda rahule.»

Tõesti, see oli päris pikk kõne, mis Jaska pidas. Eit vaatas sängist mehe otsa ja nägi selle näos murekortse. Habe ja vurrudki olid segamini nagu vanal penil.

«Ju ma siis ikka lähen,» ütles viimaks tasakesi.

Ja samal päeval läkski kojamehe eit arsti juurde. Jaska meel muutus rõõmsaks. Võttis kuurist luua ja keerutas pool tänavat puhtaks. Keerutas ka teiste kojameeste eest, sest süda oli tulvil rõõmu. Nüüd ütleb arst, mis haigus on kallil eidel. Küllap saab rohtu ja abi. Kas või pintsaku müüb seljast, aga eit peab terveks saama. Kallis hallide silmadega eideke, missugust pole isegi peremees Tõrukesel.

Jaska keerutas lõbusalt luuda ja ootas eide tagasitulekut. Oleks vist pühkinud rõõmu pärast terve tänava puhtaks, kuid enne tuli eit vastu.

«Noh, mis arst ütles?» hakkas kohe kärsitult pärima.

«Ütles: prrville krlprzzill,» vastas eit.

«Mis haigus see niisugune on?»

«Aga kust mina tean. Eks ta ole see prrville krlprzzill, nagu tohter ütles.»

Jaska vurrud langesid sorakile. Nüüd polnud midagi targemat. Oleks arst ütelnud jooksva, sapikivid, tiisikus või kreeps, siis oleks olnud selge pilt, kuidas arstida. Aga prrville krlprzzill, sellega ei oska ükski ristiinimene midagi peale hakata.

«Rohtu kirjutas?» küsis Jaska tüki aja pärast.

«Kirjutas. Mrrvpill sol. cillpraat. Kui see ei aita, tuleb ette võtta lõikus.»

Jaska võttis retsepti enda kätte ja veeretas sõrmede

vahel. Midagi niisugust oli tõepoolest kirjutatud paberilehele. Mrrvpill sol. cillpraat — mis sihuke võis olla? 2 krooni 73 senti, tähendab, polnud just odav rohi. Kolm korda päevas võttes tuli kallim kui söök. Aga hea küll, kui ainult eideke terveks saaks.

Mitu päeva ootas Jaska eide paranemist. Igakord kui eit rohtu võttis, piilus salamahti, kas too kallis mrrvpill sol. cilpraat hakkas juba mõjuma. Kuid ei mõjunud ühtigi. Varsti oli rohi otsas, kuid eideke vaevles ikka valude käes. Lamas kägaras ja oigas.

«Oeh! Küll on valus, päris higiseks võtab.»

Jälle kõndis Jaska nagu unenäos mööda õue. Istus pesuköögis kummulipööratud vannile ja haudus mõtteid. Mõtles, et kui teaks mis see «prrvill krlprzzill» eesti keeles tähendab, ehk saaks siis kuidagi abi. Aga mine võta nüüd kinni selle keerulise nimega haigusesarvikut. Isegi rohi, kuigi on niisama keerulise nimega, ei aita.

Aga siis tuli järsku hea mõte. Ta läheb ise arsti juurde ja küsib järele. Palub päris puhtas emakeeles öelda, mis eidel viga. Olgu siis kas või vanakurja kabjatõbi, aga tema juba arstib oma eide terveks. Mitte ei lase ära kärvata, maksku see või uue pintsaku.

Rõõmsalt tuli Jaska tuppa ja hakkas habet maha kaapima. Pani kraegi kaela ja sidus lipsu ette. Saapad lõi läikima ja võttis siis teekonna ette. Aga arsti ooteruumis hakkas kartma, et ehk tohter ei taha niisama teatada haiguse nime. Vahest oleks parem, kui teeskleks mõnd haigust. Näiteks peavalu või jooksvat. Ehk ütleks koguni, et pimesool valutab. Kord oli see Jaskal tuiganud nõnda, et käis nädalapäevad küürus nagu kaamel. Alles kuumaveepudelitega sai ta sellest jälle lahti. Jah, teeskleks nii ja küsiks siis lõpuks ka, kuidas eidega lood.

Kui järjekord tuli Jaska kätte, küsis arst:

«Mis viga?»

«Vvv... valus!» ümises Jaska ja kopitas kõhule.

Arst käskis heita pingile ja katsus käega kõhtu. Jaska tõmbas end rõngasse ja oigas. Ise aga tahtis naerma pahvatada, sest häda polnud midagi. Tükk aega katsus arst siit ja sealt. Pesi siis käed kraani all puhtaks, pani prillid ette ja ütles umbes:

«Prrvill krlprzzill.»

Jaska ajas kõrvad kikki. See oli ju sama keeruline haigusesarvik mis eidelgi. Kui nüüd arst sama rohtu ka kirjutab, siis on lugu selge. Arst kirjutas rohutähe ja Jaska lippas välja. Ukse ees kiskus paberi lahti ja luges — Mrrvpill sol. cillpraat. Nüüd jooksis ruttu apteeki ja küsis preililt, palju sihuke rohi maksab.

«2 krooni 73 senti,» vastas see.

Viie minutiga lippas Jaska pika tee koju. Tõi kuurist sülega puid, otsis tühje pudeleid ning ajas pool ämbrit vett kuumaks. Villis siis pudelitesse ning laadis need eidele kõhule. Teisel hommikul polnud enam eide nägu valust tuhkhall. Ta silmad koguni naeratasid. Jaska aga võttis luua ja läks rõõmsalt tänavat pühkima. Nüüd saab kallis eideke jälle terveks, see oli kindel.

«Kas see korter on saada?» küsis korraga tuttav hääl selja tagant.

Jaska pöördus ümber ja jäi keeletuks. Arst seisis tema ees ja näitas sõrmega tühjadele akendele, kust mõne päeva eest olid lahkunud üürnikud.

«Prrvill krlprzzill mrrvpill sol. cillpraat kapernaat,» pahvatas korraga Jaska.

«Mis, ma ei saa sõnagi aru?» raputas arst pead.

«Ka mina ei saanud mõhkugi aru, kui ütlesite, et mul ja eidel on prrvill krlprzzill. Aga polnud ühtigi, oli lihtsalt — pimesoolikas.»

«Hull,» pomises arst ja läks edasi.

Aga Jaska pühkis rõõmsalt tänavat. Pühkis nõnda, et pori pritsis üle pea, sest ometi kord oli saanud teha ninanipsu võõraste sõnadega saksale.

STANDARDHOBUNE

Kui tõtt öelda, siis ei tundnud Kukeristi peremees põrmugi huvi kavatsetavate standardjalanõude vastu. Saabas on ikka saabas, olgu standard või harilik, arvas ta. Apsatit ei saa lüüa saapa nina otsa ning talda kontsa alla. Ja paljuke maarahval siis töö juures saabastega tegemist. Ikka käib pastel, mõnel pool ka viisk. On

kerge astuda, ei vaeva jalga ega kasvata konnasilmi. Ja pühapäevasaapale on tähtsam hülgerasv või «Neeva» kui standard.

Kuid standardhobust oleks vajanud Kukeristi peremees vägagi. Sest tal ei vedanud kunagi hobuseostudega. Mõnikord vahetas aastas neli-viis korda hobuseid. Mõni oli välimuselt päris kena: kael sirge, kabjad terved, silmad säravad. Kuid lähedale minna ei tohtinud. Nagu sammu astusid, nii — kolkst! Hobune pani mõlemate jalgadega tagant üles justkui kits.

Muidu sai veel kuidagi niisuguse peruskiga hakkama, aga söötmine oli keeruline. Heintega oli lugu lihtne — muudkui tõuka lakaaugust resti. Aga kaera andmisega oli häda. Luugist ei saanud neid ette valada nagu heinu — pudenesid laiali. Üle teise lahtri oli ka riskantne küünitada — perusk võis karata hammastega näkku.

Seepärast olid Kukeristi peremehel vastavad seadeldised. Pani kõrvallahtris kaerad sahtlitaolisse moldi ja lükkas hobuse ette. Jootmine käis ploki kaudu. Laes rippus nööri otsas ämber. Kui oli jootmise aeg, siis päästis Kukeristi peremees nööri teise otsa kõrvallahtris lahti ja ämber vajus hobuse nina alla.

Nii perude hobuste jaoks olid Kukeristi peremehel vajalikud abinõud. Nende abil tuli kuidagi ikka toime ning õnnetust ei juhtunud. Ainult pikapeale tüütas niisugune jandamine ära. Tööta justkui saeveskis kreissae juures, kus igal sammul mitu kaitseabinõu.

«Müün peruski maha,» ütles Kukeristi peremees ühel päeval naisele.

«Kuid ostad lombaka asemele,» vastas see.

«Ei osta. Maksan ükskõik mis, aga toon korraliku hobuse.»

Enne kevadist kündi müüski peruski naabrimehele maha. Sai sada krooni kahju ja andis pealekauba oma söötmisseadeldised. Sest egas sealgi nendeta läbi saadud. Siis läks ise laadale uut ostma. Kõndis tükk aega mööda laata ja silmitses hobuseid. Mitmed meeldisid, aga hind oli kallis. Viimaks peatus ühe kõrvi juures.

«Mis maksab?» küsis müüjalt.

«Küsin 320,» vastas see õlekõrt närides.

«Palju! Kas on peru?»

«Ei ole, löö või teibaga, tagant üles ei viska.»

Mehel näiski olevat õigus. Kõrb ei teinud väljagi, kui Kukeristi peremees tagumikule patsutas. Nosis ainult vankripärast heinu ja liigutas kõrvu.

Aga loll on see, kes nõnda ruttu teeb hobusekauba valmis. Hobusel võib olla üheksakümmend üheksa viga. Ainult naisel on üks viga enam — sada täis. Seepärast tulebki mõlematega ettevaatlik olla.

Kukeristi peremees käis ümber kõrvi nagu palava pudru. Hobune hakkas meeldima. Aga südames oli varasematest kogemustest umbusk. Juba seegi oli kahtlane, miks mees müüs enne kevadisi töid niisuguse hobuse.

«Seepärast müün, et tarvis,» kehitas müüja õlgu.

«Aga vast on jalad vigased?» usutas Kukeristi peremees.

«Kui oled tark, vaata ise.»

Kukeristi peremees vaatas kapju. Ei paistnud ühtegi silmatorkavat viga. Rauad olid vanad, kulunud. Tähendab — polnud katsutud midagi varjata.

«Aga viimati on puuslak?» küsis jälle Kukeristi peremees.

«Võib-olla on, kust mina sisse näen. Aga minu käes pole köhinud.»

Kukeristi peremees pigistas hobusel kõri, kuid see ei hakanud köhima. Nõnda et kui oligi puuslak, siis oli see osavasti rohtudega kinni pandud. Ka hambad olid terved, korras. Vanus võis olla aastat üksteist, mitte rohkem. Silmad terved, sapsud värisevad. Igapidi näis hobune juttis olevat.

«Aga kuidas sööb? Vast on suur läbilaskja?» küsis.

«Pole sihuke, kel jookseb suust pikk soolik taha,» naeris müüja. «Sööb keskmiselt, mitte just vähe ega palju. Aga norija pole. Mis ette paned, see läheb.»

Oli sihukesigi loomi, kes songisid toitu. Paned heinad resti, aga tema kisub pool maha. Otsib aasaheinte hulgast ristikheinakõrsi. Aga paned ristikheinad ette, otsib aasaheinakõrsi. Muu tallab kõik jalgade alla.

Nüüd ei osanud Kukeristi peremees enam midagi küsida. Kõik head ja vead olid järele vaadatud. Kui nüüd midagi leidus, siis oli see niisugune, mida ei võtnud Kukeristi peremehe tarkus kinni.

«Aga hinda jätad tublisti alla,» hakkas viimaks kauplema.

«Jätan. Kolmesajaga annan ära, alla seda ei väsita suudki.»

Mees jäi oma sõna juurde kindlaks. Küll mängis Kukeristi peremees kavalust ja läks ära. Aga ei läinud ühtigi kaugemale kui mõnikümmend sammu. Kogu aeg ootas, et mees hüüab tagant järele, kuid see jäi kindlaks. Ei hüüdnud ega jätnud kolmesajast alla sentigi.

«Olgu!» lõi Kukeristi peremees viimaks käega. «Kirjutame passi ümber. Politseis loen raha pihu peale, enne ei anna sentigi.»

Mees oli sellega nõus. Läksid politseisse passi registreerima. Kukeristi peremees luges ühele lauaotsale raha, teisel lauaotsal kirjutas mees hobusemüügile alla. Kui kõik korras, väljusid mõlemad rõõmsalt politseist. Mees võttis õlekõrre suust, mis seal kogu aeg olnud, ja ütles:

«Küll näed, oled rahul, said standardhobuse.»

«Kuidas standardhobuse?» ajas Kukeristi peremees silmad suureks.

«No nii, üldiselt. Paremat sõna ei oska öelda. Nüüd on see nimi igal asjal juures, eks ta või siis ka hobusel olla.»

«Ah nii!» naeris Kukeristi peremees.

Koju jõudes oli ka perenaine loomaga rahul. Viga ei paistnud kuskil olevat, sööta laskis hästi, puud ei närinud, tagant üles ei pildunud, kõhust lahti polnud.

Nädala pärast hakkas Kukeristi peremees ajama kartulivagusid. Pani kõrvi kureadra ette ja läks põllule. Ajas esimese vao ära, polnud vigagi. Hobune vedas hästi ja rahulikult. Kõndis sirgelt nagu nööri mööda. Keeras ümber ka, aga siis enam sammugi edasi ei astunud.

«Nõõ, pimeloom!» kisendas Kukeristi peremees. «Mis sa vahid, pärdik! Astu, või annan sulle vemblaga!»

Aga kõrb ei liikunud paigast. Seisis rahulikult, mokk ripakil. Kukeristi peremees tahtis juba minna malka otsima, kui kõrb hakkas korraga iseenesest astuma. Astus rahulikult üle nurme, keeras ringi ja jälle — stopp.

«Kurram, kas see on nõidus või mis!» kirus Kukeristi

peremees. «Aga niisugust looma pole küll näinud. Astub korraks üle nurme ja stopp. Säh sulle standardhobune!»

Kõrb hakkas jälle astuma ja Kukeristi peremees ajas teise vao. Nõnda kulus kartulivagude ajamiseks ühe päeva asemel kaks. Aga polnud midagi teha, teist hobust ei olnud kuskilt võtta. Kukeristi peremees kirus ja sülitas, kuid pidi leppima oma standardhobusega.

Alles nüüd, aasta hiljem, sai ta teada ka põhjuse, miks hobune jäi iga vao järel tükiks ajaks seisma. Kõrb oli linna leivavedaja hobune. Seal oli ta harjunud iga vürtspoe ukse ees seisma ja seisatas ka nüüd maal iga vao järel.

OSTU-MÜÜGIÄRI

Ühel päeval silmasin tänaval saba. Viis-kuus inimest seisis ukse taga, mida ilustas ostu-müügiäri silt. Jäin ka seisma ja küsisin pikalt mehekolaskilt:

«Mis saba siin on?»

«Seisa ritta, küll siis näed,» naeris see.

«Antakse rasva ja pekki,» muigas kirju rätikuga eit, hoides käes priimust.

Jäin asja ees teist taga seisma. Mõtlesin, midagi peab ikka olema, kui inimesed seisavad ja ootavad. Vahest müüakse tõepoolest rasva ja pekki, nagu ütles vanaeit. Karnidest on nüüd raske neid vitamiine saada, ehk antakse vanakraamiäridest. Nii — seismajäänud värk.

Mu ees hakkas mehekolask pintsakut seljast ära kiskuma. Takseeris vastu valgust ja küsis eidelt:

«Kas saab selle eest kolm krooni?»

«Vast saab. Kord, kaks kuud tagasi, viisin oma vanamehe kuue. Andis neli.»

«Hästi andis!» noogutas mehekolask pead.

«Hästi jah. Aga protsent läheb kalliks. Praegu viin priimuse — protsendiks.»

Mina ei saanud sellest jutuajamisest suurt aru. Aga seda taipasin siiski, et ei antud ühtigi rasva ega pekki. Oli rohkem rahaasutuse moodi äri. Aga seda parem veel — raha kulus ka ära. Kui antakse, miks mitte, võib vastu võtta.

Aeg-ajalt tuli ärist mõni inimene välja ja uus astus asemele. Mehekolask sai tõesti oma pintsakust kolm krooni. Vanaeit viis priimuse — protsendiks. Siis oli järg minu käes. Astusin ärri. Leti taga seisis tüse mehemürakas ning märkis midagi raamatusse.

«Mis teil oli?» hammustas minu poole.

«Kas siin antakse raha?»

«Antakse. Missugune garantii on?»

«Pole mingisugust garantiid. Kas niisama ei saa, olen aus inimene.»

«Nii ei saa. Kas kuld- või hõbeasju pole?»

«Ei ole. Ainult taskukell on. Kuid see pole hõbedast, vist alpaka või nikkel.»

Mehemürakas võttis kella oma pihku, vaatas ja uuris.

«Viis krooni!» ütles.

Lükkas raha minu ette, käskis kuskile alla kirjutada, kuid mina hakkasin vastu:

«Ma ei müü kella. Ristiema kingitus. Ainult näitasin.»

«Saan aru,» vastas äripidaja. «Mina ei taha ka osta sihukesi puurattaid. Ainult vormi pärast peab tegema müügilepingu. Saate kella igal ajal kätte.»

Nüüd polnud mul midagi vastu vaielda. Kui saab raha niisama — miks siis mitte võtta. Kell võib ju mõni päev seista mehemüraka käes. Siis tulen, annan viis krooni tagasi ja võtan oma kella. Kirjutasin nime alla.

«Soo!» kuivatas äripidaja pressiga tinti. «Kolmapäeval, täna nädala pärast, tulge järele. Kui ei tule, müün maha.»

Kuid kolmapäeval, nädala pärast, polnud mul sentigi raha. Oli noh nii — kehv aeg. Kuid ristiema kingitust ei tohtinud lasta kaduma minna. Vanamoor, sihuke, päris alati, kui kokku saime, kella järele. Ja mis sa ütled, kui korraga kella enam pole. Vihastab ja haavub. Hakkab pidama allakäinud inimeseks, kellel pole püha isegi ristiema kingitus. Räägib sugulastele, tuttavatele ja pruudile. Tuhat õnnetust ning pahandust võib nõnda kaela sadada.

Läksin uuesti mehejõmmi poole.

«Täna pole raha, vast kannatate mõni päev,» hakkasin seletama.

Tema kohe lahkelt vastu:

«Miks mitte, mõni päev või nädal, mul ükskõik. Aga protsent makske ära.»

«Mis protsent?»

«Viie krooni protsent. Või arvate, et andsin teile raha vesiste silmade pärast?»

Mõtlesin, et tohoh hullu, kargab ninna. Aga protsendi tasun ära küll. Võin see paarkümmend senti laenata mõnelt tuttavalt. Annan kuhjaga, mitmekordselt. Las näeb, et olen helde isand.

«Palju seda protsenti on?» küsisin. «Viis või kuus senti.»

«Mis viis või kuus? Kroon viiskümmend senti on. Õiguse pärast peaksin võtma kaks krooni.»

See vastus lõi mu kohe tummaks. Aga mehemürakas taipas vist, et mul pole protsendiraha.

«Ei ole seda raha ka?» küsis.

«Ei ole.»

«Vaat. kus alles inimene. Teinekord rääkisite, et olete õiglane, aga nüüd ei taha ka protsenti ära maksta. Lihtsalt kelm, muud midagi. Tahad mind paljaks koorida. Lutikapulk, niisugune! Aga mina müün kella maha. Näed, seal ongi üks ostja.»

Üks luuavarretaoline tüüp silmitses tõepoolest mu kella. Keeras ja kruvis nagu uurmaaker. Tegi kapslid lahti ja plõksutas kinni. Koputas vastu lauda ja tahtis vist ka hammastega proovida.

«Ära rikub kella,» mõtlesin ahastades.

Aga äripidaja irvitas mulle vastu:

«Noh, nüüd on vesi ahjus. Aga olgu peale, ma pole halb inimene. Ütlesin enne mõne karmi sõna ainult õpetuseks. Muidu muutuvad teiesugused saksad häbematuks. Tahavad muudkui raha ja protsentidest — head aega. Andke kuub protsentideks.»

«Ei või anda.»

«Kui ei või, siis ei või,» keeras mehemürak selja ja hakkas kellaostjaga rääkima:

«Palju sa siis lubasid? Ah kaksteist. No selle eest ei anna. Anna kolmteist ja kaup on koos.»

Luuavarretaoline tüüp avas suu ja tahtis midagi ütelda. Kuid mina sain vahele hüüda:

«Pidage! Võtke vest. Mul on hea uus vest inglise riidest.»

Äripidaja hakkas vesti takseerima. Ajasin kuue seljast maha, et ta paremini näeks. Näitasin ka voodrit — see oli terve. Kuid mehemürakas raputas pead:

«Vesti on vähe. Mul on neid terve koorem. Iga kuu saadan paarsada tükki Petserimaa laatadele. Kaksküm-mend viis senti tükk, rohkem ei saa. Kas kindaid on?»

«On.»

«Nahkkindad?»

«Nahkkindad. Hea sort, pandlaga.»

Arutasin vesti seljast ja võtsin taskust kindad. Ladusin äripidaja ette letile. Kuid see polnud veel rahul. Vahtis himustades püksirihma.

«Anna see kah!»

«Püksirihm? Aga kuidas ma saan tänaval liikuda. Püksid lotendavad alla — kõnni harkis jalgadega nagu kits. Inimesed mõtlevad, et olen ristluudest vigane.»

«Pole viga, saad oma asjad kätte. Ega mina endale taha, mul koormate viisi niisugust rämpsu.»

Andsin ka püksirihma — protsendiks. Peaasi — päästan ristiema kella. Äripidaja ladus kõik hunnikusse ja viskas riiulile.

«Soo,» kuivatas ta jälle pressiga raamatus minu allkirja. «Kolmapäeval, täna nädala pärast, tulge järele. Muidu müün maha.»

Nüüd istun toas — püksata. Pintsak läks juba kaks nädalat tagasi — protsenticeks. Eile saatsin sõbraga mantli ... Kuid tuleval kolmapäeval ei tea jumala eest, mis peale hakata. Kas minna õige politseisse? Aga mis abi sealtki saab! Pigem tuleb keerutada silmus valmis.

TULEKAHJU MAAL

Mu onul Peetril süttis hiljuti põlema heinaküün. Kuidas see asi juhtus, seda ei tea ükski hing. Aga põlema läks, see on kindel.

Esimesena märkas tuld naabrimees Kuslap. Ta lamas juba sängis, olles n.-ö. magama jäämise eel. Ainult ühe kõrvaga kuulas veel raadiot, mis keerutas vanatantsumuusikat. Ent järsku läks akna taga valgeks. Kuslap krapsas sängist üles, jooksis akna alla ja ajas kaela siruli. Siis hüüdis naistele tagatuppa:

«Ärge ehmatage, Peetril kärssab!»

Ise toppis ruttu püksid jalga, lõi vildid otsa, haaras nagist mütsi ning pistis välja. Jooksis suure keeruga rehe alla, kus seisis nurgas pootshaak. Aga pootshaaki polnud. Kobas pimedas kätega siit ja sealt, aga ei midagi.

«Naised, kurjavaimud, on ära vedanud!» hakkas vanduma. «Mitu aastat vedeles siin, polnud kunagi tarvis. Aga nüüd kui naabril kärssab — netu. Sa igavene sarvik, kui teaks, kelle süü, lööks küüru pehmeks.»

«Mis sa madistad seal rehe all?» hõikas elumaja juurest perenaine.

«Pootshaaki otsin!»

«Pootshaaki ... aga sa viisid selle ju Reinole.»

Nüüd valgustas nagu välk Kuslapi ajusid. Alles uuel aastal oli valla vabatahtlike tuletõrjeüksuses uus ametite jaotamine. Kuslap, kes seni olnud lihtne pootshaagimees, valiti järsku pealikuks. Isegi mundri laskis endale alevirätsepal õmmelda, vasknööpide ning punaste kantidega paguniteg. Aga nüüd oli kõik peast läinud nagu tuulde.

«Ptüi!» sülitas Kuslap ja litsus tagasi elumaja poole.

«Vanamoor, kus univorm on? Tee kähku nagu issanda välk, muidu jään hiljaks.»

Ise pildus vilte jalast ja harutas kasukat seljast. Perenaine tuli tagatoast univormiga. Pintsak läks hõlpsasti selga, kuid pükstel tuli haak eest. Seni kui Kuslap säärikuid jalga kiskus, katsusid naised haaki ette õmmelda. Õmblesid kõik kolm — perenaine, tütar ja teenijatüdruk. Sellepärast vist õmblesidki haagi valesse kohta — aluspükste ette.

Kuslap ei oodanud enam uut haagiõmblemist, vaid tõmbas sedelgarihmaga püksid pingule. Kui välja jooksis, kostis Reinolt juba lokuhääl. Kiu-piu, kiu-piu, taoti seal vastu lauda. Träh-äh, täh-äh, jooksis Kuslap pritsikuuri poole. See asus küla keskel, neljas talu. Kui ta parajasti Alamäe väravast mööda jooksis, hüüdis peremees:

«Kuule Kuslap, kas veevaat on sinu pool?»

«Mis veevaat?» küsis Kuslap.

«Noh see, mille kolm aastat tagasi teha lasksime. Mõtlesin ikka, et vedeleb mul teine aida taga, aga nüüd pole. Nagu une eest mäletan, et andsin paar aastat tagasi kellelegi vett vedada. Aga kellele, seda mitte ei mäleta.»

Alamäe vanamees popsutas piipu ja vaatas küsides Kuslapi otsa.

«Nii et sinu pool ikka ei ole?»

«Ei ole, kus sa sellega!»

«No siis ma andsin vist oma vennale. Egas midagi, tuleb järele minna.»

«Hull oled, vend elab sul teises vallas. Seni põleb Peeter kogu oma värgiga maha.»

Alamäe vanamees jäi mõtlema.

«Siis pean ma tünnist kapsad välja võtma. Muud sihukest nõu pole käepärast.»

«Võta välja jah. Aga tee kähku, muidu jääb Peetrist järele ainult pihutäis tuhka.»

«Õigus jah,» kinnitas vanamees ja pistis litsuma keldri poole.

Kuslap aga laskis üle põllunurga pritsikuuri sihis. Õieti see polnudki pritsikuur, vaid Rehepapi vana küün. Sinna oli pandud varju alla vabatahtlike tuletõrjujate käsiprits vihma ja lume eest. Kuid juba mitu aastat pol-

nud juhtunud vallas ühtki tuleõnnetust. Ainult saunamees Madjakul kõrbes katus. Kuid selle pärast ei hakatud pritsi kuuri alt välja kiskuma. Madjak ise kustutas ämbriga vett pildudes oma katuse. Kuid poole punast habet kõrvetas ära.

Rehepapi rahvas magas juba rahulikku und. Kuslap põrutas uksele ja kisendas:

«Tõuske üles, Peetril põleb!»

Möödus minutit viis, enne kui Rehepapi taat ukse krambist lahti tegi.

«Mis sa seal karjud?» küsis silmi hõõrudes.

«Näed, kärssab,» näitas Kuslap tulekuma poole. «Tule anna prits kätte.»

«Kohe, kohe, äratan ka teised üles. Siis hangume heinad pealt ära.»

«Mis heinad?»

Rehepapi taat lõi käega ja läks pererahvast äratama. Peagi olid kõik jalul. Igaüks otsis vigla või hangu ning hakati koos pritsilt heinu ära tõstma. Õnneks tulid veel mõned naabrimehed appi. Veerand tunniga oli prits heinte alt käes.

«Nüüd padavai tulekahjule,» kamandas Kuslap.

Mehed tõstsid pritsi vankrile ja kihutasid tulekahju poole. Kuid korraga peatas Rehepapi poiss hobuse kinni.

«Prr! No küll oleme tohkamid, lohvid jätsime maha,» ütles.

«Mis lohvid?»

«Voolikud. Laseme ruttu tagasi.»

Hobune keerati ümber ja prits veeres tagasi Rehepapi õue. Poiss jooksis pööningule, kus perenaine kasutas voolikuid pesunööri asemel. Harutas robinal voolikud sarikatugede küljest lahti, kahmas sülle ja tassis vankrisse.

«Kas nüüd on kõik asjad korras?» küsis Kuslap.

«Korras!»

Altmäelt mööda sõites nägid, et ka vanamees vingerdas kapsatünniga õuest välja.

«Aga vett — netu!» hüüdis eemalt. «Kaev on tühi nagu kelder.»

«Mehed, kel on vett?» küsis Kuslap. Aga kellelgi polnud.

«Poemees Kriiva müüb alevis — 10 senti tünn.»

«Põrgu mingu oma veega!»

«Aga mis me muidu tulekahjule läheme, kui vett pole. Prits on, pootshaak on, aga vett pole. Keerame tagasi ja ütleme, et ei kuulnudki tulekahjust. Vaat, tuli jääb ka juba väiksemaks.»

Kuid enamik mehi polnud sellega nõus. Hobustele anti jälle piitsa ning kihutati tulekahju poole. Veevaadimehed sõitsid sihukese hooga õue, et viisid väravaposti maha. Pritsivanker aga jäi mahalangenud posti taha kinni ning langes kummuli.

Samal silmapilgul tuli onu Peeter toast välja ja ütles:

«Suur tänu, kallid naabrimehed, et appi tulite. Perenaisel on koogid ja teevesi valmis, olge lahked, astuge veidi keha kinnitama.»

Nõnda lõppeski see tulekahju. Hea oli, et põles ainult küün. Kui oleks põlenud eluhoone, oleksid mehed jäänud kindlasti kookidest ja teeveest ilma.

SUVEPUHKUS

Andres — see väike sileda näo, kärmete liigutuste ning rõõmsate hallide silmadega vanamees — oli olnud juba ligi kakskümmend aastat ühes ametiasutuses uksehoidjaks. Sinine ülikond seljas, läikivad nööbid ees, kardpaelaga palistatud müts peas, nõnda seisab ta seal ukse juures. Seisab, teeb kummardusi, avab uksi. Vahetevahel jookseb ka kuskile kirjadega, toob ametnikele poest suitsu, juhatab asjaõiendajatele teed. Aga hallid silmad ikka naeratavad, pisut kelmikalt, pisut uhkusetundest, et eh-hee, vana Andres seisab ikka siin. Mitu direktorit on tulnud ja läinud, ametnikkond peaaegu uueks kujunenud, aga Andres ei nihkugi paigast. Ikka seisab ukse juures, teeb kummardusi, jookseb kuskile kirjadega ja juhatab asjaõiendajatele teed. Andres on justkui see läikiv ukse käepide, mis kruvitud kindlalt puu külge.

Ent nüüd ühel päeval jookseb Mikk, see pikk kõhn

jooksupoisivolask, ja lehvitab mingit sedelit Andrese nina all.

«Suvepuhkus!» keksib ta. «Kaks nädalat augustis. Siis alles löön lulli. Sülitan selle ametiasutuse poole. Kõnnin kaks tänavat eemalt mööda.»

Andrese sile kortsuline nägu tõsineb.

«Ära räägi nii, koerakutsikas,» käratab ta. «Ise oled olnud siin alles aasta, aga juba sülitad. Sinusugusele on niisugune koht liiatigi hea. Peaksid karjas vantsima, vaat mis.»

«Mine sekretäri juurde, saad oma puhkuse ka teada,» ütleb poiss.

Ent Andres heidab pea uhkelt selga:

«Mulle pole puhkust tarvis!»

Aga ta jääb siiski mõtlema. Kakskümmend aastat pole talle kunagi puhkust antud. Ainult korra sai pärast pimesooleoperatsiooni. Ja siis kirjutas seda arst, mitte direktor. Kas siin ei taheta teda, seda kruvidega kindlalt ukse külge kinnitatud käepidet, kõrvaldada?

Kuid juba tulebki sekretär ise, veidi vimmas mees, kes on lahke ainult kõige alamate ja kõige ülemate vastu. Ta vibutab Andrese nina all paberilehte ja ütleb:

«Andres, kuu aega suvepuhkust.»

«Meh?» löövad vana uksehoidja põlved nõrgaks.

«Lähed esmaspäeval puhkusele.»

Nagu kuskilt kaugelt sosistab keegi Andresele kõrva, et palu härra sekretäri, vahest jääb siis see õnnetus tulemata. Aga Andres ei palu, ta oskab ainult uksi avada ja viisakalt kummardada.

«Aga kes jääb siis uksehoidjaks?» küsib.

«Paneme jooksupoisile su vormirõivad selga.»

«Ah Mikule?»

«Mikule jah, paljuks seda on, kuu aega, siis tuled jälle tagasi.»

Alles nüüd taipab Andres, et on ikka suvepuhkus, mitte vallandamine. Kuu aega, nojah, see kuluks ära küll. Saaks veidi luusida nagu mõni härrasmees. Sõidakski kuhugi — ütleme, vaatama, kuidas maal külm need õunapuud on ära võtnud. Aga Mikk uksehoidja, see paneb südame päris valutama. Niisugune poisinatt

ja tema ülikond seljas, läikivad nööbid ees, kardpaelaga müts peas. Oi, see ei taha kuidagi klappida.

Esmaspäeval tõusis Andres harilikul ajal üles. Valmistas rutuga kaks võileiba, pesi näo, kammis hõredad juuksed täpselt lahku. Siis oli juba välja minemas, kui tuli korraga meelde — puhkus. Täna polnud teda tarvis. Mikk seisis uksel, läikivate nööpidega kuub seljas, kardpaelaga müts peas, avas uksi, kummardas, jooksis kirjadega ja näitas asjaõiendajatele teed.

Andres pani võileivad tagasi lauale. Nendega polnud nüüd midagi teha. Esimest korda mitmekümne aasta jooksul heitis tagasi sängi. Katsus magada, kuid ei saanud. Tõusis üles ja läks välja Jalutas pargis ringi, kõndis linnaserva poole. Ent kuidagi viisid jalad ikka vanasse tuttavasse kohta — ametiasutuse juurde.

Seisis seal veidi eemal ja vaatas, kuidas isand Kupik väljus. Isand Kupik oli tähtis tegelane, käis iga päev ametiasutuses sisse ja välja. Andres avas talle alati ukse ja tegi kummarduse. Mitte küll nõnda suure nagu mõnele ministrile, kuid kaugelt sügavama kui pooltähtsale advokaadile, ärimehele või kirjanikuhärrale. Kuid Mikk ei teinud ühtegi kummardust, vaevalt viitsis ukse lahti tõugata.

Ruttu astus Andres üle tee ning hakkas Mikuga pragama:

«Pea meeles, härra Kupikule tuleb alati kummardada. Vaat nii.»

Ta tegi selle täpse kummarduse, mis oli härra Kupiku seisukoha vääriline. Kuid Mikk ajas keele suust välja ja naeris:

«Aga vaat, mina teen nii.»

Tusaselt sammus Andres koju. Nüüd oli südames palju enam muret kui ametiasutuse uksel seistes. Suvepuhkus ei tahtnud kuidagi maitsta. Läks mereranda, kuid varsti oli jälle tagasi kesklinnas ametiasutuse juures. Mikk istus ühe õuevärava all trepil ja ajas omataoliste poisinattidega juttu.

«Mis sa, mait, siin vedeled!» hakkas Andres kohe hurjutama.

«Kus ma siis pean olema?»

«Ukse juures. Just praegu astus direktor välja, aga

polnud kedagi, kes oleks ust avanud. Ja ära sa mu pükste tagupoolt ära määri.»

Juba kümme aastat olid need püksid vanad, aga Andres hoidis neid ikka nagu leerikuube. Ei raatsinud seepärast istudagi, vaid seisis ikka ukse juures valvel.

Nõnda möödus esimene puhkusepäev.

«Aga homme ei näita sinna nägugi,» mõtles õhtul. «Tehku mis tahavad, pole minu asigi.»

Kuid hommikul oli jälle läinud puhkus meelest. Kõndis tip-tip ruttu ametiasutuse poole. Aga nagu uksest sisse astuda tahtis, torgati — suvepuhkus. Andres hiilis ruttu minema. Läks parki ja istus pingile. Istus tükk aega ning mõtles, et nüüd on juba varsti lõuna käes. Raamatupidaja saatis sel ajal harilikult suitsude järele. Preili Vidrik palus tuua pool pudelit piima ja kaks väikest saia. Arhivaar Sinep, viinanina, laenas häbelikult mõnikümmend senti ja kadus hetkeks keldrikõrtsi. Nõnda oli päevast päeva, aastast aastasse.

Andres tõusis ja hakkas astuma. Aga raekoja ees nägi, et oli möödunud ainult tund aega. Küll on pikk see puhkepäev! Ukse ees seistes vilksatas mööda nagu niuhti. Andres astus ikka edasi, ikka ametiasutuse poole. Seal nägi ta jälle Mikku läbi ukseklaasi. Poiss istus toolil ja luges raamatut. Tulijatest ja minejatest ei teinud aga väljagi.

«Mikk,» ütles ta sisse astudes. «Mine sina minu eest puhkusele, mina seisan ukse juures.»

«Tehtud! Aga ära hakka kaebama, et rebisin püksitagumiku katki.»

«Ei hakka. Muudkui anna müts ja kuub siia. Mul omal ka niisugused püksid.»

Mikk ja Andres vahetasid riided. Sekretär läks mööda ja imestas:

«Andres, sa pidid ju puhkusel olema, aga seisad siin.»

«Pidin küll, aga ei tahtnud. Las Mikk lippab, tema tunneb rõõmu.»

Nüüd seisab Andres jälle ukse juures. Seisab, teeb kummardusi, avab uksi. Vahel jookseb ka kuskile kirjadega, toob ametnikele poest suitsu, juhatab asjaõiendajatele teed. Aga hallid silmad ikka naeratavad, pisut kelmikalt, pisut uhkusetundest, et eh-hee, vana Andres on ikka siin.

RAHVA TERVISE VALVEL

See lugu juhtus mõni aeg tagasi.

Doktor Veskimets astus Uuesaapa jaamas rongilt maha. Ühes käes kohver ja portfell, teises mingi pakk, nõnda sihtis ta läbi prillide uut ümbrust. Rong tossutas juba minema, aga doktor Veskimets seisis ikka veel jaamaesisel. Vaatas inimesi, sihtis kaht tänavat, mis looklesid jaamahoone taga, pühkis otsmikult higi.

Kuum päike kõrvetas nagu pagariahi turja. Piilus siia ja sinna, et kas siis tõepoolest pole kedagi jaamas vastas. Kuid keegi ei näinud hoolivat temast. Kaks maameest silmitsesid teda niisuguste pilkudega, nagu oleks ta taskuvaras, ja paar preilit uudistasid ta pakki ja portfelli.

«Vabandage,» astus doktor viimaks ühe noormehe juurde, «kas võiksite mulle juhatada, kus asub alevivalitsus?»

«Otse edasi,» näitas noormees pöidlaga. «Kahekordne valge maja turu ääres. Küllap leiate üles. Kuid ärge astuge klaasuksest sisse, seal on — kõrts. Veel parem oleks, kui läheksite tagant ringi. Sealt saate alevivanema köögitüdrukult informatsiooni, kuidas on sakste meeleolu.»

«Suur tänu,» noogutas doktor Veskimets pead ja tahtis edasi minna.

Kuid noormees võttis tal kuuenööbist kinni ja küsis:

«Aga mis teil alevivalitsusse asja, kui tohin pärida? Kas tulite käskjala koha pärast?»

«Ei tulnud,» nohises Veskimets, «olen Uuesaapa alevi uus arst.»

«Viut!» vilistas noormees. «Aga mina mõtlesin, et olete minu konkurent. Nelikümmend kolm selli kandideerivad käskjala kohale. Kuid mul on pisut enam lootust kui teistel. Tunnen natuke õigusteadust ja niisugust meest on neil kohe vaja. Näis, kas valivad või ei.»

«Palju edu!» soovis doktor Veskimets ja sammus juhatatud teed mööda edasi.

Astus, portfell ja kohver näpu otsas, komps kaenlas, ja silmitses alevi ehitusi. Koolimaja oli tore kolmekor-

ruseline hoone. Pritsimajal polnud ka viga. Konstaabel elas päris nägusas majakeses aia sees. Kõige toredamas majas aga asus kõrts.

Doktor Veskimets jäi seisatama ja mõtles. Nii meelsasti oleks tahtnud teada, missugune on tema tulevane eluase. Võib-olla too valge maja seal tänavanurgal. Ülemise korruse aknad olid tühjad. Või oli koguni too suur roheline maja aia sees? Seal näis olevat mingi silt. Ehk jälle siin see pruun, näis hästi avar ja ruumikas. Seal võis elada ja töötada, seista nagu vahisõdur rahva tervise valvel. Võib-olla oli sisseseadegi päris korralik. Mõned aparaadidki, mitte just uued ja moodsad, aga millega saab siiski töötada.

Doktor Veskimets jõudis alevivalitsuse valge maja ette. Seisatas silmapilgu ja astus sisse. Tüse mehejõmm istus laua taga ja küsis kohe:

«Mis teil oli? Kas tulite käskjala koha pärast? Meie enam kandidaate vastu ei võta.»

«Ei tulnud,» vastas Veskimets. «Olen uus arst.»

Mehejõmm nagu kahvatas pisut. Näitas siis käega pingile ja ütles:

«Oodake seal, tulen kohe tagasi.»

Ise kadus kõrvalruumi. Seal istusid neli meest, pühkisid laupadelt higi ja mängisid marjaasi. Iga mehe ees seisis pudel õlut, kust aeg-ajalt rüübati karastuseks.

«Vaat nüüd on alles põrakas,» lausus mehejõmm sisse astudes.

«Mis põrakas?» pärisid mehed mängu jätkates.

«Uus arst on kohal, kuid meil pole korterit anda. Puud seisavad ikka veel arsti ruumides. Pagan võtku, et see asi läks päris meelest.»

Kuid alevivalitsuse liikmed ei lasknud end jõmmi seletustest eksitada. Pikk kuivetu kirjutaja tegi kuus silma ning hüüdis võidurõõmsalt:

«No nüüd anname küll teile tubli mati. Laske käia, volikogu esimees segab lehed.»

Doktor Veskimets aga ootas seni alevivalitsuse pingil, vahtis valgeks lubjatud seinu ja luges ajaviiteks aknaruute. Ootas terve tunni, aga kedagi ei tulnud. Ootas veel teise tunni, siis ilmus ukse vahele mehejõmm, nägu joodud õllest veidi punane, ja ehmatas:

«Ah soo, unustasin teid täiesti, vabandage, aga tähtis

koosolek pidas kinni. Nüüd lähme teie korterit vaatama. Andres, tule kaasa!»

Ühest kõrvalruumist kargas aupaklikult käskjalg välja ning kõik kolm sammusid alevi poole. Doktor Veskimetsa rõõmuks pöördusidki nad rohelise maja õueväravast sisse. See oli sama maja, mille küljes nägi siia tulles mingit silti. Nüüd luges: Uuesaapa alevi vaestemaja.

«Tore vaestemaja!» kiitis doktor Veskimets.

Ent Andres irvitas vastu:

«Pole see ühtigi vaestemaja, vaid alevivanema pansion «Villa Margarethe».»

«Kuidas nii, aga silt seisab ju seinal?» imestas doktor Veskimets.

«Silt küll, kuid see ei tähenda midagi. Eile koputasin selle siia üles. Käisid ministeeriumist suured saksad — sellepärast. Vaestemaja asub hoopis vanas kõrtsitallis.»

Doktor Veskimets tahtis keerata liivast teed mööda rohelise maja poole, kuid mehejõmm hüüdis:

«Stopp, mitte sealt. Arsti korter asub maja taga.»

Nüüd nägi Veskimets väikest kuuritaolist ehitust, millel paar akent ning uks. Ta ohkas tasakesi, kuid lohutas end kohe. Mõnigi kord oli osutunud välimus petlikuks. Mehejõmm keeras ukse võtmega lahti ja ütles Andresele:

«Lao need puud sinna aia äärde. Kui töö ilusti valmis teed, vaatame järele, ehk jätame su käskjalaks edasi. Kui tohtrihärra tahab, võib sind aidata.»

«Ee...» kogeles doktor Veskimets. «Kus asub siis arstikabinet?»

«Pole siin mingit kabinetti.»

«Aga... aga kus ma võtan haigeid vastu?»

«Võtate kus juhtub. Niikuinii rikkamad haiged teie juurde ei tule. Sõidavad pealinna või Tartu professorite juurde. Mõni vallavaene tuleb. Neile aga tehke kohe sõit sisse. Et mis logerdamine see on, päise päeva ajal ajate arsti taga. Andke mõni pulber ja asi vask. Küll juba ise harjute. Eelmine arst andis paberi sees pisut keedusoola. Odav ja hea.»

«Aga kui juhtub mõni õnnetus?»

«Pole meil juhtunud mingit õnnetust. Läinud aastal uppus üks joodik jõkke. Noh uppus, rahu temaga.

Muidu oleks saanud veel prefektilt paar nädalat.»

«Kuid sünnitusabi?»

«Jõukamad sünnitavad linnas. Teiste jaoks on ämmaemand. Mitte just päris ämmaemand, vaid Kupu-Kai. Tema tunneb hästi seda asja. Omal kolm tütart ja neli poega, igaüks ise meesterahvalt. Kes tahab abi, võib kutsuda teda.»

«Kuid mida pean siis mina tegema?»

«Teie... tjaa, selle üle ma parajasti murrangi pead. Eelmine arst juhatas meie alevivanema lauavabrikut. Teie aga vist midagi puust ei tea? Sellepärast mõtlen, et hakkate Uuesaapa häälekandja «Rahva Toru» toimetajaks. Kirja ikka tunnete. Vana toimetaja paneme turule ülevaatajaks — kupjaks. Tõepoolest, see on tore mõte.»

Doktor Veskimets istus ühele puuhalule ja jäi mõtlema. Tema, sõdur rahva tervise valvepostil, pidi hakkama toimetama nädalalehte. Ei, ei, ei! Ta võttis jälle oma kohvri ja portfelli näpu otsa ja kõmpis tagasi jaama.

UPPUMINE

Meil juhtub igal suvel küllaldaselt niisuguseid lugusid.

Kuum päev on meelitanud hulga inimesi vabasse loodusesse. Kogu rand kirendab kirevaist seelikuist, mitmevärvilistest trikoodest ning supelmantlitest. Mõned kaaskodanikud seisavad põlvini vees ja nühivad nuustikuga üksteisel turja. Lapsed jooksevad ja kilkavad. Kümme grammofoni üürgavad üksteise võidu. Neile seltsivad veel vabaõhutrubaduurid, kes karjuvad kõigest kõrist moodsaid lööklaule. Vee virvendaval taustal liuglevad valged süstad.

See on tore pilt kaaskodanike puhkusehetkist. Tolmunud kopsud imevad hapnikku. Lubivalged jäsemed pruunistuvad päikesepaistel. Vaba vaim kõneleb puude all ja rohututtides. Korraga kostab üle vee:

«Ap-pi!»

Vaevalt keegi tõstab pead. Mis seal siis ikka, mõnele

antakse pisut naha peale. Niisugusesse asjasse pole hea segada. Harilikult saab segaja ikka kõige ägedama sauna.

Aga jälle kostab sama karje:

«Ap-ap-pi!»

Nüüd tõstab keegi avatud kilukarbi juurest pea. Vaatab siia ja sinna. Tõuseb püstigi ning silmitseb tee poole. Aga seal pole midagi, mida maksaks vaadata.

«Nagu jõe poolt tuli appihüüd,» ütleb keegi eemalt.

«Mis seal jõel ikka,» toriseb vaataja. «Poisikesed vigurdavad.»

Aga siiski silmitses korraks jõe poole. Seal eemal vehib keegi kätega, vehib ja sumab, nagu oleks ütlemata lõbus mulistada karastavas vees. Vahetevahel kaob ta vee alla. Vigurdaja, niisugune! Kuid järsku mõtleb vaatleja: vahest polegi see vigurdamine. Pole küll kunagi tegelikult näinud inimese uppumist. Ehk seekord on tõesti tegemist õnnetusega.

Ja vaatleja hüüab:

«Inimesed, keegi on vist vees hädas!»

Paljud ei kuulegi seda. Grammofonid möirgavad.

«Inimene upub!» hüüab vaatleja valjemalt.

«Mis? Kus?» ajab end istukile höörik perekonnaisa. «Egas see ole ometi minu Viktor? Ah, ei ole. Näe, Viktor ajab seal metsa all tüdrukut taga. Aga kes see ometi upub?»

«Ei tea kes,» vastab teine uudishimulik. «Mitte ei näe, pole pikksilma kaasas. Aga upub vist tõsiselt küll. Korra käis juba vee all.»

Nüüd aga leidub kümne tuhapea hulgas ka üks energiline kodanik. Niisugune pikakasvuline, särtsu täis, hakkaja. See käratab kohe teistele:

«Mis te vahite, togud! Inimene heitleb surmaga, aga teie kõõlute nagu filmi.»

«Mis me siis peame tegema?» küsib höörik perekonnaisa.

«Appi minema, mis muud,» käratseb energiline kodanik.

«Kus sa lähed, kui ei oska ujuda,» vastab see, kes esimesena kuulis appihüüdu. «Nagu vette lähen, nõnda vajun põhja nagu kirves.»

Energilise kodaniku käratsemisest on siiski kasu.

Kümned inimesed hüppavad avatud kilukarpide, võileibade ning grammofonide juurest üles. Jooksevad nagu rünnakule vee äärde. Vehivad kätega ja karjuvad:

«Inimene upub, tulge appi!»

«Visake nööri, visake nööri... Kaaskodanikud, kas mõnel pole nööri kaasas?»

«Peaks kõlistama pritsimajja.»

«Loll, egas siin ole tulekahju. Parem hüppa appi, saad aumärgi.»

Rahvajõugust pressib läbi prillidega härra.

«Mina olen arst,» teatab ta valjul häälel inimestele. «Kui välja toote, siis kohe siia. Mina annan esimest abi.»

Arst võtab prillid eest, keerab särgivarrukad üles ja on kohe valmis abi andma. Ainult see, kellele abi tarvis, sumab veel vees ning heitleb surmaga. Kuid prillidega härra on asjalik. Laotab mantli maha, rullib ühe pintsaku kokku ja käsutab siis:

«Tooge nüüd siia!»

«Pole veel siin. Üks hetk, tohtrihärra, vast läheb keegi appi.»

Arst vangutab pead.

Aga seal on ka keegi julge mees, kes on valmis abistama. Niisugune pikk, mustajuukseline, tugevate kätega. Vist mõni vabrikumees või tööline. Viskab kuue seljast ja hüüab:

«Eest ära! Lähen appi!»

Inimesed avavad julgele mehele vee äärde tee. See tõttab edasi. Kuid poolel teel röögatab keegi rahva hulgast:

«August, sa ei tohi minna!»

«Miks ei tohi?» küsivad kodanikud imestades. «Inimene upub, aga ei tohi minna appi. Missugune seadus keelab seda? Tahame näha, kes see keelaja on.»

«Mina olen!» astub inimeste vahelt väike naisterahvas välja, haarab pika mehe käest kinni ja tänitab. «Mina ei luba minna. Mingu mõni teine, siin on inimesi küll. Mingu appi too punanina seal.»

Naine näitab suurele, tüsedale mehele, kelle nina on päikesest punaseks küpsetatud nagu redis.

«Ei mina lähe!» lööb see käega. «Parem uppugu üks kui kaks.»

«Upubki, kui nõnda aega viidate!» hüüab keegi rahva hulgast.

Julge mees, ikka see pikakasvuline musta tukaga, rabeleb naise käest lahti. Tekib päris käsitsivõitlus. Naine nutab ja palub kaaskodanikke appi.

«Võtke kinni, ta on hull! Sada inimest seisavad ümberringi, miks need ei aidata? Võetagu kootsik või ükskõik mis. Miks peab minu August surma minema.»

«Juba vajus jälle vee alla,» teatas kisades poisivolask.

Nüüd ei hooli musta juuksetukaga mees enam. Jätab naise karjuma ja ahastama, ise aga tormab vette. Astub nagu jäälõhkuja lainetes. Vesi ulatub juba üle põlvede. Siis puusadeni. Ikka kaugemale tormab julge mees. Nüüd on peaaegu õlgadeni. Sinna vajus ka uppuja. Ta sukeldub vee alla ja otsib. Kaldal aga kahiseb rahvas:

«Polnudki sügav. Igaüks oleks võinud päästma minna. Kes seda teadis. Nüüd antakse aumärk teab missugusele tüübile. Tõesõna, maailmas pole õigust.»

«Mina pean saama ka aumärgi!» hüüab mees, kes esimesena kuulis appihüüdmist.

«Miks sina?»

«Kuulsin esimesena, kuidas hakkas karjuma. Mina abistasin sellega veel enam kui too...»

Aga too musta juuksetukaga julge mees tulebki uppujaga veest välja. Kannab teda süles nagu last. Paneb valmistatud asemele ja arst hakkab abi andma.

«Oeh, taevas, see on ikka Viktor!» hüüab höörik perekonnaisa. «Kui oleks seda teadnud, oleks ise kohe appi tormanud. Aga mõtlesin, et mine tea kes.»

Naine aga ripub õnnelikuna julge mehe kaenlas ja sosistab läbi nutu:

«Kas saad nüüd ikka medali, August? Lubad siis ka mul mõnikord rinda panna, mis? Mina ju ka julgustasin sind. Oh, sa ikka oled tore mees. Niisugust pole teistel naistel.»

Julge mees aga lööb käega. Tühja kah — kõrvad päris kumisevad sellest tühisest asjast.

KOHVIVESKI JA PRENNER

Mu sõber Mihkel ostis endale hiljuti kohviveski. Teate küll, niisuguse kastitaolise riistapuu, peal vasest kolu ja kõver vänt. Kolusse pannakse kohvioad, keerutatakse vänta ja peenike valmis kohv jookseb sorinal alla sahtlisse.

Nõnda siis tuli sõber sihukese riistapuuga vastu, nägu rõõmus ja õnnelik, nagu oleks juhtunud tabama sabapidi neljandiku loterii peavõidust.

«Näed, ostsin,» koputas sõrmenukiga vastu kohviveskit. «Ainult üks kroon. Küll müüvad sakslased odavalt värki. Mõtle ise, ainult üks kroon, ja missugune tore kohviveski! Peaaegu uus. Vaata, sahtelgi pole veel kohviga ära määritud.»

Vaatasin kohviveskit, oli tõesti peaaegu uus. Vaskne kolu läikis nagu pritsimeeste kiiver. Kast oli pealt saarepuu karva. Päris iluasjaks kõlbaks, kui poleks peal vänta.

«Kas sain odavalt?» tahtis sõber Mihkel teada minu arvamist.

«Küllap said jah.»

«Mis sa arvad, mis niisugune riistapuu poes maksab?»

«No kümme krooni, alla vist küll ei saa.»

«Tuhat ja tuline, siis tegin küll hea äri! Või sina arvad, et maksab 10 krooni?»

Nõnda takseerisime ja arutasime tükk aega kohviveski üle. Tõmbasime sahtli lahti ja lükkasime jälle kinni. Keerutasime vänta ja vaatasime põhja alla. Siis küsisin:

«Aga mis sa selle riistapuuga teed?»

«Ah mina? No on sul ka loll küsimus! Kas sa arvad, et hakkan kohvimasinaga romaani kirjutama. Head aega, ma lähen parem koju!»

Sõber Mihkel sai pahaseks. Võttis kohviveski teise kaenla alla ja läks koju. Enne kui ukse avas, hüüdis oma noorele naisele:

«Tilde, pigista silmad kinni. Tõin sulle midagi kingituseks.»

Tilde pigistas silmad kinni ja Mihkel pani kohviveski lauale.

«Tee nüüd lahti!»

Tilde avas silmad, lõi käed kokku ja hüüdis:

«Oo, kohviveski! Nüüd võime ise endile kohvi jahvatada, pole poest ostmist.»

«Võime!» kinnitas Mihkel uhkelt. «Homme hommikuks teeme värsket kohvi.»

«Teeme,» oli ka Tilde kohe nõus.

Kuid korraga lendas ta näo üle kahtlusevari.

«Homme hommikuks ei saa,» ütles.

«Miks ei saa?»

«Pole prennerit.»

Nüüd meenus ka Mihklile mingi pika sabaga plekist riistapuu, millega tema noorpõlves ema põletas ahjus kohvi. Siis oli kogu tuba täis head kohvilõhna. Mõnikord liigutas ka Mihkel ahjus tulelõkkel seda prennerit. Siis pidi olema hoolas ja valvas, et mitte kohvi ära põletada. Kõik see tõi Mihkli südamesse nagu mingi kauge mälestuse. Romantilise noorusmälestuse. Sest hiljem oli prenner ja kohvipõletamine millegipärast ema majapidamisest kadunud.

«Ostame ka prenneri,» tegi Mihkel ettepaneku. «Siis on alati omast käest võtta. Ja saab ka paremat, mitte sihukest lahjat, nagu kauplustes müüakse.»

Tilde oli kohe nõus ja Mihkel lippas linna prennerit ostma. Esmalt tahtis mõnelt aknalt vaadata, missugune kõige enam sobib. Seisatas mitme majapidamistarvete kaupluse akna taga, kuid prennerit polnud kuskil.

Oli küll soolatopse, lihamasinaid, munalõikajaid, marjapresse, taldrikuid ja potte. Kuid prennerit polnud kuskil.

«Lähen sisse ja küsin,» mõtles Mihkel ja astus ärri.

«Tahan prennerit osta,» ütles ta.

«Prennerit?» küsis preili.

«Prennerit jah.»

Korraga pahvatas preili naerma ja küsis:

«Kas teid ei saatnud siia kõrvalt rohukaupluse sellid? Need teevad vahel sihukest nalja. Kord saatsid ühe maapoisi ostma sibulakoorimismasinat. Teinekord jälle hambakeerajat.»

Mihkel muutus vihaseks.

«Kas teie ei tea, mis riistapuu see prenner on?» küsis ta kurjalt.

«Ei tea,» raputas preili punastades pead.

Siis pidas Mihkel pika loengu prennerist ja selle otstarbest. Ta tahtis juba vihaselt ärist lahkuda, kui kõrvalruumist tuli vana ärijuht ja peatas teda.

«Ma kuulsin teie juttu,» ütles hallipeaga härra. «Preilil oli õigus, ta on selleks liiga noor, et midagi teada prennerist. See on juba ammu müügilt kadunud majapidamisese. Vast ainult mõnes kodus tarvitatakse veel seda riista. Aga varsti kaob sealtki. Nüüd ei põletata enam kodus kohvi, vaid ostetakse kauplusest. Vana hea kohvipõletamise lõhn on kadunud.»

Vanahärra hääles oli nagu nukrust.

«Kuid ma võin teile juhatada ühe vana meistri, kes oskab veel prennereid valmistada. See on peaaegu viimane mohikaanlane, ja kui see sureb, kaovad ka viimased prennerid.»

Mihkel sai aadressi ja läks vana meistri jutule.

«Prennerit tahate!» hüüdis see. «Kas need riistapuud on siis jälle moodi läinud! Oh, mu kätesse tuleb jälle töölust! Kui palju sadasid ja tuhandeid olen neid teinud oma eluea jooksul. Kuid nüüd pole kolm aastat keegi neid enam tellinud.»

Nad arutasid kaua prenneri vormi, suurust, saba pikkust, igat pisiasja, nagu ehitaksid nad suurt silda. Vana meister muutus rõõmsaks nagu laps. Tõotas teha ilusama prenneri, mida ta iial teinud. Ja hindki oli odav niisuguse riistapuu eest, ainult 10 krooni.

Nädala pärast oli prenner valmis.

«See oli vist viimane, mille tegin,» lausus vana meister härdalt ja saatis Mihklit tüki maad, nagu oleks tal kahju oma loomingust lahkuda.

Kodus ootas juba Tilde. Nähes prennerit Mihkli käes, kilkas ta rõõmsalt, nagu oleks toodud tuppa moodsa ajastu «prenner» — raadio.

«Nüüd valmistame hea kohvi . . . omatehtud kohvi . . . omatehtud kohvi,» plaksutas ta käsi.

Ent siis järsku lõi nagu kohkudes käed kokku ja hüüdis:

«Taevas, ei saa! Meil pole ahju.»

Tilde ja Mihkel elasid moodsas, keskküttega majas.

Olge lahked, minge ja ostke nüüd Mihklilt prenner ja kohviveski ära. Ta müüb odavalt, kas või kroon-paar. Sest moodne aeg ei vaja niisuguseid riistapuid.

PUDELIPÕHJA

Töörahva valitsuse otsusel võõrandatakse vedelvorstitalud.
Ajalehest.

Meie nurgas maal on üks isevärki talu. Nimi olgu kuidas on, rahvasuu kutsub lihtsalt — Pudelipõhja.

Peremehe nimi on Siim. Ta on niisugune väike mehenähvits, kes esimesel pilgul suurt silmagi ei torka. Mõni võõras, mitteteadja, võib koguni arvata — tossike. Väikest kasvu, kõhnad kõverad sääred poristes säärikutes, pruun tolmune vammus seljas. Lipsu ega kraed ei kanna Pudelipõhja peremees. Ainult kirju manisk katab karvast rinda. Vana nokatsmüts on kistud silmadele. Lõug alati karvane nagu paras mätas. Vurrud veidi pikemad, nõnda et neid saab võtta otsapidi suhu.

Niisugune on välispidine pilt Pudelipõhja kangest peremehest.

Hommikul tõuseb ta varakult ülcs. Vähemalt kell viis on juba platsis, kisub säärikuid jalga, vannub ja sülitab.

«Nüüd heinamaale, laiskvorst!» räägib ta endamisi. «Õhtuks tuleb lüüa poolteist vakamaad lagedaks. Mis poolteist — kaks, vaat see on paras mehe töö. Nädal aega vibutan, siis on kõik põõsaalused lagedad. Pole mul tarvis ühtki sulast ega tüdrukut. Oskan ise oma talus ornungit pidada. Eh!»

Nagu enneolematu töölust haarab Pudelipõhja peremeest. Võtab kapist kannika kuiva leiba, pistab taskusse ja astub õue. Astub ümber majanurga ning seisatab seal. Kogu ta eluaeg on rippunud seal katusekaare all vikatid ja rehad. Sealt võeti vajaline tööriist ning mindi tööle. Ent nüüd on kaarealune tühi.

«Memm!» hüüab Pudelipõhja peremees lauda poole.

Selle küüruvajunud ukse vahelt pistab umbes seitsmekümneaastane eit pea välja ning küsib:

«Meh?»

«Kus vikatid ja rehad on?»

«No kas sa, kurivaim, ise ei tea! Kevadel müüsid liitri viina eest naabrimehele maha. Kui mina kurjustasin, lubasid osta sihukese masina, mis ise niidab.»

Pudelipõhja peremees pistab ühe vurruotsa suhu ja hakkab seda närima. Nõnda vist oli jah. Kevadel pani viinahädas vikatid ja rehad minema. Nüüd aga löö heina kas või kaelkooguga.

«Memm, mine laena Altväljalt üks vikat ja reha,» leiab äkki nõu.

«Ei mina lähe!» vastab see. «Altväljale on sul veel mullune kaeraseeme maksmata.»

«No mine siis Mäeotsale.»

«Sealt aetakse mind koertega välja. Võtsid kosjasõiduks uued hobuseriistad ja jõid kõrtsis maha. Kui tahad, mine ise.»

Aga Pudelipõhja peremees ei taha ise minna. Hobuseriistad, egas need üksi olnud. Oli ka vankritekk ning kolmkümmend krooni raha ... Nüüd ei tunnegi teda Mäeotsa peremees, kui vastu juhtub.

Kuid see ei muuda Pudelipõhja kange peremehe head tuju. Ta surub käed püksitaskusse ja kõnnib ümber elumaja. Nõu peab leiduma.

«Tead, memm, lähen alevisse,» otsustab siis järsku.

«Mis sul sinna asja?» pärib ema. «Hakkad jälle jooma.»

«Ei hakka. Toon vikati ja reha. Kolme päevaga löön niidud lagedaks.»

«Oh-oh, ära hüppa kuuse latva, kukud partsti maha.»

«Küll näed! Löön nõnda heina, et maailm silme ees must.»

Nõnda kõmbibki Pudelipõhja peremees Siim alevisse vikatit ja reha otsima. Kõmbib mööda teed, higi aga voolab nokatsmütsi sirmi alt üle näo. Alevisse jõudes on kidurad koivad päris väsinud. Nüüd oleks hea pisut istuda ja hinge tagasi tõmmata. Pudelipõhja peremees vaatab salamahti kõrtsi poole. Seal on hea jahe koht, päris armas ja kodune kohe.

Ning nagu märkamata viivad väsinud jalad Pudelipõhja peremehe kõrtsi.

«Pudel õlut,» küsib ta kõrtsmikult.

See lööb pöidlaga nipsu ning küsib omakorda vastu: «Kas kõlisevat on?»

Kuid Pudelipõhja peremehel pole raha. Ta muutub ägedaks ja karjub:

«Mis raha! Anna võlgu, kui heina maha niidan, maksan ausalt kinni.»

«Võlgu ei saa. Müü lehm maha. Sul on neid veel kaks tükki laudas.»

«Sulle ei müü! Mitte ei müü, maksa või kolmekordne hind. Müün ausale inimesele, mitte kröömijale. Annan päris poolmuidu, aga sina vaata seda.»

Pudelipõhja peremees torkab tääsa kõrtsmiku nina alla. Kuid kohal on juba tugev punetava näoga mitme talu ja maja omanik Jõmm.

«Kas metsa on, müü maha?» hakkab rääkima.

«Metsa pole, mullu müüsin lagedaks,» raputab Pudelipõhja peremees kurvalt pead.

«Aga lase käia mõnel maatükil,» nurub Jõmm edasi.

«Ei saa — panditud. Aga võta lehmad. Näitan sellele masuurikale seal leti taga, kuidas Pudelipõhja Siim oskab laristada. Ostan su puhveti tühjaks nagu kaljaaami.»

«Kas mõnd vankrit on?» hüüab üle ruumi asunik.

«Üks on, aga seda läheb omale tarvis.»

«Kui vikatid ja rehad maha müüsid, siis lase ka vankril käia,» irvitab keegi teine.

«Käigu!» heidab Pudelipõhja peremees. «Anna pats siia. Esimene naps on sinu poolt.»

Pudelipõhja peremees ronib leti ette puki otsa. Teenijatüdruk võtab aupaklikult ta näruse nokatsmütsi ja asetab varna. Peremees naeratab mesimagusalt. Nüüd peab jälle näitama lahkust ja viisakust, sest Pudelipõhja peremehel on raha. Viimase vankri raha, viimaste lehmade raha, viimase hobuse ning paari näruse põllutööriista raha.

«Proosit!» tõstab Siim klaasi.

«Proosit!» kõlab kõigilt vastu.

Ning korraga on Pudelipõhja peremehel ununenud heinaniit, vikatid ja rehad. Ainult valge viin sädeleb rõõmustavalt ta ees klaasis. Vana ema aga istub lagunenud lauda uksel ning nutab. Pudelipõhja on läinud pudelisse.

SISUKORD

1933

Klubid 7
Kapitaalremont 10
Tänava sillutamine . . 12
Moodne kirikuelu . . . 15
Hindade vesiir 18
Mitmekohapidaja . . . 21
Räbalad ajad 22
Üks harilik maapidu . . 25
Kassakratt 28
Kuldaväärt mees . . . 31
Üks musterkoosolek . . 34
Juku koolipäev 37
Viha maa ja linna vahel 40
Taluostjad 42
Poolt või vastu 45
Üks harilik pidukõne . . 47
Valimiste eel 50
Meie aja rahvategelane . 52
Pearaha 55
Kahjud ja kasud . . . 58
Tehingud ühe seaga . . 60
Kihutustöö 64
Häälepüüdmise ajal . . 67
Piibu kava 70
Kõva käsi 72
Naftaliinilaev 75
Kojamees 78
Programm 80
Oskuskatse 83
Meelemuutus salongis . 86
Klassikomplekt 89

1934

Kotinõel ja kaamel . . . 95
Kalkulatsioon 98
Nimede eestistamine . . 101
Tuletõrje maal 104
10 allkirja 106
Auametnik 110
Vaikne laupäev 113
Vallavanemad vähem-
pakkumisel 117
Nime valimas 119
Keeltesegadus 122
Välismaa spets 125
Kui tuleb orden . . . 127
Lendavad õpetajad . . . 130
Põhjused 132
Suurem jumal 135
Juhtum agitaatoriga . . 138
Liikmete hankimine . . 142
Elukutse valik 145
Pagunid 149
Võitlemine korruptsioo-
niga 152
Tsirkus 155
Puupakk 158
Sõber Lillendal 161
Imemärk 164
Kiire kohus 167
Rahvusprobleem 170
Kultuuripäev tuleb . . . 173
Onu lehm ja preemiad . 176
Massipsühhoos 180

Valimine on raske asi . 182
Üksainus asi 185
Saunas 188
Poliitika 191
Informatsioon 194
Siimu uuestisünd . . . 196
Paastumine 199
Neljanda vabariigi hind 202

1935

Kirjanduslikud auhinnad 209
Kraamikoormad maanteel 212
Kontakt rahvaga . . . 215
Kirjanik süüpingil . . . 218
Plagiaadid 221
Segadus revideerimisel . 224
On tarvis võistlust . . 226
Riigivaenlased 229
Järelevalve 232
Alaväärtuslik Mihkel . . 235
Kuurort 238
Kah suvitajad 241
Raamatuaastal 244
Kohtu uus keel 247
Kinniste uste saladus . . 249
Raamatuloterii peavõit . 253
Priisõit 256
Töökangelane 259
Raamatukogu maal . . 262
Filmikroonika 264
Sing-Sing 268

1936

Koeramaks 273
Odavad raamatud . . . 276

1937

Juubelipäev 283
Viisakad ametnikud . . 288
Isa ja poeg 291
Pärast raamatuaastat . . 293
Hinnatõus 296
Majaomanike mured . . 299
Majandusloendus . . . 302

1938

Puulõhkuja 309
Täidetud haiglad . . . 313
Mööbliprobleem . . . 316
Kass ja laps 320
Loomaaed Viljandis . . 323
Traatjalg puhastab kodu 326
Hinnatõusu ajal 329
Kosmeetiline nina . . . 333
Kodune loosimine . . . 336
5 senti 339
Välismaalane 342
Imettegev kivi Petseri-maal 345
Odava väljamüügi ajal . 349
Talvine bussisõit . . . 352
Vallavaesed 355

1939

Täitesulepea 361
Maarahva öömaja . . . 364
Mitmesugused maksud . 368
Kallid puud 371
Töövoorimehe korter . . 375
Suvekorterit otsimas . . 378
Vihmategija 382
Voodikohad 385
Sohva 389
Pärast suvitust 393
Remont 396
Kuulujutt 400

1940

Rotijaht 407
Külmal ajal 410
Haritud sulane 414
Keskmine korter . . . 418
Protsesse otsimas . . . 422
Saapad 425
Arst ja kojamees . . . 428
Standardhobune 431
Ostu-müügiäri 435
Tulekahju maal 439
Suvepuhkus 442
Rahva tervise valvel . . 446
Uppumine 449
Kohviveski ja prenner . 453
Pudelipõhja 456